

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

2018-YL-095

UMDETÜ'L-HAKAYIK 4. CİLT TRANSKRİPSİYONU

HAZIRLAYAN

Merve Tuba ERDEN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN

AYDIN- 2018

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Merve Tuba ERDEN** tarafından hazırlanan “**Umdet’ül Hakayık Dördüncü Cilt Transkripsiyonu**” başlıklı tez, **06.11.2018** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN	Aydın Adnan Menderes Üni.	
Üye	Doç. Dr. Cihan ÖZGÜN	Ege Üni.	
Üye	Doç. Dr. Aysun SARIBEY HAYKIRAN	Aydın Adnan Menderes Üni.	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu **Yüksek Lisans** Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdür V.

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2018

Merve Tuba ERDEN

ÖZET

UMDETÜ'L-HAKAYIK 4. CİLT TRANSKRİPSİYONU

Merve Tuba ERDEN

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN

2018, XIII + 555 sayfa

Süleyman Hüsnü Paşa, 1838’de İstanbul’da Süleymaniye civarındaki Molla Gürani mahallesinde doğmuştur. İlk öğrenimine mahalle mektebinde başlayan Süleyman Hüsnü, eğitime daha sonra Maçka Askeri İdadisin de devam etti. Burayı bitirdikten sonra Mekteb-i Harbiye’ye (Harp Okulu) giren Süleyman Hüsnü Paşa, Derviş Mehmet Paşa kuvvetleri içinde Karadağ hareketine katıldı. Yenipazar (Bosna), Hersek ve İşkodra’da görev yaptı. Girit isyanının bastırılmasında (1867) gösterdiği başarıdan dolayı yarbaylığa yükseltildi. Süleyman Hüsnü Paşa’nın en büyük hizmetlerinden biri askeri okulların ders programlarını ve müfredatlarını yeniden düzenlemiş ve bu programlara uygun tarih ve dil kitaplarını kaleme almış olmasıdır. Tuna ve Balkan orduları Başkomutanı olarak katıldığı Osmanlı-Rus Savaşı’nda (93 Harbi, 1877-78) Osmanlı ordusu yenilgiye uğramış olsada, Şıpka hareketini başarı ile yönetmesi sonucu “Müşir” rütbesini alarak, “Şıpka kahramanı” olarak anılmıştır. Umdetü’l- Hakayık adlı eserinde Osmanlı-Rus Savaşı’nın askeri cephesini, başarılarını, zorluk ve imkansızlıklarını anlatan birinci elden kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Süleyman Hüsnü Paşa, Karadağ, Umdetü’l-Hakayık, Derviş Mehmet Paşa, Şıpka

ABSTRACT

THE TRANSCRIPTION OF THE 4TH VOLUME OF UMDETUL HAKAYIK

Merve Tuba ERDEN

MA Thesis, Department of History

Thesis Supervisor: Dr. Mehmet BASARAN

2018, XIII + 555 pages

Suleyman Husnu Pasha was born in 1838 in Molla Gurani Street, which is around Suleymaniye in Istanbul. Suleyman Husnu, who started his primary education in the neighborhood school, continued his education later at Macka Military High School. After completing his education here, Suleyman Husnu Pasha entered the Mekteb-i Harbiye (Military School) and participated in the operation of Dervis Mehmet Pasha. He worked in Yenipazar (Bosnia), Herzegovina and Shodra. He was promoted to lieutenant colonel as a result of his success in the suppression of the Cretan rebellion (1867). One of the greatest services of Suleyman Husnu Pasha is that he has reorganized the programs and the curriculums of the military schools and has written history and language books in accordance with these programs. Even though, the Ottoman Army had lost the Ottoman-Russian War (War of '93, 1877-78), in which he participated as the Commander-in-Chief of the Danube and Balkan armies, he had been granted the “Mushir” rank as a result of his successful management of the Shipka operation and had been called the ‘Shipka Hero’. In his work, entitled Umdetu’l- Hakayik, he appears as the first-hand source telling about the military front, successes, difficulties and impossibilities of the Ottoman-Russian War.

KEY WORDS: Suleyman Husnu Pasha, Montenegro, Umdetul Hakayik, Dervis Mehmet Pasha, Shipka

ÖNSÖZ

13. yüzyılda kurulan Osmanlı Devleti, iki yüz yıl içinde sınırlarını genişleterek tarihteki en büyük imparatorluklardan biri haline gelmiştir. Sınırlarını hızla genişleten Osmanlı Devleti ele geçirdiği topraklarda tam egemenlik sağlayabilmek için birçok politika geliştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı politikalardan en önemlisi ise Balkanlarda uyguladığı ve yürüttüğü “İskan Politikası’dır”.

Osmanlı Devleti, iskan politikası ile Balkanlarda Türk nüfusunu arttırmış ve çok uzun bir süre bölgede egemenliği elinde tutmayı başararak bu topraklar üzerinde emelleri bulunan devletler ile savaşmak ve mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu savaşların içinde gerek nedenleri gerekse doğurduğu sonuçlar bakımından en dikkat çeken savaş ise; Rumi takvimde 1293 yılına denk gelmesinden dolayı, tarihimize “93 Harbi” olarak geçen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’dır. Ağır bir yenilgi ile sonuçlanan bu savaştan sonra “Ayastefanos Antlaşması (Yeşilköy Antlaşması)” imzalanmış ancak yürürlüğe girmemiştir. Daha sonra Avrupa Devletlerinin girişimleri sonucu “Berlin Antlaşması” imzalanmış ve Osmanlı Devleti Balkanlarda büyük bir toprak kaybına uğramıştır.

Bu çalışmamızda Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda yürütmüş olduğu bu mücadeleyi, savaşın askeri safhasını, cephe gerisinde yaşanan olumsuzlukları ve ordunun imkansızlıklarını 93 Harbinin anlatıldığı en önemli kaynaklardan biri olan Süleyman Hüsnü Paşa tarafından kaleme alınan Umdetü’l-Hakayık adlı eserinden yola çıkarak ortaya koymaktadır.

Tez çalışmamda planlanmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN’a ve Doç. Dr. Aysun SARİBEY HAYKIRAN’a, desteğini ve bana olan güvenini her an hissettiğim hayat arkadaşım, sevgili eşim Muammer ERDEN’e ve son olarak beni bu günlere sevgi ve saygı kelimelerinin anlamlarını bilecek şekilde yetiştirerek getiren ve benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen babam Ali Dursun TEKİN ve annem Şengül TEKİN’e sonsuz teşekkürler.

Merve Tuba ERDEN

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER.....	xiii
GİRİŞ.....	1
TRANSKRİPSİYON	2
TARTIŞMA VE SONUÇ	548
KAYNAKÇA.....	554
ÖZGEÇMİŞ	555

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu: Osmanlı'nın son dönemlerine ilişkin önemli yer tutan Osmanlı-Rus Savaşını ve safhalarını birinci elden kaynaktan öğrenerek günümüze aktarmak.

Çalışmanın Amacı: Çalışmanın amacı Osmanlı ve Rus savaş dönemine ilişkin durumu ortaya koymak.

Çalışmanın Önemi: Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıl'da yaşanan özellikle savaş potansiyelini ortaya koyarak, yengi ve yenilgilerinin hangi neden ve sonuçlardan geçerek yaşandığının belirlenmesini sağlamak.

Çalışmanın Varsayımları: Çalışmamızın temel varsayımları yüzyıllara damga vurmuş Osmanlı Devleti'nin yaşanan gelişmelerden son derece etkilendiğidir. Savaş koşulları hangi özgün şartlar ve sonuçları doğurmuştur? Asker-Komutan ve Yöneticiler ilişkilerinde ortaya çıkan temel sorunlar nelerdir? Bu ve buna benzer birçok soruya yanıt vermesi beklenmektedir.

Materyal ve Yöntem: Çalışmamızda ağırlıklı olarak Süleyman Paşa'nın "Umdetü'l Hakayık" adlı eserinin dördüncü cildi kullanılmıştır.

TRANSKRİPSİYON

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Onuncu Şubesi

Umdetü'l-Hakayık 4. Cilt

Yazan merhum Müşir Süleyman Paşa

Muhteviyatı Tuna Şark Ciheti Muhaberatı

1928

Umdetü'l-Hakayık 4

Yazan: Merhum Müşir Süleyman Paşa

Müstensihi¹: Süleyman Paşa hafidi² mühendis semumu

¹ Müstensihî: İstinsah eden bir yazının suretini kopyasını çıkaran, teksiir.

² Hafidi: Evlet, oğul, torun.

Haiz olduğum bu aciz başkumandanlık sıfatı icabınca istiklal-i rey ve fikrimi ileri sürerek ümerası ve asakiri müntahab³ ve güzide kırk taburla kendim bizzat Orhaniye'den Plevne'ye doğru giderek Osman Paşa'nın hatt-ı muhasarasını fekk⁴ eylemeyi azm ile merkez-i saltanattan ve vapur ve şimendüferler⁵ idarelerine, nakl-i asakir için emir verilmesini talep eylemiş ve Orhaniye'den hareketim sırasında Mehmet Ali Paşa'nın da refakatine tahaşşüd⁶ edecek yirmi ve kûsur taburla düşmanın kuvvet ve dikkatini tefrik için Berkofça'dan İvraçe tarikiyle Plevne'ye doğru ilerlemesini tasvip eylemiş idim.

Altı yedi gün taallül⁷ ve tereddüdden ve manevranın zaman-ı icrasını da elden çıkardıktan sonra “Orhaniye tarikiyle Plevne'nin istihsal-i selamet ve muaveneti manevrasının icrasına biz Mehmed Ali Paşa'yı memur ettik; siz Tuna şarkından Elena⁸ cihetine sevk-i asker ederek düşmanın kuvvet ve nazar-ı dikkatini tefrik⁹ şıkkına hizmet ediniz. Balkan ve Orhaniye kumandanlarına da Plevne'nin selameti için tertip edeceksiniz. Manevra ve reyinize tevfiğ-i hareket eylemeleri evamirini verdik. Müşerun-ileyhüma ile bi'l-muhabere, Plevne'yi hal-i muhataradan¹⁰ kurtarınız.” demiş idiler. Bunun üzerine, madem ki umumiyet-i kumanda üzerimde ve mesuliyet ahdimdedir, Elena cihetine taarruza memur taburları işte sevk ediyorum. Fuad Paşa'yı da o kuvve-i taarruziyeye kumandan tayin ettim. Kendim de Ahmetli'ye giderek Elena'nın taarruz planını tertip eder ve icrasını Fuad Paşa'ya havele eylerim. Lakin benim en ziyade endişe ettiğim Orhaniye ciheti ve Plevne'nin çare-i selametidir.

Mehmet Ali Paşa'nın ve maiyetinin bu vazifeyi hüsn-ü ifa edeceklerinden kat'a emin değilim. Hiç olmazsa, Orhaniye'ye gideyim; onların harekat-ı sevkül ceyşiyesini¹¹ tertip ile Mehmet Ali Paşa'yı ileri sevk edeyim.

³ Müntehab: İntihab edilmiş, seçilmiş, seçkin

⁴ Fek: Feshetme, bozma; koparma.

⁵ Şimendüferler: Demir yolu, tren.

⁶ Tahaşşüd: Birikme, yayılma, toplama.

⁷ Taallül: Vesile ve bahane arama, yalandan bahanelerle bir işten kaçınma.

⁸ Elena: Vidin eyaleti. Tuna'ya bağlı bir kaza.

⁹ Tefrik: Ayırma, seçme, ayırdetme.

¹⁰ Muhatara: Korkutucu durum, Tehlike.

¹¹ Çeysiyr: Çeyş- Asker, ordu, set, se da.

Orhaniye'ye gider iken, Şıpka'ya da uğrayarak Rauf Paşa ile bi'l-müzakere Balkan kolordusunun da yapabileceği manevrayı tertip edeyim” demekliğim üzerine, İstanbul heyeti kumandası beni bu tasnimattan¹² da men ederek “siz Mehmet Ali ve Rauf Paşa'lara Tuna şarkından emir veriniz. Makam-ı kaimakamiden istizan¹³ etmeyince Tuna şarkı haricine çıkmayınız. Bu bab'da biz irade-i seniyyede istihsal ettik” dediler. Nihayet Mehmet Ali Paşa, bidayeten¹⁴ Plevne'yi kurtaracak gibi bir tavr-ı calı gösterdiği halde, 16 – Teşrin-i sanide¹⁵ birdenbire ve bila-harp Orhaniye'yi de terk ile Kamerli'ye çekildi. Rauf Paşa dahi aynı günde Balkan ordusunu terk ile, Edirne'de ki mevhum ihtiyat ordusu kumandanlığına kapağı atarak aradan çıktı.

Hafi tayin kılınan Ahmed Eyup Paşa ise, ber vech-i maruz “benim Ruslara esir olmaktan başka elimden bir iş gelmez.” diye yazdığı telgrafname ile, Plevne'ye değil, kendisine muavenet olunması lüzumunu gösterdi.

Şu halde, tulayiden muavenete ve nazar-ı dikkati davet ve tefrike memur Tuna şark ordusunun eline Tırnovi cihetine mütehaşşid¹⁶ otuz ve küsür taburuyla, Bele ve havalisini tehvide memur otuz taburu ve nümayiş-i iraesine memur Sarı Nasuhlar ve Karahasanlar mevaki-i¹⁷ taburları meydan-ı muarekede tek ve تنها bırakılmış oldu.

İşte bu ızdırıp ve canhıraş¹⁸ ile müteemmil¹⁹ ve müteessir iken bir de Kaimmakam Mustafa Paşa'nın telgrafname-i atisini aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Rusyalıların Orhaniye tarafına kuvve-i külliye ile tasallut eylemesi Balkanı tecavüz niyetinde bulunduğuna delalet edip, bu suret Mehmet Ali Paşa hazretlerinin işaretıyla da müeyyed²⁰ olduğundan, Balkan hatt-ı müdafaasının şimdiden esbab-ı takviyesine bakılmak

¹² Tasminat: Tanımlanan, tasarlanan, yapılması kararlaştırılan işler, şeyler.

¹³ İstizan: 1. İzin isteme, 2. İzin için sorma, 3. Danışma.

¹⁴ Bidayeten: Başlangıçta, başta, ilkin.

¹⁵ Teşrin-i sani: Kasım ayı.

¹⁶ Mütehaşşid: Tahassud eden, biriken, toplanan.

¹⁷ Mevaki-i: Duracak yerler.

¹⁸ Canhıraş: Yürek paralayan, iç tırmalayan.

¹⁹ Müteemmil: Teemmül eden, derin düşünen dalgın.

²⁰ Müeyyed: 1. Teyid edilmiş, kuvvetlendirilmiş, sağlam. 2. Doğrulanmış, 3. Yardım gören.

lazım gelerek, Elena tarafını tehdid etmekte olmalarından dolayı hem taraf-ı devletlerine kuvve-i zahriye olmak ve hem de icabı halinde Balkan'ın beri tarafına celb ile Edirne hatt-ı müdafaasının muhafazasında istimal ve kabil olur ise Orhaniye'ye memur orduyu hümayuna muavenette istihdam olunmak üzere, Tuna şark ordusu dairesinde bulunan ve karşılarında altmış beş taburdan ziyade düşman askeri bulunmayan asakir-i şahaneden bir altmış, yetmiş tabur askerin ifrazıyla Osmanpazarı²¹ ve Kazan²² taraflarına serian sevk olunması tedviri tahattur²³ olunmuş ve hal ve zamanın ilcaatı fevkaladesinden dolayı, şu tedvir hakkında olan rey-i devletlerinin serian istihsaliyle neticesinin yarın arz olunmasına irade-i seniyye...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 3

dahi müteak buyurulmuş olmakla bu babda vaki olacak rey ve mütalaat²⁴ saibe-i aliyelerinin kemal-i süratle beyan-ü ezbar buyrulması bilhassa temenni olunur.

19 – Teşrin-i sani – 93 Mustafa

Kaimmakam Mustafa Paşa bu telgrafnamesinde “Rusların Orhaniye tarafına kuvve-i külliye ile tasallut etmeleri Balkanı tecavüz niyetinde bulunduklarına delildir. Mehmet Ali Paşa'nın işaretleri ile de Rusların böyle bir niyette bulunması hakikati teyid ediyor. Binaen-aleyh, Balkan hatt-ı müdafaasının, yani Orhaniye'den Kazan'a kadar olan hattın takviyesine bakılmak lazımdır. Hazır Tuna şark ordusu dairesindeki askerimizin karşısında altmış beş taburdan ziyade de düşman yoktur; o halde daire-i mezkure dahilindeki o lüzumsuz askerlerden altmış yetmiş tabur, ayırarak Osmanpazarı'na ve Kazan'a sevk etmeksiz tedviri tahattur olundu. Bu Kazan'a ve Osmanpazarı'na toplayacağınız taburlar, hem Elena'ya doğru ilerleyecek askerimize kuvvetü'z-zahr olur; hem de Balkan'ın birisine celb ile Edirne hatt-ı müdafaasının, yani Şıpka²⁵ ve civarının muhafazasında istimal ve kabil olursa Orhaniye'ye memur orduyu hümayuna muavenette de istihdam olunur. Biz bu tedviri hal ve zamanın ilcaatı fevkaladesinden dolayı tahattur ettik. Zat-ı şahanede “Süleyman Paşa'nın dahi bu tahatturunuz hakkındaki reyi ne ise onu da alarak arz ediniz.” diye (deyu) irade buyurdu. Bu bab'da ki rey ve mütala-i saibenizin süratle bildirilmesini temenni ederiz.” diyor.

²¹ Osmanpazarı: Bulgaristan'da eski bir Osmanlı kasabası. Bugün Omurtag adıyla anılmaktadır.

²² Kazan:Edirne yakınlarında bir Osmanlı köyü.

²³ Tahattur: Anımsama.

²⁴ Mütalaat: Düşünme sonucu varılan, düşünmenin ürünü olan görüş.

²⁵ Şıpka: Bulgaristan'ın tam ortasında Balkan dağları üzerinde askeri açıdan stratejik bir geçit.

Benim Tuna şark ordusundan Orhaniye'ye on beş tabur nakli talebimi red'den Kaimmakam Mustafa Paşa tarafından 6 - Teşrin-i sani tarihli yazılan telgrafnamede, talebi mezkurun asafını mani-i esbabdan biri de, Tuna şark ordusunun mertebe-i kifayede ad olunmamakta olan kuvvetinden on beş tabur Orhaniye'ye gönderilirse bir kat daha tenkis²⁶ edilecek olması idi. Halbuki şimdi altmış, yetmiş taburun birden Çaruvîç ve Zimerman ordularının önlerinden kaldırılması, gayet hafif ve mahsursuz bir surette gösteriliyor. Kaimmakam Paşa o miktar taburun hangi mevakiiden kaldırılacağını tayin ve benim reyime, mütalaamda arz etmeksizin suret-i katiyede Osmanpazarı ve Kazan'a sevkini emir ile, ol babda bir de irade-i seniyye istihsal etse ve tahliye veya taklil²⁷ kuvvetlerini tasvip ettiği mevakiye düşmanın tasallutu takdirinde ne yapacaklarını marif bir de talimat gönderse idi, bence yalnız istiklal-i kumandayı ihlal ve teşviş²⁸ ve Tuna şark cihetinin vehameti istikbalini derpiş nokta-i nazarından söyleyecek söz var ise de “mademki emir olunmuştur; belki devletçe buraların benim resmi surette tahliyesi veya bu kuvvetin Edirne cihetine celbi için orduların terki mukarrerdir.²⁹” diye sükut etmek veyahut istifade ısrarıyla işin içinden çekilmek şıklarından birini tercih-i kabil etti; yoksa Tuna şark cihetinin tahliyesiyle asakiri muhafazasında...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 4

muhtaralı bir hareket sevk'ül ceyşiye³⁰ ile Kazan ve Osmanpazarı'na celbi mesuliyetini hiçbir vakitte uhdedar olamaz idim.

Bu telgrafnameyi, Teşrin-i saninin on dokuzuncu gününün akşamından sonra gece ve sabaha karşı makine başında almış idim.

Derhal Kaimmakam Paşa'ya iş bu cevabnameyi yazarak reylerinin icra ve tasvibi kabil-i imkan olmadığını beyan ve “bu reyi hak-i pay-i şahaneye kim ihtar etti ise kumandanlığa onu tayin ediniz, gelsin mütalaasının hükmünü icra etsin.” diye der şitane bir lisan ile istifamı arz ve dermeyan eyledim:

²⁶ Tenkis: Azaltma, kısma, indirme, eksiltme, eskitilme.

²⁷ Taklil: Azaltma, azaltılma, eksiltme.

²⁸ Teşviş: Karıştırma, karmakarışık etme.

²⁹ Mukarrer: Kararlaştırılmış, kararlaştırılmış.

³⁰ Sevkü'l-ceyş: Askeri birliklerin hazır bulunması gereken yerleri kararlaştırıp bu birlikleri oralara sevk etme işi ve bu işi araştıran ilim, strateji.

Makam-ı kaymakamiye

Tuna şark ordusundan Osmanpazarı cihetine alınması iktiza eden miktar taburu bendeniz aldım geldim. Bundan daha ziyade Osmanpazarı cihetine tabur cemi lazım geldiği halde, artık hatt-ı müdafaayı terk ile Ruscuk'u taht-ı muhasarada bırakmak ve Şumnu'ya çekilmek iktiza eder.

O halde de ne Osmanpazarı'nda kuvvetü'z-zahr bulundurulabilir, ve ne de o orduyu idare edecek nakliyat tedarik olunur. Çünkü, bu takdirde Cuma, Hezargrad³¹, Ruscuk³² ve Silistre kazaları kamilen³³ dağılacak ve kısm-ı azamı Rusya eline geçerek o menabi-i nakliyeden düşman istifade edecektir.

Hak-paye bu hatırayı her kim ihtar etti ise o zatı buraya gönderiniz de, orduya o kumanda etsin.

Silistre, Ruscuk, Varna ve Pazarcık³⁴ mevkilerini istisna ettiğimiz halde, zaten şimdi Elena ve Tırnovi üzerine memur taburlardan maada kuvvet ki –Kadıköy ve Nisova ve ... ve Karahasanlar ve Sarı Nasuhlar mevakii muhafazasında bulunuyor.- ceman³⁵ kırk yedi taburdur. Bu hatt-ı müdafayı kamilen terk etsek bile, yine kalalardan dahi yirmi üç tabur almak iktiza eder. Ruscuk kalasında mevcut-u kalil topu yirmi tabur olur, mevkinin dağınıklığı hasebiyle idareye bile gayr-ı kafidir. Silistre'de ki on dokuz taburun zaten dördünü buraya celb ettik. Ve Varna'da biri redif ve yedisi mısriye olmak üzere sekiz tabur var. Pazarcık mevkii ise, açık olduğundan muhafazasına memur olan on iki tabur bile kifayet etmiyor. Şumnu'da şimdi beş tabur var acaba bu yetmiş tabur nereden içtima ve terkib edecek!

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 5

³¹Hezargrad: Kuzeydoğu Bulgaristan'da bugün Razgrad adıyla bilinen bir Osmanlı şehri.

³² Ruscuk: Bulgaristan'da Tuna nehri kıyısında bir şehir.

³³ Kamilen: Bütünü, toptan hep birden.

³⁴ Pazarcık: Bulgaristan'da Meriç ırmağına kıyısı olan bir şehir.

³⁵ Ceman: Toplayarak, toplam olarak, hepsini içine alarak.

Tuna şark ordusunun karşısında altmış beş tabur düşman olduğu beyan buyruluyor. Bunu kim biliyor? Altmış beş olsa dahi bizim de onun karşısında işte kırk yedi taburumuz bulunduğunu arz ettim.

Binaen-aleyh, Tuna şark ordusunun daha hiçbir tarafından asker ahzı kabil-i tasavvur değildir. Zaten bizim şimdi Ahmedli’de bulunan kuvve-i taarruziyemiz, Kazan ve Osmanpazarı mevkillerinin ilerisindedir. Yine ferman.

19- Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Kaimmakam Paşa, rayinin³⁶ tarafımızdan böyle bir lisan-ı şiddetle red olunması üzerine heyet-i müşavere-i harbiyeye atiyü’z-zikr mazbatayı yaptırarak Teşrin-i saninin yirminci günü akşamından sonra bir satır zeyli telgrafı ile tekid-i maslahat eyledi.

Şu kadar ki, heyet-i mezkure Osmanpazarı’ndan sarf-ı nazarla, Kazan’a la-akall³⁷ iki fırka nakl ve sevk edilmesini istisvab³⁸ etmiş ve mezkur fırkalarında Şumnu, Ruscuk ve Silistre kalalarının mahfuziyeti ve yekdiğerine olan irtibatlarının bekayı muhafazası şartıyla alınmak lüzumunu dermeyen eylemişlerdir:

Heyet-i müşavere-i harbiyenin mazbatası suretidir

Bugünkü gün de düşmanın Rumeli cihetinde bulunan kuvvetinin şark ordusu mukabilinde Yantra’da³⁹ ve Balkan ordusuna karşı Şıpka’da ki aksamından maada yani miktar-ı küllisi Plevne ve Orhaniye cihetlerinde ve maazallah Plevne orduyu hümayunu bir sekteye uğradıktan sonra tekmil kuvvetiyle Sofya vadi-i mertefini tutup ve Şehirköyü’nde Sırlıplar ile birleşip, Filibe ve Edirne üzerine yürümek ve ol suretle pay-i taht-ı saltanat-ı seniyyeyi büyük muhatara ve vahamet-i hale giriftar⁴⁰ etmek efkarında olmak zan ve tahattur olunur.

Bu halde, Hüdangerde, Plevne orduyu hümayununun selameti mukadder olmaz ise, düşmanın hareketını karşılayacak ve sağ cenahı Balkan ordusuna istinaden İzladı taraflarında vusulü cenahı Sofya ve Şehirköy cihetlerinde bulunup, Balkan geçitlerini elinde tutacak bir

³⁶ Ray: 1. Rey, 2. Fikir.

³⁷ La-akall: En azından, daha aşağı olamaz.

³⁸ İstisvab: sevap, doğru, makul görme, beğenme, beğenilme.

³⁹ Yantra: Bulgaristan’ın kuzey bölümlerinde yer alan bölge.

⁴⁰ Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış, esir.

kuvve-i cesime ve muntazama-i askeriye'nin vücudu labüdd⁴¹ olup eğerçe (eğerki) Mehmet Ali Paşa hazretleri kumandasında mevakkii malumede yetmiş tabur asker mevcud ise de şu kuvvetin halen ve miktaren bu vazifeyi deruhde etmesi kabil olmayacağı ve gayr-ı malum kur'a, redif ve mustahfiz-ı efradı ile tezyid-i...

kuvvetten matlub hasıl olmayacağı ve efradı merkumenin emr-i talim ve tanzimi ise vakte muhtaç olacağı gibi, Edirne'de teşkil-i karar-ı ali icabından olan kuvve-i ihtiyatiyenin cemi ve istifade olunacak bir hale isali dahi hayli zamana tevkîf edeceği derkar bulunması cihetle bu bab'da bir tedabir-i seria ve kuvve-i ittihazı ihmam ve elzem görüldüğünden ve çünkü düşman şevamiline⁴² nail olursa, artık şark orduyu hümayununun ehemmiyeti bi't-tabî evvelki derecede kalmamak ve bi'l-kanun beri tarafının muhafazası ve vazifesi ana teveccüh etmek iktiza edeceğinden o halde orduyu mezkuru terkiib eden askerden Ruscuk, Şumnu ve Silistrenin muhafazasına ve yekdiğerinin irtibatına kafi miktarı terk ile, maadasının tez elden Mehmed Ali Paşa kuvvetiyle birleşmek ve düşmanı suret-i mevsukada karşılamak üzere Kazan ve İslimye tarikiyle bi'l-kanun beri yüzüne aşırılması ve buna mukaddeme olmak ve bu sırada Süleyman Paşa hazretlerinin Elena üzerine sevk ettiği askere dahi kuvvetü'z-zahr bulunmak üzere Kazan cihetine akli iki fırka-i askeriye'nin sevkiyle Kazan geçidinin şimdiden ve kemal-i süratle taht-ı emniyete alınması sureti varid-i⁴³ efkar olmuş ise de mesele umum kumandan bulunan müşarun-ileyh⁴⁴ Süleyman Paşa hazretleri tarafından hall olunacak ve kendilerinin taht-ı kumandasında bulunan ordular kumandanlarıyla bi'l-muhabere icabı kararlaştırılacak mevadd-ı mühimmeden olduğundan, muvafık rey-i ali-i kaymakamileri olur ise, maruz-u istimzaç ve mezkurede ve suret-i mahrumiyette olmak üzere şu hatıra-i acizanemizin serian müşarün-ileyh Süleyman Paşa hazretlerine tebliğ buyurulması ve bir de mütalaat-ı maruza hıyz-ı fiile mekrun olsa bile, Edirne'de kuvve-i ihtiyatiye teşkil-i kararının hükmünü asla tagayyür ve tehir etmeyeceğinden her halde bu kuvve-i ihtiyatiyenin bir dakika evvel cem ve tertibi esbab ve vesailinin makam-ı vala-yı asıfanelerince istihsal ve lüzum ve

⁴¹ Labüdd: Lazım gerekli, gerek.

⁴² Şevamil: İçine alanlar, kaplayanlar, çevreleyenler.

⁴³ Varid: Gelen, vasıl olan, erişen.

⁴⁴ Müşarunileyh: Kendisine işaret olunan, adı geçen, anılan. Tanzimattan sonra bahsedilen en yüksek rütbe için bu kelime kullanılmıştır.

ihtiyacatının istihzar⁴⁵ kılınması lazımeden ve ilcaat-ı vakit ve hak-i icabından olmağın ol bab'da.

Rumeli Harb Orduları Umum Kumandanlığına

Heyet-i müşavere-i harbiyenin mazbatası aynen Bala'ya yazılmış; münderecatına⁴⁶ nazaren vaki olacak rey ve mütalaat-ı devletlerinin müsaraaten eşar buyurulması mütemennadır efendim.

20- Teşrin-i sani – 93 Mustafa

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 7

İşte bugün idi ki, Mirliya Hacı Hüseyin Paşa ile dağ yolundan Elena'nın karşısına altı tabur asker sevk etmiş ve diğer taburların da sevkiyatı ve Elena ve Maryan muharebesinin tatbik planı ile müştigal idim. Kadıköy ve Ruscuk fırkalarından müretteb kuvve-i tehdidiyenin de Maçka ve Teresinik üzerine tahriki için Hezargrad kolordu kumandanı Fazlı Paşa'ya bir yandan emirler vermekte ve bir taraftan da Kamerli Kumandanı Mehmed Ali ve Şıpka Kumandanı Ahmed Eyup Paşalarla, mevkilerinde sebatları ve düşman iraz etmeleri için makine başında la-yenkita⁴⁷ uğraşmakta idim. Böyle bir vakit tenk ve mühimde, bir de heyet-i müşavere-i harbiye veyahut Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşaların hiçbir hesab-ı makule müstenid olmaksızın dermeyeran eyledikleri havatırada cevab-ı itasıyla mükellefiyet beni ye's ve füturun son derecesine getirmekle atü'l-zıkr reddiye-i telgrafiye gönderdim:

Makam-ı Kaymakamiye

Heyet-i müşavere-i harbiyenin mazbatasını okudum. Münderecatı askerimizin kuvvetine mübaşir olduğumuz manevra-i taarruziye'nin vazına binayı malumat ederek yazılmış bir şey olmayıp, Dersaadet üzerine tevcih etmesi melhuz⁴⁸ olan dâhiye-i taarruza bir çare aramak telaşıyla yazıldığı anlaşılıyor.

Heyet-i müşavere'nin tayin ettiği şerait ile, yani Ruscuk, Şumnu ve Silistre'nin muhafazası ve yekdiğerinin irtibatı şartıyla, iki fırka daha bi'l-ifraz Kazan'a göndermek

⁴⁵ İstihzar: Hazırlama, hazır edilme, huzura getirme.

⁴⁶ Münderecat: İçindekiler:

⁴⁷ Yenkitâ: Ardı kesilmeksizin, durmada, hep.

⁴⁸ Melhuz: Mülâhaza edilen, düşünülebilen, hatıra gelen, olabilen.

mahaldır⁴⁹. Çünkü, Silistre'nin Şumnu ile halen irtibatı yalnız Zimerman ordusunun taarruz etmesi ile mahfuz olup, yoksa (Silistre-Şumnu) ve (Silistre-Pazarcık) beyninde tutulmuş ve muhafaza-i kafil hiçbir mevki-i askerimiz bile yoktur.

Harekat-ı askeriye'nin icrası ve askerin tabiyesi böyle yolsuz vesait-i nakliyesiz bir hal ile ve hususiyle bu çamurlarda öyle seyr-ü seri ile de kabil-i imkan olmadığından on gün evvel tahrikine bed'en ettiğimiz manevra-i harbiye'nin daha yarın icraatına mümaşeret edeceğiz. Bunun için, bu manevradan bir netice almaksızın cihat-ı saire⁵⁰ kuvvetini taklil edip, manevramızın Ruscuk kısmına ait olan şıkkından feragat, mütalaa-i çakiranemce namuvafıktır.⁵¹ Çünkü, yarın burada Elena taarruzuna bed'en edeceğim gibi Ruscuk önünde tehiye ettiğimiz otuz taburda, yine Bele önünde ki Pirgos, Maçka ve Teresinik üzerine hücum-e-i mübaşeret⁵² edecektir.

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 8

Mehmed Ali Paşa hazretleri de taarruzdan başka çare bulamadığını ve şu bir iki gün içinde taarruz edeceğini dünkü tarihli telgrafiyle beyan ediyor. Bir kere şu manevra-i umumiye neticesiyle bir şey hasıl olmaz ve Plevne ordusu tahlis⁵³ kılınamaz ise ol vakit Kazan geçidini tutmak suretini ihtiyar edelim. Hem o halde yalnız Kazan geçidini tutmak da kafi olmayıp Timurkapı ve Keçidere geçitleri yine elde olmakla beraber yeni küşad olunan (Sadovo–Gerlüve–Yanbolu) şose yolunu dahi muhafaza iktiza eder.

Çünkü eğer Osmanpazarı mevkiini tahliye edecek olursak Kazan'la Osmanpazarı arasında düşman Varna'ya ve İstanbul'a kadar gelecek yollar bulur. Hususiyle Gerlüve yolundan gelir. Osmanpazarı'nın tahliyesi halinde Sarınasuhlar, Karahasanlar ve Selanik mevkilerinin dahi vaziyetlerinin tebdili ile Ruscuk ile Şumnu beyninde bir hattı meal ittihazı lazım gelir. Eğer bir avn ve inayet-i hak ile yarın Elena'yı zabt ve teshir eder isek o halde Ferdic şose tariki elimizde kalır ve bu elimizde bulunan ve Elena üzerine taarruza memur edilen otuz taburu – çünkü Elena ile Ferdic beyni altı saat olup öyle Kazan tariki gibi tul-ü mesafede bulunmadığından eğer Dersaadet tariki bir tehlide uğrar ve düşman Filibe'ye doğru

⁴⁹ Muhal: Mümkün olmayan, olamaz, olmaz.

⁵⁰ Saire: hareket eden, yürüyen, seyreden.

⁵¹ Na-muvafık: Muvafık, uygun olmayan, uymaz.

⁵² Mübaşeret: Bir işe başlamak, girişmek.

⁵³ Tahlis: Kurtarma, kurtarılma.

sarkacak olursa Balkan'ın öte yüzüne bir günde sevk ve nakil edebilirim. Bu cihette asker tahşidinden⁵⁴ bir maksadım da zaten böyle bir dâhiye ihtimalinin def'i hususuna çareculuk idi.

Şimdi elde bulunan ve Tuna'nın Leylek adası ve Basraba karyesi sırtından bed'en ile (Selanik, Kara Hasanlar, Sarı Nasuhlar-Yayla-Ahmedli-İstirake) ye kadar mümted olan hatt-ı tedafî-i müstahkimi tahliye ile düşmana güzergah açmak mütalaamca bir büyük hatadır. Şu kadar ki, mübaşir olduğumuz manevrayı taarruziye bir hüsn-ü netice vermez ve Mehmed Ali Paşa ilerleyemez de geriler ve Plevne kurtulmazsa diğer fırkaların kuvvetlerinden bi'l-tenkıs, Kazan'a on beş tabur asker gönderirim zaten de iki tabur muhafızı olduğundan cem'an on yedi tabura bali olur.

On taburdan ibaret bulunan Osmanpazarı fırkası ise, düşmanın külliyyetine uğrayarak mevkiini terk etmek mecburiyetinde bulunursa, o da bi't-tabi Kazan'a çekilecektir. O halde bir miktar taburda Gerlüve nahiyesine göndermek iktiza eder. Düşman Kazan üzerinde behemehal Ahmedli mevkiinden geçip gideceğinden, mevki-i mezkur şimdi elimizde ve orada yirmi dört tabur...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 9

ile Fuad Paşa bulunuyor ben denizde mukaddem dahi arz ettiğim vecihle muvakkaten geldim, Ahmetli'deyim.

Düşmanın sevk edeceği kuvveti karşılamak üzere, Mehmet Ali Paşa ile birleşmek fıkasına gelince: Tuna şark ordusu taburlarının Mehmet Ali Paşa taburlarıyla nerde birleşeceklerini zihnen tayin edemedim. Eğer Hüdanger'de Mehmet Ali Paşa İzladı ve Sofya'yı terk ile çekilir ise, artık Edirne pişgahından⁵⁵ başka düşmanı istikbal edecek bir rezmegah⁵⁶ yoktur. O halde artık Şıpka ve Hain Boğazın'da ki taburlar dahi bi't-tabi Edirne'ye çekilmek mecburiyetinde bulunurlar. Tuna şark ordusundan istenilen taburlarda, İslimye ve Yanbolu üzerinden geçerek Edirne'nin sağ cenahını muhafaza etmek lazım gelir. Yok, eğer murad Tuna şark ordusundan ifraz olunan iki fırkanın Mehmet Ali Paşa'nın sebatı

⁵⁴ Tahşid: yığma, toplama, biriktirme, yığnak.

⁵⁵ Pişgah: Ön.

⁵⁶ Rezmegah: Resm-gah, savaş meydanı.

farz olunarak, Sofya ve Kamerli'ye gitmesi kaziyesinden⁵⁷ ibaret ise, hüsnü istimal görmediği halde, Mehmet Ali Paşa ordusunun yetmiş taburuna bu otuz taburda ilave olsa, yine bir semere vücut bulmaz.

Velhasıl mübaşir olduğumuz manevra hitam bulmadıkça ve neticesi alınmadıkça, Kazan'a iki fırka sevki mümkün olmayacağını ve Hüdanger'de düşman İstanbul'u tehdid manevrasına kıyam edecek olursa kırk, elli tabur askerle bizzat gelecek mi ve bundan ziyadesinin ifrazi Tuna şark cihetinin dahi düşmana teslimi neticesini vereceğini cevaben arz ederim.

21-Teşrini sani-93 Süleyman

Kaimmakam Paşa'dan mezkur heyet-i müşavere-i harbiye mazbatasını almazdan ve cevabnamesini de yazmadan evvel, ertesi Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü Maryan ve Elena aleyhine vuku bulan taarruz planını tertib etmiş ve fırka ve liva ve müfreze kumandanlarının da suret-i hareketlerini ve cihet-i taarruzlarını tayin eylemiş idim; Fazlı Paşa ile Ruscuk Kumandanı Ahmet Paşa'ya da atıyyü'z-zikr emirleri vermiş idim:

Hezargrat'da Fazlı Paşa Hazretlerine

Buranın hareketi bugünden ibtida etti. Altı tabur bir mevk-i münasibe sevk olundu. Salı günü sabahleyin Elena üstüne hücum olunacaktır. Aynı gün Kerim Paşa Kesrüh ve Salih Paşa dahi Balcıumürköy ve Posavina⁵⁸ karyeleri üzerine hücum edecektir. Zat-ı alileri...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 10

dahi doğruca Kadıköyü'nü teşrif buyurup geçende teşekkül eden otuz taburu hemen cem ve şimdiden evamirini ita ederek Maçka ve Teresenik sırtlarını zabt etmeğe gayret buyurunuz. Ahmet Paşa hazretlerine malumat-ı icabiyeyi verdim. Müşerun-ileyh hazretleri de birlikde bulunmak arzusunu gösterirse, kırmayınız.

Ve'l-hasıl Salı günü olacak hareket-ı umumiye-i harbiyeye serian iştirak ediniz. Asaf Paşa'ya bir töhmet taalluk⁵⁹ edip etmediğini anlayamadığımdan, eğer etmiş ise, Osman

⁵⁷ Kaziye: 1. iş, husus, madde, mesele, dava, 2. teklif, önerme.

⁵⁸ Posavina: Hırvatistan'ın Slovanya bölgesinde bulunan bir ilçe.

⁵⁹ Taalluk: 1. Aslı olma, 2. İlişgi, ilgisi olma.

Paşa'yı yerine koyarak müşerun-ileyhi Hezargrad'a celb ile ora kumandasını ihale ve etmemiş ise, ibka ile istihdam ediniz. Sabit Paşa'dan gelecek taburlar için, şimdiden evamir-i icabiyye ita buyrulması dahi lazimedden olduğunu arz ederim.

20 –Teşrin-i sani-93 Süleyman

Ruscuk'ta Ahmet Paşa Hazretlerine

Buranın hareketi bugünden ibtida etti. Altı tabur bir mevki-i münasibe sevk olundu. Salı günü sabahleyin Elena üstüne hücum olunacak ve aynı gün Kerim Paşa Kesrüh ve Salih Paşa dahi Balcıumürköy ve Posavina karyeleri üzerine hücum edecektir.

Zat-i alileri dahi mukarrer olan sekiz taburu yine kema-fi's-sabık⁶⁰ sevke himmet buyrunuz. Fazlı Paşa'yı bu sevk olunacak kuvve-i taaruzziyyeye kumandan tayinle gönderdim. Murad buyrulursa zat-ı samileri dahi temaşa etmek ve Hüdanger'de yine bir fenalık olursa fırka-i devletlerini himaye eylemek üzere kendi pişgahınızdan teşrif buyurunuz. Velhasıl geçen günki intikami düşmandan almaya Salı günü sabahı gayret buyurmaları mütemenna ve maruzdur.

20-Teşrin-i sani-93 Süleyman

Şu emirlerden anlaşılmış olacağı vecih ile Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü Lom hattının canib-i yemininde ki Ruscuk, Kadiköy ve Selanik firkalarından müretteb⁶¹ otuz taburluk bir kuvve-i tehdidiyye Ferik Fazlı Paşa kumandasıyla Maçka ve Teresenik üzerine ve fırka-i mezkurenin sol cenahında Karahasanlar ve Sarınasuhlar firkalarından müretteb altı taburluk Ferik Salih Paşa kumandasıyla bir müfreze Balcıumürköy ve Posaniva karyelerine ve Yaylak'da ki Osmanpazarı firkasından müfrez on taburluk bir müfreze Ferik Kerim Paşa kumandasıyla...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 11

⁶⁰ Kema-fi's-sabık: Eskisi gibi.

⁶¹ Müretteb: 1. Tertip olunmuş, dizilmiş, 2. Tayin edilmiş.

Kesruva ve Cevlin üzerine ve Ahmedli'de mütehaşşit yirmi dört tabur asakir-i şahaneden on yedisi Ferik Fuad Paşa ile birlikde bizzat benim kumandamla Maryan ve Elena üzerine hücum edeceği gibi yevm-i mezkurda Elena hücumuna iştirak etmek üzere Teşrin-i saninin yirminci günü Mirlova Hacı Hüseyin Paşa altı taburla istirakadan Teşrin-i saninin yirmi birinci günü iki taburla Miralay Hacı Ahmet Bey Ferdiç'den tahrik edilmiş ve yine yirmi birinci günü akşamı Mirlova Azmi Paşa sekiz taburla Ahmedli'den İzlatar cihetine memur edilip bu taburlardan biri İzlatar ile Bebrova arasındaki Filibe sırtına ve üçü ertesi günkü Elena hücumuna iştirak etmek üzere, silsileyi cibal üzerinden yürüyerek Elena'nın karşısındaki hakim-i cebeli tutmaya ve baki dört tabur dahi İzlatar noktasını işgale memur edilmiş idi.

İşte bu tertibat ve tehiyatın bir taraftan icraatına devam olunmakda iken, heyet-i müşaverenin "Lom boyundaki asakirinizi düşman üzerine kısmen sevk etmiş ve kısmende etmek üzere isenizde, biz şimdi Tuna'dan Ahmedli'ye kadar tutulan Lom-i hattının terkiyle bu taburların hemen Kazan'a sevki suretini tahattur ettik. Bunu Süleyman Paşa'ya tebliğ ediniz; mütalaasını beyan eylesin." demesi, ya heyet-i mezkurenin, İstanbul ile bi'l-muharebe ittihaz edilen bu manevradan habir⁶² olmamasına veyahut tecahülen⁶³ böyle birşeyi yazmış bulunmasına haml olunur.

Elena aleyhine tasdim ettiğim bu hareket-i taarruziyyeyi her ne kadar imkan-i mertebede hafi tuttu isem de, yine düşmanın ahz-ı malumat ile o cihete asker yığınak edebilmesini asla hatırdan çıkarmadığımdan teshil muvaffakiyyet için Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü bi'l-cümle Lom hattı kuvvetlerinden birer kısmının Çaruviçek hatt-ı müdaafası üzerine mütearrız⁶⁴ bulunmalarını tedbir etmişidim. Tuna şark ordusunun vazifesi tefrik-i kuvvet ve nazar-ı dikkati davet olmakla, Lom hatt-ı müdafaasının intizam-ı hazırını bozmaksızın ve düşmanın istifadesine hizmet⁶⁵ eder bir rahne⁶⁶ açmaksızın tertib ettiğim, bu planı vazifemin hüsn-ü cereyanına kafi addetmekte idim. Halbuki heyet-i müşavere ve Kaymakam Paşa'nın mezkur teklifleri (zad-ı fittanbur nimeten ahri) kabilinden olup ifayı

⁶² Habir: Haberli, bilgili.

⁶³ Tecahül: Cahil gibi görünme, bilmemezlikten gelme.

⁶⁴ Mütearrız: Taarruz eden, saldıran, savaşan.

⁶⁵ Hizmet: 1. İş, hizmet, vazife. 2. İş, görme, birinin işini görme.

⁶⁶ Rahne: 1. Gedik, yarık, yırtık ve bozuk yer. 2. Zarar, ziyan, bozukluk.

vazife nokta-i nazarından beni müşkilatı azime içinde bulunduruyor idi. Çünkü bir zaman içinde iki müteaasir veyahut mümteniü'l-husül⁶⁷ vazife ile mükellef tutuluyor idim.

Birincisi: Elena aleyhine başlanan hareket-i taaruziyyenin devamı ile beraber Kadıköy ve Selanik, Karahasanlar, Sarı Nasuhlar ve Yaylak yani Tuna'dan Ahmetli'ye kadar bi'l-cümle Lom-i mevakinin tahliyesi...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 12

ve ikincisi: Ruscuk, Silistre ve Şumnu kalalarının muhafazasına ve yekdiğerinin irtibatına kafi asker terkiyle vakisini Balkan'ın şimal cephesine aşırarak sağ cenahı Balkan ordusuna istinad etmek üzere İzladı taraflarında vusul-u cenahı Şehirköy cihetlerindeki Balkan geçitlerine dağıtmaklığım idi.

Muhteviyatı yekdiğerine mütenakız⁶⁸ bu metalib⁶⁹ hiç zihinlere sığar ve kabil-i tevfiğ ve imkan bir hatıra olmayıp, değil heyet-i müşavere veya Kaimmakam Paşa gibi funun-u harbiye mütefennini geçinen zevatın, muvazene-i maslahata muktedir adi bir adamın bile hatırlayamayacağı mevadd-ı⁷⁰ basiteden⁷¹ idi.

Zevat-ı muma-ileyhimin, yani Kaimmakam Mustafa ve Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşaların maksatları Şehirköyü'nden Kazan'a kadar mümted olan hatt-ı tavi-i müdaafanın muhafazasına ve düşmanı Balkan'dan beriye geçirmemeye ve Edirne ve İstanbul'a yaklaştırmamaya çareculuk ise de, Plevne taht-ı esarete düştükden sonra Kamerli müstahfızlarının kuvve-i külliyyeyi düşmana tabaver olamayarak çekilmek mecburiyetinde bulunacakları rehin rütbe-i bedahet olduğunu düşünüp de son nokta-i mukavemetimiz bulunan Edirne pişgahında bir hatt-ı müdafaa teşkilini tasavvur etmeliydiler.

Vakıa Kaimmakam Paşa'nın telgrafnamesinde, bu "Edirne hatt-ı müdaafası" tabiri dahi mezkur ise de bu hattı Balkan hattından sonra tutmak sureti tahattur olunmuşki, işte azam-ı hatiat bu idi. Hayfki, heyeti müşavere-i harbiye mazbatasına cevaben yazdığım 21-Teşrin-i sani-93 tarihli telgrafnamemde, bu hakayıkı meydana koyarak Edirne hatt-ı

⁶⁷ Mümteniü'l-husül: Olması mümkün değil, olamaz.

⁶⁸ Mütenakız: Teakuz eden, birbirine mualif, zıt olan, uymayan.

⁶⁹ Metalib: Talep olunan, istenen.

⁷⁰ Mevadd: 1. Ferzada, boşlukta yer dolduran varlıklar, cisimler. 2. İşler, hususlar. 3. Kanunlar, nizamlar. 4. Maddeler.

⁷¹ Basite: 1. Döşeme minder. 2. Düz yer, arz. 3. Yükseklik ölçmeye yarayan yayvan Güneş saati.

müdafaasının suret-i muhafazasını arz ve tertib ettim isede, maruzuma kat'a havale-i sem' ve itibar olunmadı. Plevne'nin düşmesini müteakip, mezkur heyet-i müşavere-i harbiye mazbatası hükmünce iradat-ı seniyye istihsal edilerek, Tuna şark ordusundan aldırılan taburlar, İzladı'den Şehirköyü'ne kadar dağıtılmış ve Edirne ve havalisi düşmana hedef-i istila bıraktırılarak, vehamet ve mehalik-i mutasavvıra kamilen ve maa ziyade vücuda getirtilmiştir.

Heyet-i müşavere-i harbiye karşı yazdığım cevabnamede "memuru olduğum tefrik-i kuvvet manevrasından Tuna şark ordusunun hissesine aid kısmını ifa ile meşgulüm. Bu meşguliyet icabatından olarak, Lom-i hatt-ı müdafaamız üzerinde bulunan bi'l-cümle fırkalarımız dahi vaz-ı taarruziye girdiler. Bu taarruzun devamıyla beraber, Tuna şark ordusundan iki fırka daha ifraz ile Kazan'a göndermek muhaldir. Şimdi Kazan tariki bizim Ahmedli kolordusunun yed-i zabtında olduğundan, Ahmedli...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 13

kolordusu ile Yayla fırkası mevcut oldukça düşman tarafından dahi Kazan'a taarruz kabil-i tasavvur değildir.

Plevne düştüğüyle Mehmet Ali Paşa refakatindeki taburları takviye için Tuna şark ordusu taburlarının İzladı'den Sofya ve Şehirköyü'ne kadar dağıtılmasında da faide me'mul değildir. Kamerli ordusu terk-i mevki ederse, Edirne'ye çekilmeli; o sırada Şıpka ve Hainboğazı taburları da Edirne'ye ricat etmelidir. Ben de o vakit Tuna şark ordusundan kırk, elli tabur tedarik ile İslimye ve Yanbolu cihetinden Edirne'nin sağ cenahını bizzat gelir muhafaza ederim. Eğer Tuna şark ordusundan şimdiden ziyade tabur alınırda hatt-ı müdafa bozulur ise, Tuna şark ciheti de çaresiz düşmana teslim olur. Lakin Kamerli, Şıpka ve Hain Boğazı kuvvetleri Edirne'ye tahşit edilip kırk, elli taburda Tuna şark ordusundan Edirne'nin sağ cenahını muhafaza ederse, Demirkapı, Keçidere ve Kazan geçitleri dahi elde tutularak ve Tuna şarkının hatt-ı müdafaası dahi imkan-ı mertebe muhafaza edilerek, bir müddet daha müdafa mümkün olur." dedim.

Plevne'nin esaretine müteakip Kaimmakam Rauf Paşa ile Ma-beyn⁷² Baş Katibi Said Paşa'nın müştereken⁷³ verdikleri emri, heyet-i müşavere-i harbiye mazbatasını teyide bedel,

⁷² Ma-beyn: Ara, aradaki şey.

⁷³ Müştereken: Ortaklaşa, birlikte, el birliğiyle.

benim verdiğim bu cevapname hükmünden bi'l-istifade ita etmiş olsaydılar, Mehmet Ali Paşa'nın kumandasındaki yetmiş üç tabur ile o tarihte Şehirköy ve Akpalanga'da bulunan Berabcık ve Berkofça'da⁷⁴ iki ve turukda üç ve kalye, Karluh, Çerpan, Yeni Zağra, Şıpka, Hain ve Ferdiç Boğazlarıyla mülhakatındaki⁷⁵ yetmiş ve küsur tabur birleştiği halde, ceman yüz elli tabura baliğ olmakla, bu kuvvet Edirne'yi muhafaza eder idi. Kazan ile Gerluh tariki yirmi yedi taburla behamehal evvel bahara kadar ve Demirkapı ve Keçidere tarikleri dahi o cihetin zaten muhafızı bulunan sekiz on taburla müdafaaa edilerek, ben de taahhüdüm gibice Yanbolu ile Edirne arasını elli taburla tuttuğum halde, Ruslar Edirne hatt-ı müdafaası pişgahında tevkife mecbur olur ve henüz toplanıp gelmekte bulunan kur'a-ı neferatıyla tedarikine çalışan Edirne ihtiyat ordusuyla orduyu hümayun bir derece daha canlanarak ta Tuna'dan celbi zehair ve mühimmata mecburiyyet gören Rus orduları belki bir sadmeyede⁷⁶ uğratılabilir idi.

Halbuki bu aciz hiç meramımı tefhime⁷⁷ muktedir olamayarak Plevne'nin sükutunu müteakip, Tuna şark ordusundan İzladı, Sofya ve Hacıoğlu Pazarcık'ına dağıtılması mukarrer olan...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 14

taburların bir haylisi henüz ahz-ı mevki etmeksizin Kamerli ordusu terk-i mevki eyleyecekti. Bunun üzerine Sofya, Şehirköy ve havalisindeki taburlarda tahliye-i nekat ile ricat-i mecburiyetinde bulunmalarıyla, Samakov'dan⁷⁸ Kazan'a kadar ikinci bir hatt-ı müdafaa tutulmaya kalkışıldı.

Bu hat dahi, henüz tutulmak üzere iken, Edirne'ye kadar gerisini ve cenaheynini kuvve-i muavene ve muarazadan hali gören Giranduk Nikola, Şıpka'yı iki üç misli bir kuvvet ile çevirerek esir etmesi, heyet-i müşavere-i harbiyenin delalet-i tedbir ve reyi ile doğruca ve bimehaba Edirne'ye ve İstanbul'a kadar yürümesi, o aralıkda birde Sadrazam Ethem ve Serasker Rauf Paşa'ların mahsul-ü idrak ve fetanetleri olan mütarekeninde kezb ve saniadan ve orduyu hümayunun Edirne'ye doğru olan hareket-i reciyyesini tehire hidmetden ibaret

⁷⁴ Berkofçada : Kuzeybatı Bulgaristan'da bugün Berkövitsa adını taşıyan bir kasaba.

⁷⁵ Mülhakat: Bir bütüne katılanlar, ekler.

⁷⁶ Sadme: 1. Çarpma, tokuşma, çatma. 2. Ansızın başa gelen bela. 3. Patlama.

⁷⁷ Tefhim: Büyük sayma, bildirme.

⁷⁸ Samakov: Yunanistan'da bir şehir.

olmasının tebeyyün eylemesi, Balkan hatt-ı müdafaası namıyla ve abesle iştilal edilen bu acizi mevakiden çekilip ve bozulup gelen taburlar ile Edirne'yi tutmak üzere Filibe'ye doğru çekilmeye ve Pazarcık'dan çekilen taburlar Filibe'ye gelmekte iken, Şıpka'dan sarkan Ceneral Eskoblaf kumandasındaki Rus kuvvetinin Tırnovi istasyonunu ve Edirne hatt-ı rücatini zabt ettiği haber-i telgrafisinin alınması ve arkadan yetmiş bin kişi ile takib eden Ceneral Gurko kuvvetiyle Skobelev kuvvetleri arasında kalındığının anlaşılması üzerine, sağ cenahımı Rodop Balkan'ına istinat⁷⁹ ettirerek dağ kıyısıyla ilerlemek çareculuğuna beni mecbur etti.

Hayfaki, maiyyetim ümerasından Ferik Fuad ve Şakir Paşaların su-i fikir ve azimleri bu manevranın becerilmesi suretini de eşkal ve her biri, düşmanın birer liva askeri karşısında Değirmendere ile Pelestice arasında istenilmez bir suretde bozularak, İskeçe'ye⁸⁰ doğru dağılıp firar etti. Elde kalan kuvve-i mütebakiye-i cüziyye ile İstanimaka'da⁸¹ terk edilen bu aciz dahi bi'l-ahire Rodop Balkanlarına tırmanmak mecburiyetinde bulundumki işte heyet-i müşavere-i harbiyyenin, yani Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşalarla Serasker Rauf Paşa'nın tedbir-i mebhusi, Ruslara Edirne ve İstanbul'un türk-u istilasını bilamani ve müzahem küşat etmiş oldu.

Eğer Tuna şark taburları İzladı, Sofya, Şehirköy ve Hacıoğlu Pazarcık'ı gibi mevakide dağıtılmamış ve tasmin ettiğim vecih ile elli, altmış taburla Elena'dan Yanbolu ile Balkan arasını tutup Orhaniye ve Şıpka orduları ile mülhakatları da Edirne'ye çekilmiş olsa idiler düşmana karşı şüphesiz Edirne daha müstahkem ve metin ve belki na-kabil'üt-teshir bir Plevne olur idi.

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 15

Kaimmakam Mustafa Paşa ve heyet-i müşavere-i harbiyyenin telgrafnamelerindeki müşkilatdan birinci addettiğimizki “hem Elena aleyhine başlanan hareket-i taarruziyenin devamı ve hem de Lom hatt-ı müdafaasının tahliyesi nasıl kabil-i tevfiğ olabilir?” meselesi idi. Bunun teşrihine gelince, Kadıköy, Selanik, Nisve, Karahasanlar, Sarınasuhlar, Araplar ve

⁷⁹ İstinat: Dayanma, yaslanma.

⁸⁰ İskeçeye: Yunanistan'ın Kuzeyinde, Batı Trakya'da aynı adı taşıyan ilin merkezi olan kent.

⁸¹ İstanimaka: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı bir ilçe.

Yaylak mevkilerinin tahliyesi üzerine Çaroviç⁸² acaba ordusuna ileri hareket emri vermez mi idi?

Farz edelimki, bu emrin vusulü akabinde Teşrin-i saninin yirmi birinci günü, Kadıköy ve Selanik...ile ahir taburlarına, Kazan'a doğru çekilmek emrini vereyim. Vesait-i nakliyeden mahrum olan ve ahali-i islamiyenin kafil-i intiaşı⁸³ ve hayatları bulunan öküz arabalarını gasp etmek mecburiyetinde bulunan fırka ve müfrezelerimiz, la-akall üç güne kadar tek-i mevki edebilirler idi. Şu halde, Teşrin-i saninin yirmi dördüncü günü Kadıköy ve yirmi beşinci günü Selanik fırkaları çekilirler idi. Yevm-i mezkurda Rusların piştarları derhal bunların mevakiini bila-şüphe işgal ile Karahasanların da sağ cenahını tehdit ederler idi.

Bu Kadıköy, Selanik ve Nisve taburlarının Hezargırad'a gelip oradan Osmanpazarı'na doğru bir günlük de yol kat etmelerine iktiza eden bir müddet kadar haydi Karahasanlar'da ki taburlara terk-i mevki ettirmeyelim; lakin, Karahasanlar'da ki altı tabur, yalnız cephelerinden mütearrız düşmana mukavemet edebilip cenah-ı yemininden zuhur ile Hezargıra'da doğru ilerleyecek olan düşmanı nasıl men edebilecek idi?

O halde, Kadıköy ve Selanik'den çekilen taburlar, Hezargırad'ın ya ileri veya gerisinde Çaroviçin kuvve-i takibiyyesine çatacaklar idi. Kezalik⁸⁴ Karahasanlarla Sarınasuhlar'dan çekilen taburlar dahi, Cuma ile Osmanpazarı arasında yine düşmana çatarlar idi. Düşman ile arasında birazda mesafe bulunmasına nazaran sol cenahtaki Ahmetli ordusuna selametle Kazan'a çekilebilecek, yalnız Yaylak'da ki oniki tabur asker idi. Hezargıradı kuvve-i madafaadan hali bulan düşman ise şüphesiz Şumnu'ye taarruz eder ve beş taburdan ziyade muhafızı bulunmayan kala-i mezkureyi bila-mani elde eder idi.

Haydi Kadıköy ve Selanik fırkalarını Kazan'a aldırılmakdan sarf-ı nazarla bunları ve Hezargırat'da ki ihtiyat beş taburu Şumnu'nin muhafazasına tayin edelim; bu taburlar ceman...

⁸² Çaroviç: Çar'ın oğullarını belirtmek için kullanılan bir Slavın ünvanı.

⁸³ İntiaş: 1. Hastalıklardan kurtulup kalkma. 2. Doğrulup kalkma. 3. Geçinme.

⁸⁴ Kezalik: Keza, bu da, böylece.

otuz beşe baliğ olup, Şumnu'de de zaten beş tabur bulunduğundan, ceman hasıl olan bu kırk tabur ancak Şumnu gibi bir kal'a-i cesimeyi muhafaza edebilir idi. O halde Kazan'a aldirmek için Cuma kolordusunun Karahasanlar ve Sarı Nasuhlarla mülhakatı mevakiindeki on yedi taburla Osmanpazarı'nın Yaylak mevkiindeki on iki tabur elde kalmış olurki, ceman yekün yirmi dokuz tabur Kazan'a aldırılabilir idi. Filhakika Plevne'nin sükutuyla Mehmed Ali Paşa'nın hareketinden külliye nevmid⁸⁵ olduğum ve Ruslardan Balkanı tecavüz emaratı anlaşılınca yapacağım iş, Sarı Nasuhlar, Karahasanlar ve Yaylak mevakiindeki taburların bir miktarını Kazan'a göndererek bakisini Elena'ya cem' ve tahşid eylemek ve tecavüzün an-ı vukuunda Elena'yı terk ile ferdic tarikiyle Yanbolu'yu tutarak, Balkan ile Edirne'nin arasını elli taburla tutmak, Kamerli ve Şıpka ile mevaki-i saire taburlarını Edirne'ye çekmek ve yalnız Kazan, Demirkapı ve Keçidere geçitlerini muhafaza etmek idi. Lakin şu hareketi, Plevne ve Kamerli'nin istikbalen kesb⁸⁶ edeceği hale ve Elena hücumunun husul-ü muvaffakiyetine talikan tehir etmiş idim. Ale'l-husus, Bele cihetini tehdid için hazırlanan kuvvet, Ruscuk, Kadıköy ve Selanik fırkalarından mürekkep olduğu gibi, Elena'da ki hücumda teshil-i muvaffakiyet için, Sarınasuhlar ve Yaylak fırkaları da aynı günde mütearız bulunacaklar idi.

Mevaki-i mezkurenin tahliyesi yoluna gidildiği halde, Elena ve Tırnovi aleyhine emrolunan hareketten feragat lazım idi. Halbuki, hem o harekete devam ve hem de tahliye-i mevaki ile Kazan'a tahşid-i asker tebliğ olunuyor idiki, bu iki nakizin⁸⁷ cem' ve tevfiği nakabil-i imkan idi. Bir de Ruscuk, Silistre ve Şumnu kalalarının muhafazasına ve yekdiğerinin irtibatına kafi asker terkiyle, bakisini Balkan'ın berisine aşırarak İzladı'den Şehirköyü'ne kadar dağıtılması ihtar olunuyor idi. Silistre'de on beş ve Ruscuk'ta yirmi tabur asker var idi. Düşman ile aralarında Tuna nehri de bulunduğundan, onların irtibatlarının muhafazası kabil-i imkan ise de, Kadıköy, Selanik ve Nisve mevkileri tahliye kılındığı ve bu mevakiin muhafız taburları Şumnu'ya çekildiği halde, acaba Şumnu ile Ruscuk arasındaki irtibat nasıl muhafaza olunacak idi?

Eğer Kadıköy, Selanik, Nisve ve Hezargrad'dan Şumnu'nun muhafazasına tahsis edilecek bu otuz beş taburu kamilen Şumnu'ya almayıp da nısfını⁸⁸ Ruscuk ile Şumnu

⁸⁵ Nevmid: Ümitsiz, ümidi kırık.

⁸⁶ Kesb: Çalışıp, kazanma.

⁸⁷ Nakiz: Zıt, karşı.

⁸⁸ Nısf: Yarım, yarı.

arasında ve gerilere sepiştirsek, o halde hem Çaroviç ve hem Zimerman ordularının taht-ı tehdidlerinde...

bulunan Şumnu kalası, yirmi taburla muhafaza olunmak iktiza eder idiki, bu da kabil-i ihtimal değil idi. Bununla beraber, Şumnu ile Ruscuk mabeynindeki irtibatı, düşmanından hiçbir havf-u ihtirazı kalmayan Çaroviç ordusuna karşı yirmi taburla muhafaza dahi mümkün değil idi. Hele Şumnu ile Silistre beynindeki irtibat, yukarıda da bi'l-münasibe⁸⁹ söylediğimiz vecih ile Ceneral Zimerman'ın insafına veyahut tabir-i ahirle kuvve-i adliyesi⁹⁰ ahkamına emanet edilmiş gibi idi.

Zimerman ordusunun Şumnu aleyhine olan hudut-u sevk'ül-ceyşyesinin sol cenahında ve Hacıoğlupazarcık'ın da on iki taburla Mısırlı Mirliya Zekeriya Paşa, Varna'da dahi yedi taburla Mısırlı Prens Müşir Hasan Paşa bulunur idi. Bunların her ikisi mevkilerini terk ile Zimerman'ın hatt-ı ricatini kat'a kudret-yab⁹¹ olacak bir kuvveti haiz değil idiler. Hatt-ı sevk'ül-ceyş mezkurun cenah-ı yemininde ve Silistre'de on beş taburla bulunan Selami Paşa ise, Kalaraş'ta ki Rus fırkasına da karşı bulunduğundan, Silistre'yi terk ile kuvve-i cüziyesiyle Zimermanı takib-i hareketini asla beceremez idi.

Velhasıl Silistre ile Şumnu ve Ruscuk ile Şumnu kalalarının Lom hatt-ı müdafaasını bozarak ve Kazan'a iki ve daha ziyade fırka celb ederek muhafaza-i irtibatları kat'an mümkün ve mütesavvir değil idi. Ya bu iki ve daha ziyade fırkanın muhtevi bulunduğu taburların İzladı'den Şehirköyü'ne kadar dağıtılması, acaba topluca vaziyet-i tavsiye-i mütemadiyesinde bulunan İstanbul'dan beklenecek bir tebliğmi idi?. Tebliğlerine tevfik-i harekattaki muhaziri ve mütalaat-ı zatiyemi beyan ile cevap-ı muvafık intizarında bulunduğum halde rey-i sahiflerini ileri sürerek icra-yı maksad-ı azminde bulunan Ali Nizami ve Mösyö Necib Paşalar, ma-beyn-i hümayunun dahi zihnini bi't-tağlit Elena'nın yevm-i istirdadının⁹² ferdası⁹³, yirmi üçüncü günü bana atıyyü'z-zikr iki kıt'a telgrafnameyi de tebliğ ettirdiler:

⁸⁹ Bilmünasibe: Sırası düşünce, sırası gelince, sırasında.

⁹⁰ Kuvve-i adliye: Hukuk ve ceza kanunlarını, vak'a ve hadiselerine tatbik eden kuvvet.

⁹¹ Kudret-yab: Kudretli, gücü yetebilen.

⁹² İstirdad: 1. Geri alma, alınma 2. Verilmiş veya gönderilmiş bir şeylerin geri gönderilmesini isteme.

⁹³ Ferda: Yarın, yarın ki gün, gelecek zaman, ahiret, öbür dünya.

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bu defa Elena tarafını tehdid buyurduklarından dolayı düşmanın aksam-ı dikkatinden biri dahi bi't-tabi o tarafa münakkıd ve o halde refakat-i devletlerindeki fırka tamami-i mukavemete gayr-ı کافی⁹⁴ olacağına nazaren, bir taraftan hareket ve maksad-ı alilerine devam olunmakla beraber, bir taraftan dahi elyevm⁹⁵ bulundukları daireye muavenetleri kabil olan yerlerden teselsül⁹⁶ veya ahir bir suret-i müreccahaya⁹⁷ tevfikeyen, celb ve teksir-i kuvvet-i esbabına teşebbüs buyuracakları derkar ise de, mücerred-i ehemmiyet maslahata mebni ba-irade-i seniyye ihtar olunur.

23- Teşrin-i sani – 93 Said

_____Umdet'ül Hakayık Sayfa 18

Süleyman Paşa Hazretlerine

İttihaz buyrulan hareket-i askeriyyeye müdavemet ile beraber ihtiyaten teksir-i kuvvete dahi teşebbüs buyurulacağı mülâhazası bugün bi'l-irade-i seniyye bildirilmişti. Manevranın tehirinde, düşmanın asakir-i münhezemesinin iade-i intizam ederek hem mukabeleye ve hem de hedefi maksada vusul-ü samilerini men'e mecal bulması mahzuru ve irad olduğu gibi hareket-i cedidemizin düşmanca daha ziyade kuvvet sevkine mecburiyeti davet eylemesi ve fırkanın mevcudunun adem-i külliyyeti dahi tavsî-i kuvvet-i mütalaasını tevliid ettiğinden, ehemmiyetleri cihetiyle bu iki mülâhazanın tekrar-ı dikkat-i alilerine havalesi irade buyuruldu.

23- Teşrin-i sani – 93 Said

Bu telgrafnamelerdeki mezkur hareket, maksad ve hedef-i maksada vusul-ü ibareleri, Tırnovi'ye hareketten ibaret olup, şu halde, hem Tırnovi'ye doğru ilerlemek ve hem de Lom hattından tabur celb edilmek tavsiye buyruluyor demektir.

Bu halde, şu telgrafnameler ile Tırnovi'ye doğru da ilerlemek ile mükellef tutuluyorum. Ati'de zikri geleceği veçhile Elena mevkiî kumandanlığına tayin ettiğim Ferik

⁹⁴ Kafi: Yeterli.

⁹⁵ Elyevm: Bugün, bugünkü günde, haşa, henüz, şimdi, su anda, şimdiki.

⁹⁶ Teselsül: Zincirleme.

⁹⁷ Müreccaha: Tercih edilen, üstün tutulan.

Fuad Paşa'nın, "aman ben Elena'yı terk ile Ahmedli'ye çekileceğim; düşman etrafımızı alıyor; hatt-ı ricatimizi kesiyor" gibi yaygara ve telaşına ehemmiyet vermeyip de, hemen Tırnovi'ye yürümek emrini vereydim, Tırnovi'de istirdat oluna idi, netice-i mütevellide, şakinin birinden hali olamayacak idi, ya Elena veya Yayla'da ki kuvvetlerin -ki otuz sekiz taburdan ibaret idi – muhafaza-i irtibat için sekizini terk ederek, otuz taburuyla Tırnovi'de bulunacak idim. [Ferdic boğazının iki taburu ile Yayla fırkasının dört taburu mevkilerinin muhafaza memurlarıdır.] veyahut 19, 20, 23, tarihli telgrafnameler ahkamına ittiba'en⁹⁸ hatt-ı müdafaayı bozarak veya taklil ederek Kazan'a otuz, kırk veya altmış, yetmiş tabur daha celb ile bunları kuvvetü'z-zahr ittihaz etmek itikadına hizmet eyleyecek idim.

Evvelen birinci şıkkı ele alalım:

Mademki Lom-i hattı müdafaası elde ve belki vaz'ı taarruziyededir; bu takdirce Çaroviç, ordusunu ziyade miktar-ı kuvvet ifrazıyla Tırnovi aleyhine sevk edemez idi ise de yine la-akall bir fırka gönderebilir idi. Elena'dan dağılan bir fırka ile Cevlin ve Kesruve'de olan bir fırkada zaten Tırnovi aleyhine hasm-ı tabii bulunacağından, düşmanın Plevne ordusundan imdad-ı vüruduna...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 19

dahi hacet kalmaksızın Tırnovi etrafında la-akall kırk, elli taburu bulunacak idi. Eğer Hain Boğazı⁹⁹ askerine karşı düşman, külfar üzerinde de bir mevki tutar ise, o vakit ben Tırnovi'de muhasara tahtına girecek idim.

Eğer düşman Plevne etrafındaki iki yüz bin muhasırandan yirmi, otuz binini de Tırnovi aleyhine sevk edecek veyahut Zıştovi ve karşısındaki Granada'ya fırkasını da saldıracak olursa, nihayet Osman Paşa'ya bir kötü nazireyi diğer olacak idim.

Mademki Ahmed Eyup Paşa "Gabarova¹⁰⁰ ve Selvi¹⁰¹ istirdad olunduktan sonra Balkan'dan inebilirim. "Ve Mehmed Ali Paşa'da ben "muhafaza-i mevkiden dahi aciz kalıyorum." diyor. O halde Tırnovi'ye gitmekliğim göz göre bir muhataraya atılmak idi. Tırnovi mevkii, müverrid-i mühimmat ve imdad olan Osmanpazarı'ndan uzakta olduğu gibi,

⁹⁸ İttiba'en: Tabi olma, uyma, ardı sıra gitme.

⁹⁹ Hain Boğazı: Bulgaristan'da bulunmaktadır.

¹⁰⁰ Gabarova: Bulgaristan'ın ortasında yer alan bir şehir.

¹⁰¹ Selvi: Gabarova'ya bağlı bir yerleşim.

Balkan ve Orhaniye ordularına istinad ve onlardan istimdad¹⁰² etmesi ise müstehil'ül-imkan¹⁰³ ve vesait-i nakliyede mefkut idi. Köylülerden toplanan arabalar, Osmanpazarı'ndan Ahmetli'ye on, on iki günden aşağı gelemez ve bu arabalarda Şumnu, Hezargrad ve Silistre sancaklarından toplanır idi. Binaen-aleyh şu kadar müşkilat-ı mütenevvia ile neticesi akim ve vahim ve faidesizliği ve vücuhla muhakkak olan bir Tırnovi istirdadı, benim ve refakatim ve bi'l-ahire devlet için, ayrıca bir zamime-i felaket olacak idi.

Şıkk-ı saniki hatt-ı müdafaanın bozulması fıkrasıdır:

O halde Çaroviç ordusu acaba seyirci mi kalır idi? Yoksa Şumnu, Ruscuk ve Osmanpazarı arasına girerek orduyu hümayunun yolunu ve buralar ile irtibatını kat' etmezmiydi?

Tuna şark ciheti kamilen istila görmez miydi? Kazan'a toplanacak taburların Tırnovi'de bulunacak askere ianesi¹⁰⁴ olabilir idi? Mühimmat ve erzak nereden gelir idi?.

Kaimmakam Mustafa Paşa'nın ilk telgrafnamesi alındık da, hattı müdafaayı Ruscuk'tan bed'en ile müteselsilen¹⁰⁵ bozarak -gıraz kıla'- hat üzerindeki o kırk sekiz taburu buyurdıkları gibi Kazan'a celbe kıyam ve ahali-i islamiyenin de çekilmesi vakti falan beklenemiyerek; feryadlarına da havale-i sem edilmeyerek onlar ve hatta hastalar da Rusların iyadi-i insafına terk oluna idi ve ahalinin ellerindeki o öküz arabaları da mühimmat ve edevat nakli için cebren zabt edile idi, bunlarla beraber, bu askerin Kazan'a o şiddet-i şitade muvasaltı on beş günden aşağı mümkün değil idi.

¹⁰² İstimdad: Dayanma, güvenme.

¹⁰³ Müstehil'ül-imkan: 1. Mümkün ve kabil olmayan şeyler. 2. Manasız, saçma şey.

¹⁰⁴ İane: Yardım.

¹⁰⁵ Müteselsilen: Sıra ile, zincirleme olarak.

Bu hesabca, bu on beş gün müddet, kanun-ı evvelin dördü, beşi demek idi. Lakin bu on beş gün içinde, Şumnu'nin istilası, Ruscuk, Silistre ve Edirne'nin muhasara veya tarik-i ittisaliyesinin mesdudiyeti ve Hacıoğlu Pazarcık'ı taburlarının esareti tabii dahil-i ihtimal etti.

Çünkü, bu hesabca Şumnu'da beş, Ruscuk'ta yirmi ve Silistre'de on dört taburumuz kalmış idi. Yayla'dan Ruscuk'a, Şumnu'ya ve Silistre'ye kadar kaffe-i mevaki, muhafazadan hali ahali çırlı çıplak, şimendüfer düşman yedine düşmüş, bizim taburların da kimisi Cuma ile Hezargrad veya Osmanpazarı arasında yolda düşmana çatmış ve kimisi Osmanpazarı'ndan Kazan'a doğru çekilmeye çabalıyor bir halde bulunacak idi. Kazan'a cem'i emir olunan o kırk sekiz taburun hayal-i mümteni olarak selametle ve mühimmatıyla Osmanpazarı'na doğru çekilmesini ediniz de şimdi bir kere de haritayı ele alarak Tuna şark ordusunun haline bakınız: Plevne'nin düştüğünü 27 -Teşrin-i sanide yani düştüğü gün Ruslar haber almış idi. Yani bizim taburların daha hiç birisi Kazan'a vasil olmaksızın [Nisve ve Selanik'te ki taburlar bırakılıp da ilk önce Sarınasuhlar'da ki taburlar Kazan'a toplanacak değil idi!] Plevne'nin düştüğünü Ruslar haber alınca hususiyle karşılarındaki düşmanın da çekilmekte olduğunu görünce, bir kısım düşman askeri bizim Kazan'a müteveccih¹⁰⁶ olan taburları hareket üzerinde iken tepelemek ile meşğul olsun; ben de otuz tabur ile Tırnovi'de mahsur bulunmuş olacağımdan Tuna şark ciheti mücerred-i su-i tedbir ve garaz-ı sevkiyle bir felaket mübreme¹⁰⁷ içinde kalıp ben de şüphesiz o otuz tabur ile esir düşecek idim.

Benim tasavvur tasmimatıma¹⁰⁸ gelince: Ruscuk pişgahından o sırada taarruza kıyamım Ruscuk, Kadıköy ve Selanik mevkilerinin muhafızlarından meratip¹⁰⁹ bir heyet-i taarruziye ile hem Plevne üzerinden tefrik-i kuvvet ve nazar-ı dikkati davet vazifesine mümkün mertebe hizmet etmek ve Elena aleyhine düşmanın tahşidini men ile Ferdic şosesini bir meded için ihtiyaten elde bulundurmak ve hem de yüzde on ihtimal şartıyla Çaroviç ordusu Pirgos ve Maçka ile Teresenik'i terk ederek hezimete yüz tutacak olur ise Bele'ye doğru ve bi't-takip düşmana bir şaşkınlık verip, Çaroviç ordusunun o sırada artık Elena aleyhine kuvvet-i ifrazına pek muhal mütalaa kalmayacağından Hain Boğazı taburlarının külfara ve Elena ve Kesruve'ye gelmiş olan taburların Tırnovi'ye doğru ilerlemelerine emir vererek şu vesile ile bir müddet daha vakit kazanmak, 19- Teşrin-i sani tarihiyle...

¹⁰⁶ Müteveccih: Teveccüh eden, bir tarafa dönen, yönelen, birbirine karşı sevgiyi ve iyiyi düşünen.

¹⁰⁷ Mübreme: Kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlenemez.

¹⁰⁸ Tasmimat: Tasarlanan, yapılması kararlaştırılan işler.

¹⁰⁹ Meratip: Rütbelere, derecelere.

Sadrazam Ethem Paşa'nın "hiç olmazsa düşmanın bir buçuk mah¹¹⁰ kadar daha Balkan'dan tecavüz edememesi çaresinin politikaca ehemmiyeti olduğunu" mübelliğ iradesi hükmüne imkan mertebe çalışmak, bu müdet içinde Plevne dayanır ise vakit kazanılmış olmak, düşerse Elena ve Tırnovi aleyhindeki taburlarımızı hemen Ferdiç ve Hain Boğazları tarikleriyle İslimye ve Yanbolu'ya çekerek Kamerli ve Şıpka ordularının ricatlerine intizar eylemek maksatlarına müstenit ve mübteni idi.

İşte bundan dolayı idiki, Elena'nın istirdadı akabinde, Tırnovi'ye doğru hareket ve hatt-ı müdafaayı bozarak veya zayıflatarak Kazan'a asker toplamak ve Plevne düşerse İzladı'den Orhaniye'ye ve Şehirköyü'ne kadar Tuna şark ordusu taburlarını dağıtıp Balkan hatt-ı tavalini tutmak gibi İstanbul'un fikirlerini red eylemiş idim.

Plevne daha evvel düşüp de Rusların hareket-ı takdimiyyesini menae politikaca çare bulunamamak ihtimaline karşı da, Lom-i hat müdafaasını tedricen terk ile, ahali ve askeri kal'alara çekerek ve mümkün mertebe ravabıtı da muhafaza ederek kalanın muhafazasını tedbir etmiş ve elde kalan Tuna şark kuvvetiyle de Kazan, Demirkapı ve Keçidere geçitleriyle İslimye ve Yanbolu taraflarını muhafaza etmeyi ve Şıpka ve Kamerli ordularını da Edirne'ye celb eylemeyi tasmin eylemiş idim. Hatt-ı harb tedafiinin en kavi kısmı, Edirne ile Balkanlar beyni olmakla (olmağla) beraber Ruscuk, Şumnu, Varna ve Silistre kalalarının muhafazasını ve bunların beyninde muvakkaten hafif bir rabıta-i tahaffuziyye terkini tasavvur etmiş idim. Nitekim muahharen¹¹¹ Fazlı Paşa'ya verdiğim talimat dahi, bu fikrimin yine imkan-ı mertebede tatbikatından ibaret idi.

Mehmet Ali Paşa'nın hareketi meselesine nakl-i kalam olunca, müşerun-ileyhin deruhde ettiği vecih ile Teşrin-i saninin on dokuzuncu günü taarruza devam etmesini cevaben tebliğ etmiş idim yirminci günü akşamı kendisinden işbu telgrafnameyi aldım:

Tuna Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

Mevcut kuvve-i cünüdiyyenin dünkü gün alay ve livalara taksimi ile iştilal olunup, bu seneden ve Dersaadet'den mumtazır olduğum ümeranın henüz bu tarafa vasıl

¹¹⁰ Mah: Ay, senenin oniki de bir kısmı.

¹¹¹ Muahharen: Muahhar olarak, sonradan.

olamamalarıyla hasbe'l-zarure, bir livaya on bir taburdan mürekkeb üç alay verilmiş ve fırka taksimatına hiç ilişilememiştir. Bu seneden Sofya'ya gelmiş olan üç taburun buraya azamı Sofya'ya işar kılındığından,...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 22

şimdi Sofya'da altı tabur kalmış oluyor. İmdi Plevne'nin hali hazırının gösterdiği ehemmiyet, buradan herçibadabad¹¹² hareket için mucib-i sürat olduğu gibi, maiyyet-i çakiranem mevcudu olan kolordu, devletin nokta-i ümidi ve kuvve-i ihtiyatıyyesi olmakla, bunun ale'l-amy¹¹³ sarfı ve bu sületle tehlikeye koşturulması dahi caiz olamayacağından, harekete başlamazdan evvel, taarruz kolordusunun aleyhine taarruza kalkışmış olan düşman kuvvetinin herbar-ı tahkik kemmiyet¹¹⁴ ve keyfiyetleri ile miktar-ı hakikisinin zahire ihracına çalışmak farizadan¹¹⁵ olmasıyla, her cihetden iktiza eden keşif kolları ihraç olunarak ve savr-ı saireye dahi teşebbüs kılınarak işbu tahkikatın icrasına bezl-i mukadderet olunmakta ise de, bu babda Viyana ve Berlin sefaret-i seniyyeleri vasıtasıyla dahi tahkikat icrası lüzumunu arz eylerim ferman.

19-Teşrin-i sani-93

Mehmet Ali

Bu telgrafnamede, Mehmet Ali Paşa alay ve liva ve fırka taksimatına dair bir iki söz sarfından sonra Plevne'nin hal-i hazırın gösterdiği ehemmiyet üzerine, herçibadabad hareket edeceğini maal-beyan, düşman taarruz kolordusunun keşf-i kuvvet ve miktarına keşif kolları ve vesait-i saire delaletleriyle çalışmakta olduğunu ve bununla beraber Viyana ve Berlin sefaret-i seniyyeleri vesatatlarıyla dahi tahkikat-ı icrasının lüzumunu beyan ediyoruz. Bu telgrafnameyi ahz edildiğim akabinde idi ki Mehmet Ali Paşa'dan atıyyü'z-zikr iki telgrafname daha alındı:

Tuna Umum Kumandanlığına

¹¹² Herçibadabad: her ne olursa olsun, ister istemez.

¹¹³ Ale'l-amy: Körü körüne, körlemeden.

¹¹⁴ Kemiyet: Sayı, incelik.

¹¹⁵ Fariza: Farz, Allahın emri, lazım, borç.

19-Teşrin-i sani-93 tarihli telgrafname-i daverilerine cevaptır. Yıldız tabyası Kamerli mevkinin en mürtefi¹¹⁶ noktası olup, hüsn-ü muhafaza olunmaktadır. Orhaniye ise, Dersaadet yolunda bir tabur boğazın ilerisinde Balkan'ın Tuna yüzünde vaki bir mahal olmasıyla, vaktiyle orasının üssü'l-hareke¹¹⁷ ve inbar-ı ittihazıyla cebhane ve erzak ittihar kılınmış olması kaffe-i kavaid-i harbiyeye muhalif bir hata idiki ve düşman şimdiye kadar Balkanı tecavüz etmediği harita mütalaasından dahi müsteban olur maa-ma-fih, bura Balkan'ın her ciheti, piyade ve süvari hareketine mani olmadığı gibi, top yolu amali dahi mümkün olduğundan ve binaen-aleyh bulunduğumuz noktada sebat ile müddet-i medide bu havalinin muhafazası gayr-ı kabil olacağı anlaşıldığından, muntazır olduğum emr-i vürud edip düşmanın kuvvetine ve vaziyetine...

Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 23

dair malumat-ı sahiha alındıktan sonra taarruzdan gayri çare-i selamet olmadığı ümerayı mevcude ile bi't-tezekkür¹¹⁸ kararlaştırıldığı maruzdur ferman.

20-Teşrin-i sani-93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün alınan 18,19-Teşrin-i sani-93 tarihli iki kıta telgrafname-i asıfileri cevabıdır. Perşembe ve Cuma günleri İzladı'de vuku bulan muharebelerinin neticesi evvelce arz olunup, şimdiki halde oradan mülahaza¹¹⁹ olunacak bir şey olmadığı ve hareket hakkında buranın efkar ve kararı diğer şifreli telgrafla işar kılındığı arz olunur.

20-Teşrin-i sani-93

Mehmet Ali

Mehmet Ali Paşa birinci telgrafnamesinde “Yıldız tabyasının muhafaza olunduğunu ve Orhaniye'nin tutulması vaktiyle bir hata eseri olmasıyla mevkien lüzumsuzluğunu ve Rusların Balkanı henüz tecavüz etmediğini beyanla beraber, Kamerli'de sebat ile oraların muhafazası kabil-i imkan olmadığını ve intizarında bulunduğu emr-i vürud edipde düşmanın kuvvetine ve vaziyetine dair malumat aldıktan sonra taarruzdan gayr-ı çare olmadığına dair

¹¹⁶ Mürtefi: İrtifa eden, yükselen, yükselmiş, yüksek, yüce.

¹¹⁷ Üssü'l-hareke: Askeri hareketin başlangıcına esas olan yer.

¹¹⁸ Bi't-tezekkür: hatırlayacak.

¹¹⁹ Mülahaza: Dikkatle bakma, iyice düşünme.

umerayı mevcude ile bi't-tezekkür karar verdiğini ve ikincisinde hareket hakkındaki kararını diğer telgrafla bildirdiğini ”beyan ediyorum ki, birinci telgrafname demek olacaktır.

Halbuki şimdiye kadar kendisine taarruz için evamiri¹²⁰ adide verilmiş idi. Şimdi ne gibi evamire muntazır bulunduğunu meal istizah¹²¹ Salı veya Çarşamba günü behemehal hareket-i taarruziyyeye kıyamını yine iş bu telgrafname ile tekit ettim:

Mehmet Ali Paşa Hazretlerine

20-Teşrin-i sani-93 tarihli telgrafname-i daverileri mütalaa kılındı ise de, intizarında bulundukları emir ne olduğu anlaşılamadığından, burasının izah buyrulması temenni ve bu cihetin hareket-i taarruziyyesine bugün başlanıp Salı günü dahi her cihetden muhaceme-i umumiyye gösterileceğinden, Yemen’e teali-i zat-ı¹²² valalarının dahi yevm-i mezkürda¹²³ ve olamazsa Çarşamba günü taarruza ibtidar¹²⁴ eylemeleri lüzumu arz olunur.

20- Teşrin-i Sani-93 Süleyman

Evvelki telgrafnamesine dahi şu vecihle cevap verdim:

_____Umdet’ül Hakayık

Sayfa 24

Kamerli’de Mehmed Ali Paşa Hazretlerine

19- Teşrin-i sani- 93 tarihli telgrafname-i daveranelerini¹²⁵ aldım. Dün akşam Recep Paşa Pazarcık’a dahil oldu; iki güne kadar nezd-i devletlerine vasıl olur. Burası yarın harekete ve harbe başlayacağından, düşmanın nazar-ı dikkatini davet ve sizin üzerinizden kuvvet-i ahsine hizmet eder zan ederim. Viyana ve Berlin seferadlarından bir haftadır malumat alınamadı ise de, onların verdiği malumatın bir çoğu hatalı çıkarak, bazı kere itimad ettiğimizden dolayı biz de hataya uğruyoruz. Bendenize kalırsa, keşfiyat-ı devletleri hasılatına

¹²⁰ Evamir:Buyruk, emirler.

¹²¹ İstizah: Birşeyin açık olarak bildirilmesini isteme.

¹²² teali-i zat-ı: Yüce zat.

¹²³ yevm-i mezkürda: adı geçen, zikrolunan gün.

¹²⁴ İbtidar: Bir işe süratle başlama.

¹²⁵ Daver-ane: Hakim ve vezirleriyle ilgili olan.

kanaat ve cenab-ı bariye tevekkül ederek işte bir an akdem-i mübaşeret¹²⁶ buyrulması daha munasip olduğunu cevaben arz ederim.

21- Teşrin-i sani- 93 Süleyman

Bu telgrafname ile kendi malumat-ı keşfiyesine ibtinaen hareket-i taarruziyeye kıyımı ve Viyana ve Berlin havadisine ol kadar nazar-ı emniyetle bakmaması hususunu Mehmet Ali Paşa'ya tavsiye ettim. 19-Teşrin-i sani tarihiyle lüzum-u harekete dair Mehmet Ali Paşa'ya verdiğim emrin bir suretini dahi lacelül malumat Kaimmakam Mustafa Paşa'ya göndermiş idim. Müşerun-ileyh dahi hareket-i taarruziye kıyamın kendi taraflarında tavsiye kılındığını işbu telgrafnameyi yazdı.

Süleyman Paşa Hazretlerine

19-Teşrin-i sani - 93 tarihli telgrafnameyi devletleri alındı. Mehmet Ali Paşa hazretlerine keşide buyurulan telgrafname dahi mütalaa olundu. Hal ve zamanın ilcaat-ı fevkaledesi¹²⁷ malum olduğundan taraf-ı kumandanilerinden tebliğ olunan hareketin müstemnen bi'avnillahi teala vakit geçirilmeksizin bir an evvel hayr-ı fiile isaline müsaraat eylemesi lüzumu müşarun-ileyh hazretlerine tebliğ olduğundan hubb-ı samilerinden dahi mütemadiyen icab eden o emir ve talimatın ita buyurulması menut-u hümem-i daverileridir.¹²⁸

20-Teşrin-i sani-93 Mustafa

Teşrin-i saninin yirmi birinci günü bade'l-asr, Mehmet Ali Paşa'dan atiyü'z-zikr telgrafname alındı:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün sabah saat ikide düşman Etropole¹²⁹ ve Orhaniye cihetlerinde bulunan tepelerden istihkamatımız...

¹²⁶ Akdem-i mübaşeret: İlk önce işe başlama, girişme.

¹²⁷ İlaat: Mecbur etme, zorlama. Fevkalade: Adetin üstünde, duyulmadık, görülmedik.

¹²⁸ Menut-u hümem-i daveri: Asılı, himmetli, hükümdarlık kavuğu.

¹²⁹ Etropole:Bulgaristan'da bir şehir.

üzerine şiddetli top ateşine başlamış ve bizim taraftan dahi mukabele ve düşmanın tuttuğu bazı mühim noktaları zabt etmek üzere hücum kolları tertip olunmakta bulunmuş olduğu ve inşaallah nusret ve galebeye mazhariyetimiz iltaf-ı sübhaniyeden müsted'a bulunduğunu arz eylerim ferman.

21- Teşrin-i sani- 93 Mehmed Ali

Bu telgrafnameden sonra bir vech-i ati telgrafnameleri vürud¹³⁰ etti:

Tuna Umum Kumandanlığına

Top muharebesi şiddetle devam ediyor. Düşman sol cenahımıza ziyade sokulup toplarını tabiye eyledikten sonra Ferik Şakir Paşa müretteb olan taburlar ile ol tarafa hücum etmek üzeredir. Bendeniz şimdi Orhaniye üstünde vaki' tepedeyim. Atım şimdi vuruldu. Saat beş buçuk oldu ferman.

21- Teşrin-i sani Mehmed Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün sabahleyin saat on ikide düşmanın Kamerli istihkamâtı üzerine top ateşine başlayıp saat beşe kadar tarından top muharebesi şiddetle devam edildikten sonra Moskoflar külliyetli bir kuvvet ile ordugahımızın sol cenahına hücum eylemiş iseler de, yine hücum için bizim orada müheyya¹³¹ bulunan Ferik Şakir Paşa fırkası düşman üzerine saldırılıp lutf-u hak ile akşam saat on ikiye kadar mukabele ve nihayet fedakarane ve şiddetli bir müsadame¹³² ile hücum eden düşman münhezemen ve makhuran firar ve telfat-ı kesireye giriftar olmuş ve fakat arazi gayet sık ormanlıktan ibaret olması cihetle bir dereceye kadar takip olunmuş ve bir çok esleha dahi iğtinam kılınmıştır. Bizim taraftan vuku bulan şehit ve mecruhinin miktarı jurnalları vürudunda başkaca arz olunacaktır. İş bu hücum eden düşmanın hassa ordusu olduğu meydan-ı muarekede kalan laşelerin üzerlerindeki işarattan ve ellerindeki eslehanın

¹³⁰ Vürud: Geliş, gelme, varma, yetişme.

¹³¹ Müheyya: Hazır, hazırlanmış.

¹³² Müsadame: Çarpışma, birbirine çarpma.

berdan-ı teveffükü¹³³ olmasından anlaşılmıştır. Moskofun, bugünkü hezimetinin acısıyla yarın dahi bir hücum göstermesi me'muldür ferman.

21- Teşrin-i sani – 93

Mehmet Ali

_____Umdet'ül Hakayık

Sayfa 26

Tuna Umum Kumandanlığına

İzladi kumandanı Miralay Ömer Bey'den şimdi alınan telgrafnamede orada düşmanın tüfek sesleri kesilip kemal-i sükunet hasıl olduğu işar olunuyor. Düşmanın bugün Kamerli istihkametine gösterdiği şiddet-i ateşine nazaran mir¹³⁴ muma-ileyhin dün gece düşman İzladi'ye hücum ediyor. "Deyu (diye) vuku bulan feryadı, sırf vehim ve havfdan veyahut sarhoşluğundan ve düşmanın hareketi ise, iğfal ve desiseden ibaret olduğu anlaşılmış ve muma-ileyhin iş bu su-i ahlakı daha Etropole vakiasından malum iken, zabitanın killetinden¹³⁵ naşı kendisinin İzladi'ye irsaline mecburiyet hasıl olmuş ve bunun seyyiesi¹³⁶ olarak bir alay süvari beyhude yere oraya gönderilmiştir ferman.

21- Teşrin-i sani – 93

Mehmet Ali

Bu telgrafnameler Rusların Kamerli istihkamata üzerine hücum ederek münhezemen ricat ettiğini ve o sırada kendisinin de esbi¹³⁷ vurulduğunu ve İzladi cihetince düşmanın bir hareketi olmadığını bildiriyor. Mehmed Ali Paşa'nın mezkur birinci telgrafnamesi alındıktan sonra idiki, ma-beyn-i hümayun ikinci kitabetinden iş bu tekgrafname alındı:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Mehmed Ali Paşa hazretlerinin bu sabah muharebeye mübaşeret edip el'an devam etmekte olduğu gelen telgrafnamesinden anlaşılmakla malumat olmak üzere ba-irade-i seniyye beyan olunur.

21- Teşrin-i Sani - 93

Lebib

¹³³ Berdan-ı Teveffükü: Muhaffak olma başarma.

¹³⁴ Mir: Başkumandan, bey, vali.

¹³⁵ Killet: Azlık, kıtlık.

¹³⁶ Seyyie: Fenalık, kötülük, suç, günah.

¹³⁷ Esb: At, beygir.

Mehmed Ali Paşa'nın muharebeye tutuşmuş olmasına dair tebliğ buyurulan bu haber, Plevne'nin selameti için arzu olunan ciddi taarruz olmayıp Rusların taarruz üzerine, bir müdafaa-i mahalliye şamatasından ibaret olduğunu atıyyülbeyan¹³⁸ telgrafname ile arz ederek Mehmed Ali Paşa'nın ahdedar olduğu taarruza mübaşeretini lüzumunu yine tekrar eyledim:

Ma-beyn-i Hümayun İkinci Kitabet-i Celilesine

Mehmed Ali Paşa hazretleri bu muharebeden çakirlerini dahi haberdar etti; saat beş buçuğa kadar yalnız top kavgasından ibaret olduğundan, ol kadar mucib-i endişe değil idi.

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 27

Ondan sonra hücum kolları sevk edeceğini bildirmiş ise de edip etmediğini bilemem. Mehmed Ali Paşa vaz-ı taarruzu almayınca o cihetin çare-i selameti temin edilemeyeceğini mütalaa-yı ahkarene¹³⁹ kabilinden olarak arz ederim.

21- Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Mehmet Ali Paşa'nın, nihayet top kavgasından ve karakol muharebesinden ibaret bulunan bu harbi, güya bir büyük şey imiş gibi, “işte sen Mehmet Ali Paşa harb etmiyor diyor idin. İşte bak nasıl ediyor. Hatta altındaki atı bile vurulmuş. “Demek olmak üzere Kaimmakam Mustafa Paşa dahi atıyyü'z-zıkr telgrafnameyi verdi:

Rumeli Umum Kumandanlığına

Mehmet Ali Paşa'dan şimdi alınan telgrafname aynen zire naklolundu:

Top muharebesi şiddetle devam ediyor. Düşman sol cenahımıza ziyade sokulup, topraklarını tabiye edildikten, Ferik Şakir Paşa müretteb olan taburlar ile o tarafa hücum etmek üzeredir. Bendeniz şimdi Orhaniye üstünde vakii tabyadayım. Şimdi atım vuruldu. Saat beş buçuk oldu ferman.

21- Teşrin-i sani -93 Mustafa

¹³⁸ Atıyyülbeyan: Aşağıda adı geçen, zikredilen.

¹³⁹ Ahkar: Daha, pek, en çok.

Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü dahi Mehmet Ali Paşa'dan beruce atı iki kıta telgrafname geldi:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bu gece saat ikiden bed'en ile saat yediye kadar düşman tarafından karargaha top atılmış, fakat gece olmak mülabesiyle mukabele olunamamış idiki ve gündüz dahi hava gayet sisli dumanlı olduğundan ne düşman tarafından ve ne de bizim taraftan şayan-ı arz¹⁴⁰ hareket-ı askeriye icra olunamamış ise de, top mevkilerinden aralıkta duman sıırdıkca edilen şiddetli top muharebesinde, beşinci numara tabyadan atılan topun düşmanın bir kapaklısını berheva¹⁴¹ eylediği arz olunur.

22-Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Salı günü hareket- ı taarruziyeye ibtidar buyurulacağına ve bu cihetten de hiç olmaz ise...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 28

Çarşamba günü taarruz olunması lüzumuna dair telgrafname-i devletleri alındı. Zaten dünkü gün arz ettiğim vecih ile, biz sol cenahımızdan taarruza kıyam etmiş olduğumuz halde, düşmanımızın dahi bizim aleyhimize sol cenahtan taarruz niyetinde bulunduğu tahakkuk etmiş, vakıa sol cenahımız ilerisindeki noktaya çıkardığı topları aşağı indirmiş ise de, yaptığı istihkamda piyade sebat edip, bizim hücum kollarını geriye almış olmakla hava açıldığı gibi o kıtaya şiddetli bir hücum etmek ve şayet orasının takviyesi için düşman sağ cenahımızın karşısındaki koldan kuvvet ifraz etmiş ise de, sağ cenahtan hücumun çaresi aratılmak tedabirinde¹⁴² bulunduğu ve fakat hücum etmek istediğimiz kuvvetin miktarı, bizimkinden ziyade olduğu, tahkikat ve keşfiyyat-ı vakıadan anlaşılmış olmakla malumat olmak üzere arz olunur.

22- Teşrin-i sani -93 Mehmet Ali

¹⁴⁰ Şayan-ı arz: Sunması gereken, bildirmesi gereken, göstermesi gereken.

¹⁴¹ Berheva: Havaya gitmiş kaybolmuş, uçurulmuş.

¹⁴² Tedabir: Tedbirler, çareler,yollar.

Bu telgrafnemelerin birincisi top muharebesi vukuunu hikayeden ve ikincisi düşman üzerine hücum çareculuğundan bulunduğunu maal-beyan, düşmanın kuvveti kendi kuvvetinden ziyade idi ki inde'l-keşf¹⁴³ tahakkuk etmekle binaenaleyh mutasavvır¹⁴⁴ hücumu pek de icra edemeyeceğini ifhamdan¹⁴⁵ ibarettir.

İşte Teşrin-i saninin yirmi ikinci gününe yani Elena'nın yevmi zabt ve istirdadına kadar, Plevne'ye doğrudan muavenete me'mur olan Mehmet Ali Paşa ordusunun hali ve müşerun-ileyh meslek ve efali şimdiye kadar bast-ı tarif edildi.

Tuna şark ordusunun cenah-ı yemininden Elena taarruzu günü Kadıköy, Ruscuk ve Selanik fırkalarından mürekkeb ve müretteb bir kuvve-i tehdidiye dahi Maçka ve Teresenik istihkamları aleyhine hücum gösterecekler idi.

Teşrin-i saninin yirminci günü bu babda Hezargrad kolordusu Ferik Fazlı Paşa ile Ruscuk Kumandanı Müşir Ahmet Paşa'ya da birer suretleri zikr olunan emirler verilmiş ve Fazlı Paşa'ya yazılan emir de, Kadıköy fırkası kumandanı Ferik Asaf Paşa'nın 14 – Teşrin-i sani tarihiyle vuku bulan Maçka ve Teresenik muharebesi uygunsuzluğunda kumandan sükutunu mucib bir töhmeti tebeyyün eylemiş ise Ferik Osman Nazım Paşanın Kadıköy fırkası kumandanlığına tayiniyle Asaf Paşa'nın Hezargrad'a i'zamı dahi tavsiye olunmuş idi. Çünkü, muharebeyi mezkuredeki uygunsuzluğun tahkik ve teftişine Erkan-ı Harb Miralayı Mustafa Bey...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 29

memur eylemiş idim. Fazlı Paşa'ya da muahhran¹⁴⁶ maslahat ilcasıyla bu babda memuriyet verilmiş olmakla eğer Asaf Paşa müttehim¹⁴⁷ ise tecdid¹⁴⁸ edecek olan Maçka ve Teresenik hücumunda bulundurulması tabii idi. Bunun üzerine Fazlı Paşa atıyyü'z-zikr telgrafname ile hareketini Perşembe gününe tehir mecburiyetinde olduğunu, Asaf Paşa'nın lüzum-u tebdili meselesi de bir günde anlaşılacak şey olmadığını beyan etti:

¹⁴³ Inde'l keşf: Hakikat olarak meydana çıkan, gerçekliği anlaşılan.

¹⁴⁴ Mutasavvır: Tasavvur eden, tasarlayan, zihninde kurup karar veren.

¹⁴⁵ İfham: Anlatma, anlatılma, bildirme, 2. Ağzı açtırma, susturma.

¹⁴⁶ Muahhran: Sonradan.

¹⁴⁷ Müttehim: Kabhatli, töhmetli, suçlu görülen, suçlanan.

¹⁴⁸ Tecdid: Yenilenme, yenileme, tazelenme.

Ahmetli'de Umum Kumandanlık Canib-i Alisine

20- Teşrin-i sani - 93 tarihli irade-i telgrafları bu gece saat altı buçukta ahz ve dokuzda hall olundu. Sabit Paşa'ya evamir-i mukteziye-i i'ta kılındı. Fakat bendeniz yarın gidip de Salı günü harekete mübaşeret edemeyeceğim zira şimdiye değin gördüğüm ve ufak bir keşifde bile bulunmadığım bir mahalde defaten harekat-ı cesime-i askeriye tertip ve icrası kabil olamayacağından yarın ve öbür gün Ruscuk ve Kadıköy cihetlerini gözden geçirip tertibat ve keşfiyyat-ı lazıme yetiştirilip de yoluna konulabilir ise o halde çarşamba günü; yetiştirilemediği taktirde nihayet Perşembe günü harekete mübaşeret olunabilir; çünkü, yarın şimendüferle gidildiği halde bile Ruscuk'a saat yedi buçuktan evvel varılamayacağından, bu taktirde hem Ruscuk ve hem de Kadıköy gözden geçirilerek ve tertibat-ı lazıme itmam olunarak Salı günü hareket etmek mümkün olamayacağı nezd-i devletlerinde dahi pedidardır¹⁴⁹. Asaf Paşa'nın tebdili bahsine gelince: böyle bir nazik mesele bir iki günde anlaşılabilir şey olmadığından şimdilik bu babda bir söz denilemez. Bu babda irade-i asıfanelerine Ruscuk'ta intizar ederim ferman.

20- Teşrin-i sani - 93 Fazlı

Bunun üzerine emr-i atiyi verdim:

C. Harbe Çarşamba günü olsun mübaşeret buyrulması lazımeden olduğunu tavsiye ve tekrar ederim.

21- Teşrin-i sani - 93 Süleyman

Müehhiran Fazlı Paşa'dan iş bu telgrafname geldi:

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 30

Ahmedli'de Umum Kumandanlık Cenab-ı Alisine

Ruscuk'a bi'l-vusul geçenki hareketin tahkiki yoluna gidildik de beri Mirliva Selim Paşa ve diğeri iki Kaimmakam mührü altında olarak aldığım iki kıt'a varaka mealine nazaran

¹⁴⁹ Pedidar: Meşhur, görünür, açık, meydanda.

Asaf Paşa'nın noksani-i tedviri tebeyyün¹⁵⁰ ediyor. Gerçi kable'l-muhakeme hüküm olunamaz ise de işin muhakemesine vakit olmayıp ve şu hale göre Asaf Paşa'nın kumanda ve tedbiri taht-ı cebhede kaldığından müşarun-ileyh Ferik Osman Paşa ile mübadelesine mecbur olduğumu arz ederim ferman.

21-Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Ertesi yirmi ikinci günü dahi şu telgrafı verdi:

Tuna Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

Bugün saat on birde Ruscuk'tan Kadıköyü'ne geldim ve Osman Paşa hazretleri dahi geldi ve Asaf Paşa Hezargrad'a azimet etti. Oraca vukuu bulan hal ve hareketin bildirilmesini halisane¹⁵¹ rica ederim ve beklerim.

22- Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Asaf Paşa'nın Maçka ve Teresinik muharebesindeki töhmet de derece-i müdhiliyetini tahkike memur Erkan-ı Harb Miralayı Mustafa Bey'den dahi iş bu telgrafname alındı:

Umum Rumeli Harb Orduları Kumandanlığı Canib-i Alisine

Bu defa ki Pirgos muharebesinde Ruscuk fırkasının saat iki buçukta Pirgos'a doğru hareket etmesine ve harbe mübaşeret olunduğu halde mezkur fırkaya bir batarya top gönderilmesine dair Asaf Paşa hazretleri tarafından Salim Paşa'ya emr-i kat'i verildiği halde Kadıköy cihetinden hareket edecek fırkanın kat' edeceği mesafe daha bir az ziyadece olduğundan tevhid-i hareket mütalaasına mebni Salim Paşa üç buçukta hareket eder ve dört buçukta harbe mübaşeret ederek bi'l-mecburiye Pirgos'tan Maçka'ya doğru harekete devam eyler ve bir taraftan dahi hareketten Asaf Paşa'yı haberdar eylemek için birkaç defa süvariler gönderir ise de cevap alamaz. Asaf Paşa fırkasının sol cenahı beş buçuk radelerinde Teresenik karşısında muharebeye bed'en ederler ise de, kendisinin sağ cenah ve merkezini teşkil eden İbrahim Paşa ve Hasan Paşa...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 31

¹⁵⁰ Noksani-i tedviri tebeyyün: Eksik çevirme.

¹⁵¹ Halisane: Saf ve temiz olana yakışacak sürette, temiz yürekle.

Livaları Krasne¹⁵² cihetinden hareket ederek saat sekiz buçuk raddelerinde Körçeşme'ye muvasalat¹⁵³ ve o zamana kadar Salim Paşa'nın hareketinden güya malumatları olmaz ve hatta Maçka tarafından ric'at etmekte olan Salim Paşa fırkasının sol cenahını takibe çalışmakta olan düşman süvarilerini bizden zannederek ve hil'e-i ulada top ateşine bile başlattırılmaz ve Salim Paşa'nın rücatine sebep, Kadıköy fırkasından va'ad olunan bataryanın vakit ve zamanında gönderilmemesi ile beraber Krasne'den Körçeşme'ye kadar olan mesafenin birkaç saatler zarfında kat'iyile hareketin betaetinden ve Ruscuk fırkası halinin tahkik olunmayarak peyderpey evamir-i lazıme i'ta¹⁵⁴ olunmamasından neş'et¹⁵⁵ edildiğini iş'ar ile beraber buna ait evrakı yarın buradan hareket edeceğimden bizzat takdim kılınacağı maruzdur ferman.

22- Teşrin-i sani - 93

Erkan-ı Harb Miralayı

Mustafa

Ruscuk kumandanı Müşir Ahmed Paşa ile Mirliya Salim Paşa ve Kaimmakam Abdullah ve İbrahim Bey'lerin Asaf Paşa'yı ithamen verdikleri iddianameleri dahi Erkan-ı Harb Miralayı Mustafa Bey alıp bana getirdiki, suretleri budur:

Bu defa ki Pirgos muharebesinde kumandalarımızda bulunan asakir-i şahane ile saat üç buçukda bulunduğumuz Leylek adasından hareket ve saat dört buçukta düşmanla harbe mübâşeret olundu. Asakir-i şahane harb ederek ve düşmanı Pirgos ve Maçka sırtları istihkamatından püskürterek mezkur Maçka sırtlarında saat sekize kadar sebat ve düşman oradaki askerine imdad ile mevcudunu oniki tabur piyade ve iki alay süvariye iblağ¹⁵⁶ ederek mevakiiden dahi oniki kıt'a topu şiddetle işleterek yağmur gibi yağan kurşun, şarapnel ve peşru ziyade iltifatı mucib olduğundan ve düşman ibtida iki taburla sağ cenahımızdan sıkıştırıp hatt-ı harbin sağı geri alınmakta iken sol cenahımızdan dahi çok kuvvetle asakir-i

¹⁵² Krasne: Ukrayna'ya bağlı bir şehir.

¹⁵³ Muvasalat: Vasil olma, ulaşma, varma, yetişme.

¹⁵⁴ Evamir-i lazıme: Gerekli emirler.

¹⁵⁵ Neş'et: Meydana gelme, ileri gelme, kaynaklanma.

¹⁵⁶ İblağ: Yetiştirme, tahsis etme, birildirme, ulaştırma.

şahane üzerine yüklenmesinden ric'at sürati icab ettirmiş ve asakir-i şahane düşmanın şu tehlikeli hareketine hem mukavemet hem de iltizam ve ric'atle geri alınmıştır.

Maa-ma-fih şu muhaberede düşmana mukabil¹⁵⁷ bizim tarafda dahi hiç olmazsa bir batarya top bulunmuş ve düşmanın sol cenahtan yüklendiği zaman dahi o cihetten imdad olunmuş olsaydı fevaid-i kesire¹⁵⁸ husulüyle asakir-i şahane serbest hareket edebilerek mukaddemesi gibi netice-i harb...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 32

dahi bizim taraftan kazanılmış olacak iken asakir-i şahanenin topsuz bulunması ve muahharen dahi sol cenahtan imdad gelmesi; eldeki sekiz tabur kamilen harbe dahil edildiği halde bozgunluğa ve bu kadar şehit ve yaralı vukuuna sebebiyet vermiştir.

Çünkü, oraların ahval-i mevki'iyyesi bizim için zaten malum olduğundan birinci muharebe bile kazanıldığı halde bu muharebede hareketimiz icab-ı mevkie dahi uydurulduğundan hareketçe bir noksaniyet olmayıp mücerred¹⁵⁹ şu ric'at Bala'da ki iki sebebden vukua geldiğini kemal-i te'sirle¹⁶⁰ arz ve beyan eyledik ol bab'da emir ve irade efendimindir.

15- Teşrin-i Sani - 93

Kaymakam

Kaymakam

İbrahim

Abdullah

Kumandamda bulunan sekiz tabur piyade ile iki bölük süvarinin saat iki buçukta hemen hareket ettirilmesi Ferik Asaf Paşa hazretleri tarafından bu telgraf beyan olunmuştu. Acizleri ise asakir-i merkumeyi¹⁶¹ bi'l-istishab saat üç buçukta hareket ettim. Pirgos ile Maçka istihkamâtı tutulup düşmanla şiddetli muharebeye tutuşularak hem sebat ve hem de Asaf Paşa hazretlerinin hareketi intizarına mecbur oldum. Saat sekize kadar düşmanın imdadı gelip oradaki asakirini oniki tabur piyade ve iki alay süvariye iblağ ettiği askerle mevakiiden

¹⁵⁷ Mukabil: Karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan, karşılığında.

¹⁵⁸ Fevaid-i kesire: Çok faydası, çok yararı.

¹⁵⁹ Mücerred: 1. Yalnız, tek, 2. Saf, 3. Tek başına yaşayan.

¹⁶⁰ Kemal-i te'sirle: Çok büyük etki.

¹⁶¹ Asakir-i merkumeyi: Adı geçen askerler.

şiddetle işlettiği on iki kıta topu mukavemet olundu. O aralık daha evvelce Asaf Paşa hazretlerine gönderdiğim bir on başı ve iki nefer ile istimdat¹⁶² olunduysa da, müşerun-ileyh ne imdad ne de - göndereceğini kabl'el¹⁶³ hareke bildirdiği - topları gönderdi.

Nihayet asakir-i şahaneye, düşmanın kesret ve şiddetli ateşinin ziyadece telfat verdirmeye başladığını görünce ri'cate mecbur olduk, döndük. Avdetten sonra saat onda Asaf Paşa hazretlerinin ateşe başladığı görüldüyse de, bize faidesi olmadığından bu muhaberede ki ri'catimize Asaf Paşa hazretlerinin imdad etmesi sebebiyet verdiğini, eğerki müşerun-ileyh bize imdad etmiş oldu hem bizim taraftan ve hem de kendi fırkasından kazançlı bir muharebe neticesine muvaffak...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 33

olunacağı şüphesiz idi. Müşerun-ileyhin fırkasının saat ona kadar muharebeye tutuşmadığı halde sebab-i tehiri bilinemedikden başka, muahharen dahi bizi arayıp sormak ve ahvalimizden haberdar olmak cihetlerine yanaşmadığı Kaimmakam İzzetlü Abdullah ve İbrahim Beyler tarafından müştereken yazılan takrir mealinden anlaşılır. Binaberin¹⁶⁴ müşerun-ileyh göndermiş olduğum süvarilere top dahi verilmediğini arz ve beyana mecbur oldum ol bab'da.

15-Teşrin-i sani-93

Mirliva

Mehmet Salim

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

Devletlü Efendim Hazretleri

Geçende vuku bulan Pirgos muharebesinde mani-i muvaffakiyet olan esbabın beyanını havi Kaimmakam İzzetlü Abdullah ve İbrahim Beyler tarafından müştereken verilen takririn mealini müeyyed Mirliva Saadetlü Salim Paşa tarafından dahi itakından bir kıta-ı mezkure manzur-u devletleri buyurulmak üzere leffen¹⁶⁵ pişgah-ı alilerine takdim kılınmış ve keyfiyet hamil ariza-i acizi erkan-ı harp Miralay İzzetlü Mustafa Bey'in ifade-i

¹⁶² Istimdat: Yardım isteme.

¹⁶³ kabl'el: Hareketten önce.

¹⁶⁴ Binaberin: Bunun üzerine, bundan dolayı.

¹⁶⁵ Leffen: 1. Ekli bitişik, 2. Zarf içine koyarak.

şifahiyyesinden¹⁶⁶ dahi bi't-taraf malum buyrulacağı bedihi bulunmuş olmağın ol babda emr-ü ferman hazreti menlehül¹⁶⁷ emrindir.

22- Teşrin-i sani-93 Ahmet

İşte Fazlı Paşa dahi, Bele ciheti hareket-i tehdidiyesini bi'l-itizar ileriye talik etmiş olmasından naşı Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü yalnız Ahmedli'de mütehaşşid¹⁶⁸ kuvve-i taarruziyye ile Yaylak ve Sarı Nasuhlar fırkalarının müfrezeleri muamelatı harbiyyeye giriştiler.

Maryan¹⁶⁹ ve Elena Muharebesi

Yukarıda bi'l-münasibe Mirliya Hacı Hüseyin Paşa'nın altı tabur askerle 20-Teşrin-i sanide Ferdiç şosesinden Elena pişgahına inmek üzere dağ tarikinden ve istirakad hareket ettiği mezkur şose üzerinde bunlara iltihak¹⁷⁰ etmek me'muriyetiyle Miralay Hacı Ahmet Bey dahi 21-Teşrin-i sanide Ferdiç'den iki taburla tahrik edildiği ve yine yevm-i mezkur akşamı Mirliya Azmi Paşa'nın da sekiz taburla bade¹⁷¹ İzlatar'a gitmek üzere bekçi mahallesi sırtlarına sevk emrini aldığı zikir olunmuş idi.

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 34

Teşrin-i saninin yirmi ikinci Salı günü sabahleyin saat Mirliya Reşit Paşa refaketindeki sekiz taburla sağ cenahdan ve Miralay Mustafa Remzi Bey dahi kumanda etmekde olduğu livanın sekiz taburuyla sol cenahdan sevk edildiler. Hassa ikinci ve ikinci ordu birinci süvari alaylarıyla yüz elli kadar zeybek süvari muavenesi ve bir o kadarda Çerkez atlısı piyadelerin cenaheyninden ve arkalarından hareket etti. Bunlar Ahmedli'nin ilerisinde ve yerli asakir-i muavenenin tutduğu sırt önünde tevakkuf eylediler.

Mütehadden taarruz edilmeye işaret olmal üzere iki kıta top endaht¹⁷² edildi. Bunun üzerine, mezkur sırt üzerine yerleşen on iki top Maryan siperlerine ateş etmeğe başladıkları gibi, livalar dahi harekat-ı takdimiyyeye kalkıştılar Mustafa Remzi Bey livasının Miralay

¹⁶⁶ ifade-i şifahiyyesi: Ağızdan söyleyerek, bizzat ifade ederek.

¹⁶⁷ Menlehül: Kendisinin.

¹⁶⁸ Mütehaşşid: Yardım için toplanan, biriken.

¹⁶⁹ Maryan: Yunanistan'da bir bölge.

¹⁷⁰ İltihak: Karışmak, katılmak, yetişmek.

¹⁷¹ Bade: Sonra.

¹⁷² Endaht: 1. Atma, atış, atılma. 2. Silah atma, boşaltma.

Mustafa Bey kumandasındaki birinci alayının üç adet Tırnovi taburları ihtiyat makamında Maryan cebhesinde kaldı. Baki beş taburla Mustafa Remzi Bey Maryan'ın sağ cenahını dolaşmak üzere hareket etti.

Maryan'ın sol cenahından Mirliya Reşit Paşa hücum ettiği sırada merkezden dahi asakir muavenet¹⁷³ taarruz eyledi. Merkez üzerine olan hücumu lacel'üt takviyye bunların arkasından bir tabur ile Miralay Mustafa Bey ilerledi. Bu taburun muharebeye iştiraki, Reşit Paşa livasının Rus siperlerine hücum üzere bulunduğu bir zamana müsadif¹⁷⁴ olmakla, müdafaaların pay-i sebatlarını kırdı isede, hayf ki, Miralay Mustafa Bey o sırada üç yerinden yaralandı. Saat dört buçuk raddelerinde idiki, Rusların imdadı geldi. Bu imdada gelen Rus askeri Mustafa Remzi Bey taburlarının üzerine süngü davranarak hücum ettiler. Bunun üzerine taburlar, oradaki bir ormanlığın kenarına çekilerek ateş etmeye başladılar. Taburların çekilmesi muvaffakiyyeti tehir eder mütalaasıyla derhal yaverim kol ağası Hayri Bey'i göndererek tecdidi hücum etmeleri emrini verdim.

Hayri Bey birlikde bi'tekrar hücum ve muavenet-i çerakese dahi Rusların arkalarını ihata¹⁷⁵ ve bir Miralay ile bir hayli üsera¹⁷⁶ ahz¹⁷⁷ ve girit¹⁷⁸ ettiler. Müehhiran Rusların bir miktar imdadı daha gelerek hücum tecrübesine kalktılar ise de muvaffak olamadılar. Saat beş buçuk raddelerinde Reşit Paşa livasından bir müfreze Maryan'ın sol cenah sırtlarını ve saat altı raddelerinde süvariler ile Mustafa Remzi Bey livasından bir müfreze Maryan'ın sağ cenah gerilerini ihataya başlamaları...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 35

üzerine Ruslar, münhezimen¹⁷⁹ Elena'ya doğru çekildiler. Asakir-i şahane dahi bunları Elena'nın birinci hatt-ı müdafaaları pişgahına kadar takip eyledi isede, Ruslar yirmi dört kıta top ile ateş etmeye başladıklarından geriden topların vüruduna kadar bir müddet hücumu

¹⁷³ Muavenet: Yardımlar, yardım etmeler.

¹⁷⁴ Müsadif: Tesadüf eden, rastlayan.

¹⁷⁵ Ihata: Etrafindan çevirmek, kuşatmak. 2. Geniş bilgi ile anlamak, tam kavramak.

¹⁷⁶ Üsera: esirler, savaşta teslim alınanlar.

¹⁷⁷ Ahz: Alma, tutma, kabul etme.

¹⁷⁸ Girit: Tutma, yakalama.

¹⁷⁹ Münhezimen: Yenilerek, bozguna uğrayarak.

tehire mecburiyet hasıl oldu; toplanın vusulüyle nikatt-ı lazıme¹⁸⁰ tabiyesinden sonra hareket emri verildi.

Mustafa Remzi Bey livasının sol cenahından ve Ferdiç şosesinden Mirliya Hacı Hüseyin Paşa'nın altı taburu dahi gelmiş idi.

Bunları Elena'nın sağ cenahına taarruzla Tırnovi hatt-ı ri'catini kat'a memur ettim. Mustafa Remzi Bey livası dahi cepheden Reşit Paşa livası Elena'nın sol cenahından hareket ettiler bu hücum saat sekiz raddelerinde başladı. Fırka kumandanı Fuat Paşa, Reşit Paşa livası cihetinde ve İzmir süvari asakiri muavenesiyle Elena'nın sol cenahında idi. Kendim de Elena'nın cephesinde ve Mustafa Remzi Bey livasının arkasında bir yüksek sırt üzerinde bulunuyor idim. Ruslar gayet meyusane¹⁸¹ bir müdafaadan sonra, Elena'nın birinci hatt-ı müafaasını terke mecbur oldular. O sırada ve saat dokuz raddelerinde idiki, Kaimmakam Said Bey kumandasıyla İzlatar cihetinden dağlardan dolaştırılan dört tabur, Elena'nın sol cenahının en hakim olan noktasını tutarak, refakatindeki iki dağ topuyla Elena'nın içerisine ve Rusların hatt-ı ri'catine doğru anfilat ateşi icra etmeye başladı.

Asakiri şahanede her taraftan ikinci hatt-ı müdafaası üzerine tecdid-i hücum¹⁸² ettiler. Ruslar her taraftan ihata olunmak üzere olduklarını görmeleri üzerine, derhal Elena'yı dahi terk ile münhezimen Yakoviçe'ye doğru çekildiler. Rusların bu ri'cati kamilen asakir-i şahanenin ateşi altında vuku bulduğu için, kendilerine pek çok teleffatı mucip oldu. Hususıyla kısm-ı küllileri¹⁸³ Elena kasabasının arkasındaki yamaçda asakir-i şahanenin mermilerine hedef oldular. Eğer takiplerine memur edilen hassa ikinci süvari alayıyla ikinci ordunun birinci süvari alayı vazifelerini hüsn-ü ifa¹⁸⁴ etmiş olaydı ve Hacı Hüseyin Paşa taburları da tarik-i ricatlerini kat için lazımı miktar-ı tavrane idi, Elena'da ki Rus müdafaalarının kamilen esareti ve hiç olmaz ise onda dokuz bin telefı kabili ihtimal idi. Asakir-i şahane saat ona doğru muzafferan Elena'ya dahil oldu saat on bire...

¹⁸⁰ Nikatt-ı lazıme: Gerekli olan noktalarda.

¹⁸¹ Meyusana: Ümitsizce

¹⁸² Tecdid-i hücum: Yeniden hücum ettiler.

¹⁸³ Kısm-ı küllileri: Büyük bir kısmı.

¹⁸⁴ Hüsn-ü ifa: Vazifeyi güzel icra etmek.

doğru Miralay Hacı Ahmed Bey dahi iki tabur piyade ve bir dağ topu ve otuz kırk kadar Zeybek süvarisiyle Ferdic şosesinden gelerek Elena kolurduyu hümayununa iltihak eyledi. Esna-yı rahda, kışla mevkiinde, bir bölük düşman süvarisine tesanüdle¹⁸⁵ on beş, yirmi kişilerini tepeleyerek bakilerini Hainboğazı'na doğru firar eyledikleri mir-muma-ileyhin verdiği vukuat cümlesindendir. Bu taburlar, Elena ve Maryan muharebesinin hiç birine iştirak edememişlerdir.

Bu muharebede asakir-i nizamiye ve muaveneden bir kol ağası, üç yüzbaşı, iki mülazım -ı evvel¹⁸⁶, iki mülazım-ı sani¹⁸⁷ ve yüz otuz bir silah-ı endaz şehit ve bir binbaşı, bir kolağası, beş yüzbaşı ve dört yüz otuz dokuz silah-ı endaz¹⁸⁸ mecruh oldu. Miralay Mustafa Bey, mecruhiyetinin üçüncü günü şehiden vefat etti.

On bir kıta sahra topuyla yirmi kapaklı, yüzelli altı kadar esir, dört yüz elliden mütecaviz¹⁸⁹ tüfek dahi yevm-i mezkurun semerat-ı muzafferiyetindendir.

Muharebe-i mezkure hakkında verilen tafsilat-ı hatırd¹⁹⁰ kalan malumattan ibarettir.

Erkan-ı harbiyemizin henüz o tarihte ve vazife-i mukanneneleri ile adem-i mukidiyetleri, harbin pek çok şayan-ı dikkat noktalarının sebt-i sahife-i tezkâr olamamasına illet-i müstakilledir. Gerçi, 2- Teşrin-i evvel - 93 tarihinde; İstanbul'da bulunan erkan-ı umumiye riyasetinin ihtarı üzerine makam-ı kaimmakamiden sureti atıyyü'z-zikr evamir gönderilerek kumandanlar tafından dahi ol bab'da icra-yı vezaife takayyüdları için erkan-ı harbiye riyasetlerine evamir-i icabıyye verildi ise de, hayf ki erkan-ı harbiye zabitanının mevcutca ve bunlardan bir kısmının da tahrir müteallık vazife-i memurelerini ifaca derkar olan kifayetsizlikleri tevarih-i harbiyemizi en mühim istifadede mahrum bırakmıştır. Bu Elena muharebesinin (direktif) denilen ve tarafımdan icrası emr olunarak anın üzerine bina-yı hareket edilen evamir-i müveccihe ile Maryan ve Elena harita-i mevkileri o tarihte fırka-i

¹⁸⁵ Tesanüd: Dayanışma.

¹⁸⁶ Mülazım -ı evvel: Üsteğmen.

¹⁸⁷ Mülazım-ı sani: Teğmen.

¹⁸⁸ Silah-ı endaz: Silah satan, tüfekli piyade.

¹⁸⁹ Mütecaviz: 1.Aşkın, 2. Saldırgan, haddini aşan.

¹⁹⁰ Tafsilat-ı hatırd: Açıklamadan aklımdan kalan.

erkan-ı harbi bulunan Kaymakam Bedri Bey'in yanında kaldığından, binaen-aleyh, Elena ve Maryan muharebesi için bundan ziyade tafsilat itası mümkün olamadı.

Erkan-ı harbiye vezaifinin icrasına dair Kaimmakam Paşa tarafından gelen emirname suretidir:

Tuna Umum Kumandanlığına

Harb kolorduyu hümayunlarıyla fırka ve müfrezeyi harbiyeleriyle refakatlerinde erkan-ı harbiye zabitanı, beher yevm-ü vukuatı harbiye ve harekatı askeriyei defter-i mahsusuna kayd ve zabt ile mükellef olmalarına...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı Sayfa 37

mebni¹⁹¹, zabitan muma-ileyhimin ol vech ile icrayı vazife eylemekde olacakları tabi isede, büyük ve küçük, vuku bulan muharebatda, tarafeyn ordularının tertibat, harekat ve sunuf-u askeriyesinin kemiyatı gününe sırasıyla suret-i vazihada zabt ve terkim ve peyderpey ahz ettikleri vaziyet ve mevakiin vuku bulan muharebelerinde harekat-ı askeriyei gösterir mükemmel suretle haritaları tanzim ve tersim olunması dahi erkan-ı harbiyenin cümle-i vezaifinden bulunduğundan ona göre husn-u icrayı vezaife itina ve ihtimam ve eylemeleri hususunun zabitan muma-ileyhima ekiden emir ve tenbih buyurulmasının zat-ı devletlerine vesair icab edenlere tavsiye ve işarı erkanı harbiye riyaset-i behiyyesinden ba'tezkere işar olunmuş vefilvaki bu misüllü harekat ve vukaatı harbiyenin usul ve kaidesine tevfikeyn sırasıyla kayd ve zabtı haritalarının tersimi devlet ve vatanın istifadesinin müstelzem ve bununla beraber ihlafede bir güzarı gayret-i asar olacağı bedihi olmakla bu hususda nefsi ihtimam olunmasının oraca iktiza edenlere ekeyyiden emir ve tenbihiyle beraber mezkür haritalar tanzim olundukça, hıfz olunmak üzere peyderpey bu tarafa irsal buyrulması ehemmiyetle tavsiye ve işar olunur.

2-Teşrin-i evvel-93 Mustafa

¹⁹¹ Mebni: Bina olunmuş, yapılmış.

İş bu Maryan ve Elena muharebesinin esbab-ı hudusu ile suret-i vuku-u bast ve tafdil kılındığı vech ile olup muharabe-i mezkure hakkında makamat-ı aliyeye yazdığım telgrafname dahi budur:

Ma-beyn-i-hümayun cenabı mülukane baş kitabeti celilesine makam-ı celili sadarat-ı uzmaya, makam-ı celili seraskeriye, tophane müşiriyyeti celilesine, Ruscuk kumandanı Ahmet Paşa hazretlerine, Varna'da Prens Hasan Paşa hazretlerine, Balkan kumandanlığı canib-i alisine, Kamerli'de Mehmet Ali Paşa hazretlerine, Hezargrad kolordusu kumandanı Fazlı Paşa hazretlerine, Silistre kumandanı Selami Paşa hazretlerine

Bugün saat iki buçukta Maryan mevkiinde mütehaşşit düşman üzerine taarruza memur Reşit Paşa ve Mustafa Remzi Bey livaları harekete başladılar.

Düşman tahassüngahı¹⁹² bulunan istihkamâtı metineye ve toplarının muhali tabisine güvenerek sebat-ı azminde bulundu isede, taraf taraf müretteb olan hücum kollarının savlet¹⁹³ bi-muhabasına¹⁹⁴ nihayet tabalar olamayarak ikinci hattı müdafaa ittihaz ettiğim erene pişgahı sırtlarına münhezemen ri'cat eyledi. Asakir-i şahane dahi vazife-i takibde fevt-i fırsat etmeyerek kıra, koğa,...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 38

Yine istihkamları altına sokuldular lakin kemal-i şevk ve şetaretle¹⁹⁵ takibe müdavim olan asakir-i şahane ile birlikde toplarımızın sevk ve tahriki nakabil imkan olup, düşmanın ise Elena önlerine tabiye kılınmış bir hayli sahra toprakları bulunduğundan, gösterdiği şiddetli top ateşlerinden tevki etmek üzere asakir i şahane bir müddet-i muvakkate için tevakkufa¹⁹⁶ mecbur oldu.

Masruf¹⁹⁷ olan gayret ve iktam ile bataryalarımız düşman bataryalarını ziyadeleyecek mevakiye vaz ve tabiye kılındıktan sonra asakir-i şahane yine tecdidi hücum ve savlet¹⁹⁸ eylediler.

¹⁹² Tahassüngahı: Sığınak, sığınma yeri.

¹⁹³ Savlet: Şiddetli hücum, saldırma.

¹⁹⁴ Bi-muhaba: Çekinmeksizin, çekinmeden, sakınmadan.

¹⁹⁵ Şetaretle: Şenlik, neşe, sevinç.

¹⁹⁶ Tevakkuf: Durma, duraklama, bağlı olma.

¹⁹⁷ Masruf: Sarf edilmiş, harcanmış.

¹⁹⁸ Savlet: Şiddetli hücum.

Bu sırada Mirliva Hacı Hüseyin Paşa livası dahi Mustafa Remzi Bey livasının sol tarafından ve Elena'nın Ferdiç ciheti şosesinden bir mucibi talimat ileri hareket ve Elena'nın Tırnovi tarikine doğru kemal-i sürat ve şidedetle takdime mübaşeret eyledi. Düşman her cihetten gördüğü hücumat-ı cansuzaneden yılarak ve kilitli telefata vererek, nihayet nefsi Elena üzerindeki üçüncü hattı müdafaaya tutundu isede, neticesinde, orada dahi üç cihetten gördüğü savleti gazanferane üzerine perişani-i tam ile kaçıp, bir kısmı arkasındaki Cibalişahıkaya tırmandı. Tırnovi caddesini tutabilen kısm-ı diğeri dahi pek çok fedakarlıklar ile tahlisi ömür ve hayat edebildi.

Asakir-i şahane dahi mansuran ve muzafferan akşam saat on birde Elena'yı istirdat ederek cenab-ı vahab biçune arz-ı şükran ve tahiyet ve duayı izdiyat-ı ömür ve ikbal hazreti padişahiye arayış lisanı rükyet eylediler.

Bu muharebede düşmandan on bir kıta sahra topu yirmiyi mütecaviz kapaklı ve henüz adedi namalum ve kilitli esleha bir miralay üç yüzbaşı üç yüze karib silah endaz olmak üzere esir ve kilitli erzak, eşya ve hayvanat ve kıtane ahz ve itınam olundu. Düşmanın meydanda kalan laşe-i maktülü,¹⁹⁹ içlerinde bir miralay ve bir hayli zabıt bulunmak üzere üç bini mütecaviz görülüyor. Edilen tahmine göre, düşmanın on altı taburuyla yirmi dört topu olup asakir-i şahanenin muharip kısmı hemen olmiktar bile değil idi. Şuheda ve mecruhiynimizin miktarı ise, her ne kadar jurnaller alınmadı isede, nisbeti kabul etmeyecek ve inanılamayacak mertebede cüzidir. Ümeradan yalnız Miralay Mustafa Bey üç yerinden ve Altunizade taburu Binbaşısı Agah Bey bir yerinden zahm dar-ı²⁰⁰ tesirdir.

Bu muzafferiyeti celile avn ve inayet i sübhan ve tesir ve vehdaniyet rasulü²⁰¹ yezdan ve teveccühü akdes²⁰²...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 39

Hazreti halife-i zaman asarı müteberrikesi²⁰³ ve emti mazlume-i muhammediyyenin biraz vakitden beri dökmekte oldukları katarat-ı eşk huninin²⁰⁴ mükafat-ı muntazırayı

¹⁹⁹ Laşe-i maktül: Öldürülenlerin eşi.

²⁰⁰ Zahm dar-ı tesir: Ciddi yararlı şey.

²⁰¹ Vehdaniyet rasulü: Allah'ın bir ordusu ve peygamber.

²⁰² Akdas: en kutlu, en kutsal.

²⁰³ Müteberrike: Mübarek sayılan.

²⁰⁴ Katarat ı eşk huni: Kanlı gözyaşı damlaları.

maneviyesi olmakla maa't-teşekkür arz ve tebşir eder ve fırka kumandanı Fuat Paşa hazretlerinin gösterdiği gayret-i fevkalgaye calib-i taltifatı seniyye olmakla hamili bulunduğu ikinci rütbe-i mecidi nişanın birinciye tahviri ile Mirliya Hacı Hüseyin Paşa'nın dahi uhdesine feriklik mertebesi tevcihinin yaz ve istida ve ümera ve zabitan-ı sairenin taltifatı dahi ayrıca icra kılınacağını arz eylerim.

22-Teşrin-i sani-93

Süleyman

Bu telgrafnamede useranın²⁰⁵ miktarı fırka kumandanı Fuad Paşa tarafından gösterilen miktar-ı tahmini üzerine yazılmış isede, müehhiran miktar-ı hakikisi yüz elli altı neferden ibaret olduğu anlaşılmış ve yevm-i vakada henüz taburlardan şüheda ve mecruhiyn jurnalı alınmamış olduğundan bittab miktarı mezkur hakkında da malumat-ı lazıme arz olunamamıştır.

Tuna Şark orduyu hümayunundan Ahmetli'ye celb edilen yirmi dört taburu nizamiye, ile İzmir süvari muaavenesinin mevcudu 1667 neferden ve beş batarya seyyar ve bir batarya dağ topu mevcudu dahi 656 neferden ibarettir ki, ceman²⁰⁶ 15886 kişi idi. İslimiye fırkasından Mirliya Hacı Hüseyin Paşa refaketindeki altı tabur piyade ve bir batarya dağ tapu mevcudu dahi, üç bin yüz elli kişi idi. Yüz elli kadar başı bozuk Çerkez süvarisi ile takriben 300 kadar da Ahmetli ve civarı başı bozuk ahaliyi islamiyyesinden müretteb yerli muavene bulunduğu Maryan ve Elena muharebesinin yevmi vukuunda, Maryan ve Elena ile İzletar ve Ahmetli'de ki asakiri nizamiye ve muavene, başı bozuk Çerkez vesairenin maa-hizmetceyan ve mekar-ı ceyan mevcudu kaffesi²⁰⁷, 19336 neferden ibaret idi. Bundan dokuz tabur ile Çerkez ve başı bozuklar ve iki batarya top, yani takriben, 3000 kişi Maryan muharebesine ve on yedi tabur piyade ile iki alayı süvari ve zeybek süvariye muavenesi ve adedi namalum bir miktar başı bozuk ile Çerkezle, takriben, yedi bin beş yüz kişi kadarda, Elena muharebesine iştirak etmiştir.

Elena'nın yevmi istirdadında ve akşam saat on bire doğru iki tabur piyade ve otuz kırk kadar zeybek süvariye muavenesiyle Ferdiç'den Miralay Hacı Ahmet Bey dahi gelerek,

²⁰⁵ Usera: Esir, tutsak.

²⁰⁶ Ceman: Bir yere toplamak suretiyle.

²⁰⁷ Kaffe: Bütün.

bununla Elena ve İzlatar ve Ahmetli’de ki kolordunun mevcudu, (yirmi bin üç yüz) kişiye bali olacak...

İse de 581 şüheda ve mecruhin ile onları nakle memur efrad ve hastegan²⁰⁸ vesaire hesap olunduğu halde, yine bu yazıyla on dokuz bin kişi elde kalmış olur.

Halbuki mekaric-i hizmetçi ve hastahane hizmetçisi gibi saffı haricinde bulunan neferat²⁰⁹ ile, yeğvma gürlek için oraya gelip Elena’nın istirdadı akabinde dağılan başı bozuk ve Çerkes ile bazı muavene taburları efradı dahi indettenzil, Elena ve havalisindeki kolorduyu hümayun mevcudu, on yedi bin kişiden ziyade olmadığı tebeyyün²¹⁰ eyler.

Elena’nın yevm-i istirdadı bulunan teşrin-i saninin yirmi ikinci Salı günü Kamerli’de vaki Mehmet Ali Paşa ordusu ile, Kadıköy ve Ruscuk ve Selanik fırkalarından müretteb ve Fazlı Paşa kumandasına mevdu otuz taburluk bir kolordusunun ne esbaba mebni muharebeye iştirak edemediklerini Bele’de bildirmiş idik. Yevm-i mezkurda taarruza memur Kerim Paşa fırkası Kesruve’ye dahil olmuş isede, cevlini istirdad-ı hareketinde bulunamamış ve Sarinasuhlar kumandanı Salih Paşa dahi, Balciumurköy ve Karaağaç cihetlerine kadar ilerlemiş olmağla, muşerun-ileyhümadan sureti hareketlerini mübeyyin²¹¹ varit olan jurnaller deruce atizikr olunur:

Umum Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Alisine

Bugün ale’s-sabah hareket olunarak Kesrüve sırtlarında istihkamlar arakasında bulunan düşman, istihkamlarından tard²¹² ve tenkil²¹³ ve düşman dahi Kesrüve’yi tahliye ederek Tırnovi’ye doğru ahaliyi çekti. Kesrüve’ye nazır sırtlar tutularak tarafından top ateşi icra olundu. Bu esnada düşman Kesruve suyu üzerinde bulunan köprüsünü hedm²¹⁴ ile bizim sağ tarafımız cihetinde bir mevki ahz eyledi. Sabahleyin mevkimizden ilerledikçe, sağımızdan gelen yollar ziyadeleştüğinden ve oraların tutulabilmesi için biraz asker terk olduğundan,

²⁰⁸ Hastegan: Hastalar, rahatsızlar.

²⁰⁹ Neferat: Nefer, er.

²¹⁰ Tebeyyün: Ortaya çıkma, anlaşılma.

²¹¹ Mübeyyin: Açıklayan, beyan eden.

²¹² Tard: Sürme, kovma, uzaklaştırma.

²¹³ Tenkil: Uzaklaştırmak, tepeleme, sindirme, ortadan kaldırma.

²¹⁴ Hedm: Yıkma, harab etmek, Parçalamak, mahvetmek.

bu hareket ancak dokuz tabur ile icra olunabildi. Düşmanın sağımızı tehdit edencesinine çekilmesi, gittikçe sağdan gelen yolların teksiri, sağ tarafından, yani su boyunca ovoidan Cevline giden yolu muhataralı gösterdiğinden, Cevlin istihkamatının arkasını çevirmek üzere solumuzdan ve Yekpece köyü ve Roman köyü üzerinden giden yol intihab²¹⁵ olunmuş ve bu memuriyyete beş tabur...

piyade ve bir bölük süvari ve iki dağ topu ile Kaimmakam Zühdü Bey tayin kılınmış isede, düşmanın evvelki kuvveti altı tabur piyade ve iki dağ topu ve iki büyücek top ve bir alay süvari olduğu halde, akşam üzeri ale'l-acele üç tabur piyade ve yarım alay süvari daha getirdiğinden ve elde olan sırtın, kapanması iktiza eder çok yolları olup, geriye kalan kuvvetimize nazaren vüsatli²¹⁶ olamasından, mezkur hareketten sarf-ı nazar olunmuş ve Zühdü Bey'e gitmemesi için emir verilmiştir.

İnşaallahü-teala yarın Zühdü Bey'in yola çıkmış olan taburları avded²¹⁷ ettiğinde mevkimizin boş bulunan yerleri ve hattı ri'catimizin sağından gelen yol ağızları büsbütün kapatılacaktır. Top muharebesi akşama kadar sürmüş ve adeta neferat meyanına pek çok şarapnel taneleri düşmüş olduğu halde, hamd olsun bir yaralıdan başka vukuatımız yoktur. Hakipayı²¹⁸ kumandanilerine arz olunduğu vech ile ilerlendikçe sağ taraftan gelen boğaz ve yollar ağızlarına asker terki icab edip, buradan Cevlin'e kadar sağ taraf arazisi ekseri ovalık olarak yukarılardan gelen yollar müteaddid²¹⁹ olup bu yolların birer birer kapanması bizim için adimü'l-imkan²²⁰; buralara bakmaksızın ilerlenmesi görünür muhataralardan olduğundan, şimdilik önümüzde hemen kuvvetimize müsavi olan düşmanı işgal eylemekden başka buraca tedbir olmadığından bu babda olan ferman-ı aliyelerine intizar olunur.

22- Teşirin-i sani-93

Ferik

Kerim

²¹⁵ İntihab: Seçmek, ayırıp beğenmek.

²¹⁶ Vüsat: Genişlik.

²¹⁷ Avdet: Geri gelme, dönme, dönüş.

²¹⁸ Hakipayı: Ayağının tozu.

²¹⁹ Müteaddid: Birçok, çoğalan, çeşitli.

²²⁰ Adimül-imkan: İmkansız, olamaz.

Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Alisine

Bugün Sarınasuhlar'dan Karaağaca doğru hareket olunduğu ve bir koldan dahi asakir-i muaveneyi şerakise²²¹ Balcıumurköyü'ne sevk olunup karye-i mezkurede bulunan düşmana tesadüf ederek üzerlerine bahadırane²²² olunan hücumla tabaver olamayarak geriye püskürtülmüş ve düşmandan berbat bir bargir ve beş on tüfek iğtinam edilip Karaağaç'da birleşildi. Karaağaç'da düşmandan bir eser görülemeyip yarım saat ilerisinde, yani Posavina ile Türbeli arasında ve Posavina'nın ciheti cenuvisinde müdafaalı bir mevki tutulup bu gece beytuted²²³ olunacağı maruzdur.

22-Teşrin-i Sani-93

Ferik

Salih

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 42

Bugün Selanik ilerisine Rusyalılar dahi kuvvetlice bir keşif kolu göndermiş olduklarından, şu halde Selanik'den Elena'ya kadar olan tarafeyn-i hudutu müdafaası üzerinde az çok ateş harp ve cidalı²²⁴ müştail²²⁵ demek idi.

Selanik Fırkası Kumandanı Sabit Paşa'nın ol bab'da ki jurnalidir:

Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Alisine

Katislova ve Ablonova taraflarında bulunan düşmanın halini anlamak üzere Ablonova karşısında bulunan ova üzerine ale's-sabah saat on ikide süvariden müretteb bir keşif kolu gönderilmiş idi.

Düşman şafak vakti mezkûr ova üzerinde bizim keşif kolunu görmesi üzerine, fırkamızdan bir güne hareket-i taarruziyye me'mulündenmidir²²⁶, yoksa başka fikre mebnimidir? Her nasılsa keşif kolunun avdetiyle beraber Katislova cihetinden iki alay süvari, üç tabur piyade ve iki kıta dağ topu Selanik karyesinin ilerisindeki mevkilere ve üç taburu

²²¹ Şerakis: Arapların Çerkezlere verdiği ad.

²²² Bahadırane: Yiğitçesine, kahramana yakışır surette.

²²³ Beytuted: Geceleme, gece kalma.

²²⁴ Cidal: Sözle mücadele, ateşli konuşma, kavga, çekişme.

²²⁵ Müştail: Yanan, tutuşan, ateş alan, alevlenen.

²²⁶ Me'mulün: Korkusuz, emin.

piyade, iki kıta dağ topu Selanik karyesinin içerisinde süvari karakolu üzerine sevk edip piyadelerini zemini arızalarında ahfa ve toplarını münasip noktalara vaz ederek süvarisinden çıkarmış olduğu avcılarını bizim süvariler ile ateşe başlayıp süvariler üzerine bir hayli dane dahi atmış isede, süvariler, yine sebat ve bazılarını muvakkaten²²⁷ verilmiş olan hilari martini tüfeklerinin tesirat vakıasıyla sağ cenahımız ilerisindeki altı fundalık batarya toplarından ecube-i müessere vermesinden ve bazen maiyyetleri üzerine isabet eden tanelerin icra-ı fiilinden naşı dahi yakın gelmeğe cesaret edemeyip iki buçuk saat kadar süvarilerimizle muhabere devam ettikten sonra çekilmeğe mecbur edildik, bunu müteakip Çernovi cihetine iki bölük piyade ve bir alay kadar süvari sevk edip, yine o cihette bulunan süvariler muhabereye başlamış isede, bizim süvariler,gerisinde olan ormana çekilip, avcı heyetinde münasip mevkide gizlenerek bilafütür²²⁸ yedlerinde bulunan martini tüfekleriyle üzerlerine yağmur gibi kurşun yağdırdıklarından bu cihete dahi düşman ilerlemekte cesaret edemeyip iki saat kadar muhabere devam ettikten sonra ri'cat ettiği ve mezkûr mevkide lehülhamd bizim taraftan bir gûnasukutluk olmayıp düşman tarafından ise görülebilen sekiz Kazak ile birkaç re'si bargir tepelendiği ve bu nisbette mecruhlara dahi vuku bulacağı tabi idi ki ve dört beş kadar yaralı kataneleri²²⁹ yediklerinde...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 43

götürdükleri ve düşmanın bu vecih ile kuvve-i külliyesine karşı Selanik tarafından bir bölük ile Çernovi cihetinde yirmi neferden ibaret bulunan asakir-i şahanenin mevkilerini terk etmeyerek ve imdat talep eylemeyerek avni hakla bilafütür mukabele ederek düşmanı def ettikleri bi-hakkın şayanı tahsin olup bu bab'da müstehakkı taltif olanların esamisi bi-tahrirat bildirileceği ve Nisve tarafına gönderilen keşif kolunun sabık-ı visüllü düşmanın nöbetçisini görmediği ifade ve arz olunur ferman.

22-Teşrin-i sani-93 Sabit

Maryan ve Elena muzafferiyeti, nef'sül-emirde çok askerin az askere galebesi kabilinden bulunduğu ve kavaid-i harbiyyeye²³⁰ tevfikeyn ala-kadri'l-imkan²³¹ davranılmış

²²⁷ Muvakkaten: Geçici olarak.

²²⁸ Bilafütür: Korkusuzca, aldırınmayarak.

²²⁹ Katane: Az yemeklik.

²³⁰ Kavaid-i harbiyye: Savaş kuralları.

²³¹ Ala-kadri'l-imkan: Olabildiği kadar.

olmasından ibaret idi ki cihetle pek de şayani azam vukuat-ı harbiyyeden değil isede, o cihete asker yığınak edildiğini Ruslara duyurmayarak Elena'nın takviyesine meydan vermemek hususuna evvelce hasr-ı efkar ve mesai edilmiş olması siyasiyyat-ı harbiyyece şayan-ı taktir ve nazar görülür. Hususen bizim ordularımızın Bulgaristan'da cümleye ve hatta düşmanımız Ruslara bile açık olan ahval-i harbiyyesini²³² bu merteye ketm²³³ ve ihfa, esasen cümle-i vezaifden olduğu halde, ordularımızın haline nazaren bu muvaffakiyet-i fevkalade addedilebilir. Acizleri bu maksada vusül için Asaf Paşa kumandasıyla Maçka ve Teresenik nümayişinin icrasıyla iştigal etmekte iken, bir tarafdanda Hezargırad'dan Ahmedli'ye kabile kabile sevk-i askere başlamış ve Teşrin-i saninin yirmi birinci gününe kadar bi'l-cümle gazete muhbirleriyle etbayı²³⁴ ecnebiyyenin Şumnu ve Varna ve Hezargırad'dan maada²³⁵ hiçbir yerde bulunmamalarını mevaki kumandanlarıyla politika memurları Tevfik ve Selim Efendilere emr ederek hareket-ı sevkü'l-ceyşiiyyenin hedef ve cihetini ihfaya şu surette muvaffak olabilmiş idim.

Hayf ki, bu merteye itina ile beraber, levent herald²³⁶ sahib-i imtiyazı ve yetiker ile Kironbogel nam bir gizli ecnebi muhbiri, memurunun itinasızlığından, yine Elena marekesinde hazır bulundular. Teşrin-i saninin yirmi birine kadar muhbir ve ecnebi etbasını keşt²³⁷ ve güzardan²³⁸ men eylemekliğim ise yirmi ikinci günü Elena'yı zabt edeceğim bence meczum²³⁹ bulunmasından münbais²⁴⁰ idi. Elena muhaberesi, birkaç yüz esir ahz ve girifti ve on bir sahra topuyla yirmi kapaklı itinamı gibi bir semereyi²⁴¹ muzafferiiyyeti haiz olduğu için, bin iki yüz doksan dört sene-i hicriyyesinde vaki Devlet-i Osmaniyye-Rusya muharebesindeki taarruzu harblerin en neticelisi ve parlağıdır.

²³² Ahval-i harbiyye: Savaş hali.

²³³ Ketm: Gizleme, saklama, ihfa.

²³⁴ Etba: Tabi olanlar,bağlılar.

²³⁵ Maada: Başka, dışında, başka öte, yanı sıra.

²³⁶ Levent herald: 19. yy sonunda İstanbul'da günlük ve aylık olmak üzere çıkarılan gazete.

²³⁷ Keşt: Seyir ve temaşe etmek, gezmek, keşfetmek, fazlalığı kesmek.

²³⁸ Güzar: Geçiş, geçme.

²³⁹ Meczum: Kesin karar verilmiş.

²⁴⁰ Münbais: İleri gelen, doğan, kaynaklanan.

²⁴¹ Semere: Meyve, ürün, fayda, verim, sonuç.

Gerçi Şıpka hücumları tevarih-i salifede²⁴² dahi misli namesbuk²⁴³ bir şiddet ve surette ve kahramanane maslulat-ı nadireden isede, böyle onbir top ahz ve itınamı gibi enzam-ı nası celb eder bir semere-fasıl mahsusunda tafsıl edilen esbab-ı mania ilcasıyla-orada iktitaf edilemedi. Müdafaa kısmında dahi elhak Plevne orduyu hümayunu, tarih-i harbimizi tezyin etmiş ve Rusları sahihan bizar eden besalet-i sebatkarane²⁴⁴ göstermiştir.

Anadolu cihetinde Yahniler muharebesi asakir-i şahane namına kazanılmış vukuat-ı müfterihe-i harbiyyeden isede semeratı iktitaf edilen kabilden değildir. Elena muzaffariyyeti üzerine, ma-beyn-i hümayun cenab-ı mülukane ile makam-ı sadaret, Kaimmakami, tophane müşiriyetinden ve Mehmet Ali Paşa'dan gelen takdirnamelerin suretleridir:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bu defa ihraz buyrulan muzafferiyet-i azimeden veli nimetimiz padişahımız efendimiz fevkalgaye kesb-i mesar²⁴⁵ ve cümlelizin tevali-i muvaffakiyet ve fevz ve selameti duasını tekrar buyurdular. Zat-ı asıfanelerine ve bi'l-cümle ümera ve zabitan ve efrad-ı hamiyet-i nihada muzafferiyetlerini tebrik ve takdirle beraber, selam-ı hümayun ihsan buyrulmuştur. Tasvib müşirileri vech ile Farik Fuad Paşa hazretlerine birinci rütbeden nişan-ı mecidi ve Mirliya Hacı Hüseyin Paşa uhdesine fariklik rütbesi ihsan ve tevcih buyrulduğu gibi sair yararlıkları görülenler hakkında dahi, işaret-ı daverileri vecih ile taltifat-ı seniyye²⁴⁶ icrası mukarrerdir. Bu muzafferiyette düşman tarafından tutulan miralay ile sair üseranın emri iaşatı, orduyu hümayuna bar olmamak için, kendilerinin Dersaadet'e celbleri irade buyrulmaya, bairade-i seniyye tahsis olunan vapura irkaben izam olunmak üzere, Varna'ya sürat-i sevkleri emir ve ferman-ı hümayün müttezasındandır.

23-Teşrin-i sani-93

Said

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Elena muzaffariyyet-i celilesi tebşirini havi²⁴⁷ telgrafname-i samileri kemal-i müserretle mütalaa olundu. İş bu muzaffariyyet-i celile, heyet-i devlet ve milletce kemali arzu

²⁴² Tevarih i salife: Geçmiş tarihler.

²⁴³ Namesbuk: Daha önceden benzeri olmayan.

²⁴⁴ Besalet-i sebatkarane: Yiğitlik, sağlam yüreklilik, sözünde durarak, yılmadan.

²⁴⁵ Kesb i mesar: Neşe bulmak.

²⁴⁶ Taltifat ı seniyye: Büyük iyilik, yüce lütuf.

²⁴⁷ Havi: İçine alan, kaplayan, kuşatan.

ile intizar ve husulü ediyyası bi'hulus-i kalb²⁴⁸ daima tekrar ve tezkar olunan muvaffakiyetin ayrıca zib-i sahaif tevarih olacak suretde bir eser-i zafer gayeti olduğundan, bundan dolayı bi'l-cümle asakir-i şahane karındaşlarımızı (kardeşlerimizi) ve bi'l-hassa bunlara...

Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 45

pişrevi²⁴⁹ muvaffakiyet olan zatı samii müşiranilerini devleti millet namına olarak tebrik ve tehlil töhnete müsaraat eylerim.

23-Teşrin-i sani-93- Ethem

Süleyman Paşa Hazretlerine

An ve tevhidi, ilahi ile Elena'ya saharayı vusül olan muzafferiyet selamet gayet safderaneleri ba-kemal fahr²⁵⁰ ve süruru²⁵¹ azim tebrik ve tesit ve bu muzafferiyatin inşaürrahman mukaddeme-i fütuhât-i azime olacağı nusret-i celile-i²⁵² hayru'l-nasirinden²⁵³ ümit olunmakta bulunduğunu arzeyelerim efendim

23-Teşrin-i sani-93

Mustafa

Süleyman Paşa Hazretlerine

Biraz vakitden beri tehiri muvaffakiyat-ı osmaniye'den dolayı fezaı islamiyyeyi kaplayan tire-i eber teessüfü²⁵⁴ vafı, elminnetüh,²⁵⁵ bu kere şaşaa-i bahş alemiyan olan miri Münir muzafferiyet-i devletlerine dair 22-Teşrin-i sani-93 tarihli telgrafname-i sami-i

²⁴⁸ Bi-hulus-i kalb: Kalbi temiz olmayan, samiyetsiz.

²⁴⁹ Pişrevi: Önde gelen.

²⁵⁰ Fahr: Gurur, övünme, övgü, şeref.

²⁵¹ Sürur: Sevinç, mutluluk, neşe.

²⁵² Nusret-i Celile: Allah'ın yardımı ile insanların en hayırlısı olmak.

²⁵³ Hayru'l-nasir: Yardımcıların en hayırlısı.

²⁵⁴ Tire-i eber teessüfü: Şerefli karanlık için üzülme.

²⁵⁵ Elminnetüh: Allah'a minnet.

asıfanelerini fert-i tefehhürle²⁵⁶ müterea eyledim. Bu nimet-i celile-i cenab-ı yezdan, mahza ve bi'l-hassa hüsnü tedbir isabeti peziri cenabı hadivaneleri delaleti müessesesiyle hasıl olmuş bir keyfiyeti cemile idi ve kendi şüphem olmaması ile bi-hakkın hûda, ne vecih ile arzı mühmedet ve şükranıyet mühammedet ve şükranıyyet eyleyeceğimde acz ve hayretim havidadır.

Cenab-ı hak ömür ve ikbar ve muvaffakiyet-i aliyyelerinin daim buyursun duasıyla hatm-i kelim eyler bu babda her suretle hizmet ve şecaati gazanferaneleri meşhud olan zevat-ı hamıyet-i sematın bir mucib-i işar-ı taltifleri makrun²⁵⁷ müsade-i seniyye olduğunu arz ve tebşir eder ve cümle silah arkadaşlarımıza kemal-i şevk ve sürurla selam-ı mahsusiy-i acizanemin terbi ve rica ederim.

23- Teşrin-i sani-93 Mahmud

Tuna Umum Kumandanlığına

Tüm Osmanlıları mesrur eden Elena muzaffariyet-i celilesinin zat-ı ali-i kumandanlarına istishar eylediği şeref ve şanı cümle silah arkadaşlarım ile beraber en salimü'l-kalb²⁵⁸ tebrik ve tasit ve emsali nice muzaffariyetlere nailiyet ile devlet ve vatanın selametine masruf olan hümemat-ı aliyyelerinden istihsal-ı netayic-i harbiyyeye²⁵⁹ muvaffakiyetleri duasını tecdid eylediğimi makam-ı tezkerede arz ederim.

24-Teşrin-i sani-93 Mehmet Ali

Umdet'ül Hakayık Sayfa 46

Ma-beyn-i hümayundan gelen iltifatname üzerine atıyyü'z-zikr cevabname-i şükranıyi yazıp selam-ı şahane-i mübelli olan iltifat-ı mahsusa dahi yine bittelgıraf mukabele-i şükran da bulundum; asakir-i şahaneye dahi ilan-ı keyfiyyet eyledimki, suretleri bunlardır:

Ma-beyn-i hümayun cenab-ı mülükane başkitabet-i celilesine

²⁵⁶ Fert-i tefehhürle: Övünen kişi.

²⁵⁷ Makrun: Ulaşmış, kavuşmuş.

²⁵⁸ Salimü'l-kalb: Temiz yürekli.

²⁵⁹ İstihsal-ı netayic-i harbiyye: Savaşın sonuçlarını elde etmek.

Her harfi asab²⁶⁰ ve uzlet-ı asakir-i²⁶¹ şahane bir kuvve-i kutsiyye-i mehabet²⁶² ve hülâsa-i mazmum inayet-i meşhunu²⁶³ heyet kolordu efradına sıfat-ı mehîbe-i hayderiyyet bahşeden iltifaatname-i hazret-i veliyyü'l-nami taburlara ilan ve işaat olunarak cümle tarafından tilavet-i ömür ve afiyet cenab-ı padişahileri davatı cehren²⁶⁴ tekrar ve padişahım çok yaşa avazesi²⁶⁵ isal-i kenkere-i cerhi²⁶⁶ devar kılındı.

Tevali-i muzafferiyet hakkında şeref sanihi keramet olan iradat-ı aleyh mukaddesince²⁶⁷ cümle ordu tevkit ve tevsik ahd ve peyman²⁶⁸ ederek düşmanın biraz vakitten beri açtığı zahm-ı teesürlere mukabeleye azm etmiş ve tenkili ada hakkında olan ferd-i iştîyak ve haşim-i hamd olsun gittikçe müzdad²⁶⁹ ve berkemal bulunmuş idiğini maa-teşekkür arz ve maa-ma-fih herbar muhtacı olduğumuz ve münhac-ı selametimiz itikatında bulunduğumuz dua-ı mahsus hazreti hilafet penahinin dahi hakkımızda devamı ricasına ictisar²⁷⁰ eylerim.

23-Teşrin-i sani-93 Süleyman

Ma-beyn-i hümayun başkitabet-i celilesine

Elena muzafferiyetinden dolayı ihsan buyrulan selam-ı aliy-i şahane tebşiratını mübeşşir olan telgrafname-i devletlerini aldım ve asakir-i şahane kullarına tebliğ eyledim. Şu iltifat-ı cihan derecat-ı şahane umur-u hümayunlarında feda-yı ömür ve hayat için cümlenin tekrar ahd ve peymanını mucib ve velinimet akdes efendimizin daha nice nice galebata mazhar olması davatının yad ve tezkarına bad-ı olduğunu arz eder ve bekayı tevcihat-ı kudsiyyet ayat-ı şehin şahiyyi temenni eylerim.

23-Teşrin-i sani-93 Süleyman

²⁶⁰ Asab: Sinir.

²⁶¹ Uzlet ı asakir: Yalnız olan askerler.

²⁶² Mehabet: Azamet, ululuk, büyük görünme.

²⁶³ İnayet i meşhun: Gayret dolu.

²⁶⁴ Cehren: Açıktan, alenen.

²⁶⁵ Aveze: Nam, şöhret, ün, yüksek ses, bağırma.

²⁶⁶ Cerh: Yaralama, çürütmek.

²⁶⁷ İradat-ı aleyh mukaddesi: Kutsal buyruklar.

²⁶⁸ Peyman: Yemin, ad.

²⁶⁹ Müzdad: 1. Ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış. 2. Kadın adı.

²⁷⁰ İctisar: Cüret ve cesaret göstermek, üreklenme.

Kolordu Kumandanı Fuad Paşa Hazretlerine

Tarafı eşref hazreti hilafet penahiden hizmet-i acizanemizi takdiren şeref-sünuh-u inayet olan...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 47

irade name-i taltifiyye suretiyle mukabele-i teşekkür olmak ve tarafınızdan bi'l-ve kale²⁷¹, ifayı vazife-i muhafaza-i vatanda ibrazına hahişger²⁷² bulunduğumuz gayratın derecatını arz etmek üzere yazılan cevabname sureti dahi gönderildi. Bunların mazmumlarını bi'l-cümle ümera ve zabitan ve asakir-i şahaneye bi't-tefhim arz ve namus ve hayatımızı pay-mal²⁷³ etmeye gelen düşman-ı din ve devletin kahr ve tenkili için son dereceye kadar çalışmalarını ve ihtiyar-ı fedakare-i namesbuk²⁷⁴ eylemelerini bil cümle arkadaşlara rica eylerim.

23-Teşrin-i sani-93 Süleyman

Teşrin-i saninin yirmi üçüncü günü Ali ashar Mirliya Azmi Paşa'yı bekçi mahalleden İzletar'ı işgale sevk ettiğim gibi, Elena'nın tabiye ve takviyesince lazım gelen evamiri, Kolordu Kumandanı Ferik Fuad Paşa'ya tebliğ ve tavsiye ve Elena ve İzletar'da vaki otuz iki tabur-u piyade, üç alay süvari ve beş batarya topu müşerun-ileyhin kumandasına terk ve tevdi ile akşam üstü Ahmedli'ye gittim.

Teşrin-i saninin yirmi ikinci günü Fazlı Paşa'nın müsemmam ve mukarrer olan Maçka taarruzunu bi'l-itizar tehir eylediğini bundan evvel yazmış idik. Teşrin-i saninin yirmi üçüncü günü Fazlı Paşa'dan iş bu iki kıta telgrafname alındı:

Ahmedli'de Huzur-u Ali-i Kumandaniyye

Bugün Yemen'e teala itti hazı lazım gelen hal-i harbimizin nokta-i istinadları olmak lazım gelen cihetin istihkamatının tahkimi zımında hareket-ı lazımiyye teşebbüs ve mübaşeret edildiği arz olunur ferman.

²⁷¹ Bi'l- vekala: Vekalet ederek.

²⁷² Hahişger: Arzulu, istekli.

²⁷³ Pay-mal: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

²⁷⁴ İhtiyar ı fedakare i namesbuk: Benzeri olmayan bir fedakarlığa razı olmak.

Ahmedli'de Umum Kumandanlık Canib-i Alisine

Üssü'l-harekat ittihaz edilen Krasne tepelerine istihkam verilmek üzere, burada bulunan birkaç tabur askerle Yunan çiftliğinden ilerlenerek düşman işgal edilmiş ve düşman gerçi birkaç taburla bir iki bölük süvari ve çend²⁷⁵ kıta top göstermiş ise de, ilerlemeye cesaret edemeyip oldukları mahallerden ateş ederek, biraz da top atmış ise de tarafımızda top ile mukabele edilmeyip yalnız tüfek ateşiyle iktifa²⁷⁶ kılınmış velehü'l-hamd buraca maruz Krasne'nin...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 48

İlerisindeki tepelere sol cenahı muhafazaya kafi metersler²⁷⁷ inşa edilerek miktar-ı kafi asker ikame edilmiş ve yarın Yemen'e teali harekat-ı umimiyye mübaşeret kılınacağı ve birkaç nefer-i mecruh ile bir iki hayvan telefâtından başka zaiyat olmadığı arz olunur.

İş bu telgrafname mealine nazaran, Fazlı Paşa yirmi dördüncü günü memuru olduğu taarruza mübaşeret edecek demek idi.

Atiyyü'z-zikr esbaba müsteniden Elena cihetinin harekat-ı takdimiyyesini bir müddet-i muvakkate için tatil eylediğimden Maçka ve Teresenik taarruzunu mümkün olabilirse Bele'ye kadar götürerek bir muvaffakiyet-i talaiye daha kazanmak üzere, yirmi dördüncü gece sabaha karşı Ahmedli'den dahi Ruscuk'a müteveccihen hareket ettim. Yirmi üçüncü günü Elena mevki kumandanlığınca iktiza eden talimat ve tavsiyeyi Fuad Paşa'ya verdikten ve Elena'nın müdafaasınca iktiza eden tamiyeyi²⁷⁸ emir ve tedbir ettikten sonra, ma-beyn-i hümayun ile makam-ı sadaret ve kaimmakamiyye atiyyü'z-zikr telgrafnameyi yazarak, Elene'den öteye musammem²⁷⁹ olan hareket-i takdimiyyeyi bir müddet-i muvakkate için tatil ettiğimi bildirdim:

²⁷⁵ Çend: Birkaç.

²⁷⁶ İktifa: Fazla istemeyiş, yeterli bulmak, kafi görmek, yetinmek.

²⁷⁷ Meters: Kapının açılmaması için arkasına konulan ağaç. 2. Savaşta korunmak üzere yapılan toprak tümsek, siper.

²⁷⁸ Tamiye: Köreltme, kör etme, kapalı şekilde anlatma.

²⁷⁹ Musammem: Kat'i olarak karar verilmiş.

Mehmet Ali Paşa refakatindeki orduyu hümayunun hareket edememesi ve Lofça'ya doğru ilerlemek manevrasını mevki-i fiile getirememesi, Tuna şark ordusunun hareket-i takdimiyyesini tehdid etti şimdiki halde Tuna şark ordusu kuvvetinin tefrik teferruk etmesi ve bu cihetle kesb-i zaaf²⁸⁰ eylemesi muhatarasını derpiş²⁸¹ ederek, Elena'dan Tırnovi'ye doğru musamem olan hareket-i taarruziyyesini Mehmet Ali Paşa ordusunun Lofça'ya ve vüruduna talikan tevkife mecburdur. Lakin Kamerli ordusu, Plevne'ye iane-i iktidarının ibraz edinceye kadar, Tırnovi'ye hücum olunuyor nümayişiyle her gün kuvvetli keşif kolları çıkarılması kolordu kumandanı Fuad Paşa'ya tenbih ve tekit kılındığı gibi, Bele cihetine musammem hareket-i taarruziyyenin cidden icrasına dahi -Fazlı Paşa Kadıköyü'ne gönderilerek mübaşeret emri verildi. Bugün Elena hali tedafüiyye²⁸² alınmış ve sayayı icabiyye talim ve tebliğ kılınmış idiğinden, bu gece sabaha karşı, Osmanpazarı tarikiyle o cihet-i hareket-i taarruziyyesinde dahi hazır bulunmaka üzere, Ruscuk'a müteveccihen hareket ediyorum; ferdası Cuma günü muvaselet-i çakiranem me'muldür. Eğer cenab-ı hak bahşi teshilat ederde Çaroviç ordusunun hezimetini ihsan...

_____Tuna Şark Ciheti Muherabatı

Sayfa 49

ve inayet eyleser, o halde heyet-i taarruziyyemizin Bele'ye kadar ilerletilmesi musammemdir. Hemen cenab-ı hak selamet ve nusret ihsan eylesin.

23-Teşrin-i sani-93

Süleyman

İş bu telgrafnameyi yazdıktan sonra idiki, yukarıda bi'l-münasebe sureti mezkur, ma-beyn-i hümayunun 23-Teşrin-i sani tarihli yekdiğerini mütakib iki kıta telgrafnamesini aldım. Bunlara karşı dahi iş bu cevabname-i telgrafiyi arz eyledim:

Ma-beyn-i hümayun cenab-ı mülükane başkitabet-i celilesine

Diğer ariza-i çakiranemle bugün arz ettiğim vecih ile Tuna şark ordusunun sol cenahınca ittihaz olunan hareket-i takaddümiyye, fırkanın müstahfez ve muavene dahi dahil olmak üzere, ancak otuz tabur mevcudu olduğundan ve bi'l-farz kırk tabura iblağ edilse bile, taaddüd-ü mevaki teferruka-i kuvveti istilzam eyleyeceğinden ve Plevne'nin istihlasına

²⁸⁰ kesb i zaaf: Kazanması zayıf.

²⁸¹ Derpiş: Önde olan, göz önünde bulunan, en önde.

²⁸² Tedafüiyye: Kendini koruma, savunma ile ilgili.

muayyen ve maksur olmak üzere müretteb olan bu manevranın Mehmet Ali Paşa ordusunun hareket edememesi halinde ne kadar ilerlese yine hiçbir netice-i nafia edinemeyeceği meydanda bulunduğundan naşı, Elene'de meks²⁸³ ve tahdid ve kasaba-i mezkure hali müdafaaya ve vazla beraber Tırnovi'ye hücum olunacağını irae eder sahte hareketin dahi hergün aliy'ül tevali devam ve icrası kolordu kumandanı bulunan Fuat Paşa'ya tavsiye kılındı.

Bununla beraber, Tuna şark ordusunu hattı müdafaayı esasiyyesi üzerinde ve Elena'nın cihet-i yemininde bulunan Kerim Paşa fırkası dahi, evvelki gün arz ettiğim vecih ile Kesruve'yi istirdat edip düşmanın Cevlin mevki-i müstahkimini zabt eylemek teşebbüsâtında bulunduğu ve onun cenab-ı yemininde bulunan Salih Paşa fırka-i taarruziyyesi dahi Çerkovine ve Çayırköyü cihetinde bulunan düşmanı işgal için dolaşmakda olduğu gibi, Bele üzerine tahrike hazırlanan ve Fazlı Paşa kumandasına verilen otuz taburluk bir kolordu dahi, yarın veya Cuma günü hareket-i umumiyyesine bed edecektir.

Çakirleri dahi şimdi o hareketin icraatı nezaretinde bulunmak üzere, seyri seri ile Ruscuk'a azimet ediyorum. Ve'l-hasıl, Tuna şark ordusu kamilen hareket-ı taarruziyye icraatı üzere bulunduklarından Elena cihetine hiçbir taraftan zam ve ilave-i kuvvet şu aralık kabil-i imkan olmadığı gibi, zaten...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 50

miktarları kalil ve Tuna şark ordusu hattı tedafisinin muhafaza-i mevaki-i merkeziyyelerine memur bulunan Salih ve Kerim Paşalar fırkalarından da hiç asker almak kabili imkan olamadığından ve Hüdanger'de Ruscuk önündeki kolordumuz musammem olan manevrayı tamami-i icraya mani kavi görür ise, o vakit o cihetten beş on tabur ahz ve ilavesiyle Elena ciheti kuvvetinin tezyit miktarı mümkün bulunduğundan, şimdilik düşmanın buraya hasrı nazar etmemesi ve hususiyle maksud-u bizzat olan Plevne'nin istihlası için Mehmet Ali Paşa ordusunun hareketi taarruziyyeye kıyam eylemesi lazım geleceğini ve hedefi maksada vusulü çakiranem fırkası eğer kullarının yalnızca Tırnovi'ye ve daha ilerilerine gitmekliğim şıkkını müfit²⁸⁴ ise, fırka-i tarruziyyemiz yetmiş seksen taburdan bile ibaret olsa, bir cihetten hareket kabili imkan olmadığı gibi, kavaid-i sevkülceşiiyye²⁸⁵ de külliyyen muhalif bulunduğundan Mehmet Ali Paşa ordusu hareket etmedikçe, Tuna şark

²⁸³ Meks: Durma, bekleme, bir yerde kalma, eğlenme.

²⁸⁴ Müfit: Yararlı, faydalı.

²⁸⁵ Sevkülceyş: Askeri birliklerin hazır bulunması gereken yerleri kararlaştırıp bu birlikleri oraya sevk etme işi.

ordusunun sol cenahınca Elena'dan ileri hedef-i maksat tasavvur olunamayacağı ve cenah yemininden dahi Bele kasabası hedef-i maksat olabilip bunun dahi edinilmesine avn ve inayet-i bari ve teveccühat-ı akdes hazreti şehri yari ile çalışılmadıkça idüğü cevaben arz olunur.

23 Teşrin-i Sani 93

Süleyman

Bu iki telgrafnamede dahi Elena'dan ileri hareketi Mehmet Ali Paşa'nın Kamerli'den Lofça'ya doğru ilerlemesine tağligan tağtıl ettiğimi bildiriyorum.

Maa-ma-fih Elena'dan Tırnovi'ye sureti cedide olacak hareketi, Mehmet Ali Paşa'nın ilerlemesine tağlık²⁸⁶ etmiş değil idim. Şu kadarki, ma-beyn-i hümayun ile makamâtı aliyeye, Mehmet Ali Paşa'nın ilerletilmesini müşevvek²⁸⁷ surette bu yolda birer telgraf yazupda müşarun-ileyhin mümkün mertebe davranmasını ve Lofça'ya doğru hareket edemese dahi karşılarında bir Osmanlı ordusu daha bulunduğunu Ruslara tanıttırarak, bu vesile ile ati de Tırnovi aleyhine icra edeceğim harekette Rusları Mehmet Ali Paşa ordusu ile cidden meşgul bulundurmayı arzu ediyordum.

Yoksa Bele'de dahi söylediğimiz vechile benim tasminatım Ruscuk pişgahından bir taarruz nümayişi ederek Elena aleyhine düşman askerinin tahşidini men veşayid Maçka ve Teresenik cihetinde olan Çarvoyiç Kolordularına bir hezimet verebilir isem artık Çarvoyiç'in Tırnova cihetine ianesini men etmiş olacağım gibi, Grandük Nikola ve Tutelben orduları, Plevne ile ve Gurko ordusu Mehmet Ali Paşa ile Ceneral Radeski Kolordusu bizim Şıpka Kolordusu ile...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 51

meşgul bulunacağından o halde hemen Hain Boğazı taburlarının Küffara ve Elena ve Kesruva'da ki Fuad ve Kerim Paşalar kumandalarındaki taburların Tırnovi'ye doğru ilerlemelerini emrecek ve kendümde bizzat Tırnovi taarruz kolları kumandasını derahde ile anlarla beraber bulunacak idim. Tırnovi'nin istirdadından sonra eğer Plevne elden çıkarsa, Ferdiç ve Hain Boğazı tariklariyle Balkan'ın cenup cihetine ricatle Edirne'nin sağ cenahını muhafazaya hazır olup Kamerli ve Şıpka ordularını dahi Edirne'nin muhafazasına celp ve

²⁸⁶ Tağlık: Kapama, kapanılma, kilitleme.

²⁸⁷ Müşevvek: Dikenli, diken şeklinde olan.

davet etmek ve eğer Plevne bir müddet daha dayanır ve Ahmet ve Eyyüp Paşa'ya da vazığ taarruzu cesaretini aldırabilirsem o halde seyriseri ile Tırnovi'den Gabrova'ya giderek, Radeski ordusunu geri çekdirip Şıpka kolordumuzu Balkan'ın Tuna yüzüne almağa sarf-ı kudret eyleyecek idim. Bu azmime atide zikir olunacak bazı muhaberat dahi delalet eder.

Teşrin-i saninin yirmi üçüncü günü Elena mevkiinin muhafazasına ve sahte nümayişler ile Tırnovi'ye hücum olunacak gibi, Kerim Paşa'ya dahi, sarf-ı kudret ederek Cülin'i istirdat ile orada tağtil hareketi ve eğer Cülin'in istirdadı muhataralı görünür ise Kesruva'yı muhafaza ile şimdilik ilerlenmekdeki sarf-ı nazar olunmasını emrettim:

Kerim Paşa Hazretlerine

Kesruva mevkiinin tutulduğuna ve daha ileri hareket olunamayacağı mutaleatına dair olan telgrafnamelerini aldım. Azmi Paşa livası bu gün İzladar'a zan ederimki vasıl olur. Muma-ileyhin vüsulunda, zatı ali'leri dahi Cülin'i teshir için teshilat bulursunuz zan ederim.

İşitildiğine göre, Kesruva mevki, Cülin kadar muhafazalı değil imiş, her ne hal ise, çabalayıp düşmanın Cülin'den çekilmesine gayret buyurulabilir ise, artık ondan ileri gitmek zaten caiz olmadığından, orasının ittihaz mevki edilmesi ve Cülin'e gitmekde keşfiyatı vakıa²⁸⁸ muhatıra ihsas ederse Kesruva'nın muhafazasına itina ve Salih Paşa ile de muhabere olunması cevaben tavsiye olunur.

23 Teşrin-i evvel Süleyman

Kerim Paşa'dan dahi iş bu cevap telgrafı geldi:

_____Umdet'ül Hakayık

Sayfa 52

Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib i Alisine

Telgraf irade-i cevabiyelerini Kesruva tepesinde saat altıda aldım. Dünkü gün arz eylediğim vech üzere, düşmanın kuvve-i mevcudesi el'an sağ cihetimiz ilerisinde ittihaz eylediği mevkide durduğundan, Culin'in zabtı için ovadan hücum edilmesi muhatıralı olduğundan, Kozlubey cihetinden hacı hatıbın delaletiyle Kesruva'nın solundan bir münasip geçit mahalli bulunarak ve arabalardan köprü tertip olunarak, oradan tecavüzle, bir keşif

²⁸⁸ Vakıa: Vuku bulun, olan, düşen, olagelen, rastlayan.

taarruzu icra etmek ve mümkün olduğu halde Culin'i arkadan keserek zabt etmek ve dışarı tehlike oldukları halde, avdet eylemek üzere Miralay Osman ve Erkan-ı Harp Binbaşı Zeki Beyler kumandasıyla şimdi yola çıkarıldığı ve bu cihetten dahi düşmanın Culin'e imdat vermesinin men'ine çabalanaacağı ve keyfiyet Salih Paşa hazretlerine dahi iş'ar kılındığı arz olunur ferman.

23 Teşrin-i sani – 93 Kerim

İşte FuaD ve Kerim Paşalara evamiri lazımeyle verildikten sonra evvelce dahi söylediğimiz vechile, teşrin-i saninin yirmi dördüncü gecesi sabaha karşı Rusçuk'a müteveccihen Ahmetli'den hareket etmiş idim. O gün akşamdan sonra Cuma'ya vasil oldum. Gece saat dokuzda Fuad Paşa'dan iş bu telgrafnameyi aldım; makine başında cevaba müntazır olduğunu telgraf memuru bildirdi:

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Ali'sine

Azmi Paşa İzladar boğazını tutmuş iken düşmanın yirmi taburu mütavaciz vürud eden askeriyle, on altı kıt'a toplarının beş saat eylediği şiddet ateş ve hücumlarına ve Kerim Paşa tarafından asla bir hareket olmaması üzerine çaresiz mükavemet edemeyip Bebruva nahiyesinin Bekçi mahallesine kadar ric'at eylediğini Paşa'yı muma-ileyhin buraya avdet eden tabur katibinden haber alınmış ve sureti ric'ati tafsilatına dair bir haber alınamadığından ve bu hal bizim sağımız gerisiyle Ahmetli'yi tehdit edeceğinden, gerek Paşa'yı muma-ileyhin ric'atine istinad hizmetini ve gerekse bizim ric'at hattımızla cenahımızı muhafaza zımnında iki tabur ve Dalyan boğazıyla İzladar tarikinın katığ ettiği Karaburun boğazlarını tutturmak üzere, üç tabur sevk ettim ve düşmanın bizim, yani Elena karşısında da, on altı topla sekiz...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 53

taburu görünmektedir. İş bu ahvale nazaran, ziyade imdadı gelmiş olduğundan, daha bu babda²⁸⁹ ne yolda hareket olunmasının istizarı maruzdur ferman.

24 Teşri-i sani – 93 Ferik

Fuad

²⁸⁹ Bab: Layık, uygun, elverişli.

Bunun üzerine işbu emri verdim:

Fuad Paşa Hazretlerine

C. Hezargırad'dan şimdi dört beş tabur imdat gönderiyor isem de, vüsuluna ancak birkaç gün ister. Kerim Paşa'yı dahi şimdi makine başına çağırarak sizin cihete birkaç tabur yetiştirmesini yazarım. Muzafferiyetimizin muhafaza-i şanı için her ne fedakarlık iktiza ederse sarfile sabit edilmesi ve muhafaza-i mevkiyyeye devam buyurulmasından başka çare yoktur. Bugün Ruscuk fırkası hareket tecavüzyyesini²⁹⁰ icra ederse, tarafınızdan tahfif-i kuvvet eğlap melhuzdur. Olmadığı halde, oralardan da on beş yirmi tabur bi'l-istishab²⁹¹ gelir isemde, bu da zamana mevkuf olup, o vakte kadar tabi-i sabit ve mukavemet iktiza edeceğini cevaben beyan ederim.

24 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu cevabı müteakıp Fuat Paşa iş bu telgrafnameyi yazdı:

Umum Rumeli Kumandanlığı Canib-i Ali'sine

Azmi Paşa'dan şimdi gelen süvari mülazımı Hayri Efendi'nin ifadesine nazaran, muhatırasız bir halde olarak boğazları tahkim eylediği ve muzaffer olmuş iken yine ric'at eylemesi hali Kerim Paşa'nın müttehiden²⁹² hareket etmemesi ve Sait Bey'in dört taburla vakit ve zamanında yetişememesinden ileri gelmiş bir şey olup, eğer ki düşman Plevne ve sair mahallerde muzaffer olarak bir kuvveti cismiyye celp eylediği me'mül ve düşmanın hal ve hareketından istidlal²⁹³ olunuyor ise de, esaslı bir kuvveti olamayıp, şuradan buradan toplayıp cem ettiği bir kuvvet olacağından, tensib²⁹⁴ buyurulduğu halde, Mehmet Ali ve Fazlı ve Salih ve Kerim ve Azmi Paşaları acizleri bir anda...

Umdetül Hakayık

Sayfa 54

²⁹⁰ Tecavüziyye: Saldırma hareketi.

²⁹¹ Bi'l-istishab: Beraber alarak, -ile birlikte.

²⁹² Müttehiden: İttiha ederek, birlikte, beraber olarak

²⁹³ İstidlal: Dalalette bulunmasını isteme, ayartmaya çalışma.

²⁹⁴ Tensib: Münasip görme, uygun görme.

şiddetli ve esaslı taarruzla lazım olan nokta-i malumeleri²⁹⁵ tutmak hususları istizan maruzundadır.

24 Teşrin-i sani – 93

Ferik

Fuad

Fuad Paşa'nın bu telgrafı üzerine kendisine ati'deki emri verdim:

Fuad Paşa Hazretlerine

Düşman'ın Plevne ve sairece bir muzafferiyet kazandığı haberi alınmadı. Bu hareketi tabak iş'arı ali'leri vechile öteden beriden cem eylediği kuvvet ile olmak lazım gelir. Bugün Fazlı Paşa hazretleri hareket edecek olduğu gibi Salih Paşa'ya dahi hareket emrini vermiş idim. Şimdi Kerim Paşa'yı da sizinle müttehiden hareket etmek veyahut şayet hasbe'l-mevki mümkün değil ise, size üç dört tabur iane eylemek için emir gönderiyorum ve Mehmet Ali Paşa'nın hareketi için de kendisine ve ma-beyn-i hümayüna malumat-ı icabiye verilmesini ve sağ salim cenahınızı muhafazaya pek dikkat olunmasını rica eder ve bu akşam o cihet taarruzunu teşdit etmek üzere Ruscuk'a vasıl olacağımı arz eylerim.

24 Teşrin-i sani – 93

Süleyman

Bu gece Kerim Paşa'dan iş bu iki kıta telgrafnameyi almış ve Cülin üzerine icrasını emrettiğim taarruzun düçar-ı tevakkuf²⁹⁶ olduğunu anlamış idim:

Umum Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Dünkü telgrafname-i çakıranemde Kozlu Bey'den Cülin üzerine bir istikşafat-ı taarruziyye²⁹⁷ icrası için Miralay Osman ve Erkan-ı Harp Binbaşısı Zeki Beyler refakatıyla gönderilen müfreze'nin hareketini teshil için, bu sabah erkenden oraya bir miktar süvari indirilip ve tepeden dahi top ateşine başlanmış ve düşman kendisinden zapt edilen Kesruva tepe ve istihkamatını tulû'u²⁹⁸ şemsden evvel bağteten vuku bulan baskın münasebetiyle elden çıkarmış olmasıyla, bu hareketimizden gayet ürkerek fevkalade telaşa düşüp Kesruva'nın

²⁹⁵ Nokta-i Malume: belli noktalar.

²⁹⁶ Düçar ı tevakkuf: Beklemeye uğramış, durmuş.

²⁹⁷ İstikşafat ı taarruziyye: Kesit, tasarruf.

²⁹⁸ Tulû: Doğma, doğan.

Cülin tarafında olan sırt üzerine iki tabur piyade sevk ettiği gibi altı tabur piyade ile iki alay süvari ve iki...

batarya topunu orada münasip mahallere tayin ve suyun geçit mahallerine pusular tertip ederek top ile mukabeleye başlamış ve tulu'ş şemsden sonra süvarilerimizin ovaya yayıldıklarını görmesiyle bir kat daha telaş edip vaziyetini değiştirerek bir takım manevralar icrasıyla hem buradan atılan toplara ve hem de süvariler aleyhine pek çok gülleler indahat eylemiş ve bu muharebe akşama kadar fasılalı surette sürmüş ve atılan gülle'den kapaklısında bulunan bir bargiri telef edilmiş olduğu görülüp sair güne telefâtı olup olmadığı meçhül bulunmuş ve lehü'l-hamd bizden yalnız bir nefer'e gülle parçası isabet ederek hafifce yaralanmış olduğu ve Cülin tarafına giden müfrezeden adam gönderildi ise de henüz haber alınamadığı ve alınacak malumatın deragap arz olunacağı dergar bulunmuştur.

Gaziköy tarikinın muhafazası için serkerde²⁹⁹ İbrahim Bey ve Osman Efendi maiyyeti mevcudeleriyle karye-i mezkur'e tesallut ve tekarrüb³⁰⁰ ederek düşmanın gafletinden bi'l-istifade, yüz kadar koyun ile dört re's harkle iğtinam eyledikleri muarrazdır ferman.

24 Teşrin-i sani – 93 Kerim

Umum Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Kozlu Bey'den Cülin'e li'eclit taarruz sevk olunan müfreze, Yeniköy cihetine muvasalatla düşmanın elinde bulunan mühim noktaların ve arazinin vüs'atli ve düz bulunması ve kuvvetinin ziyadace olması anlaşıl原因 olarak kuvve'i mevcudeleri ile hareket mümkün olamayacağını keşf ve tahkik eylediğinden, muharebeden ictinaben taarruza girişilemeyip kıt'ayı müfreze ile bu gün suyu beri tarafa geçerek bu gece Yeniceköy'de beytutet³⁰¹ eyledikleri Zeki Bey tarafından şimdi aldığım jurnalde muharrer olmakla arz olunur ferman.

24 Teşrin-i sani – 93 Kerim

²⁹⁹ Serkerde: Bir gurubun/takımın başı,

³⁰⁰ Tekarrüb: İki şeyin birbirine yakın olma hali.

³⁰¹ Beytutet: Geceleme, gece kalma.

Bu telgrafnamelere nazaran Kerim Paşa'nın Cülin cihetince şimdilik meşguliyeti olmamakla Fuad Paşa'ya muaveneten serian dört tabur göndermesi için işbu telgrafnameyi yazdım:

Kesruva'da Kerim Paşa Hazretlerine

Dün İzladar üzerine düşmanın külliyetli gelmesi cihetiyle Azmi Paşa refakatinde bulunan dört taburla çekilmeye mecbur olmuş ve Bebruva kurbü'ne kadar inmiştir. İzladar'ın düşman yedinde bulunması,...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 56

Sizin sol ve Elena'nın sağ ciheti fena surette tehdit edeceği ve Hüdanger'de bir vehameti davet edeceği cihetle, Fuad Paşa hazretleriyle bi'l-muhabere, yarın ki Cuma ve nihayet Cumartesi günü oranın istihlasına gayret buyurulması ve eğer sizce o cihete müttehıden harekete mani kavi var ise üç, dört tabur ile Azmi Paşa cihetine muavenet olunması şiddet'i lüzum'u ihtar ve eğer sizce bu dört taburun efrazı Kesruva mevkiinin müdafasızlığını intac eder raddede ise, Sarınasuhlar'dan serian size dört tabur yetiştirilmek ve oraya da Hezargırad'dan gönderilmek üzere iktizasının serian bildirilmesi ve maa-ma-fih evvel emirde sizin üç dört tabur göndermekliğiniz lüzumu ihtar olunur.

24 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Kerim Paşa, Sarınasuhlar'dan kendisine tabur gönderilmesi lüzumunu bildirmesi üzerine, Sarınasuhlar Kumandanı Ferik Salih ve Karahasanlar Kumandanı Ferik Hacı Reşit ve Hezargırad Kumandanı Ferik Asaf Paşalara da evamiri atıye'yi verdim:

Sarınasuhlar Kumandanlığına

Hezargırad'dan Karahasanlar'a dört tabur gönderilmekte ve oradan dört tabur dahi Sarınasuhlar'a çıkarılmakta olduğundan hemen mevcut rfakatınızdan dört taburun serian Kerim Paşa'ya yetiştirilmesi matlubdur.³⁰²

24 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

³⁰² Matlub: talep edilen, istenilen, aranılan şey.

Karahasanlar Kumandanlığına

Şimdi Hezargırat'dan size dört tabur geleceğinden, sizin dahi hemen Sarınasuhlara dört tabur yetiştirmeniz lazımdır.

24 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Hezargırad Kumandanlığına

Şimdi Karahasanlara dört tabur gönderilmesi ihtar olunur.

24 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Ve Fuad Paşa'ya da şu vecih ile beyan'ı keyfiyet eyledim:

_____Tuna Şark ciheti Muharebatı Sayfa 57

Fuad Paşa Hazretlerine

Kerim Paşa'ya, şimdi dört tabur askerin hemen Azmi Paşa refakatine çıkarılmasını yazdım. Hezargırad'dan tabur gelmesi zamana muhtaç olacağından, Karahasanlar, Sarınasuhlar ve Kesruva'dan alarak şimdilik böylece sevk eyledim. Ümit ederim ki, bugün Ruscuk önünde vuku bulacak hareket, düşmanın o cihete nazarı dikkatini davet eder. Her halde icra-yı iktizasına ve fedakarlığın son derecesine kadar çalışmaya gayret olunması muntazar ve toplan ve tüfeklerle esirler ve mecruhlarımız bu gün çıkarılmadı ise, gece gündüz demeyip İslimiye'ye göndreilmesi matlupdur.

24 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu telgrafnameyi verdiğimin akabinde idi ki, artık yirmi beşinci günü sabahı olmuş ve saat bir buçuğa gelmiş idi, Fuat Paşa'dan iş bu telgrafnameyi aldım:

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Âlisi'ne

Düşman Elena'dan bir buçuk iki saat mesafede Kasaçapa sırtlarında boydan boya ahz'ı mevki ederek istihkamlar inşa eylemiş ve on altı kıta topuyla sekiz on tabur piyadesi olduğu kemali dikkatle tahmin edilmiştir. Binaen-aleyh, biz de düşmanın hücumuna mukabele için, Elena ilerisindeki en yüksek sırtlar üzerine ahz'ı mevki ederek siper ve top mevkileri inşasına akşamdan mübaşeret olunmuş ise de, Mirliva Azmi Paşa'dan en sonra

aldığım tezkereden, düşman üç koldan elde bulunan İzlatar üzerine hücum edip, ehemmiyetleri dergar³⁰³ olan üç boğazın zaptı için sol cenah, merkez ve sağ cenahlarından yirmi iki tabur piyade ve alay süvari ve iki batarya topla ilerlediği ve Azmi Paşa livasının kuvve-i mevcudesi dört tabur olup, Said Bey'le harakat eden dört tabur henüz vasıl olamadığından, bir çok mukavemetten sonra Bekçi mahallesi sırtlarına ric'ate mecburiyet elverdiği vel'halet hazihi Said Bey'in taburları dahi Paşa'yı muma-ileyhin sol cenahı hizalarına ve suyun sol sahiline gelmiş ise de, henüz ittisal'i kesb³⁰⁴ edemediği ve sağ cenahlarına müsadif³⁰⁵ olan Yeniköy boğazının harekete müsait olmasına nazaran, düşman külliyetli kuvvetle gerek oradan ve gerek taş yolundan hücum eylediği halde, Elena'nın Ahmetli ile olan ittisalini katığ etmek ihtimali dergar...

idiğinden şafaktan evvel düşman kuvvetine mukabil bir kuvvet yetiştirelemediği halde, Azmi Paşa livası'nın gecedan geriye çekilmeleri icap edeceği beyan olunmuştur.

Bunun için, süratla iki tabur piyade Elena boğazına ve bir tabur da Petrova üzerindeki boğaza kılavuzlar ile sevk olunarak, bu halde Azmi Paşa kuvveti on bir tabura balığ oluyor ise de, arazinin gayetle vüs'ati ve düşmanın külliyetli bulunması mülabesesiyle Azmi Paşa'nın maruzzikr³⁰⁶ kuvvetle mukabelede devamı pek de mümkün olamayacağı ecilden ric'at eylediği halde, düşmanın boğazlarla Maryan ve Bebruva'yı elde edeceği, Elena kuvveti askeriyemizin Ahmetli ile ittisalî münkatı³⁰⁷ olacağı ve bu halde Ferdiç caddesinden başka hattı ric'at kalmayacağından hıyni iktizada Balkanlara çekilmekten başka yol olamayacağı tebeyyün³⁰⁸ ediyor. Şimdiki halde düşmanın maksadı gerek bizim ve gerek Azmi Paşa'nın karşısındaki hat ric'atımız üzerine taarruz olduğundan ve maiyetimiz muhatıradan salim olmadığı beyanıyla ya Elena'yı terk ile evvelki hattı harbimizi alıp orada tedafi halde bulunmak veyahut Azmi Paşa'nın orada mukavemet ve bizim dahi Elena'yı terk eylememek üzere bulunup Azmi Paşa ric'ate mecbur olduğu halde Elena'ya çekilerek düşman Ahmetli tarikini zapteylediği surette hattı ric'atimizi Ferdiç caddesi ittihaz eylemek veyahut Elena ilerisindeki hattı müdafaamıza beş altı tabur bırakılıp diğer askerle serian Azmi Paşa'ya

³⁰³ Dergar: Malum, aşık, bilinen belli, iş üzerinde.

³⁰⁴ Ittisal: Bitişme, kavuşma, ulaşma.

³⁰⁵ Müsadif: Tesadüf eden, rastlayan, rastgelen.

³⁰⁶ Maruzzikr: Zikri (yukarıda) geçmiş olan.

³⁰⁷ Münkat: Boyun eğme.

³⁰⁸ Tebeyyün: Belli olma, anlaşılma, meydana çıkma.

yetiřerek dūřmanla muharebe edilmek ve dūřman řayet Elena üzerine yūrūrde kuvve-i askeriyemiz ric'ate mecbur olur ise, dođruca Ahmetli önündeki hattı müdafamızı ahzeylemesi řıklarından başka bir çare düşünülemediğinden bu babda ne hareket edilmek lazım geleceğinin serian ve acilen buyurulması müsterhamdır³⁰⁹ ve telgrafın müsadeti olmadığından řifre yazılamadı. Dūřmandan alınan toplanla üsera'nın bir an akdemi Kazan tarihiyle hareket etmelerinin Cevat Bey'e ferman buyurulması maruzdur. 24 Teřrin-i sani – 93 Fuad

Fuat Paşa'nın bu telgrafnamesi canımı ziyade sıkmakla binaenaleyh vechi âti üzere itayı emrettim:

Elena'da Fuad Paşa Hazretlerine

C. Azmi Pařa'nın tahminine göre o cihetteki dūřmanın miktarı yirmi iki tabur ve Elena cihetindeki dūřman kuvveti dahi iş'arkez vechile on tabur olduđu halde, cem'an otuz...

_____Tuna şark ciheti Muharebatı Sayfa 59

iki tabura balığ demek olup refakatınız taburları dahi ol miktardan ibaret bulunması hasebiyle mukabeleye mecburiyet ve terki mevki etmemek tabiidir.

řu kadarki, dūřman kuvvetinin azamını Azmi Pařa üzerine tahmil ettiğ-i halde, siz dahi ona göre cemi kuvvet ederek ve Elena ciheti muhafızlarını taglil eyleyerek, dūřman üzerine hücum etmeniz iktiza eder.

Eđer galebe hasıl olursa, fe-nimel-matlub olamadığ-i takdirde, İzlatar cihetindeki taburlar Ahmetli'ye çekilirler ve Elena üzerine dahi o aralık dūřman gelecek olursa, orada bırakacağınız taburlar, son dereceye kadar müdafa ederler. Dūřman kendilerinin birkaç misli gelip onlarda mukavemetden aciz kalırlarsa, yalnız o cihet taburları Ferdiç'e doğru çekilir. Bana kalırsa dūřman Tırnovi tarıkının muhafazası için davranıp sizin üzerinize hücum niyetinde değildir.

şu kadarki, eğer önünden sühütle çekiliverilirse bittabi hem hücum ve hem takip eder. Herkes telaş etmeyerek ifayı vazifeye gayret etsinler. Kerim Paşa'dan da dört

³⁰⁹ Müstesham: İstirham olunmuş, niyaz olunmuş, yalvarılmış.

taburun bu gün size imdada yetişmesi için yazdım. Akşam zan ederimki Azmi Paşa'ya mülakat der. Heman Allah müıyn ve gayretiniz mezdad olsun.

25 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Şimdi şu muhaberat hulasa edildikte: Birinci telgrafnamesinde Fuat Paşa İzlatar'a on altı topla yirmi tabur piyade düşman askeri gelerek Azmi Paşa'yı Bekçi mahallesine ric'atle icbar ettiğini, hat ric'atinin muhafazası için Dalyan ve Karaburun boğazlarına birkaç tabur sevk eylediğini, Elena'nın karşısında da on altı topla sekiz tabur piyade bulunduğunu beyan ve “düşmanın ziyade imdadı geldi“ diyerek ne yolda hareket edeceğini istizan ediyor.

Buna cevaben ben de Kerim Paşa fırkasından birkaç tabur imdad yetiştireceğimi, muzafferiyetin muhafaza-i şanı için her türlü fedakarlığın icrasıyla sabit ve muhafaza-i mevkiıye devam edilmesini, indel'hacet Ruscuk cihetinden on beş yirmi taburu Elena cihetine sevk etmek azminde olduğumu beyan ile beraber kendim o tarafa gelinceye kadar sabit ve mukavemet lüzumunu tavsiye ve te'kit ediyorum. Bu tavsiyenin hüsnü tesiratından olmak üzere, ikinci telgrafnamede, Azmi Paşa'nın esbabı...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 60

ric'atine ve düşmanın ilerlemesine tealluk eder bazı mülahazat³¹⁰ serdinden sonra Mehmet Ali, Fazlı, Salih, Kerim ve Azmi Paşalarla hep birlikte ve bir anda şiddetli ve esaslı taarruz etmek ve lazım olan nukat-ı³¹¹ malumeyi yani Tırnovi ve saireyi tutmak için istizan ediyor.

Buna da Fazlı Paşa bugün hareket edecek, Salih Paşa'ya da zaten hareket emrini verdim. Kerim Paşa'ya da sizinle müttehıden hareket etmek ve hasbel mevki hareket mümkün değil ise size dört tabur imdat göndermek için emir yazıyorum. Mehmet Ali Paşa'nın hareket etmesi için de ma-beyn-i hümayunu ile makamı kaimmakamiye yazdım, siz her halde gayret ve ikdam ediniz” deyü cevap verdim.

Bunu müteakıp dahi Kerim Paşa'ya da dört tabur askerin çıkarılmasını yazdığımı, oraya da Karahasan'lar ve Sarınasuhlar'dan müteselsilen taburlar sevk eylediğimi, Ruscuk

³¹⁰ Mülahazat: Düşünceler.

³¹¹ Nukat-ı Malume: Bilinen noktalar.

önünde bugün vuku bulacak hareket, Elena cihetinden sarfı nazarı dikkat ettireceğini ve fedakarlığın son derecesine kadar gayret olunmasına muntazır olduğumu ba-telgraf bildirdim.

Fuad Paşa'nın üçüncü telgrafnamesi ise "düşmanın Kasapniça sırtlarında istihkam inşa ederek on altı topla sekiz tabur bulundurduğunu ve İzlatar üzerine yirmi iki tabur piyade, ve iki alay süvari ve iki batarya topla ilerleyen düşmana, dört taburla Azmi Paşa'nın mukavemet edemeyerek, Bekçi mahallesi sırtlarına ric'at eylediğini, düşmanın Elena ile Ahmetli'nin ittisalini kat edeceğini, Azmi Paşa'ya muavenet olmak üzere nukat-ı malumeye üç tabur daha gönderilmiş ise de, Azmi Paşa kuvve-i mevcudesiyle mukavemet edemeyeceğinden ve Ahmetli ile ittisal dahi bu halde münkatı olacağından Balkanlara çekilmekten başka bir yol kalmayacağını ve marıyetindeki kolordu muhasara içinde bulunduğundan ya Elena'yı terk ile Ahmetli'ye çekilmek veyahut Azmi Paşa Bekci mahallesi sırtlarında mukavemetten aciz olduğu halde Elena'ya çekilip Ferdiç boğazı Elena kolorduyu hümayünuna hattı ric'at ittihaz edilmek veyahut Elena'da da beş altı tabur asker terkiyle kuvve-i bakiyeyi bil istishab Azmi Paşa karşısındaki düşmana taarruz ile muvaffak olunamadığı halde Ahmetli'ye çekilmek, yani Elena'yı terk etmek şıklarından başka bir çare düşünemediğini ve bu bab'da ne yapmak lazım gelceğinin serian ve acilen irade buyurulmasını istirham eylediğini "meş'ardır."³¹²

Elena'nın zaptının henüz ikinci günü iken, bir gün evvel taarruz kolordusu kumandanı ünvanını ve seyf-i iftihar vesaireyi talip olan Fuad Paşa'dan henüz düşman ile çarpışmaksızın bu mertebe âsar'ı zaf ve telaş görülmesi ve Elena'yı bir kuru gürültü ile hemen terk ve firara kalkışması sahihan beni müztarıp ve delhıraş etti.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 61

Binaen-aleyh "düşman otuz iki tabur var" diyorsunuz, halbuki "sizde işte otuz iki tabursunuz; bu halde mukabeleye ve terki mevki etmemeye mecbursunuz." deyip düşmanın göstereceği evzaa³¹³ göre de bazı turuk-u harbiye³¹⁴ irae ve düşmanın maksadı Tırnovi tarikini muhafaza olup Elena'ya hücum olmadığını ve çekilinecek olursa, düşmanın hücum ve

³¹² Meş'ar: Hacı olmadan evvel durulacak yerlerden her biri.

³¹³ Evza: Haller, vaziyetler, tavırlar.

³¹⁴ Turuk-u Harbiye: Savaş yolu.

takibine sebebiyet vermiş olacağını beyan ve telaş edilmemesini meat'tavsiye dört tabur imdat gönderdiğimi te'kit ve gayretlerinin müzdat olmasına dua eyledim.

Halbuki Elena ciheti kumandanı Pürnes Sivastopal Mirseki'ye bir fırka ve bir alay asakir-i imdadiye gelmiş idi.

Bunun iki alay'ı Teşrin-i saninin yirmi dördüncü günü dört taburla İzlatar'da bulunan Mirliya Azmi Paşa üzerine bit'taarruz Paşa'yı muma-ileyhi terki mevkıa icbar eyledi ki, Azmi Paşa'dan rivayeten Fuad Paşa'nın yirmi iki tabur dey-i telaş ettiği düşman, işte bu iki alay düşman olduğu muahharan tahakkuk etmiştir. Fuad Paşa iş bu cevap-ı ahir telgırafı üzerine, yine celadetlenerek, düşmana taarruz için şıkınlı harekattan herhangi birinin ihtiyar'ı istizanına dair iş bu telgrafnameyi yazdı:

Huzuru Âli'yi Hazreti Müşiri'ye

Kerim Paşa fırkasından Azmi Paşa livasına dört tabur gönderileceği irade-i aliyyesini aldım. Mezkur taburlar bugün akşama kadar vasil oldukları halde, bunlara İslimiye livasından yani Ferik Hüseyin Paşa'nın eski livasından iki veya dört tabur zam olunarak, bu halde on dört veya on altı taburdan mürekkep bir fırka demek olacağından, emir kumandayı Hüseyin Paşa'ya bi'l-ihale İzladarıça ve bendeleri dahi burada bulunan diğer on altı tabur ile Kanyuba Manastırı boğazları elde etmeğe çalışılacağı ve iş bu iki boğaz elde edildiği takdirde, hem Tırnovi ve hem Elena kapılarına hakim olacağımız misüllü, Azmi Paşa kumandasındaki düşmanın ric'at hattı olduğundan, belki de arkası alınacağı ve eğer bu sureti rehin tasvip buyurulmaz ise, Azmi Paşa livasının hattı ric'at ve geçitleri Kerim Paşa fırkasından gelecek mezkur dört tabura temin ettirilerek, bendeleri de buradan taarruza ibtidar eylediğim halde, düşman, tabii Azmi Paşa'yı terk edeceğinden, o suretle İzladarıça boğazı...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 62

ile gelerek muzafferiyat-ı saire-i devletlerine bir zamime-i hasene³¹⁵ olacağı inayeti hak ile me'mül-ü kavi olmağın arz ve istizan-ı keyfiyete mücaseret³¹⁶ eyledim ol babda.

25 Teşrin-i sani – 93

Ferik

³¹⁵ Zamime-i Hasene: Hayırlı iş.

³¹⁶ Mücaseret: Cesaret etme.

Fuad

Bu telgrafnameden sonra yine o tarih ile iş bu telgrafnamesi alındı:

Huzuru Sami-i Hazreti Müşiri'ye

Mirliva Azmi Paşa'nın teshil hareketi zımnında gece saat onda Mustafa Paşa livasından altı tabur piyade ve nukat-ı lazıme ile boğazların tahkimi için dört kıta top sevk olunduydu da Paşa'yı muma-ileyhin kumandasında bulunan sekiz tabur emri mukavemet ve müdafa için belğan³¹⁷ ma belağa vafi olduğundan kendisinin telaş vakı-ı da def olunduktan ve iktiza eden geçit ve boğazlar tutulduktan sonra sevk olunan mezkur taburları geri alacağımı arz ederim. Tabak-ı fermude-i devletleri mucibince namus-u celil askeri ve muzafferiyat vakıa-i tavırlarının hüsnü bekası için her suretle icap eden fedakarlıktan geri durmayarak gayet'e kadar say göstereceğimi arz ederim. Maa-ma-fih, düşmanın bu cihetlerde kuvvet bulduğuna ve bilahere çend kıta top dahi getirmekte olduğuna mebni buralardaki kuvveti tahfif edilmek üzere, Ruscuk ve Cuma kullarının dahi hareket'ı hakikiye-i taarruziyeye müsaraat eylemeleri için irade ve ferman buyurulması ve Kerim Paşa'nın bu defa olan hareketinin tekerrür etmemesi için ayrıca emir ve tenbih verilmesi lüzumunu iş'are cür'et eylerim. Telgıraf hattının temdidini zımnında icap eden direkler katığ ettirilerek, Elena'ya kadar şose boyunda tehyie³¹⁸ ettirilmiş ise de, henüz telgıraf memurları bil vürud telleri takmadığından ve bu ise emri muhaberece bitaet ve usrati müeddi olduğundan bu babda dahi lazım gelenlere emir ita buyurulmasını arz ve beyana mübaderet eylerim. El'an tek tük esir tutulmaktadır ferman.

25 Teşrin-i sani – 93

Ferik Fuad

Birinci telgrafnamesine de cevabı âti'yi verdim:

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 63

Elena'da Fuad Paşa Hazretlerine

İki şıklı manevradan birinin istizan tercihi hakkında olan telgrafnamelerini aldım. Her ikisinde münasip ve beca ise de, daha bundan evvelce düşmanın miktarıyla vazığ ve efkarına

³¹⁷ Belğan: Yetiştirme, eriştirme, yetiştirilen söz.

³¹⁸ Teyie: Hazırlama, hazırlanma.

ve tutduğu mahallerin derece-i menaatine dair keşfiyat icra ve istihsal-ı malumat olunmaksızın hiç birinin def’aten icrasına kıyam caiz olmadığından, evvel emirde bir keşif icra ettirilmesi ve badehü hasıl olacak malumata göre hangi şıkda ehveniyet melhuz ise, onun ihtiyarı lazım geleceğini cevaben beyan ederim.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

İkincisine cevaben dahi şöyle yazdım:

Elena’da Fuad Paşa Hazretlerine

Azmi Paşa livasına Mustafa Paşa livasından asker sevk olunduğuna ve hususat-ı müteferrika-i saireye³¹⁹ dair telgrafnamelerini aldım. Ruscuk fırkası iki gündür göz gözü görmez derecede sisli bulunmasından dolayı hareket edememiş ise de, bugün hava keşayış buldukda tahrik edilecektir. Cuma fırkasına dahi zaten hareket-i hakikiye icrası için dün yazmış idim. Kerim Paşa’nın adem-i hareketi, zan ederim ki muhabere icra kılanamadığından ileri gelip; maa-ma-fih, müşarun-ileyh zaten Kesruva’dan ileri gidemeyeceğinden, yalnız İzlatar ile Kesruva beynindeki hattı müdafa eylemesi iktiza eder.

Siz kendisiyle bi’l-muhabere müttehıden icra-yı hareket için vakit ve zaman tayin ediniz. Elena’ya kadar hat telgrafı temdidı için zaten oraya telgraf müfettişi gönderildiğinden, buldurulup icra-yı icabına müsareat ettirmeleri lazım gelir.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

İşte bu muhaberat-ı adide’den anlaşılacağı vechile Kerim Paşa fırkasından Fuad Paşa kolordusuna dört tabur gönderdiğim gibi, Hezargırad’dan Karahasanlara, Karahasanlardan Sarınasuhlara, Sarınasuhlar’dan Kesruva’ya dörder tabur sevk etmiş yani inde’l-mecmuğ Hezargırad’dan Fuad Paşa kolordusuna dört tabur göndermiş oluyorum.

_____Umdet’ül Hakayık

Sayfa 64

Maçka aleyhine taarruza memur Hezargırad Kumandanı Fazlı Paşa’nın teşrin-i saninin yirmi dördüncü günü hareket edeceğini yazmış idik. Halbuki yevm-i mezkurda hareket

³¹⁹ Hususat ı müteferriga isaireye: Ufak tefek masraflar.

etmediği gibi, ertesi günü dahi hareket edememiş idiği, olbabda varit olan üzürname-i telgırafları budur:

Tuna Umum Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Hedef hareketımız olan Pergos, Maçka ve Teresenik karye ve mevakı'ı'nın zaptı lütfi hak ile mümkün olabilir. Ancak akşamdan umumen hareket eylemek üzere hazırlanıp sabah hava birdenbire tehavvül ederek ortalığı sis ve duman kapladığından ilerisini görmek mümkün olamamakla, hareket eylemek, mahzurdan salim görülmediğine mebni, bi'z-zarure bugün dahi tehiri harekete mecburiyet geldiğini arz ederim ferman.

24 Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Hezargirat'da Umum Rumeli Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Bugün dahi hava gayet sis ve yağmurlu olduğundan, bi'-tabi hareket olunamadığı arz olunur evvel babda.

25 Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Şu halde benim Ruscuk'a yevmi vüsulüme kadar – ki yirmi beşinci günü akşamdan sonra yani yirmi altıncı gecedir – Maçka aleyhine musammem olan hareket taarruziyye ve tehdidiye düçar tehir ve tatil oldu.

Yirmi altıncı günü dahi sis devam edip yirmi yedinci günü hava biraz keşayış buldu. Yirmi sekizinci günü, Kolordu kumandanı Fazlı Paşa âti'de tafsıl³²⁰ kılanacağı vechile keşif ile bi'l-iktifa avdet etti. Yirmi dokuzuncu günü tedabir-i taarruz için bir ufak keşfetmiş olmakla beraber mevakı-ı sairenin hayluleti³²¹ mani-ı hareket oldu. Velhasıl birkaç gün sisin devamı Maçka taaruzunun, otuzuncu günü vukuunu intac eylemiş oldu. Tuna Şark ordusunun sağ cenahı hareketi taarruziyye-i ağfaliyesini birkaç gün devam eden sis tehir ettiği günlerde birde Plevne'nin muavenetine memur Kamerli ordusu kumandanı Mehmet Ali Paşa'nın evzağ ve ahvalini nazar-ı teftişten geçirelim:

³²⁰ Tafsıl: Etrafiyla, etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama.

³²¹ Haylulet: Yolu kapama, mani olma, araya girme.

Elena meşguliyetinden dolayı Mehmet Ali Paşa'nın, taarruz edemeyeceğini işrap eder 22 Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesine de cevap verememiş idim. Cuma'ya vüsulumla Fuad Paşa...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 65

ile bir taraftan muhabere ettiğim sırada mabeyn hümayününden dahi iş bu 23 Teşrin-i sani tarihli telgrafnameyi aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Mehmet Ali Paşa'nın vasıta-i istişaresi olan Muzaffer Bey ile Fransa Ataşesi Miltri'nin ademi mü'temniyetlerine³²² dair Mahmud Paşa Hazretlerine gelen 21 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgraf-ı alileri vezirindeki suret-i manzur-i ali buyruldu. Bu suretin aslı mabeyn-i humayüna gelmediği gibi, başka bir derece de görülmeyip, maa-ma-fih müşarun-ileyh hazretlerine olan işar-ı alilerine mebni Muzaffer Bey'in Mehmet Ali Paşa nezdinden kaldırılması için bab-ı ser askeriye emir verildi.

Ahvalleri marazı şüphe olan muhbirlerin ve ecnebi memurların tabiyedi için dahi kumandanlara emir itasına salahiyet-i devletleri tabiidir.

Kaldı ki, Orhaniyece selametimizin hareket-ı taarruziye merbutiyeti³²³ bedihi olduğu ve Mehmet Ali Paşa Hazretleri henüz silah altına alınmış ve her bar firara hazır bulunmuş müstahfızlar ile karşısında bulunan müallim ve güzide düşman askeri ile bulunduğu mevki bile müdafaadan aciz olduğunu mütevaliyen³²⁴ yazdığından, bu maziret-i vakıa mutabık ise, azli beca olmayacağı ve azline sebep olarak adem-i taarruz ise, bi'eyyi vechin taarruza sevk ve icbar ederek müstahfızların şu halleri üzerine vaziyeti tahfiziyeden³²⁵ çıkmakla daha büyük belayanın davet olunacağı mutaalları terdidi ikrar etmekle, yine hücum şöyle dursun müşarunileyhin tebdile karar verilmezden evvel bu askere dair maziret-i mebsutası hakkında mütalaa-i devletlerinin sorulması irade buyruldu. 23 Teşrin-i sani – 93 Said

³²² Mütemni: Acele etmeyen, ağır davranan.

³²³ Merbutiyet: Bağlılık, eklilik.

³²⁴ Mütevaliyen: art arda, üst üste, bir düziye, aralık vermeden.

³²⁵ Tahfiz: Aşağı indirmek, aşan etmek, kolaylaştırmak.

Bunun üzerine ma-beyn-i hümayun baş kitabet celilesine cevapname-i atiyi arz ettim:

Ma-beyn-i hümayünü baş kitabet celilesine

İrade-i seniyyeyi bahis ve müstemil telgrafname-i fahimanelerini³²⁶ aldım. Mehmet Ali Paşa hakkında, haiz olduğu sıfat-ı ubudiyet ve kadem-i hizmet sevki ile azviyyat-i iştibahiyede bulunamazsam da Muzaffer Bey ile Musa Turusi'yi dahil meşveret-i harp ederek her-bar³²⁷ mazarratımıza³²⁸ netice verir kararların suduru, bi-hakkın çakirlerinden selbi emniyet etmiş ve Plevne'nin selameti için ağız dolusu...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 66

vaad ve vaitler ile ve Tuna'da yaptığı gibi bir çok mübalağalı ve tamtarkalı sözler ile göz boyayıp, muahharan birden bire ric'at ve Orhaniye boğazını terk edivermesi, mukarrar olan manevrayı kamilen hükümsüz bırakmıştır.

Şimdi Tuna şark ordusu –badiyeti mesafe ciheti ile– yalnız başına ne kadar ilerleyebilse, yine Plevne'ye varabilmesi, oradaki Rusya ordularının kamilen mahvine menut ve bu ise tavassavur-i emri muhaldır.

Kolları zaten Orhaniye'de ki askerin gayri muallim olduğunu düşünerek o asker ile Plevne'nin imdadı mümkün olamayacağını zaten bildiğimden idi ki, Tuna şark ordusundan 15 ve Şıpka'dan 15 tabur alarak ve oradaki askeride bunlara karıştırarak bizzat Plevne'ye gitmekliğimi yazmış ve Mehmet Ali Paşa'nın da Berkofça'dan ilerlemesini gerek manevranın vereceği teshilat ve gerek Sırp ile Rusyalı arasında bir ordunun mevcudiyeti gibi muhsenat³²⁹ mutalaatı ile arz etmiş idim. Ne çare ki askerliğe, labis olduğu esvabından başka münasebet-i feyliyesi görülemeyen bir takım zevat, maruz'umu ret ettirerek bu gün Osman Paşa'nın yetmiş tabur asker ve bu kadar top ile düşmanın yed'i hasrında; çaresiz kalmasına sebebiyet verdiler. Ve garib'i bu ki, bendeniz Rumeli kumandanı bulunduğum ve icraatı harbiye de serbest ve muhtariyetim hükm'ü unvan iktizası âidat'ı çakiranemden iken hâk pay hazreti

³²⁶ Fahimane: Tahim olana yakışacak sürette.

³²⁷ Her-bar: Her defa, daima.

³²⁸ Mazarrat: Zarar, ziyan, zarar verme dokunma.

³²⁹ Muhsenat: Haramdan sakınan temiz, namuslu kadınlar.

veli-nimetime, kendi delhavahalarına yardım edecek suret-i münasebe ile arz-ı mes'ele ederek memuriyetimizi yine cihet kumandanlığına kasr ve tahdit ediyorlar.

Şu seyyiat-ı ahval'in devam ve cereyanı, cenab-ı hak mahfuz buyursun!; Eğer bir fedakarlığı göze aldırılmazsa Osman Paşa hazretlerinin ordusuyla teslimiyet-i hadise-i müllemesi birkaç güne kadar netice bulacaktır. Ve bunun akabinde, Mehmet Ali Paşa “düşman pek külliyetli geldi“ diyerek, Kamerli'yi ve İzladiye'yi belki Sofya'yı bile terk edecektir. Heman Cenab-ı Hakk sü-i tedbir ve seyyiat-ı zhniyemizden dolayı müsab olan bu ümmet-i mazlume-i Muhammediyeye yardım eylesin!

Mehmet Ali Paşa'nın refakatındaki her ne kadar yanımda jurnalları yok ise de, takriben 20, 25 taburu müstahfaz olup baki 30, 40 taburu Şıpka ve Bosna Hersek'te ve Sırbistan'da muharebe görmüş nizamiye ve redif taburlarıdır. Maa-ma-fih bu müstahfaz³³⁰ taburları her yerde ve hususi ile Tuna şark ordusunda dahi mevcut olup, diğer taburlar ile birlikte sevk ve istihdam kılınıyorlar. Şu kadar ki, bab-ı seraskeri...

_____Tuna Şark ciheti Muharebatı Sayfa 67

haiz olduğu muamele-i asker naşinaslığı³³¹ ilca âtiyle vaktiyle bunlara içlerinden zabıt nasp etmiş olduğundan, idaresizliklerinin bais-i müstekilli üzerlerinde hariçten bulunmamasıdır. İşte bu sebebe mebni idi ki, daha kolları Potgoriçe'de iken müstehfaz taburlarına nizamiye taburlarından bir kolağası iele sekizer yüzbaşı nasbını arz ve cevabı muvafakat dahi bi'l-istihsal o cihetteki taburları birkaç gün içinde tanzim etmiş idim.

Tuna şark ordusunda dahi yine nizamiye ve redif taburlarından zabitan nasbi ile tanzim halleri hasıl edildi. Birde bizim askerimiz ve hususi ile acemi asker bir yere sokulup da herbar düşman geleceği ve ehemmiyesi ile tevsî-i hayale alıştırılırsa cebaneti ve daima taarruz işlerinde hüsnü istigmal ve sevk edilirse cesareti artar.

İtikad-i çakiranemce Mehmet Ali Paşa ordusu vaziyet-i tahaffuziyeden hüsnü sevk ve manevra ile çıkamazsa bir vech-i maruz Plevne hadise-i müellemesi bizi istikbal edecek ve düşman o cihetteki kuvvetini de Mehmet Ali Paşa üstüne göndererek zaten ricatinden başka

³³⁰ Müstahfaz: Hıfz eden, koruyan, kırk yaşını aşmış olan yurtdaşların, muaazaf ve rediflikten sonraki askerlik hizmeti.

³³¹ Naşinas: Bilmez, tanımaz olan.

manevra bilmeyen bu zat dahi ol vakit alabildiğine geri gidecektir. Bu halde Tuna şark ordusunun kazanmak istediği ufak tefek muzafferiyetler dahi hüküm ve tesirden sakıt kalarak muharebe aleyhimize netice bahş tesir olacağından bir fedakar ve müdebbir³³² kumandan idaresi ile Sofya civarı ordusunun bir mücb-i karar-ı sabık Lofça'ya doğru ilerlemeye çalışmasından başka bizim için çare-i necat olmadığını ve Mehmet Ali Paşa'nın bu yaz Tuna'da ki icraatı gibi orada da "yaptım idi, yapacak idim" gibi sözler ile emrar-ı evkat edeceğini cezm ve arz ederim.

25 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu telgrafname-i cevabide Mehmet Ali Paşa'nın azliyle iş görülebilmesi me'mul olması hakkında serdettiğim efkar ve mutaleanın hatayı mahz olduğunu vukuat-ı isbat etti. Çünkü iki gün sonra Plevne esir olduğundan, iktidarca Mehmet Ali Paşa'dan daha dün bulunan Şakir Paşa Kamerli ordusu kumandanlığı makamını işgal eyledi. Eğer kumandanlık makamında; Plevne esareti haberinin şüyuundan³³³ sonra Mehmet Ali Paşa buluna idi şüphesiz Sofya ile ittisalini gatıg ettiremez idi ve Kamerli'de ki orduyu hümayun' behemahal Sofya'ya çekerek bir müddetcik orada mukavemet gösterir ve Tuna şark ordusundan nakil olunacak taburların hüsnü istimal olunabilmesine müsait vakit bırakmış olurdu. Her ne ise insan hatadan salim olmaz!...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 68

Yevmi mezkurda mabeyn-i hümayuna cevab-ı maruzu yazdığım gibi, Kaimmakam Mustafa Paşa'ya da iş bu telgrafname-i müssiri keşide ettim:

Huzur-u Kaimmakami'ye

Mehmet Ali Paşa ordusu halâ hareket etmedi ve etmek azminde dahi değildir. Orhaniye'ye ve Plevne'nin imdadına bendenizin bizzat müntehip ümera taburlar ile azimetim şıkkına itiraz byurarak ret ettirdiniz. İşte şimdi Plevne çaresiz kalıyor. Eğer Osman Paşa hazretleri hattı muhasarayı yarmak fedakarlığını göze aldırılmaz ise teslime mecbur olacaktır. O halde, elde ne Kamerli ve İzladı ve ne de Sofya kalacak ve mehalik-i³³⁴ mütesavvara³³⁵

³³² Müdebbir: Tedbir alan, tedbirli düşünce ile hareket eden.

³³³ Şüyu: Duyulma, yayılma, bilinen.

³³⁴ Mehalik: Helak olacak, tehlikeli yerler.

³³⁵ Mütesavvara: Tasarlanmış işler.

kamilen mevkiyi feyle³³⁶ gelecektir. Bunun ise dünyevi ve uhrevi mes'ul ve bais-i müstekilli olduğunuzu arz ve ihtar ederim.

25 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

22 – Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesine cevaben Mehmet Ali Paşa'ya sahi telgrafname-i âtiyiz'zikri yazdım:

Kamerli'de Mehmet Ali Paşa hazretlerine

22 – Teşrin-i sani tarihli telgrafname-i devletlerini okudum. Muharebeyi kazanmak kesret ve kuvvet-i asker ile pek de mütenasip olmayıp, istimal buyuracakları hüsnü tedabir-i samileri, şecaat-ı askeriye ve ikdamat-ı ümera ile husul ve vücut bulacağından, eğer refakat-ı devletleri ordusu halâ hareket etmez de vaz-ı tedafi-ı gösterir ise, neticesinde Tuna şark ordusunun muzafferiyetleri hükümsüz kalacağı gibi, Plevne ordusunun teslimi ve Rusya'nın kuvve-i külliyesi'nin Üzergez'e gelerek Kamerli, İzladı ve belki Sofya'yı bile terk etmek mecburiyeti davet edilmiş olacağından nizamiye taburlarından zabıt nasp ederek müstehfiz taburlarının müntahabatlarını dahi bi'l-istishap hemen bu gün de yarın da ileri harekete devam buyurmaları; olamadığı takdirde, o cihetin hareketsizliği devletin son tehlikesini bu hafta içinde tasvir eyleyeceği cevaben maruzdur.

25 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

Plevne'nin birkaç güne kadar düşmana teslimiyet mecburiyetinde bulunacağı 25 – Teşrin-i sani tarihli mevarih suret-i mezkur telgrafnamelerimde yazdım. Filhakika üç gün sonra; 28 Teşrin-i sanide teslim-i facia-i müelleme'si vuku buldu.

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 69

İşte Cuma kasabasında mezkur 25 Teşrin-i sani tarihli muhaberat-ı mühime-i telgrafiye ile beraber ehemmiyetce derece-i saniye'de bulunan on beş yirmi kıta telgrafname yazdıktan sonra hareket ve gece saat üç'te Ruscuk'a müvasalat eyledim. Ruscuk'a müvasalatımda Mehmet Ali Paşa'nın tevarih-i muhtelifi ile keşide edip de Ahmetli hattı

³³⁶ Feyl: Akıl, düşünme.

telgrafisi'nin kesret-i muhaberat-ı saika'sıyla almaya yetiştirememesi ve benimde yol üzerinde bulunmaklığım münasebetiyle tedahul³³⁷ eden âtiyü'z-zikir telgrafnamelerini aldım:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün dahi hava sisli ve dumanlı olduğu halde rüzgar şiddetiyle açıldıkça her taraftan top muharebesi devam etmiş olduğu gibi saat beş kararlarında düşman sol cenahımıza hücum'a tasaddı³³⁸ edip, bir saat kadar muharebeden sonra geriye çekilmeye mecbur olmuş; Lispeç patikası üzerine vazi olunan Kilan taburu üzerine dahi saat sekizde hücum edip, tabur'u mezkur dahi düşmanı tard³³⁹ eylemiştir. Oradan yol bulamayacağını teyakkun³⁴⁰ ederek iki tabur piyade, iki dağ topu bir miktar süvari ile taburu mezkurun bulunduğu noktaya nazır ormanlı ve sa'bıl mürur sırta çıkmış olmasıyla, tabur sol cenah istihkamatı'na çekilmiştir. Düşmanın bizden evvel sol cenahımıza taarruz fikri ve azminde olduğu anlaşılmakla, bu yolda olan taarruzu men ile beraber, düşmanın cenahlarından birine icra-yı taarruz olunması zımında tedabir'i mukteziyye'ye³⁴¹ teşebbüs kılınmış idüğü arz kılınır.

23 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Geçenlerde dahi arz olunduğu üzere, düşman bizden evvel hatt'ı harbimizin sol cenahına taarruza başlayıp, gayet kesif ormanlı silsile'lerden bize en yakın olan noktasına, düşman tarafından top ve asker ta'biyye olunmuş olmasıyla evvel emirde düşmanın hatt'ı harbimizin saol cenahını tehdit eden, iş bu noktasına taarruz etmek mecburiyeti elvererek 21 Teşrin-i sani – 93 tarihinde mümkün olan taarruz ve hücum'a ibtidar kılınmış ve fakat hücum mevkiinin gayet sık orman bulunması ve inzibatsız müstehfiz askerinin dahi bu münasebetle dost ve düşmanı fark etmeyerek ilerideki askerimize ateş eylemesi mülabesesiyle, mevki'yi mezkur'un zabtına muvaffak olunamamıştı.

Şimdi orman kat'ı ile ve kademe kademe istihkam inşasıyla mevki'yi mezkur'un ele geçirilmek...

³³⁷ Tedahül: Birbirinin içine girme, geri kalma, yığılma kalma, birikme,

³³⁸ Tasadi: Bir işe girişme, başlama.

³³⁹ Tard: Kovma, uzaklaştırma, vazifeden uzaklaştırma.

³⁴⁰ Teyakkun: Tam olarak iyiden iyiye bilme.

³⁴¹ Mukteziyye: Lazım gelen, gereken.

çaresi taharri³⁴² olunmakta ise de, teliş vakasından beri efkarı bozulmuş olan müstehfiz askerini cüzii müddette rabıta altına almak mümkün olamayacağından, bittabi bir çoğu taburlarını terk ile savuşmuş ve şimdi burada bulunan kırk dört taburun mevcudu yirmi bin üç yüz derecesinde bulunmuş olduğu halde, karşımızda bulunan düşmanın külliyeti ve mükabilinde bazı mevaki-ı mühimme'ye tabiyye olunan askerin cebaneti³⁴³ hasebiyle, düşman gerçi açıktan açığa tabya ve istihkâmât'a hücum etmeyip sabahtan akşama kadar top muharebesi eylemekte ise de, bizim şu halimizden ve bura Balkan'ın her ciheti piyade ve süvari ve cüz'i ameliyat ile topçu müruruna salih bir halde bulunmasından bil istifade mevcudundan efraz ettiği kuvvetle evvelki gün Letaguh mevkiini tezyık eylemiş ve sol tarafımızı dolaşmak üzere, Balkan içine asker göndermekle beraber altı bin süvari ve piyade mevcudu olan İzladi fırkasına müteallık geçidi zorlayıp aşağı inerek telgiraf hattını katığ etmiş ve biz şu hal ile burada dursak düşmanın etrafımızı alacağı anlaşılmış olduğundan düşmanın bizden ziyade muntazam olan kuvvetinin aleyhimize taarruzunda netice-i hal pek vahim olması me'mül ise de, mütereddidane³⁴⁴ hareketin tehiri dahi ondan fena olacağı meydanda olmasıyla, hava mani olmadığı halde, hercebadâbâd'ı bir hareket-i nevmidi ile taarruz ve hücumdan başka çare kalmadığından yarın alessabah sol tartafımızda bulunan düşman üzerine bir kere daha hücumla gastı olunmak müsammemdir.

İzladi cihetinde ve geçitlerde olan on bir taburun mümkün olanlarının cem'ı ile aşağı inmiş olan düşmanın tenkiline iğdam eylemeyi dahi bâ tahrirat İzladi'ye bildirmiş ve on günden beri firarilerden ele geçirilerek idamıyla emsalini terhip etmek üzere verdiğim evamir adamsızlıktan dolayı divan-ı harp olmamakla ve düşman dahi aman ve aralık vermemekle bu emri mevkîğ icraya konulamamış idi. Terki mevki ettiği sabit olanlardan bir kaçının bu gün hemen idamıyla ibret-i müessire göstermeye gayret olunacağı ve Ferik Recep Paşa'nın buraya gelmek üzere Sofya'dan çıktığı ve fakat İskender Paşa ve maiyyetinde gelecek ümerâ'nın henüz müvaselet etmediği arz olunur.

24 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

³⁴² Taharri: Arama, araştırma, araştırılma.

³⁴³ Cebanet: Korkaklık.

³⁴⁴

Tuna Umum Kumandanlığına

Düşman Viraceyş karyesi'nin yüksek tepe üzerinde bulunan Redvet tabyasına gelerek topla küçük Mavrova'yı dövmeye başlamış ve Letaguh karyesinden dahi bir miktar süvari ve piyade...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 71

ile hücum ederek büyük Mavrova ile Yazıcıoğlu tabyasından top indahatına beden ve haylice devam eylemiş ise de, lehül'hamt bir güne sakatlık bulmadığı Leteguh mevki kumandanlığından alınan vukuat jurnalı üzerine maruzdur ferman.

24 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Bu gün sabahtan akşama kadar hava gayet sisli ve dumanlı ve yağmurlu gittiğinden şayan-ı arz bir vukuat-ı harbiye ve İzladı'de bulunan Miralay Reşit ve Ömer Beyler'den bu gün alınan tahriratda düşmanın on tabur kadar piyade ve bir miktar süvarisi İzladı üstündeki Kurudere ve hatta öte tarafta bulunan eteğin sırtındaki geçitlere yakın tutup aşağıya sarkmış ve iki tabur piyade asakir-i şahane ile muharebe eylemekte bulunmuş olduğu ve bunların içinde altı nefer kızak, Otlukköyü Bulgarlarını isyan ettirmek üzere gittiği ve bunları takip için arkalarından asker gönderildiği yazılıyor. Telgraf hattı dahi katığ edilmiş olduğundan vaktiyle ve doğrudan doğruya muhabere edilemediğinden geçitlere ve mevaki-ı muhtelifeye tabih olunan asakir-i şahane'den mümkün mertebe cemi kuvvetle sırtlardan beriye sarkmış olan piyade'nin tenkil-i ve oraya inmiş süvari var ise onların dahi imdadında süvari alayı ile def-ı mir-muma-ileyhima'ya tekrar tavsiye olunmuş; bir miktar asker kaldığı gibi bir miktar Çerkez süvarisi dahi sevk edilmek mukarrer bulunmuş olmakla arz olunur.

24 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

İzladi ile Etrapol arasında bulunan geçidi muhafazada lazım gelen tegayyür³⁴⁵ icra olunmayarak, fakat dört bölüğün bırakılmasıyla düşman tarafından o cihete sarkıntılık

³⁴⁵ Tegayyür: Halden hale geçmek.

vukuuna, fakat eni-i ümera cihetiyle oraya gönderilen Miralay Ömer Bey'in sebebiyet vermiş ve mukaddemen mir-muma-ileyhin dahi oradan kaldırılması için Miralay Kamil bey memur edilmiş ise de, mir-muma-ileyh dahi men olması cihetle düşman bir kere geçit ağzını tuttukdan sonra geceli gündüzlü icrası lazım gelen hareket-ı askeriye müktedir olamayacağı anlaşılarak, âhîrinin sürat-i tayinine ihtiyaç hasıl olmuş ve burada ise bir kaimmakam şehit ve ikisi mecruh...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 72

ve dördüncüsü hasta olduğu gibi Miraliva Şükrü Paşa dahi hafifce mecruh olmasıyla, Miralay Süleyman bey liva kumandasına tayin edilmiş olmasıyla ya Edirne ya Şıpka'dan bu işe müktedir bir zatın hemen bit'tayin o cihetten sürati azami lüzumu arz olunur.

25 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Düşmanın Etrapol ve civarından tart ve teb'ıydi tekidini havi 25 Teşrin-i Sani – 93 tarihli telgırafları alındı. Düşman bizim Plevne kolordusunu tahlis etmek üzere Orhaniye cihetinden taarruz için tedarikde bulunduğumuzu haber almasıyla Orhaniye Kolordusunun tahşidine meydan vermemek zımnında hassa ordusundan üç liva saf ve bir liva avcı askerinden maada üçüncü fırka piyadesi, on alay süvari ve lüzumu kadar topla bizim üzerimize taarruza memur edilmiştir. Inde'l-hisab,³⁴⁶ yalnız piyadesinin mevcudu otuz beş bin nefere baliğ olur. Bu kere Şıpka'dan gelen Ferik Recep Paşa hazretlerinin ifadesine nazaran, Şıpka'dan Ceneral Eskoblaf'ın kumandasında olan on altıncı fırka'nın dahi, Ceneral Gurko'ya ihtiyat³⁴⁷ olarak gönderildiğini ifade eylediklerinden ve burada miktarı yirmi bin ve çoğu gayri müntazam ve efkar ve inzibat-ı müstehıyl'el imkan müstehfız taburlarının mükabilinde gayet müntazam iki kat kuvvet bulunduğu derkâr ve düşman bizi burada

³⁴⁶ Indel hisab: Hesap sonunda, hesap edilerek.

³⁴⁷ İhtiyat: İlerisini düşünerek, sakınma, tedbirli, tedarikli olma.

tuttukdan maada her iki cenahımızdan sarkıntılığa kıyam-ı delaletleriyle bizden kat kat kuvvetli olduğu âşikar bulunmuş iken, işaret ve ifade-i acizanem her ne esbab’a mebni ise mazur ve mesmuğ olunmaması ile peyderpey taarruz için tebligat ve te’kidat-ı tehaşşut etmesinden ve istikbal hakkında burada şu hal-i müdafada devam etmenin mahzur-u taarruzdan ehven³⁴⁸ idiğinden hareket-i nevmidi³⁴⁹ ile taaruza kıyam etmek mukarrar bulunmuş olduğu arz olunmuş idi. Üç gündür devam eden sis ve duman harekete aman vermediğinden, hareket olunamamıştır. Fakat itimat buyurulduğu halde, şurasını ilave ederimki, şu hareket nevmidi bir hareket-i mezbuhane³⁵⁰ kabilinden olup, muzafferiyet istihsal-i için Cenabı hakkın avn ve inayetinden mamadâ nokta-i istinat olmadığından ve bir kere buradaki mevkimizden meaza uyandığımız gibi, artık Sofya da bile ictimai etmek gayri me’mül idiğinden vaktiyle irsal olunmak imkan-ı tahtında ise, bu kuvvete izafe olunmak ve hüda göstermesin münhezim askere kuvvet-i zuhur ictimai heyetinde bulunmak üzere itimat olunur on iki, on dört taburdan mürekkep ve zabitan ve ümerası mükemmel ve mürettep bir fırka...

_____ Tuna Şark ciheti Muharebatı Sayfa 73

askerin hemen irsali lüzumunu kemal-i ehemmiyetle istidâ eder ve meamafih hava müsaade ettiği halde hem düşmanı tecrübe ve hemde daima te’kit buyurulmakta olan evamir-i aleyhlerini icra için münasip bir cihetten kemal-i ihtiyat ile bila ifate-i vakti³⁵¹ taaruza kıyam olunmak bizce mukarrar bulunmuş idiği cevaben arz olunur ferman.

26 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Sis ve duman bugün dahi şiddet üzere devam ettiğinden, eğer ki vukuat-ı cerbiye olmamış ise de, keşif kollarının ettiği tahkikatdan, düşmanın taarruz ve hücum etmek üzere tedarikte bulunduğu anlaşılmış; bina berin³⁵², mükabeleten tedarik ittihaz ve icrasına teşebbüs olunmakta bulunmuştur. İzladi tarafından telgiraf hattı münkatığ olmakla haber

³⁴⁸ Ehven: En zararsız, ucuz, daha hafif, kolay.

³⁴⁹ Nevmedi: Ümitsizlik.

³⁵⁰ Mezbuhan: Boğazlanır gibi, boğazlanmışcasına, son ümit ve son kuvvetle.

³⁵¹ İfate-i Vakti: Vakit kaybetme.

³⁵² Bina berin: Bundan dolayı, bunun üzerine.

alınmadığından, li'eclil³⁵³ keşf iki yüz elli kadar Çerkez süvarisi o cihete sevk olunduğu gibi, Balkan eteklerine sarkmış olan düşmanın cemi kuvvetle def-i hususuna ikdam etmesi için, Pazarcık tarikiyla İzladı kumandanlığına dahi telgraf keşide edilmiş olduğu maruzdur. 26 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Bu telgrafnamelerin birinci ve ikincisi Mehmet Ali Paşa'nın halen taarruz azminde bulunduğunu beyandan ve üçüncüsü Letaguh'da vaki bir top muharebesini hikayeden ve dördüncüsü Kamerli'de havanın sisli ve dumanlı gittiğini ve İzladı vukuat-ı cüz'iyesini ifadeden; beşincisi İzladı kumandanı Ömer Bey'in tayin-i müsavisiyle oraya bir kumandan bulunması hususunu arzdan; altıncısı taarruz olunamadığından esbabını beyan ederek taarruzun mahazirini³⁵⁴ tafsil ve maiyyetindeki asakirin ahvalini şikayet ve on dört taburluk bir fırka talep ile mücerret tarafımdan te'kit oluna gelen evamir-i icra için düşmana münasip bir cihetten taarruza kıyam olunmak mukarrar idiğini tafsilden ve yedincisi sis ve dumanın devamını meal beyan düşmanın hücum ve kendilerinin müdafaa tedarikinde olduğunu ve İzladı kumandanlığına def-ı düşman için emir verildiğini beyandan ibarettir. Bu telgrafnamelerden yalnız İzladı kumandanlığına taalluk eden 25 Teşrin-i sani tarihli telgrafnameye cevab-ı âti'yi verdim; 26 Teşrin-i sani tarihli telgrafname-i ahirini dahi aynen şu vechile İstanbul'a arz ettim :...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 74

Kamerli'de Mehmet Ali Paşa Hazretlerine

Ömer Bey kimdir bilmiyorum. Eğer iş'ar-ı devletleri müeyyit olduğu üzere, sizce fenalığı muhakkak ise, Kamerli ve Balkan ordusunca mes'ele-i hayatiye olan İzladı kumandanlığının muma-ileyh'den nez'ıyle bir yed-i iktidar'a tevdi-i iktiza eder. Orada kimler olduğunu bilse idim, fülân'a³⁵⁵ ihale ediniz deyü bir mücerrep³⁵⁶ adam var ise arz eder idim. İzladı mevkiî bizim için Kamerli'den daha mühim olduğunu ve olmazsa liva Paşalardan birinin oraya gönderilmesini arz eylerim.

26 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

³⁵³ Li eclil: Keyif için.

³⁵⁴ Mahazir: Sakınılacak, korkulacak şeyler, engeller, sakıncalar.

³⁵⁵ Fülân: Herhangi bir şahıs, bir belirsizlik.

³⁵⁶ Mücerreb. Tecrübe olmuş, denenmiş, sınanmış.

Makam-ı Kaimmakamiye-i Askeriyeye

(26 – Teşrin-i sani tarihli telgraf sureti)

Mehmet Ali Paşa hazretlerinden dünkü tarihli aldığım telgıraf menzur-u âli buyurulmak üzere arz ve takdim olunur ferman.

27 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

İstanbul'un fikri ve haline gelince: Teşrin-i saninin 23. günü makam kaimmakami'de bulunan Mustafa Paşa'dan iş bu telgrafname alınmış idi:

Rumeli Umum Kumandanlığına

17 – Teşrin-i sani – 93 tarihli ve şifreli telgrafnameleri cevabıdır. Necip Paşa ba'irade-i seniyye dersaadette kalmış ve Ahmet Hilmi ve İskender Paşalar her ne kadar dersaadetçe taharri olunmuş ise de buldurulamamış olduklarından bunların sahihan ne tarafta bulunduklarının tahkik ve iş'arı dar-ı şura ifadesiyle beyan olunur.

26 Teşrin-i Sani – 93 Mustafa

Bu telgrafnamenin müfit olduğu vecih ile Orhaniye de fırka kumandanlığına memuren 7- Teşrin-i sani de emri acizi ile Hezargrad'dan çıkarılan müsün³⁵⁷ Necip Paşa'nın ba'irade-i seniyye İstanbul'da alıkonulduğundan, onbeş gün sonra tarafımıza bildirilmesi ve yine Orhaniye'ye memur Mirliya Ahmet Hilmi ve İskender Paşaların nerede olduklarının bilinmemesi cümle-i ahval-i müteessifeden³⁵⁸ dir. Muahharan dahi atizzikir telgrafnameler alındı:...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 75

Rumeli Umum Kumandanlığına

Viyana sefaretinden hariciye nezaretine gelen 3- Teşrin-i sani – 1877 efranci tarihli telgrafta, meydan-ı muharebeye sevk olunmak üzere aled'devam³⁵⁹ Bükreş'ten Moskaf'un

³⁵⁷ Müsin: Yaşlı, geçkin, kocamış.

³⁵⁸ Müteessif: Tesadüf eden.

³⁵⁹ Aleddevam: Daimi sürette, boyuna, sürekli olan.

asker ve mühimmat kafileleri geçmekte olduğu ve çend³⁶⁰ nefer zabitin Sırbistan erkan-ı harbiyesiyle birleşmek üzere korkudan hareket eyledikleri ve elli bin kişilik bir Moskof ordusunun ihtimaldir Sırbistan'a geçmek üzere küçük Eflak'da vaki sutuna³⁶¹ nam mahalde tecemmu³⁶² etmekde olduğu beyan olunmakla ita'yı malumat olunur.

25 Teşrin-i sani – 93 Mustafa

Devletlü Süleyman Paşa Hazretlerine

Moskof ordusunda külliyyetli miktar zahire ve mühimmat mevcut olduğu ve Rusya'dan vürut etmekte olan imdat, vakit ve zamaniyle vasıl olamayacağından, Bükreş'te yüz bin kişilik bir ihtiyat ordusu teşkil olunmakta idiği ve mühimmat-ı harbiye layıkı ile rutubetten muhafaza olunamadığından, geleler ale'l-husus Zimerman ordusunda icra-i te'sir edememekte bulunduğu ve Ceneral Tutlabın hastanede dahi kumandanlıkla meşgul olduğu ve Hüdanger'de Plevne teslim olunduğu halde, Osman Paşa Hazretleri'nin ordusu için Moskoflar şimdiden me'külat tedarikinde oldukları ve Tuna üzerinde müceddiden köprüler inşa olunmakta bulunduğu ve Moskofların Mehmet Ali Paşa Hazretleri tarafından bir hücum vukuğ bulacağından dolayı ziyadesi ile havf etmekte bulundukları Viyana sefaret-i seniyyesinden hariciye nezaret celilesine gelen telgrafnamede muharrer olmakla malumat olmak üzere işare iptidar olunur efendim.

26 Teşrin-i sani – 93 Mustafa

Devletlü Süleyman Paşa Hazretlerine

Moskoflar Osman Paşa Hazretlerinin daha tul-u müddet dayanmak üzere mevcut zahiresi bulunduğunu istihbar ederek müceddeden bir me haceme-i umumiye icrası tasavvurunda oldukları nezaret celile-i hariciyeye Viyana sefaret seniyyesinden varit olan telgrafname üzerine beyan olunur.

26 Teşrin-i Sani – 93 Mustafa

_____Umdet'ül Hakayık

Sayfa 76

³⁶⁰ Çend: Birkaç.

³⁶¹ Sutu: Yükselme, yukarı çıkma, belli olma, yayılma.

³⁶² Tecemmü: Toplanma, yığılma, birikme.

Bu telgrafnamelerin birincisi, Rusya'nın sevkıyat-ı askeriye de devamıyla Sırbistan'a elli bin kişilik bir ordu göndereceğine; ikincisi Bükreş'te yüz bin kişilik bir ihtiyat ordusu teşekkül edeceğine, Osman Paşa'nın teslim-i vukuunda asakir-i mevcudesini iâşe için Ruslar me'külat³⁶³ tedarik etmekte olduğuna ve Mehmet Ali Paşa'nın hücumundan Ruslar havf ve taarruz üzere bulunduğu ve üçüncüsü Osman Paşa'nın tul-ü müddet dayanmak üzere zahiresi olduğunu Ruslar haber alarak bir me haceme-i umumiye daha icra edeceklerine dair Viyana sefaretinin tebliğ ettiği malumat-ı hikayeden ibarettir.

Rumeli kıtasının ahval-i harbiye'si bu mertebeyi bulup Plevne'ye muavenet ve imdad çaresi mefkud³⁶⁴ ve Mehmet Ali Paşa'nın taarruz ve tekaddüm ihtimali gayrı mutasavver bir şekil alınca, Ruslar'ın ilerlemelerini menâ hizmet olmak üzere, rekabet-i düveliye'yi tahrik ile bir mütareke akdine teşebbüs çareciliğine kalkıştım. Çünkü, Sadrazam Ethem Paşa, bir buçuk mah kadar daha Balkanlar dan Rusları geçirmemek devletce mültezim olduğunu yazmış idi. Ben de “eğer Mehmet Ali Paşa ilerlemez ise, Ruslar Balkanları beş on güne kadar geçmiş sayılmalıdır.” deyi reddi cevap etmiş ve bir taraftan da Mehmet Ali Paşa'yı ilerletmeye sarf-ı kudret eylemiş idim. Teşrin-i saninin 26'sına kadar Mehmet Ali Paşa cihetinde hareket muntazıra-i taarruziyeden eser görülememesi ve Plevne ordusunun teslimiyet-i zarurisi vakt-i nahsinin³⁶⁵ artık pek yaklaşması beni pek delhıraş etmekle, belki bir çare bulunur hayalisi ile Sadrazam Ethem Paşa'ya telgrafname-i atizzikri yazdım:

Huzur-u celil-i Hazreti Sadaret Penahiye Muharebe-i hazıra sevabık vekayı-ı harbiyeye mukayyes olmayıp, Rusyalılar hamisi geçindikleri Bulgar vahşilerini asr-ı helakiye nazıra perdazlık ettirmekde olduğundan, bi't-tabi Müslümanların gözleri yılarak vatanlarına düşman yaklaştıkça onlar taraf taraf emval ve eşya ve hayvanatını terk ile muhacerat etmekte ve bunun gibi Rusyalıların bulunduğu cihete asakir-i şahane dahi galibane geldilerinde Bulgarlar ehali-i islamiyye ahziser ederler havfi ile dağlara, bayırlara çekilmektedir. Halbuki kadie-i düveliye hılafına olarak, musibet-i harbiyenin bu defa ibda ettiği şu facia-i tagatgezar, insaniyet namına olarak hüda bilir cümlelerin rikkatini calip ve dayı olup,...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 77

³⁶³ Me'külat: Yiyecekler.

³⁶⁴ Mefkud: Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen, ölü veya diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

³⁶⁵ Vakt-i Nashi: uğursuz vakit.

bu tarafeyn muhaceretinin men-ı vukuu dahi artık çaresiz mertebeye varmış bulunduğundan, hulul³⁶⁶ eden şühur-u selase-i şetta hengamında ³⁶⁷ muharebenin devamı bunca etfal ve sıbyan ve bi çareganın ayaklar altında ve karlar ve soğuklar taht-ı tesirinde kalması gibi fecayi-ı netice vereceğinden, buralar mevzu-u bahs edilerek, şubat gayesine kadar Rusyalı ile bir mütareke akdi için İngiltere ve Avusturya devletlerine müracaat olunması ve bu mütareke, Osman Paşa Hazretlerinin esliha ve topuyla çekilmesi ve iki taraf ordusunun olduğu mahalde kalması, ne bizim ve ne de Rusyalı'nın Rumeli kıtası dahilinde şemendüfer işa edememesi ve Tuna üzerine müceddiden köprü inşa ve ilave etmemesi şeraitiyle meşrut bulunması lazım eden olduğunu arz eder ve bu mütareke hasıl olabildiği ve emir kumanda dahi hakikaten yed-i aciziye verilip de Rumeli ciheti ordularının tanzimatına vakti müsait bırakıldığı halde, müddet-i mütareke inkızasında Rusyalı'ya galebe ile Tuna'nın bu yüzünden tart edeceğimizi cezm ve iğtikat ve bu bab ta irade-i cevabiye-i devletlerine intizar eylerim.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu telgrafname de Şubat gayesine kadar yani üç mah bir müddet için İngiltere ve Avusturya devletlerinin tevassutu ile bir mütareke akdini ve Osman Paşa'nın Plevne'den çekilmesi bu mütarekenin şerait'ı esasiyesinden olmasını dermeyan ve derece-i saniyede olarak şemendüfer ve köprü yapılmamak gibi bir takım şerait dahi ilave eyledim.

Böyle bir mütarekeye muvaffak olunupta kumanda dahi yed-i istiklalime bırakılırsa, Rusları Tuna'nın bu yüzünden tart edeceğimi de derahde ettim. Bu vadimi ne dereceye kadar incaze muvaffak olacağımı kendim de pek bilemeyip, şu kadar ki, böyle bir tatlı vaat ictihası ile devletçe, İngiltere ve Avusturya devletlerinin himmetleri tahrik olunur da mütareke-i matluba vücut bulur ve Osman Paşa'da ordusu ile Orhaniye'ye alınırsa orduların tanzim-i ahvali için iyice bir vakit kazanmış olacağımı tasavvur ve hesap etmiş ve binaen aleyh öyle bir büyük vağdi fûruşlukda³⁶⁸ bulunmuş idim. Bununla beraber, iş kendi rey ve tedbirime bırakılıp da makam kumandanının vak-ı istiklal-i taarruzdan masun³⁶⁹ bulundurulur ve

³⁶⁶ Hulul: gelip çatma.

³⁶⁷ Selase-i şetta hengamında: Çeşitli üç aylar zamanında.

³⁶⁸ Fûruş: Döşemeler satan satıcı.

³⁶⁹ Masun: saklanmış, karunan, sağlam.

birazda vakit kazandırılır ise, daha birkaç aylar Ruslara mukavemet edeceğimi ve sene-i atiye vakti sayfine kadar temdid-i mütareke eyleyebileceğimi itikat ve hesap...

eylemekte idim. Şu ifademizle zan olunmasın ki Rusya devleti ile harp edip de galebe ederiz fikri hamında bulunan zümre-i mugaffelandanım haşa! Ruslara ilan-ı harp etmek hatırı azim idiğini, daha ilanı harpten dört beş mah mukaddem makamat-ı aliye'ye ve en büyük makama arzdan ve uzun uzadıya tayin-i hakikatten geri durmamış isem de, hayf ki geç binan ve hayalperestan geruhi galebe ederek bir takım efsane ve mübalağalarla devleti en son pür³⁷⁰ ve tevghulu gabulden imtina gibi bir ta'ammülsüzlüğe sevk ettiler.

Teşrin-i saninin 26. günü, gerek Elena hareketini ınd'el hace³⁷¹ Tırnova'ya kadar ilerletmek ve gerek Plevne'nin teslimi faciası vuku bulur ise, Elena ve civarındaki askeri Balkan'ın Tunca ve Meriç yüzüne aldığım halde, bir vech-i işar-i sabık Yanbolu ile Balkan arasında elli taburluk bir kuvvet bulundurmak için Maçka taarruzunun ferdası günü Kazan'a 15 tabur sevkini tehiyyatına kalkıştım. Lakin bir cihetten diğer cihete kuvvet nakletmek ve bu kuvveti harbin en son ve tehlikeli günlerin de sevk ve istihdam eylemek gibi meham-ı umurun³⁷² düşmandan gizlice tutulmasındaki muhsinatı bedihiyatından³⁷³ idi. Halbuki resmi ve gayri resmi ve kısmı azamı asker bulunan ecnebi muhbirlerinin nazar-ı dikkati o günde her ne manevra ittihaz olunacak olsa, yine ketim³⁷⁴ ve ihva imkanı bulunamayacağından, binaen aleyh, politika memurları ile telgraf baş müdüriyetine evamir-i atiye'yi verdim; Sadrazam Ethem Paşa'ya da suret-i atizzikir telgrafname ile arz-ı keyfiyet eyledim;

Şumnu'da politika memuru Tevfik Bey ve Hezargırad'da politika memuru muavini Selim Bey'e;

Tuna şark ordusunda ne kadar gazete muhbirleri var ise, muvakkıtan dersaadet egitmeleri lazım geldiğinden, şimdi hemen kafesini buldurub ve mahal-i beide'de bulunanlara

³⁷⁰ Pür:Dolu, çok, fazla, sahip, malik.

³⁷¹ İndelhace: Lazım olduğu, gerektiği kadar.

³⁷² Merham-ı Umurun: Önemli işler.

³⁷³ Bediyat: Delili ve ispatı gerekmeyen açık şeyler.

³⁷⁴ Ketim: Ketmeden, sır saklayan

telgrafi keşide edip, doğruca yarın ve nihayet öbür güne kadar Varna'ya ve oradan da posta vapuru ile derseaadete gitmeleri ihtar olunur.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu dahi

Gizli ve gayri resmi muhbirlik eden ve hal ve şanından ıştırıbah olunan kimselerin hemen muhbirler misilli derseaadete gitmeleri için kumandanlar vasıtası ile icaplarına bakılması müntazırdır.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 79

Şumnu'da Telgraf Baş Müdüriyetine

Tuna şark ordusunda ne kadar gazete muhbirleri var ise, muvakkıtan derseaadete gitmeleri emri verildiğinden ve kendilerine politika memuru tarafından bu emir tebliğ kılınacağından, yarından itibaren, gerek gazete muhbirlerinin ve gerek sairlerinin şahsi işlerine ait telgraflarından ma'adasının kabul edilmemesi ve ataşemiliterlerin havadise dair telgraflarının birer suretinin dahi sub'u acizi'ye gönderildikten sonra tarafı acizi den vakı olacak müsaade üzerine keşide kılınması ve hükümeti mülkiye memurunun havadis telgraflarının dahi keşide ettirilememesi hususları için merkez müdüriyetlerine ve bi'l-cümle Türki ve ecnebi muhabere memurlarını cem ile tenbih geyt vermeleri ve bu emri mahsusun dahi yine hiç kimse tarafından ihbar edilmemesi matluptur.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Huzuru celili sadarat penahiye

Şu haftalar içinde mukarrar ve cari olan hareket-ı askeriyemizin pek mühim ve mektüm tutulmasını iktizayı maslahat icbar ettiğinden, gazete muharrirlerinin muvakkıtan derseaadete gitmeleri emri kendilerine verilmiş ve bu babda telgrafhanelere de iktiza eden talimat ve te'kidat³⁷⁵ icra kılınmış olduğu malumat-ı fahimaneleri bulunmak üzere arz olunur.

³⁷⁵ Teki'dat: Tektikler, sağlamlaştırma.

26 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Erkan-ı harbiye ümerasından ve an asıl İngiliz mültecilerinden Miralay Portuk Mahir Bey'in birkaç İngiliz gazetesine ve Petersburg Sefareti Ateşemilitarlığında bulunan Erkan-ı Harbiye Binbaşısı Rasim Bey'de Türkçe gazetelere muhbirlerin etmekte oldukları Tuna Şark Ordusu Erkan-ı Harbiye Reisi Mirliya Hüsnü Paşa tarafından ihtar kılınmakla onları dahi hemen İstanbul'a ığzam eyledim. O gün politika memurlarıyla telgraf baş müdüründen atizzikir cevapname-i telgrafları aldım:

Umum Rumeli Orduyu Hümayunları Kumandanlığı Canib-i Sahibine

Gerek ruhsat-ı resmiyeyi haiz ve gerek gizli olarak gazete muhbirliği edenlerle hal ve şanından şüphe olunan kimselerin serian derseadete gönderilmelerini âmir bu günkü tarihli iki kıta telgrafname-i âsıfanelerini aldım. Burada bulunan muhbirlere irade-i fahimaneleri hemen tepliğ olunduğu...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 80

misilli mahali sairede olanlara dahi fermude-i daverileri vech ile kumandanlık ve kaim makamlık vasıtasıyla beyanı hal olunacağı arz olunur ferman.

26 Teşrin-i sani – 93 Me'muri Politika

Tevfik

Ruscuk'da Rumeli Umum Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Sahibine

Resmi ve gayri resmi gazete muhbirleri hakkında sadır olan emri telgrafları alındı. Burada bulunan gazete muhbirlerine bir mucibi irade emri asıfaneleri tebliğ olunduğu gibi, sair mahallerde olanların hakkında dahi muamelat-ı lazımenin ifasına müsareat olunduğu arz olunur evvel babta.

26 Teşrin-i sani – 93 Selim

Huzur-u Kumandaniyye

26 – Teşrin-i sani - 93 tarihli fermanname-i telgraflarını dest-i tevgır³⁷⁶ ile aldım. Tabak fermude-i hazreti³⁷⁷ hadyu azamileri mucibince bil cümle daire-i acizi müdür ve memuranına tebliğat-ı lazıma ve tenbihat-ı ekide icrasına müseraat kılındığı arz olunur ferman.

26 Teşrin-i sani – 93 Bekir

27. günü sabahı ma-beyn-i hümayun ile makam-ı sadaret ve kaimmakamiyye’de şöyle bir telgrafname keşide eyledim:

Ma-beyn-i Hümayun Canibi Mülükane Baş Kitabet Celilesine, Makam-ı Celili Sadaret Penahiye, Makam Kaimmakamı-i Seraskeri’ye

Ruscuk önünden icrası mukarrar bulunan kısım manevra, birkaç gündür havanın göz gözü görmez derecede sisli gitmesinden dolayı taahhur etmiş idi. Bugün hamdolsun sis kesbi irtifa eylediğinden, bi havlihi teala yarın taarruza bede’ olunacaktır. Eğer bu taarruzumuz bir muvaffakiyet-i azime’yi müntic olur veyahut hareket-ı tekaddümüzi teshil edecek mertebede düşmanın zayıf hali anlaşılırsa ilerletmeye devam olunacak ve bir büyük muvaffakiyet elde edilemeyecek...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 81

hasıl olacak muzafferiyet mikyas-ı muhammenimizden³⁷⁸ küçük olur veyahut düşmanın kuvvetimize faik kuvveti görülürse, setri hareket etmek için, akşamdan sonra taburlar ilerletilen mevakiden geri alınacaktır.

Bir büyük muvaffakiyete malikiyet hali müstesna kalmak üzere, gerek adi bir muzafferiyet vukuunda ve gerek düşman kuvvetinin muzaffariyetimizi tesrik³⁷⁹ eder mertebede iktidarız olmadığı ve bizi karşısında müks ve tevakkufa³⁸⁰ mecbur eyleyeceği anlaşıldığı halde, Gaziköyü ve Selanik fırkalarının camiğ olduğu 32 taburdan ibaret kuvvet-i hazıraları,³⁸¹ 14 tabura bi’t-tenzil, Gaziköyü ve Selanik mevkileri idaresi birleştirilerek

³⁷⁶ Dest: el.

³⁷⁷ Fermude-i Hazret: Emrolunmuş, buyruk.

³⁷⁸ Mikyas ı muhammeni: Tahmin edildiği ölçüde.

³⁷⁹ Tesrik: Birine hırsız deme, birini hırsızlıkla suçlama.

³⁸⁰ Tevakkufa: Durma, eğleme, bekleme, bağlı olma.

³⁸¹ Kuvvet-i hazıra: Şehir kuvveti.

kumandanlığı Ferik Osman Nazım Paşa'ya ihale kılınıp elde kalacak 18 taburdan üçü Hezargrat'tan iki gün mukaddem Elena kuvvetine ilave ve izafe kılınan dört taburun yerine makam-ı ihtiyatta terk olunup baki on beş tabur Ferik Sabit Paşa kumandası ile Kazan'a sevk olunacaktır ve bu taburların yarın ki muharebeden sonra, yani Salı günü Hezargrat tariki ile Kazan'a müteveccihen sevki mukarrardır. Orhaniye cihetinin kesp edeceği hal ve Balkanların kuvve-i hazıra-i tedafıyesinin kifayetsizliği ve Elena'nın kuvvet-i zahr mutabelatı için yine Tuna'dan Balkanlara kadar mümeddet hatt-ı tedafının muhafazası şartıyla şimdilik tedarik olunabilen taburların miktarı bundan ibaret olabileceği ve tedabir-i mazruzace husul tamami-i muvaffakiyet, yine dua-i tesir-i müeddayı Hazreti Hılafet Penahi'ye mazhariyetimize menut olduğundan ol vech ile hak pay cenab-ı veli niğmetimden heyet-i orduca teveccühat-ı kudsiyye-i farukileri tazarru kılınmakta olduğu maruzdur. 27 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Bu telgrafnamede “Çaroviç ordusunu bir hezimet-i külliyeye uğratmak hali müstesna kalmak üzere, her suretle ertesi 28. günü bağde'l-muharebe, Selanik ve Gaziköy fırklarının kuvvetlerini birleştirerek mecmuunu 14 tabura bittenzil, elde edeceğim 15 taburu, 29. Salı günü Kazan'a göndereceğimi beyan ve bu 15 taburun ileride Orhaniye cihetinin kesp edeceği hale, yani ileri gitmek veya yerinde sabit dahi edemeyip çekilmek ihtimalatının zaman vukuunda ve sabiti halinde Balkan hattı mudafaasının zaıf nukatında ve makam kaimmakam-i ile ma-beyn-i hümayunun'dan evvelce vukuğ bulan ihtarata tebean, ind'el-hace Elena kolorduyu humayününün ihtiyatında istiğmal eyleyeceği ve Tuna'dan Balkanlar'a kadar mümted olan hattı müdafaanın muhafazası şartı ile, şimdilik ancak bu mikdar tabur tedarik edebildiğimi “ arz ettim.

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 82

Bu hesapca indelhace Plevne düşüp de Orhaniye ve Şıpka ordularını Edirne'ye çekmeye kendimi mecbur gördüğüm halde, Yanbolu ile Balkan arasında bulundurmak istediğim ve evvelce de makamat-ı âliye'ye arz eylediğim 50 taburu tedarik etmiş oluyorum ki, Ferdiç mevkiinde alınan 2 taburun yine mahallinde terki ile, baki 30'u Elena kolorduyu humayunu taburları, 14'ü Kesruva Yaylak Fırkası taburları ve 15'i dahi bu defa Gaziköy ve Selanik Fırkalarından bi't-tengih Kazan'a göndermek üzere tehiye ettiğim taburlardır ki, cem'an 59'a baliğ olan bu mikdar taburların 9'unu zaten Kazan'da bulunan bir tabura ilave ile Kazan'ın muhafazasına tayin ve baki 50'sini Yanbolu ve Balkann arasının muhafazasıyla

seyyar ve kuvvetli bir taarruz kolordusu teşkil eylemek ehassı eğmalem idi. Telgrafname-i mezkura makam-ı sadaret ve kaimmakamı'den iş bu cevapname-i telgraflar geldi:

Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

27- Teşrin-i sani - 93 tarihli telgrafname-i saftarileri mütalaa olundu. Hareket mukarrara-i taarruziyenin avn ve tevfiği ilahi ve imdad-ı ruhaniyet Hazreti Risalet Penahi ve müessir tedabir-i saibe-i asafaneleri ile neticeyap fütühat ve muzafferiyat olması ediyesi bi'hulusilbal tekrar ve zuhuru beşaret-i muvaffakiyat intizar olunmaktadır. 28

Teşrin-i Sani – 93 Ethem

Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Hareket-i mukarrara-i taarruziyye hakkındaki 27- Teşrin-i sani-93 tarihli telgrafname-i daverileri alındı. Avn ve inayet-i rabbaniyye ve mededkari³⁸² ruhaniyeti nebeviye ve inzimam-ı³⁸³ tedabir muvafıktıktır asafanemeleri ile iş bu hareket-i askeriyyenin neticeyap enva-ı muvaffakiyat olması daavat-i bi hulusil kalp tezkar ile, ahbar-i saire-i muzafferiyetin vüruduna intizar edilmekte olduğu beyan olunur.

28 Teşrin-i Sani – 93 Mustafa

Mezkur 27- Teşrin-i sani tarihli telgrafname-i keşide ettiğimin akabinde idi ki, Mehmet Ali Paşa'nın kumandanlıktan azline dair iş bu telgrafnameleri aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

25 – Teşrin-i sani 93 tarihli telgrafları menzur-i âli buyruldu. Mehmet Ali Paşa'nın...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 83

azliyle dersaadete celbine ve umum kumandanlığa merbut olmak üzere husus kumandanın Ferk Şakir Paşa Hazretlerine ihalesine bi'l-istizan irade-i seniyye müteallık buyruldu. Karar-ı resmisi makam-ı seraskeri'den tarafı davarileri'ne tebliğ olunmak tabiidir efendimiz.

³⁸² Mededkari :Yardımcı.

³⁸³ İnzimam: Zam olunma, katılma.

Ruscuk'da Süleyman Paşa Hazretlerine

Orhaniye cihetinde bulunan devletli Mehmet Ali Paşa hazretlerinin dersadete celbiyle, Ferik Saadetli Şakir Paşa hazretleri'nin emsal-i misilli maaş-ı aslisine muvakkıtan beş bin kuruş zammiyle, Orhaniye ciheti kumandanlığına tayini hususu'na irade-i seniyye-i cenab-ı padişah-i müteallık ve şeref sadır buyurulmuş ve müşarun-ileyh Mehmet Ali Paşa'nın derseâdete avdeti kendisine ve Orhaniye ciheti kumandanlığına ait vezaif'in hüsn'ü ifası maddesi dahi müşarun-ileyh Şakir Paşa hazretlerine bildirilmiş olmakla ita'yı malumat olunur.

26 Teşrin-i Sani – 93 Mustafa

Süleyman Paşa Hazretlerine

21 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafname-i âli'lerinin cevabını yazmış idim; Makam kaimmakami-i seraskeri'den telgrafname-i resmiyesi keşide olunacağını dahi beyan etmiş idim. Güç hal ile bu gün Mehmet Ali Paşa'nın azliyle yerine rütbe-i haliyesiyle Şakir Paşa'nın kumandanlığı müyesser oldu. Bu bab'da tafsilat'a girişmek bu meşâğıl-i âli'i³⁸⁴ kesire arasında zat-ı devletlerini tasdiyadan başka bir şeyi olamayacağından, bu kadarcıkla iktifa ettim. Fakat şu sü-i idarenin³⁸⁵ eseri olarak, Kamerli'de bulunan asakir-i şahanenin cümlesi bayağı da moralize olmuş denmekte olduğundan, bu babta pek ziyade telaş ve endişedeyim. Evvel'den yalnız müstahfizların talimsiz ve zabitsiz olduklarından bahis olunuyor idi. Şimdi ise, Bosna'dan ve Şıпка'dan sevk olunan taburlar içinde “sebat edemiyor” sözü çıktı. Bunun üzerine Orhaniye'den gelen bazı zevat ile Sofya'dan dahi bu yolda bir takım ihtarat vakiğ olmaktadır. Maâzallah Kamerli'de ve İzladi'de sebatsızlık gösterilecek olursa, intac edeceği halin vehametinin derecesi nezdi dega'yı gaşnasilerinde tariften müstağnidir. Çefadide³⁸⁶, evvelden beri bir mücerreb...

³⁸⁴ Meşâğıl-i âli'i: Meşguliyetler.

³⁸⁵ Sü-i İdare: Kötü idare.

³⁸⁶ Cefadide: Cefa görmüş, cefa çekmiş.

kumandan eline orduyu mezkur düşmüş ola idi, yahut şark ordusunca harekat-ı askeriye'yi bi'l-icra, zat-ı hüdayuyları,³⁸⁷ yazmış olduğunuz vechile Orhaniye'ye teşrif buyura idiniz askerlerimiz şimdi Lofça ve Selvi üzerlerinde taarruz halinde bulunacak iken bu gün ve Orhaniye ve Etrapol gibi sarp ve geçit vermez mahallerde bile eğlenemeyerek bayağıca Sofya ve Filibe ovalarına ric'at etmek istidadında bulunuyorlar. Şakir Paşa'ya vereceğiniz evamir ve Recep Paşa'nın mücerrep olan gayret'i askeriyesiyle beraber müslim olan hamiyet-i fitriye'si, şu gayet vahim gözüken mesele'yi inşaallah halleder. Buraca buna çare, her ne yapılsa yapılp biraz daha asker sevk etmek maddesi olmasıyla bu bab da elimden gelen kuvvetimi sarf etmekten bir an hali olmamaktayım. Ve tophanece dahi kuva'yı askeriye'ye bir zerre katmak için itfaiye alayına bir ikinci keşadiyle birinci alayın muallim zabitan ve kaffe-i neferatı³⁸⁸ ikinci alaya nakil ile hemen mevki-i harbe sevk etmek üzere mihya edilmiştir. Birinci alayın efradı acemi olduğundan ve onbaşı'dan yukarı ve zabitan'ın cümlesi muallim olduğundan inşaallah az zaman içinde bu neferatın dahi talimlerin sarfı mesai olunacak, bir de harekat-ı askeriye giz sırasında hava dahi muhalif bulunmuş olduğundan, endişeye derundeyim. İnşâallâhü teala size mev'ud olan muzafferiyet-i ilâhi semeresiyle muvaffakiyetlerinizi beklemekte olduğumu arz ederim ferman.

27 Teşrin-i sani – 93

Mahmud

Teşrin-i saninin 28. ve Plevne'nin esareti günü'nün akşamından sonra, yani 29. gece, Kaimmakam Mustafa Paşa dahi makam-ı kaim makami'den azledilerek, yerine Rauf Paşa kaimmakam nasp edildi.

Ol babta ma-beyn-i hümayun ile makamı saderet, Mahmud Celalettin ve Rauf Paşalar'dan varit olan telgrafnameler suretidir ki, bunlar 29. gece saat 9 ve 10 ve ...ilâh bu tarih ile yazıldığı halde, o zaman ki müttehaz usul hükmünce, 28 – Teşrin-i sani tarihi vaz edilmiştir:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Vakt-i harpte mütamediyen ve zaman-ı sulhta asayiş-i dahili mahalli hadisat zuhur eder ise muvakkatan, memleketleri dahilinde istihdam olunmak üzere, nizamiye, redif ve

³⁸⁷ Hüday: Allah.

³⁸⁸ Kaffe-i Neferat: Bütün askerler.

müstahfız sıfatı ile musallah efradın gayri ahali'den bir kısmının mecburi ve diğer kısmının ihtiyari olması kaydıyla...

ve asakir-i mülkiye namıyla bir sınıf-ı cedid tesis edilip, kanunun neşrolunduğu malum sami-i daverileridir. Bu askerin cemi ve teslîhına mürettep muamelatın ehemmiyeti ile beraber, emniyet ve itimadı haiz bir zata tevdiının mültezimiyeti, umum kumandanlığının Kaimmakam Sabık Mustafa Paşa Hazretlerine tefvizini³⁸⁹ icap ederek serasker kaimmakamlığının dahi faal ve genç bir zata ihalesinde nezdi aliye şehri yaride müreccahıyyet ve hatup mühime-i cünüdiyyece menfeat görülmesine mebni, memuriyet-i mezkuriye de Rauf Paşa Hazretleri tayin buyrulmuştur. Mutalaat-ı muharrare hükmünce, şu tevettülün nefsül-emre³⁹⁰ mutabakat ve merkezi isabete mukareneti mahalli bahs olmayıp, yalnız müşarun-ileyh Rauf Paşa ile meyan-ı âli lerinde meskün³⁹¹ olan beynünet ciheti, işin bir nakısa-i cüziyyesi³⁹² olur ise de, şu mübayenetin hükmü tesirinin mahdudiyet-i tabiisi musalih hazıra-i askeriyyeye min-haysül umum adem-i taallukunu³⁹³ dai olmakla, bunun uhde-i hamiyet-i devletlerine mevduğ olan memuriyet-i celile'nin edayı vecaibine hail ve tevcihı diğerle muhafaza-i bakiye-i islama maksur bulunan mesai-ı belîğa-i hamiyetimdanelerine sebeb-i atıl ad buyrulmayacağı bahsinde ümitler ber-kemal olduğu gibi, bi havlihi teala gaile-i harbiyenin indifaında, esbab-ı mubayenet bizzat taraf-ı eşref-i hazreti padişahi'den ru'yet buyrulacağından evvel halde metalibi³⁹⁴ tarafeyn dahi bir netice-i adideye karin olmak tabii olmakla, şimdilik maksudun bizzat olan suret, macerayı sabıktan münbeis bir te'sir var ise onun muvakkaten ve hükmiyyeti aliye-i atıye'ye itimaden, lisan ve vicdan dan izalesi maddesi olduğundan, şu maksud-u ali beynel canibeyn³⁹⁵ rehin-i hüsün telakkı olduğu takdirde, hamiyet ve sadakat-ı vataniye ile ve aksi dahi mania-ı muhalefe ile tevcih olunacağının ve herhalde tetabi-ı muvaffakiyet ve tevali-i medayih³⁹⁶ ve memduhiyyet-i müşirileri netice-i emel olup bu günkü telgraflarından müsteban olan teşebbüsat-ı külliye-i harbiye'den dolayı

³⁸⁹ Tehviz: İhale, sipariş verme, dağıtım, bir gayrimenkulu bilinen bir bedel karşılığında bir üstüne bırakma.

³⁹⁰ Nefsül-Emre: Aslına bakılırsa, gerçekte, insanın yeme-içmesi, kendi, şahıs.

³⁹¹ Meskün: İçinde insan oturan yer, insan bulunan şehir.

³⁹² Nakısa-i Cüziyye: Küçük bir kusur.

³⁹³ Adem i taalluk:İlgisizlik.

³⁹⁴ Metalib: Talep olunan, istenen şeyler.

³⁹⁵ Beynel Canibeyn: İki taraf arasında.

³⁹⁶ Tevali-i Medayih: Devam eden, övülmeye layık işler.

dahi alem-i islamın mensuriyyeti bir vecih iltimas ve ba’huduğ bii kıyas mazhar-ı deayi hılafet penahi olduğunun bi hasebil iradat-ı tebliğine ibtidar kılındı efendim.

28 Teşrin-i sani – 93 Said

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bu kere Rauf Paşa Hazretleri serasker kaimmakamlığına ve Kaimmakam Sabık Mustafa Paşa Hazretleri asakiri mülkiye kumandanlığına, Ömer Fevzi Paşa Hazretleri dahi Edirne’de ihtiyat askeri tertip ve idaresine tayin buyrulmuştur. Müşarun-ileyh Rauf Paşa ile zatı devletleri beyninde bazı mertebe ihtilafı efkarı mevcut olması muvaffakiyat-ı mütemadiye-i müşirilerinin en ziyade...

Umdet’ül Hakayık

Sayfa 86

mütemennisi olduğum cihetle senavurlarınca³⁹⁷ kemal-i safvet ve muhalesatle bu recaname’nin terkimine bais oldu.

Serkâr-ı devlet’de ve hususan muhafız-ı namus mülk ve millet olan sınıf askeri kumandasında bulunan zevat için her vakitte ve hele böyle zaman içinde ihtilafat-ı zatiye’yi bütün bütün bertaraf etmek ve maslahat-ı din ve devlette el birliğiyle çalışmak vazifeden bulunduğu nezd-i devletlerinde müslim ve müsattık olacağına, hasâil-i hamide-i müşirleri şahid-i adildir. Benaberin müşarun-ileyh ile arada ilişik bırakılmayıp padişahımız efendimiz’in ve cümlemizin ümit ve intizarımız vechile bir kat daha isbat-ı müessir hamiyete himmet buyurulacağı kaviyyen me’müldür.

28 Teşrin-i Sani – 93 Ethem

Süleyman Paşa Hazretlerine

Kaimmakam Paşa kaimmakamlıktan azloldu. Yerine Rauf Paşa tayin buyuruldu. Şimdiye kadar çalışıp çabaladığımız, devlet ve milletimizi şu varta-i hevn-nak’dan³⁹⁸ tahlis etmek maksadına mepnidir. Yoksa menfaat-ı zatiyemiz için olmadığı bedihi’dır. Binaen-

³⁹⁷ Senavur: Med eden, öven.

³⁹⁸ Varta i hevn-nak:Korkunç, uçurum.

aleyh, makam-ı âliye müşarun-ileyhin teveddülünden dolayı zat-ı usaddı³⁹⁹ semat-ı efhamilerince kat'an mucib-i inkisar olmayarak, nihayet dereceye kadar sağı ve gayret ve sebat buyuracağınızdan şüphem yoktur. Çünkü, muvaffakiyat ve himmemat meşkure-i devletleri, bi-hakkın hemder devlet ve hem de elsine-i millette bilinir. Lakin, muhlis mütehasıslarının bunca seim ve ol kadar sıdık ve istikamet ve sadakatın inzarı umumiye de bütüb bütün aks ve hılafında görülür ki, İstanbulca şimdiye kadar hakkımda söylenmedik söz kalmadı. Sair suretle de şüphe olunmakta idiğini hissediyorum. Bu sadematı dehre bi hakkın kabe göğüs gerip ve asl fütur getirmeyip çalışmağı gözüme aldırılmışım. Lakin, bir de hal ve zamana muvafık hususatta acizane bir zerre ve nebze katmak nüfuzunu haizim zan etmekte idim.

Halbuki bu nüfuzumun tesiri dahi kalmamış ve böylelikle bundan sonra heyet-i idare arasında bulunmak ve çünkü ihtiyat ordusunun cemiğ ve tertibince şimdiden fevkalade keselan ve noksani-i tedabir edilmekte olduğu gibi bade'ma dahi iş buan mukayyes görüleceğinden umum millet nazarında bütün bütün ve doğrudan doğruya muhlis sadıkları mesul ve maznun tutulacağım. Binaen-aleyh, zat-ı şevket semat cenabı cihan banı'den iki şey istidasında bulunmak üzereyim...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 87

Birincisi, mevaki-ı harbiye'nin yerinde ve maıyyette bulunmak: ikincisi, büsbütün afv buyrulamalıdır. Bunların birinin kabulü için musır ve müterekkı⁴⁰⁰ olduğumu mahrumane olarak zat-ı devletlerine arz ve beyan ederim. Cenab-ı Hakk encamını⁴⁰¹ hayr eylesin. Baki ferman.

28 Teşrin-i sani – 93 Mahmud

Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Evvelce beyan ve işar olunduğu vecih ile, bu kere seraskerlik kaimmakamlığı avatıfı celile-i padişahiden olarak uhde-i acizaneme ihale buyrulmuş ve bugün mingayri liyakatin tefsiye-i umuru memureye mübaşeret olunmuştur. Bi'l-cümle işarat-ı devletlerinin tervic ve

³⁹⁹ Zat Usad: Asillerin kendileri.

⁴⁰⁰ Müterekkıb: Terakkub eden, bekleyen, gözleyen, uman.

⁴⁰¹ Encam: Niyahet, son.

icrasına ve hareket-ı aleyhlerinin her suretle teshil ve tehvinine vüs-u acizanemin derece-i nihayesinde olarak bezli mesai etmeğe vel hasıl elimden geldiği mertebe zat-ı müşirilerine her suretle muavenete çalışmaya azmetmiş olduğumdan bundan sermü inhıra⁴⁰² etmeyeceğimi kaviyyen temin eder ve her hal ve harekatta mazhar-ı muvaffekiyat-ı azime olmaları deavatının muvazıbı olduğumu beyan ederim.

28 Teşrin-i sani – 93 Rauf

Ma-beyn-i hümayun tegrafnamesinin hülasa-i müeddası “Rauf Paşa ile aranızda mübayenet vardır. Gaile-i harbiyenin indifaında esbabı mübayenet bizzat taraf-ı eşref hazreti padişahiden ru’yet edilerek maalib-i tarafeyn bir netice-i adileye mukarenet⁴⁰³ edecektir. Şimdilik beyninizdeki tesiri muvakkaten ve zat-ı şahanelerin âti de deruhta buyuracakları hükümlüklerine itimaden lisan ve vicdandan izale ediniz. Bu ihtar-ı padişahiye tevfi kan aradaki mübayeneti izale eder iseniz, hamiyet ve sadakatı vataniyyenizin vücuduna ve etmezseniz hamiyetsizliğinize hüküm olunacaktır. Sizin bugün Maçka ve Teresenik aleyhine vukuğ bulan teşebbüs-ı külliye-i harbiyyenizde muvaffakiyet ve mensuriyyetiniz dahi mazhar-ı deay-ı hılafet penahi oldu. İşte bu hususların size tebliğini zatı şahaneleri ferman buyurdıklarından ben de tebliğ ediyorum.” diyor. Böyle bir telgrafname yazılmasına sebep ise, Rauf Paşa’nın makam-ı seraskeriye gelmesi üzerine, benim bil istifa işten...

Umdet’ül Hakayık

Sayfa 88

çekilmekte ısrarının ağlabiyyet ihtimali tasavvuru buyrulması idi. Çünkü, Rauf Paşa alenen ve bi’gayri hakkın hakkımda buğz ve adavet ve zihni padişahiye tağlit eder surette icra-i mefsedet⁴⁰⁴ eylediğinden, onun makam-ı seraskeriye zamanı idaresinde iş içinde bulunmak kendim için müstakbelen bir vahameti davet etmek melhuziyeti varit olmak hatırı-ı hıraş-ı padişahi olmakla, bu babda ki sü-i havatırı⁴⁰⁵ izale için, esbab-ı mübayeneti bizzat ru’yet ve Rauf Paşa ile beni huzuru şahanelerine söyleterek kendileri hakem olacaklarını ferman buyurdular; yani “Rauf Paşa’nın makam-ı seraskeriye getirilmesinde endişeye mahal yoktur; badel muharebe ben her ikinizi huzuru şahaneme çağırarak hanginiz haklı ve haksız olduğunu hüküm ederim. Öyle işi Rauf Paşa’nın keyf ve idaresine ve divanı harbe filan

⁴⁰² Sermü: Kıl kadar, pek az şey.

⁴⁰³ Mukarenet: Bitişiklik, yaklaşma, kavuşma.

⁴⁰⁴ İcra- İmefsedet: Fesatlık etmek.

⁴⁰⁵ Sü-i Havatır: Kötü hatıralar.

bırakmam, beyhude bunu merak ederek işine fütur getirme; Maçka ve Teresenik aleyhine mübaşir olduğun hareket-i harbiye için de işte sana dua ediyorum.“ buyuruyorlar. Fil hakika azim ve niyeti padişahi bu merkezde olup öyle meydanda bir sebep kanunu yokken divan-ı harp teşkili ile beni esele ve ecvibeye⁴⁰⁶ muhatap ederek tahkirata uğratmak ve mahkum etmek merzı-i humayün değil idi. Lakin Rauf Paşa ve taraftarının işi bu hale getirmek için istiğmal ve irtikap ettikleri desise ve entrika sahihan masum olan zat-ı melaik semat-ı hılafet penahiye ağdap ve bi huzur ederek bu aciz gibi Sırp Karadağ ve Rusya muharebelerinde bunca hizmet-i fedakeranesi sebgat etmiş bir bende-i sadık ve guyurun müzliga-i harta düşmesine sebebiyet verdiler. Ve nazar-ı atıfet ve merhumet-i padişahiden sukutum için var kuvvetlerini sarf ile işi en istenilmez bir pereseye getirdiler. Gâtele hümüllah!

Zat-ı atıfet semat-ı hazreti padişahinin iş bu telgrafname de münderic iradat-ı hükümet beyanatına iğtimaden tasmim ve tasavvur ettiğim istiğfaden feraget ve şu cevapname-i telgrafi ile Rauf Paşa ile beynimizde mübayenet vukuu şayiasının esas ve hakikatını arz ve tafsil eyledim:

Ma-beyn-i hümayunu mülükane baş kitabet celilesine

İrade-i seniyye-i bahis fermanname-i telgrafları meattağzim kıraat olundu. Rauf Paşa ile çakirleri beyninde mübayenet vukuu itikatında devam buyrulduğuna halen tesüften kendimi alamıyorum. Mahataallümi fahimaneleri buyurulduğu vecih ile mübayenet kelimesi zıttıyyeti mutasavverede müşareketi tarafeyni...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 89

mucibiyyet üzerine müstağmel olup tarafı şakiranem de ise, fikren, halen, galen, beynünet asarı olmadığı ve müşarunileyhe zerre-i iğbirarım⁴⁰⁷ bulunmadığını gasemibillah olarak arz ve temin eylerim.

İtikadımca müşarun-ileyhin dahi kat'an çakirlerine vicdani bir iğbirar olmayıp hakikat-ı mesele: yalnız Yeni Zağra'da ki iki taburun düçarı olduğu felaket ve onu müteakip Yeni Zağra ile Eski Zağra beyninde: gillet tedbir-i seyyiesi ile uğradığı şenia-i hezimetten dolayı "Mazhar-ı gadabı âli olurum mütalaasıyla ürkerek az ve kabahat ve kusur etmek ve

⁴⁰⁶ Ecvibe: Sorulan şeylerin, söylenilen sözlerin karşılıkları.

⁴⁰⁷ Zerre-i İğbirar: Gücenmemek, kırılmamak.

beriüzzimme⁴⁰⁸ görünmek azmi ile sun-ı hudi-i ve cali olarak müşarun ileyhın icat ettiği bir mübayenet-i mefruzadan ibarettir. İşin künh ve rengi böyle olduğu için şu saate kadar kendilerine değil darılmak, hatta ibda ettiği şu ahvali garibeye gülmekten başka hatırıma bir şey gelmedi. Burasının teşrihten maksat çakiranem, bendenizin kat'a hak müşarunileyh te bir ilişkim olmadığından ve veli nimet efendimiz hazretleri dahi “siz haklı ve Süleyman Paşa haksız imiş ben anladım“ gibi velev aleyhime olsun kendisine taltifamız bir iki söz sarf buyuruverdikleri halde zaten kendisinin dargınlığı ve göstermek istediği beynünet dahi bi esas, cali ve mesnu olduğundan mutmeinnül⁴⁰⁹ hatır kalarak, göstermek istediği mübayenet-i suriyeden de bittab-i keffiyet ve feragat eder itikadındayım.

Bu halde çakirlerince de kat'an bir nokta-i iğbar tasavvur buyrulmasın. Doğrusu veliyi nimet efendimiz haezretlerinin bu misillü avarız-ı cüziye ile de müştekillül efkar bulunmaları bizim için sahihan ağzam-ı cinayat olduğundan herhalde tenimde remg-ı hayat baki oldukça, rızayı felah-ı irtizayı hazreti hılafet penahileri daire-i ferman berisinde bulunacağımı ve bilerek bir kusur etmemeye can ve baş ile cevaben arz ederim.

29 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Sadrazam Ethem Paşa telgrafnamesinde “izale-i mübayeneti temenni eder olduğunu ve bu temenniye muvafakat yani zan ve tahmin edildiğine göre istiğfaya, fülana müracaat edilmediği halde, bir kat daha ibraz-ı müesser-i hamiyet etmiş olacağımı ve cümlelerin ümit ve intizarı bu merkezde bulunacağının kaviyyen me'muliyetinde idiğini“ beyan ediyor. Müşarun-ileyh de Rauf Paşa'ya dair olan efkarımı tasrih ve ümuru devleti şahsiyat ile mezc etmeyeceğimi bir vech-i âti beyan eyledim:...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 90

Huzur-u Celil-i Hazreti Sadaret Penahi'ye

Rauf Paşa hazretlerinin kaimmakamlığı ile tevcihat-ı saireye ve müşarun ileyh ile beynimizde mevcut ihtilafı efkarın indifaina dair fermanname-i telgraflarını aldım. İhtilafın kulunuza ait bir ciheti nesebiyyesi olmadığı gibi ihtimal ki Rauf Paşa Hazretlerinin dahi vicdanen hakkı çakiranem de bir iğbarı olmaya. Çünkü, müşarun-ileyh Yeni Zağra ve Eski

⁴⁰⁸ Beriüzzimme: Zimmeti temiz olan, aklanmış.

⁴⁰⁹ Mutmein: Gönlü kalmış, içi rahat, şüphesi yok.

Zağra beyninde killet-i tedbir ile davet ettiği hezimetini bir mahalli diğere arzu ve Yenizağra'nın istilasını kabahatini de aralıkta unutturmak saniası ile hakkı çakıranemde ca'li bir dargınlık ve mesnu sebebiyetler ibda etmiş ve buna da gördüğü felaket üzerine hakkında gadab-ı âliyi davet etmemek için teşebbüs mecburiyetinde bulunmuş veyahut ki bir diğeri kendisine hakkı çakıranem de calibi iğbirar olacak lisanı istiğmal edip müşarun-ileyh de ona kanaat etmiş. Bu şıkkından herhangi biris olursa olsun müşarun ileyh dahi “hezimetime bu sebep oldu“ itikadında rasih⁴¹⁰ kalmak ve nazar-ı hazreti padişahi ve vükela da kendisini masum göstermek fikri ile şimdiye kadar bu ca'li⁴¹¹ dargınlığında dahi devam eylemiştir.

Beynimizde zaten derkar olan hukuka bendeniz halen riayette daim olduğumu kendilerine bu kere de arz ettim. Bendenizin müşarun-ileyh hazretleri hakkında kat'an iğbirarım olmadığı gibi, müşarun-ileyhin dahi hakkı çakıranemde vicdani bir iğbirarı olmadığına kulunuz kaniim. Şu kadar ki, muhafaza-i şahsiyatı için tuul ve deraz⁴¹² bir takım maleyani'ye⁴¹³ kalkışmış ise de, ondan da kat'an mütessir olmayıp, yalnız müteaccip olduğumu ve ümur-u mühime-i devleti şahsiyat ile mezc eylemek sıfat-ı hamiyete yakıştırılır şey olmadığından irade-i celile-i fahimaneleri dairesinde son nefese kadar çalışmak azminde bulunduğumu cevaben arz eylerim.

29 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Mahmud Celalettin Paşa telgrafnamesinde “Rauf Paşa'nın makam-ı seraskeriye getirilmesinden teessür edilmeyerek sebat ve gayret edilmesini“ müşvik bazı fükarat iğradından sonra kendi halinden dahi şikayet ediyor. Lakin Mahmud Paşa'nın bu telgrafnamesini Teşrin-i saninin 30. günü aldığından ona da bir vechi âti cevap vererek yazdığı fükarattan beyan-ı teessürat eyledim:

Mahmud Paşa Hazretlerine

28 Teşrin-i sani 93 tarihi telgrafnamei efhamilerini eşkeriz teessüf olarak aldım...

Tuna Şark ciheti Muharebatı

Sayfa 91

⁴¹⁰ Rasih: 1. Sağlam, temeli kuvvetli. 2. Bilgisi (din bilgisi) çok geniş olan. 3. Erkek adı.

⁴¹¹ Ca'li: 1. Sahte, yapmacıklık, düzme. 2. Yapma.

⁴¹² Deraz: Uzun.

⁴¹³ Malayini:Manasız, faydasız, boş şeyler.

Zaten her devlet ve milletin inkiraz⁴¹⁴ ve indirası⁴¹⁵ taarruzat-ı hariciyeye menzam olan fesadat-ı dahiliye ile vücut bulduğuna tarihler şahittir. İğtikadımca, şu günler muharebenin son günleridir. Şevket Paşa hezimetі zamanında hâkpâ'ya arzettiğim vechile daha ol vakit diploma-i muamelatın'a kıymam olunmalı idi. Eğer üç dört aylık bir mütareke akdine muvaffakiyet mümkün olur ve İngiltere ile Avusturya tevsiat⁴¹⁶ edilebilise; inkizasında iş de kamilen bendenize bırakılır ise çare-i mukavemet tedarik olunur. Ve illâ muharebenin devamı musalaha şeraitini ağırlaştırmaktan başka bir netice göstermeyecektir.

Bir mütareke in'ıkadı için makam-ı sadarete bir arıza yazdım ise de cevabını alamadım. Hususiyle şimdi kaimmakam paşa'dan aldığım, Plevne hakkındaki feci havadis sahih ise, bütün bütün işin rengi tahvil edecektir. Binaen aleyh, artık bir mütareke kabulünden başka çaresi yoktur. Zat-ı Devletleri hakkında olan arz'iyata gelince ahlak-ı beşeriyyede fenalığa sebep aramak cibilleti zaten merkuз olup, nazar-ı alemde en müteayyin zatı devletleri bulunduğu gibi, ihtimal ki vükela arkadaşılığınızdan bazı fesad-ı ahlak eshabı dahi "Müsavi-i hazıra Mahmud Paşa Hazretlerinin sun-ı hudududur; biz dedik idi ama dinletemedik" gibi lisan-ı istiğmal edildiklerinden olmalıdır ki, halkca bu derece heyecan hasıl etmiş; maama ih, zat-ı devletleri de işten çekilir veya İstanbul'dan gaybubet⁴¹⁷ buyurur ise, arzu'hal ve meram edecek kimse bulamayacağım cihet ile, en ziyade delhun ve müteessir kalacak bendeniz olduğumu kemal-i teessüf ve telehhüf ile arz ederim ferman. 30 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Rauf Paşa, telgrafnamesinde işaretimi terviç, hareketimi teshil ve herhalde muavenete sağı ve gayret edeceğini gayet müessir ve sahihan insana kanaat getirir bir lisan ile beyan ediyorsa da, hayf ki vukuat-ı atiyede ki muamelatı isbat edeceği vecihle bu vaadini hiçbir vakit inhibar eylememiştir. Acizleri ona dahi gayet halisane bir lisan ile arz-ı meram eyledim:

Huzur-u Celil-i Kaimmakamı'ye

Makam-ı celil-i kaimmakamı ile bundan akdem mebecceliyyet-i aleyhleri hakkında olan telgrafname-i asıfanelerini almamış idim. Lisan-ı tevkır ve ihtiram ile tebrik eder ve

⁴¹⁴ İnkiraz: Bir kalabalıktan, bir bütünden tek bir kişi bile kalmayacak şekilde tükenme.

⁴¹⁵ İndiras: Kökten yıkılma, adı sanı kalmama, eseri kalmayacak şekilde tükenme, bitme.

⁴¹⁶ Tevsiat: Genişletmek, genişletilmek.

⁴¹⁷ Gaybubet: Kaybolma, yokluk, bulunmayan, gözünde olmayış.

muvaffakiyet celileri davatını tilavet eylerim. Teminat-ı devletleri bahsine gelince: buna arz-ı teşekkürat-ı azime ile beraber,...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 92

bu teminatın iğtasına sizce bais olan ahvale ve ehellezim derununda zerrece buğz⁴¹⁸ ve iğbirar bulunmaksızın yalnız teessüf ederim.

Şimdi uzun uzun tafsilat-ı itasına zamanın ve şifrenin tahammülü olmadığından, Cenab-ı hakk müvecaha ederse, kanaat-ı devletleri hasıl olur zannındayım.

Bendeniz kadimen bildiğiniz hal ve efkarda olup, haizi olduğum sıfat bir takımları gibi hal ve kalimi - Cenab-ı Hakka hamd olsun - asla tahvil etmedi. Zat-ı devletlerine olan derece-i ihlasımı gerek mukaddemce Yeni Zağra kumandanlıkları ve gerek muahharan Balkan kumandanlığı tevcihinde makamat-ı resmiyeye yazdığım arizalarım ile işhat ederim. Hasıl-ı zerre-i kabahatim olmaksızın hakkımda hasıl ettiğiniz itikat necibeye kıyamete kadar teessüf eder ve buna karşılık olarak size minel kadim ifa edegeldiğim ve muhafazasını borç bildiğim hukuk ve nisbet her ne ise ondan kat'a ayrılmayarak ve iğbirar-ı devletlerinden asla teessür etmeyip ve hükümde vermeyerek halen ihlas-ı kadim dairesinde bulunduğumu Cenab-ı vahidi lem yezele kesm ederek arz eylerim.

29 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Rauf Paşa'nın o tarihe kadar müteşebbis olduğu fesadata vakıf iken semahatı fitriyeme ve safvet-i kalbime mağluben şu yolda bir telgrafname yazarak ma sebaktan kamilen feragat eylediğimi gayet haisane bir lisan-ı kalp ile beyan eyledim. Hak payı şahane ile makam-ı sadarete vukuğ bulan mağruzatımda dahi hali siyyet-i kalbimi ve hakikati tercüme ve tasvir ederek, Rauf Paşa ile uzlaşmak suretini hüsnü telakki eyledim ise de, müşarun ileyh Rauf Paşa'nın fitrat ve cibilliyeti yine icra-i ahkamdan geri kalmadığından, bilahere öyle tehlikeli ve vehametli günlerde bu yüzden belki harbin ve devletin tesri-ı felaketine her suretle sarf-ı kudret-i fesadiyye için leyl ve nehar hasr-ı işgal eyledi. Rauf Paşa'nın mezkur telgrafnamesi alınıp cevabı dahi yazıldıktan sonra uhdesine serasker kaimmakamlığı tevcih kılındığına dair iş bu telgrafnamesi alındı:

⁴¹⁸ Buğz: Kin, nefret, sevmeme.

Rumeli Umum Kumandanlığına

Avatıf-ı seniyye-i hazreti mülükaneden serasker kaimmakamlığı uhde-i acizaneme tevcih buyurularak müsteinen bi tevfikıllahi teala tesviye-i umuru memureye şuruğ ve mübaşeret kılınmış olmakla beyanı keyfiyet olunur.

28 Teşrin-i sani – 93 Rauf

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 93

Gelelim şu sırada ki ahval-i umumiye-i harbiyeye: Maçka ve Teresenik aleyhine tasmin kılınan hareket-i taarruziyye, İstanbul'a dahi bildirildiği vecih ile teşrin-i saninin 28. günü mevki-i icraya konacak idi. Binaen-aleyh Fazlı Paşa'ya iğtası iktiza eden emirler daha 27. günü akşamından verilmiş ise de sabahın saat ikisini elli dakika geçerek Gaziköyü'nde bulunan kolordu kumandanı Fazlı Paşa, Ruscuk'a; bana iş bu telgrafnameyi yazdı:

Ruscuk'ta Umum Tuna Kumandanlığı Canib-i Alisine

Rüzgarın şiddeti bir dereceye kadar kumandaya mani olacağı gibi günlerin kısalığından ve bir de şayet bir mecburiyet görülürde avdet olunamaz ise şiddet-i berudetten açıkta geceleme kabil olmayacağından bu gün için ufak bir keşif ile iktifa olunarak umumi hareketi te'hir eylemek varid-i hatır oluyor. Çünkü, düşman tarafından mecburiyet verilmese bile buğdiyyet-i mesafeden dolayı avdet, geceye kalacağından havanın meydanda olan şidetli bürudatı⁴¹⁹ enva-i sefaleti mucip olacağını arz eder ve bu babta iradelerine intizar eylerim ferman.

28 Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Fazlı Paşa'dan hılaf-ı intizar aldığım bu telgraftan da müteessir olarak âtizzikir emirname-i cevabiyi yazdım:

Saadetlü Fazlı Paşa Hazretlerine

Ben şimdiye kadar top, tüfek sesi istimaina müntazır idim. Bundan sonra letafet-i⁴²⁰ hava aramak beyhudeye intizardır. Siz daha sabaha karşı askeri sevk ve tahrik etmeli ve

⁴¹⁹ Burudat: Soğuk.

⁴²⁰ Letafet: Latiflik, hoşluk, güzellik, nezaket, yumuşaklık.

şimdiye kadar harbe mübaşir bulunmalı idiniz. Her ne ise olmuş, yahut olamamış ne yapar iseniz yapınız da akşama avdet ediniz.

28 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

Fazlı Paşa, gece saat beşe doğru ba telgraf iş bu vukuatı jurnalını arz etti:

Tuna Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

İrade-i aleyhleri vech ile Gaziköyü'nde mütehaşşit üç liva'dan mürettep asakir-i şahane ile bu gün saat iki buçukta hareketle Pirgus, Maçka mevkihlerinde bulunan Rusya askerlerinin tedafi-i halinde bulunan istihkamları üzerine taarruz olundu. Pirgus karyesi ile üstündeki sırtlarda...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 94

müdafaa da bulunan düşmana tesadüf olundu. İki buçuk saat kadar vuku bulan muharebe ve müsademe'den sonra düşmanın piyade ve süvarisi Maçka ve Teresenik tarafına münhezimen firar eylediler ve bir haylice düşman takip olundukta akşam saat on bire geldiği ve hasb'el mevsim asakir-i şahanenin çadırsız açıkta gecelemeleri gayri mümkün olduğundan ve o havalide bulunan düşmanı bağteten⁴²¹ ve tenkil bu gece saat iki de bi hamdillahi teala karargahımız olan Gaziköyü ordugahına kemal-i intizam ile avdet eylediğimizi arz ile refakat-ı acizanem de bulunan bil cümle ümera ve zabitan ve tümen neferine kadar asakir-i şahanenin ala meratibihim⁴²² bu günkü gayret ve himmet ve şecaatlerini beyandan geri durmadığımı arz ve ifade eylerim.

28 Teşrin-i Sani – 93 Fazlı

Ben de ma-beyn-i hümayun ile makam-ı sadaret ve kaimmakamiye ve Mahmud Paşa'ya bir vechi âti arz-ı keyfiyet ettim:

Bugün Ruscuk pişgahından düşman üzerine taarruz olunacağı dünkü tarihli telgrafname-i acizi ile arz olunmuş idi. Kuvve-i hazıramızdan mikdar-ı kafi taburlar ile sol cenahtan ve Kraşne karyesi üzerinden Hezergrat kolordusu kumandanı Fazlı Paşa refakatı ile

⁴²¹ Bağteten: Birdenbire, apansızın.

⁴²² Meratib: Rütbeler, dereceler.

bir kol ve Mirliya Salim Paşa refakatı ile de diğer bir kol sevk edilmesi ile her ikisi Pirgus karyesi sırtlarında birleşmiş oldukları halde düşman bila muharebe gerek Pirgus ve gerek Maçka karyeleri istikametini terk ile ve yalnız birkaç top atarak geriye, Teresenik ve Dömekil karyeleri sırtları istikametine çekilmiş ve Fazlı Paşa refakatı ile gelen kol zaten hesabı lazımı üzere davranamadığı cihetle Pirgus sırtları iktiza eden zamandan biraz sonracı tutulmuş olduğundan binaen-aleyh hareketimizi düşmanın bizi davet ettiği Dömekil sırtlarına kadar ilerletmeye akşamın kurbiyyeti⁴²³ mani olarak biz' zarure avdet emri verilmiş ve bu harekette yalnız asakeri muavene-i çerakese Maçka sırtları ardına kadar ilerleyerek düşman süvarisi ile bir miktar tüfek ateşi edip yedi re's kısırak igtinam eylemiş ve dört tabur piyadesiyle iki alay süvarisinden başka meydanda kalabalığı görülmemiş idiği ve düşman kendisini pek geri çektiği cihetle mevki-i harbe erken varıp erkence de işe başlamak için yarın tertibat-ı mukteziyye bi'l-icra ertesi günü avn ve inayet-i hakka ve tesiri duayı hazreti veliyyün'niğmete müsteniden yine taarruza devam olunacağı mağrurdur.

28 Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 95

Teşrin-i saninin 29. günü musammem olan taarruzun bizzat sevkıyat ve tertibatını ve Pirgus cihetinden bir ufak keşiş icra ile beraber makam-ı kaimmakaminin tebeddülü üzerine yukarıda zikrolunan muhaberat ile de işgal mecburiyetinde bulundum ve Fazlı Paşa'ya da ba telgraf şu emri verdim:

Fazlı Paşa Hazretlerine

Yarın saat ikide Kraşne'den süvariler en ileride ve piyade avcılarını onun gerisinde olmak üzere hareket ve nihayet saat üç buçuğa kadar , dünkü tutulan sırt üzerine yetişmeye gayret eylemelidir. Düşmanın burada kuvveti olmadığı dünkü tahkikat-ı ahire ile bu gün zırhlı göndermesinden anlaşıldı, biz gayret eder isek ve Cenab-ı Hakk ta nasip eder ise en ileri

⁴²³ Kurbiyyet:Yakınlık.

noktaya kadar ilerlemeye yarın sağıyetmek kastında bulunulduğunu arz ve ihtar ve gayet süratli davranılması tekrar eylerim.

29 Teşrin-i sani – 93 Süleyman

İşte Maçka taarruzu için sevkine çalışılan Ruscuk ve Gaziköy ve Selanik fırkalarından mürettep kuvve-i tehtidiyyenin ve mevakı-ı mezkurenin ahvali harbiyyesi şu vecih ile idi. Onların sol cenahında bulunan Karahasanlar kumandanı Hacı Reşit Paşa, Kavaça cihetlerinde düşmanı işgale memur idi ki 25 – Teşrin-i sani – 93 tarihli alınan telgrafnamesi budur:

Umum Rumeli Orduyu Hümayünü Kumandanlığına

Evvelce aldığım emir üzerine üç günden beri düşmanı işgal etmek üzere Kavaça üzerine hareket olunduğu gibi, bu sabah dahi saat on birde dört taburla hareket olunup, şimdi asakirimiz orada bulunduğundan ve icabına göre avdetleri gecikeceğinden ve diğer dört tabur dahi mevkilerinde bulunup kaldırılması tecviz buyurulmayacağından Hezergrat’tan gelecek dört taburun vürutlarında hemen Sarinasuhlar’a ığzam olunmaları 25 – Teşrin-i sani -93 tarihli irade-i telgraflarına cevaben arz ve istiğzan olunur ferman.

25 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Reşit

Onların sol cenahında bulunan Sarinasuhlar fırkasına gelince, Teşrin-i saninin 27. ve 28. günleri kumandanları Salih Paşa’dan iş bu telgrafnameler alındı:...

_____Umdet’ül Hakayık

Sayfa 96

C. 26- Teşrin-i sani – 93 tarihli ve şifreli telgrafname-i âlilerinde irade buyurulan hususun icrası için her gün hazır bulunmaktadır. Ne çare ki göz gözü görmez derecede sis bulunması mani oluyor. Bi’mennih’il kerim vakit ve hal müsait olduğu anda Posavina’ya taarruz olunacağı arz olunur ferman.

27 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Salih

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canib-i âlisi’ne

Düşmanı işgalden geri durulmadığı gibi, dünkü gün dahi asakir muavene-i çerakesenin Türbeli ve Karaçomak ve Gaziköy karyelerine doğru keşfe gönderildiği ve Gaziköyün de düşmanın bir miktar piyade ve süvarisine tesadüfle karakolları köy içinden mürur ederek arka tarafına kadar sürüp def eylediği ve esnada düşmanın 15, 20 telefâtı olup bizim taraftan Çerkez kumandanı Mısır Bey'in ati telef ve kendisi cüzice yaralandığı ve bir şehit ile 6 bargir telef olduğu ve düşmanın kuvveti dört bölük piyade ile bir miktar süvariden ibaret olduğu görülmüş ve zaten murat, bir keşiften ibaret bulunmuş olmakla asakir-i mergume oradan avdetle bu gece ordugaha muvasalat eyledikleri arz olunur ferman.

27 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Salih

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canib-i âlisi'ne

Posavina üzerine bir keşif taarruzu icrası tasdim edilmiş idi. Bugün ale's-sabah iki tabur piyade mevcut üç yüz kadar Çerkez süvarileri ve bir topla Karaağaç karyesinden Balcıumur karyesi gerisinde olan Posavina sırtlarına doğru sevk ve ağzam ve diğer üç taburdan ibaret bir kuvve-i askeriye dahi Karaağaç ile Türbeli arasında ormanlık sırtlardan Posavina üzerine doğru tahrik ve isval ve orman derununda tutulması lazım gelen mevakî'a iş bu kuvvetten bir miktarının terki ile iki kıta dağ topu yerleştirilmiştir. Saat altı buçuk raddelerinde iki koldan birden düşmanın üzeine şiddetle hücum olunarak muharebe saat on buçuğa kadar devam etmiştir.

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 97

Asakir-i şahane ve asakir-i muavene düşmanın istihkamlarına kadar girmiş ve düşmana hayliden hayli telefât verdirmiş ise de, düşman cihetinde bulunan ormanlık ve sık çalılık, bizim ile düşmanın arasına hail olduğu cihetle ileriye harekete mani olduğundan, asakir-i şahane mevkilerine alınmış ve iş bu muharebede vuku bulan zaiyatımız, ikisi zabıt olmak üzere asakir-i şahane ve muaveneden 26 şehit ve ikisi zabıt olmak üzere 64 mecruh vuku bulmuştur. Düşmanın telefâtı ise, bizim telefâtımıza nisbeten külliyetli olduğu gibi Balcıumuru karyesi tarafından ve hattı harbimizin sağ cenahını almaklığa çalışan dört bölük kadar düşman süvarisi Çerkez süvarilerinin takibine düçar olarak pek fena suretle münhezim ve perişan oldukları ve asakir-i şahanenin avdetine değin, bir daha baş gösteremedikleri görülmüş ve ondan ziyade gatane ve bir hayli esliha ve saire ahz ve iğtinam olunduğu gibi

düşman kuvveti dahi 6 tabur kadar piyade ile biraz süvari ve dört kıta top görüldüğü maruzdur ferman.

28 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Salih

Teşrin-i saninin 25. ve 26. ve 27. günleri Sarınasuhlar mevkiinin sol tarafında vaki Osmanpazarı mevakı-ı kumandanı Kerim Paşa'dan iş bu telgrafnameler alındı:

Umum Rumeli Orduları Kumandanlığı Canib-i âlisine

25- Teşrin-i sani – 93 Gaziköyü'nde bulunan düşmanın azlığı Salih Paşa Hazretleri tarafından çakirlerine işar buyrulmuş ve dünkü gün ağnamı iğtinam eden bizim başı bozuk asakir-i muavenesi tarafından dahi haber verilmiş olduğundan karye-i mezkura'ya bir daha hücum ederek zabt etmek üzere serkerdelerine tenbihat-ı lazıme ifa olunmuş idi. Bugün Yaylak'a avdet eden başı bozuk binbaşısı Ahmet Ağa'nın ifadesine nazaran başı bozuklar karye-i mezkureye yanaşp muharebeye ibtidar eylediklerinden, bir iki saat sonra Koca peygar⁴²⁴ tarafından düşmanın iki tabur imdadı gelmesi üzerine başı bozukların yalnız bir gatane iğtinam ederek firar ettikleri anlaşılmış ve fakat bunların taburla bölüğü pek de fark edemediklerinden burasını temyiz ve tahkik...

_____Umdet'ül Hakayık

Sayfa 98

ettirmek ve ona göre davranılmak üzere yarın hava müsait olursa, Tırnovi tabur ağası Sabri Bey'in mikdar-ı vafi başı bozukla irsal olunacağı mağruzdur ferman.

25- Teşrin-i sani -93 Ferik

Kerim

Umum Rumeli Orduyu Hümayunları Kumandanlığına

C. 24- Teşrin-i sani 93 tarihli iki kıta birbirini müteakip telgraf emirlerini aldığım anda Osman ve Zeki Beylerle sevkolunan dört taburla iki kıta dağ topu ve gece Yenice köyünde beytutet ettiklerinden vakit kazanılmak için onların Azmi Paşa maiyyetine iltihak etmek ve

⁴²⁴ Peygar: Savaş, kavga.

bu gece Tosput’lu ve Dedebalı sırtlarında bir münasip mahalde kalmak ve Paşa’yı muma-ileyh ile muhabere etmek üzere tayin ve iğzam edildiği ve mir-muma-ileyhima celp olunarak ehemmiyeti madde kendilerine tefhim olunduğu telgrafname-i çakiranem de arz olunduğu vecihle düşmanın kuvveti elyevm karşımızda mevcut bulunduğu ve sol cenahımız karşısında Roman karyesi üzerindeki sırtlarda düşman da olup asker bulundurulacağı ve baki kalan beş taburla ne buranın muhafaza ve ne de sol taraftan onlara iane olunması mümkün olmadığından Sarınasuhlar’dan vürut edecek taburlar geldiğinde buranın emri muhafazası taht-ı temine alındıktan ve düşmanın kesp edeceği hal ve ahz edeceği vaziyet anlaşıldıktan sonra imkan müsaade ederse, elden gelen iktidarı sarfederek muavenetin ötesine bile geçmeye çabalanacağını arz eylerim ferman.

25 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Kerim

Umum Rumeli Kumandanlığı Canib-i âlisine

Havaların birkaç gündür gayetle sisli olmasından ve bu günde sisle beraber kar yağmasından dolayı bir güne vukuat-ı harbiyemiz zuhura gelmediği gibi düşmanın ahvalinden dahi bizzarur haberdar olamadığımız maruzdur ferman.

27 Teşrin-i sani – 93 Ferik

Kerim

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 99

Bundan sonra Kerim Paşa’nın 30 Teşrin-i sani tarihine kadar gelen telgrafnameleri, kumandası tahtında bir vaka-ı harbiye olmadığını mübeyyin olmakla 25 – Teşrin-i sani tarihi ile derahte ettiği vaadin şu halde incazına sarf-ı kudret edemediği anlaşılır. Yaylak, Kesruva mevkiinin sol cenahında bulunan Elena kolordusu kumandanı Fuad Paşa’dan dahi tevarihı muhtelifle ile gelen telgrafnameler şunlardır:

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığına

Bu akşam düşmanın karşımızdaki mevkiinden savt-ı bülent ile “hurra” sadaları geldi. Bunun bir alameti meserret olması zannolunduğundan, mevakı-ı askeriyemizden bir vukuat varsa lütfen işarı müsterhimdir ferman.

Umum Rumeli Kumandanlığı Canib-i Alisine

Bi-iznillahi teala düşmanın ricat hattını keserek evvelkinden ziyade bir hezimete uğratmak için bu akşam uzunca bir şifreli plan takdim olunmak üzere ise de bu planın icrası için Elena'dan Ferdice giden tarikten ayrılıp sırttan Palagovski Manastırı'nın hizasından Tırnovi Caddesi'ne çıkan ve biri sahra ve diğeri dağ toprakları müruruna müsait, birbirlerine müvazi iki tarik bulunup önümüzdeki düşmanın mezkur tariklerden ricatlerini kesmek için mezkur yolları keşfi zımmında bu sabah süvari terfiki ile göndermiş olduğum erkan-ı harp kaimmakamı Bedri Bey şimdi avdet ederek düşmanın hemen Ferdic Caddesi'ne inmek için bir livasına tesadüf ettiğini haber vermiş; düşmanın bundan maksadı ise, hattı harbimizin sol gerisini kesmekten ibaret olduğu şüphesiz bulunduğu mebni o ciheti müdafaaya memur bulunan bir tabura şimdi iki tabur daha ilave kılındığı ve düşmanın gerek Azmi Paşa ve gerek bizim tarafımızda kuvvetini günden güne teksir ettiği görülmekte olduğu ve dün arz olunduğu üzere iş bu cihette bulunan düşman askeri borular çalarak mükerrer mükerrer “Hurra“ deyi bağırımları Hüdanger'de bir mahalde muzaffer veyahut kuvvetlerinin görülenden ziyade terakkisini iğma eder. Binaberin mevkimizin cihat-ı tedafısı gayet vasi olduğundan hem hal-i tedafı de emin ve hem de tedafı-ı hazıramızdan ahsen olan ve takdim kılınacak planın arz olunan netice-i taarruziyeye...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 100

Muvassal olmak üzere hemen eşeddi lüzumu takdim kılınacak layiha ile de müsebbet bulunan Alman Reşit Paşa kumandasıyla şimdiden 14 tabur hazırlanıp yarın birkaç tarikten bu tarafa sevklerini niyaz ve iş bu maruzatının dahi telas-i acizaneme hamledilmeyerek hali hazırimızın ilka eylediği icabattan olduğuna inanmalarını da reca ile iradelerine müntazır ve düşmanın Osman Paşaca bir muzafferiyeti yok ise iş bu imdad-ı kuvveti tenkihatından⁴²⁵ hasıl eylediği şüphesiz bulunduğu ve düşmanın hareket ve sekenatından⁴²⁶ yarın bir kuvve-i külliye ile taarruz eylemesi pek memül olduğundan ve elde kafi ihtiyatımız bulunmadığından hiç olmazsa, bulundukları mevkide pek de lüzumu olmayan Keçideresi ile Demirkapı ve

⁴²⁵ Tenkihat: Bütçeyi düzenlemek üzere memur maaşlarına yapılan indirim.

⁴²⁶ Sekenat: Durma, duruşlar.

İstaraka'da bulunan iki buçuk taburun yarın alessabah buraya vasıl olmak üzere hemen seyri seri ile celbine müsaade buyrulması istiğzanı arzında ferman.

29- Teşrin-i sani – 93 Ferik

Fuad

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığına

Bugün Ferdic tariki üzerine sevkolunan iki bölük süvari Kışla ile Elena arasında Kapınova Manastırı'na giden tarikden haylice ilerleyerek ve Kışla mevki'inden gelen Aydın muavene süvarileri dahi bunlara iltihak ederek tarik-i mezkur üzerinde Kain Dolaplar ve Aylaklar karyelerine kadar giderek mezkur Aylaklar karyesi sırtlarından düşmanın iki üç tabur kadar piyadesini gördükleri ve düşman süvarisi ile biraz çalıştıktan sonra bila vukuat avdet eyledikleri ve Elena ilerisinde ki kıta-ı askeriyemizden dahi bir güne vukuat olmadığı ve fakat Azmi Paşa fırkasının karşısında bulunan düşman tarafından birçok hurra sadaları ile derinden tüfek sadalarının işitildiği alınan jurnallar üzerine maruzdur olbabta.

30 – Teşrin-i sani – 93 Fuad

Umum Rumeli Kumandanlığına

Lede't-tahkik⁴²⁷ velkeşf Rusyalı'ların bu sefer inşa etmiş ve eldeki haritalarda gösterilmemiş, sunuf-u selase-i askeriye mururuna müsadeli tariklar olup bunlardan biri Cülin'den Tovsalu yani Yeniköy ve Endaze Tantura⁴²⁸ ve oradan Durudul'a ve keza Tantura'dan, Tırnova'dan geçerek İlatro⁴²⁹ ve Endaze'ye...

_____Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 101

doğru Develi ve keza İzlatar'dan⁴³⁰ dan doğruca merdane ve haritada irade olunan Şose'den maada İçvotre'den Karacaova'ya⁴³¹ uğrayarak Endaze'ye merdane tariklar olup Doridol ile Merdani'de rabteder bir tarik olduğu gibi Merdani'den ve Deraçayova ve İclatan'dan İzlatar'ı çayı katederek Mendeset'e birleşir diğer üç tarik bulunduğu gibi biri

⁴²⁷ Ledet'tahkik: Tahkik olunması.

⁴²⁸ Tantura: Yafa, Kudüs, Filistin'de bir köy.

⁴²⁹ İlatro: Kaza.

⁴³⁰ İzlatar: Bulgaristan'a bağlı bir kasaba.

⁴³¹ Karacaova: Yunanistan.

Palagovsık Manastırı ve diğeri Elena'ya gider. Merdan'dan yine başka iki tarik bulunduğu ve Bebruva şosesinden maada İclara'dan bekçi mahallesi ve Mevaciler ve Gavlit derelerini kat ederek doğrudan doğruya daha bir yol bulunduğu ve bunlardan istifade ile Cenab-ı Hakkın inayetine istinaden evvelkinden daha neticeli bir muharebe edelim efendimiz; şöyle ki:

Ruscuk, Gaziköy, Selanik ve Sarinasuhlar fırkaları, kuvve-i hazıraları'nın üç misline daha malik olsalar ve taarruza teşebbüs etmiş olasalar bile o cihetten tesadüf edecekleri mevâkı-ı müstahkeme ve mevânı-ı tabiiyye-i malumeden dolayı "bile" mevki'yi mühimmi elde edemeyecekleri nezdi sami-i cenabı kumandanilerinde müslimat'dan olduğu misilli düşmanımızca dahi meczumattandır. Şu kadar ki, orada bir hattı müdafaacık bulunduğu ve düşman bu güne kadar her nasılsa yed'i⁴³² zaptuna geçirmiş olduğu muvakkı'dan⁴³³ başka o havaliyi malûme'nin yerine tecavüzle samimi fütihat edilmesine meydan vermeyeceği de gayri münkerdir. Maa-ma-fih, icra edilen nümayüşlerin hakiki olduğu gerçi tarafeynce malum ise de, bir radde'ye kadar düşmanın nazarı dikkatini calip olduğundan düşmanın bundan böyle ancak oraları müdafaya kafi kalan kuvve-i hazıra'sından harben veya külli bir miktar askerini bittefrik veya âhar cihetlere sevkine mani olacağı muhsenat'tan bulunduğu şüphesiz ise de, bir de gerek hal'i tedafi'ıyda ve gerekse tarizi'de bulunalım, bu mevki bile, Züştevi ve Selvi Caddelerinin kapısı olduğundan düşman şu zamanda bu cihete vereceği ehemmiyet ve göze aldıracağı fevkalade fedakarlığın derecesi mevki'yi mezkur'un politika ve askerce derece-i ehemmiyeti nisbetinden de ziyade olduğu nezdi devletlerinde müslimat'dan bulunmağın ciheti mezkure tedafi-ı ordumuzdan on dört tabur sebkar askerle dört dağ topu'nun Hacı Reşit Paşa bendelerinin kumandasıyla ve kemal-i sür'atle buraya sevki halinde Hacı Reşit Paşa maiyetinde bulunan on dört tabur kuvvetin on altı tabur'a iblağıyle bunlardan iki liva teşkil ederek müşarunileyh Reşit Paşa kumandasına ihale ve Hainboğazın'dan iki taburun seyri seriğ ile kışla mevki'ine bi'l-celp Kışla mevki'inde ki Hacı Ahmet Bey'in iki taburuna da Elena'da mevcut bulunan kuvvetten...

_____ Umdet'ül hakayık Sayfa 102

on dört tabur daha ilave bir ile iki liva'dan mürekkep on altı tabur mevcutlu diğer bir fırka teşkiliyle bunu da Ferik El Hacı Hüseyin Paşa kumandasına vererek bu surette beher fırka on altı tabur ile beher mahalde istimal olunabilmek için sekiz dağ topuyla bir batarya

⁴³² Yed: El, kuvvet, kudret, güç, yardım.

⁴³³ Muvakkı:Fermanlara tuğra çeken kişiler.

sahra topundan ibaret olup ve müşarun-ileyhima'dan Reşit ve Hüseyin Paşalar hazaratı sağ ve sol cenahı bit'teşkil Sarınasuhlar fırkası da Gaziköyü'ne ilerledikte Kerim Paşa dahi şimdiki mevcuduyla Culin'i tutabilmesi müteasser olmadığı havali-i mezkure ile düşmanı ve bizim hal ve vaziyetimiz ra'yet ayn görmüş olan erkan-ı harp binbaşılardan Zeki Bey'in ifade-i şifahiyyesinden anlaşıldığı misilli ahali den olup havali-i mezkureye kezalik vukuf-u tamşları⁴³⁴ bulunan bir çok kesandan da ledes'süal mir-i muma-ileyhin bu babta ki ifade-i vakıası şu suretle hareketten istifade olunacağını bil vücüh te'yit eylemiş olduğundan hemen kabl'es-seher Ruscuk, Gaziköyü, Selanik ve Karahasanlar cihetlerinden mümkün olduğu mertebe nümayüşe bede' ile bendeleri hücre-i ve Salih Paşa Gaziköyü tepelerini zabta çalışmakla badehü Reşit Paşa İzlatar'ı tutarak ve Tantura'da miktar-ı kafi asker bırakarak Yeniköy'de bulunan düşmanın üç, dört taburdan ibaret askerinin hattı ric'atini de gatiğ ile esir edileceği ve Kerim Paşa dahi Culin'i teshir eylediği takdirde Yeniköy ve Tantura'da bulunan düşman Köpridol'a ric'ate sağy edeceği cihetle acizleri de Ruscuk fırkasının nümayüş etmesi ile top sedalarını iştikte ve şayet işitilmediği surette keyfiyet hareket-i telgrafla beyan buyruldukta derhal hareket ve ateşe başlayarak ve Elena hattı tedafiusinden muharebeye şiddetle mübaşeret ve düşmana taarruz edercesine cephesinin müdafaasına mecbur ederek doğruca Merdan'a gitmek ve Hacı Hüseyin Paşa daha sol cenahtaki İslimiye⁴³⁵ tarikinden "Ablagova"dan ve Reşit Paşa "Mende"den hareketle ikisi bir anda Kapnova Manastırı ile sağb'ül mürur boğazda mütehaşşit olan hatt-ı harbin Elena cephesinde bulunan Tırnovi şosesine doğru ric'at hattını katederek iki koldan Tırnovi'ye hücum etmek suretlerinde bi'iznihi teala hücumat ile ve tedbir-i saibe-i cenab-ı kumandanileri sayesinde Tırnovi'nin zaptına muvaffak olunacağı ve diğer solda kalacak tek tük müteferrik düşmanların ise bittabi turuk-u mütevaziyesi olacağından onlarda ya Tırnova'da bize yahut hal-i tedafinde bulunan Kerim veya Salih Paşalara veya Kapnola boğazıyla İzladarıca Boğazlarında terk edeceğimiz sağ cenah karakollarına teslim olarak bi havlihi netice-i matluba tahsil olunacağından...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 103

Bu cihetle arz olunan planın Ferik Hacı Hüseyin ve Saadet Keray Paşalarla erkan-ı harbiye kaimmakamlarından Bedri ve Eşref ve Binbaşılardan Zeki ve Hamdi Beyler ile mevaki-ı mebhuseye⁴³⁶ mağlumut-ı mahalliyeleri bulunan bazı kesandan istihsal olunan

⁴³⁴ Vukuf-u tams: Belirsiz olmaz.

⁴³⁵ İslimiye: 1878 yılında Rumeli Şaki Vilayetinde sancak.

⁴³⁶ Mebhus: Bahsolunmuş, sözü geçmiş.

mağlumat ve ra'yelayn müşahadat-ı⁴³⁷ esası mübahese ittihaz kılınarak beş saati mütecaviz devam eden meclis askeri netice-i kararı olduğu ve bu babta müseede-i seniyyelerine intizarda bulunduğu mağruzdur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Fuad

Fuad Paşa'nın 28 Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesinden anlaşıldığı vechile Ruslar o günü Plevne esaretini bilcümle mevaki-ı askeriyelerine ilan etmiş olup onun üzerine icra'yı meserret eylemişler ise de 30 teşrin-i sani vakti zuhuruna kadar orduyu hümayünlarca bu babda bir haberi resmi alınamamış idi. Binaen-aleyh Fuad Paşa'nın iş bu telgrafnamesiyle 29 Teşrin-i sani tarihli telgrafname'de ki Demirkapı ve İstarova'da ki⁴³⁸ iki buçuk taburun celbi fıkрасına cevapname-i ati'yi verdim:

Elena'da Fuad Paşa Hazretlerine

Telgrafnamelerini aldım. Düşman'ın ilan etmek istediği meserret, her ne kadar haberi resmi yok ise de ihtimal ki Osman Paşa üzerine bir muzafferiyet kazanmış olmalarından münbeis ola. Yarından sonra buradan on beş tabur hareket ettiriyorum. Bugün Ruscuk önünde üzerinizden tahfif-i kuvvet için bir harp daha edilecektir. Alman Reşit Paşa topçu kumandanı olduğundan Şumnuca şiddet-i lüzumu vardır. Keçidere, Demirkapı ve İstarova mevkilerinde askerin lüzumu yok ise kumandanları Hüseyin Paşa zaten yanınızda olduğundan ona ittiza eden emri veriniz. Ve bu halde Ferdic cihetine pek dikkatli nezaret ediniz efendim.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Elena kolorduyu hümayunu'nun sol cenahında vaki Balkan ordusu mevaki'ına gelince, Teşrin-i saninin yirmi altıncı günü Balkan kumandanı Ahmet Eyyüp Paşa'dan iş bu telgrafname alınmış idi: Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Buraca bir vukuat yoktur. Geçen günü İzladı kumandanı Karlova'dan⁴³⁹ iki dağ topu...

⁴³⁷ Müşahadat: Gözle görülen şeyler, gözlenenler.

⁴³⁸ İstarova: Manastır, Görüce'de bir kaza.

⁴³⁹ Karlova: Rumeli Şarki Vilayetinde, Filibe'de bir kasaba.

istememiş ve oradan da gönderilmiş ise de “Kamerli'den geldi“ diyerek iade olunduğu ve müteakiben İzladi'de ki bir batarya sahra topları dahi Karlova'ya gönderildiği halde, dün tekrar iki dağ topu, on bin kaya peksimet ile yüz sandık ve yençester cephanesi ve iki taburda asker göndeilmsi lüzum'u mezkur İzladi kumandanlığından Karlova'da bulunan kaimmakam Hüsnü Bey'e yazılmış ve oradan da yine iki dağ topu ile peksimedini bu gün sevk olunacağı fakat Karlova'dan öyle İzladi'ye gönderilecek tabur ve yüz sandık yençester cephanesi olmadığı cevaben bildirildiği muma-ileyhden alınan tahrirat da beyan olunduğu ve salif ezzikir⁴⁴⁰ sahra bataryasını ve askerini Karlova'da ibgası münasip olmadığından buraya celbi için mahsusan iki bölük süvari gönderildiği arz olunur.

25 – Teşrin-i sani – 93 Ahmet

Bu telgrafname, Karlova'dan İzladi'ye muavenet olunması iltimasına dair Mehmet Ali Paşa'dan varit olan telgrafname üzerine Ahmet Eyüp Paşa'dan makam-ı âcizi'ye yazılmıştır. Teşrin-i Saninin yirmi yedinci günü Ahmet Eyüp Paşa'dan iş bu telgrafname alındı.

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Buraca vukuat yoktur. Biri İzladi ile Karlova arasında ki derbendin muhafazasına tayin olunmak ve diğeri Kaimmakam Hüsnü bey refakatiyle Karlova'da ihtiyat kalmak üzere, üç yüz küsür mevcudu olan Selanik muavene taburu ile bu kere mevcudu ikmal edilen beşinci ordu nizamiye ikinci alayı'nın ikinci taburu yarın hava müsaade ettiği halde buradan Karlova'ya hareket edeceklerdir. Eğer Tırnovi ve Selvi taraflarına icrası müsammem olan hareket taahhur etti yahut manevra değişti ise, çünkü mevsimin müsaadesi zamanı hitam bulmakta olup, buradaki taburlardan bazılarının zaruri zeminliklerinin uygunsuz yapılmış ve bazıları da hususiyle orta kol taburları zeminlik yapmayıp çadırda kalmış olduğundan ve rivayet olunduğu gibi kar ziyadece bastırır ise, askeri yukarılarda barındırmak ve toplarla havanları hareket ve naklettirmek müşkil ve mümteni olacağından bu babda ki kara ve irade'nin iş'ar buyurulması mütemenna'dır.

27 – Teşrin-i sani – 93 Ahmet

⁴⁴⁰ Salif ezikir: Adi geçen, zikrolunan.

Ahmet Eyüp Paşa'nın iş bu telgrafnamesi üzerine teşrin-i saninin otuz'una kadar beynimizde cerayan eden muhabere suretidir:

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 105

Balkan Kumandanlığına

27 - Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafname-i devletlerini aldım. Tırnovi cihetine hareket manevrası her ne kadar tebeddül⁴⁴¹ etmedi ise de, bu hareket, Mehmet Ali Paşa ordusunun ilerlemesiyle mütevazin ve meşrut idi. Tuna şark ordusu Elena'ya geldiği halde, müşarun-ileyh Orhaniye'yi terk ile geri çekildi ve şimdi de mazulen dersaadete gitti. Kamerli ordusuna bir fedakar ve muktedir kumandan bulup da ileriye tahrik kuvvetini edinebilirse ve o vakte kadar Osman Paşa hazretleri de bir muhatara'ya uğramaz ise manevra mevki'yi icra'ya konacak olduğunu ve şimdilik manevra metruk olmayıp, henüz hattı hareketin sol cenahı yani Kamerli ordusu daha ilerleyememiş idiğinden tehir edildiğini cevaben arz ederim.

28 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

28 - Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafname-i aleyhe cevabilerinde mütasavver olan planın suret-i tasviriyle sebep-i tehiri beyan buyurulmuş ise de, kar bastırır ise buradaki askerin şimdiki vazıa ve halde ibka ve idamesi mümkün olamayacağına göre icrası icap eden tedabir hakkında bir şey denilemeyip asıl müracatım ve suâlîm ise, bu bab da olan rey ve emrin istihsali maksadına mebni idiği ve havalar şiddetlenmeye başlayıp müsaadeli zamanı kalmadığını tekrar arz ederim.

29 – Teşrin-i sani – 93 Ahmet

Şıpka'da Ahmet Paşa Hazretlerine

Şıpka'da kar düşman mevakı'ı ile bizim mevakı'ımıza müsavat üzere nüzül⁴⁴² edeceğinden ve hususiyle düşmanın mevakı'ı daha rüzgarlı ve açık bulunduğundan onun sebatı müddetince bizim de sebatımızdan başka çare yoktur. Eğer biz mevakı-ı

⁴⁴¹ Tebeddül: Değişme, Başka hala getirme.

⁴⁴² Nüzül: Aşağı inme, kongâ inme, nüzül inme, felç

mürtefiamızı⁴⁴³ elden çıkarır isek, çıkardığımızın ferdası günü düşman Karanlık ovasına nüzül'e bedede eder. Şu kadar ki, orta kol'un bulunduğu mevki pek kar altı olduğu muhakkak ise, onların hanın yanına kadar çekilmelerinde ve orada ittihaz-ı mevki eylemelerinde ol kadar beis yoktur. Onların üzerine yukarıdan aşağı tasallut edecek...

Umdet'ül hakayık Sayfa 106

düşman yine sağ ve sol cenah kollarımızın top ateşi altında bulunacağından ol kadar ca'yı hatır ve müdafaada değildir. Bendenizin oradan infikakımdan⁴⁴⁴ sonra mevaki'a bir çok daha toplar çıkarılmış. Bunların oraca idaresi müşkil olduğu gibi madem ki artık bir netice-i katiye verir hareket edemeyeceğimizden ol kadar ziyade topla doldurmanın dahi lüzumu yoktur. Binaen-aleyh, topların bir miktarını dahi aşağı alarak tahfif-i hal buyurulur ise daha münasip olur. Velhasıl Plevne işi netice bulmadıkça ve Kamerli ve İzladı mevkilerimiz elde oldukça sağ ve sol cenah mevkimizi tahliye ile askeri ovaya almak itikadında bulunmadığımızı cevaben arz ederim.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Ahmet Eyyüp Paşa 27 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafnamesinde 19 – Teşrin-i sani – 93 tarihiyle İzladı cihetinin tahtı nazar dikkat de tutulması hakkındaki ihtarnâme-i telgrafımızın hükmünü infazen Derbent ile Karlova'ya iki tabur gönderdiğini beyandan sonra “Tırnovi ve Selvi cihetlerini icrası müsammem olan hareketi tehir etti; veyahut manevra değişti ise ol babda ki kararı ve merkezi bize bildiriniz; çünkü, artık mevsimin Şıpka'da asakiri barındıramaya müsait müddeti hıtam bulmaktadır; ale'l-husus asakirin bir kısmı uygunsuz yapılmış zeminlikte ve bir kısmı da çadır altındadır. Eğer kar ziyadece bastırır ise askeri Şıpka tepelerinde barındırmak ve toplarla havanları hareket ve nakil ettirmek müşkil ve mümteni olacaktır. Şıpka Kolordusunun şu hal ve vaziyetine nazaran kararınızı ve emrinizi isterim.” diyor. Yani “Şıpka tepelerin de badema asker barındıramaz ve kar bastırdıktan sonra tepeleri terk ediniz emrin verirsiniz, ol vakit havanları ve topları dağdan aşağı indirmek mümteni ve mümkünsiz olur; şimdi emir veriniz de Şıpka nokta-i hakimesini kar bastırmaksızın hemen terk edelim. “ demek istiyor.

⁴⁴³ Mürtefia: İrtifa eden, yükselen, yükselmiş, yüksek sesle.

⁴⁴⁴ İnfikak: Fek olma, bir şeyin yerinden ayrılması, çözülme.

Rusyalı'nın Orhaniye cihetine yüklenmeye başladığı ve İstanbul'un Balkan hattının elde tutulması için ba irade-i seniyye emirleri yağdırdığı bir zamanda, Edirne'ye daha aksarı tarık olan Şıpka caddesini düşmanın yed'i hakimiyetine terk için benim karar ve emir verebilmekliğim hatırlanır şeylerden olmadığından, Ahmet Eyüp Paşa'nın telgrafnamesinin bu fıkrasından tecahül ile, Şıpka'da sedbat lüzümünü işrap etmek üzere, yalnız manevra'nın değişmediğini ve fakat...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 107

Mehmet Ali Paşa'nın seyyiatı ve muahharan azli üzerine tehir eylediğiniz 28 – Teşrin-i sani – 93 tarihli mezkur terlgrafname ile cevaben bildirdim. İş bu cevap telgrafi üzerine, Ahmet Eyüp Paşa, netice-i hal'e intizar ile mükellef iken sabretmeyip bi'tekrar surati mezkur 29 Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafnamesi ile ilhah⁴⁴⁵ ve temşit⁴⁴⁶ meram'a kalkıştı ve "siz mütasavver olan planın seba-i tehirini⁴⁴⁷ yazıyorsunuz,.. Kar bastırır ise burada ki askeri şimdiki vazı ve halde bulundurmak mümkün olamayacağına göre, icrası icap eden tedbirler için bir şey demiyorsunuz. Benim size müracatım ve sualım ise, kar bastırmaksızın bu kolordunun hangi vaziyet ve hale girmesi lazım geleceği hakkında sizden bir emri istihsal etmek için idi. Havaalar şiddetlenmeye başladı. Müsaadeli zaman kalmadı. Hemen lazım gelen emri veriniz." dedi.

Şıpka tepelerinin nukat'ı hakimesinin terki hakkında Ahmet Eyüp Paşa'nın benden emir istemesi, beni mes'uliye-i azime ve Edirne cihetini muhatara-i medheşe altına sokup nefisini selamete çıkarmak için bir tedbir-i hud endişane demek idi. Çünkü, müşarun-ileyh yaz mevsiminde vazı ve ta'biye kılınan taburların mevakı'ını, kışın askeri barındırmaya gayri müsait görüyor ise, mevsime göre tabiyece lazım gelen tashihat ve tadilatı bi'l-icra, ister ise bana da ita'yı malumat edebilir idi. Zira Şıpka kolordusu mevakı'ının tabiyesinden her hangi birinin istidad-ı hal ve mevsime göre terk ve tebdil ve tashihi baş kumandanlığın düşüneceği şeylerden olmayıp, bu misilli icraat mevki kumandanı bulunan müşarun-ileyhin mütchattim zimmeti iken, vazifesinden tecahülen⁴⁴⁸ bunu vesile-i münakaşa etmek müşarun ileyh'den beklenilmez bir seyyie idi.

⁴⁴⁵ İlhah: Üzerine düşme, zorlama, ısrar etme.

⁴⁴⁶ Temşit: Tarama, taranma.

⁴⁴⁷ Seba-i Tehir: 7 gün sonrası.

⁴⁴⁸ Tecahül: Cahil gibi görünme, bilmezlikten gelme.

Her ne ise, müşarun ileyh mezkur 29 – Teşrin-i sani 93 tarihli telgrafnamesiyle bizi ita'yı cevaba icbar ettiğinden, maksat ve eman'e ebvab-ı duhulü set⁴⁴⁹ için, ben de, sureti mezkur 30 Teşrin-i sani - 93 tarihli telgrafname ile “Şıpka'da kar, düşman mevki ile bizim mevakımımıza müsavat üzere nüzul edeceğinden ve hususan düşmanı mevakı-ı daha rüzgarlı ve açık bulunduğundan onun sebatı müddetince bizimde sebatımızdan başka çare yoktur. Eğer biz mevakı-ı mürtefiamızı elden çıkarır isek, çıkardığımızın ferdası günü, düşman Kazanlık ovasına nüzul eder.” dedim ve mevsim icabına tebean yapılması lazım gelen tabi'ye tadilatı hakkında dahi fevkal vazife olarak“ orta kolun bulunduğu mevki pek kar altı ise...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 108

mezkur kolun hanın yanına kadar çekilip han ve hizasını ittihaz-ı mevki eylemelerinde beis yoktur ve bu kolun üzerine Üsvet-i Nikola'dan tasallut edecek düşman bilahere sağ, sol cenahların top ateşi altında kalacağından, bu ikinci vaziyetleri ol kadarca hatır değildir.” deyip mezkur kol için dermeyeran ettiği mahzuru defan beyan-ı mütalaa eyledim. Bizden sonra Balkan kumandanlığına tayin kılınan Rauf Paşa, Şıpka'nın sağ ve sol cenah dağlarına kain bir iş görmüş olmak ve taarruz edeceğim gibi göstermek sevdasıyla bir hayli büyük toplar ve havanlar çıkarttırmış ve hayaline-i hamende⁴⁵⁰ orasını kale farzıyla, birde oraya mahsus bir tabur yerli topçusu teşkili hakkında irade-i seniyye de istihsal etmiş idi. Ahmet Eyüp Paşa'nın telaş ve şikayetini davet eden bu top fıkrasına cevaben de infisalden sonra cibale çıkarılan lüzumsuz topları yine aşağıya aldirmek münasip olduğunu bildirdim.

Çünkü, müşarun-ileyh orta kol'un şiddet-i şitade açıkta kalacağını ve topların bilahere indirilemeyeceğini ser-riste-i şematet ittihaz⁴⁵¹ etmiş idi.

Şu iki fıkraya bir vechi meşruh cevap-ı ret verdikten sonra Kamerli ve İzladı mevkilerimiz elde oldukça sağ ve sol cenah-ı mevakımımızı tahliye ile askeri ovaya almak gayri caiz idiğini hatime-i kelam eyledim. Çünkü, Ahmet Eyüp Paşa ile bir taraftan bu münakaşa-i telgrafiye cereyan edip durur iken, bir taraftan da merkezi saltanat Tuna şarkından almış, yetmiş taburun Kamerli ve İzladı cihetine sevki hakkındaki kararının icrasına intizar ediyor, ben de Ruscuk önündeki tasarladığım hareket-i tehdidiye akabinde Kazan'a asker tahşidi teheyyatında bulunuyordum. Böyle bir aralıkda ve merkezi saltanatın hatt-ı müdafa

⁴⁴⁹ Ebvab-ı duhulü set: Giriş kapılarını kapatmak.

⁴⁵⁰ Hayaline-i Heman: Oniki hayal.

⁴⁵¹ Ser-riste-i şematet: Kötü durumda olduğunu söylemek/bilmek.

tahkimine çalıştığı bir sırada Ahmet Eyüp Paşa'nın hattı müdafa merkezi bulunan Şıpka mevaki'nin tahliyesi emrini istihsal ile uğraşması abesle iştigal ve cümle-i ahval-i müteesife⁴⁵² ve garibeden idi.

İşte şu muhaberatın anlaşılacağı vechile Ahmet Eyüp Paşa en evvel, 19 – Teşrin-i sani – 93 tarihiyle yazdığı sureti mezkur telgrafnemesi münderecatını teyidden ve Balkan'da ne yapılmak lazım geleceğine dair hiçbir rey beyan etmeyerek ve ordularımızın ve harbin ahval-i umumiyesini kat'an derpiş'i tefekkür eylemeyerek “kar bastırır ise burada durulamaz” demekten başka bir şey söylememiş ve ne yapılmak lazım geleceğine dair hiçbir rey ve beyan eylememiştir.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 109

Halbuki, Şıpka'nın sol cenahında vaki Karlova, İzadi, Kamerli, Letaguh, Doruk, Dargaman Boğazı, Şehirköy ve Palanga hattı müdafa-i tavalindeki mevaki taburlarını ve keza bu hattın gerisinde Sofya, Kopçuk Derbendi ve Filibe ve Toryan gibi merakezde bulunan taburları son karargah-ı umumi bulunması lazım gelen Edirne mevkiyi müstahkemine mesafat-ı baideleri⁴⁵³ nisbetinde celp etmeye kalkışmadıkça ve bu celbi lazım gelen taburlar hiç olmazsa Filibe ile Tırnovi istasyonu arasına girmeye muvaffak olmadıkça gerek Şıpka ve gerek onun tabi'iyi olan Hain Boğazı ve Ferdiç vesaire taburlarını geriye alarak Tunca veya Meriç vadisini Düşmanın Sırbistan'a hareketine terk etmek nasıl kabil-i tasavvur olabilir idi ?

O halde bizim taburlar daha Kamerli ve Şehirköy gibi mesafat-ı baide de iken düşman doğruca Edirne ve pâyıtaht'a kadar aksar ve esheli tarik'i⁴⁵⁴ askeriye olan Şıpka caddesinden gelip ilerler idi. Şıpka Kolordusu Karaca dağlara çekilerek men-i mürurlarına çabalasa bile, yalnız başına muktedir olamaz idi.

Vakıa bende, Şıpka'da askeri durdurmak fikri tasavvurunda değil idim. Gerek onları ve gerek Şıpka'nın solunda vaki bi'l-cümle mevaki taburlarını Edirne'ye merkezlendirmek

⁴⁵² Cümle-i ahval-i müteesife: Bütün duruma tesüf etmek.

⁴⁵³ Mesafat-ı baide: Uzak mesafeler.

⁴⁵⁴ Eshel-i Tarik: En ketsime, en çıkar yol.

ve Elena Kolordusuyla Tuna şarkından Kazan'a sevkini tehiye ettiğim on beş taburu dahi beraber alarak elli taburla kendimde Yanbolu ile Balkan arasında ve Edirne'nin sağ cenahını muhafaza hizmetinde bulunmak aksa-yı emelim⁴⁵⁵ idi. Lakin bu maksadımın icrasını Plevne'nin düşmesi haberinin alınmasına veyahut Kamerli ordusunun hareket iktidarına gelip gelmeyeceği meselesinin tamamen halline talik etmiş idim. Maa-ma-fih Ahmet Eyüp paşa dahi muahharan zikri gelecek muhaberatından anlaşılacağı vechile Şıpka mevkinin terk fikrinde olmadığını musarrahan beyan etmesine göre, bu halde müşarun-ileyh şu sırada benim ile bir münaza-i caliyeye çıkararak sahihan idaresi müşkilleşen ve Plevne'nin sükutunu müteakip muhatarası tabi'iy artacak olan Balkan Kumandanlığından yakayı sıyırmayı tasarlamış olmasından veyahut Şıpka'nın Cibali mevkindeki askeri geri almakta tahattur ettiği vehamet ve segamet-i kendi deruhde etmeyerek beni iğfale, benim emrim ile bir iş yaptırıp şayet mahzuru görülüp de devletce sual edilecek olursa, "Ben Başkumandanlığın emriyle bu askeri geri aldım. Binaen-aleyh o halde zuhur eden fenalığın mes'uliyeti emrine racidir." diyerek nefsinin teberi eylemek istemesinden naşı böyle gayet kapalı ve mübhem'il meâl-i muhaberat...⁴⁵⁶

Umdet'ül Hakayık Sayfa 110

ile zaten ıztırap güne gün içinde peyçe piç olan bu acizi bir kat daha bizar ve delhıraş etmiştir. Müşarun-ileyhe verdiğim cevap ki düşmanın tahliye-i mevki halinde, Kazanlık ovasına ineceğine ve Plevne işi netice bulmadıkça ve Kamerli ve İzadi mevaki-ı elde oldukça Şıpka'nın mevaki-ı cibaliyesini⁴⁵⁷ tahliye ile askeri oraya almak fikrinde olmadığımı ve orta kol askerini biraz geri çekmek ve mevaki-ı cibaliyede ki topları kısmen aşağı almak münasip idiğine dairdir.. hale ve o günlere göre münasip ve muvafık idi. Maa-ma-fih Ahmet Eyüp Paşa bu ihtarımı kat'an işga etmeyip, topları ve asker-i ali hale terk etmiş ve Plevne esareti benimde şikayetimi haberi üzerine yeniden başka suretle tecdid-i müddeaya ederek makam-ı kaimmakami de bulunan Rauf Paşa'ya ve onun delaletiyle mabeyn-i hümayuna maiyetimde ifa'yı hizmet edemeyeceğini bildirip oda selefi Rauf Paşa gibi Edirne ihtiyat ordu mevhumu kumandanlığına kapağı atmıştır. Şöyle ki:

⁴⁵⁵ Aksa-yı emel: Mefkûre, ülkü.

⁴⁵⁶ Mübhem'il meâl i muhaberat: Manası anlaşılmayan haberleşme.

⁴⁵⁷ Mevaki-ı cibaliyesini: Dağ mevkiileri.

Müşarun-ileyh 30 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli mezkur telgrafnameme tevfig-ı hareketle topların kısmı âzamını aşağıya ve orta kolda ki askeri biraz geriye almak tebir-i salimane yanaşmayıp ve “Bu tedbiriniz muvafık hal ve maslahat değildir. Şu sure-i ensep⁴⁵⁸ dir.” gibi bir mütalaa dahi sarf etmeyip, ertesi günü her ne olacak ise, mücerret nefsin-i beri ve masun göstermek ve âti de zuhurunu tevehhüm ettiği meseleye karşı “Süleyman Paşa Başkumandan idi. O geldi böyle tedbir etti.” diyerek, def-ı mesuliyet eylemek için, ertesi kanun-ı evvelin birinci günü benim Şıpka’ya gelerek topları ve askeri tabi’ye etmekliğim lüzumunu ve kendisinin ol bab’da ki aczini müdde-ı bir cevapname-i telgırafı yazdı:

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

30 – Teşrin-i Sani – 93 evet bendenizde askeri aşağı çekmek iyi olur itikadında değilim lakin yukarda tutabilmek tedbirinde de acizim. Düşmanın gerek mevkii ve gerek vaziyeti bizimkiler gibi değildir. Onlar cadde üzerinde ve kısmı âzamı ihtiyat mahallinde bulunarak ilerideki askerlerini karakol gibi tebdil ederler. Cümlesi yekdiğerine merbut⁴⁵⁹ ve zeminlikleri mükemmeldir. Bizim askerin kaffesi karakol hükmünde bulunduğu halde mevkilerimizin yekdiğerine asla irtibatı olmadığı gibi aşağı inip çıkacak yolları da yoktur. Yalnız yerlerin donmasından dolayı bazı mahallerde şimdiden arka ile erzak taşıyor. Topların ziyadesi aşağıya ve orta...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 111

kolda ki askerler az geri alınır ise askerin efkarı büsbütün bozulacağından ve asker için geride yeniden istihkam yapmak ve hatta çadır kurmak hususiyle en ilerideki istihkamın arkasına sokulmuş bulunan büyük çaplı havanlar için yer yapmak değil, yerlerin donması çadır kurmaya bile manidir. Velhasıl bendenizce en münasip hem Elena’ya gelmiş olan şark ordusuyla Kamerli ordusuna daha yakın ve vasatlarında bulunmak ve hemde buranın işini hüsnü halde tutmak üzere zat-ı âlilerinin burayı teşrif iktizasını arz eylemekten ibaret olmakla ol bab da.

1 Kanun-ı evvel – 93 Ahmed

⁴⁵⁸ Sure-i ensep: Nasıl daha uygun olunacağı.

⁴⁵⁹ Merbut: Raptolunmuş, bağlanmış, bağlı, bitmiş, ilştirilmiş, eklenmiş.

Müşarun-ileyh bu cevapname-i telgrafisinde Şıpka'ya nukat-ı hakima'nın terki vaktinin hulul etmediği hakkında ki re'yimi kabul ve itiraf ediyordu, bendenizde askeri aşağı çekmek iyi olur itikadında değilim, lakin yukarıda tutabilmek tedbirinde de acizim. . diyor. Bu aczine de düşman mevkiinin mahfuziyetine rağmen bizimkilerin irtibatsızlığını ve yolsuzluğunu ve yerlerin donmasını ve topların kısmı azamının aşağıya ve orta kol'da ki askerin biraz geriye alınmasıyla askerin efkarının büsbütün bozulacağını ve yer donduğundan geride istihkam yapmak ve çadır kurmak mümkün olamayacağını sebep olarak gösteriyor.

Madem ki Şıpka'yı terk etmekteki müselleme ve musaddaktır⁴⁶⁰. Terk etmemek için lazımgelen tedbir-i ta'biye, mevki kumandanı'nın icrasıyla mükellef olduğu bir vazife idi. Başkumandan bulunan bu âcize kat'a cihet taallugu olmamak tabii iken ve alel husus "Maçka" muharebesiyle uğraşmakta olduğum yevmi mezkurda Plevne'nin sükutu ve Balkan'ın berisine altmış tabur nakli ve Meriç vadisinin mahfuziyeti evamirinin icraat-ı müşkilat-ı ifzasıyla uğraştığım bir sırada "zâd bittanbur nimeten uhra" kabilinden olarak Ahmet Eyüp Paşa'nın da, Şıpka'ya gel de benim askerimi, toplarımı tabiye ediver." demesi, benden bütün bütün selb-i şuur ve ihtiyar⁴⁶¹ etmiş ve zaten acul olan tab'ıma o günlerin şedaidi ahvali bir de hiddet izafe ederek makam kaimmakami-i seraskeri de bulunan Rauf Paşa'ya Ahmet Eyüp Paşa'dan şikayeti havi bir mukaddeme ile ol babda ki muhaberatomuzun suretlerini ve zeyl olarak da Şıpka'yı şu aralık terk etmenin mehalik ve mehazırıyle Ahmet Eyüp Paşa'ya tevbihat icra ederek Şıpka'da oturtulması lüzumunu ve müşarun ileyhe edilecek vesa'ya müsemmer olmadığı halde Feriklik ile Veysel Paşa'nın, kendisinden bad'el istimzac tayini fukaratını yazdım. Şıpka'da Veysel Paşa'ya da Ahmet Eyüp Paşa'nın Şıpka'da...

Umdet'ül hakayık Sayfa 112

durmak istemediğini ve Şıpka'nın terki halinde teveccüh edecek mahzuru ve Tuna'nın şarkından Balkan'ın berisine altmış tabur nakliyle İzadi ile Sofya arası ve Rahmanlı solundaki derbendin takviye edileceği ve Ahmet Eyüp Paşa tebdil-i fikir etmez ise, bu itikat ile kumanda edemeyeceğinden kumandanlık Feriklik ile kendisine tevcih olunursa ne fikirde bulunduğu sür'ati işârını sail bir telgrafname yazdım. Ahmet Eyüp Paşa dahi 1 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesi cevabi olarak Elena mevki'inin terk edildiğini ve Tuna'nın şarkında alınan altmış tabur ile Şıpka'nın sol cenahıyla İzadi ve Sofya beyninin tahkimi için

⁴⁶⁰ Musaddak: Tasdik olunmuş, gerçekliği, geçerliliği resmi olarak yazı ile bildirilmiş.

⁴⁶¹ İhtiyar: Seçme, seçilme, katlanma.

Pazarcık'a müteveccihen hareket etmekte olduğumu ve Şıpka geçidinin kemakane muhafazası lüzumunu ba telgiraf bildirdim:

Huzur-u Celil Kaimmakamı-i Askeriye

Ahmet Eyüp Paşa Hazretleri Şıpka'dan askeri geri almak ve geçidi düşman serbest bırakarak orduyu, mahalli tayin etmeksizin geri çekmek tasavvuruyla ve belkide muharebeye de bir an akdem velev aleyhimize olsun netice vermek hayaliyle yazmış olduğu telgrafnameye cevap olarak suret-i âtizzikir cevapnameyi yazmış idim. Onun üzerine aldığım cevab-ı telgirafisi sureti dahi manzuru âli buyurulmak üzere takdim olunur. Eğer biz Şıpka hatt-ı tedafiisini şu aralık terk eder isek, düşmana Meriç ovasına ve Edirne pişgahına gelmek için Sofya cihetinden dolaşmaya külfet bırakılmayacağı gibi tariki mevarid⁴⁶² dahi teshil edilmiş ve Tuna Şark ordusunun Pazarcık'a altmış tabur sevki dahi hükümsüz kalacağından bu zata ve bunu oraya kumandan ittihaz edenlere devletçe tebligat ve tevbihat icrasıyla orada oturtulması çaresine bakılmasını heyeti vükela'yı fiham'dan reca ve müsemmer olmadığı halde, Edirne ve İstanbul muhafazası uğruna ihtiyar edilen tedbir-i ahir tezyid-i mehalikden başka netice bahş olmayacağından müşarun ileyhin tebdiliyle oranın kumandanlığının gayret-i me'mül ettiğim ve şu kadar ki muafaza-i mevki'ye için henüz ne itikatda bulunduğunu bilmediğim Veysel Paşa'ya bad'el istimzac feriklik ile ihale buyurulmasını arz eylerim.

2 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şıpka'da Veysel Paşa'ya

Ahmet Eyüp Paşa'dan alınan telgrafnameler de Şıpka'da durmak kabil-i imkan olmadığı bildiriliyor. Eğer Şıpka'yı terk edecek olursak, Plevne zaten çıktığından, düşman bi pervâ...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 113

Edirne'ye gider. Acizleri şimdi altmış taburla buradan Pazarcık'a doğru hareket ediyorum. Bu taburlarla hem İzladı ve Sofya arasındaki hatt-ı tedafi'imizi takviye ve hem de Şıpka ordusunun sol cenahını Rahmanlı solunda vaki Derbent Karyesin'den bed'en ile tahkimine çabalayacağız. Ahmet Eyüp Paşa hazretleri ise bilmem nereye çekilerek düşmanın

⁴⁶² Meverid: Vurüd edecek, gelecek, varacak şeyler.

istilasını tesri fikrinde bulunuyor ve bu itikat ile kumanda edemeyeceği anlaşıyor. Ferik ile kumandanlığın size tevcihi itikadında bulunuyor isem de bu bab'da olan mütalaa'yı⁴⁶³ aliyyelerini serian işar eylemeleri müntazırdır.

2 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şıpka'da Ahmet Eyüp Paşa Hazretlerine

C. Elena mevki terk edildi. Tuna Şark ordusundan altmış tabur bil ifraz hem Şıpka ordusunun sol cenahını muhafaza ve hem de İzladı ile Sofya geçitleri kuvvetini tahkim için Pazarcık'a müteveccihen hareket ediyorum. Beş altı güne kadar taburların bir kısmı Pazarcık'a hemen çıkabilir. Meşakkate ve metaabe sabır ve sebatan başka şu aralık çare-i acil olmadığı ve mukaddemce dahi arz ettiğim suretten maada bir tedbire teşebbüs buyurulmayıp, Şıpka geçidini kemakane muhafazaya devam buyurmalarını arz ve tavsiye ederim.

2 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ahmet Eyüp Paşa, Veysel Paşa'ya istimzac güne yazmış olduğum telgrafnameme Elena kesb ve vukuf etmesi üzerine, daha ziyade tezyid-i iğbirar ederek ertesi Kanun-ı evvelin üçüncü günü işbu telgrafnameyi aldım.

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

2 Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i cevabileri alındı. Burada nefsim için bir metaıb ve meşakkat yoktur. Çünkü makeddema sizin karargah ittihaz ettiğiniz mahaldeyim. Askeri aşağıya almak veya geri çekmek tasavvurunda olmadığımı evvel ki telgrafname de beyan etmiş ve zaten çekilmek durmaktan daha güç ve muhataralı olduğunu kim olsa anlar. Asıl maksat her halde askeri yukarıda ve tebdil-i mümkün olmayan şu vaziyette tutmak için tedbir aramak olup bu vaziyet ve hey'eti ta'biye ise, mukaddema zat-ı âlileri tarafından tertip ve ihtiyar edilmiş...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 114

olmasına mebni ol bab'da ki tedbirin dahi gerek evvel ki telgrafda beyan ettiği vechile bizzat ve gerek askerliğe toy diğercesine tasavvur ve tensip buyrulmuş olduğu üzere bir diğeri

⁴⁶³ Mütalaa: Okuma, tetkik, düşünce.

marifetiyle tarafınızdan a'malı lazım olduğunu tekrar izah eder ve bu tasavvurun icrasında artık tereddüt ve taahhura mahal kalmadığından hemen emir vermenize intizar eylerim.

3 Kanun-ı evvel – 93 Ahmet

Müşarun-ileyh bu telgrafnamesinde askeri aşağı almak ve geri çekmek tasavvurunda olmadığını ve şekli tabi'ye vaktiyle tarafımızdan kararlaştığı cihetle askeri vaziyeti hazırasında tutmak için lazım gelen tedbirin ya bizzat benim tarafımdan veyahut münasip gördüğüm bir adam tarafından a'mâli lüzumunu⁴⁶⁴ yazıyor sevk ve hiddetle hezayana da kalkışıyor. Müşarun-ileyhin tahamm'ül güdaz⁴⁶⁵ olan iş bu telgrafnamesinin bazı fıkaratından ma'at-tecahül Şıpka geçtiğinin elden çıkarılmaması ve çıkarıldığı halde mes'uliyeti azime tahtında kalacağını telgrafname-i âtizzikir ile maal-beyan ma-beyn-i hümayün cenab-ı mülükane ile makamı sadaret ve seraskeriye ve Tophane Müşiri Mahmud Celaleddin Paşa'ya, Ahmet Eyüp Paşa'nın Şıpka'yı terk-i azminde olduğunu ve tebligatımın tesiri görülmediğini ve Şıpka caddesinin düşmana keşadı halinde ki mahazir ve mahalik-i tekrar maal-beyan, müşarun-ileyhi bu fikirden men'a veyahut tebdiliyle yerine diğerinin tayini temennisine dair birer telgrafname yazdım:

Şıpka'da Ahmet Eyüp Paşa Hazretlerine

3 Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamelerinden bir şey anlamadım. Şıpka geçitlerinin düşmana keşade tutulması ve Meriç vadisinin bi'tekrar Kazaklar'a cevalengah edilmesi için âcizleri emir veremem. Nasıl buldunuz ise öyle muhafazaya devam edersiniz veyahut makamat-ı âliye'ye beyan-ı acz buyuruyorsunuz. “Bu tasavvurun icrasında tereddüt ve taahhura mahal kalmadı“ deniyor. Şıpka tarikını düşman keşade eder iseniz, mes'uliyeti azime tahtında bulunacağınızı arz ve ihtar ederim.

3 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Canib-i mülükane Başkitabet Celilesine, Makam-ı Sadaret-i Uzma'ya, Kaimmakam-ı Seraskeriye, Mahmut Paşa Hazretleri'ne

⁴⁶⁴ A'mali Lüzumu: Lüzumlu işler.

⁴⁶⁵ Tahammül güdaz: Tahammülü eriten, yok eden.

Ahmet Eyüp Paşa Şıpka'yı terk edeceğini kaç gündür yazıyor ve benim yazdığım tebliğatın...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 115

dahi tesiri görülüyor. Eğer Şıpka tarikini müşarun-ileyh Rusyalı'lara açılabilirse artık düşman ne Tuna şark ordusundan ve ne de Sofya'dan dolaşmak külfet ve zahmetine uğramaksızın doğrudan Meriç Vadisi'ne inecek demek olduğundan, müşarun-ileyhin tasavvuratını men'a veyahut tebdili ile diğerinin taşıyınca devletçe bir çare bulunmasını bi'tekrar istirham eyler ve Şıpka yolu düşmana açılırsa Sofya ve Kamerli ordularına kuvve-i imdadiye gönderilmekliğin ve Tuna şark ordusu taburlarının Balkan cihetine sa'iy oldukları hareketin hiç tesiri kalmayacağını arz eylerim.

3 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ahmet Eyüp Paşa 3 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesinin nihayetinde “hemen emir vermenize intizar ederim.” demesi üzerine ben dahi yine tarih-i mezkûr ile müverrah cevabnamemde “Şıpka geçidinin düşmana keşadı için emir veremem.” demiş idim. Buna cevap olarak dahi – 4 Kanun-ı evvel - 93 tarihli iş bu telgrafnameyi yazdı:

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

C. 3 – Kanun-ı evvel – 93 telgrafınızın bazı mahallerini anlamamak ve bazı mahallerine aksi manalar vermek tarafını iltizam etmek abesle iştigaldir. Veysel Paşa'ya yazdığınız telgraf, ketum ve hazmolunamaz. İcrasında taahhura mahal kalmayan tasavvur işte o tasavvurunuz olup, istenilen emir dahi onun icrası yani Paşa'yı muma-ileyhin Balkan kumandanlığına memuriyet emridir. Yoksa Şıpka geçidini açmak emri değildir. Böyle bir emir tarafınızdan değil, taraf-ı padişahi'den verilse yine icrasında arz-ı mazeret edilir. Binaen-aleyh vukuğ ve haysiyete yakışmayacak yaygaraya hacet olmayıp, kumandanlığın Paşa'yı muma-ileyhe ve ondan nükul edildi ise diğerine ihalesi emrinde tereddüt buyrulmamasını tekrar temenni eder ve mezkur telgrafname münderecatının azviyat kısmını red eylerim ferman.

4 Kanun-ı evvel – 93 Ahmet

Müşarun-ileyh bu telgrafnamesinde “Veysel Paşa'ya yazılan istimzac telgrafnamesinden hiddetlendiğini, istediği emir, Veysel Paşa'nın memuriyet emri olduğunu,

Şıpka geçidini açmak için taraf-ı padişahi'den emir verilse bile yine icrasında arz-ı mazeret edeceğini, tarafımızdan vukuğ ve haysiyete nacaspani şematet eylediğini ve telgrafnamemizin azviyyat kısmını reddeylediğini.” bildiriyor.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 116

Şıpka'da ki asakirin tabiyyesine⁴⁶⁶ dair çıkardığı nazia ve şamatatı külliye ber'taraf ediyor. Esas münakaşadan angastin zühul ile Veysel Paşa'nın memuriyeti ihtimali üzerine dargınlıklar gösteriyor. Veysel Paşa'dan istimzacı vakarına münafı tutarak , onunla beni de ithama kalkışıyor. Garibi bu ki Şıpka geçidini düşmana açmak için “taraf-ı padişahi'den emir verilse yine icrasında arz-ı mazeret ederim..“ diyerek, geçidin elde bulunması lüzumunu kemal-ı ehemmiyetle dermeyan eyliyor. Madem Şıpka Boğazı'nın elden çıkarılmaması o sırada kaide-i harbin bize irae ettiği vecaibden idi. Öyle ise, niçin bu kabil münakaşalar ile ihdat-ı nizağ eyledi .?

Binaen-aleyh, ben de sevk-i hadet ve ızdırıp ile telgrafname-i atizzikri yazarak çıkardığım niza-i kalemi'ye izah ve takbih ve tebdili emri makam-ı seraskeri'den verileceğinden ona ittiba-ı hareket lüzumunu ihtar ettim:

Şıpka'da Ahmet Eyüp Paşa Hazretlerine

C. Zat-ı alileri Şıpka'da ki askere vaziyeti hazırası ile kumanda edemeyeceğinizi bid'defeat yazmaklığınız üzerine, istiknah-ı hal ve siz yapamamak fikrinde ısrar ettiğiniz halde istihlaf için Veysel Paşa'ya bir şifreli telgraf yazmış idim. Çünkü bunca teşebbüsat-ı askeriye'nin fikr-i mahsusunuza ittibe; şimdiye kadar olduğu gibi feda edilmesi, elbette gayr-ı caizdir. Sizin Veysel Paşa'ya mahsus şifreyi telgrafhane'den alıp hal etmekliğiniz usul-u resmiyeye muhalif olduğunu vicdanen itirafa borçlusunuz. Muradınız Balkan geçidini açmak değil ve askeri geri almak değil idiği de ne idi? Eğer tabiyede bir kusur gördünüz ise onu tashih etmeliydiniz. Münakaşat ile vakit geçirmek zamanı mıdır? Vuku ve haysiyete yakışmayacak muamelat şimdiye kadar taraf-ı acizden hudüs etmemesi ile müftehır ve askerliğe toy dikme tabirinin sizden zuhur eylediğini müddeyim. Gerek tebeddülünüz⁴⁶⁷ ve gerek Veysel Paşa'nın veya bir diğerinin nasbı emri makam-ı kaimmakamı'den size

⁴⁶⁶ Tabiyye: Tabiat bilgisi, natüralizm.

⁴⁶⁷ Tebeddül: Değişme, başka hale girme.

verileceğinden oradan varit olacak emre ittibaen⁴⁶⁸ hareket lazım olduğunu cevaben arz ederim.

5 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ahmet Eyüp Paşa'nın gerek 4 – Kanun-ı Evvel – 93 tarihi ile Rauf Paşa ile vaki olan muhaberatı ve gerek bugün ma-beyn-i hümayunun istihzah-ı telgrafisine verdiği cevap üzerine, Veysel Paşa'nın...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 117

veya bir diğerinin tayini hakkında yine o gün Rauf Paşa tarafımızdan istimzac etmekle, biz dahi Veysel Paşa'nın tayinini, malumat-ı mevki'ıyyesine binaen bit'tercih yazdığımızdan, Ahmet Eyüp Paşa'nın Edirne ihtiyat ordu'yu mevhümi kumandanlığına ve Veysel Paşa'nın feriklik ile onun yerine memuriyetleri icra edildi:

Huzur-u Celil-i Hazreti Kaimmakami'ye

Balkan kumandanlığına malumat-ı mevkiıyyesi hasebiyle Feriklik ile Veysel Paşa'nın tayini daha münasip olduğunu cevaben arz ederim.

5 Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Benim ma-beyn-i hümayuna takdim etmiş olduğum suret-i mezkür 3 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname üzerine başkitabet-i celileden iş bu telgrafname-i âti ile Ahmet Eyüp Paşa'dan istihzah olundu. Ve müşarun-ileyhde, Şıpka'yı terketmek azminde olmadığına, bu söz cümle-i azviyyattan⁴⁶⁹ bulunduğuna ve öyle bir emri âli şeref vuku bulsa icrasında arz-ı mazeret edeceğine dair cevap verdi:

Şıpka'da Ahmet Eyüp Paşa Hazretlerine

Şıpka'yı terk etmek niyetinde bulundukları mesmu'u âli oldu. Şıpka yolu düşmana açılır ise düşmanın ne Tuna'nın şark cihetinden ve ne de Sofya'dan dolaşmasına hacet

⁴⁶⁸ İttibaen: Tabi olma, uyma, ara sıra gitme.

⁴⁶⁹ Azviyyet: Birinin üstüne atma, ona yakıştıрма, iftira.

kalmaksızın, doğruca Meriç Vadisi'ne ineceği dahi beyan olunmakla, mutalaa-i müşirileri ba irade-i seniyye sual ve tacil olunur.

5 Kanun-ı evvel – 93 Sait

Ma-beyn-i hümayun cenab-ı mülükane başkitabet celilesine

Şıpka'yı terk etmek sözleri yanlış ve sarf-ı azviyyattan ibarettir. Düşmana Şıpka yolunu açmak caiz olmadığı cümle indinde malum olduktan başka şimdi ki halde askeri geri çekmek, yerlerinde tutmaktan daha müşkil ve muhataralı ve hususu ile topları indirmek gayrı mümkündür. Binaen-aleyh, o niyette bulunmak değil, öyle bir emr-i âli sudur etse idi, icrasında arz-ı mazeret eyler idim. Keyfiyyet, dün taraf-ı kaimmakami-i seraskeri'den dahi sual buyrulması...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 118

cihetle, ol babta arzettiğim izahat bit'tabi malum-u âli olacağından tekrarına hacet olmadığı maruzdur.

5 Kanun-ı evvel – 93 Ahmet Eyüp

Ahmet Eyüp Paşa'nın mabeyn-i hümayüne takdim etmiş olduğu şu ariza-i cevabiye-i telgrafisinde 4 – Kanun-ı evvel – 93 tarihi ile makam-ı seraskeri de bulunan Rauf Paşa ile ol babta muhabere ettiği ve verdim dediği izahat dahi şüphesiz Şıpka askerinin tabiyesince aczini iddia olmayıp benim maiyyetimde kalamayacağına dair Rauf Paşa delaleti ile bir takım esmaat-ı harf-i endazane de bulunmuş olduğu bedihidir. Bu telgrafnamede dahi, “askeri çekmek müşkil ve muhataralı ve topları indirmek gayrı mümkündür.” diyor. Öyle ise, vaktim müsait olsa ve merkezi saltanat da ruhsat verse de, ben Şıpka'ya gitse idim, ne yapabilecek idim? Müşarun-ileyh'ten merkezi saltanattan akım bir cevap almış olduğu halde yine kendisine itab ve sual tevcihi re'yinde bulunmadı. Şunun, bunun hatırası ve keyfiyle tahaddüs eden bu kabil müşkilat-ı netayicane de, yine bu bedbahtı hedef bulundurdular; “Sen mevki kumandanısın; hasb'el halvel mevsim lazım gelen tabii-i mahalliye, senin vazifendir; niçin böyle ihdas-ı münazaat ediyorsun?..” demediler. Ve ilallahil müşteka

Hakayık-ı ahvali harbiyeden külliye cahil ve ihtimal ki afal-i efkar-ı amme için bu zeminde idare-i kaleme meclûp ve kail olan Ahmet Mithad Efendi, işte bu muhaberatın ma-beyn-i hümayuna ait kısmını Zübdet'ül Hakayıkın da⁴⁷⁰ nabi mahal derc ederek, Şıpka'dan sebat edilmesi, benim ısrarım ve Ahmet Eyüp Paşa'nın azli netayicinden bulunduğunu ve bu fikir sebat ise pek çok efkarı askeriye erbabının hüküm eyledikleri hatı'at-i harbiye cümlesinden olduğunu iddia ediyor. Silsile-i muhaberatımızdan anlaşılacağı vecihle, bizim Ahmet Eyüp Paşa'ya tavsiye ettiğimiz sebat Şıpka'nın sol cenahında vaki İzladi, Kamerli, Sofya ve Tatarpazarcık'ı ve bunların tevabiğ ve mülhakatı mevakinin tahliyesine kadar lazım gelen müddet için bir sebat-ı muvakkat idi. Yoksa, düşman Şıpka'yı birkaç misli kuvvet ile sarıp tehlike-i esarete düşürünceye kadar sebat olunması benim merdudum olduğu, şimdiye kadar zikrettiğim ol babta ki muhaberatım da müsbet ve müdelleldir. Düşmanın Şıpka kolordusu aleyhine taarruz ve çevirme hareketi anlaşılmış olduğu bir zamanda yine kolorduyu mezkurun sebatı re'yyinde bulunmak, bu aciz ve Ahmet Eyüp Paşa gibi küçüklüğünden beri devletin her bir harbinde bulunarak yetişmiş kumandanlara yakışık alır isnadattan değildir. Şıpka'da sebat...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 119

fikr-i mecnunane⁴⁷¹ ve cahilanesi, asker formasını labis, Alarka'dan yetişmiş Rauf Paşa ve hempalarıyla yukarıda zikir geçen mazbata da esamisi münderiç⁴⁷² erkan-ı müdahale-i vükelanın mahsul-u re'yi sekimi dir. Ahmet Eyüp Paşa'nın muhaberatı ile Şıpka esareti beyninde bir maha garip uzun bir müddet olduğu ve muhabere ve münakaşa o günlerin icabatına müterettep bulunduğu halde, bu muhabereyi bir mah sonra ki Şıpka esareti vakasına yama yapıp ta, facia-i esareti ona bakılarak setri hakikate kalkışmak Zübdet'ül Hakayık'ın cümle-i cinayati kalemiyyesindendir. Plevne'nin esaretinden beri Balkan hattı müdafaasında bulunmak, İstanbul'un emir ve re'yi idi. Mehmet Ali Paşa'nın Orhaniye'yi terk ile Plevne'ye imdadı, hafıza-i imkandan bütün bütün silmiş olduğu tarihten beri Edirne ve Yanbolu'da tahaşşutla kaffe-i mevaki tahliye ise benim ictihat ve fikrim idi. Ale'l-husus 15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde mesbuk-u zikir Sofya muhaberatın ve 18 Kanun-ı evvel'den 23 – Kanun-ı evvel – 93 tarihine kadar olan Edirne muhaberatı, hep askeri Edirne'ye çekmek emeline maksur idi. Nihayet başkumandanlığı terk ile Edirne'den çıkarılışım dahi, yine bu davadan

⁴⁷⁰ Zübdet'ül Hakayık: Ahmet Mitat Efendi'nin 93 harbinin arka planını anlattığı eseridir.

⁴⁷¹ Fikr-i mecnunane: Delice bir fikir.

⁴⁷² Esamisi münderiç: İçinde bulunan, yer almış isimler, adlar.

ileri geldiği ve bunca muhaberat meydanda olduğu halde, Ahmet Mithat Efendi cenapları yüzü kızarmaksızın, bilmem bu derece sarıh bir bühtanı bana nasıl ediyor! Rauf Paşa'nın verdiği sebat emrinden neden tecahül ve İstanbul erkan-ı müdahalesinin eğra'yı sakımesinden ne vicdan ile teğafül eyliyor! "Lanetullahi alel kazibin."

Keşke Ahmet Eyüp Paşa bu nazarı'yi çıkarmasa ve ben de hizmete mağluben tebdil-i cihetine gitmeyerek vaktim müsait olsaydı da Şıpka'ya gidebilse idim... Tabiyece azam ettiği bu müşkilatın teshiline elbette bir karar vererek, Şıpka'nın çaresizliğinde bulunmuş olur idin. Çünkü o halde, Ahmet Eyüp Paşa, Ruslar'ın Şıpka'yı sardığı vakit mevkii kumandani de bulunmuş olacağından Rauf Paşa'nın Şıpka'yı terk etmemek ve hattı ricatini muhafaza etmek gibi verdiği yek diğerine zıt emre havale-i semiğ etmez idi; askerliğin ve kaide-i harbin icabını sarf-ı kudret eder ve Şıpka'da ki askeri faziha-i esaretten elbette kurtarır idi. Şıpka ordusu mevakinin sol cenahında vaki Kamerli ordudusu mevaki Mehmet Ali Paşa'nın azli ve beş bin kuruş zammı maaş ile merkezi saltanattan Ferik Şakir Paşa'nın tahtı kumandasına verilmiş idi. İşte Şakir Paşa'nın vazife-i kumandayı yevm-i işgalinden, Plevne'nin sukut-u haberi resmisini alıncaya kadar başkumandanlık makamına vuku bulan maruzat-ı telgrafisi ile ol babta verilen ecvibe suretleri bir vechi âti dir.

_____ Umdet'ül hakayık Sayfa 120

Tuna Şark Orduları Umum Kumandanlığına

Bugün ki vukuat jurnallarında arzolunan iki esir istantak olundu. Netice-i ifadeleri, karşımızda hassa ordusunun birinci ve ikinci fırkalarıyla talia-ı livası ve üçüncü firkanın ikinci livası olarak cem'an kırk dört tabur piyade ve üç alay süvari ve altmış kadar top olduğu ve üçüncü firkanın birinci livası yakınında ve Eskoblaf kumandasında olarak on altı fırkasının dahi onu müteakip buraya memuren gelmeleri muntazır idiği ifadelerinden anlaşılmış, bu cemiyetin hassa birinci fırka ile üçüncü firkanın ikinci livası Etrapol'de ve sağ cenahımız karşısında ve ikinci fırka ile Talia livası da sol cenahımızda bulunduğu ve devam eden sis münasebeti ile istihkam inşasıyla iştilal olup, her taraftan hücum etmek ve alel husus sol cenahımızda bulunup hattı ric'atımızı kesmek fikrinde bulunduğu merkum esirlerin cümle-i ifadelerinden anlaşılmış, bu hale göre, buranın tezyit kuvveti ve alel husus düşmanın intizamı ahvaline karşı asakir-i nizamiye ve yahut itimat olunur redif taburları bulundurulması

muktezayı⁴⁷³ halden görülüyor. Benaberin, düşmana müdafaa etmek ve fırsat verdiği gibi hücum ve taarruza müteşebbis olmak üzere, ümerası ile beraber la-akall on iki taburdan ibaret bir taburdan mümkün olduğu halde müddet-i kalile zarfında buraya yetiştirilmesi lüzum altında bulunduğu itikadında olduğumdan, devletin hali hazırı müsait olmadığını bilir isem de, iktizayı hal böyle istidaya mecburiyet vermiş olmakla arzına müsareat ederim ferman.

28 – Teşrin-i sani – 93 Ferik

Şakir

Şakir Paşa'nın bu on iki tabur talep etmesi, Mehmet Ali Paşa'nın on dört taburluk bir fırka talebi hakkında daha evvelce yazmış olduğu telgrafname münderecatını te'yit ve belki o telgrafnameye iştirak fikri üzerine yazıldığını tefhim demek idi. Halbuki Mehmet Ali Paşa bu on dört taburu "taarruz edeceğim" diye talep etmiş olduğu halde Şakir Paşa bu babta bir sarahat⁴⁷⁴ vermediğinden, tutacağı mesleki kendisine söyletmek üzere iş bu cevapname-i telgrafiye yazdım. Ve Şakir Paşa'nın telgrafnamesi sureti ile ol bab'da yazdığım cevabnameyi bâlaya alarak Tuna şark ordusundan Kazan'a sevk-i mukarrer olan taburlardan on ikisinin Varna tariki ile...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 121

İstanbul'dan geçerek sürat sevk-i hususuna dair ma-beyn-i hümayün ile makam-ı sadaret ve kaimmakami'ye dahi zeylen⁴⁷⁵ mütalaa-i âtiyi yazarak arz-ı keyfiyet eyledim:

Kamerli'de Şakir Paşa Hazretlerine

On iki taburdan ibaret bir müfreze talep buyuruluyor. Bunun tedarik ve irsali hemen müstehıyl'ül imkan hükmündedir. Tuna şark ordusundan haydi bil ifraz göndersek bile, yine oraya vüsulu on beş güne tavakkuf eder. Hem taburlar vasıl olduğuyla taarruzumu yani Plevne'nin istihlasına azimeti mi olunacak? Yoksa yine müdafa halinde mi kalınacak? Burasına dair de bir sarahat-ı aleyhleri görülmüyor. Bir vaz-ı taarruzu alınmadıkca zan ederimki bu dehşeti müstevliye'den ordunuz kurtulamayacaktır. Efkarınızı, eldeki kuvvetle

⁴⁷³ Mukteza: İktiza etme, lazım gelmiş, kanun icabına göre yazılan yazı.

⁴⁷⁴ Sarahat: Açıklık, ibarede açıklık.

⁴⁷⁵ Zeylen: Ek olarak, altta.

yapabileceğiniz şeyi ve Plevne'ye gitmek hakkındaki kararın oraca imkan ve ademi imkanını serian bildiriniz ki bizde ona göre tanzim-i hal ve mevki edelim.

29 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Cenab-ı Mülükane Baş Kitabeta-i Celilesine Makam-ı Sadaret-i Uzma'ya; Makam-ı Seraskeri'ye Devletli Mahmut Paşa Hazretlerine

Şakir Paşa'dan aldığım telgrafname menzur-u âli olmak üzere takdim kılınmış ve on iki tabur talebinde Plevne'nin istihlasına azimet fikri dahi münzam olup olmadığını sual ve eğer mümkün değil ise buradan Kazan'a kuvvet-i zuhur olmak üzere sevk-i mukarrar olan on beş taburdan on ikisinin şemendüferle Varna ve oradan bahren⁴⁷⁶ İstanbul'a ve Sirkeci iskelesi şemendüferiyle Pazarcık'a sevk-i hakkındaki hatıra-i çakiranem üzerine varit olacak mutalaa-i aleyhi'yi istifsa eylerim.

29 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Şakir Paşa'nın mezkur telgrafnamesinden saonra İzladı hakkında dahi iş bu telgrafnamesi alındı.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 122

Tuna Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canib-i Ali'sine

25 – Teşrin-i Sani 93 tarihli şifreli emir telgırafları gece alındı. İzladı mevki'nin geçitlerinin müdafası zımnında evvelce mevcut olan dört tabur asakir-i müstahfeza ve yedi, sekiz yüz mevcutlu, bir alay-ı müntezam asakir-i muavene mevcut iken, Etrapol'un elden çıkması cihetle buradan kaht-ı ümera⁴⁷⁷ münasebetiyle dört taburla Mahmud Ömer bey dahi oraya gönderilmiş ve bu cihetle İzladı'da on bir tabur da beş bin üç yüz mevcutlu piyade askeri ve biraz süvari ve Balıkesir muavenesi cem ile iyice bir kuvvet cem edilmiş idi. Muahharan düşman'ın Etrapol geçidi muhafazasında bulunan dört bölüğü terk-i mevkiye mecbur eylediği anlaşılmakla Sahra'ya incek düşmanın def'i ve maa-ma-fih Ömer Bey'in hareketinin ve keyfiyeti halin tahkiki zımnında Miralay Reşit Bey kumandasıyla beşinci ordu süvari alay-ı kaffeten İzladı'ye gönderilmiş ve peyderpey icra olunan vasa'ya hilafına askeri

⁴⁷⁶ Bahren:Denizden, deniz yolu ile.

⁴⁷⁷ Kaht-ı Ümera: Emir kıtlığı.

geriye çekerek mevakı-ı müteaddide perişan halde tutulmasından olmalıdır ki düşman aşâğılara doğru sarkıp telgraf hattını ve tarıkı kat eylemiş olduğu Ömer Bey'in yerine ehven-i mevcut olarak tayin kılınan Miralay Kamil Bey'in yoldan avdetiyle anlaşarak, hem keşfetmek ve hem düşmanı arkadan tehdit eylemek üzere evvel ki gün iki yüz elli mevcutlu Balıkesirli Çerkez Süvarisi sevk olunmuştur. Bu kadar askerin kumandası bir yed-i iktidara tevdi olunamamakta ve mukaddema Foça kumandanı olan üçüncü ordunun üçüncü alayı Miralay Süleyman Bey'in Mirlivalıkla İzladı'ye âzami tasavvur olunmuş ise de Şükrü Paşa'nın mecruhiyeti cihetle kumandasız kalan üçüncü liva kumandanlığına tayin olunarak onun dahi âzamına imkan kalmamış ve düşmanın ol taraflara sarkıntılık göstermesi mahza bize şaşkınlık verip buradan asker tefrikına mecbur eyleyerek evvel halde şiddetle buraya hücum eylemek maksadına müstenit olmasıyla, buradan İzladı'ye kuvvet tefrikı gayri caiz bulunmuş olduğundan Filibe'den ve Rahmanlı'dan muvakkaten iki tabur tefrik edilerek ehliyetli bir zatın bit'tayin hemen oraya âzami lüzumu sahih altında bulunduğu ve henüz buraya vasıl olmayan Ahmet Paşa'nın bu işe iktidarı musaddik⁴⁷⁸ ise doğrudan doğruya oraya irsal olunmak üzere tayin buyurulmak münasip gibi tahattur kılındığı arz olunur. 28 –

Teşrin-i sani – 93 Ferik

Şakir

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 123

Rahmanlı'da bulunan asakir-i muhafaza, Balkan Kumandanlığı tarafından mı, yoksa Filibe Kumandan müstekilli tarafından mı gönderildiğine dair malumat-ı evveliye'yi haiz olmadığında ve Ahmet Eyüp Paşa'nın mukaddemce İzladı ve Karlova için verdiği ecvibe-i imtinai'ye hatırımda bulunduğu Şakir Paşa'ya cevab-ı âti yazıp ihtiyaten Filibe Kumandanlığına da bir ihtarname-i telgrafi yazdım:

C – Filibe'de ve Rahmanlı'da kaç tabur olup olmadığını ve iki tabur ifraz ve irsalinin imkanını bilmiyorum. Rahmanlı eğer Balkan kumandanlığı idaresinde ise orası “tabur yok diye cevap verecektir. Siz Filibe ve Rahmanlı ile muhabere ediniz de tabur var ise talep ediniz. Maa-ma-fih, Filibe kumandanlığına ben de yazdım. Ahmet Paşa dediğiniz eğer Atpazarlı Ahmet Paşa ise muharebelerde derece-i iktidarını pek bilmez isem de, elbette Ömer Bey'in idaresinden daha iyi olmak lazım geleceğinden muma-ileyh'in İzladı Kumandanlığına tayini

⁴⁷⁸ Musaddik: Tasdik eden, gerçekliğini resmi olarak yazı ile bildiren.

muvafık hal ve maslahattır. Şu kadar ki, İzladı, Pazarcık ve Filibe caddesi olup Allah etmesin, oranın elden çıkması, hatıra gelmedik vehametler hasıl edeceğinden, en mücerrep ve mutemet adamınız her kim ise onu İzladı'ye tayin buyurursanız daha münasip olacağını cevaben beyan ederim.

29 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Filibe Kumandanlığına

Filibe ve Rahmanlı'dan iki tabur askerin İzladı'ye iğzami Kamerli Kumandanlığından talep edilmiş olmakla icra'yı icabı mütemenna dır.⁴⁷⁹

29 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Teşrin-i Saninin otuzuncu günü sabahı, Maçka ve Teresenik aleyhine asker sevk ettiğim sırada, Rauf Paşa'nın o gece saat beş'i beş dakika geçerek, bab-ı seraskeri telgrafhanesine verdiği şifreli âtizzikir telgrafnameyi aldım.

Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Plevne için bazı uğursuz havadis şayi olup, o cümleden olmak üzere, Gazi Osman Paşa hazretlerinin dahi cerihadar⁴⁸⁰ olduğu rivayet olunur ise de, bunun sıhhatına hüküm olunamayacağından, oraca tahkikat-ı mümkün icrasıyla hasıl olacak netice-i malumatın iş'arı ve kaffe-i...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 124

faciat-ı harbiye mukadderat-ı ileyh'den olmakla, bu misilli şayiat ve vukuat-ı teessürle düçar-ı yeis ve fütur olmak lazım gelmeyip her hal ve mahal de avn ve inayet-i sübhaniye'ye müsteniden merkezi mukavemette par-i câyı sebat ve mekanet olmak lazıme-i diyanet ve hamiyetden olduğundan, ita'yı malumat ile beraber, müdafaa-i âdâ hususunda tedabir-i mukteziye'nin ittihazı raviyet ve hamiyet-i âsafânelerine havale olunur.

29 – Teşrin-i Sani – 93 Rauf

⁴⁷⁹ Mütemenna: Temenni olunan, istenilen, dilenen.

⁴⁸⁰ Cerihadar: Yaralı.

Bu telgrafname Plevnece hezimet veya felaket vuku'unu meş'ar olmakla beraber sıhhatına da beyan-ı itimat etmediğinden, tahkikini bana ihale ve maamafih bu misilli hadiset'tan müteessir olunmaması ve müdafaa-i âda'ya devamı tasrih ve tekit ediyor. Bu telgrafnameyi almaklığım üzerine, bir taraftan meydan-ı harbe sevk edilen asakirin geri aldırılarak o günlük dahi taarruzu musammem-i tehir etmeyi tasarladı isem de, taburlar ve toplar daha sabaha karşı hareket ederek ahz-ı mevki etmiş olduklarından ve uğursuz havadisın ne olduğu maddeten tayin edilmemekle beraber, sıhhatı da meşkük⁴⁸¹ bulunduğundan, asakiri şahanenin şevk ve arzusunu kırmamak ve başlanmış işe devam edilmek suretlerini yine bi't-tercih, ol bab'da evamir irsalinden sarf-ı nazar ettim.. zaten kendim de müttehi-i hareket bulunduğumdan, heman Rauf Paşa'ya iş bu cevapname-i telgrafiyi yazdım:

Huzur-u Celil Hazreti Kaimmakami'ye

Plevne hakkında henüz buraca malumat alınamamış ise de, dün akşam Elena'nın karşısında bulunan Rusya askeri tarafından kendilerince alamet-i meserret olan, hurra, hurra sadaları işitildiği Elena Kumandanlığı Canibinden bildirilmiş ve buna bir mana verilememiş idi. İhtimal ki bu şayia'nın malumatı bir haber-i sahih ola. Eğer Plevne elden çıktı ise, düşman o cihetteki kuvvetini zannı ağılabim üzere Sofya cihetine taslit ve tahmil edeceğinden ve oraların meşhüd olan za'fı hal ve iktidarına kıyasen vaz-ı hazıralarıyla mukavemetlerini me'mül edemediğimden, makam-ı sadarete dahi arz ettiğim vechile bir mütareke istihsali çaresine bakılması ve bu gün harp için taburlarımız yine "Bele" cihetine hareket ettirildiğinden, ba'de ma işin pek ilerisine gitmeyerek hemen Kazan için mürettep olan taburların yarından sonra oraya sürat sevkine bu halde kıyam lazım geleceği cevaben arz olunur.

30 – Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 125

Bu cevapname'yi yazıp hareket edeceğim sırada Şakir Paşa'nın dahi âtizzikir telgrafnamelerini aldım:

Tuna Umum Kumandanlığına

⁴⁸¹ Meşkük: Şek olunmuş, şüpheli.

Bugün sabahleyin saat üç buçuk da, en yüksek tepelerden duman gelmeye başladığından, bizim sağ cenahımızda bulunan düşman mevki'inden üç tabur kadar asker hücumla hazırlanmakta bulunduğu ve mezkur tabyanın sağ tarafı ilerisinde sekiz, dokuz yüz metre mesafede sekiz topla iki tabya ve istihkamat-ı ilerisine avcı siperleri inşa ettirdiği görülmüş ve duman kalkar kalkmaz ateşe başlamasından, taarruz edeceği istidlal kılınmış olmasıyla, tabya'dan top ateşine başlanmış ve tabya da bulunan üçüncü ordu topçu alayı ikinci taburu üçüncü bölümü yüzbaşısı Talip Efendi'nin gösterdiği maharet-i müstakillesi ve alay-ı mezkur birinci taburun birinci bölümü yüzbaşısı Ramiz Efendi'nin muavenetiyle atılan taneler yıldız tabyasının sol tarafı ilerisine düşmanın inşa ettiği ve bizim askerin yeni tabya namıyla tesmiye eylediği tabyanın arkasında bulunan topuyla üç tabur askerini oradan alel acele ormana çekdirmiş ve ilk topta müsaraaten⁴⁸² oraya gitmiş olan Recep Paşa hazretlerinin tedbiriyle nöbetçi hattına tayin eyledikleri nişancılar vasıtasıyla atılan tüfeklerden yakın avcı siperlerinde bulunanlar dahi barınamayıp firar etmiş ise de, sağ taraf ilerisinde tayin edildiği toplar vasıtasıyla şarapnol ateşine devam edip yirmi kadar mecruh ve üç kadar şehit vuku bulmuş, düşmanın nüfusca telefât-ı malum olmayıp ancak yeni tabya da bulunan topların kapaklarından biri atılan tanelerin tesiriyle berheva olduğu görülmüştür. Mümi ileyhima'dan Ramiz Efendi dördüncü taburun sol kol ağası Bekir Efendi'nin yerine sol kol ağası olmak üzere dahil silsile edilmiş olmasıyla mümi ileyhin mahalli mezkura ve Talip Efendi'nin dahi açıktan sol kol ağalığı tebşir eilmiş olmakla memuriyetlerinin ol surette icrasına müsaade buyurulmasını istid'â ederim.

29 – Teşrin-i Sani – 93 Ferik

Şakir

Tuna Orduları Umum Kumandanlığına

28 – Teşrin-i sani – 93 tarihli; Bugün İzladı Kumandanı Miralay Ömer Bey'den Filibe Telgrafhanesi vasıtasıyla alınan telgrafname, Balkan'nın Estimyol geçidi tarafına sevk edilmiş....

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 126

⁴⁸² Müsaraaten: Süratli, acele olarak.

olduğu bir buçuk tabur asakir-i şahane “Çalıça” karyesi sırtlarına doğru ilerlemiş ve düşmanı bir hayli tazyik etmiş ise de, henüz neticesine muvaffak olunamadı ve iki yaralı, bir şehitleri vuku’a geldiği ve telgraf hattının leylen Bulgarlar tarafından katığ edilmiş olduğu muharrar bulunmuş olmakla malumat olmak üzere arz olunur.

30 – Teşrin-i Sani – 93 Şakir

Bu telgrafnameler beyan-ı vukuat dan ibaret bulunmakla, bad’el kıra hareket ve Pirus sırtlarına yaklaşılarak harbe mübaşeret üzere bulunan asakir-i şahane yetişmeye müsareat eyledim. Henüz harbin ibtidalarında idiği Şakir Paşa’dan âti’z-zikir telgrafname’yi dahi aldım:

Tuna Harp Orduları Umum Kumandanlığına

29 – Teşrin-i sani – 93 tarihli ve şifreli telgrafname-i devletleri mütalaa olundu. On iki tabur müntazam askarin talebi, taarruz maksadına müstenit olduğu şüphesizdir. Fakat bu gece Makam-ı seraskeri’den aldığım telgrafnamede Osman Paşa’nın mecruh olduğu ve Plevne’nin düşman eline düştüğü şayi olduğuna ve dün esna’yı harp de düşmanın sağ cenahında bulunan düşman askerinde işitilen seda’yı şadumani’yi⁴⁸³ böyle bir vakaya delalet ettiğine binanen Nestiç Patikası’nın mümkün mertebe müdafası için, Yıldız tabyasına vaz ve tabi’ye olunan üç tabur ile, Etrapol’dan gelen yolun müdafası için Yıldız tabyasının sağ tarafı müdafasına konulan iki tabur beyn-i hesap olunup üç dört saatlik bir mesafe bulunmuştur. Hatt-ı harbin bir ciheti gayet mürtefiğ olup şose’yi müdafa ile istihkamlar, bilakis münhat olmasıyla beynlerinde husul-u irtibat gayet düşvar olduğundan her noktası zaif olup düşman kuvvetli olarak hangi noktayı zorlamış olsa, birine imdat yetişinceye değin, elden çıkabilmek pek memul bulunduğunu bir tarafa bırakalım, koca Balkan’ın her noktası cüz-i tamir ile yol haline geldiği görüldüğünden ve düşmanın külliyetli geldiği takdirde, cephemizden bizimle harp etmekle beraber solumuzdan ve belki sağımızdan bir kuvve-i kafi’ye geçirip arkamızı keserek bizi de Plevne gibi taht-ı muhasaraya alması pek kolay idiğinden, Plevne elden çıkmış ise, öyle belaya düşmeksizin, bu hatt-ı müdafa’nın müemmen⁴⁸⁴ bir cihete nakli lüzumu tabii olmakla, bu firkaya işte şu lüzuma nazaran...

⁴⁸³ Seda’yı Şadüman: Sevinç sesleri.

⁴⁸⁴ Müemmen: Emin, güvenilir, sağlam, sığınak yer.

tayin-i hal ve mevki olunması iktiza eder. Bu maddenin ehemmiyet-i fevkalâdası meydanda olmakla bu bab da verilecek karar-ı âliye'nin bir an evvel emir ve irade buyurulması niyaz ve istida olunur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Şakir

Şakir Paşa'ya hemen ayak üzerinde bu telgrafname-i muhtasırı yazıp gönderdim.

Şakir Paşa'ya

Plevne'nin teslimi hakkında ki şayia makam-ı kaimmakami'den bu tarafa dahi bildirilmiş ise de, derece-i sıhhatı meşküktür. Şu kadar ki alemet-i meseret⁴⁸⁵, Selanik ve Elena karşılarında da gösterilmiştir. Hatt-ı müdafa ittihazı için müemmen mahal neresi ise tasrih⁴⁸⁶ buyurunuz da bizde ona göre beyan-ı mutaleat edelim efendim.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

O gün akşamdan sonra ve ertesi günü – Teşrin-i sani – 93 tarihli Şakir Paşa'dan âtizzikir telgrafnameleri dahi alınmıştır.

Tuna Ciheti Orduları Umum Kumandanlığına

İzladi hakkında şer fûrvat⁴⁸⁷ eden telgrafname-i devletleri alındı. Fil'hakikat mevki'yi mezkur'un ehemmiyeti fevkaladesi münkir⁴⁸⁸ değil ise de sıfat-ı matlube⁴⁸⁹ de oraya kumandan bulunamıyor. Mevcut beş livaya kumanda için İbrahim Paşa ve Ahmet Paşa'dan başka mirliya olmamakla, bunlar birinci ve ikinci livaya tayin ve üçüncü ve dördüncü ve beşinci livalarda dahi Miralay Süleyman ve Necip Beylerle, Bekir Paşa istihdam kılınmaktadır. İskender Paşa ve Ahmet Paşa henüz vasil olmadılar. Ahmet Paşa'nın Pazarcık cihetinden gelmekte olması mülahaza kılındığından, Paşa'yı muma-ileyhin oraya tayini istian kılındı. Bu hangi Ahmet Paşa olduğuna çakerlerinize de⁴⁹⁰ vakıf değilim. Bu hale göre, her

⁴⁸⁵ Alemet imeseret: Sevinç işaretleri.

⁴⁸⁶ Tasrih: Açık, açık söyleme, açıktan açığa bildirme, belirtme.

⁴⁸⁷ Fûrvat: Detaylar, ayrıntılar, kısımlar.

⁴⁸⁸ Münkir: İnkâr eden, kabul etmeyen.

⁴⁸⁹ Sıfat-ı matlube: Talep edilen, istenilen sıfatlar, vasıflar.

⁴⁹⁰ Çakeri: kula ait, kulluk, kölelik.

ne güne orada buyuruluyor ise ol suretle iktizası icra olunup, Öme Bey'den Pazarcık tarikiyle aldığım telgırafda İzladi'ye sarkan düşmanın bir çoğu Bulgar olduğu ve Karlova cihetinden asakir-i muavene geldiği halde def ve tenkillerine iğdam kılınacağı bildirilmiş ve bu cihetten Bolu Karyesine kadar gönderilen süvari keşif kolu bir düşmana tesadüf etmediklerinden bugün İzladi'de daha ziyade yanaşmaları tenbih olunarak irsal kılınmış olmakla avdetlerinde alınacak malumat arz olunur.

30 – Teşrin-i Sani – 93 Şakir

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 128

Bugün İzladi Kumandanı Miralay Ömer Bey'den Filibe Telgırafhanesi vasıtasıyla alınan 28 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli telgrafname de, Balkan'ın Etrapol ferdiçi tarafına sevk edilmiş olduğu bir buçuk tabur asaki-i şahane Çalıça Karyesi sırtlarına doğru ilerlemiş ve düşmanı bir hayli tazyik etmiş ise de, henüz neticesine muvaffak olunamadığı ve iki yaralı ile bir şehitleri vukua geldiği ve telgıraf hattının leylen Bulgarlar tarafından katığ edilmiş olduğu muharrer bulunmuş olmakla malumat olmak üzere arz olunur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Şakir

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün havanın açık olması cihetle düşman saat yedi raddelerinde ibtida hatt-ı harbimizin sağ cihetindeki top tabyalarından ve badehü⁴⁹¹ sol cenaha yeniden tabi'ye etmiş olduğun iki topla gülle ve şarapnel indahat eylemiş ve bizim taraftan dahi ona karşı bulunan tabyalardan mükabele edilmiş ve atılan top tanelerinden iki zabitle birkaç nefer hafifçe yaralanmış olmakla bunlardan başka bugüne vukuat-ı harbiye zuhura gelmemiş olduğu arz olunur ferman.

30 – Teşrin-i sani – 93 Şakir

Tuna Umum Kumandanlığına

⁴⁹¹ Badehü:Ondan sonra.

Bugün Kayseri Taburu efradından İsmail Onbaşı Ruslar’dan bir esir dost etmiş olmakla, istintak⁴⁹² edildi. Netice-i ifadesi, düşman açıktan taarruz etmekten ise cenahımızı dolaşmak ve Sofya’nın zaptıyla vakit geçirmekten ise, Kapucık Derbendi cihetine yürüyerek Meriç Ovasına aşmak tasavvuratında olduğu ve bu tasavvuratının icrası için tertip eylediği Berkofça Redif askerinin zabitanı Zobru fırkasından celp olunması cihetle henüz vasıl olamadıkları ve fakat birkaç gün zarfında vürutları müntazır bulunduğu tafsılatından ibaret ve tafsılat-ı mezkûre ise şayan-ı dikkat bulunmakla arzına müsareat olunur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Şakir

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 129

Kamerli ve mülhakatı mevkiinin sol tarafında vaki ve Sırlıların hareket-ı müsammime-i tacevüz-karenelerine hedef bulunan Şehirköy, Akpalanga, Niş ve mülhakatı⁴⁹³ mevakininde ki taburların ve onları kumanda eden zatların ahval-i müztarebeleri⁴⁹⁴ bahs hususunda tafsil edilecektir.

İkinci Maçka Muharebesi

Teşrin-i saninin yirmi dokuzuncu günü akşam üzeri Ruscuk Fırkasından Memuren Salim Paşa livası ile Gaziköy ve Selanik fırkalarından mürettep İbrahim va Hasan Paşalar livaları birleşmişler idi. İbrahim ve Hasan Paşalar livaları Ferik Osman Nazım Paşa Kumandasında ve Salim Paşa Livasıyla her üçü Hezargırad Kolordusu Kumandanı Ferik Fazlı Paşa’nın tahtı emrinde idi. Maa-ma-fih ordunun hareket ve tertibat-ı umumiyesi tarafımdan emredilmekle beraber harbin bidayetinden nihayetine kadar harbiyeye dahi nazaret ve kumanda edilmiş idim.

Teşrin-i sani’nin otuzuncu Çarşamba günü sabahleyin saat iki buçuk da Fazlı Paşa, üç liva piyade, bir alay süvari ve dört batarya topla Pırgus sırtlarını tutmuş ve Rusların süvari ve piyade ileri karakollarını geri püskürtmüş idi. Salim Paşa livası sağ cenahta ve İbrahim Paşa livası sol cenahta olarak vuku bulan bu Pırgus taarruzunda, İbrahim Paşa livası biraz daha ilerleyerek Maçka silsilesi’nin sol tarafını tuttu. Rusların ileri mevakide bulunan bir liva

⁴⁹² İstintak: Nutka getirme, birine söyletmek isteme, sorguya çekme.

⁴⁹³ Mülhakat: Katmalar, ekler, bir merkeze bağlı olan yerler.

⁴⁹⁴ Ahval-i müztarebeleri: Üzüntü veren durumlar.

kadar piyade ve iki alay miktarı süvarisi Maçka mevkiine doğru çekildikleri sırada, Salim ve İbrahim Paşalar livaları dahi, harben onları takibe devam ettiler. Şu sırada Hasan Paşa livası dahi bunların sol cenahını muhafazaya ve Lom nehri⁴⁹⁵ ile Maçka muhacimlerinin sol cenahı beynindeki mesafe-i vesiyayı tarassuda⁴⁹⁶ memur eyledi. Takriben Saat beş buçuk raddelerinde idi ki, bataryaların Pirus ile Maçka arasındaki sırta tabiyesiyle asakir-i şahanenin Maçka aleyhine vuku bulacak hücumunun teshil edilmesini emrettim. Derhal toplar tabiye olunarak piyadelerin hareketini teshilen Maçka'da ki Ruslar aleyhine şiddetli ateşe başladılar. Her iki liva'nın hücum için ilerlettikleri ikişer taburdan Salim paşa livası taburları, Rusların sol cenahı ve İbrahim Paşa livası taburları merkezi...

üzerine taarruz etti. Maçka'da ki Rus bataryaları gayet şiddetli top ateşiyle ve şarapnel ve pişru istimaliyle asakir-i şahaneyi takribden men'e çalıştılar. Bu taarruzda Maçka Karyesi asakir-i şahanenin yed'i zaptına geçti; muhafızları münhezimen gerisinde ki Maçka istihkamatına iltica etti. Bunları takiben asakir-i şahane işte Rusların o şiddetli topcu ateşine tutulmaları üzerine, biraz tevakkufa mecbur oldu. O sırada Salim Paşa livasının sağ cenahına Eflak yakasında Parapan'da vaki Rus bataryalarından dahi şiddetli top ateşi icra edilmekte idi. Bu ateşden dolayı mühacımların tevakkufa mecburiyetlerini görerek, süvari Kaimmakami Said Bey'e, Salim Paşa livasının sağ cenahından ve Tuna Sahilinden iki bölük Süvari ile dolaşarak, Rusların Maçka istihkamatının sol cenahı gerisini tehdit etmeyi emrettim. Lakin, Rusların Tuna Sahiline kuvvetlice piyade bölükleri tabi'ye etmiş olduğunu keşfedememiş idim. Said Bey, aldığı emir üzerine, dört nalla Rusların Maçka istihkamatının sol cenahına doğru yürüdü. Ol vakit Tuna'ya doğru yapılmış münhat siperler içinde muhtefi Rus piyadeleri meydana çıkarak, süvarileri bir şiddetli ateş ile istikbal ettiler. Mezkur süvarileri sevk ettiğim sırada, bil'cümle toplara ateş kumandası vermiş ve Maçka ile Teresenik arasındaki bir tepede mütehaşşit düşman askerini tart ile tepeyi zapt için İbrahim Paşa livasından bir miktar askeri Rusların sağ cenahına ilerletmesini Fazlı Paşa'ya emretmiş idim. Asakir-i şahane mezkur tepeyi tuttuğu ve Rusları harben tard ettiği bi'tekrar Maçka istihkamatı aleyhine bir hücum-u umumi emrini verdim. Bu emir, gayet fedakerane icra edilerek, asakir-i şahane kısmen

⁴⁹⁵ Lom nehri: Kuzey Bulgaristan'da bulunan bir nehirdir. Bu bölge konumu sayesinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli bir ticaret güzergahıydı.

⁴⁹⁶ Tarassud: Gözetme, bekleme, dikkatle bakma, gözleme.

Maçka istihkamatına yüz elli ve iki yüz hatve kadar takarrup⁴⁹⁷ ettiler. Said Bey kumandasıyla Rusların sol cenahını almak üzere gönderilen süvari bölükleri karşılarına piyade bölüklerinin çıkması üzerine, hayvanlarından inerek onlarda Rus piyadeleri aleyhine bir şiddetli ateş ettiler. Süvarilerimizin böyle düşmanın kuvvetlice bir müfrezesiyle uğraşmak mecburiyetinde olduğunu görünce, derhal derenin berisine düşmanın ateşinden mahfuz bir mahalle çekilmeleri emrini gönderdim. Onun üzerine, süvariler çekildiler. Bu sırada Rus piyade bölükleri ateş ederek onların hareket-i rıc'ıyyesini tasyibe kalkıştılar. Süvarilerimiz bir müemmen mahalle mütehaşşit oldukları sırada idi ki, bir alay Kazak onların üzerine yürüdü. Lakin, daha evvelce süvarilerimizi himaye etmek üzere gönderilen dört bölük piyade, gayet şiddetli bir ateş etmeleri üzerine Kazaklar yüz çevirmeye mecbur oldular.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 131

Harbin en ziyade şiddet bulduğu hatt-ı harbin sol cenahı yalnız iki bölük kadar süvari ve yüz, yüz elli kadar Çerkez atlısıyla mestur⁴⁹⁸ olup, bunların gerisinde dahi Hasan Paşa livasından üç tabur piyade bulunuyor ve Paşa'yı muma-ileyh baki taburlarıyla Maçka ile Teresenik arasına ilerliyor idi. Saat yedi raddelerinde idi ki, Rusların Niğbolu zırhlısı Maçka mesalihında⁴⁹⁹ sağ cenah piyadelerimiz üzerine top atışları icra etmeye başladı. Top ve tüfek ateşinin bu şiddeti ve asakir-i mehacime-i osmaniye'nin Maçka istihkamlarına bir vechi meşruh ziyade takarrubu sırasında asakir-i şahane toplarının Maçka istihkamındaki Rus top cephanesine isabet mermileri cephane ve kapaklısını berhava etmekle, derunun istihkamda haylice zayi'atı intac eyledi. Maçka istihkamının yüz elli hatve⁵⁰⁰ pişgahına kadar yaklaşan asakir-i şahane, istihkam önünde ki avcı hendeklerinden Rusları kaldırmışlar ve geriye püskürtmüşler idi. Maçka istihkamının sağ cenahında vaki tepedeki Rus siperleri dahi ele geçmiş idi. Şu halde Maçka'nın sağ cenahı gerisinden Maçka ile Teresenik arasından birkaç

⁴⁹⁷ Takarrub: Yaklaşma, yanaşma, yakın olma.

⁴⁹⁸ Mestur: Satırlanmış, yazılmış, çizilmiş.

⁴⁹⁹ Mesalih: İşler.

⁵⁰⁰ Hatve: Adım.

taburluk bir müfreze sevk olunduğu halde Maçka istihkamatının zapt ve istisalı bir dereceye kadar keb-i sühulet⁵⁰¹ eder idi. İşte Hasan Paşa dahi bu vazifeyi icra için sevk edilmiş idi. Hal bu minval⁵⁰² üzere ve saat sekize doğru gelmekte iken, Ruscuk Telgrafhanesine verilen şu telgrafnameyi, o sırada meydan-ı harp de, bir memur-i yedile aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bugün Avrupa'dan gelen haberlerden Osman Paşa Hazretlerinin Plevne'den Vidin tarafına gitmek için ittihaz ettiği hareket-i askeriye, düşmanın mukavemet-i azimesiyle tesirsiz kalıp, askerimizin bir muharebe-i hunrizane'den⁵⁰³ sonra terk-i silaha mecbur ve Osman Paşa'nın mecruh olduğu anlaşıldı. Bu haber-i müellem, bütün erkan-ı devleti ve milleti ve alel husus Padişahımız Efendimizi fevkalgaye dilhun⁵⁰⁴ etti. Lakin, keder ve esefin faidesi olmadığı gibi, malumu devletleridir ki, şu vakı'ai medheşe'den dolayı yeis ve fütur getirmek daha ziyade muzır olduğundan, Çare-i selametimiz, evvelkinden ziyade sebat ve mukavemettir. Şu halden dolayı, tasavvurat-ı askeriyemizin değiştirilmesi tabi-i olduğu gibi bugün'den sonra Umum kuvvetiyle Balkan'ın içerilerine ve belki de devletlerin tavassutu araya girmeksizin ve tecdid-i kuvvet etmemize de vakit bırakılmaksızın, Edirne'ye ve daha ilerilere tasallut etmesi bedihi...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 132

olduğundan, Allah göstermesin Bu maksadını dahi hasıl eder ise işte ol vakit binayı devlet ve millet-i islamiyye esasından münderis olur. Binaen-aleyh yapacağımız şey bir dakika bile zaman gaip eylemeyerek Sofya'da bulunan ve kısmı küllisi firara hazır müstahfızlardan mürekkep olması hasebiyle muallem ve mücehhez düşman askeri karşısında sebatları muhal olduğu kumandan-ı lahık'ın işariyle müsbet olan kolordumuzun teksir-i kuvvetiyle beraber Edirne hatt-ı müdafasının şimdiden tesisine mütevakıf olup, bu da elde olan cetvelden anlaşıldığı üzere, şark ordusunda yüz altmış bu kadar tabur bulunduğundan, Mısırlılar dahi dahil olduğu halde, yüz taburun, oranın müdafasında ibgasıyla altmış taburun, Balkan'ın bu tarafına sevk edilerek hemen nukat-ı lazımeye tabi'ye olunmalarıyla hasıl olacağı misilli, düşman Plevne'yi aldıktan sonra bile tehir bu canibindeki mevakıa teveccüh

⁵⁰¹ Sühulet: Sıcaklık, kızgınlık.

⁵⁰² Minval: Tezgah aletlerinin üzerine bez sardıkları ağaç, tarz yol, süret-şekil.

⁵⁰³ Muharebe-i Hunrizane: Kanlı savaş.

⁵⁰⁴ Dilhun: İçi Kanağlayan.

edeceğinden, eğer bu taburları, düşmanın hareketiyle mütenasip hareket edilmeyip de cüzi taahhur etseler, sonradan vüsulları faide bahş olamayacağında, bu saatten itibaren kemali süratle tahrik ve sevkleri vücub-u kati tahtında görülüyor.

Gerçi şark ordusunda ki kale ve istihkamatın muhafazası lüzumu müsellim ise de, ne çare ki, düşmanın Sofya cihetinde ki askerimize dahi galebesi ve Edirne'ye tecavüzü ve belki fethından beri istila görmeyen İstanbul'a teveccühü halinde, artık şark ordusunun daire-i muhafazasında ki mahallerde sebat, bit'tabi maksada hizmet edemeyeceğinden maada, belki bir hareket-i şedide ile birbirlerine olan ittisalatın kesilmesi dahi akva'yı ihtimal olmakla, kuvvetinizin kısmı azamının en kestirme ve salim tarikler ile, Balkan'ın bu tarafına sürat-i tamme ile irsalleri zaruri ve düşmana karşı kafi bir kuvve-i müdafa hasıl edeceğimiz cihetle, âti'miz için dahi faideli görülür Bu bab'da mutala-i aleyhlerinin şimdi beyanına muntazırız.

30 – Teşrin-i sani – 93 Rauf Said

Şu telgrafname bana bir sadme-i nagehani⁵⁰⁵ idi. Fevka'l-had teessür etmiş isem de, nezdimde bulunan ümera'yı askeriye'ye kat'a bir serrüşte vermedim. Yalnız Ruscuk Kumandanı Müşir Ahmet Paşa ile Hezargırad Kolordusu Kumandanı Ferik Fazlı Paşa'ya beyan-ı keyfiyet ile asakir-i şahaneye fütur gelmemek üzere haber-i esaretin ordu içinde neşrini men eyledim. Eğer Mačka istihkamâtı o gün elde edilemez ise, orada geceleyip, ertesi sabah...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 133

Mačka'nın sağ cenahı gerisinden kuvvetli bir taarruz kolu sevkıyla işi neticelendirmeye say etmeyi tasdim ve niyet eylemiş idim. Halbuki şu hal ile Mačka değil, bile dahi istirdat edilse, Plevne'ye müstevli Rus kuvve-i külliyesinin karşısında bir şey yapılamayacağı gibi, telgrafname-i mezkurda dahi, bu saatten itibaren kemal-i sür'atle Balkan'ın berisine nakli tensip olunan taburların taharrubun ve sevki emrolunduğundan, binaen aleyh Kolordu Kumandanı Fazlı Paşa'ya iş bu emri verdim ki, o sırada saat sekize gelmiş idi.

Saadetli Fazlı Paşa Hazretlerine

⁵⁰⁵ Sadme-i nagehani: Ansızın çarpma, patlama.

Saat dokuza kadar bir muzafferiyet kazanılmaz ve kazanılmayacağı anlaşılır ise, askeri Pırgus sırtlarına almak lazımdır. Bunun için büyük topları evvela yavaş yavaş ve badehü hat hat piyadeleri almalıdır. Sol cenahı bu vechile alır iken sağ cenaha dahi iktiza eden emri veriniz. Serian vevabına müntazırım.

30 – Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

Bu emir üzerine Fazlı Paşa dahi cevabname-i âti'yi yazdı. Fazlı Paşa bu cevabnameyi yazdığı vakit henüz beni görüp de sebep-i ric'ati ve Plevne esareti haberini almamış idi.

C – Baş üstüne, düşman biraz çokça kuvvet gösterdi. Bu kadar uzun hatt-ı harp ile bir muzafferiyet ümit edemem. Binaen-aleyh, geri çekilmeye gayret olunacağı arz olunur ferman.

30 – Teşrin-i sani – 93 Fazlı

Bu emir üzerine, Saat dokuzda mehacim taburlar tedricen geri alınmaya başlandı. Mirliya Salim Paşa, hatt-ı harbin biraz sağ cenahı ilerisinde idi. Diğer livaların ric'atgahı Kraşne ve Salim Paşa livasının ric'atgahı Pırgus sırtları idi. Hıyn-i ric'atte bir irtibatsızlık vuku bulmamak için, Fazlı ve Osman Paşalar ile bil'muhabere icra'yı hareket etmek üzere Paşa'yı muma-ileyhe emir gönderilmiş idi. Ondan dahi işbu cevap alındı...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 134

Hazreti Âli-i Kumandani'ye

Tabak-ı emri âlileri üzere şimdi Fazlı ve Osman Paşalar hazeratıyla bi'l-muhabere igtızasının icrasına mübaşeret olunacağı maruzdur ferman.

30 – Teşrin-i sani – 93 Mirliya Mehmet Salim

Velhasıl saat dokuzda hareket-i umumiye-i ric'ıyye başlandı ki, işte o sırada düşmanın sağ cenahından bizim hattı harbin sol cenahına velum cihetine doğru bir kuvvetli Rus kolu ilerlemekte idi. O cihette ise yalnız üç tabur piyade bulunup, ric'at üzere bulunan diğer kuvvetlerin tul'u mesafe hasebiyle hareket esnasında ianeleri kabil-i imkan değil idi. Ale'l-husus cümle hatt-ı harp topları, hareket-i ric'ıyye'ye⁵⁰⁶ başlamamış olduğu sırada o üç

⁵⁰⁶ Hareket i ric'ıyye: Geri dönüş hareketleri.

taburdan dahi başlamış idi. Şayet Ruslar biraz süratlice davranıp da o üç taburun cenahını almaya muvaffak olurlar ise, Fazlı Paşa ile Gaziköyü'nden gelen İbrahim ve Hasan Paşaların livalarının ric'atgahı olacak olan Kraşne sırtlarını elde etmiş olacağından muhatara meydanda idi. Bununla beraber, bir taraftan da Ruslar Yuvan Çiftliği Mevki'inde ki bir tabur üzerine haylice şiddetli yığınak gösterdiği gibi, Çavuş köprüsünde bulunan dört bölüğü dahi sıkıştırmışlar idi.

Hüdanger'de eğer sol cenah üzerine yürüttükleri kuvvetli kol'u Kraşne sırtlarını yani Gaziköy ve Selanik fırkalarından mürettep İbrahim ve Hasan Paşa livalarının ric'atgahlarını elde edeydi, Yuvan Çiftliği, Gaziköy ve Çavcuşköprü mevkileri dahi tahtı hatırdan kalır idi. Binaen aleyh iş bu muhatara'nın izale⁵⁰⁷ için, bizzat sol cenaha gitmeye kalkıştım. Salim Paşa livasının hüsnü ric'atiyle Pirus'un gerisindeki sırtlara bi't-tahaşşüt "Basraba" Karyesiyle Tuna Beynini tutmasını, Ruscuk kumandanı olup ortada hazır bulunan Müşir Kayserili Ahmet Paşa'ya ve İbrahim ve Hasan Paşa Livalarının hüsnü ircaıyla Kraşne sırtlarını tutmasını Hezargırad Kolordusu Kumandanı Ferik Fazlı Paşa'ya bi'tevdie kendim sağ cenahdan sür'ati hareketimi gören ecnebi ateşemiliterleri ve gazete muhbirleri...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 135

dahi arkama katılarak bir hayli mesafe kat ettikleri sırada Rus süvari alayları ilerlemiş bulunmakla bunu gören musivler, hemen hemen sağdan geri ederek, geri çekilmekte bulunan Hasan Paşa livasının gittiği yolu kemal-i sür'atle takip ettiler. Ben ise, hiç tebdil-i istikamet etmeksizin, Rus süvari hattı'nın önünden sür'ati seyr ile geçerek, sol cenah gayesinde hedef ittihaz ettiğim, bir küçük tepeciğe vardım ve oralarda takriben elli, altmış kadar parakende, yorgun piyade neferatı buldum ki, bunlar Hasan Paşa livasının ikinci alayı efradının döküntüleri idiler. Tepecik'e vüsulumla derhal hayvanımda aşağıya inerek, bu neferat-ı cem ile yirmi otuz hatve kadar yaklaşan Kazaklara ateş ettirdim ve yine yorgun olarak, geride içlerinde bulduğum bir yüzbaşığı dahi bunlara kumandan nasp ile tayin ettiğim bir ufak müddet içinde şu neferat ile o tepeciği tutar ve Rus süvarilerinin ilerlemesini men eder ise, kendisini Kol Ağası nasp edeceğimi vadeyledim. Çünkü, topların daha tahrikini emretmiş olduğum halde, nasılsa emri mezkur layıkıyla icra edilememesinden ve Hasan Paşa livasının sol cenah muhafazasına memur üç taburu, vakti lazımdan evvelce terk-i mevki ile hareket-

⁵⁰⁷ İzale: Giderme, giderilme, yok etme.

i ric'ıyyeye başlamış bulunmasından o cihette bulunan, bir batarya top hiçbir muhafızı olmadığı halde Rus süvarilerinin hedef-i taarruzu olmuş idi. Benim maksadım ise, o küçük tepciği tutarak, düşman süvarisinin ilerlemesini bir müddetcik tevkıf ile topların geride ki taburların taht-ı himayesine duhulüne vakti müsait kazandırmak idi.

Bir taraftan Opragan'da piyadeleri tutarak, düşman süvarisinin takaddümünü düşar-ı taahhür ettiğim sırada ric'at eden sol cenahın üç taburuna da, gerideki sırtta tevakkuf ile topları taht-ı himayelerine almaları emrini gönderdim.

Takriben on beş, yirmi dakika kadar o tepcikte bit'tevakkuf, perakendeleri teşçi⁵⁰⁸ ve teşvik ile, içlerine karışmış gibi olan düşman süvarilerinin yüzlerini geri çevirtmeye ve o müfreze-i sağırayı⁵⁰⁹ mukabele mecburiyetine davete muvaffak oldum. Ve gerideki sırtı, o yüzbaşıya göstererek "ben şimdi gidip burayı tutturacağım, lakin tutuluncaya kadar sebat et! Ve badehü çalınacak boru işareti ile serian ric'at et" emrini verdim; geride ki sırta dört nalla giderek taburları tevkıf eyledim. O sırada Fazlı Paşa dahi sol cenahın görülen muhatarası...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 136

üzerine oraya gelmiş bulunmakla, topları indirip düşmanın ilerleyen bataryaları aleyhine şiddetli bir ateş ettirdi. Ve o tepcikte terk ettiğim piyadeleri top ateşinin himayesi ile geri aldardım. Lakin Ruslar piyade, süvari ve topçu olarak külliyetli yığınak gösterdiklerinden ve asakir-i şahanenin ric'atgahı bulunacak olan Kraşne sırtının orası, önü demek idiğinden, ric'at eden taburlar geldikçe, evvelki üç taburun yanlarına, mevakı-ı münasebeye oturtuldu; bî perva⁵¹⁰ ilerleyip gelmek isteyen düşmana haylice hasar verildi.

O sırada Fazlı Paşa elhak pek can siperane gayret ve düşmanın takarrubunu menâ sarf-ı himmet eyledi. Gaziköy ve Selanik karyesi livalarının kısmı azamını Kraşne sırtlarını tutmuş olduğunu görmekliğim üzerine, o cihetin kumandasını Fazlı Paşa'nın yed-i himmet ve iktidarına terk ve tevdiğ ile sağ cenahtaki Salim Paşa livasının hareketine kesb-i itila etmek üzere o tarafa gittim. Salim Paşa livasının hareket-i ric'ıyyesi daha müntazamca icra edilmiş

⁵⁰⁸ Teşçi: Şecaatlendirme, şecaat ve cesaret verme, geyrete getirme, getirilme.

⁵⁰⁹ Müfreze-i sağıra: Küçük askeri kol.

⁵¹⁰ Bî perva: Çekinmeksizin, sakınmadan.

olmakla beraber, Ruslar'ın o tarafça hın-i ric'atte bir külliyetli tasallutları dahi vuku bulmadığından, onların yanına geldiğimde, liva-i mezkur Pirgus sırtlarını tutmakta idi.

Harekat-ı ricıyyenin müntezaman icrası –bu babta ki kavaid-i askeriyyenin henüz bizde teessüs edememiş olması sü-i tesiratından olarak– hemen na kabil-i imkandır. Verdiğim emre tevfikân evvelâ sahra toprakları hatt-ı harpten kaldırılıp geride bazı nûkat-ı münasebeye tabiye edildikten sonra, piyadelerde, kademe kademe ricat ettirilse idi, Rusların mebahat-i bi manasına sebebiyet verilmiş olmaz ve şahsımda bir tehlike-i azime içinde bulundurulmaz idim. Ben sağ cenahtan sol cenaha müteveccihen hareket ettiğim sırada, henüz İbrahim Paşa livası Maçka deresinde olup Hasan Paşa dahi onun solunda ve avcı hatlarını geri almakta idi. Eğer Hasan Paşa livası, İbrahim Paşa livasını gözeterek ricat etse idi, sol cenahın üzerine teveccüh eden düşman kuvve-i külliyesinin davet edeceği muhataraya çaresizlik saikası ile koşarak gidip düşman pişdarı⁵¹¹ ile Hasan Paşa livasının demdarı arasında ve alel husus düşmana otuz, kırk hatve bir yakınlıkta kalmak muhatarasında bulunmaz idim. Gerçi şu hareket-i fedakaranemle ordunun namusunu kurtardı isem de eğer Ruslar, kendilerinin gözü önünde cevelan⁵¹² edip duran bir başkumandan olduğunu bilse idiler, bir iki alay...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 137

süvari feda ederler idi de ahz ve girifteme⁵¹³ muvaffak olurlar idi; İşte o vakit de devletin namusu gider idi. Bereket versin ki arkamda üç yâver ile bir hizmetkardan ibaret pek küçük bir galebelik bulunup, kendimde gayet sade elbise labis idim. Kordonlu yavrumu ahz ve esir etmeye çabalayan Kazaklar, adi esvab-ı labis olmaklığımdan dolayı bana ehemmiyet bile vermediler. Ale'l-husus Ruslarca Umum Başkumandanlarının bu mertebe ileri sokulması hatıra gelir şeylerden ve mesbuk'ul emsal değildir.

Şu ric'at hareketinde en ziyade temenni lazım ve alel husus düşmana gayet sokulmuş bulunan İbrahim Paşa livasını zedelemeksizin hattı selamete ve yukarı sırta almak la'bad iken Ferik Osman Nazım Paşa'nın bu babta gösterdiği istiğcal ve ale rivayetin İbrahim Paşa livasına sağdan geri borusunu çaldırmak gibi hılaf-ı kaide bir takım ahval, Maçka deresinde

⁵¹¹ Piştar: Önden giden, öne düşen, ön tarafını emniyete alan.

⁵¹² Cevalan: Dolaşma, dolanma, gezinme.

⁵¹³ Girifte: Tutulmuş, yakalanmış.

bir takım yaralıların düşmanın yed-i esaretine düşmesine ve acele ve telaşın müstelzimi olarak vuku bulan karışıklık, bi lüzum telefata sebebiyet verdi.

Âti’de görüleceği üzere Ferik Osman Nazım Paşa, bu babta teberrüe-i zimmete çalışıyor ve sağdan geri borusunu çaldırdığının aslı olmadığını iddia ediyorsa da herhalde İbrahim Paşa livasının ric’atında iltizam olunan acelenin sebebiyet verdiği karşılıktan ve Hasan Paşa livasının ve hususan sol cenah taburlarının ric’atında gösterdiği istigcalı men etmekten dolayı şayan-ı itabdır.

Velhasıl muharebe saat on bir buçuğa kadar Kraşne sırtlarında inkidat eyledi. Bir vech-i mezkûr o sırtlara tabiye edilen topçu ve piyade asakir-i şahanenin şiddetli ateşi Kraşne sırtlarını tutmak azmi ile ilerleyen iki livadan mütecaviz Rus piyadesi ile dört alay süvarisini ve altı, yedi batarya topçusunu haib ve hasır geri döndürüp asakir-i şahane o gece orada beytutet eyledi. Ruscuk fırkasına ait Salim Paşa livası dahi Ruscuk’a dahil oldu. Ruslar Kraşne’ye doğru ilerletmek istedikleri piyade ve süvarilerin hareketini teshil için müteaddit mevkilerden altı, yedi batarya top istigmalı ile asakir-i şahane üzerine yağmur gibi tane yağdırdılar ise de, o kadar gösterdikleri şiddet bilahere hiçbir istifadeyi muntec olmadı. Kolordu kumandanı Fazlı Paşa’nın ertesi Kanun-ı evvel’in birinci günü harb-i mezkura dair tarafımıza verdiği jurnal sureti şudur:

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 138

Ruscuk’ta Tuna Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

Dün ki Çarşamba günü üç liva asker ve bir alay süvari ve dört batarya topla alessabah saat iki buçukta Kraşne’den hareket olunarak, Ferik Osman Paşa Hazretleri taht-ı nazaretinde birinci İbrahim Paşa livası bir batarya topla Ruscuk’tan hareket ettirilen Salim Paşa livasını sağına alarak Pırgus’un sol cihetinde olan düşmanı defedip Maçka silsilesinin sol tarafının tutmuş ve ikinci Hasan Paşa livası sol cenahı teşkil eylediği gibi, bu iki liva arası dahi üçüncü livanın bir alayı ile tutularak düşmanla müharebeye mübaşeret olunup gerek Salim Paşa ve gerek İbrahim Paşa livaları Maçka karyesinden düşmanın kuvvetini ric’ate mecbur ve Maçka sırtında ki istihkamlara takarrup eyledikleri sırada düşman sol cenah ile gerisine ziyadece kuvvet getirerek bunların bir kısmı Yuvan çiftliğinden ve bir iki tabur piyadesi ile bir alay süvarisi de Çavuşköprüsü cihetlerinden taarruz eylemeye sağıylemişler ise de, Yuvan çiftliğinde bulundurulmuş eşinci talîa taburuyla o cihete nazır olan bir batarya topun ateşi tesirinden ve keza Çavuşköprüsü tarafından dahi olunan top ateşi ile Ferik Sabit Paşa

Hazretlerinin birkaç taburla hale muvafık icra-i hareket eylemesi düşmanı ric'ate mecbur eylemiştir. Bu sırada sağ cenah hayli ilerlemiş ise de, düşmanın müteselsilen yapmış olduğu istihkamat-ı cisime ve müteaddiden ve her cihetten etmiş olduğu top ateşinin tesirinden ve iş bu istihkamatın herhangi biri zaptolunsa bile, arkaları müteaddit bataryalara istinad ettirilmiş bulunduğundan, müdafaa kabil olamayacağı anlaşıldığından ve düşmanın seksen ve belki yüz kıta topla dairen madar tüfek yerine top ateşi icra eylemesinden naşı muharebenin gösterdiği hale nazaran daha ileri gitmek tecviz edilemeyip ve akşam dahi takarrup ederek bir vech-i maruz sol cenahı düşman büyük kuvvetle çevirmeye çalıştığından icap eden manevranın icrasıyla umumi hattı harp geri alınmaya başlanıp bi'lütfihi taala kemal-i intizam ile ordugaha muvasalat olunmuş ve esna-i ric'atte kaimmakam Zihni ve Şevki Beyler alayları ile beraber gayet şiddetli ve şanlı muharebeler ile avdet ederek düşmana külliyetli telefata verdirmişlerdir. Muharebe-i mezkurede bil'umum ümera ve zabitan ve neferat taraflarından fevkaalede asar-ı şecaat ve besalet⁵¹⁴ gösterildiği ve düşmana nisbetle telefatomuz az olup jurnalların vürudunda başkaca işar olunacağı arz olunur.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Fazlı

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 139

Benim dahi ol babta ma-beyn-i hümayun ile makam-ı sadaret ve seraskeriye ve kumandanlıklara yazdığım telgrafname sureti de budur:

Ma-beyn-i hümayunu mülükane baş kitabet celilesine; Huzur-u âli'yi sadaret penahiye; Huzur-u kaimmakamiyi cenab-i seraskeriye; tophane-i amire müşiriyyet-i efhamisine; Varna kumandanı canibi sahibine; Pazarcık kumandanlığına; Selanik kumandanlığına; Cuma ve Osmanpazarı kumandanlığına; Elena kumandanlığına; Sofya kumandanlığına; Kamerli kumandanlığına; Vidin kumandanlığına.

Bele cihetinde bulunan düşman ordusu üzerine icrası mukarrar hareket-ı tehdidiyyeye dün ki Çarşamba günü üç liva asker ve bir alay süvari ve dört batarya topla bed'e olunmuş idi. Takriben saat dört buçukta Pirgus sırtlarında bulunan düşmanla muharebeye tutuşarak Ferik Osman Paşa kumandasında bulunan İbrahim Paşa livası solda ve Salim Paşa livası sağda olmak üzere gösterilen hareket-i taarruziyyeye düşman tâb'âver⁵¹⁵ olamayıp Maçka sırtlarına

⁵¹⁴ Besalet: Dilaverlik, bahadırılık, kahramanlık, yiğitlik, cesurluk, yararlık.

⁵¹⁵ Tab-aver: Güç getiren, dayanan.

çekilmiş ve asakir-i şahane Maçka sırtlarında dahi gayet delirane hücum-u vusulet göstererek Salim ve İbrahim Paşa livaları Maçka karyesinden düşmanın kuvvetini ric'ate icbar ile berisindeki sırt istihkamatına yüz elli, iki yüz hatve kalmış ve Maçka karyesi sol cenahı istihkamatı dahi elde edilmiş olduğu halde düşman Bele cihetinden yetiştirdiği kuvve-i külliye-i imdadiyye ile sol cenah muhafazasına bırakılan üç tabur üzerine yığınak gösterdiği gibi o saatte hattı taarruzumuzun sol cenahına müsadif olan Yuvan çiftliği mevkimizdeki beşinci Talia taburuna ve yine mevki-ı mezkurun sol cenahı zedelemek âzami kasid-i ile şiddetli taarruzlar göstermiş ise de taburu mezkurun sebatı ile gerisine mevzu ihtiyat bataryamızın ateşi tesiri ve çavuş köprüsü ciheti muhafazasına memur Sabit Paşa Hazretlerinin birkaç tabur ile hale muvafık icra ettiği manevra tesiri ile kaffe-i teşebbüsâtı hükümden sagıt kalıp hüsrânını netice vermiş ve Maçka sırtlarında teksir ve tecdid ettiği makrasvari ateş eder istihkamat-ı ...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 140

adidesinin kamilen zabtı müyeser olamayıp akşam dahi takarrup ettiği ve zaten maksatta bir tehditten ibaret olduğu cihetle hat kumandani Fazlı Paşa Hazretlerine taburların mevkilerine alınmaları emri verilerek muntazaman hareket-i ri'ciyyeye başlanılmış ve o sırada sol cenah üstüne düşman ziyade yığınak gösterdiğinden bizzat tahkik ve tanzim-i hal için oraya vusule şıtap olundukta düşman zaf-ı his ettiği cihet-i mezkureden sabahtan beri gördüğü hezimetin acısın çıkarmak zâ'miyle ilerlemek azminde bulunmuş ve bir dereceye kadar da sokulmuş ise de bazı mevaki-i mühimmeye konulan asakir-i şahane'nin harekat-ı gayurane ve deliranesi ve hususiyle Fazlı Paşa'nın, gerisinde ki sırtta tutmuş olduğu noktada irae ettiği sebat ve metanet ve gayret hüsnü tesiri ile düşman o cihette dahi hezimet-i fahişeye uğrayarak çekilmiş ve bu muharebede kaimmakam Zihni ve Şevki Beylerin ikdamat-i fedakaranesi Fazlı Paşa Hazretleri tarafından tasdik olunduğu gibi bil'cümle ümera ve zabitan dahi el'hak gayret ve şecaat göstererek muntazaman cümle taburlar mevakıı ahz ettirilmiştir.

Maçka cihetlerinde yedi saatten ziyade temadi eden bu hengame-i harpde düşman yer gök tarafından dahi Ruscuk üzerine şiddetli top ateşine başlayıp derun-u kasaba da bir islam hatunu şehit ve diğer bir İslam hatunu ile bir de Bulgar karısı mecruh olmuş ve takriben saat yedi kararlarında bir kıta düşman zırhlısı Maçka Sahilinde taarruz üzerinde bulunan asakir-i şahane canib-i yeminini topla dövmek üzere sokulmasıyla mukabelesine ve Pergus Adası ilerisine Hezber Zırhlısıyla Şahbaz vapuru çıkarılarak, düşmanın getirdiği istimbotlar üzerine dahi ateş ettirilmiştir. Hasılı dünkü gün Tuna üzerinden Çavuşköprü mevkisine kadar ve

takriben altı saat mesafeyi istiy'ap eder bir hatt-ı tavil üzerinde yedi saat kadar devam eden Muharebe-i şedide-i maruza da, hamd olsun düşman alet'tahmin üç bin'e karip laşe-i maktul bıraktığı gibi Maçka istihkametinde cephanesi dahi berheva edilmiş ve ındet'tahmin altmış taburdan mütecaviz kuvveti ve seksen kıta'dan ziyade topu görülmüştür. Asakir-i şahanenin şüheda ve mecruhunu, henüz sahih jurnalları elde edilemediği cihetle na malum ise de, düşmanın telefâtına...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 141

nazaran cüz'iyeti tahmin kılınmakta idiği ve hem taarruz ve hem hücum ve hem de ric'atı hareketi icra olunduğu halde her ikisinde de düşmanın hezimet-i fahişaya uğraması, avn ve inayeti lem yezel ve tesir-i ruhaniyet-i hazreti beni ekmel ile Padişahımız efendimiz hazretlerinin teveccühat-ı mukaddeseleri âsâr-ı mütebberekesi olmakla maatteşekkür arz olunur.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Fazlı Paşa jurnalde, düşman istihkamatının metanetine ve sol cenahı düşmanı büyük kuvvetle çevirmeye çalışmasına ve akşamın takarrubuna mebni hattı harbi umumi'nin geri alındığını göstermiş ve ben yazdığım telgrafname de düşmanın sol cenaha kuvvet yığmasını ve istihkamatının zaptınca tamami muvaffakiyet hasıl olamamasını ve akşamın takarrubunu ve maksadın da zaten bir tehdit den ibaret olmasını sebep göstererek Fazlı Paşa'ya taburların geriye alınmaları emrini verdiğimi derc⁵¹⁶ eylemiş isem de ric'ate mecburiyetin sebebi hakikisi Said ve Rauf Paşaların müştereken verdikleri emirname-i telgrafının icra'yı hükmüne müsaraat-ı kaziyesi olup, Osman Paşa ordusu esareti haberinin alınmasının resmi evrakda zikri orduca muvafık-ı maslahat görülmemiş ve hatta Fazlı Paşa ile bu bab'da edilen müzakere üzerine nesg-ı mezkur üzerine jurnal yazılması, tarafımdan kendisine ihtar ve tavsiye kılınmış idi.

Ruslara gelince, onlar Maçka istihkamatı önünden çekilmeyi kendilerinin icra ettikleri hücumda muvaffakiyetlerinin neticesi suretinde göstermişler ise de, Rusların hücum dedikleri, merkez cihetinde ric'at emri alan taburların hıyn-i hareketlerinde bir vechi meşruh Maçka deresinde gösterdikleri muvakkat ve cüzi bir karışıklıktan istifadeye müsaraaten

⁵¹⁶ Derc: Sokma arasına sıkıştırma, gazeteye yazma, toplama, biriktirme.

ilerlemiş olmaktan ve sol cenahda tafsıl edilen hareket-i meşruhadan ibaret idi. Maa-ma-fih hattı harbi umumiyete son istinadgah⁵¹⁷ noktalarına kadar harben ve muntazaman ric'at eylemiş ve akşamın dokuz buçuğundan on bir buçuğuna kadar, iki saat imtidat etmiş olan şu ric'at muharebesinde, asakir-i şahanenin yolunu kesmek veya tuttuğu bir mevkiyi harben zapt etmek gibi Ruslarca hiçbir alaimi muvaffakiyet görülmedi. Pirgus ve Kraşne sırtlarını tutmak üzere ric'ate başlayan asakir-i şahane taburlarının Maçka ve Teresenik önlerinden tabi-i tahliye eyledikleri mesafatı Ruslar işgal...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 142

etti. Şu kadar ki, asakir-i şahane çekilirken arkalarına takılıp külliyetli top ateşiyle süvari ve piyade ateş hareketiyle taciz eylemişlerdir. Ve Rusların kuvvetini altmış tabur piyade ve seksen kıta top olmak üzere tahmin eylemiş isem de, muahharan dört liva piyade, altı alay süvari ve on iki batarya top miktarından olduğu anlaşıldı. Asakir-i şahane ise üç liva piyade, bir alay süvari ve dört batarya top'tan ibaret idi. Şu halde, me hacim bulunan asakir-i şahane müdafiler miktarından bir hayli dün ve noksan bulunduğu halde, hem taarruz ve hem ric'at hareketini muvaffakiyetle icra etmesi şayanı takdir olmak lazım gelir. Plevne'nin esareti üzerine mezkur ric'at emri verilmemiş olsaydı, asakir-i şahane o gün Maçka istihkamatını istirdat edemese bile, akşama kadar mevkilerinde sebat iktidarında idiler ki, bu müddeayı Osman Nazım Paşa ile li'sebebin vuku bulan muhabere-i atıye dahi isbat eder. Asakir-i şahanenin şüheda ve mecruhu'nun miktarına dair Ruscuk Kumandanı Ahmet ve Hezargırad Kolordusu Kumandanı Fazlı Paşaların verdiği jurnallar ile, ol bab'ta makamat-ı aliyeye yazdığım jurnal telgıraf suretidir:

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Dünkü muharebede Ruscuk fırkasının sekiz taburuyla süvari ve topçu sınıflarından yetmiş beş şehit ile dört yüz kırk dört mecruh vuku bulduğu ve elli sekiz tüfek ile yüz adet süngü ve kasatura ve yetmiş dokuz palaska ve bir tabanca ile altmış bir matara zayi olduğu ve iki yüz otuz bir sandık cephanesarf olunduğu arz olunur ferman.

1 – Kanun-ı evvel – 93

Ahmet

⁵¹⁷ İstinadgah: Dayanacak, güvenecek, sığınacak yer.

Umum Kumandanlık Canib-i Âli'sine

Dünkü vukuatta otuz sekiz zabıt olmak üzere yüz seksen şehit ile dokuz yüze karip mecruh ve Kaimmakam Ömer Bey ve Binbaşısı İsmet Efendi şehit ve üç binbaşı mecruh olmuştur. Düşmanın İbrahim Paşa karşısında hemen dört bin'e yakın telefât verdiği o cihetten avdet eden zabitan'ın ifadelerinden müsteban olmakla arz olunur ferman.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Fazlı

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 143

Ma-beyn-i Hümayun Canib-i Mülükane Baş Kitab-i Celile'sine, Huzur-u Sami-i Hazreti Sadaret Penahiye, Huzur-u Celil Hazreti Kaimmakami'ye, Tophane Müşiri Celili Mahmut Celaledin Paşa Hazretlerine.

Akşam üstü Fazlı Paşa Hazretlerinden alınan şüheda ve mecruhun jurnalı hülasasında Hezargırat Kolordusu taburlarının, otuz sekizi zabıt olmak üzere yüz seksen şehit ile dokuz yüz mecruhu olduğu ve şüheda meydanında Kaimmakam Ömer Bey ile Binbaşı İsmet Efendi mevcut olup üç nefer Binbaşısı dahi mecruh bulunduğu ve düşmanın yalnız İbrahim Paşa livası karşısından da dört bin'e karip telefât olduğunun o cihette bulunan zabitan tarafından müttefikan⁵¹⁸ ifade kılındığı ve Ahmet Paşa Hazretlerinden alınan jurnalde, Ruscuk fırkasından dahi ikisi zabıt olmak üzere yetmiş beş şehit ile yine dördü zabıt olmak üzere dört yüz kırk dört mecruh vuku bulduğu bildirilmiş ve yalnız bir liva karşısında bu kadar düşman telefâtı vukuu sair cihette görülen zayıtıyla altı bin raddesine vusuluna hüküm verdirmekte ise de maa-ma-fih zabitan'ın tahmin-i sehvi bit'tezil dört bin kadar telefâtı olduğuna artık mahalli tereddüt kalmamış olduğu maat'teşekkür arz olunur.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şu muharebe de mezkur jurnallerın natık⁵¹⁹ olduğu vechile asakir-i şahanenin iki yüz elli beş şühedasıyla bin üç yüz kırk dört mecruhu vuku bulduğu anlaşılıyor ise de, muahharan vuku bulan tahkikattan şüheda meyanında gösterilen Binbaşı İsmet Efendi ile birkaç zabıt ve yetmiş, seksen kadar nefer Maçka sırtında ve deresinde, hıyn-i ric'atte mecruh düşerek

⁵¹⁸ Müttefikan: El birliğiyle, hep beraber, birlikte, oy birliği ile.

⁵¹⁹ Natık:Söyleyen, konuşan. İdrak eden, bir şeyi gösteren, beyan eden, erkek adı.

maruz'u ric'at isticali üzerine alınamayan takımdan olup Ruslar eline esir düşmüşler ve esra'yı saire ile birlikte mürur-u zaman ile avdet dahi etmişlerdir. Şu halde asakir-i şahanenin miktar-ı şühedası yüz yetmiş neferden ibaret olduğu halde Ruslar bu mikdarı ziyadece kabartmışlardır. Ben dahi zabitanın ifadatına ibtinaen, Rusların dört bin miktarı telefât-ı vuku'unu arz etmiş isem de, bu tahminde dahi sehiv⁵²⁰ ve hata olmakla beraber, düşmanın zayıatı gösterdikleri gibi yüz elli dört maktul ile altı yüz yetmiş beş mecruh'dan ibaret bir ekalliyet⁵²¹ olmadığı dahi orduyu şahane heyetinin meşhudatıyla Rusya'da derece-i tahkikdir...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 144

Osman Nazım Paşa'nın bazı evza'i şahsiyesinin uygunsuzluğu ile beraber, Maçka önündeki hareket-i ric'ıye de dahi sağ'dan geri borusu çaldırmak gibi hılaf-ı kaide-i harbiye bir yolsuzluk da bulunduğu Hezargırad'a geldiğimde Âsaf Paşa ve bazı kesân tarafından arz ve ifade kılınması üzerine, Osman Nazım Paşa'ya iş bu itabname-i telgrafî'yi yazmış idim:

Osman Paşa Hazretlerine

Zat-ı alilerinin mütekıdı olduğum liyakat ve iktidarı hasebiyle ülfeti kadimeleri olan işreti⁵²² terk etmeleri şartıyla sizin ferikliğinizi yazmış idim. Kemal-i teessüfle haber aldım ki yine işrete devam olunuyor imiş. Buna badema tevbe ve istiğfar etmeleri cevabını şimdi bekler ve geçen Maçka muharebesinde taburların en gerisinde ve düşman bulunmaları lazım iken, Hasan Paşa ile en ilerisinde sizi gördüğüm ol vakit teessüf etmiş olduğum halde bu gün tahkik ettiğim vechile askeri kademe nizamiyle geri almak kaidesine ittiba etmeyip de “gel” borusu çaldırmaları, size olan emniyetimi bütün bütün müşkilata düşürmüş olmakla, terfinize hizmet teveccühü zayi etmemek ve şahsınızı aramayıp devlet ve milleti düşünmek ve katiyen işret etmemek üzere ihtar-ı keyfiyet olunur.

⁵²⁰ Sehiv: Yanlış, yanılma.

⁵²¹ Ekalliyet: Azlık, azınlık, bir ülkede hakim unsurların dışında kalan ve ekseriyet teşkil etmeyen etnik varlıklar.

⁵²² İşret: İçki içen/kullanan.

Osman Nazım Paşa iş bu telgrafname-i cevabı ve tahrirat ile azviyyat-ı vakıa'yı redde kıyam eyledi:

Rumeli Umum Harp Orduları Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

5 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli ve şifreli telgıraflarını aldım hakkı âcizanemde evvelden beri vukua gelen teveccühat-ı fuâdiyelerinin teşekküründen acizim. İşret bahsine gelince, ömrümde şimdiye kadar akıl ve fikir ve tedbirime zerre miktarı noksanıyet getirecek derecede istimal etmemiş olduğumu ve fima bad etmeyeceğimi ve hemen din ve devlet ve millet uğrunda bir katre kan'ım kalıncaya kadar çalışacağımı arz ve geçen ki muharebe de askerimizin arkasını alıp selamete çıkarıncaya değin geride bulunup hattı ric'atimizi muhafaza için bir batarya top ile Kreşne Sırtlarına geldiğim hengamede filhakika bende'nizi gördüğünüzü tasdik ederim. Bu da mahza ric'atimizin nihayet derecede selameti için tertip olunmuş idi. Asıl ric'at bahsine...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 145

gelince ol gün zaten gündüzün ric'ate razı olmadığım gibi tarafımızdan celp borusu dahi çaldırılmadığını ve aldığım emri kati üzerine müntazaman ric'at için lazım gelenlere yaver-i harb-i mahsus vasıtasıyla emir gönderdiğimi ve Bâlâ'da ki maruzat-ı çakıranemden başka hal vuku bulmadığını suret-i sahiha de arz eylerim ferman.

Osman Nazım

Rumeli Umum Kumandanı Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

30 – Teşrin-i sani – 93 de vuku bulan Maçka muharebesinde askerin ric'atine ve bazı ahvali acizaneme dair 5 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli ve şifreli emirname-i telgırafları alınıp cevabı şifre ile muhtasarca arz olunmuş ise de tafsilatı muhat-ı alem-i hadivileri buyurulmak üzere keyfiyeti gayri resmi olarak bir vechi âti arz ederim; şöyle ki:

Yevmi mezkurda askerimiz gayet cesurane ve cansiperane ilerleyip saat sekizde cüzi telefata vererek düşmanın istihkamatına ve hatta birkaç tabur, zaviye-i meytelerine sokulmuşlar idi. Bu hal ve vaziyetten iki türlü istifade olunabileceğini âcizleri istihraç edip

yani birisi akşama kadar sebat olunarak muvaffak olunmak, diğeri olunamaz ise, asker, oldukları mahalde akşama kadar kalıp geceleyin ric'at eylemek ve bu sebeple çakirleri nezd ve illalarına gelip askerin yerlerinde akşamlamalarını arz etmiş idim. Nezd-i âlilerinden ayrıldıktan yarım saat sonra hattı harbi taşarak Fazlı Paşa Hazretlerinin yanına geldim. Müşarun-ileyh hazretleri ric'at emrini verdi. Bende'niz, "askerimiz bu hal ve vaziyette gündüzün ric'at mümkün olamaz.. Olsa bile çok telefata veririz" deyi ifade de haylice ısrar eyledim ise de, müşarun-ileyh hazretleri, "Ben ric'at emrini aldım ve size de tahriran yazdım. Askeri ric'at ettiriniz." diyerek bende'nize emri kati verdi. Âcizleri de naçar askeri ric'at ettirmek emrini kumandanlara vermek için erkan-ı harp Kaimmakamı Vesim Bey'i derhal gönderdim. Kendim de hem Salim Paşa'ya bu hususta haber göndermek ve hemde askerin ric'atini muhafaza ettirmek için hattı harbin merkezine gittim ve Salim Paşa'ya haber gönderdim. Geçer iken Mirliya İbrahim Paşa'yı gördüm. Ric'at keyfiyetini Paşa'yı muma-ileyhe anlattım. Ve Bu kadar söyledim ki: "sakın, hiçbir vakit sağdan geri borusu çaldırma, eğer çaresiz kalırsa bir taburu..."

Umdet'ül Hakayık Sayfa 146

geriye aldirmakla mecburiyet hasıl olursa, ol taburun ismini yad ederek gel borusu işaretiyle aldirabilirsiniz" diyerek geçip gittim. İşte boru keyfiyeti bundan ibarettir. Yoksa, ne "gel" ve ne "git" borusu çaldırmadım. Ve nezdimde boran bile yok idi. Bendeniz, esna-i harpte borazan taşımam. Lüzum görülen emirleri yaveri harp ile veririm. İcap ederse kendim bizzat gidip tertip ve tedbir ederim. Bu minval üzere askerimiz oldukça müntazaman ric'at eyledi. Kraşne sırtının orta tarafına geldi. Hemen selamete çıkmış olduklarını görüp son hattı ricatimizi muhafaza için bir batarya top alıp Kraşne sırtına geldiğimde efendimizi orada buldum. Ve emr-i âlileri vecihle hattı ric'atimizi muhafaza için oradaki siperlere asker koydum. Sonra Fazlı Paşa Hazretleri geldi. Ve askerimizin başı Yuvan çiftliğinin ilerisinde ki sırtlara ve arkasındaki Kraşne sırtlarına çıktıktan sonra yani düşmanın takibinden bütün bütün halas oldukları hengamede Fazlı Paşa Hazretleri ile beraber karargaha geldik. Hakikat-i hal bundan ibaret olduğunun ifadesi ile bu muharebe ile eylediğim sağı ve gayretten dolayı efendimizden iltifat beklerken, mücib-i mahzuniyyetim olarak bazı bedhah⁵²³ ifadesi sebebi ile çakirleri tekdir olundum ise de, yine iltifat-ı seniyyelerine nail olacağımı ümit ederim. Bu muharebede düşmanın bizden iki misli ziyade telefata olduğu gönderdiğim casuslar tarafından

⁵²³ Bedhah: Her işin fenalığını isteyen.

suret-i sahihadâ haber verilmiş olmakla arz ve tebşire müsaraat eylerim efendim hazretleri ol babta emir ve ferman hazreti men lehül emrindir.

6 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Osman Nazım

Osman Nazım Paşa'nın şu ifadatına ibtaen mesele tetkik kılınırsa Maçka sırt ve deresinden hın-i ric'atte sağdan geri borusu çaldırdığının aslı olmamak lazım gelir. Maa-ma-fih müşarun-ileyhin ifadatından dahi anlaşılacağı vecihle asakir-i şahane yevm-i mezkurda düşmanın hücumuyla ric'at mecburiyetinde bulunmuş demek olmayıp Plevne'nin esareti haberi ve Balkan'ın berisine asker nakli iradesi üzerine, tarafımdan verilen emirle asakir-i şahane ric'at etmiştir. Şu ikinci Maçka muharebesi, asakir-i şahanenin ziyade asker ile mahfuz düşman istihkamâtı aleyhine açık arazide müntazaman hücum edebilmek ve kendi mevcudundan bir hayli ziyade piyade ve süvari ve topçu ile takip edilen hareket-i ric'ıyyesini düşmana fırsat...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 147

istifade vermemek şartıyla icra eylemek iktidarlarını haiz olduğunu parlak bir surette zahire çıkardı. Sabahın saat dört buçuğunda ibtida eden bu muharebe akşamın on buçuğuna kadar, yani yedi saat mikdarı imtidat etti. Tuna'nın sahilinden Çavuş köprüsüne kadar takriben beş altı saat tulunda ki bu açık ve hafif arızalı arazi, tarafeyn-i muhasımın top, tüfek muharebesiyle bir temaşegah ateşin kesilmiş idi.

İşte Plevne mahsurununu kurtarmak için Tavlayı'den muavenete memur edilen Tuna Şark ordusunun Ahmetli'de mütahaşşit kolordusu, Plevne esaretinden yedi gün mukaddem ve Ruscukla Gaziköy ve Selanik fırkalarından mürettep kuvve-i tehdidiyye dahi Plevne esaretinden iki gün sonra icra'yı vazife-i memure eylemiş oldular. Doğrudan doğruya Plevne'nin tahlisına memur Mehmet Ali Paşa ise, hiçbir hareket-i cedide-i takadümiye göstermeyip Plevne esaretinden iki gün mukaddem, onu bu memuriyeti tahlisiyyeye tayin ile tağliytı zihn-i âli eden Serasker Kaimmakamı Mustafa Paşa dahi teşrin-i saninin otuzuna kadar selifi misilli bir takım sözler ile vakit geçirip yevmi mezkurda ve ihtimal ki Plevne'nin esareti haberini aldıktan sonra karşılarında ki düşmana taarruz için tertib-i âti'yi kararlaştırdığını bildirmiştir:

Tuna Umum Kumandanlığına

Plevne düşman eline düşmemiş olduğu halde, buradaki düşmanı def ve tenkil için sağ cenahımızdan müsammem olan hücumu teshilat verilmek ve düşmanın hattı ric'atını tehdit etmek üzere Letaguh cihetinden nümayüş icrası lazım geleceği gibi, Vidin ve Lom'dan beş ve Niş'den burada ki Niş müstahfez taburları Niş muhafazasına iade olunmak ve yeni fırka ile doldurulmak şartıyla kezalik beş ve Berkofça doruğundan dahi beş tabur ve dört günde nefes Berkofça'da ictima ederek İyoroça üstünden Letaguh'a doğru yürüyüp düşmanın hattı ric'atını katığ için hareket-i seria icrasında burada ki kolordunun taarruzatını tesrie edeceği cihetle icrası ve diğeri olamadığı halde bu tasvirini icraya kendisinin memur edilmesini Bekir Paşa ifade etmekle arz ve istizan olunur.

30 – Teşrin-i Sani – 93 Şakir

Lakin bu telgrafın vüsulunda Plevne esaretinin haberi resmisi alınmış olduğu cihetle Şakir...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 148

Paşa'ya tarafımızdan artık bu yolda tasavvurata mahal kalmadığı cevaben yazıldı. Bununla beraber, Plevne'nin esareti vuku bulmamış olsa dahi Niş'de topu beş tabur bulunduğundan ve ale'l-husus Sırp'lar'da tecavüz-u hudut etmekte olduğundan, Niş'den asker ahz ve tefrik-i gayri kabil-i imkan idi. Filhakika Mehmet Ali Paşa'nın iptida'yı memuriyetinde tasarladığım vechile Berkofça ve İyoroça tarikıyla on beş, yirmi tabur ilerletilse ve o sırada Orhaniye ordusu da alel husus kumandamla hareket-i takaddümiye tecrübesinde bulunsa ve Osman Paşa'da o sırada her uç için bir hareketi fedakari gösterse idi, istifade ve Plevne'nin halas-ı ağleb-i melhuz idi. Lakin ne çare ki, bu fırsat daha yirmi beş gün mukaddem zayi edilmiş ve bilahere Plevne kuvveti dahi yed-i esarete geçerek orduyu hümayünlerin cenahı iktidarları tamiri gayri mümkün bir surette hart⁵²⁴ ve haş⁵²⁵ edilmiş idi. Şimdiye kadar verilen tafsilat-ı meşruhadan anlaşılacağı vechile gerek birinci Maçka ve gerek Elena ve ikinci Maçka muharebeleri, düşmanın nazarı dikkatini tefrik ve kuvvetini üzerlerine celp ve davet etmek üzere Tavlayi'den Plevne'nin muaveneti için merkezi saltanatın Tuna şark ordusuna tahmil ettiği vazifenin ale'kader'il-imkan hüsnü icrasına sarfı mesai etmekten ve muharebatı mezkure o mesainin bir takım safahatı bulunmaktan ibaret idi.

⁵²⁴ Hart: El ile ağaç dallarından yaprak sıyırma, ağacın kabuğunu soyarak.

⁵²⁵ Haş:Kırıntı döküntüsü, şiddet, kızgınlık.

Mösyö Müellifin zağm ve tevehhüm ettiği vechile birinci Maçka muharebesinin mevkisiliği, Elena üzerine taarruzu hareketi icap ettirmiş olması ve Elena cihetinden vuku bulabilecek taarruzat ile Plevne Ordusunun kurtulmasının tahatturu kendisi gibi bir takım ukul'u zaife⁵²⁶ eshabının hayalat-ı sekinesinden⁵²⁷ ibarettir.

Mösyö Muellif, Elena Muharebesini muhtasıran bir hikayeden sonra harbin yevm-i vuku'unda: "Rusyalılar çekildikleri Yakoviça mevkiinde asakir-i şahanenin mühacemesine intizar etmişlerse de Osmanlılar o gün sernümayı zuhur olmamışlardır. Plevne'den sonra bu Elena muvaffakiyeti, Osmanlı Ordularının istihsal ettiği muvaffakiyetin en parlaklarından ma'dut olabilir. Zira muvaffakiyet-i mezkure kati bir şey olup yed-i zapta geçirilen mevki ise, Tırnovi'ye giden yolların mahalli iltisakı⁵²⁸ olduğundan, ehemmiyeti azimeyi haiz idi. Süleyman Paşa muvaffakiyatını daha ileri sevk edecek yerde düçar-ı tereddüt oldu. Kuvveti, kuvve-i hasmınma fevkında bulunmasıyla beraber, Rusya hudut müdafasının ilerlerinde muharebeye girişerek, kendisini tutturmaktan korktu." diyor.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 149

Yakoviça'ya gidilerek Rusların oradan tard edilmesi kolorduyu hümayun'un aczinden değil idi. Teşrin-i sani'nin yirmi üçüncü günü makamat-ı âliye'ye arz ettiğim vechile Tırnovi'ye tasmim edilen taarruzu, Mehmet Ali Paşa'nın vaz-ı taarruzu almasına ta'likan tehir etmemden ve yukarıda tafsilen beyan eylediğim mutala'âtı adide-i muhakkadan münbaisdir. Yoksa Yakoviça'ya ve belki o şiddetle Tırnovi'ye kadar gitmek eshel-i ümur idi. Lakin evvelce de bu bahsi muhakeme ettiğimiz vechile, Plevne düşüverir ve Ruslar'da, evvelce Tırnovi'de ki askerimizi oyalayacak kadar Tırnovi etrafına bir miktar kuvvet gönderipte Plevne'nin sükutunu müteakıp onları çevirverecek olursa ise, o halde Sinyor'ların, ve Mösyö'lerin hayalani beni mes'uliyet ve muatabiyet'ten⁵²⁹ ve asakiri-i şahaneyi esaretten kurtaramaz idi.

Müellif beni tereddüt etti zan ediyor. Ben ise hiç terddüt etmedim. Yazdığım ariza-i telgrafi'de dahi verdiğim sarahat vechile Elena'dan ileri gitmeyeceğimi bildirdim. Maa-ma-fih Bala'da dahi söylediğimiz vechile eğer ikinci Maçka Muharebesinde Rusları kamilen

⁵²⁶ Ukul-i Zaife: Akılca zayıf olan.

⁵²⁷ Hayalat-i Sekine: Hayali kararlar.

⁵²⁸ İltisakı: Bitişik, mesele, gibi.

⁵²⁹ Muatabiyet: Tekdir eden, azarlayan, çıkışan.

münhezim edecek surette bir muzafferiyet hasıl edipte Elena cihetinden nazarı dikkatlerini tahvil ve sarfa muvaffak olsa idim, Ruscuk, Gaziköy ve Selanik ve Yantra sahiline kuvve-i tehdidiyye tabiye etmek üzere olduğum bir zamanda, Elena Kolordusu ile geride bulunan Yaylak fırkasıyla Hain Boğazı'ndaki taburlara Tırnovi'yi istirdat emrini verecek idim. Tırnovi elde edildikten sonra Sarınasuhlar, Karahasanlar ve Selanik taburlarını dahi Yantra boyuna doğru ilerletecek ve Ahmet Eyüp Paşa'ya söz anlatabilir isem, o sırada Şıpka kolordusunu dahi Balkan'ın Şimal cephesine çekecek idim. Lakin henüz Bele cihetinin hareket-ı tehdidiyesine mübaşeretin birinci günü Plevne esareti vuku bulmakla, daha bu tarihten bir iki mah mukaddem icrası lâ büdde olan şu tedabir-i taarruziyenin taahhuru mücazatını⁵³⁰ hükmü maslahat ita etmiş oldu.

Mösyö Müellif: "Süleyman Paşa Rusya hudut müdafaasının ilerlerinde muharebeye girişerek kendisini tuturmaktan korktu." diyor!

Acaba ben böyle bir hareket-i amiyanede bulunsa idim, Sinyor'un mazhar-ı takdir ve setayişi mi olur idim? Şu yolda bir tedbir-i musip şüphesiz Rusya Cenerallerinin beri tarafından vuku bulsa idi kim bilir ne yolda alkışlar ile tahsine kalkar idi. Mösyö'müzün, beni...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 150

tutmaktan bi-hakkın ictinap etti diyecek yerde "korktu" tabirini kullanması, tarihçesini bi'tarafane yazmadığına bir bürhani celidir.⁵³¹ Elena muvaffakiyeti Mösyö'nün dediği gibi, parlak ve kati ve mevkı-i haiz-i ehemmiyet idi. Onun için idi ki, Rusya muharebesine tarih-i iştirakımdan itibaren Elena ve Tırnovi'nin istirdadı için ısrar etmiş ve daha Şıpka'ya gitmezden evvel, Tuna şark ordusunun bir mikdar kuvvetle Osmanpazarı cihetinden Elena'ya taarruzunu ve Hain Boğazın'dan dahi biraz kuvvet ilerleyerek o cihetten düşmanın tardını makamat-ı âliye'ye ve Mehmet Ali Paşa'ya defaatla yazmış ve muahharan Mehmet Ali Paşa'ya halef olduğum sırada dahi Osmanpazarı cihetinden Elena'ya taarruz etmeye kalkışmış idim. Bu ehemmiyete, cümleden mukaddem vakıf olduğum ve icraatına çalıştığım halde Mösyö Müellifin mültezimi olan Mehmet Ali Paşa ile geri tevabi-ı ikai muhalefetle orduyu humayünleri istifade-i hakikiye-i harbiye den men ettiler. Mösyö

⁵³⁰ Mücazat: Karşılık, bir suça karşı ceza çekirtme.

⁵³¹ Bürhani celi: İspatı aşıkardır, bellidir.

cenahları şu bahiste dermeyan ettiği ehemmiyeti niçin Mehmet Ali Paşa'nın devri kumandanisi mutalaat ve tenkidatında zikir ve beyan eylemedi? Teşrin-i saninin yirmi ikisinden sonra Tırnovi ehemmiyeti, artık Ruslar'ın istifadesine yani asakir-i şahanenin Tırnovi'de dahi esir düşmesine hizmet edecek bir ehemmiyetten ibaret idi. Oraya hareketle Tırnovi'de ictima ve aynı zamanda istifade bizim için değil Ruslar için ehem idi.

Mösyö Müellif: "Süleyman Paşa Tırnovi'de tutulmaktan korktuğundan evvelki fikrine ric'at ederek Çaroviç'in Tuna kurbunda olan hudutunu zorlayıp nehir üzerindeki köprüleri zabt eyleyerek Rusya ordularının bil'cümle hudutu mevaide⁵³² ve muvasalasını katetmek tertibatını tasnim eyledi." diyor.

Benim ve merkez-i saltanatın fikir ve kararından ibaret olduğu muhaberatı resmîyeden anlaşılacağı vecihle Mösyö'nün hiç de malumu değilken, şu suretle malumatı feruşluğu Frenklere ve Frenk meşreplilere mahsus şarlatanlık asari demek olacaktır. Mösyö müellif ve hem zebanileri bilmelidir ki, ben kendileri gibi vüsat hayal eshabından değilim. Kavmi Türk'ün cedit ve rasteki efradından birisiyim. Tuna kurbunda ki Rusya hudutunu zorlayarak, Züştevi ve Niğbolu köprülerini ve Ruslar'ın hudutu muvaselesini katetmek gibi netayic-i katiye bahşeder hareket, refakatimde hiç olmaz ise Rusya orduları kadar kuvvet...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 151

ve intizamda asker bulunmasına mevkuf idi. Vakı'a Çaroviç ordusunu bozarak, Yantra nehrinin ortasına defetmeyi ihtimal-i zayıf olmak üzere hatırlamış ve merkez-i saltanata da o vecihle arz eylemiş idim; lakin, daha ileriye gidebilmek ordularımızın haline ve hükmü zamana ve maslahata nazaran na-kabil tasavvur olduğundan, bu hayal-i hadim dahi beni itham ve tefzih için devlet ve millet-i islamiyye düşmanlarının neşreyledikleri azviyyat-ı bi'mana cümlesindendir.

Eğer Teşrin-i saninin otuzuncu günü Maçka muharebe-i taarruziyesinden feragat mecburiyetinde bulunupta, Maçka ve Teresenik istihkamatından Rusları tarda muvaffak olsaydım bit'tabi Ruslar'ın Tuna üzerine mevzu ve Maçka'nın gerisinde ki Yanbeni köprüsü zabtedilir idi. Lakin bu köprünün zaptıyla Ruslar'ın hudut müvaselesi katedilmiş olamazdı. Mösyö Müellif: "Süleyman Paşa Ruslar'ın hudut müvaselesini katetmeyi tasnim eylemesi

⁵³² Mevaide: Vürüd edecek, gelecek, yaşanacak şeyler.

üzerine, onların hudutu mezkure'yi muhafaza için verecekleri ehemmiyeti takdir edip Ruslar'ın mümkün mertebe imdat göndermeye şıtab eyledikleri Elena mevkiinde yalnız bir müfreze terk eyledi.“ diyor.

Müellifin sıyak-ı ifadesince, Elena'da müteaddit müfrezeler olup da onlardan birini yalnız orada terk ile bakisini Ruslar'ın hudut muvasalasını katetmek azmiyle Maçka muharebesine getirmiş oluyorum! Zehri hayal-i batıl...

Elena'dan yalnız yaverlerim ile birlikte Ruscuk'a geldim. Elena muharebesinde ne miktar tabur bulunmuş ise onlar ali hale terk olunduğu ve Maçka ve Teresenik muharebesi Ruscuk ve Gaziköy ve Selanik fırkalarından me'huz ve mürettep üç liva piyade ve bir alay süvari ve dört batarya topla vuku'a geldiği herkesin bildiği vekayi-ı bedihiyedendir. Elena'da terk olunan kuvvet müfreze değil belkim otuz iki tabur piyade ve üç alay süvari ve beş batarya seyyar ve bir batarya dağ topundan ibaret bir kolordu idi; mevcut kaffesi dahi bağd'el muharebe on dokuz bin ve küsur nefer idi. Bağdehü Mösyö Müellif: “Bu müfreze Teşrin-i saninin beş ve altıncı günleri bazı ehemmiyetsiz nümayüşlerde bulunmuş ise de, Plevne'nin sükutundan sonra mevki-ı mezkuru terk ile Osmanpazarı üzerine çekildi.“ diyor. Burada Teşrin-i sani, Kanun-ı evvel-i efranci'den galat olup, Elena kumandanlığına terk edilen...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 152

Fuat Paşa, Kanun-ı evvel-i efrancinin beşinci altıncı gününe müsadif olan Teşrin-i saninin yirmi üçüncü, yirmi dördüncü günleri evvelce dahi zikrolunduğu vecihle verdiğim talimata tevfikana sahte nümayüşlerde bulunmuştur.

Plevne'nin sükutundan sonra, Elena Kolordusunun Osmanpazarına gelmiş olması dahi kamilen galattır.⁵³³ Mezkur kolordu kısmen Ferdiç ve kısmen Demirkapı geçitleri ve seyyar toplar ile bir kısmı dahi Kazan tarikiyla Balkan Tunca vadisine indiler ve bir kısmı âharı dahi Ferik Hacı Hüseyin Paşa kumandasıyla istiraade Demirkapı geçidinin muhafazasında kaldı. Osmanpazarı'na çekilen, Kesruva'da ki Kerim Paşa Fırkası idi ki, bunların tafsilatı ileride faslı hususunda gelecektir.

⁵³³ Gallat: Yanlış, yanlışma.

Müellif: “Osmanlı kumandanı ise yeni bir hücum hazırlamak üzere Gaziköyü’ne gelmiş idi.” diyor.

Halbuki ben Gaziköyü’ne değil Ruscuk’a geldim. Ve ikinci Maçka Muharebesini orada tertip ve tehiye eyledim.

Müellif: “Silistre, Hezargırad, Selanik, Totrakan⁵³⁴ ve mevakı-ı saireden bir buçuk asker-i celile mahalli mezkurda bir kuvve-i külliye toplayıp, Ruscuk derununda ki asker ile beraber kuvve-i mevcudesi kırk bin kişiye balığ olmuş idi.” diyor.

Müellifin tadat ettiği bu mevakı’ın hiç birinden ikinci Maçka muharebesi asker celp etmem. Şu kadar ki, yukarıda dahi zikrolunduğu vechile Teşrin-i sani evailinde Elena’ya asker sevk olunduğu sırada Selanik ve Hezargırad’dan aldığım dört tabura bedel, Silistre’den dört tabur asker almış ve Selanik fırkasına vermiş idim. Maçka taarruzunda istihdam olunan kuvvet ise, üç liva piyade ve bir alay süvari ve dört batarya top’dan ibaret olup mevcut itibariyle on dört bin ve küsur kişiden ibaret idi ki, bunun sekiz taburu, Ruscuk fırkasına müntesep idi. Ruscuk’ta ise asakir-i nizamiye ve redife ve müstahfaza ve mısıriye olarak yirmi tabur bulunup mevcut kaffesi o tarihlerde on iki bin kişiden bile nakıs idi. Nasıl olurda Ruscuk fırkasının on iki taburu ind’el-inzimam Maçka taarruzunda bulunan üç liva asker kırk bin mevcudu buldurabilir?

O tarihte Ruscuk, Gaziköy ve Selanik fırkalarının maa süvari ve piyade topçu mevcud-u kaffesi ancak yirmi yedi, yirmi sekiz bin raddelerinde idi. Sevvedallahü vechehü!...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 153

Mösyö Müellif: “Osmanlı Kumandanı, Rusyalıların, Elena’nın imdadına asker gönderip hatt-ı müdafaya bu yönde ki kuvvetlerinin kesbi hıft eylemiş olduklarını zan eylemiş idi.

Lakin biraz sonra Maçka ve Teresenik mevkilerine yine evvelki kumandanların tahtı muhafazasında oldukları halde bir kuvve-i külliye tarafından müdafa olunmakta olduğunu ve

⁵³⁴ Totrakan: Bulgaristan’da Silistre iline bağlı bir ilçe.

binaen-aleyh Teşrin-i evvelin yirmi altısından daha ziyade rasanetli⁵³⁵ bir halde bulunduğunu anladı.“ diyor.

Benim, Maçka'da muharebe vermeye, böyle bir zanda bulunmıklığı sebebiyet vermedi. Bu cihete sevkeylediğim taburların heyet-i mecmuasına “kuvve-i tehdidiyye“ namı verip merkezi saltanata da vaktiyle öyle arz etmiş idim. Hatta harbin vukuundan iki gün mukaddem, 27 – Teşrin-i sani – 93 tarihiyle makamat-ı aliye'ye yazdığım ariza-i telgrafi de dahi, bu taarruzun ol kadar netice bahş olunabilmesine ümit var olmayıp mukarrar olan plan ahkâmını icra ve maksadı tehdid-i ifa kabilinden olan bu muharebeyi verdiğim akabinde Kazan'a sevk-i asker edeceğimi bildirmiş idim. Şu halde Mösyö'nün bana isnaden ravi olduğu mesail, hep indiyat-i bî manasına verdiği inbisatdan⁵³⁶ ibaret demek olur. Burada ki tarih dahi Teşrin-i evvel efrancı yirmi altısı olmayıp Teşrin-i sani efrancı yirmi altısı demek olacak ki, Asaf Paşa'nın birinci Maçka ve Teresenik muharebesinden kinayedir. Müellif: -hücum, Kanun-ı saninin on ikisinde vuku buldu. Bu hücumda hedef-i maksat Maçka karyesi idi. Siperleri arkasında tahassun etmiş olan Rusyalılar Osmanlıların bi'l-cümle mehacematını püskürtmüş ve Teşrin-i evvelin yirmi altısında kemal-i muvaffakiyetle kullandıkları kaide-i taayyübetül⁵³⁷ ceyşi bu sıra dahi mevki-i icraya koymuştur. Bir işaret verilir verilmez, birinci hattı harpte bulunan bil'cümle bölükler bir anda siperlerinden dışarı çıkarak kemal-i şiddetle Osmanlılar üzerine saldırıp bunları ric'ate mecbur eylemişlerdir.“ diyor.

Burada Kanun-ı sani efrancının on ikisi Kanun-ı evvel efrancının on ikisinden ve Teşrin-i evvel efrancının yirmi altısı Teşrin-i saniyi efrancının yirmi altısından sehiv ve galattır. Fil hakika hücum Kanun-ı evvel efrancının on ikisine müsadif olan Teşrin-i saniyi ruminin otuzuncu çîhaşanba günü vuku buldu. Lakin, Mösyö'nün dediği gibi Ruslar Osmanlıların bi'l-cümle mehacematını püskürtemediler. Ruslar'ın bir liva piyade ve iki alay süvariden ibaret olan birinci hattı Pirgus karyesinin Ruscuk cihetindeki sırtlarında ve Körçeşme'ye doğru mail olmak üzere Tuna ve Lom nehirleri arasında idi. Bu liva, yukarıda dahi söylendiği vecihle...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 154

⁵³⁵ Resanat: Dayanıklı, sağlam.

⁵³⁶ İnbisat: Yayılma, açılma, genişleme, ferahlık, sıcaklığın etkisiyle madeni cisimlerin boyutlarında meydana gelen değişiklik.

⁵³⁷ Kaide-i taayyübetül: Esas, güzel hareketler.

asakir-i şahanenin taarruzuna mukavemetten aciz kalarak geriye çekildiler. Asakir-i şahane harben Maçka ve Teresenik karyeleri önlerine kadar ilerledi. Husus ile Maçka karyesini ve Maçka Rus mevki-i askerisinin cenah-ı yemininde ki tepede vaki istihkamâtı dahi harben istiğla ve muhafızları bulunan Rusları tart ve telef etti. Gerçi bir işaretle birinci hattı harpte bulunan Rus bölükleri siperlerinden çıkmışlar ise de, o işaret, asker-i şahanenin benden ric'at emrini almalarından ve hareket-i ricıyyeye başlamalarından sonra verilmiş bir işaret idi. Onların asakir-i osmaniyye üzerine saldırmaları, asakir-i mezkurenin hareket-i ricıyye emrini alıpta yüzlerini, Ruscuk'a ve Kraşne'ye tevcih ettikleri vakit arkalarına takılarak gerilerinden saldırmış olmalarından ibarettir.

Müellif: “Bugünden itibaren Rum nehri üzerinde muhasamat fiğlen terk ve tağtil olundu. Ve bu vaka'yı müteakip, Plevne dahi düşman eline düşünce hal ve mevki'in büsbütün tebeddülünü mucip oldu.” diyor.

Fil hakika, ikinci Maçka muharebesinden sonra Lum nehri üzerinde muhasamat vuku bulmadı. Lakin, Plevne'nin düşmesi Maçka muharebesini müteakip değildi. Teşrin-i saninin sekizinde Plevne düştüğü halde Maçka muharebesi Teşrin-i saninin otuzunda idi. Ve esasen Plevne'ye dolaydan muavenet için verilmiş olan bu muharebe, eğer teslim faciasının yevmi vuku'u vaktiyle tarafımdan haber olunmuş olsa idi, hiç de vuku bulmazdı. Hayf ki, merkezi saltanat iki gün sonra haber alabilerek bildirmesi hatiesinden naşı idi ki, Maçka muharebesi verilmiş oldu. Plevne'nin tesliminden sonra, Maçka ve Teresenik aleyhine böyle muharebe yapmak sarf-ı kalet ve abes görünür bedihiyyattan olmakla bu babta ki teessür ve teessüfü hiçbir vakit ketmedemeyerek yad ve tekrardan hali kalmadım.

Müellif: “Süleyman Paşa hata'yı vakıası ve birkaç defalar düçar olduğu adem-i muvaffakiyetler ile beraber, memuriyeti hazırasından daha mühim ve muğtina bir memuriyete geçirildi. Yani yüz bin Rusyalı tarafından istilası için hazırlık görülmekte olan Rumeli'nin müdafasına memur edildi.” diyor.

Müellif bana nisbet ettiği hataya, kısmen şunun bunun hatıeti ve kısmen de müfteriyat ve azviyyatından ibaret olduğu şimdiye kadar verilen tafsilattan erbabı mütalaanın malumu olmuştur. Adem-i muvaffakiyet bahsine gelince:...

Rus muharebesine tarih-i iştirakım iğtibarıyla azm ve cezmettiğim teşebbüsât-ı harbiye meydanında, yalnız Şıpka'nın istirdadına muvaffak olamadım ki, ona da o tarihte Tuna şark ordusunda umum kumandanı bulunan Mehmet Ali Paşa'nın Osmanpazarı'ndan mmukarrar olan hareket-ı taarruziyyetinden feragatı ile Tırnovi ve Elena'da bulunan Ceneral raddesinin tehdit olunabilmesi melhuz olan mevakiden dahi askeri geri ve Hezargrat'a çekerek Şıpka'nın imdadına müsaade etmesi ve benim hareket-i istiğlaiyyemi müşkilata düşürmesi vadi-i müstekıldır.

Muharebeye evail-i iştirakımda Eski ve Yeni Zağralar'dan Ruslar'ı harben ihraç ve Balkan'ın şimaline kadar tart ve tebtı ettim. Elena'da bir hayli top ve esir ahz ile diğer kumandanların muharebe-i hazırada gösteremediği bir misal-i muvaffakiyet arz ve irae eyledim. İkinci Maçka muharebesinde gerek hücum ve gerek ric'at hareketinde pek parlak saf muharebeleri verdim. Maçka'yı zapt ve istirdat edememekliğim o gün meydan-ı harpte, aldığım emrin icabına teberyyet mecburiyetinde olmaklığımdan naşi idi ki buna adem-i muvaffakiyet denilemez. Asaf Paşa'nın birinci Maçka ve Teresenik muharebesindeki muvaffakiyetsizliğinden bana ne şaibe-i mesuliyet teveccüh eder. Orada kendim hazır değil idim. Talimat-ı mukteziyeyi vaktiyle vermiş idim. İşte benim şu tarihe kadar başlıca içinde bulunduğum vekayi-ı harbiye bunlardan ibaret olup, hiç birinin muvaffakiyetsizliğine sebebiyet verir bir emir ve re'yim yoktur. Plevne'nin sükutunu müteakip Rumeli'nin müdafaasına teşebbüs tabi'ı ve zaruridir. Lakin şekil müdafaasına memur ettikleri bu acizin karar ve re'yine hılafen ve heyet-i müşavere-i harbiye namı ile icra'yı ahkama başlayan Ali Nazmi ve Mösyö Necip Paşaların havatır-ı sakime-i gayri müemmenleri mahsusuna tevfiikan tertip kılındı. Yüz bin değil iki yüz bin Rusyalı tarafından istilası için hazırlık görülmekte olunan Rumeli'nin müdafaasına hem meşrep ve meslek ve Avrupalı mukallidi bulunan Rauf, Ali Nazmi ve Mösyö Necip Paşaların ara-i sakıme ve mezbezebeleri memur eyledi.

Müellif: "Hezergrad'da bulunan tecrübeli askerle çarçabuk Rumeli'ye naklolunup kala-i erbea da yalnız miktar kafi asakir muhafaza bırakılmış idi." diyor.

Hiç bir vukufa müstenid olmayarak müellifin yazmış olduğu şu birkaç satır dahi külliye hılaf vakidir. Tuna şark ordusundan Balkan'ın cenup tarafına altmış tabur naklolundu. Hezergrad'da ise o tarihte ancak dört tabur asker var idi. Bu taburlar, öyle...

Müellifin zami gibi çarçabuk naklolunmadı. Kısmen Balkan tariki ile ve kısmen de bahren ne türlü müşkilat ile nakledildikleri bahs-i mahsusunda tafsil olunacaktır.

Müellifin, “Kale’yi erbea“ dediği Ruscuk, Silistre, Şumnu ve Varna kaleleri olup bunların hiç birinden Rumeli’nin müdafası için asker alınmadı. Bidayeti memuriyetim’den beri, oralarda ne miktar asker bulundu ise, Tuna şark cihetini terk eylediği vakit dahi, yine aynı askerleri muhafaza-i mahalliyelerine terk ettim.

Müellif: “Kala’i erbea’da hal ve mevki asla tebeddül etmemiş idi. Rus ve Romanya bataryaları Ruscuk’u topa tutmakta devam ederek birkaç mahallesini harap etmişler ise de başka bir neticeye muvaffak olamamışlardır. Zira, muhasırlar henüz kale’yi tamamıyla muhasaraya muvaffak olamadıkları halde, Osmanlılar bir taraftan Silistre, Totrakan, Şumnu, Varna ve Pazarcık mevakı’nın esbabı müdafasını ikmal ve tahtımda devam göstermekte bulunmuşlardır.“ diyor. Romanya namı verilen Ulah bataryaları Cenevre mukavelename-i umumiyesi hılafına olarak Ruscuk’un, muhallatı değil hastahanelerini dahi topa tuttular. Bu bab’da makamı sadaret ve nezaret-i hariciye’ye pek çok şikayette bulundu isem de, hüsnü tesir hasıl edemedi. Kalelerin tamirine gelince, bunların düşmana mukavemet edecek surette emri müdafalarını nakıs⁵³⁸ görmekliğim üzerine tamir ve termimlerine ve usul-ü müdafaca gördüğüm nekayısın ikmaline ve yeniden tabyalar inşasına pek çok sarf-ı himmet ettim. Hususiyle eğer kalâ’yı erbea düçar-ı taarruz olacak olursa, en evvel hedefiyetini me’mul ettiğim Ruscuk ve Pazarcık istihkamatının nekayısını birkaç günler devr ile keşif ve tahkik ederek bizzat kendim matlup vechile imar için Ruscuk’a Erkanı Harp Miralayı Âbit Beyi ve Pazarcık’a Erkan-ı Harp Kaim Makamı Karimli Mustafa Beyi Memur eyledim. Silistre kalesinin usulü müdafaca nekayısı,⁵³⁹ kumandanı Selami Paşa’nın gayreti ve Erkan-ı Harp Miralayı Âbit Beyin himmetiyle daha evvelce ikmal edilmiş idi.

Müellif : “Bu seferde Bab-ı âlinin Süleyman Paşa hakkında gösterdiği âsârı itimat ve emniyetin isabetini gösterecek surette kendisi bir eser gösterememiş ve Lom ordusu, havi bulunduğu kuvvetle mütenasip düşmekten pek dün-ü harekat-ı askeriye icra eylemişlerdir.“ diyor.

⁵³⁸ Nakıs: Noksan, eksik tam olmayan, kusuru olan,

⁵³⁹ Nekayıs: Eksiklikler.

Müellif, Bab-ı Ali veya merkezi saltanatla beynimde ki irtibatın ve bana gösterilen asarı itimat ve emniyetin...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 157

derecesiyle makamıma müterettip kudret-i istiklalin külliye cahili bulunduğundan ağzına geleni yazıp karalamakta fail-i muhtardır.

Şu kadar ki, zaman-ı memuriyetimde Mehmet Ali Paşa vesaire gibi merkezi saltanatın bir emri matlubu olupda onu icra etmemek veya edememek ile hiçbir vakitte mazul veya muatap ve mesul olmadım. Bilakis hıtam-ı harpde bir takım bedhuvahının tahrik ve ifsadı üzerine merkezi saltanatın kerhen ve cebren veyahut şuna buna icra ettirilen evamiri nabecasından⁵⁴⁰ dolayı “laker devreyan“ muharrerleriyle onların asârı kalimesinden istişahaden beni ithama çalışan divanı harbin mihatap ve mücavebi oldum. Halbuki o istihtap vestî⁵⁴¹ cevap kaideten bana hiçde teveccüh etmez idi. Failleriyle o harekatına makulenin masup ve müşavirleri mesul olmak iktiza eder idi.

Başkumandanlık makamının her halde mukaddes tanılması la bûdde⁵⁴² olan vaka ve istiklali vaktiyle taraf taraf kesr ve ihlal edilip de bir taraftan tasminat ve planım icradan men olduğu ve bir taraftan da maıyyetim kumandanlarına hiç de bana danışılmaksızın emirler verildiği ve ahvali harbiye, her erken kalkanın cevlangah-ı arâ⁵⁴³ ve havatırı bulunduğu halde, benim yalnız üzerimde âriyeten bir mahalli sakıl olarak bulundurulmuş başkumandanlık ünvanı hesabına muatap ve muhatap edilmek istenildim. Bil istifa işin içinden çekilmekten başka hiçbir çare-i tevessülü olamayan bu aciz onu da yapamadığından dolayı melûl ve mesul olabilir isem de, hâk pây-ı şahaneye olan ubudiyet-i hususiyye-i kamilem, razî’yı âli-i hılafet penahileri haricine tecavüz-ü denher halde beni men ve tahzir edegeldiğinden, şahsımca tecessüm edip duran her felaketi ve vehameti telakkı ve kabul için sine açarak merzı-i celil hazret-i padişahi uğrunda feda’yı nefis eyledim. Niyyat -ı kudsiyyet bünyan-ı hazreti padişahı ise emir kumanda’nın hıtam-ı harbe kadar yed-i sadakat ve kifayetimde bulunmasına münhasır ve zatıma olan itimadı hümayün makam-ı kumandaniden infikakımı maniğ idi.

⁵⁴⁰ Na-beca: Yersiz, yolsuz,uygunsuz.

⁵⁴¹ Vesti: Şerh, tercüme.

⁵⁴² La- bûdd: Lazım, gerekli.

⁵⁴³ Cevlankah: Dolaşılacak yer, dönüp dolanma yeri.

İşte şu itimad-ı âli bence dahi meczüm olmakla ve emri kumandan'ının düçar-ı müşkilat olması sü-i tefehhüm ve telakki'den ileri gelmekle atabe-i seniyye-i mülükanelerinin hadim-i fedakarı bulunan bu aciz “madem ki şevket penah efendimiz asakir-i şahanelerini düşmana karşı yed-i ahar’a tevdi buyurmayarak bu kulları hakkındaki itimad-ı seniyyelerini tezyit buyuruyorlar, ben de şematet-i â’da ve rikabe’ye bakmayarak imkanı müsait olabildiği mertebe çalışır ve yed-i ahara geçtiği halde daha bit’ter bir şekle inkılabı tabi’i olan ahval-i harbiyeyi elden geldiği kadar muhataata düşmekten...

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 158

ve gayeye sağyederim.“ diyor idim. Yukarıda dahi bil münasebe zikri sebgat ettiği vechile iki defa istifa sadedinde bulunduğum ve hatta resmen yazdığım halde yine mutalaatı mebsute⁵⁴⁴ ol bab’da ileri gitmekten beni men eyledi.

Mösyö Müellif, Lom ordusunun kuvvetini bilmem ne miktarda farz ve tahmin ediyor ki, beni o kuvvetle mütenasip hareket da bulunmakla itham eyliyor.

Maıyyetimde ki Lom ordusu ki, Âsaf ve Fuad ve Necip Paşalar firkalarıyla Selanik ciheti muhafızı Sabit ve Sarınasuhlarla Karahasanlar mevakı-ı müdafı-ı Salih ve Osmanpazarı mevakı-ı Kerim Paşalar firkalarında ibarettir.

Piyade ve süvari topçu olarak mağaracı, hizmetçi, hastahane hademesi vesair haric saff-ı harp efradı dahi dahil olduğun halde nizamiye, redif, müstahfız, mısıriye ve muaveneden mürekkep kuvve-i mecmua ceman elli bin küsür neferden ibaret idi.. Karşılarında Rusya’nın on birinci ve on ikinci ve on üçüncü kolordularıyla bunlar haricinde yirmi altıncı fırka ve üçüncü granadaya ve on dördüncü süvari fırkası bulunup ikinci fırkası da geride, bunların ihtiyatları idi; ceman yetmiş seksen bine karip muntazam ve mükemmel asker var idi. Osmanlı bataryalarının belki beş misli efvahi nariye ile mahfuz düşmanın Lum ordusuna karşı acaba kaideten ne yolda hareket yapılabilir veya tasavvur olunur idi ki, ben o kuvvetle mütenasip hareket icra edememekle melul ve mesul olayım?

Tuna şark ordusu kumandanlığına geçirildiğim vakit, selefim Mehmet Ali Paşa’dan devren ne miktar asker aldı isem, badehu o kuvvete velev bir nefer bi’l-zam olunmadı. Bilakis hastalık ve muharebe münasebetleriyle mevcut ordu günden güne azalmış ve yerlerine

⁵⁴⁴ Mebsute: Bastolunmuş, yayılma, açılmış,uzun uzadıya anlatılan.

İstanbul'dan veya sair yerlerden hiçbir nefer gelmemiş idi. Düşman ise geriden yetiştirdiği kuva'yı imdadiye ile üç fırka piyade ve bir fırka süvari daha ilave eylemiş idi. Mösyö Müellifin, Lom ordusu kuvvetiyle mütenasip hareketi askeriye icra etmemeye müteallık bir itirazı var ise onu Mehmet Ali Paşa'nın devri kumandanisi ne etmeli idi ki, onun zamanı idaresinde, Ruslar'ın kuvve-i imdadiyesi daha gelmemiş idi. Bunlarla beraber ben az çok elde ki kuvvetle icra etmek istediğim Osmanpazarı cihetine taarruz hareketından dahi, Bâlâ'da faslı mahsusunda tafsilen bildirildiği vechile merkezi saltanatın men-ı üzerine feragata mecbur olmuş idim. Velhasıl imkan dairesinde sarfı iktidardan...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 159

geri kalmadığım halde, mücerret neşriyatı muğarraza-i rikbabını böyle bi mana muatabete muhatap eyledi gitti.

Mösyö Müellif: “kendisi kumandayı yed-i idaresine aldığı vakit bir hareket-i seria-i tecavüzkarane ittihazıyla Tuna'nın sahil yesarına geçip Rusya'nın hudut-u muvasile ve iaşesini tehtit etmek için henüz vakit var idi.” diyor.

Mösyö'nün hayalhane-i vesi'inde tasarladığı bu plan, olsa olsa Mehmet Ali Paşa'nın evail-i memuriyetinde kabil-i imkan ve istifade idi. Çünkü, daha o vakitler, Ruslar kuvve-i imdadiye celbi için henüz mütereddit idiler ve biraz sonraları dahi, Hassa ve Granada'ya fırkalarıyla mevaki-ı saireden meclüb⁵⁴⁵ birkaç fırka kısmen hareket etmiş ve kısmen etmek üzere idiler. Öyle bir vakitte ve hususiyle Karahasanlar muharebesi akabinde ki, Ağustos'u Rumi'nin on sekizi ve Efranci'nin otuzu dur, Mehmet Ali Paşa seyri seri ile Ruscuk veya Totrakan'dan geçerek Rusların hudut-u müvasale ve iaşesini tehdit edebilir idi. Lakin benim kumanda başına geçmekliğim, Eylül'ü Rumi'nin yirmi ikisi yani Teşrin-i evvel efrancinin dördüncü günü idi. O vakte kadar dördüncü ve yedinci kolordular ile Hassa'dan iki fırka hudut-u harbiye dahiline girmiş ve diğerleri dahi peyderpey Eflak hududuna nakil edilmekte bulunmuş idi. Böyle bir vakitte, nihayet toplayabilecek otuz bin kişilik bir kuvvetle Tuna'yı atlayıp da Rusya'nın hutut-u muvasalesini tehdit hareketine kıyamım, kısmen gelmiş ve kısmen gelmekte bulunmuş olan Rus kuvve-i kesiresi arasına sıkışıp kalmaktan ve ağılebi ihtimal olarak esir düşmekten veya haip ve perişan yer göke gelerek Ruscuk kalesi toplarının himayesine bil'iltica Tuna'yı bi'tekrar geçmeye çabalamaktan ibaret kalırdı. Acaba ben, bu

⁵⁴⁵ Meclüb: Celbolumuş, başka yerden getirilmiş olan, tutkun.

otuz bin kişiyi bil ifraz Eflak içinde ki Rus hudut-u muvasalesini tehdit edecek olduğum bir vakitte, diğerlerini bırakalım, yalnız on ikinci, on üçüncü kolorduları Lum hattını zorlamak ve Selanik ve Karahasanlar önüne birer liva asker tarikiyle Sarınasuhlar'da kalan Salih Paşa fırkasını zorlayarak yerinden oynatıp veya çevirip beş altı tabur muhafızı bulunan Şumnu'ya kadar ilerlemek ve Zimmerman ordusuyla bi'l-muhabere ve Virança'dan Şumnu'ya kadar, yollarda hiçbir mani ve haili bulmayan Şumnu'nun tarık-ı istilasına onu da davet eylemek işten mi idi?

Orduyu hümayunun kuvvetini ve hudut müdafasının imtidanı hiç de düşünmeksizin benim devri...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 160

kumandaniye ihtisasen böyle mutalaat sarfiyle tağlit izhanı avam etmek adeta terbiyesizliktir.. ayıbtır.

Müellif: "Süleyman Paşa Tuna'yı geçip de Ruslar'ın hudut-u muvasalesini tehdit edecek iken, bunu yapmayıpta her ne vasıta ile olursa olsun istihşali lazım gelen neticeye vüsul için bir sureti nakısa engiz ile tecavüzü harekata iptida eyledi." diyor.

Müellifin, "istihşali lazım gelen netice" tabirinden muradı nedir, bilemeyiz. Eğer o netice Ruslar'ın Tuna'dan öteye tart ve teb'ıydı ise, benim müddeti idarem de vuku bulan birinci Maçka Elena ve ikinci Maçka muharebeleri bu maksada hizmet eder muharebeler değil idi. Bu muharebelrin esbab-ı vuku'u hakkında yukarıda tafsilatı mezkurdur. Müellifin tecavüzü hareketten maksadı, Rus ordularını zedeleyerek re'sen bir tecavüz planı ise vuku'a gelen muharebat, böyle bir planın icraatı dahi değildir. Fi'l-hakika ibtidai memuriyetimde Osmanpazarı tariki ile Elena ve Tırnovi üzerine yürümek ve Balkan ordusu ile birlikte Rusların kalbigahına doğru ilerlemek azim ve tasmiminde bulundum ise de bahsi mahsusumda tafsil kılındığı vecihle ona da merkezi saltanat mümeneat eylemiş idi. Şu halde, öyle nakısalı kalan hareket-ı tecavüziyyeye hiç de teşebbüs etmedim. Evvelce zikir ve beyan eylediği vecihle benim icra eylediğim muamelat-ı harbiye Plevne'ye dolayından muavenet için merkezi saltanatın tahmil ettiği vazifeyi ifa için mümkün olabilen hareket-ı askeriyyeye müteşebbis bulunmuş olmaktan ibarettir.

Müellif: "Şurasını dahi beyan edelim ki, Osmanlılar hareket-ı tecavüzkarane için istiğdat fevkaleda gösterememekle beraber, bi'l-cümle teşebbüsat-ı tecavüzkaranelerinde

istihkamat ile menaisi tabiyyesi bir kat daha artmış güzel mevakı-i mukabelesinde bil'cümle mesailerı semeresiz kalmıştır.“ diyor.

Evvelce dahi söylediğimiz vecihle müellifin siyak-ı işarının delaleti vecihle suret-i mutlakada bir hareket-i tecavüziyyede bulunmadım ki, hatta istiğdat gösterilip gösterilmemesi cay-ı bahs⁵⁴⁶ olsun. Tuna şark kumandanlığının müddet-i idaresinde başlıca vuku bulan iki Maçka muharebesi ile bir Elena muharebesinde ki düşman mevakı'ı, vakı'a menaisi tabiyyeleri ile beraber güzel istihkam verilmiş mevakı idi. Bunlardan birinci Maçka muharebesinde vuku bulan taarruzun semeredar olmaması ve bu babta Asaf Paşa'nın medhaliyeti ve mesuliyeti evvelce tafsil edilmiş idi. Bunda bana taalluk eder bir cihet bulunamaz...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 161

İkinci Maçka muharebesinin iktitaf-ı semeratını⁵⁴⁷ ise, Plevne'nin haber esareti ile Balkan'ın cenubuna serian asker yetiştirilmek için verilen emri kat-i men eyledi.

Elena'da ise mümkün olabilen semerat kamilen iktitaf olundu ki, orduyu hümayunlarca daha bir misli diğeri bulunamaz. Ruslar, taht-ı idarelerinde ki dar'ul harbi tamamı-i muhafaza ve tahkim için iktiza eden nukuat ve mevakı'a istihkam yapmışlar idi. Binaen-aleyhlerine taarruz vukuunda müdafaalı bir istihkama uğramaksızın, başka bir tarik ile hudut-u muvasale ve ric'ıyyelerine geçivermek kabil-i imkan değildi. Rusların en kavi istihkamatı karşısına bir miktar kuvvet bırakarak kuva'yı bakiye ile zayıf bulunan istihkamatını çiğneyebilerek bir çevirme hareketi icra eylemek mudafı kuvvetinin la'egal iki misli kuvvet elde olabilmekle hasıl olur idi ki hatta Maçka taarruz muharebelerinde asakir-i şahane miktarca bilakis düşman kuvvetinden dūn idi.

Fi'l-hakika Elena'da asakir-i şahane Ruslar'ın iki misli kuvveti haiz ise de, Elena mevki açık idi. İcra edilen harekat-ı askeriye, düşman nazarından mestur kalamayacağından ahval-i mevki'ye tamamı ile bir çevirme hareketi icrasına pek de müsait değildi. Bununla beraber, Mirliya Hacı Hüseyin Paşa biraz himmetlice davrana idi Ruslar'ın ricat edegeldikleri Yakaviçe karyesinin tariki ittisalini ve süvari alayları da Tırnovi yolunu katedebilirlerdi. O

⁵⁴⁶ Cay-ı bahs: Konuşulacak yer.

⁵⁴⁷ iktitaf-ı semeratını: Yemiş, meyve, verim, fayda.

halde dik dağlara tırmanmaktan başka çareleri kalmayan Rus askerleri kısmen esir ve kısmen telef olup pek azları tahlisi nefes ve hayat edebilirlerdi.

Binaen-aleyh gerek Mirliya Hacı Hüseyin Paşa'nın tariki mezkûrû katetmemekte ve gerek süvari alaylarının Tırnovi tarikini takipte dergar olan rehavet ve kusurları kabil-i inkar değildir. Şurasını da söyleyelim ki, Ruslar, Elena'nın karşısında ki sırttan hudutu muvaselelerinin katolunmak üzere idiğini gördükten sonra ric'ate kalkıştılar. Şu halde Hacı Hüseyin Paşa, daha evvelce karye-i mezkure tarikinin katına teşebbüs ede idi, Rusların da o nisbette süratle ricate davranabilmeleri muhtemel idi. Çünkü, Elena pişgahında yapılabilecek manevra, hasb'el-mevki düşmanın nazar-ı dikkatinden hiçbir vakitte setrolunamaz idi.

Müellif: “Rusyalıların kalbigahına girip kendilerini suret-i şedide de⁵⁴⁸ mütezelzil etmek üzere niçin Elena'da istihsal olunan muvaffakiyetten istifade etmediler?” diyor. Müellifin bu itiraz-ı nâbecasına⁵⁴⁹ bundan evvelce mufassal cevaplar verilmiş idi. Binaen aleyh tekrarına lüzum göremeyiz.

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 162

Elena'nın zaptı Teşrin-i saninin yirmi ikisinde ve Plevne'nin esareti, yirmi sekizin de vuku buldu. Acaba bu altı gün içinde Rusların kalbigahına girilirdi suret-i şedide de nasıl mütezelzil edilir idi? Ve Elena muvaffakiyetinden ne yolda istifade olunur idi.

Teşrin-i Saninin yirmi dördüncü günü Rusları, Elena pişgahında ki kuvvetlerini tezyiden bir fırka asker gönderdiklerini ve Fuad Paşa'nın Elena'yı bit'tahliye Ahmetli'ye çekilmek gibi telaşlar ederek verdiği emri kati ve metin üzerine muhafaza-i mevki edebildiğini yukarıda bahsi mahsusunda zikir ve tafsıl eylemiş idik; benim düşman kalbigahına girip sokulmaklığım etrafımın çevrilmesinden ve bilahere esir olmaklığımdan başka hiçbir netice vücuda getirmez idi. Eğer Mehmet Ali Paşa ordusu Kamerli'den ve Ahmet Eyüp Paşa ordusu Balkan'dan ilerlemek azmini gösterse idiler, şekli muharebenin tebeddülü ve istifade muhtemel idi. Böyle bir hareket, benim Şıpka kumandanlığım mümkün ve kabil'il husul idi. Halbuki o vakit dahi, değil böyle otuz iki tabur ile, on beş, on altı, tabur ile Mehmet

⁵⁴⁸ Suret-i şedide: Şiddetin nasıl olduğu.

⁵⁴⁹ İtiraz-ı nâbecasına: Yersiz itiraalar.

Ali Paşa'nın Elena'ya doğru gelmesini gerek kendisine ve gerek merkezi saltanata defaatle yazdığım halde, yine getirmeye muvaffak olamadım.

Bu tuhaf Mösyöler, ben ne tarafa gider isem mesuliyeti ve itirazı da benim ile beraber götürüyorlar. Niçin Mehmet Ali Paşa'nın devri kumandanisine en ziyade ait ve münasip olan itirazı irattan tesamüh⁵⁵⁰ ve eğmaz ettiler de, Plevne esaretinden birkaç gün mukaddem ve esbabı meşru'aya müsteniden vuku bulan hareketi üzerine hiçde insaf ve mutalaa etmeyerek, bir takım tenkidata kalkıştılar?

Mösyö Müellif: "Süleyman Paşa'nın muharebe-i mezkureyi müteakıp kala'yı erbeaya avdet ve ric'atine hiçbir lüzum yok idi. Zira, kala'yı mezkureye karşı düşman tarafından nümayişler icra olunup zaptına kalkışılacak olsa dahi imdadı vüruduna kadar mukavemet gösterecekleri pek bedihi bir keyfiyettir. Bu sözleri teyit etmek üzere muharebe başlayalı sekiz ayı mütecaviz olduğu halde, henüz Rusların kala'yı mezkureyi tamamıyla muhasara edememiş ve içlerinden birisini yed-i zapta geçirmeye muvaffak olamamış olduklarını zikir ve beyan edeceğiz." diyor. Cehil üzerine yürütülen bir itirazve iddia'nın mahiyeti işte böyle olur. Ben, evvela,...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 163

kala'yı erbea'ya⁵⁵¹ gitmedim. Yalnız, musammem olan Maçka muharebesinde hazır bulunmak ve ilk Maçka muharebesi gibi bir yolsuzluk olmamak için Ruscuk'a gittim.

Saniyen benim bu azimetim, düşman tarafından kala'yı erbea'nın zaptolunacağı mutalasında müstenit değil idi; böyle bir tasavvur akıl ve hatıra bile gelmedi.

Maçka muharebesinin esbabı ise, yukarıda mufassalen mezkurdur.

Salisen hakayık-ı fûrûş bizim Mösyö cenaplarının kain Ruscuk'a, orayı düşman zapt edecek vahimesiyle gitmişim gibi bu vahimenin abesiyyetini⁵⁵² isbata da kalkıştığı sırada, Rusların kala'yı mezkure'yi sekiz aydır zapta geçirememiş olduklarını delil getirmesi dahi daha ziyade abestir. Çünkü, Rusların kala'yı erbea'yı zapt etmek planları haricinde idi. Mehmet Ali Paşa'nın devri kumandanisinde Rusların, Ruscuk'a, Hezargrad'a hücum

⁵⁵⁰ Tesamüh: Hoşgörü.

⁵⁵¹ Kala'yı Erbea: Dört kale.(Ruscuk, Şumnu, Varna, Silistre)

⁵⁵² Abesiyyet: İşe yaramaz şeyler, saçmalıklar.

edeceklerine dair çıkmış olan Viyana havadisi, mücerret Mehmet Ali Paşa'yı Balkan muharebesine iştiraktan men için manuğ bir şayia ikazibe idi ki, bu muveneti zaten icradan kaçınıp deveran Mehmet Ali Paşa'ya bir ser-rüşte-i itizar⁵⁵³ olmuş idi.

Müellif: “Eğer Osmanlılar, kala'yı mezkureden tamamıyla istifadenin yolunu bilmiş olsa idiler, başka yerlerde kendilerine daha çok mazeret iygağ eden bir çok düşman askerini hatt-ı müamelatları dahilinde tutup harici bir hatve attırmama muvaffak oluyorlar idi.” diyor.

Osmanlıların kala'yı erbeası ki, Ruscuk, Silistre, Şumnu, Varna kaleleridir. Bunlar Tuna vilayetinin canib-i şarkıyesindedir. Vilayetin garp ve cenubunda kale yoktur. Kalelere uğramaksızın garben ve cenuben bir takım hareket-ı askeriye icraatına ibtinaen hareket-ı tecavüziye planını tanzim etmiş olan Rusları Ruscuk, Şumnu ve Silistre'ye çekmek nasıl olabilir idi? Ruslar'ın bu planını bozmak ve onları kala'yı erbeaya hücumu mecbur etmek, olsa olsa Serdar Abdulkerim Paşa ile Mehmet Ali Paşa zamanlarında kabili imkan idi. Şöyle ki, orduyu hümayünün bir nısfı Ruscuk veya Totrakan taraflarından Tuna'yı karşıya geçirilerek, Rusların hudutu imdadiyye ve muvasalasını katığ ve Eflak içinde ki şimendüfer hattını ve sert köprüsünü tahrip etmek gibi bir hareket-i seria-i fedakarane iltizam edilir ise o halde Plevne ve Şıpka'da ki Rus kuvvetlerinin kısmı azamı Tuna'yı tecavüz edenlerin hattı muvasalasını katı ve nügat-ı istinadiyeleri olan Ruscuk ve Silistre kaleleri ile Şumnu kalesini tehdit eylemek üzere fırka-i...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 164

taarruziyeler sevki mecburiyetinde bulunurlar ve Plevne önlerinde verilegelen o kanlı mücadelat ve muharebat Silistre, Ruscuk ve Şumnu kaleleri pişgahlarında verilmiş olur idi. Çünkü müşarun-ileyhima zamanlarında henüz Rusların kuva'yı imdadiyesi gelmemiş ve darul harbe kifayeti mertebe asker yetiştirememiş olduklarından kendi hudut-u muvasalelerini tehlikeden vakaya ve asakir-i şahaneyi Tuna'nın berisine rücua icbar için, Plevne ve Şıpka önlerinde ki muamelat-ı harbiyelerini tatil mecburiyetinde kalırlar idi. Vakı'a Tuna şarkından ve Bele cihetinden Zıştovi üzerine bir kuvve-i külliye ile yürümek veyahut Elena ve Tırnovi cihetlerine kuvve-i külliye yığarak Balkan kolordusuyla bil'ittihat harbin vaziyetini ve planlarını değiştirmeye havah-na-havah Rusları mecbur ederek bilahere kala'yı erbea aleyhine tasallutlarını davet eylemek suretleri dahi kabili imkan idi. Hayf ki, Mehmet Ali

⁵⁵³ Rüşte-i itizar: Erginliği için özür dileme.

Paşa, Temmuz'un sekizinde re'si kumandaya geçtiği halde Ağustos'un on sekizine kadar kırk bu kadar gün tatil-i harekatı harbiye ederek bizim için en aziz ve müsait ve pek kıymetli olan vakitleri tensikat-ı unvan⁵⁵⁴ sahte beyanı zir-i nikabında⁵⁵⁵ geçirip ifate-i fırsat eyledi. Rusların kuvve-i imdadiyisinin vürudunu takip eden müddet ki benim devri kumandanımdır, bu imkanların hepsi muhal hükmüne geçmiş ve Rusları hattı muamelatı osmaniye dahilinde tutmak çaresizliği tayin ve teşahhus eylemiş idi.

Müellif: “Bu aralık vukua gelen muharebatın kaffesi mevaki-ı mustahkemeye karşı iykağ olunan muhacemattan ibarettir ki, müdafalar, tedabir ve vaziyat-ı lazıme ittihaz eylemiş bulundukları halde, ekseriyetle muvaffak oldular. İki, üç hat üzerine tesis bulunan bu mevaki, gayet rasanetli idi. Tahfiz için siperleri mükemmel olmakla beraber, yine düşmanı püskürtmek üzere Rusyalı'ların iki defa istihkamlarından dışarı fırlamış olduklarını gördük. Şu keyfiyeti istihkamatın askerin heyecan ve gayretine kesel vereceği itikadının boşluğunu isbat için güzel bir misal olabilir. Rusyalı'lar tecrübe hasıl ederek evvelki muharebattan daha az hatalarda bulundular, ba husus, hali müdafada kalmaya mecbur oldukları mevki'yi tahkim etmek için, toprak kazmakta bu defa tereddüt göstermediler.” diyor.

Müellifin bu aralık, vuku'a gelen muharebat diye işaret eylediği muharebeler, iki Maçka ve bir Elena muharebesinden ibarettir. Birinci Maçka muharebesinde, Âsaf Paşa'nın kılleti teemmül ve tedbiri, muvaffakiyetsizliğini intac eyledi. İkinci Maçka muharebesinde asakir-i şahanenin...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 165

taarruzdan feragatıyla ric'ati muvaffakiyet addolunacak ise, bu muvaffakiyet Çaroviç ordusuna ait olmayıp Ceneral Totlobo'nun Plevne muvaffakiyeti fûruatından bulunmuştur. Elena'da ise hal malumdur. Vakı'a Rusların muharebatı selase-i mezkurede, iki, üç hat üzerine müesses nukatı habiyeleri gayet rasanetli idi. Tahfiz siperleri mükemmel ve ekseriya münhat olarak yapılmış idi. İki defa müstahkemden dışarı fırlamalarının biri, birinci Maçka muharebesinde Salim Paşa livasının esbabı meşruhadan dolayı ric'at mecburiyetinde bulunduğu sırada idi. Bunun için fırlamak tabirinin istimali bir dereceye kadar caiz isede, ikinci Maçka muharebesinde istihkamlarından dışarı çıkmaları, fırlamak değil adeta ric'at

⁵⁵⁴ Tensikat-ı unvan: İsimleri, adları.

⁵⁵⁵ Zir-i nikab: Peçenin, yüz örtüsünün altı.

emrini almış olan asakir-i şahanenin bir takım av ave⁵⁵⁶ ve şamatat ile arkasına takılmaktan ibarettir ki, bilahere Kraşne sırtlarında yedikleri top ve tüfek ateşi üzerine haiben; tüfeklerini omuzlarına takarak yerlerine dönüp gittiler. Müellif, Rusları, yalnız bu vuku'atı ahire sırasında toprak kazmış zan ve itikadında bulunuyor. Halbuki müdafaasına lüzum gördükleri nugatı, aynı asakir-i şahane gibi ve belki daha metanetlice tahkim ederlerdi. Onların tahtı işgalinde tahkim olunmamış yerler görülmüş ise, o yerler taarruz için muvakkaten işgal edilmiş nugatten ibaretti.

O kabil mevakı'ın tahkim ve tersinine ise esasen lüzum yok idi. Binaen-aleyh, Müellifin Ruslara inşaatı istihkamiyyeden dolayı azvetmek istediği ihtimamsızlık ve kusur dahi kendi hata-i fikriyesinden münbeis bir kusurdur, deriz.

Müellif: “sırası geldiği vakit mevki bahs ve tetkike çekilecek olan Gorni Dübnin ve teleyüşi mağlubiyyatından sonra Plevne kamilen taht-ı muhasaraya alınmış ve mevki-i mezkure serian imdat olunmadığı takdirde Rusyalı'ların yed-i zaptına geçeceği bedihi bulunmuş idi. Binaen-aleyh, Plevne'ye lazım gelen imdadı sevke Mehmet Ali Paşa'yı memur eylemişler idi.” diyor.

Bu bedahet herkesçe müselleme ve musaddak idi; hayf ki, hata Mehmet Ali Paşa'nın memuriyetince olan adem-i isabette idi. Serian imdat lüzumunu müellif de tasdik ediyor. Tuna şark ordusuna memuriyetinin kırkinci günü, merkez-i saltanatın bunca muatabat ve takdiratına uğramamak tesiri ile ancak Karahasanlar'da muamelat-ı harbiyeye girişebildi. Efal ve harekatında bu mertebe bitaeti meşhut ve onun için muatap ve bilahere mağzul olan Mehmet Ali Paşa'yı Plevne'ye süratle imdat sevkine acaba hangi kargezar memur ve tayin eyledi? Mehmet Ali Paşa, bi hakkın mazhar...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 166

takdir-i âli olmuş iken, taklip fikri humayuna çalışarak, muşarun ileyhi yine Plevne'nin imdadına memur edenler ve benim Plevne imdadı için arz ettiğim planı reddettirenler, Plevne esaretinin bais ve hadimi olmuş oldular.

Müellif: “Müşarun-ileyh Teşrin-i saninin beşinde Sofya'ya muvasalat ederek meh-i mezkur nihayetine doğru lazım gelen süvari ve toparla beraber yirmi beş bin kişilik bir ordu

⁵⁵⁶ Av ave:Havlama.

toplamiş idi. Lakin, alelacele toplanmış bu askerin ittihat ve intizam ve talimce pek çok noksanı var idi. Hem de Plevne'ye imdat yetiştirmek vucub-u kat-ı tahtında bulunduğundan, bunları muamelat-ı tecavüziyyeye girişebilecek hale getirmek için vakit müsait dahi mefgud⁵⁵⁷ idi.“ diyor.

Mehmet Ali Paşa, Teşrin-i sani-i ruminin altıncı ve efrancının on sekizinci günü Sofya'ya dahil olmuş idi; Binaen-aleyh müellif namına dermeyan olunan bu tarihte sehiv vardır. Mehmet Ali Paşa'nın Teşrin-i sani nihayetine doğru ve yirmi beş bin kişilik bir ordu toplamış olması da galat-ı amiz⁵⁵⁸ bir sözdür.

Mevcut bahsine gelince:

Mehmet Ali Paşa'nın yukarıda bir suretini irae ettiğimiz 15 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafnamesi mucibince ceman yetmiş üç tabur mevcudu var idi. Bunun elli dört taburu Orhaniye boğazının muhafazasına memur idi. Bunlar meyanında Bosna'dan gelmekte olan on taburun mevcudu, süvari ve topçu efradı dahil hesap olmaksızın yirmi beş bin olduğunu Mehmet Ali Paşa resmen bildiriyor. Bosna taburlarının mevcutları zaten dolgun olmakla la-akall altı, yedi bin miktar dahi onlar için münzam olur ise, yalnız Orhaniye boğazı muhafızlarının piyade mevcudu otuz bir, otuz iki bin kişiyi bulur. Lakin Mehmet Ali Paşa telgrafname-i mezkurede taarruz için kırk beş tabur bil ifraz, bunlar için de bir biri üzerine beşer yüz mevcut farz ve hesap ederek taarruz edecek piyade kuvvetini yirmi iki bin beş yüz kişiye tengis ediyor. Haydi iki bin beş yüz kişi de süvari ve topçu ilave edelim. Bu halde, müellifin tahrif ve tağlitı vech ile Teşrin-i saninin nihayetlerinde değil, evasıtında Mehmet Ali Paşa mevak-ı muhafızlarından ma-ada, silah omuza ederek Plevne'nin imdadına yetişmeye müsteid ve mehya ve sunuf-u selaseden mürekkep yirmi beş bin kişilik bir kuvve-i taarruziyye kumanda etmekte idi. Müellifin “alelacele toplanmış olan bu askerin intizam ve tağlimce pek...

⁵⁵⁷ Mefgud: Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen, ölü veya diri olduğu bilinmeyen.

⁵⁵⁸ Galat-ı Amiz: Yanılgıya içine alan.

çok noksanı olup bunların muamelat-ı tecavüziyyeye girişebilecek bir hale getirmek için vakit müsait dahi mefgut idi.“ demesinden kain, bu taburları hemen Mehmet Ali Paşa o taraftaki ahali’den toplayarak teslih ve iksa ile asker edivermiş gibi bir şey anlaşılıyor. Bu hesap ettiğimiz elli dört taburun on yedisi Bosna ve Yenipazar’dan gelerek, Sırp ve Karadağ muharebatında bulunmuş ve on ikisi de Şıpka kolordusundan imdat gönderilmiş ve bakisi dahi Orhaniye’nin Şevket Paşa kumandanlığından devretmiş taburlarıdır. Vakıa Orhaniye’nin mevcut kadimi ile Şıpka’dan gönderilen taburların kısmı azamı müstahfız taburlarından ibaret ve mürekkep oldukları cihetle, intizam ve talimce ve terbiye-i askeriyece noksan ve kusurları kabil-i inkar değil idi. Hatta tarafımdan dahi halleri müştekabe ne muğtarız ise de, bu noksan devletce ve Mehmet Ali Paşaca vaktiyle tanılmış bir noksan idi.

Onları muamelat-ı tecavüziyyeye girişecek hale getirmek için, müellifin Mehmet Ali Paşa namına vakit aramak külfetinde bulunması, pek abesle iştigaldır. Mehmet Ali Paşa vaktiyle Tuna şark ordusunda ki on tabur mustahfızın tebdil-i mevakı-ı ve terbiyesi hesabına olarak kırk gün izaa etmiş idi. Sülüsânına⁵⁵⁹ karip bir mikdarı müstahfız bulunan Orhaniye ordusunun talim ve tensiki için bu kaide-i tecerrübiye⁵⁶⁰ imtisalen doksan, yüz gün ister ki, Plevne mahsurunun yirmi güne bile dayanmaya hemen kudretleri kalmamış gibi idi.

Müellif: “Lakin bu asakirin vucudu Rusyalılarca mucib-i ıstırap olduğundan kendilerinden kurtulmak için tutunmakta oldukları dağ geçitlerine hücum ile zaptlarına karar verdiler. Bu vazifeyi icraya memur olan Ceneral Gurko Teşrin-i saninin on altısında yola koyulup ayın yirmi ikisine kadar askerini tahşit ve keşfiyyat-ı taarruziyye icrasıyla vakit geçirdi.“ diyor.

Müellifin bu irae ettiği tarih, tarih-i efranci olmak lazım gelir ki bu hesapça Ceneral Gurko Teşrin-i sani-i ruminin dördünde yola koyulmuş ve onuna kadar askerini tahşit ile keşfiyyat icra etmiş oluyor. Teşrin-i sani-i ruminin ikisinde Tuna şark ordusundan on beş ve Balkan’dan on beş tabur alarak Plevne’nin imdadına müseraatı merkezi saltanata arz ve vapurlarla şemendüferlere emir verildiği halde bu taburları sekiz günde Orhaniye’ye isal

⁵⁵⁹ Sülüsân: Üçte iki, üç kısımda iki kısım.

⁵⁶⁰ Kaide-i tecerrübiye: Kuralların denenmesi.

etmeyi taahhüt eylemiş idim. Şu halde Ceneral Gurko'nun keşfiyyat icrasıyla meşgul olduğu bir sırada...

eğer mağruzuma müsaade buyrulsa idi müntazam ve muallem otuz taburla Orhaniye'ye yetişmiş olacak idim. Bir on tabur dahi Orhaniye mevcut kadiminden ilave ettiğim halde Ceneral Gurko'nun karşısına kırk taburluk bir kuvvet ile çıkar idim. O halde Bosna'dan getireceği on yedi tabura, Berkofça ve Doruk mevkıları mevcudu bulunan altı taburun üçünü de zam ile İvraça tariki ile Plevne ile Orhaniye'nin ittisalini kat'a memur bulunacak Mehmet Ali Paşa fırkası o mevsimde Gurko'nun arkasını ve hattı ric'atini teleyyüş⁵⁶¹ kurbundan Iskar suyunu geçerek pek güzel kati ve tehdit ve bu sırada Osman Paşa ordusu da davranacak olur ise şahid maksad-ı arz -ı didar eder idi.

Hayf ki, bu tertip ettiğim manevra bir takım avraz-ı şahsiye uğrunda çevirtilerek icradan men eyledi.

Müellif: "Bu keşfiyyatın neticesinde Osmanlılar Perovac Karyesi kurbunda ki ileri kollarının kemali rasanetle mutahassın oldukları zahire çıkmıştır. Karye-i mezkure Orhaniye'den on beş ve Etrapol'den on kilometre bade mesafede vakidir. Bundan başka karye-i mezkure kurbunda gayet rasın ve metin olan mevakı da yerleşmiş olan yedi tabur asker daha bulunmakta idi." diyor.

Biz Şevket ve Şakir Paşalar'ın Perovac ve kurbunda ne miktar kuvvet bulunduğunu bilmiyoruz. Lakin Mehmet Ali Paşa'nın 12 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli sureti mezkur telgrafnamesinde Irgat boğazı ve kurbunda altı, yedi tabur bulunduğunu yazmasına ve Perovac Karyesinin de orada bulunmasına nazaran, oralarda yedi tabur bulunmuş olması doğru demektir.

Müellif: "Maiyetinde miktar-ı kafi asker bulunan Rusya Cenerali bu iki mevki'nin ikisine de birden hücum etmeye karar verdi. Halbuki, Orhaniye'de mütehaşşit olan asker Osmaniye, hıyn-i hacette mevakı'yı mezkurenin imdadına yetişebilecek halde

⁵⁶¹ Teleyyüş: Arslan yürüyüşlü, arslan yürekli olma.

bulunduğundan, Rusya süvarisi bir nümayüş icrasıyla asakir-i merkume'nin nazarı dikkatini oradan çevirmeye memur olmuşlar idi.“ diyor.

Müellifin iki mevki'den muradı Perovac ve Etrapol mevkileridir ki, fi'l-hakika ikisine birden hücum etmiş idi. Men-ı imdat için bir nümayüş icra etmek üzere sevk edilen Rus...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 169

süvarileri, Mehmet Ali Paşa'nın 10 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli telgrafında mezkur İvraciş önünde zuhur eden Rus süvarileridir ki, onların masnua ric'ati bir büyük muvaffakiyet gibi telakki edilerek, vaktile ilanı zafer dahi olunmuş idi.

Müellif: “Bir anda icrası mutasavver olan iş bu hareketi selâse neticelenmiş olduğu takdirde, Rusyalılar, Balkanların bil'cümle şimali satıh maillerine malik bulunacaklar idi.“ diyor.

Harekat-ı selase Etrapol ve Perovac hücumlarıyla İvraciş nümayüşünden ibaret olup bir anda değil ise bile iki gün zarfında her üçü netice name'yi teessüf oldu ve Ruslarda Balkan'ın şimal-i satıh mailinin maliki bulundular.

Müellif: “Ceneral Gurko iktihamı lazım gelen bunca müşkilat ve mevani-ı görünce, mezkur boğazı çevirmeyi tasavvur eyledi. Bu ameliyyatı icraya memur olan kol, esna'yı rahda bazı müşkilata tesadüf edildiğinden, mevki'yi mühacemeye ancak vakti muayyeninden yirmi dört saat sonra vasil olabilmıştır. Hele bir iyisi ki cepheden hücumu memur olan Rusya kolu, bu taahhur müddetinde bulunduğu noktayı muhafaza edebilmiş idi.“ diyor.

Müellif siyak-ı ifadesinden Teşrin-i Saninin onuncu günü müsammem olan taarruz, çevirme hareketinin icrasına memur kolun taahhuru maniasından naşı on birinci gününe kalmış demek olur. İvraciş önünde ki Rus süvarisinin nümayüşü ise, çevirmeye memur kolun taahhurata uğradığı haberi alınmazdan mukaddem, sevk olunmuş olduğu anlaşılır. Şu halde, Perovaç taarruzuyla İvraciş nümayüşü bir günde icra kılınması mukarrar olan muamelat-ı harbiyeden olduğu halde, ahvali gayri me'mule, onların zamanı vukularını tefrik etmiş oluyor. Cephe'den Perovac üzerine hücumu memur kolun yirmi dört saat müddet bulunduğu noktayı muhafaza etmesi müellifce calib-i takdir görünüyor ise de, madem ki Perovac'da ki bizim taburlar yerlerinden kılmıldanmak fikir ve azmine değillerdir; onların karşılarında durup oturması hiçbir vakitte cedid-i takdir değildir. Belki o mevki kumandanının ve Şakir Paşa'nın karşılarında ki düşmana müsamahakârâna davranmış olmaları mücib-i itap ve takbihdir.

Müellif: “Çevirme hareketi icrasına memur olan kol, rast geldiği mevakı ve müşkilatı iktiham eyleyerek, Osmanlıların hemen yanaşılmaz derecede rasın ve menîğ olan cepheleri üzerine yüklenince muharebe başladı.

Umdet’ül Hakayık Sayfa 170

Rusyalıların çevirme hareket-i icrasından, sonradan haberdar olan Osmanlılar, Rusyalılara mukabelede bulunmak üzere bu karışık zamanda yine sol cenahlarında bulunan bir tepeyi tutmaktan geri durmadılar; lakin Rusyalılar kendilerinin nokta-i mezkure’ye tahassun ve tahkimlerine meydan bırakmadılar. Asakir-i merkume son derecede yorgun bulunmakla beraber, derakap⁵⁶² Osmanlıların üzerine saldırıp kendilerini yerlerinden oynatmışlar ve mevki’den mevkiye kovalamışlardır. Kendilerini dehşet istila etmiş olan Osmanlar ise, yorulmuş olduklarını ve hakim tepelerden hattı ric’atleri üzerine iyka-ı hücum olunan mevakı’nın muhafazası mümkün olmadığını görerek ric’ate başladılar. Bu ric’atlerini yalnız bulunmuş oldukları mevakı-ı istila etmiş olan bulutların hasıl eyledikleri zulmet muhafaza etmiş ve bu dehşetli mevki’nin zaptı, Rusyalılara birkaç yüz kişiye mal olmuştur.“ diyor. Her ikisi bir muharebe demek iken ve esbab-ı mania haylulatiyle yekdiğerinden yirmi dört saat fasıla ile vukua gelmiş olan İvraca⁵⁶³ nümayüşü muharebesiyle Perovac muharebesi hakkında Mehmet Ali Paşa’nın vermiş olduğu malumat-ı telgrafiyeyi de bir kere gözden geçirelim:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bu gece saat bir buçuk sularında Orhaniye’ye müvasalet-i çakiranem ile beraber, Ferik Şakir Paşa tarafından verilen jurnalda, düşman bugün sabahleyin Etrapol’e taarruz göstermiş olduğu gibi İvraca cihetine dahi bir alay süvari ve hava sisli olmak münasebetiyle miktarı tahkik olunmayan piyade ve dört fund’luk iki adet sahra topuyla İvraca tarafından zuhur ederek süvarileriyle cadde’nin bir kısmı ileri karakol makamında ve göle nazır tepede istihkam içinde bulunan Bolu müstahfız taburlarının evvel emirde keşif kolu üzerine düşüp muahharan tabur-u mezkur ile muharebeye girişip top atmaya başlaması üzerine, Ordugah’dan İkinci Liva Kumandanı Miralay Mehmet Bey’in kumandasıyla Prezrin müstahfız taburu ve mevcut süvarilerin kâffesi der’akap sevk olunmuş ve muharebe saat beşten ona kadar devam eyleyerek, nihayet düşman asakir-i şecia-i padişahiye mukavemet

⁵⁶² Derakap: Hemen ardından.

⁵⁶³ İvraca: Bulgaristan’ın Kuzeybatısında Romanya ile sınırı olan bir ildir.

edemeyip, ric'ate başladıktan, süvarilerden Çerkez Fethiye ve Şıpka'dan gelen kezalik Çerkez Nusratiye alaylarının ve muma-ileyh Mehmet Bey'in ikdam ve şiddet takipleriyle aşağı gelen iş bu düşman süvarilerinden yalnız beş altı neferden maadası kamilen telef edilmiş ve mezkur iki kıta top ile kalabilen hayvanatı iğtinam ve iki neferi esir...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 171

kılınmış olduğu gösterilmekle bu bab'da paşa'yı müşarun ileyhin himmet ve tedbir-i âcilesi Miralay Mehmet Bey'in gayret ve besaleti sezaver takdir ve tahsin görülmekle arz olunur.

10 – Teşrin-i Sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Düşman iki üç günden beri Orhaniye ve Etrapol cihetine istikşaf icrasından hali kalmayıp bugün dahi Orhaniye'den bir buçuk saat ileride ve Plevne caddesinin mürur eylediği Irgat boğazının sol tarafında ki tepelerde ileri karakol makamında bulunan Lazkiye ve Körçe redif taburları taburları üzerine geçip mezkur boğazın sağ tarafında vaki Seygoviç tepelerinde üçer, dörder top vazıyla indahate başladığı ve imdat olmak üzere daha iki taburun gönderildiği, bulunduğumuz İvraciş ordugahına haber gönderilmesi üzerine, Ferik Şakir Paşa ile Orhaniye'nin üstünde bulunan birinci liva mevakı'na gidilmiş ve oradan muharebe mahaline kadar azimetle düşmanın meydanda sekiz tabur kadar piyadesiyle ol miktarda topu görüldüğü ve tek tük top ve tüfek ateşinden bir şey me'mü edildiği cihetle, yine mevki'yi mezkure avdet olunmuştur. Arası çok geçer geçmez, akşam üzeri muharebede bir şiddet vuku bulmaksızın taburların geriye çekilmekte olduğuna bir mana verilemedi. Bu hale ve muaahharan Etrapol kumandanlığından Şakir Paşa'ya gelen jurnalda düşman kuvve-i külliye ile o ciheti dahi tazyik eylemekte bulunduğu iş'ar kılındığına ve zaten Irgat boğazına yakın mahallerde tayin olunan altı yedi taburun tuttuğu mevakı, yalnız hareket-i taarruziye için lüzumu olup, Orhaniye daire-i muhafazasının dahi kuvveti nukat-ı mevcude nisbetinden ziyade vasiğ ve dağılık olduğuna binaen nazarı ehemmiyetden sakıt görünen mevakı'da ki asker alınarak topluca vaziyeti tahsil kılınmıştır. Burada ki taburların Arabistan'dan mürettep bir nizamiye ve iki redifden maadası kamilen müstahfız askeri bulunup, ahlak ve etvarları bozulmuş ve silahşör kazalar ahalisinden münasip iki, üç taburdan başka cümlesini bir havf ve dehşet istila eylemiş olduğundan Bosna ve Balkan taburları gelmedikçe, böyle nizam ve intizamdan bi-behre asker ile iş görülemeyeceği ve sonra ki tahkikat ve müşehdata

göre, burada ve Etrapol'de muharebe eden düşmanın bir kolordusu olması anlaşıldığı maruzdur ferman.

12 – Teşrin-i Sani – 93 Mehmet Ali

Umdet'ül Hakayık Sayfa 172

Mösyö Müellifin, siyak-ı iş'arından müsteban olduğu üzere, İvrace muharebesi, Perovac⁵⁶⁴ aleyhine mukarrar hücumun setri için bir alay süvarinin veyahut Şakir Paşa'nın jurnalına göre biraz da miktarı na malum piyadenin dört, beş saat kadar Orhaniye kolordusunu bi'l-işgal, badehü çekilmiş olmalarından ibarettir. Mehmet Ali Paşa'nın bu telgrafnamesinden anlaşılaçağı vechile Orahaniye kolorduyu hümayünü Teşrin-i saninin üçüncü günü Rusların Perovac önünde kısmen vakti hücumun hulülüne muntazıran mütahaşşit ve kısmen Perovac'ı çevirmek üzere meşgul olduklarından haberdar değiller idi. Haydi çevirmek vazifesini hamil Ruslar müfrezesi, avarızı zeminden bil'istifade, kendisini göstermeyerek manevrasını icraya çalışsın, ya cepheden hücumu memur müfreze-i diğerin görülmemesine ne diyelim! Eğer görülmüş ise, bu telgrafnamede ondan külliye sükuta ne mana verelim? velhasıl kumandanlık vezaifince bu mertebe tekayyütsüzlük ve idaresizliğin misali diğeri Çin ve Buhara ordu kumandanlarında bile bulunmaz.

Perovac aleyhine vuku bulan taarruzu haki bulunan ikinci telgrafname münderecatına dahi dikkat olunursa, Mehmet Ali ve Şakir Paşaların ne kadar dikkatsiz ve müsibane idare-i umur ettikleri veyahut tabiri âharla merkezi saltanatın bunca ihtimam ve itina ile kendilerine tahmil ve tevdi eylediği vazifeyi mukaddesiye hiç de ehemmiyet vermedikleri anlaşılıyor. Mehmet Ali Paşa Lazkiye⁵⁶⁵ ve Körçe redif taburlarının imdadına iki tabur gönderildiğini yazıyor; Perovac ve kurbunda'da⁵⁶⁶ yedi tabur bulunduğunu bildiriyor. Bu halde imdada giden iki tabur gönderildiğini yazıyor; Perovac ve kurbunda da yedi tabur bulunduğunu bildiriyor. Bu halde, imdada giden iki tabur ile mutaarrız düşman karşısında dokuz tabur bulunmuş oluyor. Mehmet Ali Paşa, 13- Teşrin-i sani tarihli diğeri bir telgrafında, Orhaniye'nin muhafazasında on sekiz tabur bulunduğunu yazmasına ve bunun dokuz taburu Perovac cihetinde ki düşmanın mukabelesine sevk edilmiş bulunmasına nazaran, kuvvetlerinin kısmı azamları düşman mukabelesinde olduğu halde, Mehmet Ali ve Şakir

⁵⁶⁴ Perovac: Bosna Hersek'in batısında bulunan bir kenttir.

⁵⁶⁵ Lazkiye: Suruye'nin on dört ilinden biridir

⁵⁶⁶ Kurb: Yakın olma, yakınlık.

Paşalar’dan biri niçin bi’l-fiil gidip onlara kumanda etmedi de her ikiside baki meteferrik⁵⁶⁷ dokuz taburun bulunduğu yerlerde gezinerek korkak bir gazete muhbiri gibi uzaktan seyir ve temaşe ile vakit geçirdi? Mehmet Ali Paşa’nın, telgrafname de o cihet kumandanına dair bir isim beyan etmemesi ihtimal ki o taburların kumandanı olarak hiç de bir kimse tayin edilmeyip hey’eti ümera Orhaniye ordugahında bulunmuş olmasından kinaye olsun. Mösyö Müellif, taburların terki mevki etmesini cepheden hücum ve arkadan çevirme hareketinin tesiratine isnat ediyor. Mehmet Ali Paşa ise, ne cephe hücumundan ve ne de çevirme hareketinden ve düşmanca ve asakiri-i şahanece zayıf vesaireden hiç de bahsetmiyor; “askerin...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 173

çekilmekte olmasına bir mana verilemedi“ gibi gayet yavan ve âmiyane bir tabir ile vakayı geçişdiri veriyor; dokuz tabur bulundurduğu mevaki-ı osmaniye karşısında, topu sekiz tabur düşman askeri olduğunu dahi itiraf ediyor.

İşte Plevne’nin tahlisi gibi devletin, vatanın hadim-i saadet ve selameti bulunacak bir vazife-i mukaddeseyi merkezi saltanatın ne gibi eyadi⁵⁶⁸ bi’iktidara teslim etmiş olduğu daha Mehmet Ali Paşa’nın şu ilk telgrafnameleriyle rütbe-i bedahate çıkar. Bu Perovac muharebesinin sureti vuku’uyla Mehmet Ali Paşa’nın dediği gibi askerin cebaneten mi veya cerben mi terki mevki eylediği; kumandanının kim olduğu, Mehmet Ali Paşa ve Şakir Paşalar’dan birinin orada niçin bulunmadığı ve bunlara müteferri tedkikat, Orhaniye’de bulunan bi garaz⁵⁶⁹ ümera’nın vereceği malumattan münfehim olur.

Müellif, Etrapol muharebesinin vuku’una dair bir takım malumat veriyorsa da, mevki’yi mezkurun keyfiyet-i istilasınca Mehmet Ali Paşa tarafından ne makamat-ı aliye ve ne de makam-ı âciziye malumatı icabiye verilmediğinden güzeran-ı vaka⁵⁷⁰ kamilen meçhülümüzdür. Mehmet Ali Paşa 13 ve 14 – Teşrin-i sani tarihleriyle yazdığı telgrafnamelerde, Etrapol istilasını bir cümle-i mutariza olarak derc etmiş ve kumandanları Mirliya Mustafa Paşa ile orada ki asakiri-i müstahfezayı bil’itham vaka’yı istilayı onların cebanet ve iktidarsızlıklarına affetmiştir. Binaen-aleyh, bu Etrapol muharebesince lazım gelen

⁵⁶⁷ Meteferrik: Dağınık, ayrı ayrı.

⁵⁶⁸ Eyadi:Eller.

⁵⁶⁹ Garaz: Hedef, gaye, maksat, meyil.

⁵⁷⁰ Güzeran-ı vaka: Geçen olaylar.

malumat dahi bi taraf ve muhik ümera ve zabitanın ifadatından ahz olunur. Müellifin siyak-ı ifadesinden ve Mehmet Ali Paşa'nın tarzı iş'arından Teşrin-i saninin onuncu günü Etrapol taarruzu başlayarak on ikinci günü akşamından sonra hadise-i istila vuku-ü nümâyî teessüf olmuştur.

Müellif “Süvari askeri tarafından icra olunan nümâyüş zayıat ve fire mukabilinde neticie bahş olabilmıştır.” diyor ki, Mehmet Ali Paşa'nın 10 Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesinde, mezkur düşman telefâtı hakkında ki beyanatı dahi bu rivayeti musaddıktır.

Müelleif, “Rusyalıların Perovac ve Etrapol'de istihsal eyledikleri muvaffakiyetleri, kendilerini daha ileriye gitmek gayretini ibdağ eyledi. Binaen-aleyh ileriye hareketlerinde devam ile, bir çok dağları, dereleri aşmışlar ve karlarla mestur olan ovalardan toplarını aşırımlardır.” diyor.

Ruslar Etrapol ve Perovac'da bir mukavemet-i şedideye tesadüf edeceklerini zan ve tahmin eylemekte oldukları halde, Mehmet Ali Paşa'nın mezkur 11 – Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesinin...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 174

natik olduğu vechile Sofya'nın miftah zaferi demek olan o boğazların adeta bila mukavemet denebilecek bir surette ele geçmesi, Rusları daha ilerlemeye cesaretlendirerek hemen de hiçbir maniasızca hareket-ı takuddümiye-i askeriyelerine devam gösterdiler.

Müellif “Osmanlılar ise mevakı ve müşkilatı tabiiyeye itimat ile gayri kabil mürur addetdikleri noktaları tahkim ve tarsında ihmal göstermişler ve Rusyalılar dahi birazcık sebat ve gayret göstererek kendilerini dehşete düşürüp sureti mükemmele de tahkim eyledikleri mevkilleri dahi zapt eylemişlerdir.” diyor. Orhaniye kumandanlarının tahkim-i nukat da ihmal ettikleri bedihiyattan ise de, bu ihmal, nuka-ı mezkurenin gayri kabil mürur ad ve zan olunmasından ileri gelmiş değil idi. Şevket Paşa, Teliş ve Râdomirçe vakalarında gördüğü mağlubiyetden ve mağlubiyeti mezkurenin dâi olabilmesini tevehhüm eylediği mesuliyetten muhtellül fikir oldu. Maiyetinde ki mustahfızların kıymeti askeriyeleri olmamasını, Plevne'nin vahameti âkıbetini ve bazı mutalaat ilcasıyla zatca olan mevki'ini derpiş eyleyerek, bil'istifa oradan sıyrılıp gitmekten başka bir şey tasavvur eylemedi. Binaen-aleyh, öyle “Ruslar gelirse şurasını burasını tahkim edeyim” gibi mutalaatı tedafıyyeye hasr-ı fikre kendi meşgale-i zihniyesi mani idi. Mehmet Ali Paşa'ya vekaleten Şakir Paşa'nın geçirdiği

birkaç gün müddet, zaten Plevne'ye imdaden sevki asker olunacak gibi sözlerin zamanı deverani idi. Taarruz edecek bir asker ise öyle her noktanın müdafasına kendisini mecbur görmeyeceğinden oda ehemmiyet vermedi. Teşrin-i saninin beşinde Mehmet Ali Paşa Sofaya'ya geldiği halde, beş gün bila mücip “tertibat ve teheyüat edeceğim“ gibi yavan sözlerle orada vakit geçirerek gidip nukat-ı lazımeği görmek külfetinden nefisini müstağni bulundurduğu gibi, onuncu günü akşamı Orhaniye'ye ve solunda ise Ceneral Gurko'nun Petrovac, İvraciş ve Etrapol taarruz planlarının mevki'yi icraya konmuş olduğunu gördü. Hatta bu halde evvelce zikrelediğimiz vechile orduyu hümayünü terk ile “bazı işlerim var“ diyerek Ceneral Gurko'nun cihati selase ile taarruzuna hedef olan Orhaniye fırkasını Şakir Paşa'nın keyf ve iradesine terk ile Sofya'ya gitmek üzere yola çıktı. Muahharan Taşkesen⁵⁷¹ vürudunda idi ki, Etrapol vakasını haber alması üzerine, merkezi saltanatın muatabatından ictinaben, bi'tekrar Kamerli'ye döndü. İşte şu verdiğimiz tafsilattan anlaşılacağı vechile nukat-ı lazimenin ademi tahkimi, na-kabil mürur ad ve zan edilmiş olmasından değil, Orhaniye kolordusunu makam-ı kumandaniyesinin sahihsizliğinden idi.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 175

Müellif “Osmanlılar Perovac'da mağlup olunca, artık Orhaniye ile civarda bulunan karanın müdafasına ehemmiyet vermediler. Binaen-aleyh, Arapkonak boğazının medhali'n de vaki Vranes⁵⁷² karyesi üzerine çekildiler.“ diyor. Mehmet Ali Paşa telgrafnamesin de dahi beyan eylediği vechile Perovac'da mağlubiyet değil harp vuku'unu bile itiraf etmedi; tek tük tüfek ateşi olmaktan ibaret bir vaka diye zikrediyor. Müellif ise, keen bir harp vuku bulmuş ve o harp de asakir-i osmaniye mağlup bu mağlubiyet tesiriyle Orhaniye ve civar karasının müdafasına ehemmiyet vermediler demek istiyor.

Orhaniye ile civarının müdafasına ehemmiyet vermemek bahsine gelince: Mehmet Ali Paşa sureti evvelce mezkur 13 – Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesinde, Ruslar Orhaniye'nin ilerisinde ve birinci liva himayesinde bulunan sırta hücum için kendilerinin evvelce terk ettikleri top tabyası mahalline on iki tabur piyade ve mezkur sırtın sol tarafı karşısına da dört tabur piyade ile bir miktar top getirmeleri ve ihtiyatının da geride olmasının me'mülü üzerine Şakir Paşa daire-i müdafayı Orhaniye boğazına hasr ve kasr ile mevaki-yı saireyi terk ettiğini

⁵⁷¹ Taşkesen: Bulgaristan'da bir bölge. Taskesen Muharebesi 1877 yılında Osmanlı-Rus savaşı sırasında Tuna cephesinde yapılan muharebedir.

⁵⁷² Vranes: Bulgaristan'da bir kent.

ve Etrapol'ün istilası üzerine Orhaniye boğazında tecammü⁵⁷³ ettirilen kuvvetin lüzumundan ziyadesinin Kamerli'ye irsali emrini verdiğini bildiriyor idi. 16 – Teşrin-i sani tarihli telgrafnamesinde düşmanın Yıldız tabyasına tasallutu ve orada ki iki müstahfız taburunun ademi mukavemeti üzerine li'eclil imdad beş tabur daha gönderildiği halde ümera ve zabitanının şehit ve mecruh düşmesi ile taburların perişan bir surette geri çekilerek tepenin düşman elinde kaldığını ve bu tepenin yed-i ada da kalması Orhaniye fırkasıyla Kamerli fırkası arasının düşman tarafından kesileceği bedihi görüldüğünden, hemen o gece Orhaniye'nin terkiyle alabildiği kadar mühimmat ve erzak alıp bakisini düşmana bırakarak sabaha kadar mevcut askeriyle Kamerli'ye yetişmesi emrini Şakir Paşa'ya verdiğini iş'ar ediyor idi. Mehmet Ali Paşa'nın bu iş'aratına göre, Orhaniye ve civarının müdafasından feragat, Perovac mağlubiyetinin tesirinden münbais değil idi; Mehmet Ali ve Şakir Paşaların tasrih ettikleri esbab'a müstenid manevra ve planları icab-ı tabi'ıysinden bulunduğundan müellifin bu bab'da ki malumatı dahi hata amiz görünüyor.

Müellif “Osmanlılar Arapkonak'ına yerleşerek ve inşa eyledikleri siperler dahilinde tahassun...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 176

ederek Rusyalı'ları Sofya tariki üzerinde daha ileri gitmekden men edeceklerdi. Lakin Rusyalılar mevakı'yı sairede yaptıkları bu mevkiyi dahi zapt eylemişlerdir: bu çevirme hareketini icraya memur olan Rusya kolu, dağlar içinde bi nihaye müşkilat ile bir müddet dolaştıktan sonra ayın yirmi sekizinci günü, Osmanlıların hattı ric'atleri olan tarıkın dört kilometre kadar şarkında bulunan Karista tepesini hücum ile zapt etmiş böylece Osmanlıları Vraneş karyesini terk ve tahliye mecbur eylemiş idiler.“ diyor.

Teşrin-i sani efrancinin yirmi sekizinci günü, müellifin ravi olduğu bu vaka, Teşrin-i saniyi Ruminin on altıncı günü Mehmet Ali Paşa'nın Orhaniye'yi terk için Şakir Paşa'ya emir vermesine sebebiyet veren vaka'yı mezkure olup müellifin Karista tepesi dediği, Mehmet Ali Paşa'nın Yıldız namını verdiği tepe olacaksa da, Vraneş karyesi mechulümüzdür. Mehmet Ali Paşa, Yıldız tepesinin yed-i a'dâya geçmesi üzerine, Orhaniye boğazını terk ve tahliye ettirdiğini bildiremiyorsa da, öyle bir karyeyi dahi terk mecburiyetinde bulunduğunu

⁵⁷³ Tecemmü: Toplanma, yığılma, birikme.

yazmıyor. Arapkonak yanında, Çerkezköy namıyla bir karyecik bulunduğundan ihtimal ki Vraneş bu karyenin Bulgarca bir ismi ola.

Müellif, “ertesi gün ile ondan sonra daha birkaç günler, Rusyalılar muvaffakiyetlerini ileriye götürmekte devam ederek boğazı geçtikten sonra, kanun-ı evvelin birinci günü Arapkonak’da bulunan Osmanlı mevki-i önüne vasıl olmuşlardı.” diyor. Kanun-ı evvel efrancinin birinci günü ki, Teşrin-i saniyi rumi’nin on dokuzu demektir. O gün Mehmet Ali Paşa pişgahlarına Rusların ve sol ve tahşitlerine dair hiçbir malumat beyan etmemiş ise de yirmi birinci günü ibtida eden muharebe, şüphesiz Arapkonak önüne vasıl olan Rusların muamelatı harbiyesi demek olacaktır.

Müellif “Arapkonak namıyla maruf olan mevki Balkanlar geçilip de Sofya tarıkına girilecek olan mahalde en hakim olan nokta kurbunda vakidir. Mehmet Ali Paşa bi’l-cümle inzarı dikkatini buraya atfeylemiş idi. Zira maiyetinde ki askerin azlığıyla kıymetsizliğini cebredebilmek üzere, tabiatın bahşeylediği esbabı müdafa’dan istifade edebilmek, ancak bu mevkide kabil olabilirdi. Binaen-aleyh, müşarun-ileyh burada dört kıta redüt inşa ettirmiş ve boğazı cepheden gayri kabil taarruz ve zapt bir hale getirmiş idi.” diyor. Arapkonak’ın mevki’ince ve orada inşa edilen istihkamatın âğdât...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 177

ve metanetince malumatımız olmadığından, bu fıkranın tasdik ve tekzibi o kolordu dahilindeki erbabı vukufdan olan meranın vereceği malumattan anlaşılır.

Müellif “Rusyalılar, Kanun-ı evvelin ikinci günü toplarını tağbiye eylediler, üçüncü günü ise sabahleyin erkenden bazı müfrezeleri Sofya tarıkı üzerinde Arapkonak mevkisine hakim olan bazı noktaları yed-i zapt⁵⁷⁴ geçirmişlerdi. Mehmet Ali Paşa tarafından verilen emir ile beraber, mezkur tepeler işgal olunmamış idi. Müşarun-ileyh, Rusyalıların bir damla kan akıtmaksızın mevaki’yı mezkureyi zapt eylediklerini görünce hayret ve taaccubu ziyadeleşip bunları istirdat için on iki tabur asker sevk eylemiş idi. Rusyalılar ise buraya altı kıta top yerleştirmiş olduklarından Osmanlıların kemal-ı şecaatle ve birbiri ardınca iygağ eyledikleri hücumatı mükerre’reyi püskürtmüşler ve ayın beşinci günü vuku bulan bir diğer hücumu dahi semeresiz bırakmışlardır.” diyor.

⁵⁷⁴ Yed-i zapt: İdaresi altına almak, ele geçirmek.

Müellifin ifadesine göre, Kanun-ı evvel efrancinin ikinci gününe müsadif bulunan Teşrin-i saninin yirminci günü, Ruslar topraklarını tabiye ve ertesi yirmi birinci günü Arapkonak mevkisine hakim olan bazı noktayı zapt etmiş eyliyorlar. Teşrin-i saninin on ikisinden beri Mehmet Ali Paşa Kamerli'de bulunuyor idi. Yirmi birinci gününe kadar arada bulunan sekiz, dokuz müddet içinde, müellifin dahi itirafı vechile bil'cümle inzarı dikkatini Arapkonak mevki'nin tahkim ve tarsını emrine sarf etmiş olduğu ve mevki-i mezkure hakim olan bazı noktaların işgalini emretmiş bulunduğu halde, nasıl olup da o tepeler yine tutulmaz? Halbuki tepeleri tutmak için bir mabî ve hail dahi yok, henüz düşman da gelmemiş, eğer ordu ümerası ve asker itaatsızlık etmiş denecek olsaydılar, Ruslar o hakim tepeleri zapt ettikten sonra istirdat için gönderilmiş oldukları vakit itaatsızlık ederler idi. Halbuki o vakit bile şeciâne ve birbiri ardı sıra mükerreren hücum ettiklerini müellif dahi itiraf eyliyor. Şu halde Mehmet Ali Paşa için mütesavver olabilen iki ihtimalden birini kabul etmek lazım gelir ki bunun birincisi Memhmet Ali Paşa'nın tâbiyece pek iktidarsız, emir kumandaca gayet meseyyeb⁵⁷⁵ ve idaresiz ve nukat-ı lazımenin ehemmiyetlerini takdirden aciz bulunmuş olması ve ikincisi nukat-ı hakimenin ehemmiyetini bildiği halde, mücerret Rusları müstakbelen istifadeden mahrum etmemek için vaktiyle tutturmaktan tegafül⁵⁷⁶ ile...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 178

tutulduktan sonra dahi beş, on tabur sevkiyle asakir-i şahaneyi beyhude kırdırıp maruzatı resmiyesinde dahi kendisini harp ediyor gibi göstermiş olması ve böyle lakırdıyan muhbirleri gibi kimselere dahi “ben tepelerin tutulması için emir verdi idim, halbuki tutulmayıp ta Rusların zapt eylediklerini görünce, hayret ve taaccübüm arttı” gibi eldeh-firibane⁵⁷⁷ sözlerle idare-i lisan etmiş bulunmasıdır.

Bir kere de yevmi mezkur muharebesine dair Mehmet Ali Paşa'nın üç kıta telgırfnamesini bi'tekrar gözden geçirelim:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün sabah saat ikide düşman Etrapol ve Orhaniye cihetlerinde bulunan tepelerden istihkamamız üzerine şiddetli top atışına başlamış ve bizim taraftan dahi mukabele ve

⁵⁷⁵ Meseyyeb: Tembel, üşengenç, ihmaki.

⁵⁷⁶ Tegafül: Anlamamazlıktan gelme.

⁵⁷⁷ Eldeh-firibane: Aptal aldatırcasına.

düşmanın tuttuğu bazı mühim noktaları zapt etmek üzere hücum kolları tertip olunmakta bulunmuş olduğunu ve inşaallah nusret ve galebeye mazhariyetimiz elli tafi süphaniyeden⁵⁷⁸ müsted'â bulunduğunu arz eylerim ferman.

21 Teşrin-i Sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Top muharebesi şiddetle devam ediyor. Düşman sol cenahımıza ziyade sokulup toplarını tâ'biye eylediğinden, Ferik Şakir Paşa, mürettep olan taburlar ile ol tarafa hücum etmek üzeredir. Bendeniz şimdi Orhaniye üstünde vaki tepedeyim. Atım şimdi vuruldu. Saat beş buçuk oldu ferman.

21 Teşrin-i Sani – 93 Mehmet Ali

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün sabahleyin saat on ikide düşmanın Kamerli istihkamâtı üzerine top ateşine başlayıp saat beş'e kadar tarafeynden top muharebesi şiddetle devam eyledikten sonra, Moskoflar külliyyetli bir kuvvet ile ordugahımızın sol cenahına hücum eylemiş iselerde, yine hücum için bizim orada mahya bulunan Ferik Paşa fırkası düşman üzerine saldırılıp lütfü hakla akşam saat on ikiye kadar mukabele ve nihayet fedakerane ve şiddetli bir müsademe ile hücum düşman münhezimen ve makhuren firar ve telefât-ı kesireye giriftar olmuş ve fakat arazi...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 179

gayet sık ormanlıktan ibaret olması cihetle bir dereceye kadar takip olunmuş ve bir buçuk esliha dahi iğtinam kılınmıştır. Bizim taraftan vuku bulan şehit ve mecruhi'nin miktarı, jurnalları vürudunda başkaca arz olunacaktır. İş bu hücum eden düşmanın Hassa ordusu olduğu meydanı muarekede kalan leşlerin üzerlerinde ki işaretten ve ellerinde ki esliha'nın berdan tüfeği olmasından anlaşılmıştır. Moskof'un bugünkü hezimetinin acısıyla yarın dahi bir hücum göstemesi me'muldür ferman.

⁵⁷⁸ Elli tafi Süphaniyye: Güzel Allahımız.

Yevm-i mezkur muharebesini hakim olan bu üç telgrafneme, Arapkonak mevki'ine hakim olup da vaktiyle tutulamamış olan tepeyi Rusların işgali üzerine li'eclil irtidat on iki tabur hücum ettirildiğine dair bir sarahati bahis değildir. Şu kadar ki, Ferik Şakir Paşa ile bir fırka hücum ettirerek Rusları bozduğunu ve bir çok esliha iğtinam ettiğini ve arazi gayet sık ve ormanlık olduğundan naşi bir dereceye kadar takip olunup ileri gidilmediğini bildiriyor. Hücum ettikleri mevki yed'i zaptlarına geçti, tahtı işgallerine girdimi? Girdikten sonra yine terk ile ric'at mı ettiler? yoksa hiçbir şey beceremeyip haiben gerimi döndüler? Buraları gayet üstü örtülü geçerek sathi bir muzafferiyet ilan eyliyor. Müellifin siyak-ı ifadesinden ise, tepe Rusların tahtı işgallerinde kalıp, asakir-i şahanenin hücumları püskürtülmüş olduğu anlaşılmış oluyor. Binaen-aleyh, bugün kü harbin dahi nasıl olduğu, orada bulunan şayan ve sevki ümera'nın vereceği malumattan münfehim olur. Kanun-ı evvel efrancinin beşinci günü ki, Teşrin-i sani'yi rumi'nin yirmi üçüdür, o gün vuku bulan hücumu dair Mehmet Ali Paşa tarafından ita kılınan malumat Şu telgrafname münderecatından ibarettir:

Tuna Umum Kumandanlığına

Bugün dahi hava sisli ve dumanlı olduğu halde, rüzgar şiddetiyle açıldıkça her taraftan top muharebesi devam etmiş olduğu gibi, saat beş kararlarında düşman sol cenahımıza hücumu tasaddu edip bir saat kadar muharebeden sonra geriye çekilmeye mecbur olmuş ve Siç patikası üzerine vaz olunan geylan taburu üzerine dahi saat sekiz de hücum edip tabur-u mezkur dahi tart eylemiştir. Oradan yol bulamayacağını teyakkun ederek iki...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 180

tabur piyade ve iki dağ topu bir miktar süvari ile tabur'u mezkur'un bulunduğu noktaya nazır Ormanlı ve sa'bül mürur⁵⁷⁹ sırta çıkmış olmasıyla tabur, sol cenah istihkamatına çekilmiştir. Düşmanın bizden evvel sol cenahımıza taarruz fikir ve azminde olduğu anlaşılmakla bu yolda olan taarruzu men ile beraber düşmanın cenahlarından birine icra'yı taarruz olunması zımnında tedabir-i muktezıyeye teşebbüs kılınmış idiği arz kılınır.

⁵⁷⁹ Sa'bül mürur: Geçilmesi güç olan, çok yalçın dağlar için kullanılır.

Bu telgrafname de asakir-i şahanenin Arapkonak mevki'ine hakim tepeye hücum edip de püskürtüldüğüne dair hiçbir işaret yoktur. Bilakis saat beşte ve sekiz de Ruslar iki defa asakir-i şahanenin sol cenahına hücum ederek geri çekilmeye icbar edilmiş yani püskürtülmüştür. Binaen-aleyh, Teşrin-i saninin yirmi üçüncü günü Arapkonak mevki'ine hakim ve Rusların yed-i zaptındaki tepeye asakir-i şahanenin hücum etmiş olmasının aslı olmamak ve yevmi mezkur da Mehmet Ali Paşa'nın vuku'unu rivayet ettiği muharebeden galat olmak lazım gelir.

Müellif “Bu tarihte Plevne muhasarasına bir bir nihayet verilinceye kadar, bu cihette tatil'i muamelat eylemek üzere, Rusya kumandanına emir verilmiş olduğu cihetle, Rusya askeri Arapkonak mevki mukabilinde bulunup yed-i zaptına geçirmiş oldukları mevaki'ın tahkim ve tarsınıyla iktifa eylediler.” diyor. Müellifin bu tarihte demesi Teşrin-i saniyi Rumi'nin yirmi üçü demektir. Elena muzafferiyeti ise Teşrin-i saniyi Rumi'nin yirmi ikinci günü akşamı netice bulduğundan, bu halde ertesi günü Gorgova'ya tatil-i muamelat-ı tecavüziyye emri verilmiş oluyor. Eğer bu acizin verdiğim evamir ve vesayaye imtisalen Mehmet Ali Paşa davranmış olup da karşılarında ki düşmana mütearrız bulunsa ve öyle Perovac'ı, Orhaniye'yi bila mukavemet terk etmese idiler, Ceneral Gurko bu tatili muamelat-ı harbiye emrini tabi'iy Orhaniye'nin ilerisinde almış olur ve Perovac ve Orhaniye sırtları elde bulundukça muhafızı olan Mirliya Mustafa Paşa'nın gayretsizliği seyyiesiyle elden çıkmış bulunan Etrapol nasıl olsa istirdat kılınır idi; asakir-i şahane de Ruslara taarruz etmeye salih ve muktedir mevki de bulunarak, Elena muzafferiyetinin tesiriyle Lofça'ya doğru ilerlemek hareket-ı fedakeranesine arz-ı istidat ederlerdi; bunların ilerlemekte gösterdikleri arzu ve devam beni Tırnovi'nin istirdadına ve Deranova ve Gobrova'ya....

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 181

doğru yürümeye sevk ve tehyiç edeceği gibi Balkan ordusunu dahi Balkanı aşmak hareket-i essarariyesine davet eyler idi.

Müellif: “Ceneral Gurko'nun kumandası altında bulunan bu kuvvet, Arapkonak mevki'ine hücum eylediği sırada Etrapol'den hareket eden diğer bir küçük müfreze Silatıca (İzladi) boğazından Balkanları aşağı inerek Kanun-ı evvelin üçüncü günü iki karyeyi kabza-i

tasarrufa⁵⁸⁰ geçirmiş ise de, muhafaza edemeyip terke mecbur olmuştur.“ diyor. Mehmet Ali Paşa ise bu vaka hakkında şu telgrafnameyi yazıyor:

Tuna Umum Kumandanlığına

İzladi Kumandanı Miralay Ömer Bey'den şimdi alınan telgrafnamede, orada düşmanın tüfek sesleri kesilip kemalî sükunet hasıl olduğu işar oluyor. Düşmanın bugün Kamerli istihkamatına gösterdiği şiddet-i ateşe nazaran mir-muma-ileyhin dün gece “düşman İzladi'ye hücum ediyor“ diye vuku bulan feryadı, sarıf vehim ve havfdan ve yahut sarhoşluğundan ve düşmanın hareketi ise, iğfal ve desise'den⁵⁸¹ ibaret olduğu anlaşılmış ve muma'yı-ileyhin iş bu sü-i ahlakî Etrapol vakasından daha malum iken zabitanın killetinden naşı kendisinin İzladi'ye irsaline mecburiyet hasıl olmuş ve bunun seyyiesi olarak bir alay süvari beyhude yere oraya gönderilmiştir ferman.

21 Teşrin-i sani – 93 Mehmet Ali

Ömer Bey'in “İzladi'ye düşman hücum edecek ve ediyor“ diye evvelce yazdığı ariza-i telgrafiye, Mehmet Ali Paşa o günkü Kamerli muharebesinden galat ve mir mümi ileyhin sarhoşluğundan münbais zanniyle hakkında bu zeminde bir telgrafname yazarak ıstika ediyorsa da, hakikat-ı hal bir Rus müfrezesinin İzladi boğazından aşağı sarkarak muhafaza edemeyeceği iki karyeyi işgal ile badehü avdet etmiş olmasından iberet demek olur. Ömer Bey'in düşman henüz İzladi'ye taarruz etmemiş iken mürtekibi olduğu telaş ve yaygara abes olduğu gibi, hiç de ne olduğunu anlayıp dinlemeksizin, o günkü Kamerli'de vuku bulan harbi cüz'i nin şemanatını İzladi'ye kadar götürüp de Ömer Beyi de “İzladi'ye düşman geldi“ zan ettirmek ve o yolda baş kumandana arz-ı malumat eylemek daha abesdir. Bana kalırsa, yalnız Ömer Bey değil her ikisinin dahi şu münasebetsiz ve yakışsız mükatebat ve muhaberatı sarhoşluktandır.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 182

⁵⁸⁰ Kabza-i tasarrufa: Tasarrufu altında bulundurma, idaresinde tutma.

⁵⁸¹ Desise: Hile, oyun, aldatma.

Müellif: “İşte Plevne’nin sükutuna kadar, tarafeyni muhasımın⁵⁸² karşı karşıya durup böylece vakit geçirmişler idi.” diyor.

Plevnen’nin sükutu, Teşrin-i saninin yirmi sekizinde vuku buldu. Müellifin beyanına göre o vakte kadar yani Arapkonak noktasına hakim tepenin istirdadı emeliyle Mehmet Ali Paşa’nın on iki taburla Şakir Paşa’yı taarruz ettirdiği günden sonra beş gün daha hal bu minval üzere kalmış oluyor. Halbu ki beş gün değil daha bir hayli müddet hal bu minval üzere kaldığı aşağıda bahsi mahsusunda bildirilecektir.

Müellif: “Mehmet Ali Paşa bu sırada Sofya’ya dahi on beş tabur asker toplamış ise de, hareket-ı tecavüziyye de bulunmadığından dolayı ikinci defa olarak azil olunub asker mevcudesi Süleyman Paşanın kumandası altına geçti.” diyor.

Müellifin Sofya’da içtimasını rivayet ettiği on beş, taburun onu, Bosna’dan gelen taburlar ve beşi Sofya’dan mustahfız ve malune taburları idi. Uzak mesafeden gelmiş olan Bosna taburlarının aklı noksan için bir iki gün Sofya’da oturmuş olmalarına muallif içtimai tabir ediyor; halbuki, bu taburlar dahi Kamerli’ye aldırılmışlardı.

Teşrin-i saninin beşinci günü bi’l-fiil kumandanlık makamını işgal etmiş olduğu ve yirmi bir gün müddet-i leyte⁵⁸³ ve lealle⁵⁸⁴ ile emrar-ı vakit ederek tecavüz değil, vaktiyle tutlmuş olan mevkileride terk eylediği ve Plevne’yi imdatsız ve naçar bırakarak yed-i düşmana teslimiyetine bais-i müstekıl olduğu için azledildi. Acaba yalnız azliyle mi iktifa olunmalı idi? hatta değil o, şevketli efendimizin zihni hümayünlarını bit’tağlit Plevne’nin tahlisi gibi bir emri mühimme memuriyeti için tevassut edenler bile tahtı mes’uliyete alınmalı idi. Azli üzerine, Feriklik tahsisatına beş bin kuruş zammı maaş ile Şakir Paşa Kamerli Kolordusu kumandanı nasp eyledi. Tuna Şark Ordusundan geçirdiğim asakire iltihakan Mehmet Ali Paşa’nın maiyetinde ki asakiri de bizzat tahtı kumandama alarak muamelat-ı harbiye de bulunmuş olmaklığım Kanun-ı evveli ruminin otuz birinde ve Tatarpazarcık’ı pişgahındadır. Vakı’a umumiyet-i kumanda sıfatıyla cümlesi maiyetimde idi ise de vaktiyle asakir-i mezkureye Mehmet Ali Paşa vüsetatıyla kumanda olunduğu halde o tarihe kadar da Şakir Paşa...

⁵⁸² Tarafeyni muhasımın: İki tarafta, düşmanlar.

⁵⁸³ Müddet-i leyte: Süre.

⁵⁸⁴ Laalle: Bakalım, bugün, yarın, gibi sözlerle vakit geçirme, işi sürüncemede bırakma.

vüsatatıyla kumanda edilmekte idi. Tarihi mezkurda ise, ric'ate memur orduyu bizzat kendim tahrik edip Şakir Paşa vesaire, fırka kumandanları adedinde kalmış oldular.

Müellif: “Bir gün Plevne'nin imdadına gitmek istediği halde Etrapol ve Perovac karyelerini son dereceye kadar müdafa etmemiş olması Mehmet Ali Paşa'nın hata'ya azimesindendir.” diyor.

Evet Plevne'nin imdadına gitmek istediği halde, Etrapol ve Perovac karyelerini müdafa etmemek hatayı azimdir. Lakin, Perovac'ı terk ettiğini mübeyyen olan telgrafında – ki suretini iki defa zikrelemiş idik.- Mehmet Ali Paşa “İrgat Boğazına yakın mahallere tabiye olunan altı, yedi taburun tuttuğu mevaki yalnız hareketi taarruziye için lazım olduğuna ve vaz-ı taarruz alarak Plevne'nin imdadına müsareat vazifesini icra etmek niyetinde olmamasına nazaran, ehemmiyetten sakıt görünen mevakıda yani Perovac ve etrafında ki askerin alınarak topluca vaziyet tahsil kılınmıştır.” diyor. Müşarun ileyh bu telgrafnamesinde Plevne'nin imdadına gitmek istediğini değil, istemediğini sarahaten⁵⁸⁵ yazmış olmakla, bu halde Perovac karyesini müdafa etmemiş olması an hatanın⁵⁸⁶ değil, kendi itirafı vechile an kastin dir. Binaen aleyh Eğer Mehmet Ali Paşa itham olunacak ise, hata ile değil, merkezi saltanatı Plevne'nin imdadına gideceğim diye bil iğfal, devlet ve vatana ve millet-i islamiyeye ihanet etmiş olmaklıkla itham etmiş olunmalıdır.

Müellif: “Müşarun-ileyhin hareketsizliği askerin kıymetsizliğine mahmul olabilir ise de tuttuğu mevaki, hattı zatında fevkalâde meniğ olduğu halde, ameliyatı tahkimiye ile bir kat daha tersıyne tahkim olunmuş olduğundan, cüzi bir gayret sayesinde askerinin düşman eline düşmesini bir mevaki-ı men edebilirdi.” diyor.

Vakı'a Mehmet Ali Paşa'nın refakatında ki asakirin kısmı azamı müstahfızlardan mürekkep ve kıymetsiz askerden veyahut askeri elbisesini labis bir kuru kalabalıktan ibaret idi; bunlar ile Rusya hudut muhasarasını yararak Plevne'ye imdat gibi bir vazife-i mühimme ve mukaddese ifa olunacağını ben daha o vakitler yazmış ve “Mehmet Ali Paşa bu asker ile Plevne'nin imdadı manevrasını beceremez ise, ben bu rey de değilim; mesulü sizsiniz.” diye meclis-i askeriye ayrıca ihtar-ı keyfiyet eylemiş idim. Müstahfızların kıymetsizliği ise, daha

⁵⁸⁵ Sarahaten: Açıkca, açıktan açığa, açık olarak.

⁵⁸⁶ An hatanın: Yanlışlıkla.

Tuna şarkından Mehmet Ali Paşa'nın malumu idi. Benim güzide ve müntehım askerle Orhaniye'ye gelmekliğime ve Mehmet Ali Paşa'nın da Berkofça'dan ileri hareket etmesine dair tedbir ettiğim plana, İstanbul'dan müsaade ve iltimas ve ısrarında bulundum. Mehmet Ali Paşa' da "benden emir almayınca Bergofça'ya doruğundan hareket ile mi"...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 184

diye emri kati vermiş iken, haiz olduğum baş kumandanlık ahkamına itaat vazifesini asla hatırlamadı; planımı dahi ret ile Sofya'ya gelerek, ümuruna men-ı müdahalemi dahi makam-ı kaim makami'den ayrıca talep eyledi ve o müstahfızlar ile beraber iş görecekt olduğuna devleti ikna ve iğfal ile beni tekzip etmek istemiş idi. Şu ahvale ve malumatı mebsutaya göre, maiyetindeki askerin kısmen kıymetsiz olmasıyla beraber, kendisi de perverde inan⁵⁸⁷ ve nimeti bulunduğu devlet ve millete hılaflı hakikat-ı maruzat ve taahhüdât ta bulunarak devleti iğfal ettiği için, onlardan bin kere daha kıymetsiz ve dün demek idi. Maa-ma-fih kısmen kıymetsiz olan bu askerle gayret olunduğu ve arzu eylediği halde, Etrapol ve Perovac mevkileri Plevne'nin istilasına kadar nasıl olsa muhafaza ve müdafa olunabilir idi.

Müellif "Şurası şayan-ı dikkattir ki, yukarıdan beri beyan eylediğimiz vuku'at ve muamelat-ı harbiyenin kaffesinde, Osmanlı mevakı-ı cepheden hemen gayri kabili zapt ve teshir olduğu halde, çevrilerek zapt olunmuştur. Bunun dahi en birinci sebebi mevakı-ı mezkureye arkadan mühaceme vuku'una ihtimal veremeyerek, Osmanlıların arkalarını tarassut etmeye bile ehemmiyet vermemeleridir. Rusyalılar ise, muamelelerinde evvelden ziyade şiddet ve sür'at gösterip, bir ordu geçmek ihtimali olmayan dağlardan, derelerden toplarını aşırmakta hakikaten hayretbahş⁵⁸⁸ olacak surette eseri muvaffakiyet gösterdiler." diyor.

Orhaniye ve havalisinin istihkamâtı vaktiyle Mehmet Ali Paşa'nın zamanı memuriyetinden çok evvel ve hatta bir takımı ilanı harpden bile daha mukaddem yapılmış idi. Binaen-aleyh, tedricen gayri kabil zapt ve teshir bir hale gelmiş olması musaddaktır.⁵⁸⁹ Arkadan tarassudun⁵⁹⁰ lüzumunu takdir bahsine gelince, bu lüzum Mehmet Ali Paşa'nın zamanı idaresinde taayyün ve tahakkuk etmiş olduğu halde ehemmiyet vermemesi gerek

⁵⁸⁷ Perverde- inan: Ekmeğiyle beslenmek.

⁵⁸⁸ Hayretbahş: Hayret veren, şaşırtan.

⁵⁸⁹ Musaddak: Doğruluğu tasdik edilmiş, ispat edilmiş olan.

⁵⁹⁰ Tarassud: Birşeyi çok dikkat ederek gözetlemek.

cehlen ve gerek imadan olsun müşarun ileyhi itham eden mevedda'dandır.⁵⁹¹ Fi'l-hakika, Rusyalılar bu harekette geçilmez ve meniğ dağlardan aşarak ikmalî muvaffakiyete sağy oldular; Lakin, böyle meniğ ve sap geçmek ve top ve mühimmat gibi levazımatı aşırnak hususlarında yerli Bulgarların'da pek büyük ve hatta en müessir gayret ve fedakarlıkları görülmüştür ki, bu hakikatı Ruslar'da inkar edemez.

Asakir-i şahanenin mayyetimle Karadağ'a tecavüzünde aşığı dağlar ve tepelere nazaran, Orhaniye dağları düz yol menzilesindedir. Askerimiz, o dağları böyle bila mukavemet değil en honrız muharebat ile ve harben aştılar idi; Bulgarlar gibi çalışkan bir muavin ve muzahirleri dahi yok idi.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 185

Demek isterim ki, asakir-i şahane meşak ve mihne tahammülce Ruslara dahi faik bir meziyeti haiz iseler de, hayf ki gayur, cesur ve çalışkan kumandanlar yüzünü pek seyrek görürler idi.

Müellif “Osmanlılar muharebenin bidayetinden beri hasıl eyledikleri tecrübeler üzerine ne makule bir düşman karşısında bulunduklarını bilmeli ve anlamalı idiler. Uğradıkları felaketi yalnız bazı ameliyatı tahkimiye icrası ve birkaç da karakol ikamesiyle vuku'dan men edilebilirler idi. Fakat, hayf ki eski tabiat-ı müteenniyaneyi⁵⁹² terk etmeyip düşmanın galebesine yardım eylemişlerdir.” diyor.

Osmanlılar, Rusların ne makule bir düşman olduklarını pek âla Müellif'den iyi bilirler. Kusur ve hata, Rusların mahiyetini ademi takdirde değildir. Muharebenin bidayetinden beri tecrübe hasıl etmek dahi, hatta lüzumdan müstağnidir. Orhaniye ve etrafında gerek ameliyatı tahkimiye ve gerek tarassutca olan kusur, müellifin zannı gibi Ruslara ehemmiyet verilmemekten münbeis değil idi; evvelce dahi söylediğimiz vechile makam kumandanı'nın sahipsizliğinden ve vazifenin mücebber ve da'i olduğu ehemmiyetin kat'an nazarı itibara alınmamasından naşı idi. Mehmet Ali Paşa'nın bu halinin, Ceneral Gurko'nun galebesine pek külli yardım etmiş olması, işte bizim Mösyö müellifin dahi musaddık ve muterifi oluyor. Bu

⁵⁹¹ Mevadd: Boşlukta yer dolduran varlıklar.

⁵⁹² Müteenni, müteenniye: Ağır davranan, acele etmeyen.

yardımların cehlen veya tecahülen vuku’u dahi nazarı dikkat erbabı’nın takdiratı vicdaniyelerine raci bir keyfiyettir.

Müellif: “Biz Mehmet Ali Paşa’nın Arapkonak mukabilinde bulunan tepeleri tutmak üzere verdiği evamirin ademi icrasını, müşarun ileyhın fark etmemiş oduğı hususunu dahi makbul göremeyiz. Bazıların zannınca, mukarraratını tebliğ edecek ve bunların hüsn-ü icrasına nazaret eyleyebilecek muktedir erkan-ı mefgut imiş; lakin, o halde verdiği evamirin hüsn-ü icrasına niçin kendisi nazaret etmedi? Halbuki işin ehemmiyeti fevkalâde ve vücubu kat isini kestirmiş idi.” diyor.

Müellifin şu tarz ifadesinden Mehmet Ali Paşa’nın setr’i hatı’etini mültezimen şimdiye kadar sarf ettiğı makalatın kendi delalet-i vicdaniyle söylenmiş sözler olmayıp müşarun ileyh ile hem bizim iş ve ülfet olan lakırdıyan muhbirlerin âsârı kalemiye-i safsata perdazanesine iğtifalen kalem yürütmüş olmaktan ibaret olduğı anlaşılıyor. Biz yukarıda dahi söyledik, Mehmet Ali Paşa sekiz, dokuz günden beri bizzat Kamerli’de bulunuyor idi. Arapkonak noktasına hakim dağları her başını kaldırdıkça görebilir ve orayı asakir-i şahanenin işgal etmiş olup olmadığını anlayabilir...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 186

idi. Madem ki fırka kumandanı Şakir Paşa’ya veya o tarihte orada erkan-ı harp reisi bulunan Miralay Ziya Bey’e, o tepelerin tutulması emrini verdiği halde ıskala olunmamış, Şakir Paşa ve Ziya Bey’i taht-ı mesuliyet ve muatabiyyete almakla beraber, o tepelere üç, beş tabur asker sevk-i emrini livaların ve daha olmazsa miralayların birine verir ve belki kendisi de bizzat o askerle giderek tağyini nukuat eyler idi. Nitekim Rus asakiri yirminci günü tepeleri işgal ve topraklarını tabiye ile tahkim ettikten sonra yirmi birinci günü o menat-ı tabi’iyye ile beraber tahkim ve külliyyetli top tabiye kılınmış olan mevki hakimi istirdat için, Şakir Paşa refakatı ile on iki tabur sevk etmiş ve bu taburlar efradına gayet can siparane hücumlar ettirilmiş idi. Göz boyamak için de efrad-ı asakir-i şahane abes ile işgal edilerek, setr’i musaviye medar olur ümidi ile “muharebede atım vuruldu” gibi bir takım safsatalar istiğmaline kadar varılmış idi. Mehmet Ali Paşa’yı mücerred nisbet-i efranciyesinden dolayı kalemran-ı müttehit olan mösyöler bilmelidirler ki, başkumandanın bir orduyu tarassut ve muharebe edecek nugalat-ı mühimme ve hakimeyi bizzat görüp tayin etmesi ve bazı evkatta imkan müsait bulunmazsa erkan-ı harbiye reisinin tayininden sonra bir kere de gidip kendisi gözden geçirerek ınd’el icap icra’i tadilat eylemesi tahtı vücubtadır. Ben, her bulunduğum

mevki’i harpte bu kaide-i tabi’iyye-i harbiyeye iktifadan ayrılmayarak bizzat dolaşmaklığım hüsnü tesirindendir ki, hiçbir vakitte karşımdaki düşmandan yüz çevirilmek gibi bir hatıra uğramadım. Benimle birlikte bulunan ümera ve zabitan intihab-ı mevkice ve karakol ikamesince mertebe-i iğtinami mukır ve muğteriftirler.

Müellif “muharebenin bu safhasında Osmanlılar malik oldukları güzel güzel mevakı’ı tahfaziyyenin cenah ve arkalarını müdafaa ve teminden ihmal göstererek mevakı-ı mezkuradan istifadenin yolunu bilememiş oldukları halde, Rusyalılar bilakis düşmanlarının hatayasından⁵⁹³ pek ziyade istifade eylediler. Binaen aleyh, zapteyladıkları mevakı’ı derhal tahkim ve tersin ile iktifa etmeyip, kemal-i cüretle tecavüzü harekette bulunurlar idi. Hem de bir hal fevkaledde ve fecai vuku’un da, ric’at etmek lüzumunu dahi göz önünden ayırmayıp daima geçtikleri yerleri tahkim ederlerdi. Binaen-aleyh, çok defalar vuku bulmuştur ki, her ne suretle olursa olsun firara mecbur oldukları halde, evvelce tahkim ve istihzar eylemiş oldukları ric’at mevkilerine kaçıp tahassun ederler idi.” diyor.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 187

Muharebenin Orhaniye ciheti safhasında o güzel güzel mevkilerin müdafalarınca ne sü-i ağraza müsteniden tegayyütsüzlükleri vuku’unu bundan evvelce zikir ve best etmiş idik. Müellif, Mehmet Ali Paşa’nın hatayasından değil belki müsadesinden Ruslar istifade etmişler diye idi, belki de sevap söylemiş olur idi” deriz.

Rusların emr-i tahkim ve müdafaaca gösterdikleri iktidar ve ehliyet gelince, burası bizim her vakit müselleme ve musaddakımızdır. Rus kumandanlarının tecavüzü ordularında dahi istiğmalini ibahe ettikleri şu usulu müdafaa, fil hakika şayanı takdirdir. Rus kumandan ve zabitanı ile idare olunan Sırpçılar dahi Sırp galesi esnasında, aynı müellifin tarifi vech ile firara mecbur oldukları zaman, evvelce tahkim ve istihzar eylemiş oldukları ric’at mevkilerine kaçıp tahassun ederlerdi. Binaen-aleyh Ruslar şu usulu müdafaa’yı muharebenin bu safhasında veya son günlerinde istiğmal etmediler, Tuna’yı tecavüzlerinden beri bu usul meslek-i müttehızleri olmakla beraber, kabl’el-muharebe ve Sırpçarı sevk ve kumanda ettikleri vakit dahi, aynı bu meslek-i müfide muktefi ve salık idiler.

⁵⁹³ Hataya: Hatalar, yanlışlar, yanlışlar.

Müellif “garp ordusu ve Plevne“ ünvanı ile açtığı faslı mahsusu harpte, Plevne ve havalisinde ki muharebata dair mebahisat ve tengidatta bulunuyor ise de, o cihetin hususiyeti ahvali harbiyesi hakkında ıttıla ve malumatımız olmadığından, müellif merkumun ol babta dermeyan ettiği mütalaat ve malumatın tenkîdini cihet-i mezkure kumandanlarıyla ümerasına terk ve havale ederiz. Şu kadar ki, Plevne ve havalisi ordusunun gerek Balkan ve Orhaniye ve gerek Tuna şark ordularına taalluk eden münesebat ve revabıt-ı umumiyyesi mebahısınca, müellifin sözlerinde mucib-i muahaza görülen fıkaret üzerine beyanı mütalaa edeceğiz.

Müellif ”Temmuz’un yirminci günü, Rusyalıların düçar oldukları mağlubiyet-i fahişe, kendilerini bir mevki’ı müşkile ilka eylemiş idi. Zira naili muzaffariyet olan Osmanlılar, bu muzafferiyetlerinden istifade ile ya Zıştovi veyahut Niğbolu üzerine yürümüş olsalardı Rusya ordusu hattı mevaridat ve muvasalatı kesilmek tehlikesine düşecek idi. Bundan başka Osmanlılar kala’yı erbeada ki askerlerinden dahi istifade etmek tarikini bilipte Gazi Osman Paşa Hazretleri ile birleşmek esbabına teşebbüs etmiş olsa idiler Rusyalıları Vit veya Netre nehirleri⁵⁹⁴ arasında sıkıştırırlar idi.“ diyor.

Umdetül hakayık Sayfa 188

Temmuz efrancinin yirmisi ki, Temmuz ruminin sekizi demektir, o gün Ruslar’ın düçar olduğu mağlubiyeti fahişe, fi’l-hakika Osman Paşa tarafından bir de düçarı takip ola idi Rusları haylice zedeler idi; lakin o gün umum kumandanlık makamı hemen hali demek idi. Abdülkerim Paşa İstanbul’a çağırılmış ve Mehmet Ali Paşa o gün Şumnu’ya gelerek mevki’yi kumandaniyi işgal eylemiş idi; Karadağ’dan çağrılan kuvve-i imdadiyye’nin bir kısmı o gün Edirne’ye girdi. Kısmı diğeri de benimle Dedeagaç limanına girmekte bulunmuş idi. Eğer umum kumandanlık kisvesi, bunca alkışlarla üzerine ilbas edilen Mehmet Ali Paşa bu mağlubiyeti fahişeden istifade fikrinde bulunsa idi, garben Plevne cihetinden dayak yemiş ve cenüben benim zuhurumla taht-ı tehdide alınmış olan Rus ordusunu şarken de hemen alelacele Ruscuk önünden Bele’ye doğru ilerleyerek zorlamak tecrübe-i fedakarisinde bulunur idi; müellifin dediği gibi Ruslar o zaman Vit veya Yantra nehirleri arasında sıkışıp kalırlar idi.

Kala’yı erbeada ki askerin Osman Paşa askeri ile birleşmesi bahsine gelince bunun eksar ve müsait tarikı Tırnovi cihetinden yürümek idi. Vaki’an Bele’de ki Rus askerini def ile

⁵⁹⁴ Vit Nehri: Bulgaristan’da bir nehir.

Ziştovi üzerine yürüdüğü halde yine Rusların sıkışması dahili imkan ve tasavvur idi ise de, bu sureti imkan, fedakarane bir hareket ve mahirane-i idare⁵⁹⁵ ister idi. Velhasıl, Ruslar'ın Plevne'de birinci mağlubiyetini müteakip, Tuna şarkından Mehmet Ali Paşa, tecavüzi bir hareket göstermiş olsa idi, ikinci Plevne muharebesinin vuku'undan mukaddem bile, Ruslar tebdil-i plana mecbur kalırlar idi.

Mağlubiyeti mezkurenin üçüncü ve dördüncü günleri Mehmet Ali Paşa'ya iş bu telgrafnameleri yazmış idim:

Tuna Umum Kumandanlığına

Fırka-i acizinin istiğcal hareketi ve Balkan'ın cenub ciheti, tedhir olunduktan sonra şimal cihetine doğru dahi ilerlemesi lüzumu hakkındaki 10 – Temmuz – 93 tarihli ve şifreli iki kıta-i telgrafname-i devletleri alındı. Lakin şemendüfer trenlerinin noksanı cihetle fırka-i askeri taburlarıyla mühimmat ve hayvanatı Dedeâğaç'ın dan henüz kamilen Edirne'ye gelmediklerinden, bunların bir dakika evvel buraya nakil ve celbi çaresine bakılmakla iştilal olunmaktadır. Mea mühimmat ve hayvanatı fırkanın Edirne'ye kamilen vusulundan sonra Balkan'ın cenup cihetinin bi-mennihi teala düşmandan tedhirine elbette elden geldiği derecelerde çalışılacak ise de, henüz Edirne'ye bile toplanılamaması...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 189

fırsattan düşman dakika bid'dakika istifade ile, Kazanlık ve Eski Zağra'yı da istila ederek muttasıl bu cihete ilerlemekte ve geldiği kasaba ve köyler ahalisi de bila müdafaa kendisine teslim olmaktadır. İşte şu hale nazaran, fırkanın Edirne'ye toplanıpta ileriye hareket etmesinin mütevekkıf bulunduğu le'egal dört beş gün içinde, eğer taraf devletlerinden Balkan'ın şimal cihetince düşmanın arkası derhal şiddetle vurulmaz ve bu cihete doğru an be an akıp gelmesi men ve işgal olunmazsa, düşman bila mani Edirne'ye kadar gelecek ve biz düşmanla muharebeyi Edirne'de yapacağız demektir. Binaen-aleyh, düşman buraya doğru devam ettiği hareket-i seriayı biz burada toplanıp da ilerleyinceye kadar, hiç olmaz ise dört beş gün müddet düşmanın arkadan şiddetle işgal ve buralara ilerlemesini tehiri esbabını kemal-i süratle istihsal buyurmalarını ehemmiyet-i fevkalade ile arz ve reca ederim.

⁵⁹⁵ Mahirane-i idare: Ustaca idare etmek.

11 – Temmuz – 93 Süleyman

Tuna Umum Kumandanlığına

Taburların on altısını Karapeygare doğru sevk eyledik. Bakiyesinin kısmı azamını da bugün buradan tahrike muvaffak olur isem, inşaallah yarın da acizleri hareket edeceğim. Şu hale göre, Karapeygare kamilen toplanıp ta oradan Zağra-i atik⁵⁹⁶ ve Kazanlık'a icrası azminde bulunduğumuz taarruza ancak önümüzde ki Pazar ve Pazartesi günü başlanabileceğinden binaen aleyhim zat-ı devletleri dahi Balkan'ın öbür yüzünce ki hareketi umumiye'yi her taraftan ona tevfik ve icraya bezli inayet buyurdıkları veyahut efendimizce bir plan olup da yevmi icrası tayin ve tarafı çakiriye de malumat ihsan buyurularak müttehiden hareket kılındığı halde, avn ve nusret-i ilahiye ile her cihetten husulü husnü muvaffakiyet lütfü haktan mesul ve memün idiği maruzdur.

12 – Temmuz – 93 Süleyman

Vakı'a benim birinci telgrafnamem Mehmet Ali Paşa'yı Ruslar'ın birinci Plevne malubiyetinden müstefit etmek için yazılmak esasına mübteni değil ise de, talep ve ihtarım vecihle Rusları arka tarafından şiddetle vurmak teşebbüs fedakarisinde bulunsa idi, hem Ruslar hem Balkan cihetine olan hareket-i tekaddümiyelerini tatil ederler ve hem de Mehmet Ali Paşa Plevne mağlubiyeti evveliyesinden bi hakkın istifade eder idi. Bu hareket-i fedakarisini biraz tesriğ ediyorduğu halde, Şıpka...

Umdetül hakayık Sayfa 190

ve civarında o tarihte henüz Ruslar pek galil'ül miktar bulunduklarından , Osman Paşa ile birleşmek çare-i imkanı hasıl olabilir idi.

12 - Temmuz tarihli ikinci telgrafnamem ise Balkan'ın şimal-i maillesince Mehmet Ali Paşa tarafından behemehal icrası lazım gelen hareket-i umumiye'yi müşarun-ileyhten suali planın vakti icrası bana da bildirilerek müttehiden hareket etmek recasını mütezammın olduğu

⁵⁹⁶ Zağra-i atik: Filibe sancağına bağlı, Edirne vilayeti. Türklerin en yoğun yaşadığı yerlerden biri.

gibi Mehmet Ali Paşa tarafından böyle bir hareket-i umumiye planı tertip edilmemiş olduğu halde mücerret o yolda tertibatta bulunmasını li'eclil ihtar bu telgrafnameyi yazmış idim. Eğer müellifin dediği gibi, birinci Plevne muharebesini müteakip ve hiç olmazsa vuku bulan ihtarlarım üzerine Mehmet Ali Paşa Osman Paşa ile birleşmek esbabına teşebbüs etmiş olsa idi, Ruslar, vakıai ya Yantra ile Vit nehirleri arasında sıkıştırlar idi.

Müellif “Şu hale nazaran Lom ve Balkanlar dan geçerek, Ruscuk’dan Selvi ve Lofça’ya kadar mümted olan bütün hattı muamelatın cephesi bu yönde her iki taraf dahi muamelat-ı tecavüzkaranesini terk eylemiş idi.” diyor.

Ağustos efrancinin sekizi ki Temmuz’u Rumi’nin yirmi yedisidir, ondan Ağustos efrancinin otuzu ki, Temmuz’u Rumi’nin on sekizidir, ona kadar şu yirmi üç gün müddet içinde, fi’l-hakika Lom vadisinden Balkan’ın önlerini geçerek Selvi ve Lofça ve Plevne’ye kadar olan tarafeyn-i muhasımiyn tatil-i muamelatı harbiye eylemişlerdi. İşte bu müddet benim Yeni Zağradan kalkarak, Ferdiç ve Hain Boğazlarını işgal ve badehü Şıpka’ya gelerek, mücadelatı honrizaneye tutulduğum müddettir ki, Temmuzun on sekizinci Şıpka’da tarafeyn artık vaz-ı tedafiye girerek devam edegelen muamelatı şedide-i hasımane kamilen kuvvetten düşmüş ve Ruslarda askerlerinin bir kısmını geri almışlardı. İşte bu müddet içinde idi ki, Mehmet Ali Paşa’yı Balkan’ın şimalinden Tırnovi aleyhine harekete ve Balkan’ın istirdadı için muharebeye iştiraka defaatle davet ederek ve ol bab’da kendisine emirler verilmesi için merkezi saltanata yazdığım halde, müşarun-ileyh “Ruslar Hezargırad’a ve Ruscuk’a hücum edecekler“ diyerek “Elena’ya sevk edeceğim“ diye Cuma’da tahşit ettiği askeri dahi geri aldı da Ceneral raddesinin Şıpka’ya imdadına bir müsaade-i mürüvvetimnedane göstermiş idi. Bu müddet içinde idi ki, Osman Paşa’nın dahi Selvi’ye doğru inerek Balkan hareketına iştirakını gerek kendisinden ve gerek merkezi saltanatından...

talep ve iltimas ettiğim halde, müşarun-ileyhden sonra “Mehmet Ali Paşa Tırnovi’ye gediği halde ben de Selvi’ye inerim“ diyerek, işi Mehmet Ali Paşa’nın hareketi takuddümiyesine talik etmek fikri musıybini göstermiş ve Tuna Şark ordusunun Tırnovi’ye hareketi lüzumunu Osman Paşa dahi bu vechile arz ve ihtar etmiş idi.

Müellif “Malumatı kat’iyye“ ünvanıyla açtığı faslı mahsusda “Plevne’nin sükutundan ve Şıpka geçidini muhafaza eden askeri osmaniye dağıldıktan sonra Balkanlar büsbütün Rusyalıların eline düşmüş olduğundan takım takım Sofya Ovasına inmeye başlamışlardır.“ diyor.

Plevne’nin tarihi sükutu Teşrin-i Saninin yirmi sekizinci ve Şıpka’nın esareti Kanun-ı evvelin yirmi sekizinci günüdür. Rusların Sofya Ovasına hakim olup Kamerli kolordusu ile Sofya arasını katıg etmesi kanun-u evvelin on beşinci ve Şakir Paşa’nın terki mevki ile Ceneral Gurko’nun Sofya’ya doğru yürümesine hiçbir mani ve mezahim kalmaması Kanun-ı evvelin on dokuzuncu günüdür. Şu halde, Şıpka vaka’yı mukadderesi, Kamerli’nin tahliyesinden dokuz gün sonra vuku bulduğu halde, müellif sureti ifadeyi yek diğerine ve mesaili adideyi bir birine lüf ve halat ederek“ Şıpka geçidini muhafaza eden asker dağıldıktan sonra Ruslar takım takım Sofya Ovasına indi“ demekle sehiv ve galat etmiş oluyor.

Müellif “Osmanlılar tarafından iykağ olunan hatayanın tamir edilemeyecek zamanı gelmiş idi. Zira, Rusya’nın bir ordusu Plevne’yi muhasara ile meşgul olduğu sırada diğer ordular vakit kaybetmeyip Balkanların eteklerinde tahaşşut etmişler idi. Rusya erkan-ı harbiyesi dahi, makeddema Ceneral Gurko’nun memalik-i osmaniye kalbigahına doğru icra eylediği hareketi seri’ayı bu kere daha ziyade kuvvet ve daha iyi esas ve vesait ile tekrarlamak efkarında bulunuyor idi.“ diyor.

Vakı’a Plevne ve Şıpka esaretlerini davet için irtikap edilen hataya artık tamir olamaz idi. Çünkü alel husus Şıpka esaretine verilen sebebiyetler, Edirne’yi dahi müdafasız bırakmış idi. Eğer benim bir mülahaza-i akıbeti indişanem tesiri bahş olmasa idi, Ruslar, İstanbul pişgahını dahi kuvve-i müdafadan hali bulacaklar idi.

Müellif “Rusya erkan-ı harbiyesi Ceneral Gurko’nun bu defa ki hareketi takaddümiyesini kuvvetli ve esash olarak tanzim eyledi.“ diyor. Bu kuvvet ve esası hükmü zaman ile beraber bizim yekdiğerini tevali eden hatayamız vermiş idi.

_____ Umdetül hakayık Sayfa 192

Rus erkan-ı harbiyesinin yaptığı bir şey var ise, oda Ceneral Gurko’nun sabıkı gibi darma dağınık ve lüzumundan ziyade süratli hareketine müsaade etmemiş olmasıdır.

Müellif “yukarıda bi’l-münasebe zikrolunmuş idi ki, Sırpılılar dahi Kanun-ı evvelin on dördüncü gününden itibaren Rusyalılara arz-ı muavenete kalkışıp Osmanlı erkan-ı

harbiyesini iz'âc edecek surette umumi bir hareket-i tecavüziye icra eylemişler ve diğer taraftan Karadağlı'lar tezyid-i şiddet ve kuvvet eylemekte bulunmuşlar idi.“ diyor.

Fi'l-hakika Sırlılar Kanun-ı evvel-i efrancinin on dördüncü ve Rumi'nin ikinci günü tecavüzü hudut ile Rusya muharebesine iştirak ettiler ise de, merkumların bu azmi zebun-keş-anesi,⁵⁹⁷ Plevne ordusuna artık imdat ve iane etmek çare ve imkanı kalmadığı kendilerince layıkıyla tahakkuk ettikten sonra iptida etmiş ve onun üzerine tedarikata kalkışmışlar idi. Ol bab'da merkezi saltanatça malumat dahi var idi. Arada sırada baş kumandanlığı da havadis kabilinden haberdar ederler idi ise de; Bab-ı Âli'nin Avrupalılara hoş görünmek gibi kıymetsiz ve miskinane politikayı hariciyesi hiçbir teşebbüsü ciddiye kıyam ettirememiş idi. Sırlıların hiç de asker ve muharip olmayan kuvve-i cünüdiyeleri,⁵⁹⁸ hudutlarının her cihetinden taraf taraf akınlar icrasına harıys ve teşne olan Arnavut başıbozuk asakirini memleketlerini tahripden men edemez ve onları kendi başlarını kaydına düşürür idi. Biz Arnavut başıbozukları Sırp asakir-i muntazimesine karşı durur demeyiz? Lakin onları Sırbistan'ı cevalangahı gart ve tahrip ettikleri bir zamanda Sırlı'lar rahat rahat ikinci; üçüncü sınıf milis askerini cem ve talim edemezler ve hele hududu tecavüzle Şehirköy, Akpalanka ve Niş muhasarasını, Ürgüp ve Kurşunlu istilalarını ve Köstendil⁵⁹⁹ ve Radomir'e⁶⁰⁰ kadar ilerlemek manevralarını böyle bir sürat ve serbesti ile beceremez idi. Biçare müellif bizim ahvali askeriyemizi bilmediğinden Sırlıların harbe iştirakından erkan-ı harbiyemizin izaç olduğunu zan ve hüküm ediyor. O zaman orduyu hümayunları idare eder Türkiye'de bir erkan-ı harbiye-i heyeti yok idi. İtikadımıza göre halen dahi Avrupalıların kavaidi mevzu'asına tabi ve o nüfuz, haysiyet ve iktidarı cami bir erkan-ı harbiye heyetimiz yoktur. Bizim ordularımız baş kumandanlarla merkezi saltanatın “Meclis-i has-ı vükela“, “Meclis-i muhtelat-ı umumi“, “Meclis-i askeri“ ve “Heyet-i müşavere-i harbiye“ namları altında ki heyetlerinin arâ ve içtihadatı mütehalife ve mütenavebesiyle⁶⁰¹ idare olunuyor idi. Bu halde Sırlı'nın iştirakinden derece-i ulâ'da iz'ac olunan sahibi mülk...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 193

⁵⁹⁷ Zebun-keş-ane: Yakışacak, yolda.

⁵⁹⁸ Kuvve-i cünüdiye: Askerin gücü, ordunun kuvveti.

⁵⁹⁹ Köstendil: Bulgaristan'ın en batısında bulunan bir şehir.

⁶⁰⁰ Radomir: Bulgaristan'da bir şehir.

⁶⁰¹ Mütehalif: İki düşmandan ikisine de yemin veren.

ve saltanat bulunan zat-ı hazreti padişahi ile baş kumandan ve derece-i saniyede'de Sırp hudutu üzerinde bulunan kumandanlarla asakir-i şahane ve o civarda ki ahali'yi müslime idi. Bunlar mevkiyen, vazifeten ve hamiyeten müntez'ıç ve müteessir idiler. Vakı'a her hamiyeti diniye ve milliyesi bulunan müslüman dahi mütekaddir ve müteessir olur ise de, vazife taallukıyla doğrudan ve maddeten olan teessürün, dolayından ve manen olan teessürden hayli farkı vardır. Sırp'ların bu bab'da ittihaz ettikleri mesleki nakisane ile hudutta ki asakir-i şahanenin hal ve vazı'ını ve ol bab'da merkezi saltanatın müttehızı bulunan politika ile Sırp'ların bu ikinci safha-i muharebesini best ve hikaye edelim ki, tarih-i harbimizin bu cihete ait hakayıkı zir perde-i hafade kalmasın:

Dübenik ve Teliş vakayı-ı elimeleriyle beraber, Şevket Paşa'nın da perişan bir surette Radomirçe'den Orhaniye'ye çekilmiş olması, Plevne ordusu hümayununu kaffe-i vesait-i madiye-i taavünden mahrum bırakmış ve Osman Paşa'nın Plevne'yi bit'tahliye çekilmesi İstanbul Erkanı Kumandasınca düçar-ı ihtilafat ve tereddüt olmuş idi. Teşrin-i evvelin on altıncı günü Şevket Paşa Radomirçe'den çekildiği ve on yedinci günü Osman Paşa'nın Plevne'yi tahliyesi meclis-i vükelâca mevzu bahis oldu; çekilmesi lüzumu bâ'mazbata hakpay-ı şahaneye arz edildi. Yevm-i mezkürde benim ile de bil'muhabere çekilmek lüzumu mutlakıyetine dair re'yim alındığı halde, bence mechul bir sebebe mebni altı gün bu emir verilmedi. Nihayet Teşrin-i evvelin yirmi ikinci günü yukarılarda suretini zikrettiğimiz telgrafname-i kaim makami vechile Plevne'yi terke ve tahliye merkezli saltanattan müsaade olunmuş idi. Hayf ki, Dübenik ve Teliş vakalarından sonra Teşrin-i evveli Rumi'nin yirmi birinde Piştirne ile bütün ve Yaylancaba geçitleri Rusların yed'i istilasına düşmüş ve yirmi ikinci günü Plevne kamilen muhasara-i şedide tahtına alınmış idi. Şu halde, altı gün devam eden erkezi saltanatın şu tereddüdü ecanibi⁶⁰² tesvilatına⁶⁰³ iğtinal edilmiş olmasını ve ihtarat-ı hayrı hava hane namıyla işe karışan veyahut yalandan devlet hizmetine giren ecnebilerin bu maslahatta dahi berankeşti fesadı bulunmasını hatırlamaktan kendimizi alamayız. Her nasılsa; gerek ittifakatı seyyie'den ve gerekse tevehhümümüz gibi bir ecnebi fırlıdağı çevrilmiş olmasından münbeis olsun, Plevne'nin muhasara-i kamile altına alındığının Rus erkani harbiyesince ilan kılındığı günü ki, Teşrin-i evveli Rumi'nin yirmi ikisidir, işte o gün Osman

⁶⁰² Ecanibi: Yabancılar, başka memlekete mensup olanlar.

⁶⁰³ Tesvilatı: Fena bir şeyi güzel göstererek aldatma.

Paşa'nın mukavemeti mümkün icrasından sonra Plevne'yi terk etmesi hususunu âmir ve müşarun-ileyhe isal edilmek üzere, Orhaniye Kumandanlığına telgrafname-i...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 194

Kaimmakami çekildi. Lakin, bu emirname-i telgrafiye Osman Paşa'ya çare-i isal-i müteazzir ve mefgut idi. İşte bu çaresizliğin Sırlılarca tayin ve tahakkuk etmesi ve asakir-i şahanenin bâzuı kuvvet ve iktidarlarını Rusların bağlamış olduğunun görülmesi üzerine onlarda muhafazadan bit'tabi hali kalan memalik şahaneye tecavüze kendilerinde istidat gördüler; Teşrin-i evveli Ruminin yirmi altıncı günü ikinci milis askerlerini silah altına davet eylediler; vakı'a Sırlılar Eylül Rumi gayelerine doğru talim bahanesiyle hududa biraz asker tahşit ettiler; Teşrin-i evvel nihayetlerinde de bir ol kadar daha kuvvet sarfiyla onları takviye eylediler ise de, işi Rusların Plevnece müteşebbis oldukları muamelatı harbiyenin netice bahş olmasına talik etmişler ve âhirkare nasb-ı ayn ve intizar eylemişler idi. Sırlıların bu maneviyatı rediyye-i zebunkaşanesi her tarafça anlaşılmış ve hatta Kaimmakami'den tarafımıza da bâ telgraf malumatı âtiye verilmiş idi:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Sırp redif askerinin şehri hali efrancinin on dokuzuncu günü ictima eylemelerine emir verildiği ve Ceneral Mevliyatis'in Belgrat'ta beklenilmekte olduğu rivayet olunuyor. 23
– Teşrin-i Sani – 93 Mustafa

Bu telgrafname münderecatı evvelce silah altına alınması mukarrer olan ikinci sınıf milis askerinin cem edilmesi emrinin verilmiş olduğunu beyandan ibarettir. Sırlıların bu hali küstehanesi Niş Sancağı dahilinde ki ahaliyi islamiyece hududa asker sevk etmiş olmalarından itibaren anlaşılmakla, taraf taraf muhacerat başlamış idi. Avusturyalı'nın teminatına müstenit bulunan Bab-ı âli'nin siyaseti hariciyesi ve daha doğrusu o politikayı idare eden Hariciye Nazırı Safvet Paşa'nın Sırlı'nın bu tecavüzüne şıkkı ihtimal göstermemesine iğtifalen Bab-ı âli dahi muhaceret-i ahalinin teskinini Niş mutasarrıflığına tavsiyeden hali değil idi. Halbuki ahali, üzerlerine müteveccih mesaibi görüp durduklarından bu kabil teminata hiçde kıymet vermeyerek hicrete devam etmekte idiler. Niş Mutasarrıfı Reşit Paşa'nın 3 – Teşrin-i Sani tarihli makamı aciliye çektiği bir telgrafname Sırp'ın hali hareket-i sabıkasında olduğunu arz ile beraber ahalinin hicreti teskin eylemediğini...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 195

bildirilmiş idi. İşte ahvali mebsuteye⁶⁰⁴ mebni Plevne muaveneti manevrası için 4–Teşrin-i Sani tarihli Makamı Kaimmakamiye yazdığım telgrafnamede “Berkofça cihetine bir fırka-i taarruziye tahşit ve sevki, Rusların Sırlı ile ittihat hareketına ve sırf Bulgar’dan ibaret olan o cihet ahalisinin müstet ve bir dereceye kadar mübaşir oldukları tuğyana mani olacağından, bu bahsin bit’tetik muhakemesini meclisi âli’yi askerinin nazarı dikkatı hakimanesine arz eylerim.” demiş idim. Merkezi saltanat, nasılsa bu dekayika⁶⁰⁵ ehemmiyet vermedi.

Muahharan Sırlıların hazırlıklarına ve ilk fırsatta muzmaratı⁶⁰⁶ denait karanelerini mevki’yi fiğle koymak hakkındaki mütebariz karar ve niyetlerine dair Niş ve Vidin Mutasarrıflarının makamât-ı âliyye gönderilmesine dair Niş ve Vidin Kumandanlıklarından kezalik bana telgıraflar geldi ve Niş Kumandanına şu vechile telgıraf yazarak Müşarun ileyhe talimat vermiş oldum:

Niş Kumandanlığına

Sırlıların tedarikatından bahis telgrafnamelerini aldım. Vidin Kumandanlığı da iş’ârı aliyelerini tasdik ve teyit ediyor.Şimdilik elde size gönderilecek tabur olmadığından, ansızın bir tecavüz vuku’unda dış istihkamların müdafa ve muhafazasına miktar-ı mevcut asker kafi görülmediği surette, nefsi Niş Kalesi’nin dergar olan metaneti haliyesi mukavemete kafil olduğundan her türlü fedakarlığı göze alarak ve son derece ve nefse kadar sebat eyleyerek, hücum-u â’dâdan muhafaza etmek himmet buyurulması ile beraber, Sırlılarca edilecek tahkikatı hafıye ve sahihanın peyder pey bu tarafa iş’ar olunması ve Kosova vilayetinden mürettep muavenenin yola çıkarılıp çıkarılmadığının ihbari katiyyen matlup ve mültezimdir. 18 – Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

Kosova Vilayeti Valisi Rıfat Paşa’ya da iş bu telgrafnameyi keşide ettim.

Kosova Vilayeti Celilesine

Sırlıların tedarikatından ve hudut’u hakaniyeden tecavüz eyleyeceklerinden bahis Vidin ve Niş...

⁶⁰⁴ Mebsute: Yayılmış, açılmış, bir yazı stili.

⁶⁰⁵ Dekayık: İnce nesne, anlaşılması güç.

⁶⁰⁶ Muzmerat: Gizli, saklı, örtülü, dışa vurulmuş.

Kumandanlıklarından telgraflar vürud edip, Niş'de bulunan beş tabur kuvve-i askeriyenin Sırlıların tecavüz'ü nagihanisine mukavemet ve sebat etmeleri müşkil ve hali hazır icabınca başka cihetten oraya imdad ve iane dahi müteasser olduğundan, Kosova vilayet-i celilesin de tertip buyurulan asakir-i muavenenin miktar ve adedi; sevk olundukları mahalleri; Sırlılar hakkında taraf devletlerinden dahi olunan tahkikatın hulasesi ve muavenesi mezkure bekayasının daha ne vakte kadar toplanabileceklerinin işarı bil'hassa temenni olunur.

18 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Merkezi saltanat, mutasarrıflıklarla kumandanların müracatı mütemadiyesinden zaten habir ise de ben de o ciheti takviye lüzumunu yine tekit eyledim. O zamanın ilcaâtına göre Sırlı'nın tecavüzüne karşı artık yapılabilecek elde hiçbir çare ve tedbir yoktu. Bununla beraber, İstanbul'da veya Rumeli'nin sair cihatında kabili sevk asker olup olmadığı benim dahi mevchülüm idi. Bu misilli muamelatı tabiye ve sevkıl ceyşiiye merkezi saltanatın yed-i idaresinde idi. Binaen-aleyh bir taraftan kuvve-i mevcudesiyle son dereceye kadar sebatı Niş Kumandanlığına emir ve tavsiye ettiğim gibi bir taraftan da Sırlı aleyhinde istihdam kılınmak üzere başı bozuk asakiri cem'ini Kosova Valisine tekit ediyordum. Vakı'a Sırlı'ya karşı gitmek üzere makamı kaim makamı'den Sofya'da yirmi beş tabur asker cem etmek gibi bir tasavvur dermeyeran olundu. Bunlara iltihak etmek üzere Yenişehir'den gönderilecek altı taburun yerine Varna'da ki altı tabur asakir-i mısıriyye talep edildi ise de, yirmi beş tabur değil bir nefer bile celp ve sevk edemediler. Varna Kumandanı Mısırlı Prens Hasan Paşa dahi asakirinin, marıyyetinden infikakına müsaade etmedi. Maa-ma-fih, Hasan Paşa'dan altı tabur istenilmiş idi; lazım gelir idi ki, mütebaki⁶⁰⁷ on dokuz taburu onlar tedarik ve sevk eylesinler.

Benim istilamım üzerine Kosova Valisi Rıfat Paşa'dan iş bu telgrafnameyi aldım:

Tuna Umum Kumandanlığına

18 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli ve şifreli telgrafname-i samileri layıkıyla hal olunamadı ise de meâli anlaşıldı. Sırlı'nın yarın ki Pazar günü tecavüz edeceği her taraftan ihbar olunuyor. Yirmi bin asakir-i muavene celbi mukaddema Bâb-ı âli'den irade edilmiş ve miktar

⁶⁰⁷ Mütebaki: Geri kalan, artan, geri kalan kısım.

kafi olamayacağından nefir-i âm olmak ve akıncılık ile Sırbistan'a sevk edilmek üzere vilayetten ne kadar adam çıkabileceği...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 197

dahi bâ telgrafname-i sami sual buyurulması üzerine bu vilayette elli, altmış bin eli silah tutar adam var ise de, cümlesinin sevki kabil olamayacağından otuz, kırk bin nefer çıkarılması me'mül idi ki cevabı yazımıştır. Kaldı ki, bunların hareket ettirilmesi beş on güne muhtaç olarak, Sırp'ın tecavüz eder ise hal müşkildir; Hudut üzerindeki mahalleri istila eder. Bir de böyle gayri muntazam askerin ne kadar iş göreceği dahi malumdur. Maa-ma-fih, bunlar müteaddit mevakıdan Sırbistan'a saldırılır ise, Sırp'ın geriye çekilmesi dahi hatıra gelir ferman.

19 – Teşrin-i Sani – 93 Rıfat

Rıfat Paşa'nın bu malumatı bence bir dereceye kadar teselliyet-ı bahş oldu ise de, Sırp'ın bir iki güne kadar tecavüz edeceği fıkrası yine hatırı hıraş olmakta idi. Niş Kumandanı Halil Paşa dahi yevm-i mezkurda iş bu telgrafname ile ita'yı malumat eyledi:

Tuna Umum Kumandanlığına

Şu iki gün zarfında Sırbie'den alınan havadisler, Gıramâda kapısının kapalı olduğu ve hattı imtiyaz boyunda olan tarafeyni ahali'yi karasânın dahi yekdiğerine gidip gelmelerinin men eylediği ve hudut boyunda vaki malumul esami kasabalarda ve büyükçe köylerde bir hayli asker tahaşşut ettirildiği; Sipofça ve Vranafça⁶⁰⁸ kapıları halâ açık olduğundan bizim taraf ahalisinden olup Sırbie'den avdet edenlere Sırp ahali ve hudut üzerinde bulunan Sırp karâ'yı mütecavirasinnesinin⁶⁰⁹ bir iki güne kadar hücum ve tecavüz edeceklerini söyledikleri ve göyâ Çerkezler'den havf ettikleri cihetle emri muhafazaya dikkat etmek memuriyetiyle Sırbiyeli bir binbaşının bir onbaşı takımıyla iki günden beri Sivofça karakolhanesinde bulunmakta idiği ve Prens Pençenbe (Perşembe) günü eşyası ılıksına çekilip kendisinin dahi yarın ki pazar günü geleceği ve artık isyan ve tecavüz muhakkak idiği maddelerinden ibaret olduğu hükümeti mahalliyeden bildirilmiş olmakla ferman.

⁶⁰⁸ Vranafça: Makedonya'nın Veles şehrine bağlı bir dağ köyü.

⁶⁰⁹ Mütecavira: Bir civarda olan komşu.

Maa-ma-fih aradan dokuz, on gün mürur eylediği halde, Sırlılar henüz ikmali tedarikan edemediklerinden ve Plevne ordusunda mukavemet-i me'yüsane⁶¹⁰ de devam gösterdiğinden, ahir kâre...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 198

müntazıran Sırlılar tecavüze başlayamadılar. Bab-ı âli ise Sırlıların bu ademi tecavüzü nüfuz politikalarının tesirine hamlederek Kosova'da mütehaşşit asakir-i muaveneyi dağıtmak ve Sırlıların tariki istilasında ki mevaniyi kendi elimizle bertaraf edivermek gibi bir hatayı azim veyahut na kabil afv bir cinayet irtikap eylediler. Teşrin-i saninin yirmi birinci günü dahi Sırbistan'ın tedarikatından bâhis iş bu telgraf alındı. Halbuki aşağıda Kosova Valisinin muhaberatından anlaşılacağı vechile makam-ı kaimmakami'den bana bu telgrafname yazıldığı üçüncü, dördüncü günü Bab-ı âli'de, toplanan asakir-i muavenenin dağılması emrini Kosova Valisi Rıfat Paşa'ya vermiş:

Rumeli Umum Kumandanlığına

Sırbistan emareti hemen ilanı harp etmek üzeredir. Moskof'un fevkalade ibramı üzerine, bugün erkânı harbiyesi ve Pençenbe (Perşembe) günü dahi bil'cümle millet askerini hududa sevk edeceği ve gelecek Pazar günü, Prens Milan bir beyanname neşriyle tek mil hatlardan icrayı husumete bed'e eyleyeceği ve kaviyyen söylendiğine nazaran Sırbistan'ın bir ordusu Moskoflar ile birleşmek üzere Sırbistan'dan hareket etmekte olduğu ve Ermenistan'da ki Rusya ordusunun Bulgaristan'da ki ordusuyla birleşeceği ve Sırp emaretinin dahi memleketin ve Karadağ emaretleriyle beraber kemafissabık⁶¹¹ musalaha konferansında hazır bulunacağı Belgrat'ta ziyadesiyle ümit olunmakta olduğu vel'yevm Belgrat'ta zabitan ve alal husus asakir-i milliye ve familyalıları üzerinde azim havf ve telaş hüküm etmekte olup, emareti merkume aleyhine umumen hoşnutsuzluk izhar eylediği semlin şebendarlığından hariciye nazareti celilesine mevrud telgraf meâlinden anlaşılmıştır.

21 – Teşrin-i Sani - 93 Mustafa

⁶¹⁰ Me'yüsane: Ümitsizlikle, ümitsizce.

⁶¹¹ Kema fissabık: Eskisi gibi.

Teşrin-i saninin yirmi sekizinci günü Niş mutasarrıfı iş bu telgrafname ile arz-ı malumat etmiş idi:

Umum Rumeli Kumandanlığına

Teşrin-i saniyi Rumi'nin otuzuncu Çeharişanba (Çarşamba) günü Sırlıların eyyamı meşhurelerinden o gün Sandarya yortusu günü imiş. Indet'tevarih Sırlıların teşekkül ve istiklaliyetleri, yevm-i mezkurde...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 199

vuku bulmuş olduğundan tefe'ül ve istimdad ile o gün ilanı istiklaliyete ve tecavüze karar verdikleri, hatta hükümet namına tanzim olunarak Prens Milan tarafından neşr olunacak beyanname dahi hazır olup münderecatı da umumen Hristiyanların ve alel husus İslavların hami ve naci'yi sahihi olan Rusyalılar bunların istihsali hürriyetleri yolunda fedakarane bu kadar kanlar dökerek çalıştığı ve Sırbıye'nin gözü önünde ve yanı başında bulunan telefathatları ve Müslümanlar tarafından edilen zulüm ve gadri gördükleri halde göya meselenin kendilerine taalluğu yokmuş gibi tarikı la'kaydide bulunmaları dünyada ve ahirette bed namilerini mücip olacağından, bu cihetle meydanda bulunan hak ve adle istinaden ilan-ı istiklaliyete ve bundan tevellüt edeceği tabii görülen harbe mecbur olacakları meâlinde bir takım şeylerden ibaret imiş. Bu beyannamenin neşri zımnında Prens Milan Çeharişanba (Çarşamba) günü heyet-i müdiran ile perakende bulunacak ve yevm-i mezkurde hattı imtiyaz kapıları set olunacak imiş. İşte birkaç gün zarfında alınan malumat ve deilen tahkikat-ı mufassalasın hulasasını arz eylerim. Çeharişanba (Çarşamba) gününe bir gün kaldı. Halâ Kurşunlu'dan Niş'e kadar olan hat boyunda ve hatta ılıkısınaç da bile Sırbıye'nin isyan ve tecavüzüne medar olacak kuvvetler görünmüyor. Göya Gorgosofça'da,⁶¹² Şehirköy hudutlarında kuvve-i askeriyesi bulunuyor imiş. Sırbıye tüccarı bu taraflarda olduğu gibi bizim de ileride tüccarımız ve tebeamız vardır. Maa-ma-fih, yine basiret ve intibah üzere bulunarak lazım gelen tedabir ve ihtiyata gayret ve riayet olunduğunu ve alınacak malumat ile görülecek halatın bildirileceğini arz eylerim. Kolunuzun mevsük olarak diğer bir tahkikatıma göre, bab-ı âli canib-i samisinden teşebbüs buyrulan politikanın tesiratı sahihi

⁶¹² Gorgosofça: Sırp eyaleti.

şimdilik Sırbıye'nin hareketına mani olmuştur. Ancak teşebbüsât ve nümayüş baki olmakla ol babta.

28 – Teşrin-i Sani – 93 Mutasarrıfı Niş Reşit

Niş Mutasarrıfı bu telgrafnamesini Plevne'nin yevm-i esareti tarihinde yazmış olduğu halde Sırlıların iki gün sonra tecavüz edeceğini bildiriyor idi. Bu tecavüzün çeharı şanba (Çarşamba) günü adem-i vuku'u üzerine mutasarrıf muma-ileyh iş bu telgrafnameyi yazdı:

Rumeli Umum Kumandanlığına

Çeharışanba (Çarşamba) gecesi ve günü murur eyledi. Hudutlarca hiçbir vukuat olmayıp, asayişin berkemal idiği arz olunur ferman.

30 – Teşrin-i sani – 93 Reşit

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 200

Halbuki Sırlılar Teşrin-i saninin yirmi sekizinci günü hadise nümayü teessüf olan Plevne esaretini haber almaları üzerine ilan-ı harp tedarikatına kalkıştılar. İki gün sonra yani Kanun-u evvel-i ruminin ikinci günü, Prens Milan ilan-ı harp etti. Ol babta makam-ı kaim makamiden varit olan telgrafname-i resmi şudur:

Tuna Umum Kumandanlığına

Sırp emareti, bugün resmen ilan-ı husumet etmiş olduğundan malumat olmak ve ona göre davranılmak üzere acelelen beyan olunur.

2 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Bu ilan isyanından birkaç gün mukaddem, Sırlılar Gıramada kapısını set etmişler idi. Bugün dahi Dranofça kapısını kapatarak, kamilen kat-ı irtibat ettiler. Sırların şu ilan isyanı günü, hedef harekatı olmak lazım gelen nukatta ki asakir-i şahanenin kuvvetini nazarı teftişden geçirelim:

Şehirköy ve civarında bir buçuk tabur müstahfız bulunup Akpalanga⁶¹³ ve Babina⁶¹⁴ Gılava mevkileri dahi bunların tahtı muhafazasına mevdu'u idi. Şehirköyü'ne kurbiyyeti bulunan mevakıdan dahi Berkofça'da⁶¹⁵ iki, Doruk'da üç tabur ve Sofya'da dört tabur müstahfız var idi. Niş'de beş müstahfız ve biri redif olmak üzere altı tabur bulunup, Ürgüp ve Kurşunlu'da ki dörder bölük dahi Niş Kumandanlığı canibinden Niş'e celp olunmuş idi. Metroviç'de⁶¹⁶ bir, Raguzna⁶¹⁷ balkanında bir, Yenipazar'da dört, Dokuyolunda üç, Siniça'da iki, Yenivaroş'da bir ve Pirepol'da⁶¹⁸ bir tabur var idi. Bosna cihetinden dahi maa müstahfız ve kordon ve zaptiye Vişgrat'ta iki buçuk, Sirepreniça'da⁶¹⁹ iki buçuk ve Belena'de⁶²⁰ üç tabur bulunuyor idi. Vidin ciheti zaten kamilen tahliye kılınmış idi. Sırpıların veçhe-i taarruzu ise, Şehirköy ve Niş cihetleri bulunduğu oralara müteveccih seksen ve küsür tabur piyade, yirmi beş bölük süvari ve otuz ve küsür batarya topa karşı, elde altı buçuğu müstahfız ve biri redif olmak üzere, yedi buçuk tabur asker bulunuyor idi. Şehirköy kuvvetini biraz canlandırmak üzere yevmi ilan-ı isyan olan Kanun-ı evveli ruminin ikinci günü Berkofça'nın tahliyesiyle orada bulunan iki taburun Kaimmakam Refik Bey kumandasıyla Doruk'a ve Doruk'da ki üç taburla yarım bölük süvari ve üç top'un liva Yahya Paşa kumandasıyla Şehirköyü'ne yetişmesi...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 201

ve Şehirköyü'nde şu halde tecemmü edecek dört buçuk taburdan birinin Akpalanga ve baki üç buçuk taburun Şehirköy ile ilerisinin muhafazasına tayinini emreyledim. Kanun-ı evvelin üçüncü günü Yahya Paşa, maiyyeti meşruhasıyla Şehirköyüne müteveccihen hareket ve dördüncü günü sabahı muvaselet etti. Niş cihetine gelince, o tarafları başı bozuk Arnavut asakiriyle takviyeden başka çare yok idi. Zaten Kosova Valisi Rifat Paşa ile de evvelce muhabere edilerek o yolda teminat alınmış olduğundan binaenaleyh Niş Kumandanı Halil Paşa'ya Kosova Vilayetinden ne miktar asker yetiştirildiği sual olunmadı. Ona cevaben Niş kumandanından iş bu haber alındı:

⁶¹³ Akpalanga: Romanya'da bir kasaba.

⁶¹⁴ Babina: Kaza merkezi, lazkiye, Beyrut.

⁶¹⁵ Berkofça: Bulgaristan'da vidin eyaletine bağlı bir kaza.

⁶¹⁶ Metroviç: Kosova'ya bağlı bir şehir.

⁶¹⁷ Ragusa: Avusturya- Macaristan'a bağlı bir kaza.

⁶¹⁸ Pirepol: Kosova vilayetine bağlı bir kaza.

⁶¹⁹ Sireprenice: Bosna vilayetine bağlı bir kaza.

⁶²⁰ Belene: Bosna vilayetine bağlı bir kaza.

S: Kosova'dan mürettep asakir-i muavene geldimi?

4 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tuna Umum Kumandanlığına

C : Kosova'nın Prizrin Sancağı asakir-i muavenesi Niş hassasına tefrik olunmuş ise de, hala gelemedi. Çünkü muavenenin celp ve tesviki üç gün mukaddem gelmiş; bugün süvari ve piyade olarak Leskofça'dan yüz elli muavene gelmiş ise de, işe yarar silahları olmadığından, buradan küçük çaplı tüfek verilecektir. Düşmanın ileri karakolları Sivofça kapısı tarafından yarım saat bu tarafta olan karyeye kadar ve Dırazafça kapısı tarafından dahi Niş'e bir buçuk saat mesafede olan Çamurlu karyesine değin ilerlediği gibi Gıramada cihetinden dahi yukarı Menfeçe'ye kadar gelmiş ise de, henüz bir vuku'at zuhur etmemiştir. Düşmanın halini keşfetmek üzere icap ettikçe keşif kolları tertip ve ihraç olunmakta olup fevkalade dikkat ve basiret üzere bulunmaktayız. Olunan keşfiyyata; düşmanın imtidat ettirdiği hattı harekete bakılırsa kuvve-i mevcudesinin külliyeti anlaşılıyor. Bu kadar takarruplarına bakılınca onlarca eyyamı mübarekeden olan önümüzde ki Salı yani Üsveti Nikola günü hücum ve taarruz edecekleri me'mul-u kavidir.

4 – Kanun-ı evvel – 93 Halil

Niş kumandanlığının bu cevabı pek zamansız olmakla, Kosova Valisi Rıfat Paşa'dan niçin asakir-i muavene yetiştirilmediği sual olundu; suali mezkure cevaben Vali'yi müşarun-ileyhten dahi iş bu cevap alındı.

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 202

S : Niş için mürettep asakir-i muavene nerede kaldı ve niçin sevk buyurulmadı?

6 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tuna Umum Kumandanlığına

C: On gün evvel Bab-ı âli'den bil'istizan aldığım emir üzerine, hayli asker toplamış iken dağıtılması emri alınması cihetle yerlerine salıverilmiştir. Evvelki gün Bab-ı âli'nin emri üzerine tekrar toplanıp sevkini mülhakata yazdım ve pek şiddetle tacil ediyorum. Lakin, bu askerin ademi intizamı malumdur. Bunlar ne vakit toplanır, ne vakit sevk olur? Tayini zamanı müşkildir. Maa-ma-fih, her iktidarı sarf ediyorum. Bir saat evvel cemine, sevkine çalışıyorum.

Kaldı ki bir haftadan evvel Niş'e vüsulları imkanın haricindedir. Niş'in ve Şehirköyü'nün kuvvetleri malum olarak, bu endişe buracada mevcuttur. Sırp'ın niyeti Niş, Şehirköy üzerinden Sofya'ya taarruz edeceği his olunuyor. Fakat buralarca galebe ederse ol vakit bu emelin icrasına da teşebbüs edecek gibi görünüyor. Çöpren balkanında Üsveti Nikola istihkâmının tahkimi lüzumu dahi hatır-ı devletlerinde olmak gerekdir efendimiz.

4 – Kanun-ı evvel – 93 Rıfat

İşte aldığım emir üzerine bu günlerde bir taraftan Tuna Şark Ordusun'dan Balkan'ın cenup cihetine taburlar nakliyle Balkan hattı müdafasının tahkimine sarfı mesa-i etmekte iken bir taraftan da yeniden hadise nümayı teessüf olan Sırp gailesiyle iştigale mecbur oldum. Sırp'ın ilanı isyanı bulunan 2 – Kanun-ı evvel tarihinden beri ne yapılabildiğini ma-beyn-i hümayün ile makamı sadaret ve kaimmakamı'ye iş bu iki kıta telgrafname ile arz ettim:

Ma-beyn-i Hümayün Canibi Mülükane Baş Kitabet Celilesine, Makamı Sadaret-i Uzma'ya, Makam-ı Kaim makamı'yi Seraskeri'ye

Sırp'ın ilanı husumeti sebebiyle harekatı mütasavira-i taarruziyesine hedefi evvel olacak olan Şehirköy ve Akpalanga tahtı tehlikede kalıp indet'tahkik bir buçuk tabur asakir muhafazası bulunduğu da anlaşıldığından tezyit kuvvetine lüzumu acil görünmüş, ne çare ki, Niş kendisini muhafazadan aciz olduğu gibi Sofya'da dahi bugün ancak dört müstahfız taburu bulunduğundan...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 203

ve maa-ma-fih Sırp'ın harbe iştirakı Rusyalı'nın dahi Plevne cihetinden taarruzu halinde Berkofça'nın muhafazası imkansız olduğundan, Berkofça'da ki iki taburla Kaimmakam Refik Bey'i hemen Doruk'a ve Doruk'da ki taburlarla Mirliya Yahya Paşa'yı dahi Şehirköyü'ne sür'atı mümkün ile hareket ettirdim. Her ikisi dahi dün saat sekizde hareket eylediler. Berkofça'da bulunan bakiye-i ahali hicret ettirildi. Eli silah tutanların Doruk'ta alıkonulması Kaimmakam Refik Bey'e tavsiye kılındı. Yahya Paşa'nın dahi Şehirköyün'de ki taburlar ile mecmu kuvveti dört buçuk tabura vasıl olduğundan, bunun birinin Akpalanga'ya ve ikisinin Babinkılava'ya ve bir buçuk taburunun dahi Şehirköy

tepelerine tabiye ile düşman, mukavemetten aciz bırakacak raddede külliyetli geldiği ve harben terki mevkiye icbar ettiği takdirde cümlesinin Şehirköy tepelerine çekilmesi emri verildi. Maa-ma-fih Akpalanga'nın elden çıkması Niş ile irtibatın katını mucip ve bir taburla emir muhafazası gayri kabili imkan olduğundan burası en ziyade hatır hıraş oluyor. Binaen aleyh, Şehirköy mutasarrıflığına eli silah tutan ahali'den bir tabur teşkiliyle, hal-i çakirlerince mazbut olan ora müttehizanından Çerkez Yusuf efendinin dahi Binbaşı nasbıyla teksir-i kuvvet edilmesi çaresine bakılması lüzumunu da tavsiye ve tebliğ ettim. Bu akşam taburların Şehirköyü'ne vüsulu me'mül olup, verilen emir mucibince, Yahya Paşa'nın kendisi dahi Balıklava'da bulunacağı ve dün akşama kadar Sırlı'nın o cihetten bir taarruzu olmayıp, hatta Vidin ile de muhabere edildiği ve maa-ma-fih bu gece saat onda aldığım telgrafda Mithat Paşa hanında ki kol ağasının Sofya kumandanına verdiği jurnalde hattı imtiyaz dahilinde külliyetli Sırp askeri görüldüğü ve keza gece saat yedi de Mithat Paşa hanıyla Şehirköy beyninde ki telgraf hattının katığ olunduğu haberi şimdi alındığı maruzdur.

4 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayün Canibi Mülükanesine, Makamı Sadareti Uzma'ya, Makamı Celil Kaimmakami'yi Seraskeri'ye

Dünkü takdim ettiğim ariza-i telgrafiye ile Mirliya Yahya Paşa'nın iki tabur ile Babinkılava'yı muhafaza ve Palanga'ya da bir tabur azami emri verildiğini arz etmiş idim. Bu gece paşa'yı muma-ileyhden aldığım telgrafnamesiyle Sırlılar kuvve-i külliye ile İzovor vesaire karakollarımız üzerine yürüyerek muhafazasına memur asakir-i zaptiye geri çekilip taburlar Balıklava⁶²¹ üzerine doğru gider iken, gece vakti bir tehlikeye uğranılmamak üzere Şehirköy üstündeki...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 204

Yıldız tepesine geri çekildiğini ve bu bab'da ne yapmak lazım geleceğini istizan eyledi. Terafi acizi'den de ahval ve miktar düşmanı gündüz gözüyle tayin ve takdir etmek üzere, Mithat Paşa hanı önüne doğru bir keşif kolu çıkarılıp şimdilik Yıldız tepesi istihkamatının takviyesiyle uğraşılmasını ve Niş ile Sofya; Şehirköyü'nün vasıta-i irtibatı bulunan Palanga mevkisinin muhafazasına gönderilen taburun son mertebeye kadar müdafaya

⁶²¹ Balıklava: Kete eyaletinde bir kasaba.

kıyam etmesini cevaben beyan ettim. Sofya’da şimdilik kuvvet olmadığından, Şehirköyüne iane imkanı mütasavver değil ise de, Elena’dan bugün Tatarpazarcık’ına vüsulunu ümit ettiğim Reşit Paşa livasından malumat aldığım la liva’yı mezkuru Kapıcık derbendine ve Necip Paşa ile bulunan beş taburu dahi Şehirköyü’ne tahrik etmek azmindeyim. Niş mevkisinde dördü müstahfız biri redif olmak üzere beş tabur ve dörder bölük de Kurşunlu ve Ürgüp’de bulunduğundan, her ne kadar vesaya’yı icabiye ita kılndı ise de bunların düşman külliyyetine karşı duracaklarını ümit edemiyorum. Kosova vilayetinden Niş ciheti için mürettep Pirezrin asakir-i muavenesi ile muavene-i mütehaşşide-i saire, geçen hafta Bab-ı âlinin emri mahsusuyla dağıldığından dolayı, Niş’e şu günlerde imdat mümkün olamayacağı ve Kosova vilayetiyle bu gece edilen muhaberede on güne kadar muavene yetiştirebileceği anlaşılmış ise de, ol müddet zarfında Niş cihetinin ne halkesp edeceğini tayin mümkün değildir. Yenipazar kumandanlığı dairesinin mümted olduğu Metroviçe’den Yenivaroş ve Pireboy⁶²² mevkisine kadar on beş taburu olup, bunlar her noktada muhtemel olan taarruz için zaifdirler. Maa-ma-fih Hafız Paşa hazretlerine Ragosa⁶²³ ile Yenipazar beyninde olup, Babina’dan gelen sırtın ve Yenipazar⁶²⁴ tarikının muhafazası ehemmiyetini tebliğ ettim. Kendisi bugün Metroviçe’den Yenipazar’a müteveccihen hareket edecektir. Bosna kumandanlığı dahilinde dahi Vişgrad⁶²⁵ Tuna sahilinde bulunan Belene’ye kadar maa müstahfız ve kordon on bir buçuk tabur olup ceman yekün Şehirköyün’den Bosna aksa’yı hudutuna kadar, Sırb’a karşı otuz yedi tabur var ise de, müteferrik ve pek tavil mesafeyi olduklarından hiç biri taarruza hazırlanan düşmanın bir nokta üzerine cem ve sevk edeceği kuvve-i taarruziyyeye karşı mukavemet halinde değildir. Vidin kumandanlığının tertibatı mutasavveresi hakkında İzzet Paşa’nın uzak bir mesafede istihkam inşasıyla meşgul bulunmasından dolayı Mirliva Şerif Paşa’dan aldığım telgrafname medlülünce, dünki gün muhabere olunacak iken hattı telgrafinin Mithat Paşa hanından “Düşman geliyor“ telaşıyla evvelki gece...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 205

kaldırılması, dün çare-i muhabere imkanını set ettiği gibi, gece Balıklava’ya memuren gider iken aldığı haber üzerine, Yahya Paşa’nın avdet edişi ve Sırlı’nın İzovur karakolumuzu

⁶²² Prepol: Kosova vilayetine bağlı bir kaza.

⁶²³ Ragusa: Avusturya-Macaristana bağlı bir kaza.

⁶²⁴ Yenipazar: Kosova vilayetine bağlı bir sancak.

⁶²⁵ Vişgrad: Bosna vilayetine bağlı bir kaza.

ve civarını istila şayiası artık Vidinle muhabere mühimmesini bütün bütün hükümden ıskat eyledi. Şu ahvali maruza hükmünce Sırlı'nın Sofya'ya takarrubunu men için, Şehirköy kuvvetinin lâ'ekal on beş tabura iblağı lazım olduğu arz olunur.

5 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Kosova'da mütahaşşit asakiri muavenenin dağılmasından dolayı vuku bulan maruz fıkra-i iştikaiyem⁶²⁶ üzerine, bab-ı seraskeri ile Bab-ı âli'den şu vechile cevaplar alındı:

Rumeli Umum Kumandanı Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

5 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli ve şifreli varid olan mufassal telgrafnameyi âli'yi âsafâneleri heyeti müşavere-i harbiyeye ledel havale, telgrafname-i mezkur münderecatının şayanı mutalea cihetlerinden beri Kosova vilayetinden Niş ciheti için mürettep Pirezrin asakir-i muavenesi ile muavane-i mütahaşşide-i sairenin geçen hafta Bab-ı âlinin emri mahsus ile dağıtılması ve diğeri de Sırlı'nın Sofya'ya takarrubunu men için Şehirköy kuvvetinin la'egal on beş tabura ibla edilmesi maddeleri olup asakir-i muavane-i merkumenin dağıtılması hususunda heyet-i mezkurenin malumatı yok ise de, Sırlı'nın hareket-ı hazıra-i tecavüzkaraneleri icabınca, bunların kemal-i süratle yine celb ve tahşidi vacibatı ümurdan ve bu da bi'tekrar Bab-ı âliyi canibi samisinden mahalline emri mahsus itasına mutevakkıf⁶²⁷ mevattan olduğundan, ifa'yı muktezası hususunun Bab-ı âli'ye arz ve işarı ve Şehirköy kuvvetinin on beş tabura ibla-ı bahsine gelince, dersaadette şimdilik hazır tabur olmadığından ve bundan böyle teşkil olunacak taburların dahi Sofya cihetine gönderileceği ve bunlarında tahtı kumanda-i devletlerinde bulunacağı derkar bulunduğu mahalli mezkur kuvvetinin hattı lazımına ibla-ı hususunda tarafı âliyi asafanelerinden icra-i icabı umuru zaruriyeden bulunduğu dahi cevaben savbi devletlerine izbarı ba mazbata ifade olunarak icabı icra kılınmış olmakla ol babta emir ve irade hazreti men lehül emrindir.

13 – Zilhicce – 94 ve 7 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 206

Rumeli Umum Kumandanı Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

⁶²⁶ İştika: Şikayet edilme, yanıp, yayılma.

⁶²⁷ Mutevakkıf: Tevakkuf eden, duran, bekleyen, eğlenen.

Sırlıların tecavüzatı vakı'asından dolayı ittihaz ve icrası lazım gelen tedabir ve harekatı askeriye hakkında bazı tafsilatı havi bab-ı âli canibi samisine mevrut 5 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli ve şifreli telgrafnameleri münderecatından beri cem ve tertibi mukarrer olan asakiri muavene bab-ı âli'den verilen emir üzerine dağıtılmış olduğu kaziyesi olup halbuki bab--ı âli'den asakir-i mezkurenin dağıtılması için emir verilmeyerek Sırlı'nın ilan-ı isyan etmesinden evvel asakir-i mezkurenin huduta sevkine başlanılması ve bunların huduta vusulünde zaptları mümkün olamayacağı Kosava vilayetinden işar kılınması üzerine ilan-ı husumete bizim taraftan sebebiyet verilmiş olmamak üzere asakir-i mevkumenin birkaç gün tehiri sevki vilayeti muşarun-ileyhaya bildirilmiş olduğu gibi ahiran Sırlı'nın ilan-ı isyan eylediği haberi alınmasını müteakip asakir-i mevkurenin kemali sürat ve ehemmiyetle sevki tavsiye ve işar olunduğu ba tevki-re-i sami-i emir ve izbar buyrulmuş ve mezkur telgraf, evvelce tarafı aciziye mevrut diğer nushası üzerine iş bu asakiri muavene maddesi ile Şehirköy kuvveti hakkında heyet-i müşavere-i harbiyece verilen karar 13 – Zilhicce – 94 tarihli tezkire-i acizi ile taraf devletlerine bildirilmiş olsakla heyeti mezkure ifadesi ile beyanı keyfiyet olunur.

11 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Bu telgrafnamelerin birincisi “Kosava’da mütehaşşit asakir-i muavenenin bab-ı âli’nin emri ile dağıtılmış olmasının daire-i askeriyece malumatı olmadığını” beyan ediyor. İkincisi ise “asakiri muavenenin huduta sevkleri takdirinde zaptları mümkün olamayarak, tecavüzü hudut etmeleri galebe-i ihtimali Kosava Valisi tarafından bildirilmesi üzerine ilan-ı husumete bizim taraftan sebebiyet verilmemek için birkaç gün huduta tehir sevki emri verildiğini” hikaye ediyor. Halbuki Rıfat Paşa’nın bana yazdığı telgrafnamede: “on gün evvel Bab-ı âli’den bi’l-istihzan aldığım emir üzerine hayli asker toplamış iken, dağıtılması emri alınması ciheti ile yerlerine salıverilmiş idi.” diyor.

Şu halde, ya Rıfat Paşa’nın veya Bab-ı âli’nin yalan söylemiş olduğunu kabul etmek zaruridir. Bize kalırsa, Rıfat Paşa’dan ziyade Bab-ı âlinin ihtiyar-ı kizb etmiş olmasına vicdanımız kail olur. Asakiri muavenenin zaptları mümkün olamayıp tecavüzü hudut vuku bulacağını Rıfat Paşa’nın yazmış olması muhtemel ve vakidir. Fi’l-hakika, memleketlerine li’eclil hücum...

Sırp lıların hazırlandığı bir vakitte, Bab-ı âlinin çürük ve miskinane politika ilciatına tebean Arnavutların hudut üzerinde ve miskin miskin durdurulması kabili imkan değildi. Bu istizana verilecek cevap ise, mademki, Sırbın ilan-ı isyanı artık muhakkaktır. Huduta yetmiş seksen bin asker tahşit ettiği de yalnız Bab-ı âli'nin değil hemen herkesin bildiği bedihiyyattan idi, böyle bir vakitte tahiri sevk emri ita etmek ve bizim taraftan sebebiyet verilmesin gibi hiç de asrımızın politika çaresinde misli görülmeyen bir meslek-i haifane-i politikaya ya süluk etmek abes ve na bi'mahal idi. Hem tehiri sevk emrini, Rıfat Paşa nasıl olur da dağıtılmak manasına alabilir idi. Bize kalırsa Bab-ı âli'nin tecavüzü hudutu men'an verdiği emri Rıfat Paşa Arnavut ümerasına ve asakirine tebliğ etmesi üzerine "niçin bir Sırp lıların memalikimizi çiğnemesine intizaren ıstıbar edelim; bunlar bizi muharebeden men ediyorlar" vesaire gibi bir takım amiyane itikatlara zehab⁶²⁸ ile darılıp dağılmışlardır. Ma-beyn-i humayün cenab-ı mülükaneye bu babta vuku bulan suret-i mezkur arıza-i telgrafiyem üzerine, derhal ma-beyn-i humayün, Bab-ı âli'den istizah keyfiyet eylemiş ve tarafı sadarettten dahi cevap-ı mahlulü meşruh verilmiştir:

Makam-ı Saderete

Süleyman Paşa Hazretlerinden mabeyni humayüne gelip suret-i mahlulesi leffen irsal kılınan telgrafnameye nazaran Kosava vilayetinden Niş ciheti için mürettep Prizrin asakiri muavenesi ile muavene-i mütehaşşide-i sairenin Bab-ı âlinin emri ile dağılmış olduğu anlaşılmış oluyor. Bu emri itaya sebep ne ise hemen işarı emir ve ferman buyruldu. Ol babta emir ve ferman hazreti men lehül emrindir.

5 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i Hümayün Baş Kitabet Celilesine

Asakir-i merkumenin ol havaliye celb ve cem olunupta dağıtılması için emri resmi verilmiş değildir. Fakat Sırp emanetinin ilanı husumet ettiğinden evvelce Kosava vilayetinden alınan telgrafnamede asakiri mürettebenin memleketlerinden Sırp hattı imtiyazı civarına celp ile beraber içeriye akın etmelerine hemen cevaz gösterilmez ise birkaç gün içinde dağılacakları ve sonra toplanmaları müşkil ve belki gayri mümkün olacağı yazılmış ve bi vechi muharrer ol vakit Sırp lıların muhasemeye karar vermedikleri cihetle o taraftan öyle bir ilan

⁶²⁸ Zehab: Gitme, bir fikre düşünceye uyma, sapma, zihnen bir yola sapma.

vuku'undan evvel Arnavutların hattı imtiyaza getirilmesi ve zaptları kabil olamayıp da tecavüzlerine meydan verilmesi lazım gelse...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 208

idi, hareket-i harbiyenin sebebiyeti devlet-i aliyye tahmil olunacağı mulahazası ile ve meclis-i vükela kararıyla, asakiri mürettebenin ilan-ı husumetten evvel birkaç gün hattı imtiyaze takrip edilmemesi cevaben işar kılınmış idi ki, hasılı bu tebliğ ve tavsiye vilayetin inhası üzerine vuku bulup ancak şimdi ki halde bunun hükmü kalmamış yani asakiri merkumenin her türlü tecavüzü harekete kıyımları zaten mezuniyet altında bulunmuş olduğunun atabe-i seniyyeye arz-ı mütemennadır efendim.

6 – Kanun-ı evvel – 93 Ethem

İşte Sırlıların muharebeye iştirakları ve ona karşı elde bulunan kuvve-i mukaveme ile tutulan mesleki politikayı arz ve tafsil eyledik. Tecavüzlerinin keyfiyeti vuku'u dahi sırası geldikçe bast ve beyan edilecektir.

Sırlıların şu ilanı husumetleri sırasında Karadağlıların muamelatı hasmanesi bahsine gelince, İşkodra ciheti kumandanı Ali Saib Paşa'nın tarafımıza yazdığı telgrafnameyi mücmelden o havalinin ahvali mütenlemesi anlaşılabilir.

S: - Ne haldesiniz ve kuvvetinizin miktarı nedir? Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

C: - Buranın kuvve-i askeriyesi malumu devletleridir. Binaen-aleyh, bundan otuz beş gün evvel Karadağlılar bir kuvve-i külliye ile bağteten Bâr cihetine hücum ederek İspecen⁶²⁹ ve teshay vesair kaleleri yed-i zaptına geçirdi. İşkodra'ya iki saat mesafesi olan Kotıça hanına kadar kâffe-i karâ'yı yaktı ve o gün Bar kalesini muhasara haline koydu ve Potgoriçe⁶³⁰ cihetinden dahi Hot içerisine tecavüz etmiş ise de, geriye ric'at ettirildi. Şimdi Bar Kalesinin tahlisına gayret olunmakta ise de, bu kuvvet ile mümkün olmayacak zan ederim. Efendimiz şimdilik İşpoz ve Podgoriçe'yi şiddetli topa tutuyorlar başkası, yoktur efendim.

4 – Kanun-ı evvel – 93 Ali Saib

⁶²⁹ İspecen: Yunanistan'da mora sahilinde bir ada.

⁶³⁰ Potgoriçe: Yugoslavya, karadağda bir kasaba.

Müellif: “yukarıda nakil ve hikaye eylediğimiz vuku’atı harbiye’de Ceneral Gurko’yu o vakte kadar Şevket Paşa tarafından güzel bir surette müdafa ve muhafaza edilmiş ve rasanetli boğazlar ile ta Sofya’ya kadar imtidat etmekte bulunmuş olan mevakın karşısında bırakmış idik“ diyor. Mehmet Ali Paşa’ya halef olan Şevket Paşa değil, Şakir Paşa idi. Şevket Paşa ise, 31 – Teşrin-i evvel – 93 tarihinde temaruz ederek müstağfiyen Orhaniye’yi terk edip Edirne’ye gitti.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 209

Müellif: “O sırada kesretle kar düşmesi ve ekser Balkan boğazlarının Osmanlılar tarafından tutulmakta olması ve Sofya ve Filibe’de asakir-i imdadiye cem ve tahşit olunması Rusya Ceneralini Plevne’nin sukutundan evvel Balkanları mürura çalışmak teşebbüsünden geri durdurmuş idi.“ diyor.

Müellifin şu ifadesi kamilen galat-ı amizdir. Plevne’nin sükutu Teşrin-i saninin yirmi sekizinde ve Filibe ve Sofya havalisine asakir-i imdadiye sevki için bana verilen emir ise Teşrin-i Saninin otuzundadır. Kanun-ı evvelin on beşinci günü Ruslar Sofya ovasına indikleri günün akşamı müellifin dediği o asakir-i imdadiyeden ancak beş tabur Sofya’ya dahil olabilmişler idi ki Plevne’nin sükutundan on yedi gün sonra demektir. Şu halde Ceneral Gurko’yu Plevne’nin sükutundan evvel Balkanları mürura çalışmaktan men eden, evvelce de şarh ettiğimiz vechile tarafımızdan, Elena ciheti taarruzatının vuku’u üzerine Rusya baş kumandanlığından varit olan emri mahsus idi.

Müellif: “lakin mevki’yi müstahkemi mezkur sükut eder etmez, Gırandük Nikola, Balkanlar aleyhinde ki hareketi kemalî şiddet ve sür’atle icraya başladı.“ diyor.

Rusların âsârı tecavüzü kanun-ı evvelin on beşinci günü görüldüğüne göre, Plevne’nin sükutunun on yedinci günü işe başlamış oluyorlar. Bu halde, müellifin öyle sükut eder etmez Gırandük Nikola kemalî şiddet ve sür’atle hareketini icraya başladı demesi manasız kalır.

Müellif: “binaen-aleyh Ceneral Gurko’nun ordusu tezyit ve takviye olunarak seksen tabur piyade, yetmiş yedi bölük süvari ve yüz yetmiş dört kıta top’a iblağ olunmuş ve bundan başka elli iki tabur piyade, otuz dört bölük süvari ve yüz yirmi kıta top dahi ihtiyat-ı umumi suretinde olarak muhtelif Balkan geçitlerinin önünde cem ve tahşit edilmiş idi. Daha biraz sol tarafta ise, on iki tabur piyade ve sekiz bölük süvari ve otuz sekiz kıta top’tan mürettep bulunan on birinci kolordu dahi İslimiye ve Tevardıça geçitlerine mukabil bulunup seksen

dört tabur piyade ve elli dört bölük süvari ve üç yüz yetmiş kıta top ile kalâ'yı erbea mukabelesinde tarasutta bulunan on ikinci ve on üçüncü kolordularla irtibatta bulunmakta idi.

Elli tabur piyade otuz bölük süvari ve iki yüz kıta top'dan mürettep bulunan aşağı Tuna ordusu dahi, Doruk müvasalesini temin etmek üzere bir müfreze piyadesini ihtiyat olarak (Çarnavüd'e – Köstence) hattı üzerinde terk ederek istihdamı kabil olabilir idi. Asakir-i merkumeden başka olarak altmış beş tabur piyade ve kırk dört bölük süvari ve yüz yetmiş kıta sahra topuyla kırk kıta sahil muhafazasına mahsus top'dan mürettep olarak elde bir Romanya kuvveti daha bulunuyor idi ki bunun sülüsani Vidin'i muhasaraya ve bir fırkası dahi Plevne esirlerini muhafazaya memur edilmişti.“ diyor.

Rusya'nın kuvve-i hakikiyesi ne miktar olduğuna dair malumatı esasiyemiz bulunmadığından, Müellifin bu bab'da ki gavlini tasdik ve tekzip edemeyiz. Şu kadar ki, on birinci kolordunun sekiz alayı piyade, iki alayı Kazak süvarisi ve iki liva topçudan ibaret olduğu ve muahharan Bulgaristan'a gelen Gırnada'ya ikinci fırka da on birinci kolorduya iltihak eylediği halde, Müellifin kolorduyu mezkuru on iki tabur piyade sekiz bölük süvari ve otuz sekiz kıta top'dan mürettep göstermesi elbette bir sehve mebni olmalıdır. Ceneral Eskoblaf ve Radeski Kumandanlarıyla Şıpka aleyhine sevk edilen kuvvetin bu meyanda olup olmadığı dahi muhtacı hal ve tefsirdir.

Alınan malumata göre, Ceneral Gurko'nun mevcut maiyet dahi seksen taburdan ziyade olmak lazım gelir. Coryan deresinden Nakoşova'ya inen merkez kolu (31) tabur piyade, (16) bölük süvari, (44) top ve Ponuk üzerinden Elziyence'ye inen sağ kol (5) tabur piyade, (16) bölük süvari, (8) top ve Merkova⁶³¹ ve Bonova tarafına inmeye memur sol kol (9) tabur piyade, (4) bölük süvari, (12) top ve Kamerli'nin karşısında ki mevaki'da (62) tabur piyade ve (52) top ve Letaguh karşısında (5) tabur piyade, (8) bölük süvari, (30) top ve İzladı karşısında (5) tabur piyade, (2) bölük süvari, (2) top ve Toryan'dan Ceneral Harçof kumandasıyla geçen (7) tabur piyade, (10) bölük süvari ve (24) top olduğunu lakırdayan müellifleri ilan eylemişler idi ki, mezkur kuvvetler, doğrudan doğruya Ceneral Gurko'nun mevcudu maiyetidir. Müellifin ihtiyatı umumi suretinde muhtelif Balkan geçitlerinin karşısında diye gösterdiği elli iki tabur piyade ve otuz dört bölük süvari ve yüz yirmi kıta top,

⁶³¹ Merkave: Şehrizar, Kuzey Irak'ta bulunan eski bir Osmanlı eyaletine bağlı bir sancak.

Şıpka ve etrafıyla Hain ve Ferdiç ve Keçidere ve Demirkapı ve İstiraga ve Kazan geçitleri mukabillerinde ki Rus...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 211

asakirinden ibaret olup bu hesabın haricindedir. Şu halde indel'cem Gurko ordusunun mevcudu yüz on dokuz tabura balığ oluyor ki, müellifin ravi olduğu mevcuttan otuz dokuz, kırk tabur daha ziyade demektir.

Maa-ma-fih, Rusların resmi tarihi harplerinden şimdiye kadar elbette bu hakikat meydana çıkmış olmalıdır.

Müellif: “muharebeye alışmış ve istihsal olunan netayiç ile gayretlenmiş olan bu ehemmiyetli kuvve-i askeriye karşı Osmanlıların vesaiti tedafi'yyeleriyle askerleri neden ibaret idi?

Kanun-ı evvelin on beşinde Osmanlıların kuvve-i mevcudiyeleri ziyade gösterilen mevakıda münkasem⁶³² olarak miktarı âti'den ibaret bulunuyor idi:

80000	Şark veyahut Tuna Ordusu
16000	Aşağı Tuna'da bulunan Mısır Ordusu
35000	Silistre, Totrakan, Ruscuk, Şumnu ve Varna Müstahfızları
30000	Şıpka Ordusu
35000	Vidin ve Niş Müstahfızlarıyla Sırp hududunda bulunan asakiri müterassıda

226000 Yekün. “ diyor .

Müellifin, Kanun-ı evveli efrancinin on beşi ve ruminin üçü tarihli olarak orduyu hümayünların mevcutlarını maruf olan bu cetveli nereden ele geçirdiğini bilemeyiz. Kanun-ı evveli ruminin üçüncü günü Tuna Şark ordusu mevcudunu seksen bin gösterip asakir-i

⁶³² Munkasım: Kısım kısım bölünen, bölük bölük olan, bölünmüş olan.

mısırye ile kala'yı erbea mevcutlarını bunun haricinde bırakmış idi. Halbuki Teşrin-i evveli rumi ibtidasında, Müellifin beyan ettiği Tuna şark ordusu (52510) mevcutlu (93) tabur nizamiye ve redif ve müstahfız ve muavene ve zaptiyeden mürekkep piyade ve (3363) nizamiye...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 212

ve muavene ve zaptiyeden mürekkep süvari ve otuz batarya top'a mensup olmak üzere (3510) nefer de topçu'dan ibaret idi. Ceman maa zabitan ve hizmetciyan ve mekariciyan ve hademe-i hastagan ve saire (69383) kişi idiler. Halbuki bu tarihten, müellifin işaret ettiği 3 Kanun-ı evvel tarihine kadar, hastahaneler de vefat edenler ve alil ve sakat olup tebdili havaya gidenler, ve firariler ve Lom boyunda ve Ruscuk'dan Elena'ya kadar iki mah müddet içinde tedafi ve taarruzu ve büyük küçük vuku'a gelen muharebatta ki şüheda ve mecruhin alel cümle tenzil edilecek olur ise, Kanun-ı evvelin üçünde mevcut mezkurun elli bin kişi raddesine tenezzülü tabiidir.

Mısırlere gelince: bunlar on üç tabur piyadeden ibaret idi. Mevcutları (10794) kişi idi. Süvari mevcutları bulunan (657) ve topçu mevcutları olan (1303) nefer dahi ilave kılındığında ceman (12754) kişi eder. Bunların dahi Teşrin-i evvel ve sani mahları zarfında şerhi mezkur mucibince zuhur edecek noksanları ındet'tenzil on bin kişi kalmış olur. Ruscuk ve Silistre ve Varna ve Şumnu kalelerinde gıraz asakir-i mısırye (45) tabur piyade var idi.

Piyade ve süvari ve topçu ve kale taburcusu olarak nizamiye, redif, müstahfız, muavene ve zaptiyeden mürekkep olmak üzere (33385) kişi var idi. Lakin bu mevcudu terkip eden miktarın kısmı azamı, yani yirmi beş bin ve küsür miktarı, Ruscuk ve Silistre mevcutları olup daima muamelatı harbiye içinde bulunduklarından nekayısı tabi'yye-i meşruha nisbeti bunlardan da ındet'tenzil Kanun-ı evvelin üçünde ancak yirmi beş bin mevcut elde kalmış olur. Müellif Hacıoğlupazarcık'ında ki müfrezeyi unutmuş olduğundan, Teşrin-i evvel evailinde gıraz'ı mısıryyün orada ki piyade ve süvari ve topçu mevcudu (7784) kişi idi ki, bu dahi nisbeti meşruha mucibince ındet'tenzil, beş bin kişi kalmış olur. Vidin ve mülhakatında redif, müstahfız ve muavene yirmi bir tabur olup maa topciyan mevcudu kaffesi (12323) kişi idi. Bunun da lâ-akall (2323) nefer avarızı zaruriye-i meşruha mucibince noksan bulunduğu gibi (10,000) kişi kalmış olur. Niş ve Şehirköy ve havalisin de dokuz tabur redif ve müstahfız bulunup topçu ve süvari ceman (6835)kişi idi. Bu dahi badet'tenzil (5000) kişi kalır.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 213

Metroviçe, ve Raguzna balkanı, Yenipazar, Seniçe, Dokuplan, Yenivaroş ve Pirepol gibi Yenipazar kumandanlığının Sırp hudutu üzerinde vaki on üç taburu dahi, gerçi jurnalı yok ise de (6000) kişiden ziyade değil idi; şu halde:

50000 Tuna Şark Ordusu

10000 Asakiri Mısriyye

25000 Silistre, Totrakan, Ruscuk, Şumnu, ve Varna Müstahfızları

5000 Hacıoğlupazarcık'ı Muhafızları

21000 Vidin ve Niş Müstahfızlarıyla Sırp Hudutunda bulunan Asakiri Mütarassıda

111000 Yekün var idi.

Lakin bu asakir meyanında ki müstahfız ve muavene ve zaptiye taburları, ki hakikaten, devleti osmaniye'nin kuvve-i müdafası sayılmak nokta-i nazarından hemen hiç ehemmiyet ve kıymetleri yok idi ve belki orduyu hümayünler mabeyninde vücutları intizamat ve terbiye-i askeriye muhal idi. – Esna'yı muharebede pek çok uygunsuzluk ve sebatsızlıkları meşhût olduğu cihetle mazarrat ve tehlike-i mütahakkıka idi, bu kısım da badel ihraç, nizamiye ve redif olarak piyade ve süvari ve topçu sınıflarına mensup elde seksen bin kişi kalmış olur. Maa-ma-fih, şu mevcut içinde asakir-i mısriyye ile beşinci orduya mensup taburların kısmı azamı ve kısmen sani ve alel husus salis-i redif taburları dahi sahihan asker tanılacak; şayanı emniyet bir kuvve-i osmaniye ve islamiye'dir denecek takımdan değildir. Bunlarda an cihetih ehemmiye mevcuttan düşürülecek olursa Rusların bunca mühim ve külliyetli kolu karşısında gerçekten ve sinnen ve kabiliyeten askerden mürekkep kırk bin kişi bile bulunmuyor idi. Mütebakisi Kargadır'ınki kabilinden bir kalabalık idi.

Kanun-ı evvel ibtidasında Şıpka'da kırk tabur piyade bulunup topçu ve süvari ceman yekünleri (22000) kişi idi. Hain ve Ferdiç Boğazlarında on tabur ve Yeni Zağra ile Tornuh istasyonunda bir tabur ve İslimiye ile mülhakatında ve Istaraka'da dokuz tabur ve Filibe ile Doyran ve Karlova ve Pırasadım derbendi gibi tevabi'inde yedi tabur ve Edirne'de bir tabur bulunduğu ceman yirmi sekiz taburdan ibaret bulunan bu kuvvet dahi, her ne kadar jurnalları elde yok ise de (12500) kişiden ziyade mevcudu havi değil idi. Bundan maada,

Kamerli ile tevabi'ından bulunan İzladi ve Sofya ve Letaguh ve Doruk'ta dahi (69) tabur olup bunların mevcudu dahi tahminen (35,000)...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 214

kişi raddesinde olmak lazım gelir ise de, Sırb'ın ilanı harbi ve Plevne'nin sükutu üzerine ve Rumeli kıtasına mensup taburlar efradı meyanında külliyyetle firar vuku'u bulmakta idi. Binaen-aleyh, Kanun-ı evvel ibtidasında Kamerli ve tevabı (30,000) kişiden ziyade ad olunamaz. Şu hesabatı muhammeniye göre, Kanun-ı evvelin üçüncü günü Rumeli'nde, Rusya ve Sırp karşısında bulunan kuvve-i mevcudiye-i osmaniye vechi ati üzere bulunmak lazım gelir:

Adedi Tabur	Mevcudu
93	50,000 Tuna Şark Ordusunun, Gaziköy mevki'inden Osmanpazarı'nın Yaylak ve Elena mevkilerine kadar imtidat eden kuvveti.
13	10,000 Ruscuk ve Varna ve Hacıoğlupazarcık'ı mevkilerinde bulunan asakir-i mısıryye
45	25,000 Silistre, Ruscuk, Varna ve Şumnu kala'ında bulunan asakir
12	5,000 Niş ve Şehirköy ve tevabi'ında
21	12,000 Vidin ve tevabi'ında
9	5,000 Niş ve Şehirköy ve tevabi'ında
13	6,000 Metroviça ve Raguzna Balkanı ve Yenipazar ve Seniçe ve Yenivaroş ve Pirepol mevkilerinde
4	2,200 Şıpka ve Kazanlık'da
10	4,500 Hain Boğazı ve Ferdiç Boğazı mevkilerinde
1	500 Yeni Zağra ve Tırnovi istasyonunda

19 4,500 İstaraga, Demirkapı⁶³³, Keçidere⁶³⁴ İslimiye, Akdere⁶³⁵ ve Çalıkavak⁶³⁶ mevakı'ında

7 3,500 Filibe, Troyan⁶³⁷, Rahmanlı, Karlova, Avretalan ve Pırasadım Derbendi mevakı'ında

69 30,000 Kamerli, İzladı, Sofya, Letaguh ve Doruk mevakı'ında

1 ____ 500_ Edirne'de

353 178,500 Bu Miktar her mevki mevcudunun süvari ve topçusu alet'tahmin dahili hesap olmak üzere maruzdur.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 215

Mezkur üç yüz elli üç taburdan ibaret olup üç saatten mütecaviz nukat-ı mütebaide ve mütehalife-i adideye dağılmış bulunan (178,500) mevcutlu kuvve-i aksami umumiye-i osmaniyyenin elli bin'den mütecaviz bulunan müstahfiz ve muavene ve zaptiye gibi işe yaramaz indet'tenzil elde (125,000) kişi nizamiye ve redif kalmış olur. Bizim kendi hesap ve mutaalaatı zatiyemizce, beşinci ordunun evvelce sarahat verdiğimiz bir kısım nizamiye ve redif ve müstahfiz taburlarıyla redif sınıf-ı saninin muahharan müteşekkil taburları ve sınıf-ı salis redifleri dahi, öyle istenildiği mertebede meziyeti askeriye haiz ve bi'hakkın şayan-ı itimad-ı asker olmadıklarından ve bil'farz meyanelerinde müstesna olarak işe yarar birkaç tabur bulunsada dahi ekalliyet üzerine bahs ve hesap cereyan etmeyeceğinden, binaen aleyh Rusya ve Sırp orduları karşısında ve mevakı'ı müteferrika-i mütebeide de nihayet (110,000) kişiye karip askerimiz var idi; deriz. Eğer elde jurnalı umumi bulunsada idi ve giraz mekariciyan ve hizmetciyan vesaire yalnız silahı endaz mevcudu, nizamiye taburlarıyla birinci ve ikinci ve üçüncü redif taburu hesap ve yekün edilse idi, orduyu hümayunların mukaddem ve evvelce müteşekkil tali redifleri ve beşinci ordu dairesinde işe yarar nizamiye ve redif taburlarının ne miktar muharip askerden mürekkep oldukları tayin eder ve belki şu yüz on bin mevcut bile nokan bulur idi. Bu hakikatı esna-i muharebede bu kadar taburları müteaddit muharebelerde

⁶³³ Demirkapı: İslimiye, Rumeli şarkı vilayeti.

⁶³⁴ Keçidere, Bulgaristan'da bulunan bir muhacir köyü.

⁶³⁵ Akdere.:Bulgaristan'da Şumnu'ya bağlı bir köy. Osmanlı- Rus savaşından sonra köyde büyük göç yaşanmıştır.

⁶³⁶ Çalıkavak: Ris, summu, preslav.

⁶³⁷ Troyan: Bulgaristan'da loçfailine bağlı bir şehir.

istihdam eden ve bizzat ateşi harp içinde bulunan bil’cümle kumandanlar tasdik ve iddia ederler.

Müellif “Vidin muhasarası“ ünvanı ile bir bahis açacak ulahların⁶³⁸ Vidin’i ne suretle tahtı muhasaraya aldıklarına ve muharebatına dair beyanı malumat ediyor ise de gerek Vidin ve gerek Rahova⁶³⁹ ve Lom⁶⁴⁰ gibi mevakıda ki muharebata dair malumatı hakikiyemiz olmadığından ol babta bahse girişmekten sarfı nazar eyledik.

Müellif “Ruscuk muhasarası“ ünvanıyla açtığı bahiste “asakiri muhafaza yirmi bin kişiden ibaret idi.“ diyor. Ruscuk’ta asakir-i mısriye ile beraber yirmi tabur var idi. Teşrin-i evvel ibtidasında süvarilerle gerek seyyar ve gerek kale topçuları mevcudu (14,395) kişi idi. Muharebe ve hastalık vesaire gibi tenzilat vuku’unda, müellifin göstermek istediği tarihte (10,000) mevcut bulunmak lazım gelir.

Umdet’ül Hakayık Sayfa 216

Müellif “Arapkonak geçidinin zaptı“ ünvanıyla açtığı bahsi mahsusunda “Plevne’nin sukutundan sonra irsali ordugahı umumice kararlaştırılan asakiri imdadiyye, Orhaniye’ye gelmek üzere yola çıkarılmış olup kendisi Balkanlara karşı muamelatı harbiyeye girdiği halde, asakiri merkume bin nisbe ihtiyat makamında kalacak idi. Üç tabur baltacı ile altı bin beş yüz kadar Bulgar, Plevne ile Sofya arasındaki yolları düzeltmeye ve daha doğru bir tarikin güzergahını hazırlamaya memur oldular. Ordunun hareketi ne kadar seri olursa olsun zahire hususunda düşar-ı müzayeka⁶⁴¹ olmamak üzere, bil’cümle tedabiri ihtiyat karene dahi ittihaz olundu.

Osmanlılar ise, askerlerinin ordugahlarının muhafaza etmek üzere civarda ve ba husus “Şerifli’de“ bazı istihkamat daha inşa eylemişler idi. Lakin, bir cümle tedabir ile beraber, temerriniz ve tahaşşüt hususu, kemali teenni⁶⁴² ve bitaet ile vuku bulmakta idi. Zira, tesadüf edilen müşkilatı maddeye, ruesa’nın⁶⁴³ ittihaz eylediği tedabiri akılane ve neferatın

⁶³⁸ Ulah: Osmanlıların, Eflak, Boğdan ve Erdel’de yaşayan Hristiyan halka verdikleri isim.

⁶³⁹ Rahova: Kaza, vidin-tuna vilayeti.

⁶⁴⁰ Lom: Vidin eyaleti.

⁶⁴¹ Müzayaka: Sıkıntı, darlık, yokluk.

⁶⁴² Teenni: Yavaş gitme, yavaş hareket etme, gecikme.

⁶⁴³ Ruesa: Başkan, reis.

gösterdikleri eseri gayretten daha kuvvetli bulunuyor idi. İşte şunun içindir ki Kanun-u evvelin onundan yirmi beşine kadar, şark tarafından ve Balkan hudutu üzerinde şayanı ehemmiyet hiçbir güne vukuatı harbiye zuhura gelmemiş idi.“ diyor.

Müellifin şu ifadesi icmal edildiği halde Plevne'nin sukutu tarihi bulunan Kanun-ı evveli efrancinin onuncu ve Teşrin-i sani ruminin yirmi sekizinci gününden, Kanun-ı evveli efrancinin yirmi beşinci ve Kanun-ı evveli ruminin on üçüncü gününe kadar Rusların ceneral Gurko'ya asakiri imdadiyye ve mühimmat ve zehair sevki ile ve tesviye-i turuku askeriye ile meşgul oldukları anlaşılıyor.

Şu teheyyat⁶⁴⁴ için de on beş gün müddet sarf edilmiş oluyor. Plevne, Orhaniye'ye yirmi saat buğd'da⁶⁴⁵ vaki olup Sofya'ya kadar da bir şose tarıkı ile merbuttur.

Şu halde Plevne'den Orhaniye'ye kadar sevk ve tahşidi asakir ve mühimmat için meydanda bir mani görülmediğinden, Orhaniye'den Corbak ve Şebink deresine kadar müceddiden yaptıkları yol, Ruslar için zahmet vermiş olacaktır ki, müellifin müşkilatı maddiye ünvanı verdiği suubet bu demektir. Ceneral Gurko'nun bu hareketi müteşebbise-i tecavüziyesini men için sevk ve tertip edilen ve kısmen Ruscuk'un yanında ki Gaziköy ve Selanik ve Hezargırad'dan Varna'ya ve oradan...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 217

İstanbul tarıkıyla ve kısmen dahi Ferdiç ve Demirkapı ve Kazan geçitleri yoluyla Ceneral Gurko'nun kuva'yı istilası karşısına çıkarılmaya çalışılan Tuna Şark Ordusuna mensup kırk dokuz taburun kat ettiği mesafeyi baide hatırlanır ise mezkur taburların kısmen Sofya ve Merkova ve Petroviçe ve Tatarpazarcık'ı ve Pırasadım Derbendin de ve temerrinizi bir gayret fevkalâde ve meziyeti hususiye-i asakiri osmaniyye demek olur.

Şu halde Plevne'nin sükutunu müteakip Ceneral Gurko'nun mevcut maıyyeti, Kamerli ve İzladı ve Sofya cihetlerini istila için takviyeye başlandığı gibi, bu tarihten itibaren yine Kamerli ve İzladı ve Sofya cihetlerini müdafaa için Şakir Paşa kolordusunun takviyesi,

⁶⁴⁴ Teheyyat: Hazırlanmalar.

⁶⁴⁵ Buğd: Kucakta, omuzda, elde götürülmek üzere hazırlanmış.

devletçe tekarrur etmiş ve ileride verilecek izahattan da anlaşılacağı vecihle ol babta tarafımıza emirler verilmiştir.

Hatırlarda kalmış olacağı vecihle Kaımmakam Mustafa Paşa'nın 19 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafnamesinde: “Rusyalıların Orhaniye tarafından kuvve-i külliye ile tesallut etmesi Balkan'ı tecavüz niyetinde bulunduklarına delalet eylediğinden ve Balkan hattı müdafaasının şimdiden esbabı takviyesine bakılmak lazım geldiğinden, Tuna şark ordusundan altmış, yetmiş taburun Osmanpazarı ve Kazan taraflarına serian sevk olunması ve bunların icabı halinde Balkan'ın beri tarafına celbi ile Edirne hattı müdafaasının muhafazasında istiğmali ve kabil olur ise Orhaniye'ye memur orduyu hümayüne muavenette istihdam kılınması tedbir ve tahattur olunmuş ve hak payı mülükaneye ledel arz sizin de bu bab'da re'yinizin alınmasına irade-i seniyye şerefi taalluk etmiş olmakla yarın arz olunmak üzere serian mütalaanızı bildiriniz.” diye yazılmış idi. Demek ki Tuna şarkından altmış taburun Balkan'ın bu yüzüne alınarak Balkan hattı müdafaasının takviyesi, yani Balkan silsilesini tutmak ve Rusları beriye tecavüz ettirmemek fikri, İstanbul erkanının izhanında tekarrur eylemiş idi.Şu kadar ki bu telgrafnamenin yazıldığı tarihte, bu askeri Edirne hattı müdafaasının muhafazası veyahut Orhaniye'ye muaveneten gönderilmesi şıklarından her ikisi beyinde bir cezm ve karar vuku bulamayıp burasını badehü görecekları lüzum üzerine tayin ve tahsis edecekler demek idi. Bize gelince, Edirne hattı müdafaası denilen hattın hangi silsile-i cibali ve nukatı harbiye ile muayyen ve mahdud olduğunu hala teşhis ve tayinde aciziz.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 218

Eğer Şıpka ve Hain Boğazı'ndan bede ile Kazan'a kadar mümted olan Balkan kısmı şarkisine bu nam verilmiş ve bu altmış tabur ile onların gerisi yani Karacadağ silsilesi ile Rodop Balkanı arası takviye kılınarak şimalen ve karben kesirü'l'ızla bir hattı münkeseri müdafaa tutulmak demek ise, bu hudutu müdafaa altmış tabur ile muhafaza olunmaz idi. Böyle bir zamanda Orhaniye ve civarında ki taburlar dahi getirilir ve Orhaniye, Sofya, Şehirköy, İzladı ve Tatarpazarcık'ı ve nukatı müteferriaları kamilen tahliye kılınarak Toryan geçitinden bede ile Karlova, Çukurlu, Filibe ve İstanimaka⁶⁴⁶ boyunca bir hattı müdafaayı tutup Rahmanlı, Pırasadım Derbendi ve Çömlek, Yeniköy ve Gaziköy ve Değirmendere gibi bir takım mevakı dahi nukatı evveliye olmak üzere elde bulundurulmalıdır ki hatta Edirne

⁶⁴⁶ İstanimaka: Kaza 1878. Filibe, Bulgaristan eyaleti.

hattı müdafaası olabilmeye şu hal ile bir miktar kesbi istidat eylesin; yoksa Orhaniye, Sofya, Şehirköy ve saire yerlerinde bulunmak şartıyla, bu Edirne hattı müdafaası Karaca silsilesine tabiyesi mefruz taburlara nam ve unvan verilirse, madem ki Orhaniye, Sofya ve Tatarpazarcık'ı cihetleri kuvvetli olmayıp düşmanın kuvvetlice tecavüzatına müsaittir, böyle bir hattı müdafa tasavvuruna vücut vermek bir fikri esasi sayılamaz. Bununla beraber, Plevne kuvvetinin zıya-i hesabı ile Orhaniye ve havalisi taburları dahi kamilen çekilmiş ve bu altmış tabur dahi onlara ilave kılınmış olsa, daire-i müdafaasının tul ve vüsati ve düşmanın külliyeti ve asakirimizin kısmen gayri muallemiyeti ve intizamsızlığı cihetleri ile kuvve-i mecmuamız cenahan Toryan geçidi yani Büyük Balkan'dan Rodop Balkanı'na kadar ve şimalen Toryan'dan Kazan ve Kesruva geçitlerine kadar itti hazı mevaki ile ifa'yı vezayıfı müdafaaya kafi ve kafil değil idi. Binaen-aleyh Plevne'nin sükutundan ve Kamerli ordusunun bir iş göremeyeceği anlaşıldıktan sonra yapılabilecek şey, Kamerli ve Sofya ve Şehirköy ve Doruk ve İzladı ve Toryan ve Şıpka ve Hain Boğazı ve Ferdiç geçitlerini ve Tatarpazarcık ve Filibe ve Yeni Zağra ve tevabi'ı gibi mülhakatı kamilen bit'tahliye Kazan ve Demirkapı geçitlerinden bedde ile, İslimiye ve Yanbolu'yu tutarak Edirne'ye kadar bir hattı müdafaayı kaviye teşkili idi. Cisri Mustafa Paşa⁶⁴⁷ ve Harmanlı ve Aşağı Karapınar gibi icap eden ileri nukatın dahi bu sırada tutulması tabi'idir.

Velhasıl Tuna şarkından Balkan'ın cenubuna altmış tabur nakli, Balkan hattı müdafaasının takviyesi ile men-ı tecavüze çaresizlik fikri ve bu taburlar ile Orhaniye ve Kamerli cihetlerinin kuvvetlendirilmesi, daha Plevne düşmezden ve Orhaniye terk olunmazdan ve Elena istirdat kılınmazdan...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 219

mukaddem merkezi saltanatca mukarrar ve müsammem tedabiri esasiyeden idi. Bu karar ve tasmime esbabı mucibe olarak gösterilen mesail heyeti müşavere-i harbiye mazbatasında daha vazih bir suretle mezkurdur. Teşrin-i saninin yirmisi tarihi ile Kaimmakam Paşa'nın ba telgraf gönderdiği heyet-i müşavere-i harbiye mazbatasının bu bahse mutaallık fıkaraatı icmal olundukta “düşmanın mikdarı küllisi Plevne ve Orhaniye cihetlerindedir. Plevne bir sekteye uğradıktan sonra düşmanın mükemmel kuvveti ile Sofya vadisini tutarak ve Şehirköyü'nde Sırpırlarla birleşerek Filibe ve Edirne üzerine yürümek ve payi tahtı büyük

⁶⁴⁷ Cisri Mustafa Paşa: Bulgaristan'ın Türkiye ve Yunanistan sınırında ve Meriç kıyısında bulunan, Hasköy iline bağlı bir ilçe merkezidir.

muhatara ve vehamete giriftar etmek fikrinde olduğu zan ve tahattur olunuyor. Binaen-aleyh, düşmanın bu harekatı istilaiyyesini karşılamak için sağ cenahı Balkan ordusuna istinaden İzladı taraflarında ve sol cenahı Şehirköy ve Sofya cihetlerinde bulunmak üzere Balkan geçitlerin elde tutacak bir kuvve-i cisime ve müntazimenin vücudu la'büddedir.

Bunun için Tuna şark kuvvetinin şeraiti musarrahası ile ve kısmen dahi tez elden Orhaniye ve civarında ki Mehmet Ali Paşa kuvveti ile birleşmesi ve düşmanı ol vech ile karşılamak ile Kazan ve İslimiye tarikleri ile Balkan'ın bu yüzüne aşırılması sureti varidi ifkar oldu. Bu fikrimizi Süleyman Paşa'ya tebliğ ediniz ve Edirne ihtiyat ordusunu da bir taraftan teşkil ediniz.“ diyor.

Bu mazbata ile Kaimmakam Mustafa Paşa'nın 19 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafnamesinde bu bahse mutaallık fıkaraı beynindeki fark, Kaimmakam Paşa Tuna şarkından beriye alınacak bu askerin, tefsirinden aciz bulunduğumuz Edirne hattı müdafaasına veya Orhaniye ordusunun takviyesine gönderilmesi şıkkını beynlerinde tereddüt gösterdiği halde, heyeti müşavere-i harbiye, yani Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşa'lar bu askerin İzladı'den Şehirköyüne kadar olan geçitlerin takviyesinde istihdamını rey ve tasvip eyliyor.

Heyeti müşavere-i harbiyyenin itikadınca “Tuna şarkında altmış tabur alınarak İzladı'den Şehirköyüne kadar serpiştirildiği halde, düşmanın Filibe ve Edirne üzerine yürümek ve İstanbul'u muhatarada bırakmak gibi melhuz olan efkarını men için karşılık tedarik edilmiş oluyor! Kaimmakam Paşa ve heyeti müşavere-i harbiyenin bu fikirlerini reddeden 21 – Teşrin-i sani – 93 tarihi ile yazdığım telgrafnamenin bu bahse taalluk eden fıkrasında “Plevne düşer ve İzladı ile Sofya'da terk edilir ise, Edirne pişgahından başka düşmanı karşılayacak bir rezimgah yoktur; Bu taburlar...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 220

ile Şıpka ve Hain Boğazı'nda ki taburlar kamilen Edirne'ye çekilmelidir ve Tuna şarkından istenilen miktar taburda İslimiye ve Yanbolu tarafından Edirne'nin sağ cenahını muhafaza etmelidir; Ruslar İstanbul'u tehdit manevrasına kıyam edecek olur ise Tuna şarkından İslimiye ve Yanbolu üzerine kırk, elli tabur geçirerek bizzat kendim vazife-i müdafaayı ifa için gelirim.“ dedim. İnsaf olunsun , şu halde makamı kaimmakami ve heyet-i müşavere-i harbiyenin mi, yoksa benim mi re'yim isabet etmiş oluyor? Bana başkumandan sıfatı ve mesuliyeti bari tahmil kılındığı halde, merkezi saltanatca maruzum hiç de nazar-ı

takdir ve ehemmiyete alınmadı. Plevne'nin sukutunu müteakip heyet-i müşavere-i harbiye erkanının yani Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşa'ların re'yleri mamulün bi'ittihaz olunarak bana suret-i mezkur ve Sait Paşa ile Rauf Paşa'nın imzaları ile mahtüm⁶⁴⁸ telgrafname gönderildi. Bu telgrafnamenin mebhase⁶⁴⁹ taalluk eden fıkara hülase ve icmal edildikte "Plevne düştü. Çare-i selametimiz evvelkinden ziyade sebat mukavemettedir. Düşmanın bu günden sonra umum kuvveti ile Balkan'ın içlerine ve belki Edirne'ye ve daha ileriler, yani İstanbul'a tesallut edeceği bedihidir. Binaen aleyh, yapacağımız şey, Sofya yani Kamerli'de bulunan ve firara hazır oldukları ve sebatsızlıkları devletçe de tahakkuk eden Kamerli kolordumuzun kuvvetinin teksiri ve şimdiden Edirne hattı müdafaasının tesisidir. Bunun için Tuna şark ordusu kuvvetinin kısmı azamının en kestirme ve salim tarikler ile Balkan'ın bu tarafına sürati tama ile uğramaları zaruri ve düşmana karşı kafi bir kuvve-i müdafaası hasıl edeceğimiz cihetle atımız için dahi faideli görülüyor. Siz evvelce Tuna şark ordusundan tabur-u ahz ve efrasına itiraz etmiş ve alındığı halde Tuna şark ordusunda ki kala ve istihkamatın muhafazası mümkün olamaz ve hattı müdafaası bozulur, demiş idiniz; gerçi bu kala ve istihkamatın muhafazası lüzum-ü mühim ise de, düşmanın Sofya cihetindeki askerimize dahi galebesi ile Edirne'ye tecavüzü ve belki fethinden beri istila görmeyen İstanbul'a teveccühü halinde, artık Tuna şark ordusunun daire-i muhafazasındaki mahallerde sebat, bit'tabı maksada hizmet edemeyeceğinden maada belki bir hareket-i şedide ile birbirlerine olan ittisalâtın kesilmesi dahi akvayı ihtimal olmakla binaen aleyh, Tuna şark ordusundaki yüz altmış taburdan yüzünün oranının müdafaasında ibkası ile, altmışının Balkan'ın bu tarafına sevk ve nukat-ı lazıme tabiye olunması ile ma'bihil maksat olan hattı müdafaasının tesisi emri mühimi hasıl olur; düşman da...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 221

Plevne'yi aldığı cihetle bu tarafa teveccüh edeceğinden, eğer bu altmış tabur düşmanın hareketi ile mütenasiben hareket eylemeyip de cüz-ü taahhur eder ise, sonradan vüsulleri faide bahş olamayacağından, bu saatten itibaren kemal-i süratle tahrik ve sevkleri vücub-u kati tahtında görülüyor, bu baktaki mütalaa-i aliyyelerinin şimdi beyanına müntezeriz.“ diyor. Şu halde Plevne düştükten sonra dahi devlet, mukavemet ve sebat fikrini muhafaza etmekte idi; bu mukavemetin dahi öyle benim haberim ve zehabım gibi Edirne'ye çekilmek ve İslimiye

⁶⁴⁸ Mahtüm: Hatemlenmiş, mühürlenmiş, kilitlenmiş bağları.

⁶⁴⁹ Mebhas: Birşeyin arandığı yer, arama, araştırma yeri.

ve Yanbolu arasına Tuna şarkından taburlar geçirmek gibi manevralar icrası ile imkan husulü itikadında değil idi. Tuna şark ordusundan Sofya cihetine altmış tabur göndermek ile, bu emniyyenin vücut bulacağını zan etmekte ve Kamerli ve Sofya cihetlerinin teksir kuvveti ile o cihet nukatının tesfiyesine “Edirne hattı müdafaasının tesisi“ namı verilmekte olduğu anlaşılıyor. Ben ise 21 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli telgrafnamemde “eğer Plevne düşerde Kamerli ordusunun da yerinde sebat edemeyeceği anlaşılır ise onlar ve İzladı ve Şıpka ve Hain Boğazı vesaire kuvvetlerini kamilen geri çekip Edirne’yi rezimgah ittihaz ve ben de Balkan ile Edirne arasında, Tuna şarkından geçireceğim bir kuvve-i seyyare ile Yanbolu ve İslimiye cihetlerinde bulunarak, müdafa edeceğim.“ demiş idim.

“İşte Plevne düştü. Kamerli kolordusunda ki müstahfızların firara hazır oldukları ve nizamsızlıkları kumandanı lahık tarafından dahi tasdik olunuyor ve devletçe de artık bu askerin işe yaramayacağına kanaat hasıl oldu. Sen de başkumandansın ve bâ irade-i seniyye mes’ulü müstekilsin. Artık tasmin eylemiş olduğun müdafa planını icra et.“ demelerine müntazır iken, bilakis kaimmakam paşa ve heyeti müşavere-i harbiye namını alan Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşa’ların reylerini teyiden telgrafname yazılması ve bu babda masruf olan reyimden de kat’an bahs olunmaması beni fevkalgaye müteessir ve delhun etti. Plevne dahi düşükdü ve en güzide bir kuvve-i cesime-i osmaniye dahi ol vechile israf ve iza’a kılındıktan sonra, Rusların sil istilasına karşı, kısmı âzamı müstahfız ve muaveneden ve hıs ve haşaâk kabilinden olan asakirin imkanı mukavemetini tasavvur etmek hayalat ile uğraşmak kabilinden ve mağlubiyyet bütün bütün muhakkak idi. Ben ise vaziyeti şahsiyem ve emaratı müteaddide delaletiyle zaten üzerime bir felaket teveccüh intizarında idim. Şehirköyü’nden bede’ ile ta Edirne’ye kadar bunca kasabat⁶⁵⁰ ve karânın tahliye ve terki...

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 222

mesuliyetini derahde edipde “bila muharebe düşmana terki istilayı keşad ediyordu.“ dedirterek şematat-ı a’dâya sebebiyet vermek gibi sü-ü akıbeti derpiş etmekte idim. Ve nasıl olsa ve ne kadar besaletkarane davranılsa, nihayet üç dört mah Edirne’de sebat edilebilir idi. Şu müddet içinde Rusların Edirne etrafında bir kuvve-i muhasara bırakarak İstanbul’a teveccüh edebilmeleri eğlabı melhuz idi.

_____ ⁶⁵⁰ Kasabat: Nefes boruları, bronşlar.

Böyle bir vakitte “Balkanlar devletinin bir hattı müdafası idi. Bunların bila muharebe terki, adeta ihanettir. Eğer terk edilmese idi, şimdi Rusları İstanbul surlarında görmez idik.” gibi sözler, gerçekten herkesi ikna edecek kuvveti haiz bulunduğundan mezkur 30 – Teşrin-i Sani tarihli telgrafnamenin vüsulu üzerine, bir de bu mülahatayı uzun uzadıya müteselsilen zihnimden geçirdim. Zan olunmasın ki, 30 –Teşrin-i sani– 93 tarihli telgrafname ahkâmına, şahsıma müteveccih mesuliyetten havfen muteriz bulunmadım. Saltanatı seniyyenin selameti ve vatan ve milletin husulu saadeti için –Bilahere takdir olunmasa bile– yine arzı hakikatten geri durmak rede’etini irtikap etmez idim. Lakin hatırlarda kalmış olacağı vechile, Sadrazam Ethem Paşa, 19 –Teşrin-i sani– 93 tarihli telgrafnamesinde “Düşmanın Balkanları tecavüz ile Edirne’yi tehdit edememesi şimdi devletçe en mühim bir meseledir. Hiç olmaz ise iki ay ve nihayet bir buçuk ay kadar olsun Balkan hattının muhafazası bi gayeti mühim ve mültezemdir.” demiş idi. Bir buçuk ay demek kırk beş gün demek idi. 19 – Teşrin-i sani ibtidası itibariyle, nihayet Kanun-ı saninin ikisine kadar Balkan hattı müdafasının tutulmasında politikaca ehemmiyet ve tutulmak bi’gayeti mühim ve mültezim olduğu ve devletçe resmen bildirildiği halde hattı mezkuru bozmak tarikını iltizam ve ol babda ısrar etmek dahi benim için bi’hakkın hatırı hıraş olmakta idi. Binaen-aleyh hakikatı anlamak ve orduların kuvayı mukavemeti kalmadığını ve Sırp’ın harbe iştiraki tezyidi müşkilat ettiğini, Balkan hattı müdafasının tutulabilmesi imkansızlığını anlatmak ve gaile-i harbiyenin indifa’ın çalışmaktan başka çare-i yegane kalmadığını arz etmek üzere İstanbul’a gitmeyi azm ve cezm ettim. Gerek kendi planım tezviç edilsin ve gerekse Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşaların dediği olsun her halde Tuna Şark ordusundan Balkan’ın cenup tarafına taburlar geçileceğinden İstanbul’da edeceğim telkinat üzerine badehü icra’yı icaplarına bakmak üzere kendimi hemen bir icra memuru gibi adderek 30 –Teşrin-i Sani tarihli telgrafname ile tavsiye...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 223

olunan, Kamerli havalisine altmış tabur göndermek manevrasına itiraza lüzum görmedim ve telgrafname-i mezkure şu vechile cevap verdim.

Ma-beyn-i Hümayuna, Kaimmakam Paşa’ya

Tuna Şark ordusu dairesinden altmış tabur ferik ve tayini pek ağır bir mesele ise de şimdi imkanın müsait olduğu merteye uğraşarak Balkan’ın öte yüzüne tabur geçirmeye sağı ederim. Lakin bu halde Elena mevkisinin hemen yarından itibaren terki ve oradaki taburların

hemen Balkan'ın öte yüzüne nakli iktiza eder. Maa-ma-fih bu taburlar her mevki'den ahz ve cem edileceğinden tahaşşütleri la'ekal on beş güne kadar mevkufdur. Birde bu taburlar için mahalli sevk tayin buyurulmadığı gibi kim kumanda edecek ve nerede toplanacak burası dahi tayin olunmaksızın ale'lamy⁶⁵¹ nukatı lazıma tabir buyurulmuş; Çünkü, bu taburlar, gittikleri yerde tayinat ve mühimmat ve edecekleri cihet için dahi vesaiti nakliye ve sevkiyat ister. Binaen aleyh hem kumandanın ve hemde gönderileceği cihetin tayini ve bendenizin dahi nerede bulunacağımın tasrihi idaresine müntazırım.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Gerçi altmış taburun Sofya cihetine tahşidi gösterilmiş ise de Edirne hattı müdafası tabiri zihnimi teşviş ettiği gibi telgrafname-i mezkur da nukatı lazıme tabirinin de bulunması o lüzum teşhisi bana bırakılmış zemininde bir manayı da işrap ettiği halde, Sofya ciheti sözlerinin tekerrürü ve 19 ve 20 – Teşrin-i Sani tarihli telgıraflar münderecatı, mutlaka nukatı lazımeden muratları yine Sofya ve Kamerli cihetlerindeki nukat lazım geleceğini zihnen tasarladığımdan kendi planıma olan muhalefeti sarahate çıkarmak ve işi meşbuhiyetten kurtarmak için bir vechi mezkur istifsar⁶⁵² ve istizah⁶⁵³ ettim. Altmış tabur büyük bir ordu demek olduğundan kimin kumandan tayin kılınacağını sordum. Çünkü bizde fırka ve yahut kolordu ve teşkilatı yok ki, filan kolordu veya filan fırka gitsin emri verilsin; o kolordu veya fırkanın kumandanı başı ucunda olacağı cihetle bu yolda bir suale lüzum görülmesin. Bununla beraber altmış taburun Balkan'ın cenubu mailesine nakli ve vaziyet-i harbiyyenin tebeddülü ciheti ile benim dahi Tuna şarkından Edirne cihetine karargahımı nakletmekliğim zaruri ve şu münasebetle arzıma fi'elbal...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 224

etmek üzere İstanbul tariki ile harekete vesileci isem de vaktiyle Tuna şark dairesinden bila istizan ayrılmamaklığım hakkında irade-i seniyye istihsal kılınmış olduğundan, binaen-aleyh kendi bulunacağım mahalli dahi suale mecbur oldum; kaimmakam seraskeri Rauf Paşa tarafından dahi istizahat-ı mezkureme cevaben şu telgrafnameyi aldım:

⁶⁵¹ Ale'lamy: körü körüne, körükleme.

⁶⁵² İstifsar: Sorma, sorulma.

⁶⁵³ İstizah: Birşeyin açık olarak bildirilmesi, isteme, açıklama.

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Hasb'ül-hal Tuna Şark Ordusunun kısmı azamının Balkan'ın beri tarafına nakli hakkındaki iş'ara cevaben 30 – Teşrin-i Sani – 93 tarihli alınan telgrafname-i devletleri meclisi has-ı vükelada kıraat olundu. İşaratı âsifanelerini tastik'den başka mutalaa olmayıp kumandanlıkda derkar olan iktidarı âlilerine ve Balkanın beri tarafında hasıl olan ehemmiyet fevkalade'ye mebni zatı devletlerinin buluması ve Tuna tarafı kumandan vekaletinde Fazlı Paşa hazretlerinin bulundurulması ve nakil olunacak askerin nerelere sevki ve nerelerde bulundurulması lazım gelir ise, ona göre harekete zatı samilerinin mezun olması ve hal ve zamanın ehemmiyeti cehetiyle bu günkü günde nukatı tedafıye İzladi'den Sofya'ya kadar olan mevaki geçitleri olduğundan getirilecek askerin altmış taburdan az olmaması ve mümkün ise daha ziyade getirilmesi hususatının ve nakliyat vesaitinin tedariki emrinde buraya ait mesai bi'deriğ tutulacağından her ne muktezı ise iş'ar kılınmasının sub-u âlilerine bildirilmesi ve sevk ve tabiye-i ceyş ve kumanda murahhasıyeti devletlerinin teyit kılınması müttehiden tezekkür olarak irade-i seniyye-i padişahi dahi ol merkezde muteallak buyurulmuş olmakla tebliği irade-i seniyyeye müsareat kılındı. Mantuk-u âlisinin hemen ifasına himmet buyurulması temenni olunur. Fazlı Paşa'nın Tuna kumandan vekaletinde bırakılması şayet nezdi devletlerinde tensip buyurulmaz ise, intihap buyurulacak diğerinin tayini ile, iradesi istihsal olunmak üzere keyfiyetin iş'arı dahi re'yi devletlerine havale kılınır efendim.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Bu telgrafnamede “sizin 30 – Teşrin-i sani tarihli telgrafnameniz meclisi hası vükelada kıraatlandı. Balkan'ın beri tarafına geçirilen askere kimin kumanda edeceğini sormuş idiniz. Balkan'ın beri tarafının şimdi ehimmiyeti favkaladesi var. Kumandanlıkta derkar olan iktidarınıza mebni sizin bulunmaklığınızı ve Sofya tarafının kumandan vekaletinde Fazlı Paşa'nın kalması...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 225

ve hal ve zamanın ehemmiyeti cihetle bugünkü nukatı tedafi'ıye, İzladi'den Sofya'ya kadar olan mevaki geçitleri olduğundan, naklolunacak askerin nerelere sevki ve nerelerde bulundurulması lazım gelir ise ona göre harekete zatı samilerinin mezun olması ve sevk ve

tabiye’i ceyş ve kumanda murahhasiyeti⁶⁵⁴ devletelerinin teyit kılınması hususlarını müttehiden müzakere ve badehü hak payı şahaneye arz ettik. İrade-i seniyyede o vechile şeref taalluk etti.“ diyor. İşte şu telgrafname bütün bütün izale-i iştibah ederek Tuna şarkından nakli emrolunan altmış taburun makam kaimmakami ve hey’eti müşavere-i harbiye telgrafamelerinde ki fikri teyiden, İzladı’dan Sofya’ya kadar olan geçitle mevakına tabiyesi meclisi hası vükelanın dahi tasvip ve kararı müktezasından imiş, meclisi mezkurenin bugünkü günde “nukatı tedafıye, İzladı’dan Sofya’ya kadar olan mevakidir.“ diyor. Sabık Kaimmakam Mustafa Paşa dahi öyle demiş idi. Lahik⁶⁵⁵ da yine öyle diyor. Bu cümle deycilerin vasıta-i istişare ve mütemennileri ve umur-u harbiyece akıldaneleri bulunan; hey’eti müşavere-i harbiye namıyla neşri ifkar eden Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşalar da öyle iddia ediyorlar. Binaen aleyh iradatı seniyye de o yolda istihsal kılınmış olduğundan artık Tuna şarkından Balkan’ın cenup ve resanına nakil olunacak taburların indel iktiza öyle Yanbolu ve İslimiye cihetlerine alınması ve diğerlerinin Edirne’ye merkezlendirilmesi gibi fikir ve planların icrasına kat’a mahalli sarf kalmıyor. Esna’yı harpte, Hersekte teveccüh ettikçe, bana bir murahhasiyet verilir idi. Aradan birkaç gün mürurunda da hükmünün infisahı âdet hükmüne girmiş idi. Plevne’nin muhasara-i evveliyesi zamanında verilen Tuna şark ordusu umum kumandanlığının bahşettiği murahhasiyet, Osmanpazarı’ndan musammem olan taarruz planını men ile ve Plevne’nin muhasara-i taliyesinin son günlerinde, Rumeli harp orduları ünvanıyla tezyit ve teyit edilen murahhasiyet, Plevne imdadı manevrasıyla Balkan’ın berisindeki mevakinin ve Plevne sevkياتının muayenesi gibi metalimin reddi ile fesih ve naks edildiği gibi bu defa ki teyit edilen murahhasiyet dahi bir çok evamir-i müteselsile-i dilerişane ile naks ve ihlal edilerek hükümsüz bırıldığı, sırası geldikçe tafsil ve tezekkür kılınacaktır. Her ne ise “İstanbul’a gider de belki planımın icrasına çaresiz olurum; nasıl olsa bu taburlar, Balkan’ın cenubuna geçeceklerdir. Bunlar, kısmen Tatar Pazarcığı ve havalisine sevk edilmiş olsa bile, bilahere şimendifer vasıtasıyla celpleri kolaydır.“ diyerek ve şayet planlarına muhalefet yüzü gösterir isem, İstanbul’a...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 226

gidip arzı hakikat etmekliğime mümaneatta bulunurlar diye tahattur ederek sevkıyata başlamış ve daha Teşrin-i Saninin otuzuncu günü bu saatten itibaren taburların hareket

⁶⁵⁴ Muhhasiyet: Muhraslık delegelik.

⁶⁵⁵ Lahik: Lühük eden, yetişen, ulaşan, eklenen, sonradan tayin edilen.

ettirilmesi için verilen emri sarih üzerine mevaki kumandanlarına şu vechile tebliğ emir eylemiş idim:

Elena'da Fuad Paşa Hazretlerine

Plevne düçarı istila ve Osman Paşa esir olmakla işin rengi kamilen tahavvül ederek Elena'nın terki tabii hükmüne girdi. Şimdi zatı âlileri refakatlarında bulunan taburları Ferdiç tariki suhuletli görünür ise oradan veya İstaraka'dan veya bir kısmını Ferdiç ve kısmı diğerini İstaraka'dan hemen Balkan'ın öte yüzüne aşirmaya gayret buyurunuz. Ferdiç ile Demirkapı geçidi muhafazasına mahsus olan taburları, yine yerlerinde kalıp, siz baki yirmi sekiz taburu Yeni Zağra'ya sevk ediniz. Lakin Elena'dan ve Azmi Paşa cihetinden çekilir iken düşmanın yüklenmesi dahi eğlabı me'mül olduğundan, bunun için topları geceden aşirmaya ve mühimmat vesaireyi evvelce nakletmeye ve gayet müntazam ric'at eylemeye velhasıl hıyni istilada gösterilen âsârı gayretten on kat daha ziyade burada himmet ve hazakat⁶⁵⁶ sarfıyla zararsızca geri çekilmeye gayret buyurmaları mütemenna ve bu telgrafımın cevabı ve hareketin tayin vakti şiddetle müntezardır.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Osmanpazarı Kumandanı Kerim Paşa Hazretlerine

Plevne elden çıkmış ve Osman Paşa mecruhen esir düşmüş olduğu haberi hüve-lnaki alındı. Balkanın öte yüzüne şıtap olunması emri mabeyni hümayundan verildi. Binaen-aleyh Elena'nın terkiyle Fuat Paşa'nın hemen Balkan'ın öte yüzüne geçmesini şimdi kendisine yazdım. Lakin, Balkan'ın öte yüzüne la-akall altmış tabur istendiğinden bil'muhabere Azmi Paşa çekilir iken hemen sizde Kesruva'dan askeri geri alarak ve doğruca Yayla'ya avdet eylemeleri ve avdetin ferdası günü Osman Bey veya Zühtü Bey refakatında oraya dört beş tabur ve bir iki top terk ederek baki taburlar ile Kazan'a avdet ve orada diğer emre intizar eylemeleri ihtar olunur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 227

⁶⁵⁶ Hazakat: Hazırlık, ustalık, uzluk.

Cuma Kumandanı Salih Paşa Hazretlerine

Plevne'nin istila bulması ve Osman Paşa'nın mecruhen esir düşmesi üzerine, Balkan'ın öte yüzüne cem-ı kuvvet mecburiyeti hasıl olduğundan, Elena'da ki askerin Balkan öte yüzüne ve Kerim Paşa'nın kuvvetinin bir kısmı ile Kazan mevkesine ric'at ve kısmı diğerinin yine Yayla'da ibkası emrini verdim. Zatı âlileri dahi, Kerim Paşa ile bil'muhabere, Kesruva'dan çekildiğiyle mevki'yi mukavemetimiz bulunan Sarı Nasuhlara hemen çekilerek kemakane ifa'yı vazifeye itina buyurmaları ve ictima eden Çerakese vesaireyi de dağıtmaları mütemennadır.

30 – Teşrin-i sani – 93 Süleyman

Gaziköyü'nde Fazlı Paşa Hazretlerine

Gece ma-beyn-i hümayundan aldığım telgrafname, Plevne'nin istila ve Osman Paşa'nın mecruhen esir olduğunu hâki ve Balkan'ın öte tarafına serian altmış tabur ifraz ve irsalini âmir olmakla Elena'da ki kuvvetimizin Balkan'ın öte cihetine geçmesini Fuat Paşa'ya Yaylada birkaç tabur asker bırakarak, bakisini bil'istishab⁶⁵⁷ Kazan'a gitmesini Kerim Paşa'ya ve bulunduğu ileri noktalarından Sarınasuhlar mevkesine çekilmesini dahi Salih Paşa'ya yazdım. Şimdi, bugün saat sekize doğru Gaziköyü'nde yedi ve Nisova'da bir ve üçer tabur da Selanik ile Kostaniçe⁶⁵⁸ bırakarak, baki on sekiz taburu zatı vâlâları ve Sabit Paşa ve Hasan Paşa ve İbrahim Paşa bil'istishab, hemen Hezargırat'a müteveccihen hareket ettiriniz. Gaziköyü'nde ki taburlar ile Selanik ciheti taburları Ferik Osman Paşa kumandasında kalıp hıyn-i hacette yani düşmanın Gaziköy üzerine Ruscuk'u muhasara azmiyle kuvve-i külliyesi gelip de Gaziköyü'nde sekiz tabur mukavemetten aciz kaldığı halde, bir mücib-i karar, Ruscuk'a çekilmesini ve kezalik, Selanik taburlarının dahi Hezargırad hattı müdafa ve muhafazasını teşkil eylemelerini şimdiden kumandanlarına itayı malumat ediniz. Selanik cihetine Maçkalı Osman Bey'i veya sair birini kumandan nasp edip, onun intihap edeceği diğer bir kimseyi de Kostaniçe'de bulunacak alaya tayin ediniz. Bendeniz de bugün Hezargırad'a gidiyorum. Dünkü muharebe vuku'atının malumatı resmiyesini gönderiniz ki, İstanbul haber bekliyor.

⁶⁵⁷ Bil- istishab: Beraber alarak, ile birlikte.

⁶⁵⁸ Kostaniçe: Bosna Eyaleti'nde bir kaza.

Tevcih edilen hususiyet-i kumandayı derahde etmek üzere Tatar Pazarcık'ına hareket...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 228

edeceğimi ma-beyn-i hümayun ile makam-ı kaimmakamiye maal beyan bu babda ki mutaleatı zatiyemi ve planımı arz etmek üzere İstanbul tarikıyla memuriyet-i ceditime azimetimi rica ve arz ettim:

Ma-beyn-i Hümayün Başkitabet Celilesine

İzladi ve Sofya beynine Tuna Şark ordusundan müfreze ve sevki derdest bulunan altmış tabur asakir-i şahane ile, o cihette zaten mütehaşşit bulunan taburları birleştirerek düşmanın tacavüzü maneviyesine karşı bir hattı müdafa ve mukavemet teşkili maksadıyla mürettep ordunun husus-u kumandasını derahde etmek üzere kolları yarından sonra Pazarcık'a müteveccihen hareket edecek isem de, hem hâkpayi hazreti veli nimete yüz sürerek iradatı vicahiye-i sinelerini almak ve hareketi mutasavvere-i harbiyemiz hakkında beyanı fikir ve mutala eylemek ve hemde ihtisarı tarikdan istifade ve mevsim-i şitasını⁶⁵⁹ bahş edeceği tesirâtı mezahimden tevekkı eylemek için, dersaadet tarikıyla azimet-i çakiraneme müsaade-i seniyye istihsal buyurulmasını arz ve rica eylerim.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Huzur-u Celil-i Kaimmakamiye

Almış olduğum irade name-i fehıymanaları üzereine, bendeniz dahi kumandanlık vazifesini derahde etmek üzere yarından ve Tuna kumandanlık vekaletini bugün Gaziköyü'nden gelecek olan Fazlı Paşa'ya teslimden sonra Pazarcık'a müteveccihen hareket edecek isem de, hem bu mevsim-i şita da uzun uzadıya kara yolculuğu meşakkatine uğramamak ve hemde icrası mütasavver olan hareketi harbiye-i tahaffuziyemiz için ve cahende arzı rey ve mütala etmek üzere dersaadat tarikıyla azimet arzusunda bulunuyor isem

⁶⁵⁹ Mevsim-i Şıla: Kış Mevsimi.

de bu bab'da hâkpâyı akdes hazreti veli nimetten müsaade-i seniyye şerifsunuhuna müntazır olduğumu arz ederim.

2 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tuna Şark ordusundan bil'ifraz⁶⁶⁰ nakli mukarrar olan taburların sureti sevkiyle müteferriatına dair de iş bu telgrafname-i mufassalı gönderdim.

Huzuru Celil Hazreti Kaimmakamiye

Tuna Şark Ordusundan mukaddem ve muahhar Elena'ya sevk edilen yirmi sekiz tabur askerin bir livası Ferdiç tarikıyla ve biri Demirkapı geçidi tarikıyla bu gece Yenizağra'ya müteveccihen hareket...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 229

ettirildiğini verilen emir üzerine Fuat Paşa'dan haber aldığım gibi toplarla baki taburların dahi Kazan üzerinden Yanbolu'ya gitmelerini tebliğ eyledim. Ferdiç ve Demirkapı üzerinden giden taburlar, üç dört gün içinde Yeni Zağra'ya vasıl olurlarsa, Toplar ile Kazan'dan gidecek taburlar, ancak altı yedi güne kadar Yanbolu'ya varabilirler. Bu taburlar, Yeni Zağra'ya ve Yanbolu'ya geldikçe hemen Pazarcık'a sevk olunması için şemendüfer direktörlüğüne iktiza eden evamirin verilmesi alayı erkanı harp Nazif Bey oralarda ise, mumaileyhin ve değilse bir diğerinin Yeni Zağra ve Yanbolu'da sevkiyata nezaret eylemesi hususunun iktiza edenlere ferman buyurulması ve bu taburların tutacakları hattı müdafa her ne kadar şimdilik mukarrar değilse de, behemehal Pazarcık'ın ilerisi bulunacağından ona göre Pazarcık'a şimdiden elli, altmış taburluk zehair ile ileri mevkilere sevkleri için la'ekal ve hileten Filibe mutasarrıflığına beş yüz araba tedariki emri verilmesi mütezarrıdır.

Fuat Paşa bu vechile, karşısındaki düşmanın takibine uğramaksızın, Elena'dan çekilebildiği halde, Kesruva'nın dahi hemen tahliyesiyle Yayla'da dört tabur bırakarak, baki dokuz taburla Kazan'a gitmesini Kerim Paşa'ya yazdım; bulunduğu mevkide telgraf olmadığından, her ne kadar cevap alamadım ise de, bugün hareketini memül ederim. Hareketinin beşinci günü müşarun-ileyh dahi Kazan'a vasıl olur ise de, Kazan'da zaten bir tabur muhafızımız var olup, Osmanpazarı ve Elena ciheti dahi tahliye kılındığı halde, oranın

⁶⁶⁰ İfraz: Bir bütünden bir parça ayırma, ayrılma, Vücuttan kan, cerahatin, ter gibi şeylerin çıkması.

bir taburla terki mahalli mutalaa olduğundan, düşmanın cihet-i sevk ve taarruzu bilinemedikçe, o taburların oradan aldırılmaması ve yine bir miktarının terki ile bakisinin Pazarcık'a gidecek taburlarımıza son kafilе ittihazı ve İslimiye fırkasını teşkil eden on taburdan dahi dördünün yine son kafilе olarak Pazarcık'a aldırılması tasavvur olunmuştur. Gaziköy ve Selanik fırkalarının her ikisi birleştirilerek, Ferik Osman Paşa kumandasına verilip ve on dört tabura tenzil edilip baki on sekiz tabur dahi Gaziköy ve Selanik'ten Hezargrat'a bugün hareket etmek üzeredirler. Bu taburların Kazan'a varabilmesi her gün yürümek şartıyla la-akall on güne mevkuf olduğu gibi, oradan da Yanbolu'ya dört günden aşağı varamayacaklarından, nihayet Pazarcık'a muvasaletleri yirmi güne yaklaşır.

Bu mevsimi şitada hareket-i askeriye icra eden ve zaten kaffe-i vesait muhafazadan mahrum olan taburlardan istifade biraz müşkilce olduğu cihetle bunların ve gerek Hezargrat mevcudu olan...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 230

altı taburdan ilave kılınacak olan iki taburun yani ceman yirmi taburun doğruca şimendiferle Varna'ya ve Varna'dan irsal buyrulacak muhafazalı ve büyük vapurlara tahminen Sirkeci İskelesine ve oradan dahi eğlendirmeksizin Sirkeci İskelesi'nden Edirne şimendiferi tariki ile Pazarcık'a sevki calib-i enva-i muhasanat bulunacağından bahriye nezaret-i celilesi vekaleti ile Varna ve Edirne şimendifer direktörlüklerine iktiza eden tavsiye ve tebliğatın hemen ifası tazarruatında bulunur ve Varna'dan sürat-i irkapları için iktiza eden muavene vesaire dahi tedarik olunursa da bir derece daha nakliyatca mücib-i teshilat olmak üzere gelecek büyük vapurla birlikte la'egal üç dört adet romörkör vapurunun dahi bulundurulmasını rica ederim ferman.

2 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Makam-ı kaimmakami'den İstanbul'a uğramaklığım hakkındaki istizanıma hiç bir cevap alamadığım gibi ma-beyn-i hümayun baş kitabet celilesinden dahi hiç bir işar vuku bulmaması beni pek muzdarip etmiş idi. Nihayet Kanun-ı evvelin dördüncü günü ma-beyn-i hümayundan Mahmud Celalettin Paşa imzasıyla, Hezargrad'da iş bu telgrafnameyi aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

İstihkamatı bil'muayene on gün zarfında avdet etmek üzere, ba irade-i seniyye yarın Edirne'ye azimet olunacağı ve hakpayı seniyyeye bazı maruzatı mühimme zımnında vuku

bulan talebi samileri mucibince Varna tariki ile dersaadete teşrifleri makrun müsaade-i seniyye olduğu gibi, Ahmet Paşa'nın lüzumu tebdili hakkında vuku bulan işar-ı sami-i asıfaneleri dahi, makarin müsaade-i celile-i cihanbani olduğunu malumat olmak üzere arz ederim.

4 – Kanun-ı evvel – 93 Mahmud

Bu telgrafname üzerine Kanun-ı evvel'in beşinci günü vapurda rakiben hareket etmek üzere, Hezargrad'dan Varna'ya geldim. Çünkü bazı mevadi mühimme arz etmek üzere İstanbul'a gelmek için vuku bulan talebime, işte müsaade-i seniyye şeref sudur etmiş idi. Varna'ya dahilim Kanun-ı evvel'in beşinci günü akşamından sonra idi. Ertesi altıncı günü Tuna şarkından sevk edilecek taburları nakle memur bulunan sefen-i hümayundan limanda hazır Sultaniye nam...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 231

vapura li'ecli'l-rakıb⁶⁶¹ hazırlandığım sırada Sadrazam Ethem Paşa'nın 5 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli bab-ı seraskeriden keşide ettiği iş bu telgrafnamesini aldım:

Rumeli Orduları Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

2 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i alilerini aldım. Balkan silsilesinin ehemmiyeti hazırasından ve Balkan kumandanlığının dahi tebdili iktiza etmesinden dolayı, zatı samiyi âsıfânelerinin İslimye'den başlayarak Şıpka, ve İzladı ve iktizası halinde dahi öte mevaki'yı askeriyyeyi gözden geçirerek hal ve mevaki'a göre icap eden tertibatı askeriyyenin tanzimiyle kumandanlıklarına talimat itası zımında Kazan tarikiyle oraları teşrif buyurmaları sureti münasip olacağından ve efkarı şahane ile cümleten efkarımız dahi bu merkezde bulunduğundan arz ve beyan hale ibtidar kılınır. Eğer ki bu, biraz meşakkatli görünür ise de ahvali hazıranın ehemmiyeti fevkaladesi ve devletin müşkilatı mevcudesi göz önüne gelince

⁶⁶¹ Li-ecli' rakıb: Gözetmek için, beklemek için.

bu zahmeti ihtiyar buyuracakları müessir meşhude-i tecrübe ve hamiyet fevkalade âsıfanelerinden me'mül ve muntazır olmakla ol vechile gayret ve harekete ibzali-i himem-i celileleri rica olunur efendim.

5 – Kanun-ı evvel – 93 Ethem

Sadrâzam Ethem Paşa bu telgrafnamesinde “Balkan silsilesinin ehemmiyeti haziresinden dolayı İslimiye’den başlayarak Şıpka ve İzladı ve daha öte mevakı’yı askeriye’yi yani Kamerli’yi, filanı gözden geçirerek hal ve mevakiya göre icap eden tertibatı askeriye’nin tanzımıyla kumandanlıklarına talimat itası zımninde Kazan tarikiyle oralara gitmeniz münasipdir ve efkarı şahane ile tekmil vükelanın efkarı dahi bu merkezdedir. Gerçi bu mevsimde yolculuk müşkil ise de, bu zahmete de, artık katlanmanızı rica ederiz“ diyor. Ben ise artık Ruslara Balkanlar da çare-i mukavemet kalmadığını ve politikaca ittihazı tedabir lüzumunu ve Edirne’ye orduyu hümayunları merkezlendirmek planına teşebbüsün zamanı hulül ettiğini arz etmek üzere, İstanbul’a gelmeye inhimak⁶⁶² eyledim. Ol bab’da irade-i seniyye dahi şerefi müteallık olup kendimde Sultaniye Vapuruna binmek üzere bulunduğum sırada o azimet ve tasavvuratımı men’an böyle bir telgrafname-i sami vürudu beni pek muzdarip ve müteessir etti. Bir elimde “İstanbul’a gelmenize müsaade-i seniyye şeref vuku buldu“ diye Mahmud...

Umdetül Hakayık Sayfa 232

Paşa’nın verdiği telgrafname ve diğer elimde “efkarı şahane, İslimiye’den bede’ ile İzladı, Kamerli ve Sofya’ya kadar Balkan silsilesi üzerinden hareketle oraları gözden geçirmek olduğunu“ meş’ar telgrafname-i sami bulunduğu halde, bir müddet ne yapacağımı tayin etmekte aciz ve mutehayyir⁶⁶³ kaldım. Lakin Sadrazam Ethem Paşa’nın telgrafnamesinde, “efkar-ı şahane böyledir.“ denmesine ve Mahmud Paşa’nın telgrafnamesinde ise, “İstanbul’a azimetinize müsaade-i seniyye şefar sudur etti.“ diye sarahat verilmesine göre, Mahmud Paşa’nın telgrafnamesini daha ziyade haizi kuvvet ve efkar ve planımı bizzat arz etmek maksadına da müsait ve fikrimi mürevveç⁶⁶⁴ gördüğümünden,

⁶⁶² İnhimak: Bir şeyin üzerine fazla düşme, ziyade düşkünlük.

⁶⁶³ Mutehayyir: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış.

⁶⁶⁴ Mürevveç:Revaçlandırılmış, itibar edilmiş, propagandası yapılmış.

mütevekkelen alellah, Sultaniye vapuruna rakiben İstanbul'a teveccüh eyledim ve Kanun-ı evvel'in yedinci günü İstanbul'a girdim.

Zatı meseleye gelince: Ethem Paşa'nın telgrafnamesinde tasrih kılındığı vecihle heyet-i devlet, Balkan hattının müdafaası fikir ve kararını muhafazada sabit ve daim idi. Bu kararın tesbiti levazımından olmak üzere, beni de hattı mezkur boyunca dolaşmaya ve kumandanlarına talimat vermeye memur etmişler idi. Bir müddet için Balkan hattı asakiri mevcude ile muhafaza olunabilmek mutekitleri idi. O müddet içinde politikaca bir inkılap vukuu me'mül ve muntazırları olduğundan, ta 19 – Teşrin-i sani – 93 tarihinden beri Balkan hattını müdafaaya kaydında bulunmakta idiler. Tarafımıza çekilen telgrafname-i saminin mahiyet ve medlülü ındel muvazene verilen emir, Balkan hattını müdafaaya dahi hizmet edemez idi. Çünkü, o şiddet-i şita hengamında Varna'dan Kazan tariki ile İslimiye'ye ancak altı günde varılabilir idi.

İslimiye'ye vusulundan sonra ise, vazifem Balkan silsilesinin ehemmiyeti hazırasından dolayı mevaki-i askeriyei gözden geçirerek hal ve mevkiye göre icap eden tertibatı askeriyeinin tanzimi ile kumandanlıklarına talimat itası idi. Yoksa İslimiye'den dolu dizgin geçerek Kamerli ve Sofya'ya posta götürecek değil idim. Binaen-aleyh, evvel emirde İslimiye geçitlerini yani Demirkapı ve Keçidere geçitlerini gözden geçirip tertibat müdafaasını tanzim edecek ve kumandanlıklarına da ona göre talimat verecek idim. Bir mevkiyi gözden geçirip ve kabili müdafaaya yerlerini görüp ona göre icra-i tertibat ve badehü itayı talimat etmek, bir iki gün oralarda eğlenmeye mevkuf olduğundan İslimiye'den Demirkapı ve Keçidere geçitlerine gidip gelmek ve telgrafname-i mezkur hükmüne tevfikân ifa-i vazife eylemek, İslimiye ve havalisinde...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 233

nasıl olsa bana, dört gün gaip ettirir idi. Mesela, Kanun-ı evvelin altıncı günü telgrafname'yi samiye aldığımı müteakiben Şumnu tarikıyla ve treni mahsusa rakiben İslimiye'ye teveccüh eylediğim halde, Kanun-ı evvelin on ikinci günü İslimiye'de bulunacak idim. Dört gün dahi o havalide ifayı vazife ile meşgul kalacağımdan, İslimiye'den Şıpka'ya ancak Kanun-ı evvelin on altıncı günü teveccüh ve hareket edebilecek idim. Şu hesaba göre

Kanun-ı evvelin altısından on altısına kadar geçen bu uzun müddet içinde uhdemde bir de umum kumandanlık vazifesinin işgali tahammül- güdaz⁶⁶⁵ bulnuyor idi.

Bu günler, Sırp'ın, Şehirköy ve Palanga ve Niş cihetlerine şiddet taarruzu, Ceneral Gurko'nun, Kamerli ordusunun Sofya ile muhaberesini kat'a ve çevirmeye çalıştığı zamanlar olup Tuna şarkından kısmen bahren ve kısmen beren Tatar Pazarcık'ı ilerisine ve Gurko ordusunu karşılamaya memur edilen taburların birazı vapurlarda birazı şimendüferlerde ve birazı maşıyan yollarda hareket üzere olup, birer kısımları da iskelelerde vapur ve şümendüfer mevkuflarında vagon intizarında idiler. Rus orduları ise, cihet cihet tecavüze hazırlanmakta idi. Böyle bir vakitte tabii başkumadana müracat mecburiyetinde bulunan mevaki ve cihet kumandanları, her ne için müracat ederler ise başkumandanı bulupta cevap alamayacakları veyahut pek geç alacaklar idi. Çünkü başkumandan Varna'dan İslimiye'ye ve İslimiye mevakinini dolaşarak, oradan Şıpka'ya kadar, hemen de geceli gündüzlü gibi bir hareket içinde bulunacak idi. Mesela Ruslar, Kamerli ordusunun Sofya ile ittisalini Kanun-ı evvelin on beşinci günü kat etmişler ve o gece Sırp'lar Şehirköyünü muhasara altına almakta idiler. Eğer o gece Sofya'da bulunmasa idim Şehirköy ve Doruk'ta ki taburlar Sırp'ların yed'ine ve Letaguh'da ki taburlar şüphesiz Ruslara esir olurlar idi. Bu hesaba göre, o gün veya gece İslimiye'nin ilerisinde hattı telgrafisi bulunmayan Keçidere geçidinde tanzimat ile meşgul olacak idim. Hatta telgraf hattı bile olsa, İslimiye Keçideresi'nden bunca merkezleri dolaşarak, Sofya merkezi vasıtasıyla Doruk ve Şehirköy mevkileriyle bil'muhabere vuku'at alıp emir vermek, tasavvur ve imkanın haricinde idi. Daha Kanun-ı evvelin on altıncı gecesi Sofya'da iken ric'at emri vermekliğim akabinde Şehirköy ve Doruk mevkilerinin hattı telgrafisi kırılmış idi. Letaguh ya ise, birkaç tarik ile süvari çıkararak, ancak isal emri eylemiş idim. Kamerli'ye, Şakir Paşa'ya dahi, kezalik süvari çıkarmış idim. Velhasıl...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 234

bu telgrafname-i saminin münderecatına tevfiği hareket ede idim Şehirköy, Doruk, Leteguh ve Kamerli ahvali mukadderesini Kanun-ı evvelin on altıncı günü İslimiye'den Şıpka'ya doğru hareket eder iken bile belki haber alamaz veyahut ancak haber alabilirdim; haydi haber alırdı ne yapar idim? Hiç! on altıncı günü artık Sofya'dan Edirne'ye bir hattı telgrafi yok ki sorayım da öğreneyim. Sofya'da ise, dört müstahfız taburu muhafız var. Haydi

⁶⁶⁵ Tahammül- güdaz: Tahammül eriten.

vükela hazaratının müttefakun-aleyh⁶⁶⁶ olan efkarına hizmet vazifesine teberyyet edelim: on altıncı akşam üstü Ferdiç ve Hain Boğazı geçitlerine vasıl olcakt idim. On yedinci günü onları gözden geçirerek tertibatı askeriyesini tanzim ve kumandanlıklarına talimat ita edecek ve on sekizinci günü dahi oradan hareketle Şıpka'ya vasıl olacak idim. Biz bu hareketlerde mevaki'yı dolaşmakta, şiddeti şitanın vereceği taahhurratı kat'a hesaba katmıyoruz.” On dokuzuncu ve yirminci günü Şıpka mevaki'nı dolaşıp gözden geçirerek kumandanına talimatı ita edecek ve yirmi birinci günü dahi İzladı'ye müteveccihen oradan hareket eyleyeceğim. Bu verilecek talimat Balkan silsilesinin tutulması için olduğu ve ben, silsile-i mezkurenin daha sağ başında veya evasıtında bulunduğum halde, sol başı çevrilmiş bulunacak idi. Çünkü yirminci günü, Şıpka'ya Balkanı tutmak talimatı verdiğim sırada Kamerli, Leteguh, Doruk, Şehirköyü terki mevki ile gerilere çekilmekte olacak idiler. Biz haydi yine yolumuza devam edelim: yirmi birinci günü akşamı Karlova'ya gelip, ertesi yirmi ikinci günü Toryan geçidini gözden geçirerek tertibatı askeriyesini tanzim eylediğim sırada Şakir Paşa'nın Kamerli'yi terk ile Petriçova'ya doğru çekildiği ve İzladı'nin dahi kezalik terk olunmakta olduğu haberini akşamdan sonra ancak alacak idim. Ertesi yirmi dördüncü günü, şu haber üzerine istilamı hakikat için muhaberat ile vakit geçirip yirmi beşinci günü akşamı Otlukköyü'ne girecek ve yirmi altıncı günü aldığım müdafa evamirine imtisalen Otlukköyü mıntikasını gözden geçirip tertibatı askeriyesini tanzim ve kumandanına talimat itasıyla vakit geçirecek idim. Bu müddet içinde parça parça esarete düşen Şehirköy, Doruk ve Letaguh taburları cemaatına Sofya taburları dahi iltihak etmiş bulunacak idi. Nasılki Kanun-ı evvelin yirmi altıncı günü...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 235

Otlukköyü'ne cebren gönderilmekliğim sü-i netayicinden olarak Şıpka esir düştü ise, yine aynı günde benim Otlukköyün'de bulunduğum sırada Şıpka esir düşmüş olacak idi. Biz bu hesabı, Şakir Paşa refakatiyle Kamerli'den Otlukköyü'ne çekilen kolordunun selamete çekilmesi itibariyle yürüttük. Halbuki Şakir Paşa'nın bu ric'ati, benim daha 7 – Kanun-ı evvel tarihiyle Tatarpazarcık'ından Mergova, Bonova, ve Petriçova'ya sevkini emrettiğim Mustafa Remzi Paşa kumandasında ki altı taburun himayesiyle vuku bulmuş idi. 6 – Kanun-ı evvel tarihiyle Varna'dan İslimiye'ye hareket eden bu acizin yolda bu emri vermemesi ve bilahere Şakir Paşa'nın hüsnü ric'ati imkanı vücut bulamaması da eğlabı ihtimal idi. Şıpka'nın

⁶⁶⁶ Müttefakun-aleyh: Üzerine ittifak edilmiş, anlaşılmış olan.

çevrilmeye başladığı gün ki – Kanun-ı evvelin yirmi altısıdır – 6 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafname-i sami mucibince efkarı vükela o günü bilahere benim merkezi kumandadan tebaidimle Şıpka kolordusunun selametine hizmet edebilecek evamiri vermemekliğime mani'ıyyette müttetik oldular demek oldu. Benim muhalefetimle gerçi vakı'a-i müelleme tasvir ettiğimiz şekilde çehre nümayı kedûrat olmadı isede, yine aynı neticeyi facia, şekli âharda vuku buldu. Öyle bir tehlikeli bir zamanda ve Rusya Başkumandanı Gırandük Nikola'nın hareketi umumiye emri verdiği 24 – Kanun-ı Evvel tarihinde, hudut-u kumanda merkezi bulunan Edirne'den kaldırıldım ve umumiyeti kumandayı da müvekkaten İstanbul'da oturan Rauf Paşa derahde ederek, merkezi telgrafısi bulunmayan Tatarpazarcık'ından on saat buud ve mesafede vaki Otlukköyüne gönderildim ki, oraya vüsulüm işte 36 – Kanun-ı evvel tarihi idi. Demek ki, her ne kadar kumandamın başında yani Kazan'dan Sofya'ya, Samakov'a⁶⁶⁷ kadar imtidat eden hattı müdafa üzerindeki kuvvetleri indel'icap Edirne'ye merkezlendirmek için onlara kumanda edilecek hudutun merkezinde bulunup şu son günlerde hiç olmazsa elde kalan kuvveti Edirne'ye merkezlendireyim sa'yi mevfûrunda⁶⁶⁸ bulundukça, şü'ünât'da, daima bana maakis çıkıp ettiğim ve düşündüğüm tedabir hiç faide bahş olmadı. Heyeti vükela'nın açıktan merzısı hilafına bulunup da vapura rakiben İstanbul'a gelivermekliğim cümlesinin gadabı vahdetini davet ederek bu hareketim bir takım sü'ü manalar ile tefsir edilmeye ve bilahere tezyidi iğbirara sebebiyet verdi. Kanun-ı evvelin yirmi altısında makamı kumandaniden teb'ıyden hücre bir mahalde bulunacağımdan havfen bu kadar fedakarlık ihtiyarında bulunan bu aciz bilahere yine o tarihte o hücre mahalde bulundum; takdiri hüda dahi hükmünü icra eyledi. Zan olunmasın ki,...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 236

biz madde hakkında vükela'dan bir veya bir azı hakkında sü-i zan etmek istiyoruz; böyle bir fikri âmiyaneyi hatırlamayız; lakin hayrı havahan namıyla mahafilî⁶⁶⁹ âliyeyi ziyarete müdavim bulunan ecanip ile firengiyane tavır ile temşit-i rey ve nüfuzaferce bulan Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşaların harbin devri ahirinde pek çok sü-i duhul ve tesirleri olmasını zan ve ümit ederiz. Avrupa'da dahi emsali nadir bulunur en müstet erkanı harbimiz diye hakpayı şahaneye kadar tavsiye kılınarak şımartılan bu zatlardan birincisi, müddeti ömrü içinde muharebede bulunmamış ve ikincisi gerçi bir müddet-i cüziye Karadağ'da ve

⁶⁶⁷ Samakov: Sofya'da bir kaza.

⁶⁶⁸ Mevfûr: Çoğaltılmış, çok, bol

⁶⁶⁹ Mahafil: Oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri.

muahharan birer müddet dahi Sırbıye ve Rusya muharebelerinde görünmüş ise de, ya mahalli harbe hiç uğramamak veyahut ilca'yı memuriyet ile gitse dahi Alarga cihetlerinde gülle ve kurşunların daireyi tesirinden bu vesile ile tahaffuz etmek veya savuşmak gibi askerliğe değil racüliyyete dahi yakıştırılmayan ahvali beynel asakir kesbi şöhret ederek ordular meyanesinde en meziyetsiz bir adam olmak üzere tanılmıştır.

Velhasıl Kanun-ı evvelin yedinci günü ric'ati umumiye ile Edirne'ye merkezlenmek hakkındaki planımı kabul ettirmek emniyesiyle İstanbul'a girdiysem de, bir müddetcik daha Balkan hattının elde tutulması politikaca tahtı vücup da olduğu ve İngiltere devletinin harbe zamanı iştirakı karib'il hulül bulunduğundan, o müddete kadar Balkanlar'dan Rusların men-ı tecavüzüne sarfı kudret lazım geldiği sureti katiyyede tebliğ ve tavsiye kılındı. Hatta iki üç haftaya kadar Rusların Edirne'ye ve belki İstanbul surlarına kadar geleceğini ve İngiltere harbe gerçekten iştirak bile eylemiş olsa bizim için bir faide melhuz ve mütasavver olmadığını dilimin döndüğü kadar ifham etmek istedi isem de heyeti mevcudenin efkârı mütefekkihalarına karşı maruzatım hükümsüz kaldıktan başka hakkımda tasniğ edilen bir takım gazevat⁶⁷⁰ bedhavahane daha meramımı anlatmadan geldiğimin ertesi günü İstanbul'dan çıkmaklığima sebebiyet verdi.

Kanun-ı evvelin sekizinci günü, Balkan hattı müdafasında ki mevakıyı dolaşmak üzere, yani 6 – Kanun-ı evvel tarihiyle muharrer mahut telgrafname hükmünü teyiden Sadrazam ve heyeti vükel'nın metsubu olan memuriyetin icraatında bulunmak üzere, Edirne tarikıyla Sofya'ya müteveccihen hareket ettim. Demek ki, Balkan hattı müdafasının tutulması kararına kat'a haleldari olmadı. Hatta tutmak için de bizzat memur ve tavsiye eyledim. Kanun-ı evvelin dokuzuncu...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 237

günü Edirne'ye dahil oldum. Edirne istihkamâtı mevcudesini nazarı muayeneden geçirerek Mahmud Celalaettin Paşa refakatiyle gönderilen komisyonu mahsus ile ikmal-i nekayısını birlikte tayin etmek irade-i seniyye tahtında bulunduğundan, onuncu ve on birinci günleri bu vazife ile iştigal ettim. On ikinci günü Sofya'ya müteveccihen Edirne'yi terk eyledim. Her ne kadar hattı müdafaa tutulmasına memur isem de muhakkal vuku olan ric'ati yine hatırımdan hiç çıkarmadım. Ric'ate mecburiyet terettüb ettiği bir zamanda merkezi

⁶⁷⁰ Gazevat: Akın, cenk, sabaş, din düşmanı üzerine yapılmış saldırı.

kumanda da bulunamamak ihtimalini de dahili hesap ettim. Binaen-aleyh Edirne‘den umum mevakı kumandanlarına iş bu emri umumiye gönderdim:

Tarafımızdan geri çekilmek emri ita kılındığı halde, bulundukları mahalde ne kadar iskana kabil sükenâ var ise onlarla, köprü ve değirmen gibi düşmanı hareket ve maişet ciheti ile müstefid edecek vesaitin hemen ihrak ve tahribini ve mevcut zehairin nakli mümkün olamadığı halde onların yakılması ve ahali-i müslime ve hristiyanın dahi askerle beraber veya daha evvelce geriye alınması ve geri gitmeyi istemeyenlerin cebren götürülmesi lüzumu beyan olunur.

10 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Bu evamiri-i umuma irsal ettiğim akabinde idi ki, Sadrazam Ethem Paşa‘dan iş bu telgrafnameyi aldım:

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Sofya cihetinde bulunan asakiri şahaneye tarafı eşref hazreti hilafet penahi‘den tebliğ iltifat ve icra-i teşvikat ve teşciat etmek üzere evamir ve nasayihî muktezıyyeyi havi bir kıta ferman-ı âli dahi tevdii ile asakiri şahane müşiranından Safvet Paşa Hazretleri’nin memuren ol tarafa azami muktezayı irade-i seniyye‘den olarak müşarun ileyhin müteheyyi-i azimet bulunduğuy beyan olunur.

10 – Kanun-ı evvel – 93 Ethem

Bu telgrafnamede “Sofya cihetinde yani Kamerli, İzladı, Şehirköy vesairede bulunan asakiri teşciğ ile Balkan hattını tutturmak ve ol babta testir buyrulan bir kıta fermanı âliyi kıraat ederek asakire iltifatı şahaneyi tebliğ etmek üzere ba irade-i seniyye müşir...

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 238

Safvet Paşa gönderiliyor.“ diyor. Artık şu memuriyeti mebhuse, havah na havah Balkan hattından taburları çekip Edirne‘ye merkezlendirmek fikrini benim zihnimden sildi. Çünkü asakiri şahaneyi mevkilerini tespit için bir fermanı cedid şeref sudur etti. Fermanı mezkurun tebliğ ahkamına da bil hassa bir müşir memur edilmiş olduğu halde tasavvurunu icraya nasıl sureti imkan bulabilir idim?

Edirne'den hareketimin akşamı Filibe'ye, ertesi on üçüncü günü Tatar Pazarcık'ına ve on dördüncü günü İhtiman'a⁶⁷¹ dahil oldum. İhtiman'da ma-beyn-i hümayun cenabı mülükane den iş bu telgrafnameyi aldım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Rusyalı'ların Balkanları henüz tecavüze tesaddi etmemesi aglabi ihtimal⁶⁷² olduğuna göre, şiddeti şitanın mümanaatından neş'et etmek lazım gelip; binaen-aleyh, havaların müsaadesine veyahut tertibat ile meşgul iseler hıtamında⁶⁷³ hemen taarruz etmeleri melhuz bulunduğu ve şimdiye kadar kuvve-i askeriyemizin müteferrik bulundurulmasından ileri gelen zararlara binaen Balkan hattı müdafasında askerin toplu tutulması ve şark ordusundan mürettep olup henüz vasıl olmayan taburların dahi sür'ati celbi ehem görüldüğünden, tedabir ve teşebbüsâtı devletlerinin tesriğ ve buraya malumat ita olunması irade-i seniyye-i iktizasındandır.

14 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Bu telgrafname Rusların garibüt-tecavüz⁶⁷⁴ bulunduğunu ihtar ve Balkan hattı müdafaasında askerin toplu tutulması ve Tuna şarkından mürettep ve Balkan'ın Sofya ile İzladı arasına sevki mukarrar olan taburların dahi sürati tahaşşüdü irade-i seniyye-i cenabı mülükana muktezayı celilinden idiğini ferman buyuruyor. Ben de iş bu telgrafname ile arzı hakikat eyledim:

Ma-beyn-i Hümayun Baş Kitabet Celilesine

14 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli irade-i seniyyeyi müstemil telgrafname-i âliyi okudum. Düşmanın yarın veya öbür gün Kamerli ve Mergoh cihetlerine hücumu bazı emaratı mahsusadan müstedleldir.⁶⁷⁵ Tuna şark ordusundan bu cihete naklettirilen elli dokuz taburdan onu Kazan geçidinin muhafazasına terk ile beşi Niş, sekizi Sofya, dördü Pırasadım Derbendi, altısı...

⁶⁷¹ İhtimana: Kaza, 1878.

⁶⁷² Aglebi ihtimal: Büyük bir ihtimal.

⁶⁷³ Hitam: Son, nihayet, bitme, tükenme, mühürün, basıldığı kağıtta kalanişi.

⁶⁷⁴ Garibüt-tecavüz: Tecavüzün yabancı.

⁶⁷⁵ Müstedell: İstidlal olunmuş, bir delil ile ispat edilmiş.

Merguh ve Bonova ve Petroviçe hattı tedafiisinin muhafazasına ve ikisini Kapıcık derbendine bit'tahsis, ve baki on altısı Tatar Pazarcık'ı ve sekizi Filibe mevkilerinde ihtiyat bulundurulmaları tensip edildi. Halbuki Varna'dan gelecek taburlar, vaktiyle miktarı kifaye vapur gönderilmediğinden ve dersaadate muvasaleti çakiranem de vuku bulan te'kidatı çakiranem üzerine iki vapur daha irsal kılınmış ise de, onlar da "muhalafeti hava var" diyerek Balçık'a gidip yattıklarından bir haftadan beridir ki, on tabur Varna'da vapur intizarında bulunuyor. Yanbolu'dan dahi vürud edecek sekiz tabur askerimiz şemendüfer memurlarının ihanet derecesine takrip edilebilen sü-i ahvali münasebeti ile hala Tatar Pazarcık'ına vasıl olamadı . Bunlardan kat'ı nazar, Tuna şark ordusunun bahren nakledilen yirmi bir taburunun mekarisi ba irade-i kaimmakami Yanbolu tariki ile karadan sevk edilmiş ise de, şiddeti şita münasebeti ile daha on güne kadar taburları nezdine vusulları memur olunmaz. Taburların sürat celbi kaimmakam paşa hazretlerinin himmetlerine mevkuf ve tedabir ve tedabiri çakeri ise ihtiyarı hal tahaffuz olup fûrüatı meseleye vusul için dahi müdafaası musammem mahaller gezilmekte bulunduğu ve muharebenin sureti kabulü hakkında bir irade-i mahsusa-i hazreti velinima var ise onun da işar bulunması cevaben maruzdur.

14 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Bu telgrafnamemde "Rusların Kamerli'ye ve havalisine yarın veyahut öbür gün taarruzla Balkanı tecavüz edecekleri bazı ifadat ile mahsus ve müstedleldir." diyorum ki, fil hakika ertesi Kanun-ı evvelin on beşinci günü Kamerli'nin ciheti gerisinden ve Çoryak, Potuk deresinden Sofya ovasına nüzul ile Kamerli ile Sofya'nın ittisalini kateylediler. "Tuna şark ordusundan Balkan'ın cenup tarafına nakledilmekte olan elli dokuz taburun Balkan nukat ve gerisince olan sureti tabiyelerince dahi onunu Kazan'a bi'l-ifraz, Balkan hattı müdafaasını şark cihetinde terk ederek baki kırk dokuzunda Niş, Sofya, Pırasadım Derbendi, Mergova, Bonova, Petriçova, Kapıcık Derbendi, Tatarpazarcık'ı ve Filibe mevkilerine ikameyi tertib eyledik ise de bu kırk dokuz taburun onu hala Varna'da vapur ve sekizi Yanbolu'da şemendüfer bekliyor ve bahren gelmiş ve gelecek olan yirmi bir taburun mekarı hayvanatı dahi yine Yanbolu'dan berren geliyor" dedim. Verdiğim şu hesap mucibince şu tarihe kadar Tuna şark ordusundan Tatarpazarcık'ı...

ve ilerisine otuz bir tabur sevk ve nakil olunmuş olacağı anlaşılır ise de, bunlardan Sabit Paşa fırkasına mensup olan on bir taburun dördü henüz Tatarpazarcık'ına vasil oldu; bir kısmı yolda ve birazı daha İstanbul'da idi. Şu halde, Kanun-ı evvelin on dördüncü günü Tatarpazarcık'ı ve ilerisinde ancak yirmi dört tabur asker var idi ki, bunun beşi Niş'e gitmek üzere Sofya ile İhtiman arasında, üçü Sofya'ya gitmek üzere Kapıcık ile İhtiman arasında ve üçü Kapıcık'a gitmek üzere Tatarpazarcık ile Kapıcık arasında harekette idi. Baki miktardan altısı Kamerli'nin ciheti şarkisinin hattı ric'ati üzerinde vaki Mergova, Bonova ve Petriç karyelerinde, üçü Pırasadım Derbendi'nde biri Avret alanda ve üçü Tatarpazarcık'ında idi.

Müellifin beyan ettiği vecihle yevmi mezkurde Ceneral Gorgo tertibat ve tehisatını bil ikmal hareketi tecavüziyyeye başladı. Şu halde, karşısında Kamerli'de sebatlarından devletçe de kat'ı ümit olunan Şakir Paşa kumandasına müdevver⁶⁷⁶ Mehmet Ali Paşa kolordusuyla, dokuz mevkiye munkasem Fuat Paşa refakatındaki yirmi dört tabur bulunuyor idi. Şehirköy ve Niş'in karşısında ise müteaddit Sırp kolorduları bulunup, mevaki-ı mezkureye hücum etmek üzere idiler ki, Şehirköy'de o gün Mirliwa Necip Paşa ile gelen beş taburla, sekiz tabur ve Niş'de altı tabur var idi. Şehirköy ile Niş arasında ki Akpalanga'da ise muhafızları bulunan iki tabur müstahfız düşmanın kuvve-i külliyesine karşı mukavemet ve sebat edemediğinden daha Kanun-ı evvelin on ikinci gün akşamı mevki-i mezkur Sırpı yedine düşmüş ve bu vecihle Niş'le Şehirköy beynindeki irtibat katolunmuş idi.

Ceneral Gurko'nun hareketi tecavüziyyeye başladığı ve benim ile de muhabere-i mezkure vuku bulduğu 14 – Kanun-ı evvel tarihinde ahvali harbiyenin kesp eylediği nezaketi icabetinden olarak Rauf Paşa dahi kaimmakamlık ünvanını bi'l-fiil seraskerliğe tahvil ile terfi kadar ve menzilet etti.

Şimdi mesele züpte edildikte, mabeyni hümayünden 14 – Kanun-ı evvel tarihi ile şeref varit olan telgrafname-i mezkur, Sofya cihetinden düşmanı karşılamaya memur taburların sürat tahşidini amir ve Balkan hattı müdafaasının tutulmasını müekked⁶⁷⁷ idi. Hatta Kanun-ı evvelin on ikinci günü vuku bulan Akpalanga istilas vaktiyle haber alınamadı. Orası mahsuru zan olduğundan, gerek Şehirköy ve gerek Akpalanga'ya asker yetiştirmek için, mabeyni hümayün baş kitabetinden iş bu telgrafname şeref vürud etmiş idi:

⁶⁷⁶ Müdevver: Tedvir olunmuş, döndürülmüş, yuvarlak, tekerlek.ç

⁶⁷⁷ Müekked: Terk edilmiş, sağlamlaştırılmış, tekrar edilmiş, bir daha haber verilmiş

Süleyman Paşa Hazretlerine

Dün ki gün Sıplılar Şehirköy'üne bir saat mesafede vaki istihkamlara hücum ile altı saatten ziyade muharebe olduğu ve dört top ve üç tabur askerle Nisva'yı geçerek, şoseyi zapt ve Palanga ile Şehirköy muhaberatını kat eylemeleri ile, Balkan'da ki iki tabur askerin orada kaldığı ve Şehirköy için mürettep taburlar gitmediğinden orada istihkamlarında bulunan üç müstahfız taburunun tehlikede bulunduğu, mutasarrıfla meclisi idareden şimdi mabeyni hümayuna gelen telgrafta beyan olunmakla tedbirinin tecili ve akşama kadar netice-i teşebbüsün bildirilmesi irade-i seniyye-i iktizasındandır.

13 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Bu telgrafnamede “Şehirköy ile Akpalanga arasındaki şose“ düşman tarafından yedi zapta geçirildiğinden irtibatları münkatı olduğu, Şehirköy'ünde üç ve Palanga'da iki taburun tehlikede kaldığı ve Şehirköy'ne sevk edilen beş tabur da yetişememiş olduğu mahallinde bildiriliyor. Tedbirinin tacili ile netice-i teşebbüsün akşama kadar bildirilmesi irade-i seniyye iktizasındandır.“ buyuruluyor. Bunun üzerine, Necip Paşa'yı gece sarı baruttan hareket ettirerek ertesi on dördüncü günü saat üç buçukta Şehirköyüne yetiştirdim. Demek ki, Balkan hattı müdafasının Şehirköy, Akpalanga ve Niş aksamı dahi elden çıkarılmamak mültezim ve mukarrer idi. Rauf Paşa'nın şu âti'z-zikir telgrafnamesi bu rey ve planı daha muvazzah olmak üzere tasvir edilir:

Süleyman Paşa Hazretlerine

15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i devletleri kemali teessüfle mütalaa olundu. Niş'in Sofya ile teminat ittisali Palanga mevkisinin elde bulunmasına mütavakkıf idiği malumu âlileri bulunduğundan, mevki'yi mezkurun istirdadı çaresinin istihsalı himemi celile-i devletlerinden rica olunur efendim.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Serasker-i cedid Rauf Paşa “Niş'in Sofya ile irtibatı Akpalanga'nın elde bulunmasına mütevakkıftır. Akpalanga'nın istirdadı çaresini istihsal ediniz.“ diyor. Demek ki, Kazan'dan Akpalanga ve Niş'e kadar gayet uzun bir hattı müdafa tutulmak fikri İstanbulca mısrane muhafaza...

olunuyor. Vakı'a memalikimizi çiğnetmemek, ahalimizi dağıtmamak, düşmanı geçirtmemek gibi arzu-u halisa müstenit bulunan bu rey ve fikir, nefsül emirde⁶⁷⁸ şayan-ı nakdis ise de, esbabı mukavemetin fıkdanı,⁶⁷⁹ nasıl olsa bu hattı müdafayı elimizden çıkaracağı gibi, artık İstanbul'a kadar da bize hiçbir yerde tahşide meydan vermeyeceği göz önünde tecessüm edip durduğundan, bu yolda ihtarat ve tebligat aldıkça infazı ahkamına sarfı kudretle beraber, askeri Edirne'ye merkezlendirmek planının icrasına vesilecilikten hali kalmıyor idim. Hatte 14 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamenin nihayetinde “eğer muharebenin sureti kabulü hakkında bir irade-i mahsusa-i hazreti velinimeti niami var ise onun da iş'ar buyurulması maruzdur.” demiş idim. Zaten hattı müdafanın takviyesine memur edilmiş olduğum halde bu sualden maksadım düşmanın külliyetle tecavüz üzere bulunduğuna kanaat hasıl olmasına nazaran Balkan hattının nukat-ı müteferikasında sebat imkansızlığı hatırlanıp da Edirne'ye ric'ati umumiye için bir istidat fikri peyda olup olmadığını yoklamak idi ve bu muhabere gerçi 14 – Kanun-ı evvel tarihiyle müverrah⁶⁸⁰ ise de on beşinci gece saat on birde vuku bulduğundan cevabını ileride, Sofya'da olmak üzere on beşinci günü ale's-seher İhtiman'dan hareket etim, Sofya'ya takarrup ettiğim sırada li'eclil istikbal mülakat eden Sofya kumandanı Ferik Mehmet Ali Paşa Taşkesen'in sol tarafından, Çoryak deresinden şose yola inen bir Rus müfrezesinin Kamerli ile Sofya'nın irtibatını kat edip Şakir Paşa'nın dahi yolun keşadı için Sofya'da bulunan üç müstahfız taburundan ikisini bu yola açmak üzere gönderilmesini amir kendisine yazdığı telgrafnameyi ibraz eyledi. Ve yine bu gün Şehirköy aleyhine Sırlı hücum ederek şiddetlice tazyik etmekte idiler. Kamerli ordusunun Sofya ile inkita-ı ittisali salibi akıl şuur oldu. Düşman Sofya ovasına tahaşşüt ettiği halde, Sofya'nın Şehirköy, Doruk ve Letegoh'da ki taburlarlar da ittisali kat olunarak bilahere bu mevakide ki taburlar parça parça esir düşeceklerinden bir taraftan Kamerli kolordusuna sebatı meat tavsiye diğer taraftan bir muhataraya uğramaksızın Şehirköy ve Doruk mevakii ile ba telgraf ve Letaguh'un hattı telgrafisi kırıldığından süvari ile muhabere ve oralardaki taburları geri almaya çalıştım ki keyfiyeti ric'atlarının âtide tafsilatı verilecektir.

⁶⁷⁸ Nefsül- Emr: İşin hakikati ,aslı.

⁶⁷⁹ Fıkdan: Yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık.

⁶⁸⁰ Müverrah: Tarihli, tarihi atılmış.

Burada asıl mevzu-u bahsimiz, Ceneral Gurko'nun hareketi külliyesine karşı tarafımızdan tevessul olunan tedabirin tayini mahiyeti ve Balkanlar'ı tutmak veya Edirne'ye celp ve cem'ı kuvvet etmek şıklarından...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 243

hangi birine saltanatın ve hangisine bu acizin ihtisas ve taalluku fikrisi olduğunu teşhis ve temyizdir. Lakin İstanbul'da aldığım tebligatı şifahiyeye ve Safvet Paşa'nın vuku memuriyet ve hareketi ve gerek 13 ve 14 – Kanun-ı evvel tarihli sureti mezkur ma-beyn-i hümayun telgrafnameleriyle Serasker Rauf Paşa'nın 15 Kanun-ı evvel tarihli Akpalanga istirdadını mevsi telgrafı ve müşarun-ileyhin Makam-ı Seraskeriye getirilmesinden dolayı tazelenen avakıb ahvalı şahsiye endişeleri hattı müdafayı tutmak fikrini cerhan söz söylemeye bende mecal bırakmadığından 15 Kanun-ı evvelinde teessüfnameyi zuhur olan Çoryak deresi vukuatı üzerine sebat edememekte melhuz olabilen cümle kusur ve kabahati Şakir Paşa'ya maattahmil hemen Edirne'ye çekilmek lüzumunu kemali havf ve halcan ile yine arz ettim:

Ma-beyn-i Hümayunu Mülükane Baş Kitabet Celilesine

Şimdi Sofya'ya geldim. Düşmanın külliyyetli süvari ve on tabur kadar piyade ile Sofya Caddesini tutduğu haberi bâ telgraf Taşkesen'den alındığı akabinde telgraf hattı kırıldı. Bundan evvelce de Şakir Paşa Sofya cihetine düşman sarkmakta olduğundan, Sofya'dan yedi sekiz tabur askerin o cihete yetiştirilmesini yazmış idi. Halbuki yanında kırk üç tabur askeri olup düşman bir buçuk saat solundan inmekte olduğu halde, halâ taarruz etmeyerek buradan imdat bekliyor. Sofya'da üç tabur müstahfız var. Şimdi dahi Niş için ayırdığımız beş tabur Sofya'ya vasıl oldu. Yani şimdi Sofya'da sekiz tabur var. On iki saat ileride Letaguh'da altı tabur ve yine on iki saat mesafede Doruk'ta iki tabur ve geride on iki saat mesafede İhtiman'da üç tabur var. Bunların bi'z-zarure Sofya'ya gelmesi emri verildi. İhtiman ile Doruk'a telgraf işlemekte ise de, Letaguh'un telgrafı kırıldı. Sofya Kumandanı Mehmet Ali Paşanın “Bu askerle mukavemet edemeyiz, parlamenter gönderip geri çekilelim.” demesi bütün bütün selbi şaur etti. Kumandanlığı Mirliya Reşit Paşa'ya verdim. Muma-ileyhi beş tabur askerle ale's-seher düşmanı istikbale memur ettim. Şimdi Sofya mevcudu olan yüz elli süvari ile Kaimmakam Mustafa Bey'i keşfe gönderdim. Buradaki sekiz taburla son dereceye kadar çalışmasını tenvih ettim. Efendimize şimdi arz ediniz. Bendeniz burada kalayım mı? Yoksa Pazarcık'a avdetle gerideki kuvve-i ihtiyatımızı ve tabi Sofya elden çıkarsa...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 244

Kamerli'den Kazan'a kadar geri çekilmek iktiza eden kuvvetimizi Edirne cihetine tabiye edeyimmi? Çünkü Sofya'dan çıkar isem, şayet korktu derler; durur isem, her türlü hal melhuzdur. Şimdi irade-i seriasına müteziir.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Şimdi istizan ve cevabını ita ederim. Fakat Leteguh'ta ki altı taburun Sofya'ya çekilmesi için bari başka vasıta ile haber gönderilse.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

- Evet efendimiz iki süvari ile ve memül olunmaz bir tarik ile Ali Paşa'ya toplanı yere gömüp çekilmesi için haber gönderdim. Süleyman

- Telgrafi devletleri efendimize takdim ve irsal olundu. İradesi vüruduna kadar lütfen mevadî âtiye de izah buyurulsa: düşman Sofya cihetine inerse Şakir Paşa ordusu bir nevi mahsur kalmaz mı? Düşman hangi tarikden Sofya'ya taarruz eder? Şark ordusundan mürettep askerin bakıyyesinin sür'atı irsaline emir verdinizmi? Said

- Evet Şakir Paşa ordusu Sofya'ya ve İzladi'ye çekilmeli. Lakin telgraf kırık ve yol mesdûd⁶⁸¹ olduğundan muhabere mümkünsizdir. Maa-ma-fih, İzladi cihetine çekileceğini ümit ederim. Çünkü, düşmanın bu hareketini kendisi dahi biliyor idi. Allah kahretsin, bir fırka asker gönderipte hattı ri'atini muhafaza etmedi. Bu kadar şenaate⁶⁸² sebep oluyor. Düşmanın Sofya'yı taarruzu Kamerli Ordusu cihetindendir ve şimdiki rivayete göre on taburdan ibarettir. Bendenize kalırsa bu on tabur Sofya'yı zapt ve muhasara için olmayıp, Leteguh'ta ki taburların hattı ric'atini kesmek içindir. Ondan sonra Sofya üzerine yüklenecektir. Lakin Sofya ile Kamerli beyni tutulmamış olduğundan, ve Şakir Paşa cebini dahi biraz asker gönderip Taşkesen tarafına inen düşmanı kovmıyarak topu üç tabur müstahfız olan Sofya'dan istimdada kalkıştığından, şimdi düşman on tabur sevkiyle bir orduluk iş görecektir. Çünkü Leteguh ve Doruk'ta ki taburların dörder günlük ve Kamerli'nin dahi hemen ona karip yiyecekleri var imiş. Bu sü-ü idare ve cebanet bizi vehametden vehamete uğratacaktır...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 245

⁶⁸¹ Mesdûd: Seddolunmuş, kapalı, kapanmış, tıkanmış.

⁶⁸² Şenaat: Kötülük, fenalık.

Şark ordusundan mürettep askerin beşi Sofya'ya bu gün dahil oldu. Üçü bu akşam İhtiman'dadır. On taburu dahi İzladı tarafına ve ikisi Kapıcık Derbendine tabiye kılındı. Bakisinin birazı Pazarcık'ta ve birazı şimendifer beklemek üzere Yanbolu ve İstanbul ve birazı da vapur beklemek üzere Varna'dadır efendimiz.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

- Düşmanın Taşkesen'den mürurunda Şakir Paşa ne için taarruz etmemiş? Şimdi Sofya'dan Pazarcık'a avdet edip etmemekte muhtarsınız. Fakat düşmanın böyle bir patika yoldan geçerek Sofya'ya taarruzundan dolayı Balkan hattının Kazan'a kadar terki ile Edirne cihetlerine çekilmeniz ta nihayette icra edilecek bir çare-i müdafa olduğundan Balkan hattı müdafasını elden çıkarmamak çaresinin serian istihsaliyle memleketin muhafazasına ihtimam buyurmaları müntazırdır.

Rauf Mahmud Said

- Şakir Paşa'nın niçin taarruz etmediğini bilemezsem de bendenize kalırsa cebanetinden ve iktidarsızlığından olmalıdır. Düşmanı bir patikadan geçmesi Edirne'ye kadar çekilmeyi mucip olmaz idi. Ve yine de birden bire Edirne'ye ric'at olunacak dedim. Hatta bu gün Şehirköy pek ziyade sıkıldığı halde yine sebatlarını tavsiye ettim. Lakin Mehmet Paşa'nın rivayetince Kamerli ordusunun ancak bir günlük yiyeceği olup, bu gün hattı ric'atlerini de muhafaza edemediklerinden ve zaten bid-defe'at⁶⁸³ Şakir Paşa çekilmek efkarıyla enva-ı sadalar eylediğinden, onlar zan ederim ki yarın terki mevki ederler. Leteguh ile Doruk mevkilerinin dahi dörder günlük mekilatı⁶⁸⁴ var imiş. Kamerli çekildiğiyle zaten hattı ric'atine doğru düşman hareket etmiş olan Lateguh dahi payidar olamayacaktır. Ve Kamerli ordusunun çekilmesi İzladı ve Şıpka'ya kadar sol cenah muhatarasından dolayı cümlesini dışarı dehşet edecektir. Bu meselede çare, Kamerli ordusunun yerinde sebat ile düşmanı tenkil ve Sofya caddesini keşad eylemesinde ise de, onun ne yapacağı meçhuldür. Tuna Şark Ordusundan bugün Sofya'ya gelen beş tabur, yarın ale's-seher Taşkesen'e doğru gönderilerek, düşmanı karşılattıracağız. Ve İnşâallah belki muzaffer de oluruz. Lakin Kamerli, yerini yarın terk edecek olursa, işin neticesi vahimdir. Bendenizin Sofya'dan Pazarcık'a avdetim herkesi yerli

⁶⁸³ Bid-defe'at: Birkaç kere, defalarca.

⁶⁸⁴ Mekilat: Arpa, buğday..gibi ile ölçülebilen şeyler.

yerinde durdurmak ve olamadığı takdirde ikinci hattı müdafayı teşkil eylemek içindir. Eğer umumuna kumanda edecek biri tayin buyurulursa ben Sofya...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 246

mevki kumandanlığıyla da burada kalırım ve son nefese kadar çalışırım. Kamerli ordusu yarın terki mevki ederse, işte bu sekiz taburla Sofya mahsur kalacaktır. Bendenizin mahsuriyetim mi yoksa geri çekilip umuma kumanda etmekliğim mi münasiptir? Burasını sual ve şu saatte kazanmış olduğum muhtariyet ünvanını ademi kabul ile istizahı meâl eylerim. Süleyman

Sofya'dan Pazarcık'a avdet edip etmemekte muhtarsınız denilmesi, mücerret zatı vâlâlarının umum kumandan olduğunuz cihetle harekatta mukayyet olmadığınızı beyandan ibaret idi. Zatı vâlâlarının mahsur kalmaları tecviz olunamayacağı bedihi idiğinden, iş'arı sam ileri vechile Pazarcık'a avdet buyurmaları münasiptir. Oradan Balkan hattı müdafasının elden çıkarılmaması çare ve tertibatının icrası dirayeti meslebelерinden⁶⁸⁵ müntazırdır.

Rauf Mahmud Said

Bu maruzamda Kamerli ordusu kumandanı Şakir Paşa'yı acz ve meskenet ile maal itham "Kamerli'den Kazan'a kadar geri çekilmek iktiza eden kuvvetimizi ve gerilerdeki kuvve-i ihtiyatımızı Edirne cihetine tabiye edeyim mi?" diye istizan ettim. "Çünkü Şakir Paşa yerinde duramayıp çekildiği halde bi't-tabi Sofya dahi elden çıkacaktır" dedim ve hak payı şahaneye her türlü azviyatı irtikap ederek bedhavaahlıkda musır bulunanların serâmdanından Rauf Paşa'ya bi'l-fiil seraskerlik verilmesi beni bi-hakkın ürküttüğünden Sofya'dan çıkıp çıkmamaklığımı da istizan eyledim. Zira madem ki Taşkesen cihetine Rus süvari müfrezeleri inmiştir, ertesi günü Sofya ile İhtiman arasında irtibatı ve hattı telgrafisi nasıl olsa kat edileceğini bildiğimden Sofyada kalsam" böyle bir hali buhranda umum kumandanlık vezaifini görmeyip bilahere orada mahsus kapandı kaldı. Sofya'yı eliyle düşmana teslim etti. Makamı kumandaniden kasden gaybubet ederek bütün hattı müdafa üzerinde ve gerilerdeki kuvve-i cünüdiyye-i müdafanın perişanlığına sebebiyet verdi" demek ve Sofya'dan çıksam" Rusların takarrübünü işitir işitmez havfen kaçtı" gibi tağlıyti izhan eder ebleh feribane⁶⁸⁶ sözlerle itham eylemek gibi her iki surette de bir takım müfteriyatın ileri sürüleceğini cezm

⁶⁸⁵ Meslebe: Ayıp, eksik kusur.

⁶⁸⁶ Ebleh feribane: Aptal aldatmaca.

ettiğimden hareketi zatiyem için dahi istizane mecburiyet gördüm. İnsaf olunsun ki, harici ve dahili bunca â'dâya ve tehlikelere karşı tek başına uğraşmak mecburiyetini hissedenden bir baş kumandanda şu hal ile acaba devlet millet ve vatanı müstefit edecek selameti efkar kalır mı? Maa ma fih, hakkımda tedvir edile gelen devalib-i entrikanın cümlesine...

vakıf bulunduğum halde metaneti fikriyeme kat'a hâlel getirmemiş ve kendimi alıp götüren seylâbe-i mesaib⁶⁸⁷ "takdiri hüda böyle imiş" diyerek arzı teslimiyet ile beraber beşeriyete müterettep mesaiyi de var kuvvetimle sarftan geri durmamış idim.

Bu istizanıma, Said ve Mahmud ve Rauf imzalarıyla verilen cevap "düşmanın Sofya'ya taarruzundan dolayı Balkan hattının Kazan'a kadar terkiyle Edirne cihetlerine çekilmeniz ta nihayetinde icra edilecek bir çare-i müdafa olduğundan, Balkan hattı müdafasını elden çıkarmamak çaresinin serian istihsaliyle memleketin muhafazasına ihtimam buyurmaları müntazırdır." gibi kat'iyiyil mefat sözlerden ibaret olmakla bu fikre karşı Edirne'ye ric'at lüzumunu müsırane ileri sürmek hakkımda mütasavver olan temayülatı bedhavahaneye tariki istidat keşad edivermek, olacak idi. Edirne'ye ric'at ise, nasıl olsa muhakkal vuku idi. Şehirköy, Doruk ve Leteguh'u terk ile Sofya'ya tahaşşut edecek olan kıtaât elbette birden bire Edirne'ye çekilemeyip Sofya'da cumaların müyesseriyetinden sonra çekilmeye kesbi istidat edebilecekler idi. Binaen-aleyh çekilmek fikrini beslemek ile beraber, gerek Kamerli ve gerek Sofya'ya sebatı tavsiye ettiğimi, Kamerli'nin bir günlükten ziyade yiceği olmamak ilcasıyla sebatı mümkünsüz olduğunu, ve Kamerli elden çıktıktan sonra Sofya'nın mukavemeti dahi adimül ihtimal bulunduğunu arz ettim. Fi'l-hakika nasıl olsa ertesi günü Sofya tahliye edilemez idi. Şehirköy, Doruk ve Leteguh'ta ki taburların Sofya'ya cemine muvaffakiyet ise, Rus ve Sırp ordularının taarruzatı dahi harici hesap tutulduğu halde yol yürüyüşüyle yine üç, dört gün ister idi. Hakkuki Şehirköy müfrezesi, o gün sabahın akşamına kadar Sırp kuvve-i külliyesiyle uğraşmakta ve muhasara haline girmekte idi. Doruk

⁶⁸⁷ Seylâbe i Mesaib: Felaketler seli.

ve Leteguh müfrezelerinin dahi Rusların takibatına uğrayacakları tabi ve bedihi idi. Bu çekilmek mecburiyetini Şakir Paşa'nın zahiresizliğine atıf ve isnat ile, müşarun-ileyhi ithamda devam etmekten maksadım muhakkal vuku olan ric'ate bedhavaha'nın beni müsebbep göstermelerine ferce vermemekten ibaret idi. Yoksa o gayri muntazam askerle on beş, yirmi günlük zahiresi de olsa, yine Şakir Paşa'nın sebat gösteremeyeceği bedihi idi. Bu hakikat Sait ve Rauf imzalı 30 – Teşrin-i sani tarihli telgırafda ki sarahati vechile merkezi saltanatca da malum idi. Benim Pazarcık'a avdetim herkesi yerli yerinde durdurmak yani hattı müdafayı arzunuz vechile elde tutmak ve bu olamadığı, yani Kamerli ve Sofya ile ilerideki mevakiyi mecburen tahliye kılındığı halde, ikinci...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 248

hattı müdafayı teşkil eylemek içindir diyorum. Yani Balkanların Meriç vadisine olan ağızlarını kapatmak içindir demek istiyorum ki, muahharan Meriç vadisinden Edirne'ye merkezlenmek tariki sühületini elde bulundurmuş olayım.

İşte hareketi zatiyem hakkında vukuu bulan bu izah ve istizahtan sonra zevatı selase-i müşarun-ileyhim, yine “Pazarcık'ta Balkan müdafasının elden çıkarılmaması çare ve tertibatının icrası dirayeti müsellimelerinden müntazırdır“ diyorlar; yani Kamerli'den Kazan'a kadar olan hattı müdafanın elden çıkmamasını tavsiye ve kuva'yı mevcudiyeyi Edirne'ye merkezlendirmek fikrini ret ediyorlar. Fi'l-hakika düşmanı merkezi saltanattan uzakta bulundurmayı emel etmek gibi halisane söz bulunamayacak olan bu fikir, sureti zahirede calibi muahaza görünmezse de, bilahere Edirne'ye merkezlendirememek ile düşmanın İstanbul'a kadar bi'l-mani gelmesine tehiye-i istidat kılınmak gibi avakıp hatırlandıkda, fikri mezkurun derece-i sekameti gözlere çarpar.

Şu muhabere üzerine serian Sofya'ya çekilmeleri emrini Şehirköy, Doruk ve Letaguh mevkilerine verdim. Onlar gelinceye kadar Sofya'nın her bir vukuata karşı elden çıkmamasını temin etmek üzere, İhtiman'da ki üç taburun dahi Sofya'ya gelmesini ve düşmana rûyi acz ve fütur göstermemek üzere kumandanlığına bıraktığım Mirliva Reşit Paşa'ya da mevcut sekiz taburun beşini bi'l-istishap Taşkesen'e doğru bir nümayüş icra etmesini emrettim. Badehü Sofya'dan avdetle Kapıcık derbendine gidilmekte ma-beyn-i hümayun ile iş bu muhabere vuku buldu:

Süleyman Paşa Hazretlerine

S. Sofya'dan hareketten evvel Şakir Paşa'ya haber gönderebildiniz mi?

16 – Kanun-ı evvel 93 - Sait

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

C. Hayır efendimiz, o cihetten vasıta bulamadım. Pazarcık'a telgıraf yazdım. Süvariye mahsus ile İzladi'ye gidecek ve İzladi Kumandanlığı dahi Şakir Paşa'ya gönderecektir; Çünkü, İzladi hattı da Kamerli hattı ile bir olduğu için kırıktır. Lakin şimdi Şakir...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 249

Paşa'dan ve bilmem hangi tarik ile Sofya'dan bir süvari gelerek namı acizaneme bir şifreli telgıraf getirmiş, bir taraftan Sofya'dan alıp bir taraftan hal ediyorum.

16 – Kanun-ı evvel – Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

S. Şakir Paşa ile tekrar muhabere lazım gelir ise, yani şifrenin vereceği malumat kifayet etmez ise, birinden bir vasıl olmak için birkaç tarikden müteaddit süvari irsalinin İzladi'ye emri münasip görülüyor. Sofya'da külliyetli zahire ve mühimmatımız vardır deniliyor. Düşman oraya gelir ise, bunlar eline geçmemek için bir tedbir ittihaz buyurulmadı mı?

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i Hümayün Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

C. Evet efendimiz, Şakir Paşa'ya şimdi gelen süvari ile de beyanı malumat ve ita'yı evamir olunacaktır. Bendeniz Sofya'dan çekilmek için kumandanına emir vermedim. Oraya iki güne kadar otuz bir taburluk bir kolordu tecemmü edecek ve son dereceye kadar mukavemet eyleyeceklerdir. Eğer elime biraz tabur geçer ise, Sofya'ya kuvvet-i zuhur olmak üzere Samakova geçidine koyacağım. Kapıcık Derbendine dahi on taburluk bir fırka ikame etmek üzereyim. Sofya'dan yalnız ahalinin çekilmesini tenbih ettim. Bu bab'da bir irade-i hususiye var ise tebliğ buyurunuz.

Süleyman Paşa Hazretlerine

S. Bu babda kat'â bir irade-i mahsusa yoktur. Harekatı askeriye rey'i devletinize tefviz buyurulmuştur. Varna'da ki askerin İstanbul'a gelip bugün sevkine başlanıldığını Paşalar söylüyor. Bunlar ve evvelce orduyu mezkurla getirtilen taburların son müdafa hattını temine yetişemeyeceği zan olunur. Şark ordusundan daha asker tertip olunması hakkında bir güne mütalea-i dâverileri var ise, vakit geçmeden bilinmesi irade buyuruldu. Kazan'dan bede' ile Pazarcık'a müntehi olan yeni hattı müdafa üzerindeki askere dair şifreli telgraf müşirileri manzuru âli oldu. Fakat ekseri muvaffakiyetsizlikle, askerin mevakı'yı müteferrikaya taksimine binaen, düşman herhangi bir...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 250

noktayı zayıf bulur ise oraya yüklenerek, nukatı sairedeki kuvvetlerin tazyik olunan noktaya derhal müzaharet edememeleri ve emsali ahvalden neşet ettiği cihetle, askerin mümkün mertebe topluca tutulması emrindeki irade-i seniyyenin tekraren ve hassaten takdiri dâverânelerine havalisi ve hangi nokta ve geçitler tutulacak ise ileride beyanı malumat kabilinden olarak bildirilmesi dahi irade buyuruldu.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i Hümayün Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

C. Ferman Efendimizindir. Tuna Şark Ordusundan badema tabur ifrazı kabili imkan değildir. Kulunuz dahi askeri topluca bulundurmaya sağıyederim. Onun için Sofya'nın ilerisindeki taburları dahi toplamakla meşgulüm. Şimdiki halde, hatta Kamerli'yi bile elden çıkarmamak istiyorum. Şakir Paşa'ya bu babda bir hayli makalat sarf ettim. Lakin mümkün olmazsa hudutu müdafayı saire yine elde bulunmak üzere, Petriçova'dan Yenihan, Kapıcık, Samakov Derbendi tutulup, Sofya dahi elden çıkarılmamaya son dereceye kadar çalışılacaktır. Başka bir irade-i aleyh yok ise, kulunuz buradan şimdi Pazarcık'a doğru hareket edeceğimdir ferman.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Başka bir tebliğat yoktur efendim. Kamerli ordusunun hali buraca pek merak buyuruluyor. Reyi devletlerine muvafık ise Tatarpazarcık'ına hareketten evvel Şakir Paşa'nın şifreli telgrafı nakil olunmak üzere telgrafhaneye bırakılsa.

Ma-beyn-i Hümayün Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

C. Ferman Efendimizin. Şakir Paşa'nın yazdığı telgırafla tarafı acizeden verilen cevap sureti telgırafhaneye bırakılmıştır. Lakin telgırafçı burada yalnız olduğundan ve Şakir Paşa'ya yazılan cevabı henüz ikmal edemediğinden bad'el ikmal arz edecektir ferman. 16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 251

Şu muhaberenin hattı müdafayı muhafazaya taalluk eden ve mevzuyu bahs olan fıkaratını gözden geçirelim: düşman Sofya'ya gelir ise zehair ve mühimmat eline geçmemek için bir tedbir ittihaz buyruldu mu? Sualine gayet muhterizane⁶⁸⁸ ve mütehaşiyane⁶⁸⁹ davranarak Sofya'yı terk ile çekinmek için emir verdiğimi ve yalnız ahalinin çekilmesini tenbih ettiğimi meal beyan, şayet fıkren bir tahavvül vuku bulup bulmadığını yoklamak üzere bu babta bir irade-i hususiye var ise tebliğ buyurunuz, yani ric'ate meylan fikri hasıl oldu ise tebliğ ediniz demek istedim. Fi'l-hakika Sofya'ya ric'at emri vermemiş ve veremez idim; Çünkü, daha Doruk, Şehirköy ve Letaguh'da ki taburlar ancak birkaç güne kadar tahaşşüt edebilirler idi. Onların tahaşşütlerinden sonra dahi Sofya'yı bit'tahliye çekilmekliğin tabii olduğunu biliyor idim; Çünkü, Kamerli'nin bir iki günlük yiyeceği olması nasıl olsa onları terki mevkiye icbar edecek olduğu bence bedihiyyattan ve bu halde çekilmek mesuliyeti zahiresinden nefsimi teberrüe⁶⁹⁰ ile Şakir Paşa'nın tezhip idaresini müsebbeb göstermek evveliyattan idi. Nefsü'l-emirde ise, çekilmeyi selameti devlet için arzukeş⁶⁹¹ idim. Şu kadar ki, bedhavahane karşı "bu kadar memleketleri ve hattı müdafaayı terk ile çekildi gibi şemateti kendime davet etmemeyi daima nokta-i nazarı dikkat ittihaz etmiş idim. Suali mezkura verilen cevabı âlide "bu bab da kat'a bir irade-i mahsusa yoktur. Harekatı askeriye re'yi devletinize tefvız buyrulmuştur" deniyorda muahharan "Kazan'dan bede' ile Pazarcık'a muntehi olan yeni hattı müdafaası üzerindeki askere dair şifreli telgrafı müşirileri manzuru âli oldu [1]. Fakat ekseri muvaffakiyetsizlikler askerin mevakı müteferrikaya taksimine binaen düşman herhangi bir noktayı zayıf bulur ise oraya gelerek, nukatı sairedaki kuvvetlerin tazyik olunan

⁶⁸⁸ Muhteriz-ane: Sakınarak, çekinerek.

⁶⁸⁹ Mütehaşiyane: Saygı ile karışık korku.

⁶⁹⁰ Teberrü: Uzaklaşma, uzak durma, çekilme, sevmeyip yüz çevirme.

⁶⁹¹ Arzukeş: İstekli, hevesli.

noktaya derhal müzaharet edememeleri ve emsali ahvalden neşet ettiği cihetle, askerin mümkün mertebe topluca tutulması emrindeki irade-i seniyyenin tekraren ve hassaten takdiri daveranelerine havalisi ve hangi nokta ve geçitler tutulacak ise ileride beyanı malumat kabilinden olarak bildirilmesi irade buyruldu“ deniyor. Gerçi bu irade-i seniyyeye cevap olarak “kulunuz dahi askeri yoplucu bulundurmaya sağı ediyorum. Onun için Sofya’nın ilerisindeki taburları dahi toplamakla meşgulüm. Şimdiki halde hatta Kamerli’yi bile elden çıkarmamak istiyorum. Şakir Paşa’ya bu babta hayli makalatta sarf ettim. Lakin mümkün olmazsa hudutu müdafaa-i saire yine elde bulunmak üzere, Petriçova’dan...

[1] 14 – Kanun-ı evvel tarihli İhtiman’dan çekilen telgrafname-i cevabıdır. ...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 252

Yenihan, Kapıcık ve Samakov derbendi tutulup Sofya’yı dahi elden çıkarmamaya son dereceye kadar çalışacağımdır“ diye maruzatta bulundum. Nefs’ül-emirde ise bu maruzum, ne irade-i seniyyeye cevap ve ne de cereyanı maslahatın tabiatına muvafık ve mülayim idi. Müterazun bihadd⁶⁹² buyurulan mesele Kanun-ı evvelin on dördünde Kazan’dan Pazarcık’a kadar Tuna Şark Ordusundan nakledilen taburların şekli tabiyesi idi; elli dokuz taburdan onunun Kazan, baki kırk dokuzdan beşinin Niş, sekizinin Sofya, dördünün Pırasadım derbendi, altısının Mergova, Bonova ve Petriçova, ikisinin Kapıcık Derbendi, on altısının Pazarcık ve sekizinin Filibe’ye tertibi idi. Gerçi Akpalanga’nın elden çıkması münasebetiyle Niş tertibi gönderilmediği gibi, Kapıcık derbendi mevcudu yedi tabura iblağ edilmiş idi. Samakov derbendine üç ve Kız derbendine de dört tabur göndermek mecburiyetleri tayin ederek tertibi mebhus bilahere tebeddül⁶⁹³ eylemiş ise de, eda-i taarruz askerin böyle mevaki adideye teferrukuna müteallık olduğu halde, “ben de asakiri toplu bulundurmak için Sofya’nın ilerisindeki taburları toplamakla meşgulüm“ demekliğim muğalata⁶⁹⁴ alüd⁶⁹⁵ bir söz idi. Gerçi Sofya’nın ilerisindeki Şehirköy, Doruk ve Leteguh taburlarının Sofya’ya cemaatte toplanmak maksadı dahi hasıl ve mündemic ise de, onları toplamak Sofya’nın Kamerli ile ittisalatı inkita etmesi üzerine müterettep bir mecburiyetten ileri gelip, camileri Balkan hattı müdafaasının

⁶⁹² Bihadd: Hadsiz, sınırsız, pek çok.

⁶⁹³ Tebeddül: Değişme, başka hale girme.

⁶⁹⁴ Muğalata: 1. Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme. 2. Ağız kalabalığı.

⁶⁹⁵ Alüd: Bulaşmış, bulaşık.

elde bulundurulması arzu müttetekına karşı Edirne'ye ric'atı umumi planının tehiye-i mukaddematı ad olunabilir idi. Eğer cevabı mezmuremi yazmak lazım gelse idi“ madem ki hattı müdafaa tutulmak sureti iltizam ve arzu buyruluyor; düşmanın taarruzuna müsait Balkan silsilesinin ne kadar müdahili tabiiyyesi ve güzergahı var ise setti ve bendi zaruriyyattandır. Balkan silsile-i tabiiyyesinin Meriç mudahili dahi, Kazan'dan bede' ile Samakov'a kadar, yine yüz bu kadar saat tulu mesafeyi muhit olduğundan, şu tulu üzerindeki geçitlerin hangi biri asakiri muhafazadan fariğ ve hali bırakılacak olsa, düşmana oradan bir tarik müsait terk edilmiş olacaktır. Harbi tedafiiyi kabul eden devlet, tahkimi nukat ve maa bir zaruretini derahte etmiş demek olacağından, yüz bu kadar saatlik mesafenin muhafazasına memur askerin öyle meydan muharebesinde olduğu gibi, toplu bulunabilmesi kabili imkan değildir.“ demeli idim. Ben ise tezyidi iğbirara vesilesiz olmak havfi ile bu yolda sarfı makali o nevi muhatabatın tekrarına ve âtiye talikan cevabı maruz ile geçiştirmek suretini tercih...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 253

ettim. Vakı'a mümkün mertebe topluca bulundurulmak kaydı âlisi dahi var ise de, muvaffakiyetsizliklerin askerin mevakı müteferrikaya taksimine ibtinası ve hususan bu acizde işte kırk dokuz taburu tefrik etmiş gibi tanınarak, muvaffakiyetsizlik esbabını tehiye ile itham edilip ihtara lüzum görülmesi ileride muhakkal vuku olan mehalike “sen sebep oldun“ demek için bir mukaddime sayılacak idi . Benim itikadımca Plevne'nin sükutundan sonra, teveccüh edecek cümle hatırat-ı askerin Edirne'ye merkezlendirilmemesinin netayici tabiiyyesi idi. Bu sırada muvaffakiyetsizliklerin suduru tabii ve zaruri olduğundan bu kabil ihtar-ı aliden pek müteessir ve hak payı şahaneye o zeminlerde ilkaat⁶⁹⁶ eden bedhavahanın teessüratı fezadiyesinden nihayet derece münzeic ve müzdar olmuş idim. Ma-bihi'l-bahis⁶⁹⁷ olan cevabı maruzumda “şimdiki halde Kamerli'yi bile elden çıkarmamak istiyorum. Şakir Paşa'ya bu babta hayli makalat sarf ettim“ demekliğim Şakir Paşa'ya yazdığım vesayayı telgrafiye'nin zeminini arz etmekten ibaret idi. Yoksa nihayet yanında üç dört günlük yiyeceği bulunan Şakir Paşa'nın Tatarpazarcıkı'ndan kendisine erzak yetiştirilinceye kadar askeri fevkal hat muharib, müntazam ve şayan-ı itimat dahi olsa, yine terki mevkiye mecbur kalacağını pekala biliyor idim.

⁶⁹⁶ İlkaat: Bırakma, bırakılma, terk etme, telkin etme, ilham etme, bir kusuru başkasına yükleme.

⁶⁹⁷ Ma-bihi'l-bahis: Bahis sebebi olan.

Velhasıl İstanbul heyetince müttefikan hattı müdafa nukatını muhafaza fikrine karşı mecburul vuku olan tahliyeden nefsimi müberra göstermek için, Şakir Paşa'nın hatıy'etini bir taraftan ileri sürmek ile beraber, bir taraftanda mabihil maksat olan ric'at planını beslemekten hali kalmıyor idim. Şu ifademizden Şakir Paşa bütün bütün bi kusur idi de muhafaza-i nefsim için onu itham ediyorum kıyas edilmesin. Şakir Paşa her ne yaparsa yapıp ve alel husus Gurko'nun tatil muamele ettiği 23 – Teşrin-i saniden Kanun-ı evvelin on beşine kadar, arada geçen yirmi iki gün müddetten bil istifade, her türlü ihtimale karşı, Kamerli'ye on beş günlük zahire celp ve cem etmeli idi. Kamerli'de bir kolordu bulundurmak fikri bu kabil ihtiyatkarlığa lüzumu zaruri olduğunu gösterir idi. Lakin Şakir Paşa dahi, kolordu ile Kamerli'de bulunmak fikrinde olmayıp bana terki mevki ile Samakov Balkanına çekilmek suretini arz ve irae ediyor idi. Halbuki İzladı ile Sofya arasındaki geçitleri li'eclit takviye bâ-irade-i seniyye 30 – Teşrin-i sanide altmış tabur ile memur edildim. Heyeti vükeladan müttefikan ve heyeti müşavere-i harbiyenin kararı sabıkını teyiden bu fikirde bulunduğu halde livaları tahliye etmek mes'uliyetini üzerime almadığımdan Tuna...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 254

Tuna şark taburları yetişinceye kadar Şakir Paşa'ya sebatı tavsiye etmekte idim. Yani nasıl alıyorsam öylece de satıyor idim. Şakir Paşa ile bu babta cereyan eden muhaberat Kamerli'den çekilip çekilmemek meselesini tevzih edeceğinden, sırasıyla ve tefsiratıyla onları da zikredelim de sonra yine bahsimize devam edelim: Teşrin-i saninin otuzuncu günü sabahı Şakir Paşa'dan iş bu telgrafnameyi almış idim.

Tuna Harp Orduları Umum Kumandanlığına

29 – Teşrin-i sani - 93 tarihli ve şifreli telgrafname-i devletleri mütalaa olundu. On iki tabur askerin talebi taarruz maksadına müstenid olduğu şüphesizdir. Fakat bu gece makamı seraskeriden aldığım telgrafnamede Osman Paşa'nın mecruh olduğu ve Plevne'nin düşman eline düştüğü şayiğ olduğuna ve dün esna-i harpte düşmanın sağ cenahında bulunan düşman askerinde işitilen sada-i şadumani böyle bir vakaya delalet ettiğine binaen Nesniç patikasını mümkün mertebe müdafaası için oraya vaz ve tabiye olunan üç tabur ile Etrapol'den gelen yolun mudafaası için Yıldız tabyasının sağ tarafına konulan iki tabur beyni hesap olunup üç, dört saatlik bir mesafe bulunmuştur. Hattı harbin bir ciheti gayet mürtefi olup şose'yi müdafaa eden istihkamlar bilakis münhat olmasıyla beyinlerinde husulu irtibat gayet düşvar olduğundan her noktası zayıf olup düşman kuvvetli olarak hangi noktayı zorlamış olsa, imdat

yetişinceye değin elden çıkabilmek pek me'mül bulunduğunu bir tarafa bırakalım; koca Balkan'ın her noktası cüzî tamir ile yol haline geldiği görüldüğünden ve düşman külliyetli geldiği takdirde cephemizden bizimle harp etmekle beraber solumuzdan ve belki de sağımızdan bir kuvve-i kafiye geçirip arkamızı keserek bizi de Plevne gibi tahtı muhasaraya alması pek kolay idiğinden Plevne elden çıkmış ise öyle belaya düşmeksizin bir hattı müdafaanın bir müemmen cihete nakli lüzumu tabii olmakla bu fırkaya işte şu lüzuma nazaran tayini hal ve mevki olunması iktiza eder. Bu maddenin ehemmiyeti fevkaladesi meydanda olmakla bu babta verilecek kararı âlinin bir an evvel emir ve irade buyrulması niyaz ve istida olunur.

30 – Teşrin-i sani – 93 Şakir

Bu telgrafnamenin bahse taalluk eden fıkaratından, Şakir Paşa, “düşman cenahlarımızı ve arkamızı çevirerek Plevne gibi bizi tahtı muhasaraya alması pek kolay idiğinden öyle...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 255

belaya düşmeksizin hattı müdafaanın müemmen cihete nakli lüzumu tabiidir. şu lüzuma nazaran bize tayini hal ve mevki olunmak iktiza eder. Bu babta verilecek kararı âlinin bir an evvel emir ve irade buyrulması müstedadır“ diyor. Şakir Paşa'nın bu telgrafnamesini aldığım vakitte Plevne esaretinden henüz haberdar değil idim. Ben de şu vecihle cevap yazdım:

Şakir Paşa'ya

Plevne'nin teslimi hakkındaki şayia makam kaimmakamiden bu tarafa dahi bildirilmiş ise de derece-i sıhhati meşküktür. şu kadar ki alemeti meserret Silistre ve Elena karşılarında dahi gösterilmiştir. Ve hattı müdafaai ittihazı için müemmen mahal neresi ise tasrih buyurunuz da biz de ona göre beyanı mütalaa edelim efendim.

Teşrin-i Sani – 93 Süleyman

Bu telgrafnamede “hattı müdafaai ittihazı için fikrinizce müemmen mahal neresi ise tasrih ediniz de biz de ona göre beyanı mütalaa edelim“ dedim. Bu istizahi telgrafiye cevaben Şakir Paşa'dan iş bu telgrafname geldi:

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canib-i Alisine

Şifreli cevapname-i fehımanelerini şimdi aldım. Orhaniye kolorduyu hümayünü için ittihaz olunacak hattı müdafaa devletin maksadına tabidir. Şıpka ordusunun ardını ve Meriç vadisini bir müddetçik müdafaa etmek iltizam buyrulduğu takdirde, Sofya'ya Berkofça Doruğu ve Letaguh taburları ilave ve istihkamat ile takviye kılınarak o halde bi'l-ibka, İzladı mevcudu ile beraber yirmi tabur kadar asker ile Derbend köyü ve lüzumu kadar askerle Petriçova köyü ve Otlakköyü tariki tutulup kusuru asker İhtiman ile Pazarcık arsındaki Kapıcık Derbendi ve Beluh Boğazı'nın münasip mahallerine tabiye olunmak icap eder. Fakat bu halde hattı müdafaa gayet perişan ve uzun olarak zaif olacağı dergar ise de, bu hattı müdafaa'nın ardında olan demiryol hattıyla icabı hal vukuuna göre herhangi bir noktasının takviyesi imkanı tahtında bulunur. Maksadı devlet bu olmayıpta heyeti mevcudesi ile düşmanın mümirri etrafında bulunmak ve Plevne gibi düşman hudutu hareketinin sağ tarafını daima tehdit altında tutmak ise bir minvali muharrer Letaguh ve Doruk mevcudundan başka Sofya'ya bir miktar asker ilavesi ile kusur kalacak...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 256

asker heyeti mevcudesi ile Samakov Balkanları'nın münasip mevkilerine yerleştirilip İhtiman Geçidi dahi bir kuvve-i cüziye ile mümkün mertebe müdafaa altına alınmak sureti muvafık görülüyor. Bu suret kolordu için müemmen ise de, artık Meriç Vadisi düşmanın tehdidi altında bulundukça, bu orduya imdat etmek ve yahut kendisinden imdat alınmak kabil olamaz. Fakat bu halde Sofya'dan Pazarcık'a giden şose bizim taraftan tehdit olunmakla beraber, bu ordu Sofya için dahi bir müterassıt⁶⁹⁸ ordu olmuş olur. Bu suret-i mutalaat acizanemizin hulasası olduğundan herhalde noksan olup mükemmeli re'yi saibe-i fahımaneleridir.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Şakir

Şakir Paşa bu cevapnamesinde “Orhaniye kolordusu için ittihaz olunacak hattı müdafaa devletin maksadına tabidir.” deyip kestiriyor da, sonra maksatları bit'tenviğ, ona göre binayı mütalaat eyliyor; eğer devlet, Şıpka Ordusunun ardını ve Meriç vadisini bir müddetçik müdafaa etmek iltizam buyurduğu takdirde, Berkofça Doruk'unu ve Leteguh'u

⁶⁹⁸ Müterassıt: Tarassud eden, dikkatle gözeten, bekleyen, kollayan.

tahliye ile oradaki taburları alarak Sofya'nın kuvvetine ilave diyor; Sofya'yı da istihkam ile takviye eylemelidir. Diyor ki, o tarihte Berkofça ile Doruk'ta beş buçuk ve Leteguh'da altı ve Sofya'da dört tabur bulunduğundan “Sofya'ya cem'an on beş buçuk tabur koyup etrafına da istihkam verilmelidir“ diyor. Sonra “yirmi taburla Pırasadım Derbendi, miktarına muin lüzumu mürettebe askerle Petriçova ve Otlukköyü tutulup, Kamerli ordusunun baki taburları Kapıcık Derbendine, Beluh Boğazı'nın münasib mahallerinde ki Kız Derbendine ve Samakov Geçitleri gibi yerlere konulmalıdır.“ diyor. Bu halde Şakir Paşa, hatırladığı bu plan ile, Kamerli ve İzladı mevkilerini bi't-tahliye onlara bedel olmak üzere gerilerinde Pırasadım Derbendi'nden bede' ile Petriçova, Otlukköy, Kapıcık Derbendi, Kız Derbendi ve Samakov Geçidi gibi yerleri tutmak fikrini gösteriyor. Bu tedbirle Şıpka ordusunun ardı ile Meriç vadisi'nin bir müddetçik müdafaa olabilmesi imkanını arz ediyor.

Kamerli ile İzladı mevkilerinin terki halinde, bu tedbire tevassül etmek tabii ve zaruri idi. Hatta Kamerli sonradan tahliye kılındığı ve bu mevkiler daha ziyade bir kuvvetle tutulmuş olduğu halde, düşmanın Şıpka kolordusu aleyhine icra ettiği çevirme hareketi, bu tedbiri kamilen hükümsüz...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 257

bırakarak bu mevkinin terkine zaruri mecburiyet vermiş idi. Şakir Paşa'nın bu hatırasında görülebilen hatası Sofya'nın on beş buçuk taburu ile Rus-Sırp kuvve-i külllîyesine karşı mukavemeti imkanını dahili farziyyat etmekten ve Şehirköy ve Akpalanga cihetlerini kat'a hatırlamamaktan ibarettir. Vakıa bu telgrafın yazıldığı gün – ki Kanun-ı evvelin biridir – henüz Sırp ilanı isyan etmemiş idi ise de hudutta mütehaşşit ve tecavüze müheyyi olduğu müşarun-ileyhin malumu idi. Haydi Sırpı tecavuz bile etmese, Sofya ovasının aynen Rusların Şehirköy ve Akpalanga'nın ardlarını alması tabi'iy idi. Binaen-aleyh, o tarihte Şehirköy ve Akpalanga'da bulunan iki taburu dahi Sofya'ya aldırarak muhafazasına tayininde, müşarun-ileyh zühul etmiş olmak gerekdir. Her ne ise, müşarun-ileyh bu suretle edinilebilecek hattı müdafayı uzun olmak cihetinden mahzurlu görmekle beraber, arkasında şimendifer bulunmasında kabili istifade görüyor; inde'l-hace nukatı lazıminin takviyesi tahtı imkandadır diyor. Sani olarak maksadı devlet Şıpka ordusunun ardını ve Meriç vadisini bir müddetçik müdafa etmek olmayıp da, kuvve-i mevcudesi heyetiyle düşmanın mütemerin⁶⁹⁹

⁶⁹⁹ Mütemerrin: Öğrenmek, alışmak, için temrin, eğzersiz yapan.

etrafında bulunmak ve Plevne gibi düşman hudutu hareketinin sağ tarafını daima tehdit altında tutmak ise, Letaguh ve Doruk mevkileri mevcudundan başka Sofya'ya biraz daha tabur ilave edip baki askeri Samakov Balkanlarının münasip mevkisine yerleştirmeli ve İhtiman geçidini dahi bir kuvve-i cüziye ile müdafa tahtına almalıdır diyor. Demek ki, Şıpka'nın sol cenahından Samakov'a kadar cümle geçitler bırakılıp Sofya'da bir yirmi tabur bırakarak İhtiman geçidine de bir ufak ileri karakol tabiye edilmelidir demek istiyor. Maa-ma-fih, bu Samakov Balkanlarının yalnız Kamerli'de kendisinin kumanda ettiği kolordu için müemmen olabileceğini ve Meriç vadisinin düşmanın tahtı tehdidinde düşeceğini itiraf ediyor. Velhasıl her iki surette de elden çıkması muhakkakıl vuku olan Sofya'yı -her ne mülahazaya müstenit ise- kabili mukavemet ad ve azmediyor.

İşte Şakir Paşa'nın bu telgrafnamesini Kanun-ı evvelin ikinci günü Hezargırat'ta aldım. Habuki müşarun-ileyhin bu istizahı Plevne esaretinin vuku haberini almazdan evvelce olmakla beraber, Said ve Rauf Paşaların, haberi esareti meş'ar olan 30 – Teşrin-i sani tarihli müşterek telgrafnamelerinde düşmanın Edirne'ye ve İstanbul'a tasallutunu men için Kamerli'de bulunan kolordunun teksir kuvveti zımninde altmış taburun nukatı lazımeyle sevki emrini almış idim; yine yevmi mezkurde nukatı...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 258

lazımeyle istizah etmekliğim üzerine 1 – Kanun-ı evvel tarihli Kaimmakam Seraskeri Rauf Paşa'nın telgrafında bugünkü günde nukatı tedafıyye İzladı'den Sofya'ya kadar olan mevaki geçitleridir diye tasrihat dahi verilmiş idi. Bu halde devletin maksadı İzladı'den Sofya'ya kadar olan geçitlerin tutulması olduğuna nazaran, Edirne'ye cem'ı kuvvet fikri hükümsüz kaldığı gibi, Şakir Paşa'nın dahi şıknalı mütalasının hiçbir ciheti ehemmiyeti görülemez. Şakir Paşa 30 – Teşrin-i sani tarihli keşide ettiği telgrafnamenin bir aynını Kaimmakam Seraskeri Rauf Paşa'ya da yazarak başkumandana da müracat ettiğini bildirmesi üzerine Rauf Paşa dahi tarafımıza şu zeminde bir ihtarname-i umumi telgrafi gönderdi:

Rumeli Harp Orduları Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Kamerli'de ittihaz olunan hattı müdafa külliyetli düşmana mukabeleye ve Sofya cihetini temin'e salih olmadığından ve muhataratı âtiye-i melhuzadan bahisle hattı müdafa münasip ve müdafaya salih bir mevkiye nakil olunmak lüzumu acil altında bulunduğunu savb-ı samilerine yazdığını Ferik Şakir Paşa 30 – Teşrin-i sani – 93 tarihli telgrafiyle bildirmiştir.

Bu babda ki telgrafnamesi şimdiye kadar siva⁷⁰⁰ devletlerine vasıl olmuş olacağından, münderecatına nazaran müşarun-ileyhe talimatı lazımenin itası menuu himemi celileleridir efendim.

1 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Rauf Paşa bu telgrafnamesinde Şakir Paşa'nın dediklerini ala-tarikıl hulasa zikir ettikten sonra müşarun-ileyhe talimatı lazıme itası menuu⁷⁰¹ himemi⁷⁰² celileleridir diyor, yani biz size dün Şakir Paşa kolordusunun kuvvetini teksir için Tuna Şark ordusundan altmış tabur naklini ve bugün dahi İzladi ile Sofya arasında ki geçitlerin nukatı tedafıyemiz olduğunu bildirmişidik, ona göre Şakir Paşa'ya iktiza eden talimatın itası başkumandan bulunduğunuz sıfatla size aittir diyor.

Rauf Paşa'ya bir vechi âti cevap vererek işi netice-i muhabereye talik ettiğimi bildirdim; çünkü Şakir Paşa'nın fikrime ric'at etmesini teyit etmekte idim:

Huzuru Celil-i Kaimmakamiye

Şakir Paşa'nın hattı müdafanın tebdili hakkında yazdığı telgrafnameyi aldım. Muradı,...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 259

Kamerli ve İzladi mevkilerini terk ile ya Derbent ve Otlukköy ve Petriçova ve Kapıcık Derbendi hattını veyahut Samakov Balkanını tutmak ve Berkofça ve Doruk'u terk ile oradaki kuvvetleri Sofya'ya bih cem⁷⁰³ eylemektir. Şıkkının her ikisinde düşmanın Sofya'ya olan güzergahı açık bırakılacağı gibi şıkkı evvel Meriç Vadisini himaye edecekse de düşmanın Sofya'ya taarruzunu men'a kudretiyyat olamayacak ve şıkkı sani gerçi Sofya'ya kuvvetü'z-zahr olacak demek ise de Meriç vadisi düşmana açık bırakılmış olacaktır.

Her ikisi mahzurlu bulunan bu husus hakkında bugün Şakir Paşa ile dahi muhabere edeceğimden neticesini yine arz ederim.

⁷⁰⁰ Siva: Başka, gayri.

⁷⁰¹ Menut: Methedilmiş, iyiliği, güzelliği söylenmiş, asılı, asılmış, raptedilmiş.

⁷⁰² Himem: Gayretler, emekler, çalışmalar, yüksek iradeler.

⁷⁰³ Bih: Kök, asıl, temel, o, onu, ondan, iyi, yağ, ayva, * Cem: Hükümdar, şah, toplama, yığma, birden fazla.

2 – Kanun-ı evvel -93 Süleyman

Şakir Paşa, evvelki müracatına müntazır olduğu cevabı alamaması üzerine, Kanun-ı evvelin ikinci günü tarafımıza iş bu telgrafnameyi yazarak bitekrar talimat talep etti:

Rumeli Orduları Umum Kumandanlığına

Hali hazırda göre sureti hareketimizi meş'arı talimatı seria intizarında olduğumuzu arz ederim.

2 – Kanun-ı evvel -93 Şakir

Ben de Kaimmakam Seraskeri Rauf Paşa'dan aldığım sarahet üzerine şu cevabı verdim:

Kamerli'de Şakir Paşa Hazretlerine

İzladi ile Kamerli ve Kamerli ile Sofya beynini kemali dikkatle ordumuz oraya gelinceye kadar muhafazaya en son mertebe fedakarlık ile gayret eylemeleri ve yarından sonra Tatarpazarcık'ına Tuna Şark Ordusunun bir liva askeri vasıl olacağı cevaben ve mahfiyyen⁷⁰⁴ beyan olunur.

2 – Kanun-ı evvel -93 Süleyman

Şakir Paşa'nın şıkınlı mutalaa-i terlgırafisini dahi cevapsız bırakmak üzere şu telgıraafnameyi yazdım:

Kamerli Ciheti Kumandanlığına

Müemmen mahalli sualine cevaben yazmış oldukları telgrafnamelerini aldım. Düşmanın maksadı...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 260

Meriç vadisine inerek Edirne pişgahına doğru ilerlemek olduğuna nazaran, İzladi ve Kamerli mevkileri tutulamadığı halde, Derbend Otlukköy, Petriçova ve Kapıcık Derbendi

⁷⁰⁴ Mahfiyyen:Gizlice, gizli olarak, saklı olarak.

tutulmak tabiiy zaruridir. Buraları durur iken aykırıda kalan Samakov Balkanını tutmak düşmanın İstanbul'a olan güzergahını temaşeye çıkmak gibi olur. Eğer elde ziyade kuvvet olabilse, Sofya'ya kuvvetü'z-zahr olmak üzere, Samakov Balkanını dahi tutmalıdır. Şimdi o cihete altmış tabur kadar asker ile acizleri geliyorum. Taburların bir kısmı bu gece hareket ettiği gibi, birazıda yarın hareket edeceklerdir. Bunlardan bir liva birkaç güne kadar Yeni Zağra şimendiferiyle Pazarcık'a vasıl olabileceği gibi, bakileri dahi peyderpey giderek on beş güne kadar ardı alınabilir. Bu halde ikinci derecede hattı tedafî demek olacak olan Derbend, Otlukköy ve Petriçova hattını tutup da Sofya'yı feda eylemek hem Kamerli ve hem Doruk tarikını düşmana keşad etmekden ise hattı hazırı harb kuvvetlendirilerek, düşmanın beriye tecavüzü çaresinin menûna bakılsa daha isabet olmaz mı? Bu babda olan mütalaat ve malumatı mahalliyelerinin serian iş'arına müntazırım.

2 – Kanun-ı evvel -93 Süleyman

Benim bu yolda telgrafname yazmaktan maksadım Şakir Paşa'da Edirne'ye cem-i kuvvet fikri olup olmadığını bit'teftiş eğer o yolda bir beyanı mutalaa edecek olur ise kendi tarafımdan dahi kuvvetlendirerek maksadıma çarecülük idi. Hatta bu maksadı ihtar için “düşmanın maksadı Meriç Vadisi'ne inerek Edirne pişgahına doğru ilerlemek olduğuna nazaran“ diye mukaddeme tertip etmiş ve nihayet de dahi Şakir Paşa'nın mutalaat ve malumatı mahalliyesini sual eylemiş idim. Edirne'ye cemi kuvvet lüzumuna mülayim Şakir Paşa'dan bir re'y bekler idim ki, onu ser-rişte⁷⁰⁵ ittihaz ederek kendi fikrime mevki tatbik bulmuş olayım, çünkü, Tuna şark ordusundan sevki mukarrar olan taburlar Şakir Paşa refakatindeki kolordunun teksiri kuvveti ve İzladı ile Sofya beyninin tutulması için gönderiliyor iken, Şakir Paşa “bu taburlar gönderilse dahi, yine sebat olunamaz ve Kamerli tutulamaz; nasıl olsa elden çıkar“ dediği halde dahi zaten “Kamerli elden çıkar ise Edirne'den başka rezimgah yoktur“ iddiasında bulunduğumdan artık İstanbul erkanı kumandasının ve heyeti müşavere-i harbiyyenin Tuna şark ordusu taburları ile (İzladı – Sofya) beynindeki geçitleri takviye fikri bütün bütün çürüyerek, benim re'yim kuvvetleneceği gibi bilahere “Balkan'dan beri bu kadar memaliki Ruslar'ın istilasına keşad etti“ gibi...

⁷⁰⁵ Ser-rişte: İpucu, tutamak.

bedhavahane neşriyat ve şematat-ı ağdanın dahi bana ciheti taalluku kalmayacağından Şakir Paşa'dan o yolda bir cevabın alınmasına mütehalı-ane⁷⁰⁶ muntazır idim. Hayf ki Şakir Paşa'dan intizarıma müsait bir cevap alamadım. Yazdığı telgrafname ise heyeti vükela ve heyeti müşavere-i harbiye efkarını te'yid etmiş oldu:

Rumeli Orduları Umum Kumandanlığına

istifsarı mutalaatı mahalliye havi emir telgrafileri aldı. Hattı ric'atimizin bir dereceye kadar emniyette bulunması çaresi bulunduğu halde, düşman kolaylıkla burayı zorlayıp geçmesinden avni hak ile pekte zarar olmaz. Şimdi bulunduğumuz nukat, düşman mevkiinden daha mazbut ve müdafaaya salihdir ve emir takviyesinden vazgeçildiği yoktur. Asıl cayı bahis olan külliyyetli kuvvet ile gelmesi memül olan düşmanın karşımızdaki mevakiini muhafaza ile beraber kuvvetinden bir miktarını ifraz edip ve münasip cihetten yollar yapıp cenahlarımızı dolaşması ve hattı ric'atimizi kesmesi ihtimalidir. Elde düşmanı Balkan'ın öbür yüzünde tutmak ve Sırp ile birleşmesine meydan vermemek muhsenat-ı⁷⁰⁷ maneviyyesi⁷⁰⁸ cihetle her halde elsemi tabiyedir. Bunun ise mevkufun aleyhi, telgrafname-i devletlerinde beyan buyrulduğu üzere bir miktar kuvvetin buraya ve mevaki-i saireye kuvvetü'z-zahr olacak bir mevkide bulunmasıdır. Binaen-aleyh, müddeti kalile zarfında böyle bir cesim kuvvet cemiğ olunabilir ise Kamerli vücudunun muhafazasına ikdam olmak lüzumu gayrı münkerdir. Doruk mevkiyi, askeri alınmadığı ve me'külat ve cephanesi şimdiden idhar olduğu takdirde, Berkofça ve Doruk'da mevcut olan beş taburla yalnız Doruk mevkinin yani geçidin müdafaası dahili imkan değil ise – bu asker müddeti medide iki taraflı düşman içinde kalacağı cihetle – o geçidin müdafaasından başka bunlardan hiç bir suretle istifade ümidi olmadığından, Dragman Boğazı'nın müdafaası zımında bunlardan iki taburun oraya çekilmesi münasip olacağı hatıra kabilinden olarak Sofya kumandanına ihtar kılınmış idi ki ve şu hale göre Doruk'un terk olunmaması iltizam buyrulduğu halde, Sofya'ya evvel vecih ile emir igtası menut irade-i kumandanileridir.

⁷⁰⁶ Mütehalı-ane: Büyük bir acele ile çabuklukla.

⁷⁰⁷ Muhsenat: Haramdan sakınan temiz, namuslu kadınlar.

⁷⁰⁸ Maneviyye: Madde dışı olan, manaya ait, ruha ve içe ait olan.

Şakir Paşa telgrafname-i cevabisinde “hattı ricatımız temin kılındığı halde, düşman burayı zorlayıp geçemez. Düşmanın cenahlarımızı dolaşmasını men etmek dahi Kamerli’ye ve mevaki...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 262

saireye kuvvü’z-zahr olacak bir miktar kuvvetin münasip mevkide bulunmasına mevkufdur ve düşmanı Balkan’ın öbür yüzünde tutmak için, hattı hazır müdafaa eslemi tabiyedir. Müddet-i kalile zarfında bir cesim kuvvet cem olunabilirse Kamerli vücudunun muhafazasına ikdam olunmak lüzumu gayri münkerdir.⁷⁰⁹“ diyor. Şu halde, Kamerli’nin ve hattı müdafaaın tutulabilmesi imkanı, Şakir Paşa’nın dahi cümle-i mu’tekadatındandır. Ben ise Tuna şark taburları dahi Kamerli’ye gitse, madem ki bir kere o intizamsızlık ve sü-i irade orada yerleşmiştir, onun için oraları elde tutmak kabili imkan değildir. Hemen Plevne düştüğüyle, hattı müdafaa üzerindeki kuvvetleri Edirne’ye cemiğ ve tahşit edip Tuna şarkından dahi bir elli taburla Edirne ile Yanbolu ve Balkan arasını tutmak fikrinde idim. Şakir Paşa’ya istediğimi söyletememekliğim ve doğrudan doğruya ve aldığım emri kat’ıyeye karşı Edirne’ye ric’ati umumi gibi dağ dağa ve feryadı umumiyi dâi olabilecek bir re’y ve planın icrasını da her cihetle mahzurlu görmekliğim üzerine idi ki, bizzat İstanbul’a giderek erkanı merkezi saltanatı bu noktaya celb etmeye lüzum görmüş idim. Kanun-ı evvel’in altıncı günü yalnız ma-beyn-i hümayün cenabı mülükaneye âti’z-zikir telgrafnameyi yazarak Varna’dan İstanbul’a müteveccihen hareket eyledim. Yani heyeti vükelanın hıfafi⁷¹⁰ merza⁷¹¹ ve arası olarak İstanbul’a gelmeye lüzum gördüğümü arz eyledim:

Ma-beyn-i Hümayün Mülükane Baş Kitabet Celilesine

Hak payı akdes hazreti veliyyün- niamiyye⁷¹² ferş cebini ubudiyet eylemek üzere bir mucibi irade-i seniyye bugün saat onda sultaniye vapuru hümayününe rakiben ve dersaadete müteveccihen hareket eylediğim maruzdur.

⁷⁰⁹ Gayri mümker: İnkâr olunamaz.

⁷¹⁰ Hılaf: Karşı, zıd, yalan.

⁷¹¹ Merza: Hastalar, hastalıklar, sayrılar.

⁷¹² Veliyyün- niamiyye: Dinine sımsıkı bağlı bulunan kimse, Şeyhülislam.

İşte bahsimize bir cümle-i mukterize gibi idhal edilen şu mebhasten anlaşılacağı vecih ile Kanun-ı evvelin üçünde Şakir Paşa dahi Kamerli'yi bir müddet müdafaa lüzumunu kail ve muhsenatını mukır olmasına ve düşmanın, cenahlarını çevirmek hatıratını dahi daima piş-i teemmülünden uzak tutmasına göre, Kanun-ı evvelin on beşine kadar arada mürur eden on iki gün zarfında Kamerli'ye külliyetli erzak idharına sarfı kudreti mümkün etmeli idi. Hem de Şakir Paşa'ya bu ric'at fikri Plevne vukuatı üzerine, Teşrin-i Saninin yirmi dokuzunda gelmiş olmasına nazaran, ancak üç, dört gün Kamerli'den fekki irtibatı mesaisinde bulunmuş demektir. Halbuki daha evveleri...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 263

ve belki Ağustos evasıtından⁷¹³ beri oralarda külliyetli bir ordu bulunmasına nazaran, gerek kendisi ve gerek eslafı, yanlarında la-akall on beş günlük zahire bulundurmayıp da Sofya'dan yevm-i cedit rızkı cedit kaide-i kalendir-ane⁷¹⁴ mütevessilen her günlük yiyeceklerini getirmek gibi ihtiyatsızlıklarda bulunmaları, askerlik için en büyük hatıattan madüdtür. Eğer Orhaniye'de medhar-i zahire⁷¹⁵ olup da şüyu bulduğu gibi firaren tahliyesi sırasında – evvelce tafsilatını verdiğimiz vecih ile – düşmanın istifadesine terk olundu ise, o bi lüzum terkten dolayı teveccüh eden mesuliyete Kamerli'ye çekildikten sonra idharatta bulunmamak mesuliyeti dahi inzimam ederek Mehmet Ali ve Şakir Paşalar kat kat müddehim addolunmak lazım gelir idi. Yine biz asıl mevzuu bahis olan 16 – Kanun-ı evvel tarihli ma-beyn-i hümayun muhaberatının bana ait ecvibe kısmını tedkike devam edelim:

Kamerli'yi elden çıkarmamak için Şakir Paşa'ya hayli makalat da sarf ettim dedikten sonra, bu makalatın bir hüküm ve kuvveti tabiyyesi olmadığını işrap olmak üzere, sonra da “lakin mümkün olmazsa hudutu müdafaayı saire yine elde bulunmak üzere, Petriçova'dan Yenihan, Kapıcık ve Samakov derbendi tutulup Sofya'yı dahi elden çıkarmamaya son dereceye kadar çalışacağımıdır.” dedim. Kamerli tutulamaz ise Petriçova'dan Samakov Derbendine kadar olan mevkilerin tutulması, bir muvakkat mevki tutulmak demek idi. Ben ise “Kamerli elden çıkarılır ise Edirne'den başka rezimgah yoktur” esası tabiyyesine hizmet

⁷¹³ Evasıt: Ortalar, ortadakiler, ortada bulunan, orta günler

⁷¹⁴ Kaide-i kalendir-ane: Kalenderce usullerle, kalendere yakışır yollar.

⁷¹⁵ Medhal-i zahire: Gerektiği zaman harcanmak üzere anbarda saklanan hububat ve yiyeceklerin girişi.

olmak üzere Kamerli kolordusunun Petriçova'ya çekileceğini şu münasebetle ima etmekte idim; çünkü, Yenihan, Kapıcık ve Samakov Derbendi, zaten birer miktar askerle tutulmuş idi. Gerçi zemini maruzamla hattı müdafa tutulması maksadına hizmet ediyor gibi bir sureti teminiye ibraz etmek istiyor isem de, halbuki yeniden hiç bir şey yapmış olmayacak idim. Kamerli'nin Petriçova'ya çekilmesi tabii o cihetten ric'ati hazırlamak için Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla bir hafta evvel Merguh, Bonoh ve Petriçova'ya altı tabur da asker göndermiş idim. Sofya'yı dahi elden çıkarmamaya son dereceye kadar çalışacağım demekliğim kuvvetli bir söz değil idi; elden çıkarmak ihtimalini işrab ediyor idim. Sofya'nın elde bulundurulması Kamerli'de ki kolordunun orada müddeti sebat ve ikametine talik kılındı. “Kamerli ile kesbi irtibat için kudreti mümküni sarf ile beraber bi'z-zarure terki mevki mecburiyetinde bulunan Kamerli ordusunun çekilmesi haberini aldığınız akabinde sizde Sofya'yı bi't-tahliye çekiliniz“ talimatını zaten Sofya...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 264

kumandanlığına vermiş idim ki, talimatı mezkure muahharan da aynıyle tatbik ve icra kılındı. Hem de Tuna Şark Ordusundan mürettep kuvvetten Sofya'ya idhal⁷¹⁶ edilen sekiz taburla mevcut kadimi bulunan dört taburdan mürekkep Sofya muhafızları nasıl olsa Kanun-ı evvelin on altısında terki mevki edemez idi. Şhirköy ve Palanga'dan gelecek on bir Doruk'tan gelecek üç ve Letaguh'dan gelecek altı taburun vürut ve tahaşşuduna intizar mecburiyetinde idi ki, bu ictima dahi, ancak Kanun-ı evvelin yirminci ve yirmi birinci günü müyesser olabilir idi. Zaten üç, dört günden ziyade zahiresi olmadığı haber alınan Kamerli kolordusu ise, nasıl olsa iki, üç günden ziyade Kamerli'de sebat edemez idi. O vakte kadar Tatarpazarcık'ından Petriçova tarikiyle o kışda zahire yetiştirilebilmesi na kabili tasavvur idi. Bence Şakir Paşa'nın bir iki güne kadar Petriçova'ya çekileceği ve onu müteakıp Sofya'ya mütehaşşıt taburların da çekilmeye devam edecekleri muadelatı riyaziye gibi bedihiyyatı hesaptan idi. Şu hale nazaran, bu yolda arzı cevap etmek, seayatı bedhavahane karşı töhmet ve mevhümeden mücerret tahaffuz eylemek çaresizliğinden ve bilahere “hattı müdafayı ihaneten Süleyman Paşa terk etti“ dedirtmemek için tehiyye-i mukaddematı tedbiriyyeden ibaret olup hakikat kulak değil idi.

⁷¹⁶ İdhal: 1. Dahil etme, içeri sokma. 2. Memleket dışından mal getirme.

Muhabere-i mebhuseden sonra o gece posta arabası ile Tatarpazarcık'ına dahil oldum. Ertesi on yedinci günü, bâ telgraf Edirne'ye hareketimi arz ederek Tatarpazarcık'ından şimendifere rakip ve yevmi mezkur akşamından sonra Edirne'ye dahil oldum. Şakir Paşa'nın Sofya telgrafhanesine gönderdiği 16 – Kanun-ı evvel tarihiyle iş bu telgrafnamesini orada aldım:

Edirne'de Süleyman Paşa Hazretlerine

İvraciş ve Letaguh ve İylasıça taraflarından yol bulup Balkanı geçen düşman henüz miktarı bizce tayin edilemeyen bir kuvve-i külliyesiyle Taşkesen Karyesinin Sofya cihetinde şoseye nazır tepeleri tutmuş ve birkaç taburunu aşağı indirmekte ve sabahtan bede' hattı harbimizi dahi top atışıyla şiddetle dövmekte ve sağ cenahımızdan ve uzaktaki tepelere dahi peyder pey piyade askeri çıkarmakta bulunduğu görülmüştür. Bundan garaz, bizim Sofya ile muvasalemizi kesmek ve sağ cenahımızda dahi İzladı ile aramıza girerek bütün bütün muhasara etmek hususlarından ibaret idiği anlaşılmaktadır. Dün akşam mevakıyı müteaddiden takdim eylediğim diğer telgrafname-i...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 265

çakiranemle arz eylediğim vecih ile Taşkesen cihetine giden beş tabur piyade ve mevcut süvari, iki cebel ve iki sahra topundan maada gece sol cenahımızdan, İlbasan taburu dahi karye-i mezkure sırtındaki istihkama gönderildi. Ancak düşman ziyadece görünmekle, Bekir Paşa'nın taarruz edebileceği pek de memül değildir. Me'külat hakkında dünkü maruzatım şayanı dikkat olup Sofya'dan bir kuvve-i külliye gönderilip düşman iki ateş arasına alınarak yol temin olunmaz veyahut ahar tarik ile buranın me'külatına çare bulunmaz ise, bizim için Petriç veya İzladı cihetine çekilmekten gayri çare olmamakla bu babda emri âlilerine şiddetle intizar olunur.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Bende Sofya tarikiyle Kamerli'ye isal edilmek üzere iş bu cevapname-i telgrafnemayı yazdım:

Kamerli Ciheti Kumandanlığına

15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli yalnız kir kıta telgrafnamelerini alarak yine telgrafi getiren süvari ile cevabını gönderdim. Siz on beş, yirmi tabur bil-ifraz Sofya ile beyninizi fasl

eden düşmanı tart ve defe muvaffak olamazsanız Sofya'dan tabur sevki hiç olmaz. Vakıa eğer bu gün Şehirköy, Doruk ve Leteguh taburları Sofya'ya dahil olsa idiler, yarın on beş, yirmi tabur ile Taşkesen tarafına taarruz ettirilir idi. Halbuki Doruk ve Leteguh taburlarına iki gün akdem Sofya'ya ric'at emri verilmiş ise de henüz kendilerinden eser zuhur etmedi. Şehirköy taburları ise bu akşam daha Halkalı 'dadır. Şu ahvali müteessifeye göre, size Sofya cihetinden şu iki, üç gün içinde muavenet mümkün olamayacağı anlaşıyor. Çünkü düşmanın iki günden beri mevruh istihkamının, sağ cenahı gerisinden Çıplaktepe'yi⁷¹⁷ yirmi tabur piyade ve iki, üç alay süvari ve bir hayli dağ topuyla tuttuğunun 16 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli bir tahrirat ile Ali Paşa Sofya'nın şimdiki kumandanı Reşit Paşa'ya bildirerek istimdat etmiş, ben de Reşit Paşa'ya imkanın müsait olduğu mertebesini ifa emrini verdim. Siz ise, 15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli bir telgrafnamenizde, beş günlük me'külatınız olduğunu işar buyurmuş idiniz. Ona nazaran iki güne kadar erzakınız hıtam bulacak demek oluyor. O müddet zarfında siz Sofya yolunu kuvve-i cebriye istiğmali ile keşad edemez iseniz ve yahut Sofya, kuvvetini sarf ile size yol açamaz ise, Petriçova, Mergoh ve Otlukköy⁷¹⁸ tarafına çekilmeli...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 266

ve buralardan Kapıcık derbendine ve gerisindeki Palanga'ya giden yollar üzerine taburlar tabiye edip, Kapıcık, Palanga ve İzladi'deki taburlar ile irtibat husulüne ve bu irtibatı muhafazaya çalışmaları ve siz Kamerli'yi terk ettiğinizle Sofya taburları dahi terki mevzi ile yine Kapıcık ve Samakov geçitlerine ric'at edeceklerinden arka yollardan veyahut nereden bir mümkünü olur ve bulunabilir ise çekileceğiniz vakti Sofya'yada bildirmeleri ve Petriçova'ya sizin için bu gün Pazarcık'dan araba ile hayli uzak çıkarıldığı gibi, yarın ve öbür gün dahi yetişiriz mekarı ile yine bir hayli şey gönderileceğinden, o cihete çekildiğiniz halde, Petriçova'dan istiğfa-i havaic eylemeleri cevaben arz ve beyan olunur.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

İş bu muhaberenin birer suretini de ertesi on sekizinci günü ma-beyn-i hümayun ile makamı seraskeriye arz ettim:

Şakir Paşa'dan bir süvari-i mahsus ile 16 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli çıkarılan ve Sofya telgrafhanesine verilen şifreli mektupla, ona cevaben yazılan ve Sofya kumandanlığına

⁷¹⁷ Çıplaktepe'yi: Bulgaristan'ın Şummu vilayetine yakın bir mevki.

⁷¹⁸ Otlukköy: Tatarpazarcığında bir kaza.

birkaç tarik ile Kamerli'ye çare-i isalı işar olunan cevabname-i acizi sureti manzuru âli buyrulmak üzere takdim kılınmıştır ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şu muhabere hulasa edildikte: Şakir Paşa “Sofya’dan kuvve-i külliye gelip yol temin olunmaz ve başka suretle bize zahire yetiştirmek çaresi bulunmaz ise veya İzladı cihetlerine çekilmekten başka çaremiz yoktur emrinize müntazırız” diyor. Ben de “iki güne kadar erzakınız hıtam bulacak, bu iki gün içinde bi eyyi vechin kân Sofya ile irtibat hasıl edemez iseniz Petriç ve Otlukköy taraflarına çekiliniz. Siz Kamerli’yi terk ettiğiniz zaman Sofya’daki taburlar dahi terk-i mevki ederek çekileceğinden, imkanını bulabilir iseniz, çekileceğiniz vakti Sofya’ya da bildiriniz” dedim. İstanbul’a da Kamerli’ye ve Sofya’ya verdiğim ric’at emri, üzerime hiçbir şey almak istemeksizin şu zemin ile arz etmek sadedinde bulundum. Demek ki ric’at planı yine zaruri olarak mevki-i icraya konuyor ise de bu plan nokta nokta müdafaa ederek çekilmek esasına mübteni olduğundan, binaen-aleyh kumandanlara “haydi çekiliveriniz.” diyemiyor idim. Maa-ma-fih demiş olsam dahi 15 – Kanun-ı evvel de Sofya’ya ric’at ve tahaşşüt emrini verdiğim taburlar...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 267

daha henüz yolda olup Sofya’ya bile gelememişler idi. Nerede kaldı ki, toplanıp da Edirne’ye ric’at edebilsinler.

Edirne’ye yevmi duhulüm olan 17 – Kanun-ı evvel tarihi ile ve on sekizinci gece, mabeyni hümayuna Pazarcık’da bulunan Müşir Safvet Paşa tarafından yazılan telgrafla müşarun-ileyhe cevaben gönderilen telgrafi ve bana yazılan telgrafnameyi almış idim:

Tahkikat-ı sahiha ve vakı’aya göre, iş bu telgrafta gösterilen Yenihan, Malina ile Sofya arasında bulunup Sofya’ya üç saat ve Malina’ya iki saat mesafede vakidir. Telgraf hattının munkati olduğu cihetle İzladı’nin ne hali kesp eylediği anlaşılamamıştır. Nefsi İzladı’de on bir tabur piyade ile miktar-ı cüzi asakir-i muavene süvarisi veya Huda derbendinin müdafaa mevkii olup Pazarcık’a sekiz saat mesafesi olan Avretalan⁷¹⁹ karyesine dahi birkaç gün evvelce dört tabur piyade gönderilip top gönderilememiştir. İzladı’nin araba caddesi üzerinde olup Pazarcık’a on iki saat mesafede vakı bize Bennâm geçit mahalline iki dağ topuyla beş

⁷¹⁹ Avretalan: Bulgaristan’ın Filibe sancağına bağlı kaza.

taburda asker sevk olunmuştur ve Pazarcık'a sekiz saat mesafede vaki Kapıcık derbendine dahi beş, altı gün mukaddem Mirliya Hacı Reşit Paşa kumandasıyla yedi tabur asakir-i şahane gönderilmiş ise de, bundan bir miktarı ile Paşa'yı mümi ileyh Sofya cihetine giderek şimdiki halde mahalli mezkurda Mirliya Hasan Paşa ile beş tabur asker kalmıştır. Rusyalının hareketi vakiasından anlaşıldığına göre, ya Sofya'yı sağda bırakarak hiç uğramaksızın İhtimanı ele aldıktan sonra Kapıcık derbendi şimendifer hattını tutması yahut İzladı'nin hali malumu olamaması cihetle İzladı'yi ele geçirmiş olduğu halde Petriç cihetinden pek kolaylıkla yine mezkur hattı ele alması ihtimali memül olunmaktadır. Esbabı maruzadan dolayı Kapıcık derbendi ile Petriç derbendi en mühim mevkiiler olup Pazarcık'da ki on altı tabur asakiri şahane ile süvari ve toplar oralara sevk edilen kuvvetler ile birleştirilerek mezkur mahaller tutulduğu halde, Rusyalı'yı işgal ederek bu tarafa mürur etmesi için hayli bir zaman kazanılmış olacağı ve ol vakte kadar vürut edecek diğer kuvve-i askeriye dahi münzam olarak, müdafaa-i matlube husule geleceği memülü kavidir. Düşmanın şu hareketini gayet de tehlikeli gördüğümde, bil mecburiye arz ve tafsile müsareat eyledim ve Süleyman Paşa Hazretleri'nin Sofya'da ki Ferik Mehmet Paşa'yı bi'l-istihsab, bu akşam Pazarcık'a geleceği ve buradan Edirne'ye avdet edeceği işitilmiş ve şimdi telgrafhanede bulunduğumdan Sofya cihetine azimetim için iradeye şiddetle muntazırım ol babda.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Safvet

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 268

Pazarcık'ta bulunan Safvet Paşa Hazretleri'ne

16 – Kanun-ı evvel – 93 Tarihli telgrafları menzuru âli oldu. Sofya'ya azimetlerinin veya ahar bir memuriyeti askeriyede istihdamlarının tayini, tahkikatınızın derci ile Süleyman Paşa Hazretleri'ne bildirildiğinden müşarun-ileyhin re'yi ve iş'arına göre hareket olunması ve birde telgrafınızın açık yazılması müsta'celiyyet⁷²⁰ mebni ise de, beyanı hacet olmadığı üzere hareketi askariyenin ve hususan mevaki müdafiiyede ki kuvvetlerin mektümiyyeti elzem olduğundan, badema nezdinizdeki miftahın istiğmali irade-i seniyye iktizasındandır. Said

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

⁷²⁰ Müsta'celiyyet: Acil olma hali, ivedilik.

Safvet Paşa'dan gelen telgrafla cevabının sureti bâlâ'ya yazılmıştır. Müşarun-ileyhin memuriyeti tarafı eşref Hazreti Padişahiden Sofya'daki askerin teşvik ve teşcii idi. Yine Sofya'ya iğzamı veyahut oranın hali hazırı ciheti ile bu memuriyetinin tehiri ile kendisinin maıyyeti devletlerinde erkanı harp riyasetinde veya ahar suretle istihdamı ba irade-i seniyye re'yi âlilerine havale olunur. Kaldı ki, düşmanın Sofya'ya uğramayıp orayı sağda bırakıp İhtiman'ı aldıktan sonra Kapıcık derbendi şimendifer hattını tutmasına veyahut ki Petriç cihetinden hatta vasıl olmak üzere İzladı'yi almasına dair edilen istidlalat nazarı dikkati âliyi celp eylediğinden, bu bab da mutalaa-i aliyyeleri dahi istişâr olunur.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Şu telgrafnameler hulasa edildikde, Kamerli ordusundaki asakiri şahaneyi teşciğ ile yerlerinde oturtmak ve hattı müdafaayı tutturmak için bâ fermanı âli memur edilen müşir Safvet Paşa Kapıcık derbendinden ma-beyn-i hümayuna yazdığı telgrafnamede İzladı Pırasadım derbendi ve Avretalan gibi nukatın ahvali hazıralarına dair arzı malumatdan sonra “Pazarcık'da Fuat Paşa refakatinde bulundurulan on altı taburun Kapıcık derbendi ile Petriçova derbendine aldırılarak diğer kuvvetlerde oralara getirilip birleştirilir ise müdafaai matluba husule geleceği me'mülû kavidir.” diyerek hattı müdafaanın tutulması hakkındaki karar ve efkar-ı âlinin infazına çaresizlik arz etmek istiyor; sonra da “Süleyman Paşa'nın Sofya'dan...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 269

Edirne'ye avdet etmekte olduğunu işittim, Sofya cihetine azimetim için iradeye muntazırım.” diyor.

Ma-beyn-i hümayün baş kitabet celilesinden dahi “Sofya'ya azimetiniz veya âhar bir memuriyette istihdamınız keyfiyeti Süleyman Paşa'ya bildirildi. Onun re'y ve işârına göre hareket ediniz.” emri veriliyor. Bana da “Safvet Paşa'ya şu vecih ile yazıldı. Düşmanın şimendifer hattını veyahut İzladı'yi elde etmesi hakkındaki Safvet Paşa'nın mütalaası nazarı dikkati âliyi celb etti. Bu babda ki mütalaa-i aliyyeniz dahi işâr olunur.” buyuruluyor. Bu istişârı aliye iktiza eden cevapları arz etmekle beraber o cihetlerde ittihaz olunabilecek vaz-ı müdafaai hakkında dahi beyanı mütalaa eyledim:

Ma-beyn-i Hümayün Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesi'ne

Safvet Paşa'nın telgrafı sureti ile yazılan cevapname-i âliyi ve onun üzerine taraf çakiriye şeref piray sudur⁷²¹ olan irade-i seniyye ile müzeyyen telgrafnameyi okudum. Safvet Paşa'nın malumatı evvel emirde biraz nakıs ve sühüli olduğundan onun tashihine mecburiyet görüldü. Şöyle ki: İzladı telgraf hattı münkati olmuş ise de, Rusyalılar veya Bulgarlar tarafından kat edildiği henüz mechul ve Yenihan tarafında şu saate kadar Rusyalı'nın baş göstermesi ve Sofya caddesinin el'an işlemesi istidlalatı ile Bulgarlar tarafından tahrip edilmiş olması maznundur. İzladı'de İskender Paşa kumandasıyla on bir tabur olup Tuna Şarkından gelen taburlardan İzladı'nin sağına ve Avretalan Karyesi önündeki Pırasadım Derbendine Kaimmakam Tevfik Bey kumandasıyla dört tabur gönderilmiş ve iki kıta dağ topu dahi Pazarcık'dan dün sevk edilmiştir. İzladı'nin ciheti kurbiyesinde ve Otlukköy ilerisine yine Tuna şarkından gelen taburlardan Mirliya Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla ikisi Petriçova, dördü Merguh ve Bonoh sırtlarında bulunmak üzere altı tabur sevk edilip, şimdi Şakir Paşa Kamerli'den bunların muzaheret ve ianesi ile ve bunlar cihetine geçilebilecektir. Ve Kapıcık derbendinde dahi bu gün Mirliya Hasan Paşa kumandası ile üç tabur mevcut olup, Pazarcık'dan Ferik Sabit Paşa ile dün akşam dört tabur daha çıkarılmış ve yarın bunların dahi Kapıcık'a vüsulleri memül bulunmuştur. Şimdilik Kapıcık derbendi kuvveti on tabura iblağ olunacak ise de, derseadette bulunan Tuna şarkı taburlarının vüruduna intizar ediyorum. Bu on taburdan ikisi Kapıcık'ın üç saat gerisindeki Palanga mevkiinin muhafazasında bulundurulacaktır.

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 270

Sofya'dan taburlarımız ric'ate mecbur olduklarında, onların bir nısfı dahi Osman Paşa ile yine Kapıcık muhafazasına geleceklerdir. Mirliya Reşit Paşa gerçi evvelce Kapıcık'da idiyse de muahharan yani dört gün mukaddem, mevcut mayyyeti olan beş tabur ile Sofya'ya dahil olmuştur. Düşmanın Kapıcık derbendini tutması, oradaki kuvvetimizin ve şimendifer hattını zaptetmesi Pazarcık'da ve Fuat Paşa refakatında bulunan on altı taburluk bir fırkamızın izmihlaline⁷²² mevküfdir. Düşmanın İzladı'yi ele geçirmesi Petriçova ve Merguh'da ki altı taburumuzun ve İzladı'de ki on bir taburumuzun inhizamına⁷²³ mevkuf olup hususi ile şimdi verilen emir mucibince Kamerli ordusu dahi inşaallah o tarafa çekileceğinden, şimendifer hattına o cihetten dahi inmesi biraz müşkil olur. Şimdi Şakir Paşa ordusu çekildiği halde, arz

⁷²¹ Şeref piray sudur: Şerefle çıkan.

⁷²² İzmihlal: Yok olma, yok olup bitme.

⁷²³ Inhizam: Hezimete uğrama, bozulma, alt olma, yenilme, bozgunluk.

ettiğim kuvvetlerden ma-ada müşarun-ileyhin kuvve-i mevcudesi dahi Kapıcık derbendi ile Petriçova arasına tabiye kılınacaktır. Pazarcık'da bulunan on altı tabur, her bir ihtimale karşı bir kuvve-i ihtiyatiye olup, onun şimdilik efkarı acizanemce Kapıcık ve Petriçova cihetlerine sevkine lüzum olmayıp, Allah etmesin, Kamarlı ordusu ve Sofya'dan çekilecek taburlar bir muhataraya uğrarlar ise ol vakit Pazarcık'ın on altı taburu halin iktizasına göre sevk ve istiğmal kılınabilir. Safvet Paşa'nın Sofya'ya iğzâmı elbette Kamerli ordusuna gitmek için olacağı ve orduyu mezkur tarik-i münased olduğu gibi kendisi de çekilmek üzere bulunduğu cihetle, artık memuriyeti haliyesine mahal kalmayıp erkan-ı harp riyasetinde istihdamına dahi şimdilik ihtiyaç görülmediğinden irade-i seniyye-i hazreti veliyi niamiye tevafuk eylediği halde, Pazarcık ile Filibe beyinde bulundurulmuş ve bundan böyle Kamerli ve Sofya'dan avdetle bulundurulacak olan kuvvetlere kumanda etmek ve şimdilik merkezi Pazarcık olmak üzere Balkan ciheti karbi kumandanlığı tevcihi daha münasip ve bu sureti muvafık re'yi hümayun olmadığı halde dersaadete celbi müktezâ idiği ve maruz taburlardan başka Şıpka ile İzladi arasında mukaddemce olunan tabiye mucibince mevakkii muhtelifede yedi, sekiz tabur daha bulunduğu maruzdur.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Benim bu telgrafname ile arz etmek istediğim şekli müdafaa, Balkan hattı müdafaasının ric'at emrini almış demek olan cebhe-i kurbiyesinin hıyn'ı ric'atte muvakkaten kesp edeceği heyeti...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 271

müdafaayı tariften ibaret idi. Bu kuvve-i müteharrike-i tedafiiyenin kumandasına da Safvet Paşa'nın kumandanlığını arz ve inha ettim. Şu beyan ettiğim müdafaa heyetinin tamamı-i teşekkülü, Kamerli taburlarının Petriçova ve havalisine ve Sofya'ya tahaşşüt edecek taburların da Samakov ve havalisine hüsnü ric'atlerine mevkuף idi ki, buna da daha la-akall altı, yedi gün ister idi. Çünkü bu arıza-i telgrafiye'nin tarihi tekaddümü olan 18 – Kanun-ı evvel'in Şakir Paşa ordusu daha Kamerli'de olduğu gibi Sofya'ya ric'atleri emrolunan taburlardan henüz Doruk mevkii taburları yolda ve Sofya ile Doruk arasında idi. Velhasıl ric'at planını elden çıkarmamakla beraber, hattı müdafaa tutuluyor ve tutulmaya devam olunacak gibi göstermeye çalışmayı ve ilerideki taburlar tam ric'at noktasına geldiklerinden

şü'ûnat-ı⁷²⁴ yevmiyeden zühur edebilen bir münasebeti vesile ad ve ittihaz ile “şu zaruret ilcasıyla çekildik veya çekiliyoruz” demeyi zihnen tasarlamış idim. Bu gün ve gece Serasker Rauf Paşa ve ma-beyn-i hümayun ile meyanemizde şu muhabere dahi vuku buldu:

Edirne’de Süleyman Paşa Hazretleri’ne

S. Şehirköyün’den Sofya’ya gelmesi için emir verdiğimiz taburlar Sofya’ya vasıl olmuş mu? Ol tarafça bu gün vukuat var mı? Rauf

C. İki gündür Halkalı’da ve Drağman’da Doruk’dan gelecek üç taburu bekliyorlar. Lakin, bu akşam Sofya’ya dahil olmalarını sabahleyin emir verdim. Letaguh’da Ali Paşa kumandasıyla bulunan taburların dahi bir iki saate kadar Sofya’ya gireceklerini şimdi haber aldım. Yalnız Doruk taburları kaldı. Onlar da inşaallah akşama doğru zuhur ederse, Sofya’da otuz bir taburumuz tecemmü etmiş olacaktır. Taşkesen karyesinin evvelki gün istila olunduğunu bu gece haber aldım. Süleyman

S. Taşkesen karyesi bir muharebe vukuuyla mı istila olunmuştur? Rauf

C. Şakir Paşa’dan malumat alamadım. Gelen bir zabtiyenin ifadesince harben zapt olmuş imiş. Süleyman

S. Şakir Paşa’dan başka haber yok mu? Acaba ne kadar yiyecekleri var ? Rauf

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 272

C. Diğer telgrafla arz ettiğim vecih ile 15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli bir telgrafında, beş günlük me’külatım var diyor idi. Şimdi bu günden ma-ada iki günlük kalıyor demektir. Süleyman

S. Siyag-ı iş’âr-ı âli’lerime nazaran Şakir Paşa fırkasının bir iki güne kadar yiyecekleri biteceği ve mahsur kalacağı anlaşılıyor. Bunlar da maazallah bir kazaya uğrarlarsa halin neye varacağını tarife hacet yoktur. Binaen-aleyh, acaba tarafı âlilerinden Şakir Paşa’ya verilen emirleri icraya başladılar mı? Ve tehlikeden kurtarılmaları zımnında bir başka tedbiri âli’leri var mıdır? Lütfen iş’âr buyrulması müsterhamdır. Rauf

⁷²⁴ Şü’ûnat-ı: Hadiseler, olaylar.

C. Birkaç tarik ile Şakir Paşa'ya Petriçova ve İzladı tarafına çekilmesi emrinin isalını Sofya kumandanlığına yazdım. Suretini arz ettiğim telgrafında tasrih ettiği vecihle kendisi de o cihete çekilmek fikrinde olup yalnız emir bekliyor idi. Hatta o cihete çekilecek itikadı kavisi üzerine dün ve bu gün Petriçova'ya erzak sevk ettiriyorum. Me'mülûme göre, bugün çekilmek üzeredir. Lakin, o cihetlere hudutu telgrafiye temdidi vaktiyle düşünülmediğinden, haber almak mümkünsüzdür. Edirne'ye geldiğim gün telgraf temdidi emrini verdim. Daha henüz edavatı ikmal ve ihzar olunamadı. Süleyman

S. Düşmanın Sofya taraflarına tesallut etmesi ve bir taraftan dahi Sırlı'ların oralara gelmesi tabii görüldüğünden, acaba Sofya'da bulunan asakiri şahane mukavemete iktidar halinde bulunabilecek mi? Bulunamayacak ise ne yapmaları lazım gelecektir? Sofya'da bir çok erzak, mühimmat ve hastegân olup onlar ne olacaktır? Maazallah Sofya düşman eline geçecek olur ise kuvve-i mevcudesinin bir miktarını Samakov ve birazının dahi Kapıcık derbendi taraflarına sarkıntılık eylemesi melhuz olduğundan bu bab da olan mütalaa-i aliyeleri ne merkezdedir? O hallere karşı tedbiri devletleri ne yoldadır? Lütfen onun dahi bildirilmesi müstercağdır. Rauf

C. Efendimiz. Sual buyrulan hususâtı ve Sofya'da olacak hareketi mukaddemce şifre ile arz ettiğim gibi, müsaade buyrulur ise, yine şifre ile arz edeyim. Bunların süvari hareketini cümleten tayin ettim. Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 273

S. Pek iyi. Şifre ile beyan buyurun efendim. Bir de Şakir Paşa'ya göndermiş olduğunuz emrin Sofya kumandanlığı vasıtasıyla gönderildiği beyan buyruluyor. Vasıl olmak için bu emrin diğer tariklerle dahi gönderilmiş olacağı tabii ise de, hatıra kabilinden olarak beyan olundu. Rauf

C. Efendimiz. İzladı tarikiyle dahi gönderilmesini Fuad Paşa'ya ihtiyaten yazdım. Lakin Pazarcık'tan İzladı'ye telgraf hattı olmadığından, böyle havada dört günden evvelce Pazarcık'tan Mergoh'a ve oradan Şakir Paşa'ya isali mümkün değildir. Dört güne kadar esbabı maruzadan dolayı Şakir Paşa'da göreceği mecburiyet üzerine elbette bir hareket edecektir. Maa-ma-fih faidesizliğini bilerek yine yazdım.

S. Düşmanın hareketi bir taarruzu kavi niyetinde olduğunu gösteriyor. Bu mukavemet için ne yolda tedabir ittihaz buyurulacaktır? Ve zatı âli'yi asıfaneleri Edirne'de mi ikamet

buyuracaklardır? Yoksa bizzat kumanda da bulunmak üzere ileriye teşrif buyurulacak mıdır?
Buralarının dahi yazılacak şifreli telgrafname-i âlilerine derc buyurulması. Rauf

C. Bu gece yazar yarın cevabını arz ederim. Süleyman

S. Pek iyi Efendim 18 – Kanun-ı evvel – 93 Rûz-i⁷²⁵ saat 11 Rauf

- Bazı irade-i seniyyenin tebliği için Baş katip Paşa hazretleriyle, telgrafhaneye teşriflerine intizar olunur efendimiz.

18 – Kanun-ı evvel – 93 An Yıldız Rauf

S. Demin vaad ettiğiniz cevabın müsareaten itası irade-i⁷²⁶ ekide⁷²⁷ iktizasındandır.

18 – Kanun-ı evvel Said

C. Ferman Efendimizin. Arz ediyorum. Lakin Şakir Paşa'dan 17 – Kanun-ı evvel tarihli şimdi bir telgraf aldım. Telgrafın bâlâsı Taşkesen yazılı olduğu ve bir zaptiye ile telgrafı mezkur İhtiman'a gönderilerek İhtiman'dan dahi bize keşide edildiği ve bu halde Taşkesen'in istilası haberi bi'esas olup bu halde düşman Sofya ile Taşkesen arasında isthkam...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 274

tutarak yolu kat eylediği anlaşılmıştır. Şakir Paşa iş bu telgrafnamesinde, tarafı acizden yazılan cevapları almadığını telaş ile beyan ederek iztirap gösteriyor. Bendeniz de şimdi İhtiman tarikıyla ve yine getiren zaptiye ile cevabı lazımlarını gönderiyorum. Süleyman

S. Bugünkü muhabere ile Şakir Paşa'dan gelen telgrafın ve onun cevabının halleri manzuru âli oldu. Müşarun-ileyhin tarafı devletlerinden aldığı emri, Kamerli'de sebat edemez ise, nukatı malumeyi ric'at etmesini mübiyn olup, bu da nefsül'emre muvafık ise, bu madde de dikkat ve hadeşe'yi mucip olup, şimdi zatı daveranelerinin dahi telgraf mevkisine daveti irade-i seniyyeyi istilzam⁷²⁸ eden şey, Kamerli ordusunun ancak iki günlük me'külatı olması

⁷²⁵ Rûz: Gün, gündüz.

⁷²⁶ İrade-i: Dileme, isteme, meram etme, emir, ferman.

⁷²⁷ Ekid: Tekidli, kuvvetli, sağlam, muhakkak.

⁷²⁸ İstilzam: Gerektirme, gerekme.

maddesidir. Orduyu mezkur mademki son dereceye kadar sebat ve mukavemete memur olmuştur, bu halde iki günlük yiyeceği dahi hıtam bulduktan sonra tayin buyurulan ric'atgahlara avdet etmeye ve bundan evvel mevkilerinde tevekkuf mecbur olmak lazım gelir. Halbuki, o kadar askerin mahalli ric'atlerine vasıl olabilmeleri yani aç ve çıplak hareket etmeleri kabil görülmüyor. Saniyen düşmanın hareketi hazırasına nazaran maksadı ya doğrudan doğruya Sofya'ya girmek veyahut oranın istilasını gariben iktisap edeceği teshilatın müsaadeyi tabiiyesine ve Sırp askerinin muavenetine talik ederek şimdiden Sofya'yı sağda bırakıp ya İhtiman veyahut İzladı'ye gelmek ve Meriç vadisine ve Kapıcık Derbendine ilerlemek olduğu anlaşılıyor. Kamerli ordusunu muhasara ettikten veya tebdili hat ile onu arkasına aldıktan sonra bu hareketleri icra eylesine bir mani de görünmüyor. Eğer bu suretlere muvaffak olur ise, ol vakit düşmanın hedef'i maksadı Edirne ile daha ilerisi olur ve o halde bütün kuvvetini dahi bu yola sarf edeceğinden, şark ordusundan getirilmiş olan taburlarla mukavemeti mertebe-i istihaleye varır demek olur ki bir taraftan Şakir Paşa ordusunu – madem ki fıkdanı me'külat'tan Kamerli'de sebatı kabil değildir – sür'ati ma-la nihaye ile tarik ve mevkiyi selamete isal etmek ve bir taraftan Sofya için ittihaz edeceğimiz hareketi gayet salim bir tedbir'e bina eylemek icap ediyor. Sofya'da eğer ki otuz tabur kadar asker hasıl olduğu iş'arı samilerinden müsteban olmuş ise de bunlar orayı muhafazaya kifayet edermi? ve ileride ric'ate mecbur olurlar ise düşmanın ordusunu bir hayli müddet ikdara kafi olan mühimmat ve zehair, ric'ati icap edecek ahval fevkalade...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 275

medheşe arasında nasıl nakil veya mahvolunabilir? Ve beş, altı bin raddesinde bulunan merzayı askeriye ne hale gelir? Ve bununla beraber Sofya'nın elden çıkarılması, Bulgarista'nın kürsi'yi hükümetini, dâiye-i istiklal ile şu hengamede bunca hareketi fedakaraneyi göze kestiren Sırp'lara terk etmek ve eski Sırbistan otlak olunan mahalli Sırp hükümeti hazırasının haritasına ilave etmek gibi mahzurları dahi hatıra getirdiğinden delhun olmamak kabil değildir. E'l-hasıl şu haller hulasa edilince, evvela Şakir Paşa ordusunun bir saat ve bir dakika ve belki bir saniye evvel tahliyesi, saniyen İzladı ve Kapıcık Derbendi ile Meriç vadisinin velhasıl Edirne'ye medhal olacak mahallerin düşmana seddi⁷²⁹, salisen kabil ve mümkün ise, Sofya'nın muhafazası emrinde mesaiyi lazıme tamamen sarf olunup iş'arı âlileri vechile orada bulunan otuz tabur askerin mukavemet ve müdafaya ademi kifayeti

⁷²⁹ Sedd: Kapama, tıkama, kapanma, tıkanma, engel olma.

müteyakkın⁷³⁰ ise, bu askeri inhizam ve esarete uğratmamak için şu yukarıdaki mehaziri azimeyi ihtiyar ile beraber şimdiden esbabı ric'at ve hulasalarını temin eylemek maddeleri buraca derha-i vücupta görülüyor ve şimdiki telgrafname-i devletleri nünderecatıyla şu mütalea beyninde bir dereceye kadar ciheti vahdet bulunuyor ise de, gerek Şakir Paşa'nın gazaya uğramaksızın ric'ati ve gerek salifü'z-zikr⁷³¹ geçitlerin kuvve-i kafiyesiyle tutulduğu ve Sofya'da ki askerin mukavemete tamami iktidarı bahislerinde pek de temini ifkar edilemediğinden ve bu maddeler haricinde ahar bir tedbir seri-i devletleri var ise onunda bilinmesi muktezayı iradeyi seniyyeden bulunduğundan şimdi cevabı muvahhına intizar buyuruluyor.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Said

C. Kamerli ordusunun turuku muhtelifeden alacağı evamir hükmünce, yarın öğleden sonra veyahut yarın akşam terki mevki ile Petriçova ve Merguh taraflarına çekilmesi tabiidir. Düşmanın hattı hareketine karşı bizimde ittihaz eylediğimiz tedafi-i plan, şifreli telgrafname-i çakiri de musarrah olmakla, halinde rehini ılmı ali olur. Şark ordusundan o cihete getirilmiş ve getirilmesi musammem olan taburların bir kısmı zaten İzladı'nin sağına ve soluna ve birazı Sofya'ya ve bir kısmı da Kapıcık Debendiyle Pazarcık'a tabiye kılınıp dokuz taburu dahi halen İstanbul'da ve bir miktarı da Kazan istihkamındadır. Sofya'da bu gün ictima eden yirmi yedi tabur ile gelecek üç tabur yekünü otuza baliğ olup kumandanlarına ve ümerasına olan itimadım cihetiyle bunların bir iki mah bile sebat edeceklerine ümit var isem de, Sofya mevkisi açık ve her tarafı harekatı askeriye müsait olduğundan, neticesinde bunlar ya esir veya mahvı telef olurlar. Maa-ma-fih Sofya'da...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 276

ancak iki batarya sahra topu bulunup Pazarcık'tan irsali ise böyle havada on beş güne mevkufdur. Sofya'da ki erzakın vesaiti nakliye fıkdanından naşı nakli gayri kabili imkan olup, telefi için ise petrol gazı dökerek tutuşturmaktan başka çare mütasavver olamaz. Merzayı askeriye dahi cenuhu muahedenamesine emanet olunur. Vakıa Sofya'nın elden çıkması politikaca büyük teessürü celp ve davet eder ise de elde tutulması dahi Kapıcık ile Sofya beyninde bir büyük ordu bulundurmaya mevkuftur. Şakir Paşa ordusunun tahlisi,

⁷³⁰ Müteyakkın: Teyakkun eden, yakın, kati olarak bile.

⁷³¹ Salifü'z zikr: Zikri geçen, bildirilen.

müntazamen ric'ati ile mümkün ve hasıl olup bu gece İhtiman'dan çıkarılan zaptiyelere dahi vüsul haberini getirdikleri halde, ikişer bin kuruş verileceğini vaad ettiğimden haber aldıklarında yarın akşama doğru inşaallah Petriçova'ya çekilmeye muvaffak olurlar. Pazarcık'tan gönderilen erzakın birinci kafilesinin yarın Petriçova'ya vasıl olacaklarını Pazarcık kaimmakamı haber veriyor. İzladi ve Kapıcık Derbendi ile sair geçitler, Tuna Şark taburlarının bu cihete vüsulundan itibaren elde bulunan askerle imkanın müsait olduğu mertebede tutulmuştur. Sofya kuvveti, Kamerli elden çıktıktan sonra mahsur kalıp ileride otuz tabur askerin istifadesinden bizi mahrum edeceğinden, bendenize kalırsa onların, şifreli telgrafname-i çakiride irae ettiğim mahallere çekilmeleri daha münasiptir. Tedbiri çakiri bahsine gelince, Samakov geçidinden Kazan geçidine kadar Balkan hattını tutmaya çalışmaktan başka tedbiri acil olmayıp, hudengarde en son kararın müracaatgahı neresi olduğu ve son fedakarlığın nerede icra kılınacağı dahi nezdi âli de malumdur. Harekat ve tedbir hakkında şifreli telgrafname-i çakiride daha ziyade izahatı matlube mevcut olduğundan müsaade buyurulur ise onu ita edelim ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Şebbi Saat 8

Süleyman

S. Tuna Şark Ordusundan başka tabur celbi⁷³² murad buyuruluyormu?

C. Artık ziyadesine imkan müsait değildir ki murad edeyim. Eğer daha tabur alır isek Tuna şarkının hattı müdafası bozulur. O halde muhacir ve ahaliyi asliye olarak beş yüz bini mütecaviz nüfusu islamiye meydanda ve Rusya medeniyetinin tahtı iğtisafında kalır. Ve hattı müdafa bozulduktan sonra dahi mevcut tabur ancak kalâ'yı erbea muhafazasına muhammel imkan kafidir. Ve o hesap üzerine müretteptir.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Şebbi Saat 8

Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 277

Şifreli Telgraf

Makamı Celil-i Seraskeri'ye

⁷³² Celb: Çekme, çekiş, kendine çekme.

Şakir Paşa ile şimdiye kadar icra kılınan muhaberat suretlerini emreder iseniz, yarından sonra posta ile takdim ederim. Şakir Paşa'nın tehlikeden halası – Sofya'da bugüne kadar kuvvet cem olamadığından – kendi göstereceği fedakarlığa muallak idi. Bu gün hamd olsun İhtiman'dan üç, Şehirköyü'nden on bir ve Letaguh'dan altı tabur Sofya'ya dahil oldukları cihetle Sofya kuvveti arttığından, akdemce verilen talimat mucibince Sofya fırkası yarın Taşkesen karyesine doğru bir hareketi taarruziye gösterirler. Eğer Şakir Paşa'da kendisine evvelki gün verdiğim emir mucibince davranır da o da Kamerli cihetinden on beş, yirmi tabur ile me hacüme yi fedakari edebilir ise, düşman iki ateş arasında kalarak hem münhezim ve hemde Sofya tarıkı keşad olur. Aksi, yani muvaffakiyetsizlik halinde, Şakir Paşa aldığı emir mucibince, -Çünkü erzakı kalmadığından– Petriçova ve İzladı tarafına çekileceği gibi, Sofya müfrezesi dahi Sofya'ya avdet edecektir. Kamerli geçidi düşmana açıldıktan sonra artık düşman büyük toplarını ve kuvve-i külliyesini Sofya üzerine tevcih edeceği gibi, tarafı diğerden Sırlı dahi ilerleyeceğinden, iki cihetli düşmana Sofya gibi açık bir mevkinin mukavemeti adim'ül-ihimal olmakla, fırka-i mezkure bir mucibi talimat bir dereceye kadar müçtemian çekilip badehü Samakov caddesine geldiklerinde, Reşit Paşa ve Ali Paşa ile on beş tabur Samakov geçidine ve Osman Paşa ve Yahya ve Necip Paşalar ile on altı tabur dahi Kapıcık Derbendine ric'at edeceklerdir. Maa-ma-fih Şakir Paşa'ya dahi verilen emirde, bir cihetten Petriçova'dan Kapıcık'a ve ciheti diğer den İzladı'ye kadar nukatı lazıme yi tutarak irtibat istihsali tasrih olunmuştur. Hasılı, Şakir Paşa Kamerli'den ve Osman Paşa Sofya'dan çekildiği halde, İzladı ile Samakov geçidi beyninde kırk dördü Şakir Paşa, on biri İskender Paşa otuz biri Osman Nuri Paşa, onu Sabit Paşa, yirmi sekizi Fuad Paşa, beşi İbrahim Paşa refakati ve sekizi dahi Filibe kumandanlığı mevcudu kadimi olarak ceman yekün yüz otuz yedi tabur asker bulunacaktır. Sofya'nın terkinde mevcut erzak ve mühimmatı etlaf eylemeleri ve vesaiti nakliye olmadığından hastaganı cenuh muahadesine müsteniden terk etmeleri ve Bulgarların cebren Sofya'dan ihracı, kumandanlığına memhüren verilen talimat ahkamındandır. Sofya kuvvetinin Samakov ve Kapıcık Derbendi...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 278

cihetlerine münasıfaten çekileceği ve oraları tahkim eyleyeceği ile beraber Kapıcık derbendinde şimdi Sabit Paşa refakatıyla yedi tabur mevcut olup İstanbul'da ki taburlarımızın vürudunda üç tabur daha ilave kılınarak, on tabura iblağ ve Samakov geçidine dahi yine derseadetten vürut edecek Tuna Şark taburlarından İbrahim Paşa kumandasıyla beş tabur iğzam kılınacaktır.

Düşmanın hareketına gelince, bir taarruzu kavi niyetinde olması tabii ise de, hudut taarruzunun bizce meçhüliyeti nukatı tedafiyemizin temyizi ehemmiyet ve derece-i takvîyetine hat ve nisab tayin ettiremiyor. Şimdilik Sırp ile derkar olan hareketi ittihadiye sevkiyle düşmanın Sofya cihetinden taarruzu ümit olunduğundan, kuvvetimizin kısmı âzamını o cihette yani İzladî ile Samakov arasında bulunduruyoruz. Şayet Tırnovî tarafında tahşit kuvvetle Şıpka veya Hain Boğazı veya Kazan geçitlerinden mürur azmini gösterir ise, o halde Edirne’de henüz bir kuvve-i ihtiyatiye edinilemediğinden, bit’tabî Balkan’ın garbinden, şarkına tabur naklinden başka elde çare yoktur.

Edirne’de ikamet veya bizzat kumanda da bulunmak şıklarından hangisine mütevellil olacak olduğumuzdan dahi sual buyuruluyor. Bu suâli âliye cevap itasından mukaddem, bendeniz dahi haiz olduğum sıfatın icabını makam-ı âli seraskerilerden resmen sual ederim. Cihatı saireden katı nazar, Ruscuk’tan Samakov’a kadar mümted olan hudutu harbiyenin -ki, Rusyalı’nın hedefi taarruzlarıdır- kumanda merkezi acaba neresi olur? Düşmanın noktayı taarruzu muayyen ve cihatı sairede usulü mütareke icrası mümkün olsa idi, bendeniz de bizzat o taarruza karşı bulunacak fırka meyanına karışır ve cihatı saireden, kumandanlarının vuku bulacak müracatlarından müstenihü’l-bal⁷³³ kalarak hususiyeti kumanda vezai fiyle meşgul olur idim. Halbuki, muharebenin hali hazır Ruscuk’tan Yenipazar’a kadar düşmanlarımızın hareketi taarruziye-i müttehıdasine karşı hareketi ittihadiye-i tedafıyye ister ve Kazan’da vuku bulacak bir muamele-i cebriyeyi Sarınasuhlar’a ve Kapıcık Derbendine tevfiğ iktiza eder. Bu ise, merkezi hudut-u telğirafiye olabilen bir yerde bulunup saati saatine her tarafa itayı evamir ile mümkündür. Bendeniz umum kumandan sıfatını haiz olduğum halde hususi muharebelerde dahi bulundum. [Geçen Elena ve Maçka Muharebeleri gibi]; lakin, o vakit düşman Plevne ile meşgul olup bizim hudut-u tedafıyyemiz aleyhine müteveccih değil idi; bir mevkinin müracatının ferdaya tehiri, ol kadar mucibi yeis olmaz idi. Bendeniz devlet ve millet uğruna hayatımı kışkananlardan ve her tarafta birer şaibe-i⁷³⁴ lüsn⁷³⁵ bırakarak kenara çekilip şarlatanlık ile vakit geçirmeyi isteyenlerden...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 279

⁷³³ Müstenihü’l bal: İçi gönlü rahat.

⁷³⁴ Şaibe: Leke, kusur, noksan, nakisa, kötü eser, iz.

⁷³⁵ Lüsn: Diller, konuşulan diller.

olmadığımı âsârımla istidlal ve cenabı hak ile istiṣhat ederim. Devlet ve milletin ū hali hatırnagında bir livaya verilebilecek bir mevki kumandanlığı dahi tevcih olunsa vallahlil azim maat-teṣekkür o vazifeyi derahde eylerim. Lakin umumiyet kumanda sıfatını haiz bulunduğum halde bir cihet kumandanlığına hasrı zat edipte sonra nukatı sairenin ecvibe-i müracatının taahhurundan teveccüh edecek mesuliyeti derahdegar olamam. Hem “ileri” buyrulmuş; bu ileri denilen hangi noktadır? Ruscuk’dan Sofya’ya kadar cümlesi ileridir. Bu halde bendenizin hangi nokta-i tedafiide bulunmaklığım tasavvur ve tensib buyruluyor? Bunu da anlayamadım. Hasılı umumiyet kumanda üzerimde bulundukça, Edirne’den başka merkez kumanda olmadığından oradan ū aralık ayrılmak devlet ve milletle bir hali tehlike istidadı vermek itikadında olduğum cihetle mümkün olamayacağını ve umum kumandanlık rafi ve diğerine ihale buyrulduğu halde, devletin böyle bir vakitte kenarcılığı din ve namusuma yakıştıramayacağımdan her hangi noktaya olursa olsun gitmeye hazır bulunduğumu cevaben arz ederim.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Şebbi Saat 8

Süleyman

Şimdi ū muhaberatin hattı müdafaayı tutmak meselesine taalluk eden fıkaratı gözden geçirildikde, Rauf Paşa’nın “Maazallah Sofya düşman eline geçecek olursa” demesi, Sofya’yı elden çıkarmamak imkanı devletçe ne derece mültezim olduğunu tayine pek büyük mikyastır. Ben ise, cevaben ve ol kadar mübalağat dahi istemeksizin “bunların süvari hareketini cümleten tayin ettim; evvelce de şifre ile arz ettim idi. Yine müsaade buyrulur ise şifre ile arz edeyim” dedim ki tayin ettiğim süvari hareket, daha Pazarcık’dan Sofya kumandanlığına çektiğim âti’z-zikir telgrafname idi. Evvelce Safvet Paşa’nın muhaberesinden müteferriğ yazdığım cevabname ve sonraki şifre ile arz edeceğim dahi makamı celil seraskeriye diye bâlâda, yazılan sureti mezkur telgrafnamedir.

Sofya Kumandanlığına

Şayet Kamerli ordusu, Allah etmesin! bir felakete uğrar veyahut İzladi tarafına çekilir ise var kuvveti düşman Sofya’ya geleceği gibi, Şehirköy tarafından sarkan Sırpıllar dahi, yine Sofya’ya yığınak edeceğinden ve bu kadar külliyete Sofya gibi açık bir yerde mukavemet gayrı mümkün olduğundan, Leteguh Doruk ve Şehirköy taburlarıyla Sofya’da cem olduktan.....

Umdet’ül Hakayık Sayfa 280

sonra Kamerli'nin beyan ettiğim ahval-i vukuunda Sofya'da mevcut erzak ve mühimmatın mümkün olabilenini beraber alarak bakisini telef ve ihrak ile zatı âlileri ve Leteguh'dan gelecek Ali Paşa on beş tabur ile doğruca Samakov geçidine çekilip, orada mukavemet ve baki on beş taburu dahi Osman Nuri Paşa, Yahya Paşa ve Necip Paşa bil'istishab, Kapıcık derbendine çekilmeleri ve etraf Bulgar köylerinde ne kadar mekari, araba ve vesaiti nakliye var ise hemen cebren zabt ile bununla geriye ve dediğim noktalara mühimmat ve erzak iadesi mütemennadır.

Şebbi Saat – 9

16- Kanun-ı evvel - 93

Suleyman

Ma-beyn-i hümayün emirname-i telgrafisinde dahi “İzladi ve Kapıcık derbendi ile Meriç Vadisi'nin velhasıl Edirne'ye medhal olacak mahallerin düşmana setti ve kabil ve mümkün ise, Sofya'nın muhafazası emrinde mesai-i lazımanın tamamen sarfı emir buyrulduktan sonra geçitlerin tutulması ve Sofya'da ki askerin mukavemete tamamı-i iktidarı bahislerinde pek de temini ifkar edilemediğinden ve bu maddeler haricinde âhar bir tedbiri seriğ devletleri var ise onun da bildirilmesi muktezayı irade-i seniyyedendir; muvazzahan cevabına muntazırız.” buyruluyor. Şu halde eğer geçitleri müdafaaya kudretyâd olamayacak isek ve bu bab da bir tedbiri seriğ var ise, yani Edirne'ye celbi kuvvet etmek istiyor iseniz, onu da bildiriniz buyuruyorlar ki, şu irade-i seniyye mulahaza-i hususiye-i şahane olup kerameti mahz idi. Lakin hayf ki, geç binen, sonra yine tağliti zihni âli ederek araya enva-ı tesvilat ve fesadat⁷³⁶ ilga eylediler. Şu telgrafname-i âliye karşı arz ettiğim cevapnamede, düşmanın muhakkakıl vuku olan taarruzatına karşı şifreli telgrafnamede sarahat verdiğim tedabiri icra edeceğimi, yani Balkan'ın garbından baş gösteren kuvve-i âdaya karşı tayin ettiğim nukatı ric'ıyyeyi meal beyan, şayet düşman Şıpka ve Hain Boğazı veyahut Kazan geçitlerinden taarruz edecek olursa, o vakit Balkan'ın garbından şarkına tabur nakletmek mecburiyetinde bulunmak gibi istikbal için tasarladığım tedabire ılmî âlinin lühukunu arz ettim de düşmanın taarruzatına li'eclil mukaveme şark ordusundan nakledilen dokuzu henüz İstanbul'da ve onu Kazan'da bulunduğunu yani kuvve-i mukavemenin zağfını işrab ve Sofya'nın tutulamayacağını bayağı sarahaten beyan eyledim. Sonra da tedbir bahsinde, evvel emirde aseli hıtan kabilinden olarak Kazan geçidinden Samakov geçidine kadar Balkan...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 281

⁷³⁶ Fesadat: Fesatlar.

hattını tutmaya çalışmaktan başka acele tedbir olmadığını, yani “ilerideki nukattan geri alınan taburlarımız için ric’atgah olarak gösterilen nukatı düşman elde etmezden evvel, acele bizim tutmaklığımızdan başka şimdilik yapacak bir şey yoktur. En kararın müracaatgahı neresi olduğu ve son fedakarlığın nerede icra kılınacağı dahi nezdi âlide malumdur“ diyerek “Edirne pişgahından başka düşmanı istikbal edecek rezimgah yoktur.” diye, 21 – Teşrin-i Sani’de yazdığım ariza-i telgrafiyenin hükmünü ihtar ve teyid etmek istedim.

Rauf Paşa’nın “düşmanın harekatı bir taarruzu kavi niyetinde olduğunu gösteriyor. Buna mukavemet için ne yolda tedbir ittihaz olunacaktır? Edirne’de mi ikamet edeceksiniz? Veya daha ileri mevakı’a mı gideceksiniz? “sualine cevaben yazdığım şifreli telgrafnamede dahi terki la’büdde olan hattı müdafaa nukatı evveliyesinde ki kuvvetlerin mevakı-i ric’iyeleri ile süvari ric’atlarını ve miktarlarını ve yek diğeri ile hasıl edecekleri irtibatları irae ve tarif ettikten sonra “düşmanın taarruzu kavi niyetinde olması tabii ise de, hudutu taarruzun meçhuliyeti, nukatı tedafıyyenin temyizi ehemmiyet ve derece-i takviyesine hat ve nisap tayin ettirmiyorum“ dedim. Yani, düşmanın hangi taraftan taarruz edeceği bilinmediğinden hangi noktanın daha ziyade takviyesi lazımdır ve kuvvetimizin kısmı âzamını nereye cem ve tahşid edeceğimizi kestiremiyoruz” dedim. Sonra da “şimdilik Ruslar’ın Sırp ile tevhit harekatı ihtimali hatırlanarak, Sofya cihetine taarruzunu ümit ettiğinizden, kuvvetimizin kısmı ağzamını Samakov ile İzladi arasında bulunduruyoruz. Lakin, düşman Tırnovi’de tahşidi kuvvet eder de Şıpka ve Hain Boğazı’ndan veya Kazan’dan mürur ve taarruz azmini gösterir ise, Edirne’de dahi henüz cem’ını derahte ettiğiniz kuvve-i ihtiyatiyyeyi tedarik edemediğinizden, o halde Balkan’ın garbinden yani Tatarpazarcık’ı vesaire gibi yerlerden şimendiferle taburlar naklederek Edirne’ye celb ve cem’ı kuvvetten başka çare yoktur. Ruscuk’dan Samakov’a kadar mümted olan hudutu harbiyyenin ve düşmanın hedef taarruzu olan nukatın kumanda merkezi Edirne’dir. Düşmanın harekatı taarruziyyeyi müttehidesine karşı harekatı ittihadiyye-i tedafıyye ister. Şayet düşman hattı müdafaanın şarkındaki Kazan’a taarruz edecek olur ve hattı müdafaayı o noktadan yarıp Balkan’ın cenubüne dökülecek bulunursa, hattı mezkurün garbindeki Kapıcık derbendinde vakı kuvvetimizin vazîğ ve halini ona göre tevfiğ, yani derhal o noktalardan kuvvetleri Edirne cihetine celb ile düşmanın mürurgahını⁷³⁷ karşılamak iktiza eder. Bu iktizaya...

⁷³⁷ Mürurgah: Geçtiği vakit.

göre icra-i vazifede, benim hudutu telgrafiye merkezi olan Edirne'de bulunup saati saatine her mevki kumandanına ita-i evamir edebilmekliğimle mümkün ve hasıl olur. Şimdi ben yüz otuz saat tûl ve imtidadında bulunan hattı müdafaanın hangi cihetine gitsem sair noktaların kumandanları bana hıyni müracaatlarında – merkezi hudutu telgrafiye olabilen bir noktada olmadığım cihetle – lazım gelen cevabı saati saatine ve belki günü gününe bile veremeyeceğim. Bilahere Ruslar o noktadan zorlayıp geçerlerse oranın canibeynindeki⁷³⁸ kuvvetleri Edirne'ye merkezlendirmek tedbirini fevti vakit münasebeti ile bir takım mevani-i ihlal ederek hattı müdafaa bu yöndeki kuvvetlerimiz perişan olacaktır. Benim şu aralık Edirne'den ayrılmaklığım ve hattı müdafaa üzerindeki nukatın yerine gitmekliğim devlet ve milleti bir tehlikeye hazırlamak için bir teşebbüs olduğu itikadındayım. Binaen aleyh umum kumandanlık üzerimde oldukça, Edirne'den kalkıp başka bir yere gidemem. Eğer kumandanlığı benden alır iseniz, nereye olursa giderim.” dedim. Çünkü öteden beri söylediğimiz vecih ile taburların Sofya'ya tahaşşüdüne ve Kamerli noktasının terk olunduğu haberini almaya muntazır idim. Memülüme göre ertesi on dokuzuncu günü yolda olan Doruk mevkii taburları Sofya'ya dahil olacağı gibi, Kamerli taburları dahi nasıl olsa o günü terki mevki edecekler idi. Onların terki mevki haberini aldığım da Sofya'ya ric'at emri verilmesi musammem ve talimatımda da öylece mektup ve musarrah idi. Şu halde Kamerli ve Sofya'da bulunan kuvvetler beş, altı güne kadar Petriçova'dan Samakov'a kadar olan nukatı ric'ıyyeye çekilmiş bulunacak idi. Sofya taburlarının tariki ric'ıyyesi biraz daha uzunca düşeceğinden, onların Samakov cihetine ictima ve tahaşşüd edebilmeleri nasıl olsa dört, beş gün ister idi. Hüsn-ü ric'atleri müyesser oldukça ise hattı müdafaanın sağ, sol cihetleri ile merkezinde vuku'unu memül ettiğim herhangi bir hareket düşmanı vesile ittihaz ederek Edirne'ye celbi kuvvet planını icraya lüzum gösterecek idim. Edirne'den kaldırılıp da Petriçova ve Otlukköy müdafaasına memur edildiğim halde ise, bu plan kamilen hüküm ve kuvvetten düşeceği gibi eğer düşman, hattı müdafaanın Kazan ve Demirkapı geçitleri gibi şarkından ve Şıpka ve Hain Boğazları gibi vasatından mürur ve taarruz edecek olur ise, vaktiyle vukuattan haberdar olamayacak olan bu aciz serian hiçbir tedbir icra edememekle beraber, sonradan kalksam; telgrafhanesi olan bir yere veyahut belki Edirne'ye dahi gelsem vakit kaybedilmiş olmakla beraber hedef-i taarruz olan noktadaki kuvvet veya canibini bir hatra uğramış veya ittisalat...

⁷³⁸ Canibeyn: İki yan, iki taraf.

münkati olmuş bulunacağı cihetle hiçbir şey yapmış olamayacak idim. İşte bunun için idi ki, “düşmanın taarruz edeceği ağleb-i⁷³⁹ me’mül⁷⁴⁰ bulunan şu bir, iki gün içinde, beni Edirne’den ayırmak ve makam-ı kumandaniyi sahipsiz bırakmak, devlet ve milleti tehlikeye uğramaya müstead bir hale getirmektir. Benim itti haz ettiğim meslek ise, mümkün mertebe istikbali temin edecek bir vaziyet husulüdür.” dedim. Hayf ki, bu meramımı anlatamadım vukuat aynı ihtarım vecih ile ve keşfi keramet edercesine arz çehre-i tekeddür etti. İstanbul erkanı kumandasının bu mertebe ilhah ve ibramı ise Edirne’ye kuvvet merkezlendirmek fikri aleyhinde idi; düşmanı hattı müdafaadan ileri geçirmemek mütalaa-i geç endişanesine müstenid idi. Kanun-ı evvel’in yirminci günü dahi serasker Rauf Paşa ile meyanemizde iş bu muhabere vuku buldu:

Makam-ı Sami-i Hazreti Seraskeri’ye

Bu gece Taşkesen’den Plevne’li Halit Bey İhtiman’a geldi. Dün saat on bir buçuğa kadar Taşkesen tarafında Şakir Paşa toplarının muharebe eylediğini bil’hikaye neticesinden malumatı olmadığını beyan eyledi. O vakitten beri tahkikatı lazıme ile uğraşıyor isem de, henüz bir haberi mevsuk edinemedim. Maa-ma-fih, dün Şakir Paşa ve Sofya fırkası düşman ile muharib idiler. Bu gece İhtiman’a gelmiş olan fethiyye ve nusretiyye alaylarına Yenihan’a kadar ale’s-seher gidip Sofya tarikine mütehaşşid düşmanı def etmesi emrini verdim ise de, neticesi daha alınamadı. Bu gece Kapıcık ile Samakov’a Pazarcık’dan üçer tabur daha gönderdim. Serian dersaadetde ki taburlarımızın yetiştirilmesi mütezarradır. 20 –

Kanun-ı evvel - 93

Süleyman

Edirne’de Süleyman Paşa Hazretleri’ne

20 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli telgrafname-i asıfanelerinin cevabıdır. Evvelce dahi beyan olunduğu üzere, Asaf Paşa getirdiği taburlardan altı taburu almadıkça gitmeyeceğini beyan etmesini mebni, altı taburun Paşa’yı müşarun-ileyh ile gönderileceği ve bunların yerine dersaadetce bit’tertib ol tarafa irsal olunacak altı taburun üçü şimendifere ırkaben⁷⁴¹ bugün,

⁷³⁹ Ağleb: Kuvvetli, en çok galip.

⁷⁴⁰ Me’mul: Emel edinilen, ümit olunan, umulan, beklenen.

⁷⁴¹ İrkaben: İrkap suretiyle, bindirerek.

yarın yola çıkarılacağı ve diğer üçünün dahi bade-ma peyder pey irsaline gayret olunacağı beyan olunur efendim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Rauf

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 284

- Teşekkür ederiz. Taburların sürat vüsulü gayet mühim ve mültezimdir. Lütfen bir ayak evvel çıkarınız. Başka bir irade-i aliyeleri varsa ferman buyurunuz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

- Bizim zatı âli'yi asıfanelerinden ricamız, Kamerli ordusunun ve Sofya cihetinin emniyet ve selameti hakkında bi'avnillahi teâla bizzat himmet ve nazareti aliye-i asıfanalarının masrufiyyeti meselesi olup, bu babda tedabir ve teşebbüsâtı lazımenin icrasına gayret ve himmet buyrulması ve bir de sekban istasyonunda alay emini Mehmet Efendi'den alınan telgrafnamede şimendifer makinesine alınacak suyun donmuş olduğundan su alamadığı cihetle mezkûr istasyonda kaldıkları işar olunur. Bu hale göre, asker sevki müşkilatı kesb etmekte olduğundan, bu bab da şimendifer memurlarına vesayayı lazıme ita buyrulması mütemennadır. Rauf

- Kamerli ordusunun selameti ve Sofya cihetinin emniyeti hakkında matlubu âli olan himmet ve nazaret çakıranem yedi, sekiz gündür geceli gündüzlü makine başında uğraşmakla ve tedabir ve teşebbüsâtı mümkünenin icrası için her bir cihet ve mevkiye, ifade-i vakit etmeksizin iğta-i evamir ile ve hudângârde bir taraftan sekte arız olduğu halde, onu tamir için gerideki nukatı dahi tahkim ve temin ve hudutu ric'ıyyeyi eldeki vesait imkan nisbetinde muhafazaya çalışmakla hasıl olacağından kâffe-i tedabir ve tasavvurat çakıranem işte bunlara maksurdur. Bu hususâtın cereyanında hiçbir vasıta istiğmal olunmayıp bizzat kendim uğraşıyorum. Eğer bu tebliği âliden maksat bendenizin bizzat bir çok taburlar toplayarak İzladı ve Petriçova taraflarından Kamerli'ye veyahut İhtiman'dan Sofya ve oradan Kamarlı'ye gitmekliğim ise burasını tasrih buyurunuz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

- İleriye doğru dahi azimet ve mevaki-i icabiyeye⁷⁴² bizzat nezaret etmeleri faide bahş olur gibi hatıra gelmekte ve gönüller arzu etmekte ise de, yine işin icabına göre hareket buyrulması beyan olunur efendim. Rauf

- Mevaki-i icabiye bizzat çakiranem ferman buyruluyor. Bi'l-vasıta nezaret etmiyorum. Maa-ma-fih, İzladı'ye gidersem, hattı telgrafi olmadığından beş, altı gün, hiçbir mevkiden...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 285

haber alamam ve düşmanın hareketi daime-i taarruziyesine bir mukabele-i tedafiiyede bulunamam. Bendenizin merkezi hudut olmayan bir mevkide bulunuşum bu muharebeye, en feci suretle netice verecek bir hali tevlid eder. Mevaki-i icabiyeden maksadı âli ne olduğunu tayinde dahi mütereddidim. Mevaki-i malumeden Kamerli, bugün – eğer dün ki muharebe kazanılmadı ise – terk olunacaktır. Diğer arızamla yazdığım vecihle Sofya'nın talimatı hususiyesi dahi malumdur. Eğer İzladı veya Petriçove veya Kapıcık veya Samakov mevakiından birinde bendenizin vücudu mültezem ise mahallini tayin buyurunuz; umumiyet-i kumandayı da ahirine havale ediniz, şimdi hareket edeyim. İşin icabı bahsine gelince: Ruscuk'dan Samakov'a kadar mümted olan hudut-u tedafıyyemize Edirne'den başka merkezi kumanda olmadığını bi'tekrar arz ederim.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

- İşârı acizanem hatıra kabilinden idi. Umumiyyeti kumanda uhde-i aliyelerine mevdu ve muhavvel olduğundan ve işin icabını elbette zatı alileri daha iyi bileceğinden iktizayı hal ve maslahata göre harekette ve nerede bulunmaları lazım ise orada ikamette bil'vücu muhtar bulunduklarını arz ederim efendim .

20 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Ma-beyn-i hümayun ile de bugünün akşamından sonra iş bu muhabere vuku buldu:

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

⁷⁴² Mevaki-i icabiye: Gereken yerde, gereken mevkide.

Bugün Kamerli'den malumat alınıp alınmadığının işâri irade buyrulmuştur.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i hümayun Cenab-ı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

Bugün alamadım. Dün gece aldığım malumatı dahi bu gün vakı olan suali üzerine Serasker Paşa hazretlerine arz etmiş idim. Elbette takdim eylemiştir. Lakin bu gece haber alacağımı ve İhtiman'dan ve Sofya'dan çıkardığım adamların avdet edebilmelerini ümit ederim.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 286

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Şimdi cevaben alınan telgraf-i devletleri manzur-u âli buyruldu. Şakir Paşa ordusunun ne halde olduğunun behemehal tahkikine teşebbüsle neticesinin ve orduyu mezkura muktazi zehairin sureti tedarikinin işâri ve kendisine verilen emri malumun vesaiti adide ile îsal olumak şartıyla İzladi ve Tatarpazarcık'ı telgrafhanelerine keşidesi ile oradaki kumandanlar vasıtasıyla tekrar müşarun-ileyh Şakir Paşa'ya îsali irade buyrulmuştur.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i Hümayün Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesi'ne

Şakir Paşa ordusundan bu gece İnşâallah haber alarak arz ederim. Orduyu mezkure muktezayı haiz dahi Pazarcık'tan Petriçova'ya üç gündür sevk olunuyor. Müşarun-ileyh Sofya, ve İhtiman ve Tatarpazarcık'ı tarikleriyle müteaddit süvariler çıkardım. İzladi telgrafhanesi ile iş'arı irade ve ferman buyurulmuş ise de vaktile mevakı-ı askeriye hudutu telgrafiye keşidesi ehemmiyeti bile hatıra getirilmediğinden İzladi'ye telgraf hattı yok ki isalı haber edelim. Vakı'a Sofya'dan geçerek İzladi'ye bir tel var ise de, Kamerli hattıyla birlikte o da, şekte olmuştur. Derseâdetten Edirne'ye vusulüm günü Pazarcık'tan İzladi, Petriçova Merguh ve Pırsadım Derbendi üzerine ve bir de Pazarcık'tan Samakov'a ve Radomir'den Üsküp'e telgraf hudutu temdidi emrini telgraf baş müdüriyetine ve ağaçların katını canibi vilayete ihtar ettimse de, şimdiye kadar henüz teşebbüsate kıyam olunmadı. Havaların muhalefeti direk katı ve renzine mani olduğunu akşam vali paşa bendelerinden

haber aldım. Maa-ma-fih müşarun-ileyh tekrar mutasarrıflara tekitnameler yazdı. Şimdiki muharebatın ruhu ve kuvve-i mahrekesi⁷⁴³ hudutu telğirafiye olduğundan, bunun temdidinde bir günlük tekasül veya iğmaz nice mazarrat tevlidine ihtimalat verir ferman.

20 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Şu muhaberatin mebhase taalluk eden aksamı gözden geçirildikte, Serasker Rauf Paşa “Kamerli ordusunun ve Sofya cihetinin emniyet ve selameti hakkında bizzat himmet ve nezaretinizi isteriz“ diyor ki, İstanbul’un o günkü fikrince Kamerli ordusunun selameti bir tehlikeye uğramaksızın...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 287

Petriçova ve havalisine çekilebilmesi ve Sofya cihetinin emniyet ve selameti dahi oraların taarruz düşmandan muhafaza olunabilmesi idi. Ben dahi cevaben “Bizzat himmet ve nezaret ediyor ve gece gündüz uğraşıyorum. Düşmanın hudutu harbiyemizin cephesinin hangi bir cihetine taarruz etmek üzere bulunduğu malum olmayan şu günlerde benim vazifem selametimizi temin için dahili daire-i imkan olan tedabir ve teşebbüsâtı icraya çalışmaktır. Bu da yüz otuz saatten müteceviz tûl’ünde ki hattı müdafanın her cihetine ve her mevkesine düşmanın hareketi taaruziyesinin vazıg ve ciheti istikametine mütenasip olmak üzere vakit kaybetmeksizin itayı evamir etmekliğimle ve eğer hattı müdafa üzerindeki mevakıdan birine bir sekte arız olduğu yani o noktadaki asakir ya esiren veya münhezimen terk ve tahliye-i mevki eylediği halde onun hattı harbimizin cephesinde bıraktığı rahneyi tamir için geride nukatı dahi tahkim ve temin ve bir taraftan da bu hattı harbimizin cephesindeki taburların hattı ric’atlerini vesait ve imkan nisbetinde muhafazaya çalışmakla hasıldır ve kaffe-i tedabirimi ve tasavvuratımı bu vazifenin hüsnü istimaline hasr ve kasrettim“ dedim. Yani “İşte merkezi saltanatın delhavayı vechile bir hattı müdafa muhafazasında bulunuyoruz. Lakin, düşman bu hat üzerindeki nukattan birine taarruz eder de o noktadaki askeri ya püskürtür veya esir eder ise, benim vazifem o noktanın gerisini beslemeye çalışmakla beraber, hattı müdafadaki asakirin muhakkakıl lüzum olan ric’atlerini muhafazayı ve Edirne’ye merkezlenmeleri çaresini istihsaldir“ dedim. Yukarıda dahi söylediğimiz vechile, Kamerli’nin terki mevki eylediği ve Sofya’ya ric’at emri alan mevakı taburları toplanıp da Tatarpazarcık’ı ve Samakov

⁷⁴³ Mahrek: Hareketli bir noktanın güttüğü yol, bir gök cisminin hareketinde ağırlık merkezin geometri bakımından yeri, yöre.

havalisine hüsnü ric'at ettiği halde, her hangi bir vesileden istifaden ederek Edirne'ye ric'ati umumi emri vermek azminde olduğum görünüyordu idi. Sofya taburlarının çekilip Tatarpazarcık'ı taburlarının hattı harbi hizasına gelebilmesi – daha Doruk muhafaza taburları ancak bugün Sofya'ya dahil olduklarından – beş, altı gün müddet ister idi. Bu müddet içinde ise, taarruz vesaitini ikmal etmiş bulunacak olan Ruslar, elbette bir taraftan baş göstererek, hattı müdafayı kesr için zorlayacaklarından hedefi taarruzun tayini üzerine “artık Balkan hattı müdafasını muhafazaya bir çare-i imkan kalmadığından ve filan mevki muhafızları münhezimen terki mevki eyledikleri cihetle düşman araya girerek bilahere Meriç ovasında ki hudutu sevk'ül-ceyşiyemizi zapt eyleyeceğinden, ben de tedricen mevakida ki taburları Edirne'ye celp ve cem etmek mecburiyetinde bulunuyorum.” diye...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 288

arz edecek idim. Umum kumandanlık sıfatına taalluk eden vazifem hakkında bu vechile tertibatımı arz ettikten sonra “eğer Şakir Paşa ordusunu Kamerli'de sebat ettirebilmek fikriyle benim Kamerli'ye gitmekliğim sizce müstelzim ise onu da iş'ar ediniz” dedim. Rauf Paşa buna cevaben “İleriye doğru dahi azimet ve mevki'yi icabiyeye bizzat nezaret etmeleri faide bahş olur gibi hatıra geliyor ise de, yine icabı hale göre hareket ediniz” diyor. Ben de “bundan ileri, sizin Tuna Şark Ordusu'ndan taburlar naklederek muhafazası itikadında bulunduğunuz nukattan Kamerli terk olunuyor, Sofya'da ki kıtaat,⁷⁴⁴ talimatı mucibince çekilecek, eğer ben İzladi ve Petriçova gibi telgrafhanesiz bir yerde bulunuyor isem, hattı harbi tedafiyemiz üzerindeki nukattan beş, altı gün hiçbir haber alamam ve o halde düşmanın taarruz hareketinde göstereceği devama karşı baş kumandan olduğum haysiyetiyle vazife ve tertip eden mukabeleyi ifa edemem, değil İzladi ve Petriçova gibi mevkiyi telgrafısi olmayan bir yerde, hatta Kapıcık ve Samakov gibi kenarda ve bir hattı telgrafısi nukatta dahi şu sırada ifayı vazife edemem. Ben Baş Kumandanım. Bu günlerde hudutu kumanda merkezi haricinde bir yerde bulunmaklığım, bu muharebeye feci suretle netice verecek bir hali tevlit eder” dedim. Çünkü maksadım herhangi bir vesileden bil'istifade Edirne'ye cemi kuvvet idi. Bu vesile dahi nasıl olsa dört, beş güne kadar zuhur edecek idi. Şimdi tamam planımı icra ve mümkün mertebe orduyu selamete ve memleketi muhafazaya çaresiz olacağım bir vakitte, iş başından mehcuran⁷⁴⁵ ve üzerimde umum kumandanlık mesuliyeti azimesi olduğu halde hiç

⁷⁴⁴ Kıtaat: Parçalar, bölükler, türler, memleketler, ülkeler.

⁷⁴⁵ Mehcur: Hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş.

de mümkün olmayan, hattı müdafanın muhafaza hayal hamiyle İzladı ve sair noktadaki bir liva veya ferik'in vazifesini gasben Edirne'den çıkmaklığım akıllara sığacak münasebetsizliklerden değil idi. Ma-beyn-i hümayunun muhaberesi, Kamerli'nin selamle ricati meselesine müteallık idi. Maa-ma-fih, o gün Serasker Rauf Paşa ile muhabere etmiş olduğumu arz etmemle siyag-ı bahse oraca da kesbi malumat eyledi.

18 ve 20 – Kanun-ı evvel tarihli muhaberatımdan ve tebeyyünü hakikat sırasında biraz da derşitane istimal ettiğim cevablardan dolayı Serasker Rauf Paşa hâkpayı şahaneye arzı şikayet etmiş olmalı ki Rauf Paşa ile beynimizde hüsnü amiziş⁷⁴⁶ tavsiyesi ve hemde birkaç güne kadar mütareke vuku bulacağından o müddet içinde düşmanı Balkan'dan geçirmemek ihtarı memuriyetiyle Kanun-ı evvelin yirmi birinci günü mabeyni hümayün ikinci katibi Lebib Efendi'nin şimendifer ile...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 289

derseâdetten hareket ettiği haberi alındı. Bugün Sofya Kumandanı Osman Paşa'dan iş bu telgrafnameyi aldım ve cevapname-i âti'yi vermezden mukaddem, suretini ma-beyn-i hümayun ile makamı seraskeriye arz ederek eğer mütareke vuku bulacağı muhakkak ise, ona göre muamele etmek üzere istizan-ı hareket etmekliğim üzerine, badehü muhabereyi atıye vuku bulmuş ve evamir-i icabiye verilmiş idi:

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Düşmanın Taşkesen'in solunda ki Nurca ve Letaguh ve Doruk taraflarından yani üç cihetten gerek süvari ve gerek top ve piyadeleri Sofya ovasına akmaktadır ve Sırbıyeli ise Şehirköy cihetinden Sofya'ya doğru ilerlemekte olduğuna nazaran kariben burasıda muhasara haline gireceği ve Bulgarlar'dan asker alıp kuvvetini teksir etmekte bulunduğu ve Sofya mevkisi ise böyle her taraftan hücumla hazırlanmış kuvve-i külliyyeye mukavemet edemeyeceği nezdi devletlerinde aşikar olduğu maruzdur.

20 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandan Sofya

Ferik

⁷⁴⁶ Hüsn-i Amiziş: İyi geçinme.

Sofya Kumandanlığına

Şakir Paşa'nın terki mevki eylediğini anladığınızla ve bir vasıta ile ihtar ettiğinizle bir mucibi talimat Sofya'yı terk ile setr ve Ali Paşa ve Yahya Paşa on beş taburla Samakov geçidine ve sair taburlar ile diğer Paşalar dahi, Reşit Paşa kumandasıyla Kapıcık Derbendine doğru hareket ediniz ve devletin mesele-i hayatiyesi bu iki geçidin muhafazasına muallak kaldığından mahvoluncaya kadar orada sebat ediniz ve bu hareketi elbette siz bu günden yani çeharışanba (Çarşamba) gününden sonra icra edebileceğinizden ve bugün mabeyn ve makamat ile de acizleri muhabere edeceğimden bugün akşama kadar muhaberenin devamı ve hıyni ric'atte imkanın müsaid olduğu mertebe çalışarak beraberce bir hayli cephane getirmeye gayret olunması dahi ayrıca tavsiye olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Umdet'ül Hakayık Sayfa 290

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş kitabet Celilesine, Makamı Celil Sadaret Penahiye, Makamı Celil Seraskeriye, Mahmut Celalettin Paşa Hazretlerine

Sofya Kumandanı Osman Paşa'dan şimdi aldığım telgraf sureti ile kendisine yazılacak cevapname suretini manzuru âli olmak üzere takdim ediyorum. Eğer bu günde, yarında tatili harekatı askeriye ve mütareke kabili imkan ise, Sofya'nın itikadımca her ne kadar iki batarya sahra ve bir batarya dağ topu varsa da, erzak ve mühimmatı sairesi dereceyi kifayede bulunduğundan on, on beş gün muhasaraya mukavemet edebilir. Binaen-aleyh hıyni mütareke de elden çıkmış bulunmamak için birkaç gün sebat emrini vereyim. Lakin bu halde, şu iki üç gün içinde, mutlaka tatili muamelatı harbiye lazım ve edilemediği takdirde, neticesi hakkımızda mazar⁷⁴⁷ olmak tabiidir. Eğer şu birkaç gün içinde mütareke ihtimali müstebad ise, Osman Paşa ve Ali Paşa ve Yahya Paşa ile on beş tabur Samakov ve diğer on beş taburla sair liva Paşaların dahi Kapıcık Derbendine hemen bu geceden çekilmeleri emrini vereceğim. Bu babda kati ve acil bir cevap ister ve Şakir Paşa'nın bugün terki mevki etmiş olması tabiiy ise de, henüz bir taraftan ahvalince malumat alınamadığını maat-teesüf arz eylerim.

⁷⁴⁷ Mazar: Zararlar, ziyanlar.

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şimdi aldığım şifreli telgrafları bir taraftan hal ile bir taraftan dahi huzuru hümayuna arz olundu. Mesele sarfı harekatı askeriye ait olmadığından, taraf devletlerinden müstekillen emir vermekde tereddüt olunupda merkezin reyinin dahi istihsali murat olunuyor ise, ol halde makamı seraskeriye muracat olunması tabiatı hal ve kaideden bulunduğu ve şu kadarki Şakir Paşa'nın vaktiyle talep eylediği ric'at emrinin kararlaşılamaması Kamerli ordusunu şimdi maruz tehlikede bulundurmakta olduğundan Sofya için her ne suretle emri itası lazım ise onun kat'a vakit geçirmeksizin sarihan ve muvazzahan kumandanına itası farz ayn olduğu bâ-irade-i seniyye tebliğ olunur. Müracatı âli'lerinin serian cevabını vermesi telgrafla tarafı seraskeriye bildirilmiştir.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 291

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

C. Bendenizin müstekillen emir vermekde tereddüdüm yoktur. Harekat ve ahvali harbiyenin iktizasını anı ânına tebliğ ederim. Maksadı çakıranem, şu bir kaç gün içinde mütareke husulü mümkün ise, harekatı ona göre tanzim etmeyi arz ve talepten ibaret olduğunu tasrih etmiş idim. Serasker Paşa hazretlerinin dahi makina başına teşriflerini arz ve vakit zayi olmamak için birlikte kara itasını niyaz eyledim ise de, eğer müşarun-ileyh hazretlerine verilmedi ise, kusur telgraf memurundadır. Bu telgrafi gece verdiğimden ve serasker paşa konağında bulunup yanında makina olmağından, ma-beyn-i hümayuna vermek mecburiyetinde bulundum. Şakir Paşa vaktiyle şiddet-i beridten⁷⁴⁸ ve hususatı saireden şikayetle ric'at talebinde bulunmuş idi. Yoksa fıkdanı⁷⁴⁹ me'kûlatı bâis ric'ati olacağını ne kendisi yazdı ve ne de Sofya'ya gidinceye kadar, hatıra gelmedik bu sû-ü idare ve tesibden malumat alabildim. Turuku müvasele temin edilmez ve bir ordunun lâ-akall on beş günlük

⁷⁴⁸ Şiddet: Sertlik, katılık, fazlalık, sıkılık, inandırma, sözle yola getirme. * Berit: Postacı, haberci, tatar ulak.

⁷⁴⁹ Fıkdan: Yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık.

yiyeceği yanında bulunmazsa neticesinin vehameti bedihidir. Mütareke mümkün değil ise Sofya'da ki askerin çekilmesi lazım olacağı arz ile cevabına intizar ederim.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Edirne'de Rumeli Umum Kumandanlığına

Diğer telgrafnameyi acizanemle arz olunduğu vechile Kamerli mevkisinin terkinden naşı sol tarafı açılan Bonoh ve Merguh'da ki Mustafa Paşa livası ve İzladı kuvveti mevkilerinde kalamamak tabii olduğundan Mustafa Paşa livası Petriç'e ve İskender Paşa dahi, mahzur olmadığı halde İzladı civarında bulunan köyleri ihrak ederek Derbend köyü sırtı muhafazasına çekilmesi emri verildi. Fırka Otlukköyü merkezinde bulununcaya kadar, Otlukköy ve İzladı tarikinın muhafazası için, İbrahim Paşa livası buradan hareket ettirildi. Hasbe'l-icap bundan başka mahallere asker tabiyesine ihtiyaç hasıl olduğu halde, yine telgrafla arz olunur. Gerçi kuvve-i mevcudemizden bir alay kadarının İskender Paşa nezdine iğzamı mukarrer gibi ise de, yolların münasebetsizliği cihetle paşa'yı muma-ileyhin me'mül olan cephane ihtiyacına buradan çare bulunmak müşkil bulunduğundan, Şıpka'dan biraz cephane ve birkaç kıta sahra topu irsali menut emir ve irade-i kumandanileridir. 2o –

Kanun-ı evvel – 93 Şakir

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 292

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âlisine

Bâlâ'da münderiç, Şimdi Şakir Paşa'dan aldığım telgıraf aynen takdim kılındığı maruzdur ferman.

11 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Fuad

Sofya Kumandanlığına

Pazarcık'tan şimdi aldığım malumata göre, Kamerli ordusunun İzladı tarafına çekildiği anlaşılıyor. Bu halde, sizin dahi hemen bundan evvelki şifreli telgıraf mucibince, Samakov ve Kapıcık cihetine çekilmeleri ve gelirken cephane ile birlikte imkan mertebe peksimet dahi getirip baki zehair ve mühimmatı itlaf eylemeleri ve İhtiman ile Samakov

önünde ki Çakırlı⁷⁵⁰ karyesinde birkaç bölük süvari terk etmeleri ve sizin ric'atinizi muhafaza için İhtiman'dan Yenihan'a doğru süvari bölükleri çıkacağı ihtar olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

İhtiman'da Miralay Hasan Bey'e Muhabere

Sofya'da ki taburlar bu gece ric'at edeceklerdir. Ancak saat on iki'den evvel hareket edemeyeceklerinden, sizde ihtiyaten Vakarlı'ya kadar gidip gece orada kalınız.

Ferman Efendimizindir.

Gider iken bi-kayd⁷⁵¹ mütebessim-ane hareket ediniz Vakarlı'dan ilerisini dahi keşfediniz.

Efendimiz ric'at edecek taburlar Sofya'da mı?

Evet Sofya'da ki taburlardır.

Ferman Efendimizindir. Başka emriniz varmı efendimiz?

Hayır başka bir şey yoktur, gayet dikkatli davranmalısınız. Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş kitabet Celilesine, Makamı Celil Sadaret Penahiye, Makamı Celil Seraskeriye, Mahmut Celalettin Paşa Hazretlerine

Diğer telgrafnameyi acizide arz ettiğim vechile Kamerli ordusunun İzladı tarafına çekildiği tahakkuk etti...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 293

Binaen-aleyh Sofya kolordusuna dahi tayin kılınan nukata çekilmek emri verilmiş olup, lakin Sofya'da fıkdanıyi vesaiti nakliye münasebetiyle ahaliden hicret edemeyen acze-i nisvan⁷⁵² ve sıbyan ve ihtiyaran ve birde beş bine karip mecruhin ve hastagan kumandanlığın

⁷⁵⁰ Çakırlı: Bulgaristan'da bir Türk köyü.

⁷⁵¹ Bi-kayd:Kayıtsız, alakasız, aldırılmaz.

⁷⁵² Acze-i nisvan: Beceriksiz kadınlar.

vezaifini müşkilata düşürmekte olduğu gibi, Bulgarların terki vatan etmemesi dahi ayrıca calibi endişe bulunduğundan, gündüz öğle vaktinden beri Sofya kumandanlığıyla bu mesail üzerine teatiyi müzakerat ve taharriyi⁷⁵³ teshilat kılınmakta idi ki ve maa-ma-fih yarın gündüz veya akşam behemehal ric'at etmeleri tebliğatı ita kılınmış olup, halbuki muhaberatı cariyenin henüz ardı alınmadığından vakti hareketlerinin dahi ayrıca iş'ar olunacağı ve bugün akşama kadar Sofya pişgahında harp devam eylediğinden mezkur kumandanlık tarafından bildirildiği maruzdur.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Şakir Paşa Hazretlerine

20 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamelerini aldım. Mustafa Paşa'nın Petriçe ve İskender Paşa'nın Pırasadım derbendine çekilmesi emrinin itası muvafık hal ve iktizayı maslahat olup, zaten tarafı aciziden dahi bu yolda emir verilecek olduğundan, teşebbüsü âlilerinden memnun oldum ve İbrahim Paşa livasının dahi İzladı ile Otlukköy beynini muhafazaya memuriyeti pek becadır. Merguh, Bonoh ve Petriçova'da Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla dahi altı taburumuz ve Otlukköy'ünde dört bölüğümüz ve Pırasadım Derbendinde Kaimmakam Tevfik Bey kumandasıyla dahi dört taburumuz var idi. Şimdi bu kuvvetler bir kat daha takviyyet bulacağından İnşâallah düşmanın müruruna mani olurlar. Lakin, İzladı'nin terkiyle Şıpka ile Karlova cihetinin açılması dahi hatırı hıraş olacağından, İzladı'den Pırasadım Derbendine uğramaksızın Şıpka'ya giden tarikin dahi mahfuziyeti dahi mevdu-i umum aleyhleridir. Derbende cephe ve sahra topu irsali için Veysel Paşa'ya yazdığım gibi, zaten orası Filibe caddesi olduğundan ve derbendin erzakı Filibe'den nakl oluna geldiğinden, cephe oradan dahi sevk olunur. Şimdi Sofya'da dün akşam tahaşşut edilen otuz bu kadar taburdan on beşinin Kapıcık ve on beşinin Samakov geçitlerine çekmeleri emrini verdim. Bu halde, Kapıcık'ta maa mülhagat yirmi beş ve Samakov'da keزالik maa mülhagat⁷⁵⁴ on sekiz tabur bulunacaktır. Haritaya dahi dikkat olunduğu ve tedkik edildiği...

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 294

⁷⁵³ Tahri: Arama, araştırma, araştırılma, sivil polis, tahari memuru.

⁷⁵⁴ Maa Mülhagat: eklerle birlikte, katmalarla birlikte.

takdirde malum olacağı vechile Petriçova ile Kapıcık Beyninde düşmanın çevirme hareketi icrasına müsait bir takım yollar bulunduğundan, heman o yolların çare-i seddiyle daima Kapıcık fırkası kumandanı Sabit Paşa ile muhafaza-i ittisal ve muhaberata devam olunması ve İhtiman'da dahi süvari alaylarımız bulunduğu ve Kamerli'den çekildiğinizi meş'arı diğer telgrafnameleri alınmadığı cevaben beyan olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Süleyman Paşa'ya

İş'ârâtı devletlerinden inde'l-iktiza Sofya'nın tahliyesi mecaz olacağı anlaşıyor ise de, esbabı nakliyenin fıkdanından naşı mecruhin ve hastagan'ın ve acze-i nisvan ve sıbyanın çıkarılması mümkün olamayacağı ve buna da arabaların Kamerli ordusunun nakliyatıyla meşguliyeti sebep olduğu anlaşıyor. Halbuki, vaktiyle bin araba kadar tedarik oluna idi bunların dahi çıkarılabileceği derkar iken nasılsa buna mahallince muvaffakiyet hasıl olamamış olması nerd-i⁷⁵⁵ âli'de bâisi teessüf olmuştur. Maa-ma-fih, Kamerli ordusu bu kere ric'at edip, arabaların işi kalmamış ve düşmanın Sofya'ya takarrup etmiş olmasıyla beraber, bir taraftan lüzumu kadar arabanın sevkiyle şu biçarelerin çıkarılmasına henüz imkan müsait gibi görünmüş olduğundan, her türlü sağı ve gayretle ve nihayet derecede fedakarlık ihtiyarıyla bunların hiç olmazsa en aciz takımının tahlis olunması ve mümkün olamadığı takdirde, kasabanın hıyni tahliyesinde Sofya kumandanlığı tarafından düşmanın erkani harbiyesine mektubu mahsus yazılarak, acze-i merkumenin⁷⁵⁶ cenuh muahedesine ve insaniyet namına ve hukuku milele istinaden bırakılmış olduğunun beyanıyla, bunların me'külatı için zahire ve hastagan için maa-etıbbâ -ı edviye⁷⁵⁷ dahi terk olunarak, düşmanın oraya duhülünden sonra merza ile ahalinin müdavât ve iâşatında taallül etmeye bahane olmamak için, iş bu terk olunan zahire ve ecza'yı tıbbiyenin miktarının resmen düşman askeri kumandanına bildirilmesi ve mümkün ise ecnebi ateşemilitarlarıyla muhbirlerin dahi muamelata işhat edilmesi, şeref-sadır olan irade-i mahsusa-i cihan-bâni iktizasındandır. Bu babda bâ-irade-i seniyye Sofya mutasarrıflığına yazılan telgrafname dahi marifeti müşirileriyle isal olunmak üzere ziyarete münderiçdir.

⁷⁵⁵ Nerd: Tavla, tavla oyunu

⁷⁵⁶ Acze-i merkum: Beceriksiz, işsiz güçsüz kimseler.

⁷⁵⁷ Maa- etıbbâ -ı edviye: Doktorlar ilaçlarla birlikte.

Sofya Mutasarrıflığına

Umum kumandanlık tarafından verilen karar ve emir üzerine inde'l-icap Sofya'nın tahliyesi caiz olacağı iş'aratından müsteban oluyor ise de, orada mevcut mecruhin, hastegan, acze-i nisvan ve sıbyanın yüz üstüne bırakılmasına merhameti seniyye kail olmamakta olduğundan, ve vaktiyle ne yapılırsa yapıp bin kadar araba tedarikiyle şu biçarelerin çıkarılmasına imkan bulunmak kabil iken nasılsa burasının layığıyla düşünülmemiş olduğu nezdi âli'de kemali teessüf ve takbihi istilzam edildiğinden ve eğer ki arabaların Kamarlı fırkasına zahire nakli ile meşgul olmaları evvelce buna mani gösterilmiş ise de, hakkıyla cehd⁷⁵⁸ ve ikdam olunsa idi, Sofya sekenesini nakle kafi başka arabalar ve vesaiti nakliye tedariki kabil iken, şu hal hayalattan neş'et edip, her ne ise bu günden bu yolda lazım olan esbab-ı nakliye tedarik olunur ise, devlete ve orada ki ahali-i islamiye'ye en büyük hizmet edilmiş olacağından, ahali-i merkumenin cümleten ve kâffesinin naklinde mazereti sahiha ve kaviye var ise, bari umum kumandanlık canib-i⁷⁵⁹ vâlâsından tebliğ olunacak surete göre kendilerinin ve me'külatlarına kifayet edecek zahirenin terk ve tertibinde vakı olacak hüsn-ü icrasına kemal mertebe gayret olunması bâ-irade-i seniyye-i mahsusa ve ekide mucibince beyan olunur.

Şu telgrafnamelerin ric'at ile hattı müdafaa tutmak meselelerine taalluk eden fıkaratı hülâsa edildikde: Sofya Kumandanı Osman Paşa'nın düşmanın üç tarafından gösterdiği taarruza karşı Sofya mevkii mukavemet edemeyeceğini beyan etmesi üzerine, ben de Kamerli kolordusunun muhakkakıl vuku olan ric'atini inde'l-istihbar, “bir mucib-i talimat ric'at ediniz” emrini bir taraftan vermekle beraber, ma-beyn-i hümayuna ve serasker paşa'ya da “Sofya kumandanlığından şöyle bir telgrafname aldım. Eğer bugünde yarın da tatil-i harekat-ı askeriye ve mütareke kabil-i imkan ise, Sofya elden çıkmamış bulunmak için, birkaç gün sebat emrini vereyim. Ve eğer şu birkaç gün içinde mütareke ihtimali müstebad ise, ric'at emrini vereceğim. Vereceğim emrin dahi suretini takdim ediyorum. Şakir Paşa inde'l-hesap

⁷⁵⁸ Ceht: Çalışma, çabalama, Abdullah Cevdet tarafından İstanbul'da yayımlanan aylık iktisadi/edebi dergi.

⁷⁵⁹ Canib: Taraf, cihed, yan, erkek adı.

bugüne kadar terk-i mevki etmiş olacak ise de, daha haber alamadım. Cevab-ı acil ve kat'ı isterim“ dedim. Ma-beyn-i hümayun mütareke havadisine müsteniden vuku bulan istihzahımdan hiç bahsetmeyip, Sofya'nın terk olunup olunmaması mühimmesini...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 296

üzerine almayarak “bu sualiniz sarf-ı hareket-ı askeriye aittir. Eğer tereddüt ediyor da merkezi saltanatın da re'yini istihsal eylemek istiyor iseniz, serasker paşa'ya müracaat ediniz” cevabını vermesi üzerine, mütareke mümkün değil ise, Sofya'da ki askerin geri çekilmesi emrini vereceğim.” diye ret cevabı aldım. Bu ikinci istizaha cevap intizarında iken Tatarpazarcık'ında bulunan Fuad Paşa'nın herhangi bir tarik ile Şakir Paşa'dan aldığı 20 – Kanun-ı evvel tarihli ve Kamerli'den çekildiğini mübeyyen sureti mezkur telgrafnamesinin alınması ve mütareke için vuku bulan istihzahımdan da intizarında bulunduğum cevabı alamamaklığım üzerine Samakov ve Kapıcık cihetine çekilmek emrini Sofya kumandanlığına verdim. Bu ric'ati muhafaza için İhtiman'da ki süvari Miralayı Hasan Bey ile dahi muhabere ettim. Sofya kuvvetinin çekildiği haberini mabeyni hümayun ile makam-ı seraskeriye verip Şakir Paşa dahi tutacağı nukat-ı cedide hakkında beyan mutalaat eyledim. Kanun-ı evvel'in yirmi birinci günü akşamından sonra yine Sofya'yı elden çıkarmamak için vuku bulan maruzatım, gerek evvelce rivayeten ve gerek ikinci katip Lebib Efendi'nin⁷⁶⁰ gece saat altıda Edirne'ye vusulu üzerine; şifahen aldığım malumat-ı mütareke vuku bulacağını muhbir olmakla, Sofya'yı hıyni mütarekede elden çıkarmış olmamak maksadına müstenid olup, yoksa hattı müdafaa tutmak fikrini tervicen⁷⁶¹ olmadığı gibi, Edirne'ye celb ve cemi kuvvet planını değiştirmek bulunmaktan ileri gelmiş değil idi. Hatta Lebib Efendi'nin avdeti ile tebliğatı seniyyeyi icra eylediğini mübeyyen olmak üzere yavrum Kaimmakam Yusuf Bey ile ma-beyn-i hümayuna bi'l-hassa gönderdiğim ariza-i hususiye de hattı müdafaaı tutabilmek imkansızlığını vesaireyi uzun uzadıya yazarak politikaca böyle bir lüzum vardır zan olunuyorsa bile artık böyle bir zanna dahi mahal kalmadığını arz eyledim:

İrade-i keramet ve hikmet ifade-i hazreti veliyi niamiyi akşam Lebib Efendi bendeleri gelerek tebliğ eyledi. İrade-i aliye'nin her bir harf inayet-i sarfını infaz uğruna hayat ve ömrümü fedayı azam-ı mefahir⁷⁶² ad eden bendegândan bulunduğum cihetle, sıfatı samime-i

⁷⁶⁰ Lebib Efendi: 1203'de İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı- Rus savaşı ilan edildiğinde şumnu ordusu mühimmatı harbiye nezaretine memur oldu.

⁷⁶¹ Tervic: Kıymet ve itibarını artırma, geçirme, tutma, destekleme.

⁷⁶² Azam-ı Mefahir: büyük övgü, iftihar.

ubudiyetimin istiğna beyin olduğu tefasılı teminiyye-i müşarun-ileyh efendi bendelerinin lisan, idare ve vicdanına havale ile yalnız istidame-i tevcihat-ı seniyye ederim. Efendi'yi müşarun-ileyhin mütareke hakkında mübelliğ olduğu irade-i seniyye-i mesudiyyet hal ve istikbale dâl olacağından kullarınca mucib-i⁷⁶³ inbisat-ı⁷⁶⁴ azim oldu. Huzuru celil hazreti hılafet penahilerinde dahi arzına cüret ettiğim vecihle bundan böyle...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 297

muharebenin temdidi zayıyatımızı tevfir ve şeriatı musalahayı teskil⁷⁶⁵ ve şimdilik elde kalan kasabat ve garâyı dahi tahrip ile ahali-i islami enva-i sefaletle musâb eylemekten başka bir netice tevliid etmez. Kamerli geçidinin sü-i idare ve tabiye icbarı ile elde tutulamaması, Şehirköy, Doruk, Sofya, Letaguh, Kamerli, Bonoh, Merguh, Liman ve İzladı hudutu tedafıyye-i evveliyemizi terke bizi mecbur etti. Şimdi ikinci hattı tedafıyyi, yani Samakov'dan Pırasadım derbendine kadar olan mevakıyı müdafaya tevessül olundu ve son dereceye kadar mukavemet tenbihat ve talimatı kumandanlarına verildi ise de, bu ikinci hattı tedafıyenin mevakıyı tahaffuziyesi daha dağınık bulunduğundan “taarruz üzere bulunan düşman her hangi bir nokta ya kuvve-i müdafanın dört beş misli asker celp ve sevk ederek hattı tedafıyyi yarabilir. Bu halde, vesaiti nakliye ve mevakım turuku ittisalatı mevcut ve her mevki kumandanının dahi maharet ve tedbiri askerisi ifayı vazifeye kafil olsa, cihatı adide den düşman kuvveti ihata olunarak bir muzafferiyet müntecih kazanılması bile muhtemeldir. Lakin ahvali mertebe ve tecarib⁷⁶⁶ vakıa bu vesaiti iktidardan henüz bizi hissedarı istifade edemediğinden, bu nevi hareketinden faide ümit ve intizarında değilim. Hususiyle Sırlı dahi Radomir'e gelmiş ve Köstendil'e ilerlemek azminde bulunmuş olup, karşısında ise, velev bir bölüğün bir kuvve-i mukaveme bile olmadığından, gerek Rusyalı ve gerekse Sırlı, Bulgarlar ianetiyle günden güne teksir ve tezyidi kuvvet edegeldiklerinden, hali harbin devamı, bizi düçarı enva-ı mesaip edeceğini hissediyorum. İngiltere'nin ettiği nümayüş, menfaati mahsusasını vikaye için bir teşebbüsü caliden ibaret olup, Hüdanger'de, düşman Edirne veya derseadete geldiği halde, İngiltereli sahihan ilanı harp bile etse neticesinin meşkükiyyetinden kat'ı nazarı kaile-i harp yine bizi müstefid edecek şeraitle hıtam bulamayarak, bir taraftan da İngiltereli istifadesini dahili hesap etmek iktiza eyler. İngiltereli bugün ilanı harp etse üç dört

⁷⁶³ Mucib: İcabeden, taacübe, hayrete düşüren, şaşkınlık veren.

⁷⁶⁴ İnsibat: Yayılma, açılma, genişleme, iç açılma, ferahlık.

⁷⁶⁵ Teşkil: Ağırlaştırma, ağırlaştırılma, ağırlığını artırma.

⁷⁶⁶ Tecarib: Denemeler, deneyimler.

mâh kadar askerce iane-i fiğliyyede bulunamayacağından, o müddete kadar mefkudiyi⁷⁶⁷ vesaiti kudret, bizi ya tekrar doğrudan doğruya düşmana müracaata veyahut bütün bütün terki vatana mecbur edecek. Ve şimdi ki hali müdafaa aranılıp da sonra elde edinilemeyecektir. Kolunuzun efkarımca henüz tutulmakta olan bu ikinci hattı müdafaaya bir sekte teveccühünden evvel, hatta İngiltere'nin tevassutundan da bil'istiğna, hemen müsalahaya rağbet ve şu kadar ki, eldeki kanun-u esasiyi muhafaza için otonomiye⁷⁶⁸ ret ile; çare kalmazsa Rusyalı'nın başka bir suretle istihsalı hoşnudisine...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 298

çalışılması münasip olduğu hatıra-i çakiri kabilinden olarak hâkpâyı şahaneye arıza tevassut buyurmalarını rica ederim. Bu fikri salahcuyane-i çakiraneme mütenakıs serdi edille eden zevat ve eshabı nazariyat var ise onlara icap eden ecvibe-i mugniayı⁷⁶⁹ iğtaya müteahhid olduğumu ve medarı mukavemet hesap olunan Edirne ordusunun daha üç mâha kadar techiz ve teşekkülü bile harici imkan bulunduğunu arz eylerim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Bu arızanın hattı müdafaa tutulmak bahsine taalluk eden fikaratı nazarı dikkatten geçirildik de, “muharebeye kudreti devlet kalmadı, Kamerli'nin elden çıkması üzerine, ikinci bir hattı müdafaa tutulmaya kalkışıldı ise de, onu da tutmaya iktidar yoktur, düşman cihet cihet ilerleyerek taarruzata müdavim idiğini beyandan sonra hattı müdafaa İngiltereli'nin yakında harbe iştirak edeceği mütalaasıyla tutulmak ve o vakte kadar hattı mezkûr elden çıkarılmamak isteniyor ise de, İngiltere'nin gösterdiği nümayüş menfeati mahsusasını vikaye⁷⁷⁰ için bir teşebbüsü caliden ibarettir, düşman Edirne ve İstanbul'a gelecektir, biz öyle bir hali ızdırapda iken İngiltere, Rusya aleyhine ilan-ı harp etse bile ne yapabilir, velev bir gün ilanı harp etse, daha bize üç aya kadar iane-i fiğliyyede bulunamaz, halbuki onun bize muaveneten göndereceği asakir daha vasıl olmazdan mukaddem, biz ya doğrudan doğruya Ruslar'ın insafına müracaat mecburiyetinde bulunacağız veyahut Ruslar kamilen veche-i taarruzlarında bulunan Balkan'ın cenub ve resanı ile Edirne'yi ve İstanbul'u dahi istila ederler. Henüz tutmak istediğimiz ikinci hattı müdafaayı dahi elden çıkarmaksızın Ruslar'la

⁷⁶⁷ Mefkud: 1. Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen. 2. Ölü veya diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

⁷⁶⁸ Otonomi: Özerklik.

⁷⁶⁹ Ecvibe-i mugniayı: İkna eden cevaplar.

⁷⁷⁰ Vikaye: Kayırma, koruma, esirgeme, herhangi bir hastalık için önleyici tedbir.

musalaha edelim, medarı mukavemet hesap ettiğimiz Edirne ihtiyat ordusunun daha vücudu yoktur ve üç mâha kadar techiz ve teşekkülü harici imkandır. Halbuki bir hayli vakit evvel Ruslar hem Edirne'ye ve hem de İstanbul'a geleceklerdir.“ dedim. Bu arizayı Edirne'ye celb ve cemı kuvvet edebilmeyi dahi zamanın artık pek müsait olmayacağını his ve teferrüs etmekliğim üzerine hattı müdafaa tutmak politikasının çürüklüğü tebeyyün eylemsi üzerine yazdım. Gerek ademi mukavemeti hakayıkına ve gerek politikaca hususuna taalluk eden mülahatımı işte vechi meşruh üzerine daha İstanbul'da iken hâkpâyı şahaneye; huzuru hümayunlarında arz etmiş olduğumdan ariza münderecatında o muarızı da işaret eyledim. Yazdığım arizayı Yaver Yusuf Bey'le gönderdikten sonra ma-beyn-i hümayunun suret-i mezkur 22 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamesini almış idim ki...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 299

bu telgrafname mütareke sözü üzerine Sofya'nın terk olunup olunmamasını istihzahan yazdığım ariza-i telgrafiye'nin cevabı idi. Bu cevabname-i âlinin bahse taalluk eden kısmı “işâratı aliyyelerinden inde'l-iktiza Sofya'nın tahliyesi mecaz olacağı anlaşılıyor” ibaresidir. Siyak-ı ibare-i aliye, Sofya'nın tahliyesi bâri şeklini bana tahmil ediyor. Vakıa bir padişahı âli, mülkünün en kötü süngüparesini bile düşmanına terk ve feda etmemek azmi celilinde olmalıdır ve bu arzuyu seniyye şayanı takdir ve takdisdir. Lakin tahliye mesuliyetini benim derahde etmekliğime taalluk eden arzuyu aliyi infaza muktedir değil idim. Talik-i⁷⁷¹ şümül,⁷⁷² beni şu mesaip içinde bulundurduğundan dolayı nefsim Lom ve tevbih ile eşedd-i teessürat⁷⁷³ içinde bulunuyor idim. Harbin dêi olduğu mehalik taraf taraf tezyidi ızdırıp eylediği bir zamanda, İstanbul erbabı nüfuzu dahi muavenete bedel hiç de hatıra gelmedik isnadat-ı⁷⁷⁴ melül-ane⁷⁷⁵ ile velinimetin gadabına çarpmak entrikalarını elden bırakmazlar idi. Velhasıl 22 – Kanun-ı evvel tarihli ma-beyn-i hümayun telgrafnamesinden anlaşılacağı vecih ile tarihi mezkure kadar dahi kuvve-i mevcudenin Edirne'ye merkezlenmesi fikrine karşı olarak Sofya'nın elden çıkarılmaması mültezim idi.

Kanun-ı evvel'in yirmi ikinci günü icbar-ı hal ve maslahat ile Sofya tahliye kılındı. Sofya ile ve Karıl ve İhtiman arasında ki tarik Ruslar tarafından mesdüd⁷⁷⁶ oldu. Sofya

⁷⁷¹ Talik: Asma, asılma, bir şeye bağlı gösterme, geciktirme, asıntıda bırakma.

⁷⁷² Şümül: İçine alma, kaplama, ait olma, delalet etme, manaları arasında bir manası daha olma.

⁷⁷³ Eşedd-i teessürat: Şiddetli Üzüntü.

⁷⁷⁴ İsnadat: Bir kimseye nispet edilen, yükletilen şeyler.

⁷⁷⁵ Melül-ane: Mahzun ve acıklı bir halde.

⁷⁷⁶ Mesdüd: Sedd olunmuş, kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı.

kumandanı Osman Paşa oradan hüsnü ric'atleri muhataralı olacağı beyanıyla Balibaba Boğazı ve Doniça tariki ile ric'at mecburiyetinde olduğunu bildirdi. Onların bu tarik ile Samakov geçitlerini tutabilmeleri üç, dört güne mevkuf idi. Bu müddet içinde Ruslar'ın aksarı tarik ile Samakov'u tutarak onların hattı ric'atlerini kat eylemesi dahili hesap ve ihtimal bulunduğundan binaen-aleyh Sofya kuvvetinin Samakov etrafına taalluk eden ric'ati ile Tatarpazarcık'ının sol cenahını mümkün mertebe muhafaza ettirmek üzere Kanun-ı evvel'in yirmi birinci günü sabahı üç tabur piyade ve bir batarya topla Miralay Rüstem Bey'i Samakov'a sevk ettim. Bunlar yirmi ikinci günü akşam üstü Samakov'a dahil oldular. Şu halde, Sofya kuvvetinin Samakov'a ric'atlerinin müyesseriyeti zamanı mühemmeni bulunan Kanun-ı evvel'in yirmi beşinci gününe kadar Tatarpazarcık'ı ilerisinde Şakir Paşa'nın "tuttum" dediği Petriç'de, Maçka ve Poyyapram mevkileri ile Kapıcık derbendi ve havalisinin elden çıkarılmaması la-büdde ve zaruri idi. Ve eğer Sofya taburları Samakov'a gelmeksizin Tatarpazarcık'ı ilerisindeki mevaki terk edilecek olursa o halde Sofya'dan ric'at eden...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 300

taburların Tatarpazarcık'ı ciheti kuvveti ile ittisalatı munkati olarak bilahere Sofya kuvvetinin ya Selanik veya Üsküp cihetlerine çekilmesi iktiza eder idi. Vakıa Ruslar bir kuvve-i külliye ile hattı müdafanın herhangi bir noktasına taarruz gösterirler ise öyle bir zaman içinde Sofya kuvvetinin Edirne ciheti muhafızlığından mehcüriyeti zaruri ad olunmak lazım ise de böyle bir şiddet ihtiyaç baş göstermeksizin ve mücerret sevki cebanet ve tesip ile geliş güzel terki nukat ederek Sofya'dan henüz ric'at eden taburların turuku ric'ıye ve irtibatilerini imkan müsait iken tehlikede bırakmak; muhafaza etmemek, bi-hakkın teessür olunacak halatı gayri münteziradan idi. Hususan bu teessüratın en ziyade şiddeti, hattı müdafayı tutmak imkanına mutekit ve o fikirde nihayet dereceye kadar musır olan İstanbul erkanı kumandasında görüleceğinden, bilahere şu kabil uygunsuzluk hakkımda tedvir edilegelen devalib-i fesat ve entrikanın en kuvvetli muhriki ad olunacağından, binaen-aleyh hattı müdafa muhafazasına memur mevaki kuvvetlerinin mahfuzen imkanı ric'atlerine sarfı kuvvet ma-lâ-nihaye⁷⁷⁷ eylemekde ve hatta bunların Edirne'ye kadar muhafaza-i irtibatları şartıyla çekilmelerini daima hesap ederek maharet ve iktidarı zatımı kamilen bu emele atıf ve hasreylemekte idim. Hayfın ki, Şakir Paşa'nın sû-ü tedabiriyle Fuad Paşa'nın telaşı ve yaygarası ve beni nazarı padişahiden ıskata vesileci olan İstanbul erbabı nüfuzunun şu

⁷⁷⁷ Ma-la-nihaye: Sonsuz, uçsuz, bucaksız.

münasebetle irtikap ettikleri tağlit-i izahan bilahere Edirne'ye merkezlenmek planını herc ve merc ederek, hattı müdafanın muhafazasıyla mükellef kuvvetleri parça parça ve perişan ve Meriç vadisiyle Edirne ve İstanbul'u bila mani ve keyfe-ma-yeşe Rusların tahtı tehdit ve tasallutuna bıraktırarak kuvve-i mukaveme-i osmaniyeyi müteferrek ve talan etti. Şöyleki, Kanun-ı evvelin yirmi üçüncü günü akşamı Tatarpazarcık'ında bulunan Fuat Paşa'dan şöyle bir telgrafname aldım:

Ferik Fuad Paşa Hazretlerine

Otlukköyü'ne ve Maçka'ya düşmanın dünkü muharebe de sû-ü niyeti mütebeyyen olmakla, bu akşam Petriç'den hareket olunmuş ise de, havanın gayet buzlu olması cihetiyle toplara bütün gece ancak iki saat yol kat ettirilebilmiştir. Şimdi ne topları bırakabilmek ve ne de Otlukköy ve Maçka'yı hali ve muhafazasız bırakmak kabil olmadığından, bi'z-zarure bir liva Maçka'ya ve bir liva Otlukköyü'ne gönderilip üç liva ile burada kalınmıştır. Fakat düşmanın külliyyetine nazaran...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 301

bu kuvvetler kifayet edemeyeceğinden, mümkün olduğu halde Otlukköyü'nün muhafazasına muavenet buyurulursa, bir orduyu felaketten kurtarmış olacağınızı ihtara müsereat eylerim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Süleyman Paşa Hazretlerine

23 – Kanun-ı evvel – 93 gündüz saat iki buçuk tarihli Şakir Paşa hazretlerinden şimdi bir tezkere aldım. Meâli, düşmanın evvelki gün eylediği muharebeden, Maçka ve Otlukköyü üzerine sû-ü niyeti anlaşıldığından dün akşam Petriç'ten hareket olunarak, yolların bozukluğu cihetiyle toplar ancak iki saat yol kat edebilmişlerdir. Bu halde Maçka ve Otlukköyü'nün hali bırakılması ve topların terki bit'tabi mümkün olamayacağından, bir liva Maçka ve bir liva Otlukköyü'ne gönderilip baki üç liva ile Poyyapram mevkisinde bulunmakta imişler. Ancak düşmanın kesretine nazaran mevcut kuvvetle oraların muhafaza ve idaresi mümkün olamayacağı cihetle mümkün ise serian Otlukköy tarafına imdat gönderilmesini beyan ediyor ve mezkur tezkerede, “Otlukköyü'nün muhafazasına muavenet buyurulur ise bir orduyu felaketten kurtarmış olacağınızı ihtara müsareet eyledim“ diyor. Burada şimdiki halde dokuz

tabur piyade ile bir batarya top mevcuttur. Sureti hareket acizi hakkında irade-i samiiye-i efhamilerini⁷⁷⁸ bekliyorum ve askere hazırlık emrini verdim.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Fuad

Fuad Paşa Hazretlerine

Şakir Paşa'nın samansız iltirap olan telgrafnamesini aldım. Acaba kendisi Petriç'i ve Otlukköyü'nü bırakıp nereye iniyor? Demek ki Meriç vadisini tutacak; yazdığım telgraf emirlerinin hiç birisini almamış veyahut aldı ise de kulak asmamış demek oluyor. Şimdi sizin dokuz tabur gidip kırk dört taburu mu kurtaracak. Bu, akıllara hayret verir. Pazarcık'ı bütün bütün boş bırakmak caiz değildir. Üç tabur bırakıp baki altı taburla gidiniz. Çünkü bila emir Petriç'i terk etmişler, bari Poyyapram ve Maçka ve Otlukköyü'nden aşağı inmesinler. Allah'tan korksunlar. Milletten utansınlar. Eğer Meriç ovasına inecek olurlarsa Kapıcık'ta bulunan ve Sofya'dan Samakov'a gelmekte olan taburların hali ne...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 302

olur? Otlukköyü'nde ve civarında sebat etsinler. Artık yazı yazmaya dahi sebat ve iktidarım kalmadı. Sizde o cihete azimetiniz muvakkat olup bugün İstanbul'dan gelen iki tabur Pazarcık'a doğru gönderildiği gibi, üç tabur daha çıkarılıyor. Allah encamını hayreyleye vesselam.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Makamı Celil Seraskeri'ye

Şimdi Fuad Paşa'dan aldığım bir telgrafname Şakir Paşa'dan 23 – Kanun-ı evvel gündüz saat iki buçuk tarihli bir tezkere aldığını bildiriyor. Tezkere'nin meâli evvelki gün eylediği muharebede Şakir Paşa düşmanın Maçka ve Otlukköy karyeleri üzerine sû-ü niyeti olduğunu anlayarak, oraların hali bırakılmasını tecviz etmediğinden, bir liva Maçka'ya ve bir liva Otlukköyü'ne gönderip baki üç liva ile Poyyapram Karyesi mevkesine gelmiş ve yolların bozukluğunda naşı ancak iki saat mesafe kat edebildiğinden dolayı oralara gelebilmiş. Demekki, yollar iyi olsa imiş Tatarpazarcık'ına kadar inecek imiş. Fuad Paşa'dan sağ

⁷⁷⁸ Efham: Daha (en, pek) fehmetli, çok şeref sahibi, en ulu.

cenahının yani Otlukköy cihetinin muhafazası, için istimdat istemi  ve eğer muavenet eder iseniz bir orduyu felaketten kurtarabilirsiniz demiş. Halbuki Tuna  ark Ordusundan Kamerli Ordusuna ihtiya t olmak üzere Mirliva Mustafa Paşa ve Remzi Paşa kumandasıyla Petriçova ve Merguh'a bu cihete vüsulüm günü altı tabur göndermiş idim. Onlardan kat'a malumat vermiyor. Petriçova Kamerli'den sonra be  yolun m cemmi-i bir nokta-i mühimme idi. Onun da böyle terk olunu veri i bütün bütün selbi ihtiyaç ve tedbir eyledi. Fuad Paşa ile bugün Tatarpazarcık'ında dokuz tabur olup yine avdet etmek şartıyla altısını bi'l-istihsap hemen Otlukk y ne gitmesi emrini verdim. Otlukköy, Maçka ve Poyyapram noktalarının son dereceye kadar tutulması tekidatını Şakir Paşa'ya tebliğ etmesi için Fuad Paşa'ya yazdım. Allah encamını hayreyleye! Şakir Paşa'nın sebatı lı ı ve süratla ric'at inhikamı, hattı tedafimizin bozulaca ını hatırlara getirerek tüylerim ürperiyor. Bakalım neticesi ne olur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Efendimiz. Burada Azmi Paşa bendeleri var.  akirlerinin oraya altı tabur ile hareketim mademki muvakkat olacak bu halde mezkur taburlarla Azmi Paşa'nın gitmesi, iradelerine mütevakkıftır.

_____ Tuna  ark Ciheti Muharebatı Sayfa 303

Çünki muvakkat bir an için oranın i lerine m daheleyi istemiyorum. Birde gelecek kendi taburlarımın tanzimiyle meşgul olacağım. Bu da lazım ve mühimdir. Ancak arada buyuruldu u surette yine giderim. Şimdi derseadetten sekizinci alayın ikinci taburu geldi. Diğer iki taburun bir iki saate kadar gelmesi memüldür. Taburların mekarileri⁷⁷⁹ yok, Filibe'den gelen nakliye mekarilerinden verelimmi? Ve birde g t rece im veya sevk edeceğim altı tabur ile bir batarya da top lazım mıdır? İradesi buyurulması. Buradan Otlukk y ne giden tarikin kar ve buzlardan mümkün mertebe tehir⁷⁸⁰ için köylerden amele çıkarılması için şimdiden adamlar gönderdim. Telgıraf hattının tarafeynden temdit olunmasına ba lanmış idi. Devam edilsin mi? Bu surete göre Avretalan ve Derbent köyünde

⁷⁷⁹ Mekari: Mekkare, kira ile tutulan hayvan, y k hayvanı.

⁷⁸⁰ Tehir: Başka bir zamana bırakma, erteleme, geciktirme.

bulunan dört taburun sureti hareketi hakkında irade-i samilerine müntezarım. 23 – Kanun-
1 evvel – 93 Fuad

Fuad Paşa Hazretlerine

C. Pek âlâ Azmi Paşa gitsin ve Otlukköy ve Maçka ve Poyyapram noktalarının son dereceye kadar tutulması emrini Şakir Paşa'ya şimdi bir süvariye mahsus ile gönderiniz ve siz Tatarpazarcık'ında kalınız. Şakir Paşa'nın yanında top var idi bilmem Otlukköyü'ne göndermişmi? Binaen-aleyh ihtiyaten top verilse fena olmaz. Taburlar behemehal bu gece çıkarılmalıdır ve yarın akşama veyahut öbür gün sabaha kadar Otlukköyü'ne vasıl olmalıdır.

23 – Kanun-1 evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Azmi Paşa şimdi keyifsizlenmiş. Şu birkaç zarfında buranın ziyadece ehemmiyet kesp etmesi memüldür. Burada bulunan Safvet Paşa hazretleriyle bil'müzakere Mirliya Bekir Paşa bendelerinin mezkur altı taburla gönderilmesi tensip kılındı. Çünkü muma-ileyh bendeleri cesur ve iktidarlıdır. Eğer muma-ileyhin âzami zatı fehımanelerince dahi tensip buyurulur ise gönderelim. Kol'un başı şimdi hareket etti. İnşâallah yarın akşama kadar vasıl olurlar. Ve bir batarya da top gönderildi. Emri devletleri dahi süvariye mahsusla Şakir Paşa'ya çıkarıldı. Yollarda bulunduğu rivayet olunan bir çok firarilerin toplatılıp mahallerine iadeleri için süvariler ve memurlar çıkarıldığı gibi Bekir Paşa bendelerine dahi tenbih olundu.

23 – Kanun-1 evvel – 93 Fuad

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 304

Petriç'i terk etmişler mi? Ve bizim altı tabur nereye gitmiş? Süleyman

Alınan tezkere meâline nazaran Şakir Paşa'nın, ordusuyla Petriç'den Poyyapram'a hareket ettiği anlaşıyor. Bizim altı taburun evvelce bulundukları mahalde olup olmadıklarına dair tezkerede bir sarahat yok.

Ancak Şakir Paşa kuvvetinin beş liva olduğu anlaşıyor. Otlukköy ile Maçka muhafazası için birer liva gönderilmesine bakılırsa Petriç terk etmiş olmalı zan olunur. Şimdi Mustafa Remzi Paşa tarafından bir yüzbaşı geldi. İfadesine nazaran düşman Petriç üzerine gelmezden evvel ordu geri ric'ate başlamış imiş. Mustafa Remzi Paşa'nın altı taburuyla

ordudan verilen bir tabur'u imdat saat dörtten akşamın saat birine kadar Petriç ile Merguh arasındaki boğazda muharebe etmişler ve düşman bir şey istifade edememiş ise de Petriç'in şark cihetindeki yüksek bir tepeye asker çıkarmakla bizim bir tabur ric'at etmiş ve o gece saat sekiz raddelerinde muma-ileyhin livasına dahi ric'at emri verilmekle Payram'a doğru çekilmişler, muma-ileyhin mesmûâtuna⁷⁸¹ göre İzladi'de ki askerimiz geriye hareket eylemiş imiş. Fakat bu ifadeyi mevsuk olarak söylemiyor. Şimdi Petriç'in terk olunduğu anlaşıldı. Bekir Paşa ile altı taburun âzamına bilmem lüzum var mıdır?

23 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik Fuad

Fuad Paşa Hazretlerine

Petriç'in terk olunduğunu ben deminden anladım ve onun için idi ki size yazdığım telgrafda son dereceye kadar Poyyapram ve Maçka ve Otlukköy noktalarının tutulmasını tasrih eylemiş idim. Şakir Paşa 20 – Kanun-ı evvel – 93 tarihiyle müverrih telgrafında İzladi'yi ihrak ile askerın Otlukköyü'ne çekilmesini İskender Paşa'ya emir verdiğini hikaye ediyor idi ve Kamerli elden çıktıktan sonra bi't-tabi İzladi'de durulamaz idi. Onun için ikinci nokta olarak Otlukköyü'nü tutmak elzem idi. Şimdi Otlukköyü'nden askerın çekilmediğini anlamak lazımdır. Eğer oradan da çekildi ise ve diğer teelgrafınızda ki iş'arı vechile sahihan Şakir Paşa'nın ordusu Pazarcık'a yaklaştıysa artık Otlukköyü'ne altı tabur göndermekliğiniz tabiiy iktiza etmez. Şimdi evvela Şakir Paşa'dan çabuk bir haber alınız ve eğer sahihan gelmekte ise artık bizim için Filibe ile Pazarcık arasındaki Balkan eteklerini tutmaktan başka çare...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 305

kalmayacağından o cihet umum kumandanlığına tayin olunan Safvet Paşa Hazretlerine dahi bil'müracaa ve Sofya'dan Samakov'a gelmekte olan kolordu ile Pazarcık'tan Samakov'a gönderilen müfreze ve İhtiman ve Kapıcık'da bulunan fırka-i askeriyemiz kumandanlarıyla da bil'muhabere Şakir Paşa ordusunun göstereceği hale göre davranılması ve Safvet Paşa Hazretleri ve gerek bu gece makina başından ayrılmayıp ve turuku müteaddideden gerek Şakir Paşa ve gerek Mustafa Paşa ve gerekse İzladi'den avdet eden İskender Paşa ile muhabere çaresini bulup halin iktizasına göre davranılması ve

⁷⁸¹ Mesmuat: İşiten, duyulan, haber alınan şeyler.

Pırasadım Derbendi ve Karloh ve Şıpka'da ki fırkalarımızın dahi hareketını ona tatbik etmek üzere serian malumat verilmesi şiddetle münteziirdır.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

- Şakir Paşa ile muhabere ve askerin bulundukları mevakıyı öğrenmek üzere üç posta süvari gönderildi. İnşâallah pek az müddet zarfında alınacak malumat arz olunur. Altı taburun gönderilmemesi emir verilmiş ise de iş bu şayet ordu ric'atte ise ric'atleri temin edeceği gibi yollardaki perakendeleri dahi toplayacağından yine ciheti mezkure hareketleri münasip gibi görünmüş ise de bu babda rey'i devletlerine intizar olunur ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Fuad

- Pek âla. Tensip eder iseniz hareket ettiriniz. Maa-ma-fih Safvet Paşa hazretlerine de malumat veriniz.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

- Derbent köyündeki üç tabur ile Avretalan'da ki bir tabur hakkında ne iradeleri olur efendimiz.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Fuad

- Şakir Paşa'nın nerede olduğu anlaşılınca kadar bu taburlara dokunmak kat'a caiz değildir ve bunlar Şıpka Ordusunun sol cenahını muhafaza ediyorlar ve Hüdangerde ric'atleri lazım gelse bile onlar cadde ile doğruca Filibe'ye inmelidir. Şimdilik onlar için yerlerinde sebatan başka emir yoktur. Bakalım iş ne gösterir efendim.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 306

Süleyman Paşa Hazretlerine

Derseadet gelen taburun henüz nişan talimi bile görmediğini binbaşı beyan ediyor. Kadesi salis⁷⁸² taburundan bir takım perakende firariler geldi ve mesmuatıma göre Şakir Paşa ordusundan bir çok asker köylere ve etrafa dağılmışlardır. Kades taburunun zikrolunan firariler idam olunmak üzere derdest muhakemedirler. Bu halate kan ağlanır efendimiz. Oradan perakende olarak gelen askerin ifadelerine nazaran güya Şakir Paşa ordusu Pazarcık'ın pek yakınında imiş, bunun için tahkika adam gönderdim ve emri devletlerini hemen süvariye mahsus ile serian Şakir Paşa'ya yazıp gönderdim. İhtiyata riayeten daimi surette bur mevkisinde mükemmel üç tren'in bulundurulması; eğer perakendelerin dediği gibi taburların bu tarafa doğru avdetleri muhakkak ise yalnız bendeniz altı tabur ile gidecek ve ne yapabilir ise yapmaya sağı edilecektir efendimiz.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Fuad

Makamı Celil Hazreti Seraskeri'ye

Şimdi Fuad Paşa'dan birbirini müteakıp iki telgraf aldım. Birinde Şakir Paşa ordusundan bir çok askerin köylere ve etrafa dağıldığını ve Şakir Paşa ordusunun Pazarcık'a pek yakın geldiğinin rivayet olunması üzerine tahkik için adam gönderdiğini ve Şakir Paşa ya hiç olmazsa Otlukköy ve Maçka ve Poyyapram mevkilerini olsun tutmak için yazdığım emri süvari'yi mahsus ile gönderdiğini ve diğerinde bizim mukaddema Tuna Şark ordusundan Merguh ve Bonoh ve Petriçova'ya koyduğumuz Mustafa Remzi Paşa livasını Şakir Paşa Petriçova'da bırakarak daha düşman gelmeksizin ve görmeksizin ric'at eylediğini ve Mustafa Remzi Paşa livası saat dörtten akşamın saat on birine kadar Petriç ile Merguh arasındaki boğazda muhabere ederek düşman hiçbir şeyi istifade edememiş olduğu halde Petriçova'nın şark tarafındaki yüksek bir tepeye düşmanın biraz askeri çıkması üzerine Şakir Paşa Ordusundan konulan bir taburun ric'at eylediği ve muahharan o gece saat sekiz raddelerinde Mustafa Remzi Paşa'ya Şakir Paşa tarafından Petriçova'nın terkiyle ric'at emri verildiği hususlarını hikaye ve suret hareketini istizan ediyor. Safvet Paşa Hazretleri o cihet umum kumandanlığına tayin kılındığı diğer telgrafname-i çakiranemle arz olduğundan cevaben müşarun-ileyh ile birlikte çalışarak bu gece Şakir Paşa ordusunun nerede...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 307

⁷⁸² Salis: Üçüncü.

olduğunun ve İzladı'den çekilen taburların hangi cihetinde bulunduğunun tahkiki ile bu gece sabaha kadar makina başından ayrılmamalarını ve eğer sahihan Şakir Paşa hılaflı emir ve talimatı Pazarcık'a çekilip gelir ise o halde İhtiman ile ilerisinde keşifte bulunan askerlerimiz ve Kapıcık, Palanga'da Samakov'da bulunan taburlarımız ve keزالık Sofya'dan Samakov'a ve Kapıcık'a gelmek üzere dün akşam yola çıkan kolordumuzun vaz ve hareketini tanzim ve sağ cenahta Pırasadım derbendi ile Karloh ve Şıpka cihetindeki taburlarımızın tebdili vazı harbileri iktiza edeceğinden bir haberi sahih alınmasını ısrar ve Şakir Paşa'nın behemahal Otlukköy ve Maçka ve Poyyapram noktalarını tutmak emrini tekit eyledim. Bakalım netice-i maslahat ne tasvir eder. Allah encamını hayreyleye.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bu akşam tarafı askeriye gelen telgrafınızdan müsteban olan ahvalin gösterdiği vehameti def'a iktiza eden tedabiri emir için zatı şevket semat cenabı padişahi bizzat telgraf mevkiini teşrif buyurdular. Vuku bulan iradat-ı seniyye bir vechi âti tebliğ olunur: Said

- Siyak-ı iş'ar geze göre Şakir Paşa Petriç ve İzladı'de dahi sebat edemeyip Tatarpazarcık'ına doğru çekileceğini ve askerinin bir kısmı dahi şuraya, buraya dağıldıkları anlaşılıyor. Bu hale nazaran düşman yakın vakitte Tatarpazarcık'ına doğru gelip şimendiferi zaptedecek ve ondan sonra Edirne'ye ve belki kuvve-i askeriyeden hali olan Edirne'yi dahi bir tarafa bırakarak daha ileriye gelecektir. Altı yüz senelik bir devletin binasının münderis⁷⁸³ olmasına işte şu hali hevl-nak⁷⁸⁴ sebep olacaktır. Şakir Paşa fırkasının ibtida Kamerli'de sebat edememesine ve saniyen oradan ric'at ettikten sora muhafazasına memur olduğu nukatı muhafaza edemeyipte daha ilerilere avdeti ihtiyar ve askerinin bir kısmının müteferrik ve firar eylemesine birinci sebep askerinin mevakiyi müteferrikaya taksimi ve ikinci sebep hüsnü tabiye ve idareye kafil, başları ucunda bir kumandan bulunmamasıdır. Elyevm⁷⁸⁵ hattı müdafanızda, Şıpka Balkanına memur kolordu hariç olduğu halde yüz otuz tabur kadar asker var iken ve Plevne'de nihayet altmış, yetmiş tabur asker altı ay düşmanın bu tarafa tecavüzünü men eylemiş iken sizin bu kadar askerle müdafaya muktedir...

⁷⁸³ Münderis: Eseri, izi nisanı kalmamış.

⁷⁸⁴ Hevl-nak: Korkunç, korkulu.

⁷⁸⁵ El-yevm: Bugün, bugünkü günde, hala, henüz, şimdi, şu anda, şimdiki zamanda.

olamamanız dahi mahza kuvvetinizi tefrik etmekten ve başkumandanın merkezi harpten tebaudün'den⁷⁸⁶ gayri sebebe mahmul olamaz. Öyle muttasıl ric'ate hazır olan zat asker kumandasında bulundukça ve asker düşmanın ezber nümayüşünü görür görmez ric'at emirleri aldıkça ahlak ve efkârı askeriye muhtel olarak ve kendilerini azim-i havf ve cebanet ihate ederek düşmanı görmek şöyle dursun taarruz haberini alır almaz dağılırlar ve kendilerini teşvik ve teşciğ ve meydanı harpte hüsnü idare eder kumandanlar görmez iseler arı inhizamı kabul eylemekte hakları dahi vardır. Çünkü her bir noktayı nokta-i müdafa ittihaz eylemek her deliği tutmak demek olduğundan hılaflı kaide olan şu halin terkiyle eğer bütün kuvvetiniz bir ve iki cihete taksim olunur ve bu bir veya iki cihette teşekkül edecek ordulara gerçekten kumandanlık evsafını haiz zatlar tarafından kumanda edilir ve başkumandan dahi merkezi harpte hazır bulunup nukatı friyye-i harbiyeden herhangisine müzaharet lazım gelir ise onu derhal ifa ve harekatı askeriye'nin salimen cereyanına nezareti lazımeyle icra eyler ise bu gibi hiçbir milletin tarihinde misli görülmeyen ric'atlar vaki olmaz. Şunu da unutmayalım ki bugünkü gün Rusya'nın Sofya'yı tehdit eden ve Balkanlara musallat olan askeri bizim askerimizden nakıs'tır ve me'kûlatça ve sairece askerinin meşakı askerimizin meşakından daha ziyadedir. Düşman bu kadar galebatı asker kesretiyle değil fen ve kaide kuvvetiyle iktisap ediyor. Biz ise elimizde ne kadar büyük kuvvet olur ise olsun onu mutlaka parçalamak ve müdafadan başka bir hattı hareket ittihaz eylememek hususlarında en büyük kudret ve mahareti askeriye addediyoruz. Daima tedafiyi iltizam eden bir devletin daima mağlup ve münhezim olacağı ise kavaidi askeriye'den başka o kavaidin haricinde olan delail ile dahi sabit olmuş beddahlardandır. Ve bidayeti harbden beri muharebeyi bir hayat ve memat meselesi ad etmek herkesin lisanında müstağmel bir makale-i tekayit olmuş ise de asıl devletin hayat ve mematı beyninde bir ramak-ı vahit kalmaya sebep olan hadise Plevne'nin sukutundan sonra düşmanın cüzi bir taarruzuna bile dayanamayıp askerimizin ric'ati iltizam eylemesi olmuştur. Bu tehlikeyi def edecek sizsiniz ve harp merkezinde ve vukuatın etrafı cerayanında bulunup ve kumandayı ele alıp icabına göre taarruz ve icabına göre tedafî edecek ve ettirecek dahi sizin emrinizdir. Binaen-aleyh Edirne'de ve muhaberata hasrı meşguliyet kafi değildir. Ümera ve zabitanın herhangisi vazifesini ifa etmez ise buradan istizan'a talik etmeksizin o misilliler her ne rütbede...

⁷⁸⁶ Tebaüd: Uzaklaşma, birbirinden uzak düşme.

olur ise olsun kanunu askeri hükmünce divanı harp heyeti huzurunda bi'l-muhakeme serian lahık olacak ahkamı kanuniye üzerine mücazatını derhal icra ederek ve hatta kanunen lazım gelir ise derhal kurşuna dahi dizerek şu ric'ati gah gah âdeti kerihisinin menına mütekeffil olacak tedabir ve gayreti müessereyi kestirmeye dahi tarafı saltanatı seniyyeden mezüniyet'i mutlaka ile mezünsünüz.⁷⁸⁷ İmdi bu emrin vüsulünü müteakıben bila teahhur hareket ve mevakıyı harbiyeye azimetle kumandayı ve harekatı askeriyyeyi islah ve bozulan askeri tanzim etmeniz irade-i katıyye iktizasındandır. Merkeze ait muavenat ve vazaif dahi iş'aratınız vaki oldukça derhal ifa olunacaktır. Derseadetten hareketleri günü, teslim ve esareti kabul eden asakir-i islamiye hakkında düşmanın itiyat ettiği mezalimi vahşiyane ve diyaneten ve vazifeten mecbur olduğumuz sebat ve mukavemetin lüzumuna ve mukabeleden ibâ edenlerin mücazatına dair bir irade-i mafsala tebliğ olunmuş idi. Onun beynel asakir kıraat ve neşri ve ahkâmının merıyyeti dahi irade buyurulmuştur.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Said

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

İradatı seniyye-i cenabı hilafet-penahiyemin gayri haddin itası lüzumunu hissettiğim ecvibe-i ubudiyet karanedir:

Şakir Paşa'nın matlubu âli olan gayret ve ikdamda gösterdiği tekasür'ü⁷⁸⁸ Sofya'ya vüsulum gece kitabeti celileleri vesatıyla hakpâyı hümayunlarına arz etmiş idim. Eğer paşalarımız ve askerimiz bu ric'ati hainaneyeye devam gösterirler ise esas kadim saltanatı seniyyeler zenak olacağını kulları da müsaddıkım. Şakir Paşa'nın ademi sebatına, askerin mevakıyı müteferrikaya aksamı ve hüsnü tabiye ve idareyi kafıl, başları ucunda bir kumandan bulunmaması sebeptir diye ferman buyuruluyor, zatı şevket semat hazreti veliyi niamiyi makina başına ihsara sebebiyet veren ahvali müteellemenin bâis ve mucipleri seyfi kahr ve gadabı şahanelerine uğrasın Âmin.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

⁷⁸⁷ Mezün: İzinli, izin almış, ders veya meşk vermeye veya bir sanat işlemeye salahiyyetli, bir okuldan diplomalı.

⁷⁸⁸ Tekasür: Çoğalma, çok övme.

Cevabı müşirileri müzayası muhatı ilmi âli oldu. Halin vehameti ve bundan sonra icra olunacak harekatı askeriye'nin her bir asıl ve fer'inin devleti aliyenin meseleyi hayatiyesine...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 310

merbutiyeti cihetle zatı devletlerinin kumanda başında bulunmaları ve bir taraftan bozulmaya yüz tutan askeri tanzim ve diğer taraftan topluca bir vaziyeti harbiye tahtında olmak üzere nukatı lazıme-i tedafiiyye tahkim buyurmaları tahtı ehemmiyette olmak velhasıl bir on güne kadar ahvali harbiyenin bazı tedabiri mahsusa ile bir neticeyi müfideye ittisalı me'mülû kavi ise de bu müddeti bir kaza ve tehlikeden masun ve Filibe ve Edirne'yi düşmanın tecavüzünden me'mül olacak surette geçirip iş bu netice-i me'mülenin husulüne mani vesile ve bahaneye mahal bırakılmamak dahi bi'l-fiil ve bi'l-hassa emir kumandaya sağyi belîğ edilmesiyle hasıl olacağı cihetle umumiyet kumandaya ait vezaif şimdilik makamı seraskeri'den idare olunmak üzere zatı daveraneleri'nin Tatarpazarcık'ı ilerisindeki mevakiyı harbiyeye azimet ve oralarda mevcut olduğu iş'ârı âlilerinden müsteban olan yüz otuz tabur kadar asker, müdafayı ve inde'l-icap taarruzu temin eder bir kuvve-i kafiye olmakla bunların bir ufak matlubu tabiye ve idaresiyle defî tecavüzat ve mekayıdı a'dâya himmet buyurulması ve Edirne'nin tertibatı askeriyesi Ahmet Eyyüp Paşa Hazretlerine muhavvel⁷⁸⁹ olduğundan iş bu telgrafın vüsulünde oradan hareketle mevakiyı harbiyeye azimet kılınması bâ-irade-i seniyye tebliğ olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

C. İrade-i seniyye mazmunu celili bil'etraf malumu çakiri oldu ve Tatarpazarcık'ı ilerisindeki mevakiya azimet için bugün hareket ediyorum ve umumiyeti kumanda vezayifini dahi bir mucib-i irade-i seniyye zatı samilerine terk eyliyorum. Lakin derseadette bulunmakla umumiyeti kumandayı idare edemeyeceğinizi size resmen ihtar ve Edirne'yi teşrifleri lüzumunu arz ederim. Diğer arızamla Pırasadım Derbent'inden Samakov'a kadar yüz otuz yedi tabur var diye arz eyledimse de bunlar nokta-i vahide de müctemian⁷⁹⁰ olmadıklarından ve hudut-u telgrafiyye ile yek diğerine de merbut bulunmadıklarından zannı devletleri gibi Tatarpazarcık'ından ileriye gittiğim halde bunların kumandasını derahde etmiş olamam ve

⁷⁸⁹ Muhavvel: Tahvil olunmuş, değiştirilmiş, havale edilmiş, gönderilmiş.

⁷⁹⁰ Müctemian: Cemaatle, toplu bir halde.

edemem. Bendenizin şimdi yalnız yapabileceğim iş beraberime alabileceğim fırkaya kumanda etmekten ibarettir ve Pırasadım Derbendinden Samakov'a kadar olan taburları ki bunlar Pırasadım derbendi ve Avretalan ve Otlukköy ve Maçka ve Poyyapram ve belki daha gerileri nukatı ile Kapıcık Derbendi ve İhtiman ve Samakov ve Pazarcık ve Filibe mevakı adidesindeki askerlerdir, bunlara kumanda edecek zat dahi Pazarcık'da bulunmalıdır. Binaen-aleyh bendeniz madem ki daha ileri gideceğim onlara da kumanda edemeyeceğimi ve yalnız hangi fırkaya...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 311

kesbi nisbet ve ittisal eder isem onun kumandasıyla me'lûf kalacağımı resmen arz ederim. Edirne'nin tertibatı askeriyesinden zaten şu saate kadar malumatım ve umuruna dahilim olmadığından istihsal olunan bu irade-i seniyye zaten lüzumundan müstağni idi. Bu ariza-i telgrafii çakıranemin dahi cevabını alamayınca hareket edemeyeceğim maruzdur. Şimdi Fuad Paşa'dan Şakir Paşa'nın hareketi hakkında Mustafa Remzi Paşa tarafından yazılmış bir mektubunun suretini aldım. Manzuru âli olmak üzere takdim ediyorum.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

24 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i devletleri alındı ve umumiyeti kumanda vesaire hakkında mutalaa ve işârî âlileri malum olarak ileriye teşrife müsareatı âlileri mucibi şükran ve bir mucibi irade-i seniyye icra-i iktizayı hale himmet buyurmaları ricasına müseraat olundu efendim.

24 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Rauf Paşa Hazretleri'ne

Ferman zatı hazreti veliyi nizamiyi ikdasındır. Şimdi tren-i mahsus sipariş ederek hareket eylerim ve Şakir Paşa ordusunun tanzimi ahvali husulüne kadar Pırasadım Derbendin'den Samakov'a kadar mümted hudut-u müdafaayı dahi Balkan ciheti garbi kumandanlığına tayin olunan Safvet Paşa Hazretleri'ne vecih ile terk ediyorum ve bendeniz Şakir Paşa'nın fırkası kumandanlığını diğer irade-i seniyye zuhuruna kadar derahde edeceğimdir. Hemen Cenab-ı Hak kavaili hayaliye hüsnü indifa nasip etsin. 24–

Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Telgrafname-i Hümayuna

Müşirim Süleyman Paşa

Merkezi harbe azimetiniz hareketi askeriye'nin selametine medarı temin olmakla mahzuz oldum. Dün akşam cereyan eden muhabere üzerine alınan cevabınızın müzayakası⁷⁹¹ bazı cihete ait ve hal ve hasmı zamane merhun ve muallak olan âsârı beynuneti işrattan hali olmadığından baysı teessüf olmuştu. Cevabı cedid sizde müntazırım olan âsârı rızacüyaneyi⁷⁹² te'yid eylemekle kesbi memnuniyet olundu. Çünkü devletimizin bir an mahiv ve bekası olan zamanımız zatiyatı ile tokla mütehammel...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 312

olmadığı cihetle şu sırada memlekete teveccüh eden mehali kin definden gayri bir şeye sarfı zihin etmeyenler vatani en sadık ve meslekleri mesleğin ahseni olmanın fi'nefsil emir hizmetleri memnuniyeti şahanemize müstehakdır. Kaldı ki, zatı valâ'nıza itimadım ve bil'hassa Karadağ'da ve muharebe-i hazırada gösterdiğiniz hamiyet ve gayreti kamile ve sadakati vataniyeniz hakkında takdiratım berkemal olduğundan bu babda daire-i emniyetname de bulunmanızı arzu ederdim. Memleketimizin müsteid olduğu muhataratı size beyana hacet olmadığı, bu hatırların def ve tadiliyle devletimizde büyük bir mevkiyi mukafata istihkak hasıl etmeniz tabiidir.

Merkezi harbin bizzat kumandasında bulunmakla bi'avnillah tanzimi kuvvet ve daire ihtiyacına muvaffak olcağınıza ümidim berkemal olduğu gibi hareketi umumiye-i cunudiyyeyi temin için merkezi mezkure merbut ve hattı cedidi müdafa üzerinde vaki diğer nukatı malumanın hareketi taarruziyye ve tedafiyyesi'nin hüsnü cereyanına ve her mevkinin lede'l-hace⁷⁹³ bir yerine müzaherat eylemesine dikkat ve sarfı mukadderet kılınması ehem bulunduğundan ona göre hareketiniz matluptur.

24- Kanun-ı evvel – 93

Hâkpâyı Agras Hazreti Hilafetpenahi'ye

⁷⁹¹ Müzayaka: Sıkıntı, darlık, parasızlık, yokluk.

⁷⁹² Rıza-cuy-ane: Rızı etmeye çalışırcasına.

⁷⁹³ Lede'l-Hace: Hacet, ihtiyaç görüldüğü zaman.

Taltifat⁷⁹⁴ seniyye-i avalim kıymetlerini mübeşşir telgraf fermannname-i hümayunları Serşek Şadi ve Bahrân ile piraye-i desti tevkıyr ve tefhıym oldu. Daire- i rıza-cuyi-i hazreti veliyi niamiye zaten vakfı hayat müstear etmiş asdika-yı bende-gan⁷⁹⁵ hümayunlarından olup, akdemce vuku bulan maruzatı çakiranem dahi selameti saltanatı seniyyeleri meselesine mebni mütaleâtı amik-i⁷⁹⁶ çakiranemin⁷⁹⁷ ilcââtına tabiyyetten ve tekasırı vakı'anın çakirlerine cihet nisbeti olmadığını arz ve istidlal ile gadabı şahanelerinden tevkı ve yine merhamet cihan şümül şahanelerine iltica yolunda tebriye-i zimmet maksadı halisiyle idare-i lisanı ubudiyyetten ibaret idi. Tiralkâsı yalnız müzaya'yı kalbe değil kaffe-i uruk ve âsâbıma ihtirazı bahş olan teveccühü şevket-meab⁷⁹⁸ teminatı tekidesini bütün bütün bende-i şermendlerini dide-düz⁷⁹⁹ hakı fikret ve teellüm eyledi. Şimdi hattı cedit müdafaya doğru şitap ediyorum ve ümit ederim ki bulunacağım cihet ve noktada düşmana ferce-i taarruz bırakmayacağım gibi İnşâallah kendim bile harekatı takaddumiyye-i âdâ'ya darbeii ric'at çalarım. Yalnız umumiyeti kumandan gaybubetim halinde Kazan'dan Samakov'a kadar mümted olan ve düşmanın cephe-i taarruzunda bulunan hudutu müdafa'yı evvela hıfz ve emaneti hudaya ve saniyen efendimizin himayeti mahsusalarına terk ile hem âhenk uruku hayatım olan deymumiyet ömür ve ikbal hazreti hilafetpenahileri daavatını tekrar eylerim.

24- Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 313

Süleyman Paşa Hazretlerine

Teşekkür ettiğinizi mübeyyen telgrafname-i devletleri hâkpâyı hazreti padişahiye takdim olundu. Münderecatı mahfuziyyeti mucip oldu. Telgrafname'nin Kazan'dan Samakov'a kadar mümted olan hudutu müdafanın zatı vâlâlarının gaybubetlerinde hıfzı hudaya ve efendimizin sahabeti mahsusalarına terk etmeleri fıkrası cayi mutalaa olduğundan buna yarın bir cevap verileceği irade-i seniyye-i padişahi iktizayi celeyandandır evvel babda.

24- Kanun-ı evvel – 93

Ferik Ma-beyn-i Hümayun

⁷⁹⁴ Taltifat: Lütuflar, ihsanlar, bağışlar.

⁷⁹⁵ Asdika-yı bende-gan: Sadık kullar.

⁷⁹⁶ Amik: Derin.

⁷⁹⁷ Çakır-ane: Kölecesine, ben manasında.

⁷⁹⁸ şevket-meab: Şevketlerin ait olduğu, şevketin bulunduğu yer. Padişah.

⁷⁹⁹ Dide-düz: Göz diken, bekleyen.

Şimdi şu telgrafnameler münderecatı hulasa edildikte, Şakir Paşa Poyyapram'dan Fuad Paşa'ya bir tezkere yazarak Petriç'i, terk ile kuvve-i mevcudesinden bir liva Maçka'ya ve bir liva Otlukköyü'ne gönderip üç liva ile Poyyapram'da bulunmakta olduğunu ve düşmanın külliyyetine nazaran bu kuvvet kifayet etmeyeceğinden Otlukköyü'nün muhafazasına muavenet eylesini gayet telaşlı bir lisan ile yazıyor. Fuad Paşa dahi "Şakir Paşa'nın tezkeresi meâlinden bahisle burada dokuz taburla bir batarya top var askere de hazırlık emri verdim, emrinize müntazırım" diye bana iş'arı keyfiyet eyliyor. Ben dahi Fuad Paşa'ya "Pazarcık'ı bütün bütün muhafasız bırakmak caiz değildir. Mevcut dokuz taburun üçünü Pazarcık'a terk ile altısını alıp gidiniz ve Şakir Paşa, mademki bila emir Petriç'i terk etmiş; bari Poyyapram ve Maçka ve Otlukköyü'nden aşağı inmesin ve Otlukköy civarında sebat etsin; çünkü, henüz Sofya'dan ric'at edegelen taburlar daha Samakov'a gelmediler. Bunlar daha evvelce Otlukköy ve civarını terk ederlerse Kapıcık'ta ki taburlar ile Sofya'dan ric'at üzere bulunan taburların cenahları düşmana terk edilmiş ve bilahere bu kuvvetlerin irtibatları kesilmiş olur" diye reddi cevap eyliyorum. Şu halde lazım idi ki, Fuad Paşa altı taburu bi'l-istishap kalkıp Şakir Paşa'yı muzaherata gitsin, Fuad Paşa altı taburla Şakir Paşa'nın muavenetine gitmek ve Otlukköy ve civarını tutarak Sofya'dan ric'at edegelen taburların cenahlarını muhafaza takayyudünde bulunmak emri ve tavsiyelerini verdikten sonra hem malumat olmak ve hemde tutulması müekket olan hattı müdafanın kendim sebebiyet vermeksizin ve hatta vakitsiz olarak elden çıktığını ifham etmek üzere makamı seraskeri'ye arzı keyfiyet eyledim. Serasker Rauf Paşa'ya yazdığım telgrafname'de "Şakir Paşa'nın sebatsızlığı ve süratle ric'at inhikamı hattı tedafıymızın bozulacağını hatırlara getirerek tüylerim ürperiyor, bakalım neticesi ne olur" diyorum. Benim gerçi tüylerim...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 314

ürperiyor ve pek halcan içinde bulunuyor isem de bu halcanın sebebi, müdafasına kabili imkan olan hattı tedafıynın bozulacağını tahattur değil belki Sofya'dan ric'at edegelen otuz bu kadar taburun henüz selameti ric'atleri müyesser olmaksızın onlarla Filibe arasına düşmanın kuvve-i külliyesi sokulup da bilahere Edirne'ye ric'at maksadının husulu pezir⁸⁰⁰

⁸⁰⁰ Pezir: Kabul eden, edici, alani, kabul edilebilir manalarıyla Arapça ve Farsça kelimelere eklenerek birleşik kelimeler yapar.

olamaması ve Pazarcık ile Filibe arasındaki şimendifer hattının düşmanın eyadi'yi⁸⁰¹ istifade veya tahribine uğraması hatıraları idi. Bu hatıraların menı vukuu için de Sofya kuvvetinin Samakov'a ve Culin'e kadar Şakir Paşa'nın tutmuş veya tutamamış olduğu kısım hattı müdafayı – ki, Poyyapram, Maçka, Otlukköy civarı yani İzladı ile Kapıcık arasını – elde bulundurmak istiyor idim ve bu kısım elden çıkarsa Şıpka'nın sol cenahı Kapıcık ile Sofya'dan ric'at eden kuvvetlerin sağ cenahı ve şimendifer hattı muhatarada ve düşmanın tahtı tehdidinde kalacağı gibi kuvve-i mecmuayı hesabı makul ile Edirne'ye çekmek planı da esasen tahrip edilmiş olacağından binaen-aleyh o kısım hattı müdafa'nın vakitsiz olarak bozulması sahihan tüylerimi ürpertiyor idi; yoksa hattı müdafa hey'eti umumiyesini bozarak Edirne'ye celp ve cemi kuvvete hem manen çalışmış ve hemde Plevne'nin sükutunu müteakıp o plana hizmetini daha evvelleri ve Elena muharebesinden mukaddem azm ve tasmin eylemiş idim.

Fuad Paşa “dokuz taburla ben gidiyorum“ gibi bir gayret-i cahiliye⁸⁰² gösterip ve hatta İstanbul'a da o yolda hod-be-hod⁸⁰³ yazmış ve o sırada Pazarcık'ta bulunan Safvet Paşa'ya da yazmış ise de, muahharan cayararak, mademki altı taburla hareketim muvakkat olacak o halde Azmi Paşa'yı göndereyim“ diyor.

Şakir Paşa istimdat etmiş ve kendisi de li'eclil muavene gönderilmiş olduğu halde nasıl olurda hareketinin muvakkat olacağını anlamamış bulunur. Fuad Paşa'nın oraca daimi olabilmesi yani Orhaniye'den ve Kamerli'den çekilen kolordunun kendi tabirince işlerine karışmış, Şakir Paşa'nın azli ve Fuad Paşa'nın o kolordu kumandanlığına beş bin kuruş zammı maaş ile ve bâ-irade-i seniyye mensup olduğundan Fuat Paşa'nın yalnız bir işarı ile ve tahkik madde dahi etmeksizin Şakir Paşa'nın azlini ve yerine onun nasbını nasıl olurda İstanbul'a arz ve inha edebilir idim. Demek ki Fuad Paşa, Şakir Paşa'nın o istimdat varakasından hemen istifade-i şahsiye fikrine düşerek dokuz taburla gitmeyi benden istizan eylemiş; tarafımdan “haydi o cihetin ve kolordunun...

⁸⁰¹ Eyadi: Eller.

⁸⁰² Gayret-i cahiliye: Körü körüne uğraşma.

⁸⁰³ Hod-be-hod: Kendi kendine, kendi başına, kendiliğinden.

kumandasını da derahde et“ emrinin verilmesine muntazır bulunmuş ve hatta İstanbul’da o emla⁸⁰⁴ hâm⁸⁰⁵ üzerine arzı maslahata kalkışmış olduğu halde bilahere oralara yanaşmamaklığım üzerine o’da hareketten sarfı nazarla Azmi Paşa’nın memuriyetini tasvip eylemiş demek oluyor. Velhasıl Fuad Paşa gayreti çağliyesinin semere bahş olamadığını anladığı gibi işi derahde edecek fedakarı cesaretle dahi kendisini racil⁸⁰⁶ görmesinden ve Kamerli kolordusu gibi gayri mütazam ve külliye askerlikten bi-behre⁸⁰⁷ bir kalabalığın altı taburluk bir iane ile iade-i hüsnü intizamı harici imkan bulunduğu, o sırada Pazarcık’a gelen zabitanın ifadesiyle kesbi yakın eylediğinden sözünden nükül ile Mirliya Azmi Paşa’yı ileri sürdü. Ben ise Fuad Paşa’nın bu tahavvulatı fikriye-i nâbecasından⁸⁰⁸ li-maslahatin⁸⁰⁹ tecahul ederek Azmi Paşa’nın hareketine müsaade ve ertesi akşama kadar taburların Otlukköyü’nden yetişmelerini tekit ve tavsiye ettiğim halde Fuad Paşa bu kere de Azmi Paşa’yı yanından ayırmayı istemediğinden paşa’yı mümi-ileyhe sureti temaruzu göstererek Bekir Paşa’nın altı taburla hareketini istizan eyledi.

Şakir Paşa’ya imdada memur bu altı taburla birlikte gidecek kumandan münakaşası bir tarafa dursun; muhabere-i salifeden Şakir Paşa’sıyla alet’tayin ric’at etmekte olduğunu ve zehap ettiğimden ve Petriç’in muhafazasına Bonoh ve Merguh ile birlikte altı taburla memur edilen Mustafa Remzi Paşa’dan ise meydanda hiç bahis görmediğimden Petriç’in terk olunup olunmadığını ve altı taburla oranın muhafazasına evvelce Mustafa Remzi Paşa’nın nereye gittiğini Fuat Paşa’dan sordum. Fuad Paşa, Şakir Paşa’nın tezkeresi meâlini tekrar ile bir cevabı menkı veremediği bir sırada Mustafa Remzi Paşa tarafından verdi bir Yüzbaşı’nın ifadesinden Petriç’in terki ve Mustafa Remzi Paşa’nın dahi birlikte ric’ati anlaşıldığını maal ifade altı taburla Bekir Paşa’nın artık imdat irsaline lüzum kalmadığını işrap ile birlikte istizan eyledi. Buna cevaben “Petriç’in terkiyle imdat irsalinden sarfı nazar iktiza etmez lakin Otlukköy dahi terk edildi ve Şakir Paşa ordusu sahihan Pazarcık’a yaklaştıysa o halde Otlukköyü’ne altı tabur irsalı abesdir. Binaen-aleyh evvela Şakir Paşa’nın halinden haber alınız ve eğer Pazarcık’a doğru sahihan çekilmekte ise Filibe ile Pazarcık arasındaki Balkan eteklerini tutmak lazımdır. [Çünkü Sofya’dan ric’at eden taburların ittisalatını kat

⁸⁰⁴ Emla: Cemaatler, bölükler, kalabalıklar.

⁸⁰⁵ Ham: Pişmemiş olmamış, çiğ, işlenmemiş, üzerinde çalışılmamış.

⁸⁰⁶ Racil:1.yaya. 2.bilgisiz.

⁸⁰⁷ Bi-behre:1.behresiz, nasipsiz, mahrum. 2. değersiz.

⁸⁰⁸ Nâbecasından: Yersiz, yolsuz, yerinde değil, uygunsuz.

⁸⁰⁹ Li-maslahatin: İş icabı.

ettiremeyerek husulu selameti için lâ-akall iki üç gün Filibe ile Pazarcık arasını ve şimendifer hattını muhafaza zaruri idi.] ve Safvet Paşa Balkan Garp ciheti kumandanıdır...

ona müracat ediniz ve Sofya'dan Samakov'a gelen kolordu ve Samakov'da ki müfreze ve İhtiman ve Kapıcık'da ki kuvvetlerimiz kumandanları ile de muhabere eyleyiniz ve hal ne renk kesp ederse yani Şakir Paşa sahihan Pazarcık'a geliyor ise artık tutulması ısrar edilen hattı müdafa bit-tabı bozulacağından Balkan Garp kumandanı bulunan Safvet Paşa, tahtı kumandasındaki askeri, halin iktizasına göre tertip etsin ve Pırasadım derbendi, Karloh ve Şıpka cihetindeki taburların hareketi yani emri ric'atlerini de ona göre tertip etmek için bana da serian malumat veriniz“ diyorum. Fuad Paşa “Şakir Paşa'dan haber almak üzere süvariler çıkardığını maal beyan yine altı taburun Şakir Paşa'nın temini ric'atı için gönderilmesi sureti rey etmekle cevaben taburların hareketini rey'ine havale ve Derbentköy ile Avretalan'da ki taburlara Şakir Paşa ordusundan haber alamayınca dokunulmaması ve eğer Şakir Paşa sahihan Pazarcık'a yaklaşıyor ve ric'at ediyor ise, onların doğruca Filibe'ye ric'at eylemeleri hususunu ihtar eyledim. Fuad Paşa bu sırada bir telgraf daha vererek Şakir Paşa ordusunun Pazarcık'ın pek yakınında olduğunu perakende kalan neferatın ifadetiyle maal beyan Tatarpazarcık'ı mevkisine üç mükemmel tren talep ve altı taburla bu defa yine kendi gideceğini ve ne yapılmak ise yapmaya sağı edeceğini etvarı çağliyye-i malumesiyle arz ve tekrar eyledi. Bunun üzerine Şakir Paşa'nın ahvaline dair Fuad Paşa'nın verdiği iki kıta telgrafnamelerin hulasa'yi ifadeti ile cevaben verdiğim evamir arz ve Şakir Paşa, Pazarcık'a çekiliyor olduğu halde İhtiman, Kapıcık, Palanga ve Samakov ve mevakındaki kuvvetlerle Sofya'dan 22 – Kanun-ı evvel akşamı Kapıcık ve Samakov'a müteveccihen hareket eden kolordunun vaz ve hareketi tanzim yani Şakir Paşa kolordusunun sol cenahında bulunan İhtiman, Kapıcık, Palanga ve Samakov'da ki taburlara serian Tatarpazarcık'ına ve Sofya'dan ric'at eden taburlara dahi artık Samakov ve Kapıcık'a gelmekten sarfı nazarla hemen Dupniçe'nin⁸¹⁰ gerisine doğru çekilmek emirlerini vermeyi azm ve Şakir Paşa'nın sağ cenahında bulunan Pırasadım Derbendi ile Karloh ve Şıpka cihetlerindeki taburların tebdili vaziyeti harbiyeleri yani büyük Balkanı terk ile Tatarpazarcık, Filibe ve havalisi taburları Filibe ile Tırnovi İstasyonu arasındaki mesafeyi kat edinceye kadar Karacadağ Balkanını tutmaları iktiza edeceğini ve Şakir Paşa'ya behemahal Otlukköy ve Maçka ve Poyyapram

⁸¹⁰ Dupniçe: Bulgaristan Köstendil'e bağlı kaza.

noktalarını tutmak emrini dahi verdiğimi [çünkü Kanun-ı evvelin yirmi ikinci günü akşamı Sofya'dan ric'at eden taburların muhafaza-i ittisalatı için Kanun-ı evvelin yirmi beşinci gününe kadar o notaların elde bulunması lazım idi].

Makamı Seraskeri'ye beyan ve netice-i maslahata intizar üzere idiğimi ifade eyledim. Şu halde bence artık işe başlamak zamanı vakti mihmanından⁸¹¹ evvel hulul etmiş ve Sofya taburlarının istifade-i vücudu müyesser olmaksızın kuvve-i bakiyeyi Edirne'ye çekmek zarureti teveccüh eylemiş idi. İşte ric'ati umumi planının icrasına müterakkıp olduğum vesile-i tabiiyye baş gösterdi diye zan ettiğim bu saatte “kuvve-i mütebakıye-i islamiyeyi tahlis ve Edirne'yi düşmana bir seddi mukavemet olarak tanzim ederim“ itikadiyle müsterih ve mutmain olmuş idim.

Kanun-ı evvelin yirmi üçüncü gecesı saat iki buçukta Serasker Rauf Paşa'ya telgrafname-i mebhısu vermiş idim. Saat üç buçukta ma-beyn-i hümayun baş kitabeti Said Paşa Zatı Şevket Semat Cenabı Padişahi'nin bizzat telgraf mevkiini teşrif buyurdıklarını ve tarafı seraskeriye gelen telgrafname de muharrer ahvalin gösterdiği vehameti def'a iktiza eden tedabiri emir için iradatı âtiye-i seniyyeyi tebliğ buyurdıklarını ifade etti. Hulasa-i iradatı seniyye ise, bir takım tevbihat ve Plevne ordusuna karşı mikayesatı seniyye ile beraber Şakir Paşa ordusunun Petriç ve İzladı'de sebat edememesinden izhar-ı teessür⁸¹² ve emri padişahilerinin vüsulunu müteakıp bila tehir Edirne'den hareket ve mevakiyi harbiyeye yani Şakir Paşa'nın bulunduğı nukata azimetimle kumandayı ve harekatı askeriyyeyi ıslah ve bozulan askeri tanzimine müsareat idi. Ben dahi tevbihatı seniyyeye ademi istihkakımı ve Şakir Paşa'nın ric'at ve sebatsızlığından zi-medhal⁸¹³ bulunduğumu ve Plevne ordusu mukayesatında dahi mağyubiyeti muatabiyet yüzünden muhatabiyeti kabul etmeyeceğimi delail ve esbabı muknia ve malzemesiyle arz ettikten sonra hissettiğim sũ-ü netayici tanzim ve ıslaha çaresizlik için hudut kumanda merkezi olan Edirne'ye gelmek mecburiyetinde bulunduğumu ve Edirne'ye geldiğimin ehasini semeratından⁸¹⁴ olmak üzere Sofya'nın kuvayı müteferrikasını cem ve hudutu tedafıyye üzerindeki kumandanlara mahsus olan ahvali müstekıleye yani muhakkakıl vuku olan ve düşmanın taarruzuna taligan tehir edilen ric'at

⁸¹¹ Mihman: Misafir, konuk.

⁸¹² İzhar-ı teessür: Teessür gösterme.

⁸¹³ Zi- medhal: Bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan.

⁸¹⁴ Ehasin-i semerat: Neticenin en iyisi.

hareketinin yevm ve keyfiyet ve sureti zuhuruna göre tanzim çaresiyle mütevaggıl⁸¹⁵ olduğumu ve baş kumandanlık vezayifini bir lisan-ı teessür ile arz ve tafsil ve Rauf Paşa ve havadarani ilgaatıyla vuku bulan şu isnadatı ret eyledikten ve bir takım maruzatı fedakaride bulunduktan sonra “benim Edirne’de ki işim makine başında bulunarak her cihete anı anına, icra edecekleri hareketi askeriyeyle bile te’hir tebliğdir. Hattı tedafiiyenin bir sadmesiyle bu gün yarın bozulacağını hissediyorum. Mevaki-i saireden kat’ı nazar ve en ziyade Kazan’dan Pırasadım derbendine kadar yani...

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 318

Şıpka ve cenaheyninde ki kısmı hattı müdafaanın kuvve-i muhafazalarını hesabı makul ile ve ahvalini yek diğerine tatbik ve tanzim ederek çekmek lazımdır. Kolları Şakir Paşa’nın bulunduğu Tatarpazarcık ilerisine gider ve hususi kumandanlık vazifesini derahde eyler isem Şıpka ve civarının halinden ve aleyhlerine vuku bulacak taarruzdan haber alamayarak vazifem olan tanzimatıma muvaffak olamayacağım ve o kuvvetle bilahere ya esir veya mahvolacaklar. Şıpka’dan Ruscuk’a kadar zuhuru melhuz olan her nevi ahvale göre emir kumandayı birisi tanzim etmelidir. Böyle olmazda umum kumandanlık üzerimde bırakılır ve en ziyade hatır me’mül ettiğim Şıpka ve cenaheyninde bir vehamet baş gösterir ise bilahere hem yine mağdubu şahaneniz ve hakikati anlatmak mümkün olamayarak bila sebeb menhuru millet dahi bulurum. Umum kumandanlığı ahara tevcih ediniz. Bir liva askere dahi, irade buyrulduğu halde gider kumanda ederim ve bendeleri her nerede bulunursam sahaveti mahsusama alacağım fırkayı kurtarır ve onu hüsnü istiğmal ederim. Hem umumi ve hem hususi kumandanlığı birlikte ifa edemem ve kollarının mecma-ı hudutu⁸¹⁶ kumanda olan Edirne’den infikakım bilahere devlet için pek büyük tehlikeler ağdad edeceği itikadındayım.” diye arz ve irade-i cevabiye-i seniyyeye intizar eyledim.

Şimdi netayici iradatı seniyye ”Tatarpazarcık’ı ve Filibe’ye gelerek hattı müdafaanın bozulacağından müteessiren bozulmamak için o gün hattı mezkurün en mühim kısmı bulunan Tatarpazarcık’ı ilerisine giderek müdafaa çareciliğinde bulunmam” ve benim hülasa-i maruzatım ise “hattı müdafaanın bozulması zaruridir ve düşmanın bugün yarın hattın bir cihetini hedef taarruz edeceğini hissediyorum. Öyle bir halde ve en ziyade Kazan ile Pırasadım derbendi yani Şıpka ve cenaheynindeki askeri geri çekmek emri ehemmini derpişi

⁸¹⁵ Mütevaggıl: Tevaggul eden, çok meşgul olan, fazla uğraşan; bir şeyin ilerisine, derinliğine varanlar.

⁸¹⁶ Mecma-i hudut: İki hudutun, yerin bulunduğu nokta.

teemmül ediyorum. Edirne gibi mecma-ı hudutu kumanda olan bir noktadan kalkarda Tatarpazarcık'ı ilerisi gibi telgrafhanesiz ve kenar bir yere gider isem melhuz olan vehamete çaresizlik edemem. Benim şu sırada makamı kumandaniden infikakım devlete tehlike-i azime ağded eder. Hissiyyatı çakiraneme göre bugün yarın düşmanın ilca-ı taarruzu ile hattı tedafii bozulacaktır ve o halde Edirne'ye ric'at-i umumi planını icra edeceğim. Şu planımın icraatına ilga-i mevani⁸¹⁷ etmek istiyorlar. Buna müsaade buyurmayınız.” demekten ibarettir. Serasker Rauf Paşa bu mağruza cevaben “on güne kadar ahval-i harbiyyenin bazı tedabir-i mahsusa ile bir netice-i müfideye ittisalini yani musalaha ve mütareke...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 319

inikadı memülû kavidir ve bu on gün müddeti bir kaza ve tehlikeden masun Filibe ve Edirne'yi düşmanın tecavüzünden me'mün olacak surette geçirmek lazımdır. Bu da, bilhassa sizin emir kumandaya sağyi beliğanızla hasıl olur. Umumiyyeti kumandan dan makam-ı seraskeriden idaresine ve sizin Tatarpazarcık'ı ilerisindeki mevakı-i harbiyeye azimetinize irade-i seniyye taalluk etti. Refakatınızdaki yüz otuz tabur hattı müdafaayı müdafa değil düşmana taarruz için bile kafidir. Bunları hemen hattı müdafa üzerine hüsnü tabiye ederek düşmanın hattı müdafadan ileri olacak tecavüzatını def'a himmet etmeniz ve vüsulu telgrafname de Edirne'den hareketle Tatarpazarcık'ı ilerisindeki mevakıyı harbiyeye azimet etmeniz bâ-irade-i seniyye tebliğ olunur“ diye bir telgrafname verdi.

Artık katiyyil mefad olan bu irade-i seniyye benden umum kumandanlık sıfatını selb etmiş olmakla mesuliyet nokta-i nazarından vukuat mihman⁸¹⁸ müstekbele için şu emri ahir ile tebriye-i nefis eyledim demek ise de devlet ve milletin uğrayacağı sadamat ve mehalik göz göre göre tecessüm edip durur iken ihtiyarı sükut edememekle “umum kumandanlık merkezi Edirne olup İstanbul'da oturur iken o vazife-i mühimme icra kılınamayacağını ve yüz otuz tabur bir yerde müctemağ olmadıklarından Tatarpazarcık'ının ilerisine gittiğim halde hangi fırkaya kesbi ittisal⁸¹⁹ edersem ancak ona kumanda edeceğimi ve hudutu telgrafiye ile yek diğerine irtibatı bulunmayan ve Pırasadım derbendinden Samakov'a kadar mevakıyı işgal eden yüz otuz tabura düşmanın taarruz üzere bulunduğu şöyle bir vakitte telgrafhanesiz bir mevkide oturup da kumanda edilmesi na mümkün olduğunu“ yazarak tahmil edilmek

⁸¹⁷ İlga-i Mevani: Engelleri kaldırmak, lağv etmek.

⁸¹⁸ Mihman: Misafir, konuk.

⁸¹⁹ İttisal: 1. Bitişme, kavuşma, ulaşma. 2. Birbirine dokunma. 3. Yakınlık.

istenilen o yüz otuz taburun kumandasından daha istifa eyledim. Maa-ma-fih bu taburların kumandanı Müşir Safvet Paşa mevcut ve Tatarpazarcık'ında bulunuyor idi. Serasker Rauf Paşa mücerret beni Edirne'den çıkarmak için "ileriye teşrife müsareeti âlileri mucibi şükrandır ve bir mucibi irade-i seniyye icrayı iktizayı hale himmet buyurmaları ricasına müsareat kıldı" gibi ibaresiyle bir telgrafname yazarak o yüz otuz kumandasından da teberrieme müsaadekarlık, ben dahi "hemen Şakir Paşa fırkasına hareket üzere bulunduğumu ve diğer irade-i seniyye zuhuruna kadar Şakir Paşa fırkasının kumandasını derahde edeceğimi yazıp ve "hemen Cenabı hak gavaili⁸²⁰ hayaliyeye hüsnü indifa nasip eylesin" diye birde duâ zeyl eyledim ve bu duâ ile gaile-i hayaliyenin şu sû-ü idare ve ağraz ile pek büyük sû-ü netayiş tevlit edeceğini işrap etmek istedim. İşte bu muhaberattan sonra idi ki tarafı şahane den "Müşirim Süleyman...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 320

Paşa "hıtabıyla mezkur telgrafname-i hümayunu aldım. Hulasa-i telgrafname-i hümayun, bir takım isnadat ve ilgaâtı bed-hava-hane üzerine hasıl olan teessüratı mülûkanedence bu teessüratın tebşiri indafından ve Karadağ'da ve hususiyle Rusya muharebesinde gösterdiğim gayret ve hamiyet-i kamile ve sadakatı vataniye hakkında takdiratı seniyyelerinin ber-kemal olduğundan bahisle bir takım teminat ve mevaidi şahanaden ve hattı cedidi müdafa üzerine giderek haraekatı taarruziyye ve tedafıyye icraatında bulunmayı tavsiye ve ferman buyurmaktan ibarettir. Bunu az şenname-i hümayuna cevaben yazdığım ariza-yı telgırafiyede, hudutu kumanda mecmaı olan Edirne'de bulunarak hattı müdafa üzerindeki taburları inde'l-hace hesabı makul ile çekmek gibi bir takım maruzatta bulunmak selameti saltanatı seniyye nokta-i nazarından görülmüş ve o kabil mutalaa-i⁸²¹ amiga⁸²² ilcaatına tabiiyyetten ileri gelmiş bir takım metalip olup; meşhüd⁸²³ olan bir takım tekasır ve hatayaca ademi medhali yetimi, gadabı şahaneden havfen delailiyle isbat mecburiyetinde bulunduğumu beyan ve takdirat ve mevaidi seniyyeden dolayı arzı vecibe-i şükran bulunacağım cihet ve noktada düşmana ferce-i taarruz bırakmayacağımı yani olduğum yerden düşmanı ileri geçirmeyeceğimi vad ile beraber merkezi kumandadan gaybubetim müddetinde Kazan'dan Samakov'a kadar mümtet olan ve düşmanın cephe-i

⁸²⁰ Gavaili: Dertler, sıkıntılar, felakalet, musibetler, belalar.

⁸²¹ Mütalaa: Ders çalışma, okuma, irdelenme.

⁸²² Amiga: Hakikat, karışık, katkılı, çiftleşme.

⁸²³ Meşhüd: Gözle görülmüş, görülen.

taarruzunda bulunan hudutu müdafayı yani Şıpka'nın yemin ve yesarını evvela hıfz ve emaneti hudâya ve saniyen efendimizin sahabeti mahsusalarına terk ederim dedim ve bu fıkra-i ahire ile “işte beni umum kumandanlık makamından kaldırdığınız ve makamı kumandani kimsesiz ve sahipsiz kaldı. Başkumandanlık vazifesini Serasker Rauf Paşa idare etsin buyurdunuz ise de onun becereceği iş değildir ve makamı mezkurdan benim gaybubetim günlerinde bir çok mehaliki vahime baş gösterecektir. Bu hakikatı bi-tekrar hâkpayı şahanelerine arz ve ihtar ediyorum“ demek istedim. Benim işrap etmek istediğim bu nükte fark buyurularak Kanun-ı evvelin yirmi dördüncü günü mabeyn Ferik Said Paşa imzasıyla varit olan mabeyn telgrafnamesinde yine Kazan'dan Samakov'a kadar mümtet olan hudutu müdafanın zatı valâlarının gaybubetlerinde hıfzı hudaya ve efendimizin sahabeti mahsusalarına terk etmeleri fıkrası ca'yı mütalaa olduğundan buna yarın bir cevap verileceği irade-i seniyye-i padişahi iktizayı celilindendir demiş idi. Ertesi günü Şıpka'nın mukaddeme-i esareti baş gösterip; başkumandanlık vazifesini uhdedar olan Rauf Paşa dahi telvisi maslahat eylediğinden keşfiyatımın zuhuru tahakkuk ederek bit'tabi reddeden gönderilecek cevabı mev'uddan sarfı inzar iktiza eyledi.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 321

İşte şu muhaberat ve muhatabat ve münakaşattan anlaşılıyor ki Kanun-ı evvelin yirmi dördüncü ve yirmi beşinci gününe kadar dahi merkezi saltanat hattı müdafa tutulmak ısrarı kaviminde idi. Ben ise İstanbul'un azmi sakıymine suri ve manevi mukabele ile beraber Edirne'ye celp ve cemı kuvveti ifkar ve teheyri atında bulunuyor idim. Hayf ki bir taraftan da vesaili mümküneden bil'istifade bu fikrimi mevkıyı icraya koymaktan men için beni umum kumandanlık makamından kaldırarak telgrafhanesi dahi bulunmayan Otlukköy gibi bir mevkiye bir takım mukaddematı tağlitıyye ile izama kıyam eylediler. Zihni hümayunu dahi teşviş ve emellerine muvafık iradati katıyye-i seniyye istihsal ederek bünyanı devleti göz göre göre hedm⁸²⁴ ve tahrir ettiler.

Vakta⁸²⁵ ki Şakir Paşa fırkasının kumandasını derahde etmek üzere Kanun-ı evvelin yirmi dördüncü günü ikindiye doğru Edirne'den Tatarpazarcık'ı ilerisine çıkarıldım. Yirmi

⁸²⁴ Hedm: Yıkma, harabetme.

⁸²⁵ Vak: 1. Ağırlık, ağırbaşlılık. 2. Yüksek yer.

beşinci günü akşamından sonra Tatarpazarcık'ına dahil oldum. O gece saat beşte Şıpka kumandanı Veysel Paşa'nın verdiği bu telgrafnameyi ertesi sabahı aldım:

Bugün ale's-sabah düşman Selvi tarikıyla piyade ve süvari ve topçu askerinden mürettep bir kuvve-i külliye ile bizim sol cenahımıza yani Aykırıçabel'in solu ilerisinde ve Yeşilağaç denilen mahallin sol tarafına doğru ilerlemekte olduğu görülmüş; ve şu hale göre düşmanın iş bu hareketi ya Aykırıçabel'e hücum etmek veya soldan tehdit ile bir geçit bulabildiği halde oraya inip ordugahımızın solundan taarruz etmek muhtemel bulunduğu veyahut bize bir nümayişle Kalofer⁸²⁶ ve Mağara⁸²⁷ ve Toryan Derbend geçitlerinin birine taarruz etmek velhasıl bu bir iki gün zarfında Şıpka veyahut mezkur mahallerin birisine taarruzu kaviyyen analaşıyor. Eğerki avn ve inayeti bari ve istimdatı ruhaniyeti hazreti peygamberi ile mukavemet ve sebat olunacağı dergar ise de buranın halise arz ve beyandan âzâde olduğu üzere cihetleri yekdiğerine muavenet edemeyeceği gibi ordugah dahi dört taburdan ibarettir. Binaen-aleyh buranın hali tezyidi kuvvete muhtaç bulunduğu maruzdur.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Şıpka

Veysel

İş bu telgrafnameye şu vechile cevap verdim:

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 322

Şıpka'da Veysel Paşa Hazretlerine

İş'aratı aliyyelerinden ve Hüsnü Bey'in Toryan tarafından vukuunu hikaye ettiği bir ufak müsademedен düşmanın geçitlerden birinden geçmek azminde bulunacağı istidlal olunuyor. Toryan geçidine ve Karloh tarafına dört, beş tabur nakleylemesini Pırasadım Derbendindeki İskender Paşa'ya şimdi yazdım. Lakin oraya telgıraf hattı mümted olmadığından ancak iki güne kadar eline vasıl olur. Siz dahi adeta her cihet muhafızlarının mevcudu hazırını nısfı tenzil ve topların kısmı azamını dahi aşağı indirerek orada kuvvetlice bir fırka teşkil ile düşman herhangi taraftan baş gösterir ise ve gösterdiği haber alınır ise seyri seri ile o cihete yetiştirip düşmanı çarpmaya gayret ve lüzumsuz mevakıda süvariler giz var

⁸²⁶ Kalofer: Filibe-Rumeli'de kaza.

⁸²⁷ Mağara: Yunanistan -Atina, biyoti eyaleti.

ise derhal onları da celbe hemen şimdiden himmet buyurmaları ve ben bu gün saat üçten itibaren Otlukköy tarafına hareket eylediğim ve kırk sekiz saatten sonra avdet edeceğim cihetle o müddet zarfında vuku bulacak müracaati aceleleri için dahi makam seraskeri ile makina başında muhabere eylemeleri lüzumu tavsiye ve ihtar olunur.

26 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Beyana hacet olmadığı üzere merkezi hudutu kumanda olan Edirne'den ba-irade-i seniyye Tatarpazarcık'ı ilerisine gönderilmekliğim ve umumiyeti kumandanın dahi makamı seraskeriden idaresi irade-i mezkur ahkamı celilesinden bulunmuş idi. İleride silsile-i vukuat yazıldığı sırada tafsilatı verileceği vechile Tatarpazarcık'ına vasil olur olmaz Rauf Paşa Şıpka'ya Rusların teveccühü haberini alması üzerine umum kumandanlığı yine hususan muhakkakıl vuku bulunan mesuliyeti üzerime tahmile kalkışarak bir çok münakeşat ve muhaberattan sonra Otlukköyü'nden avdetle umum kumandanlığı derahde etmeye beni havah-na-havah icbar etmiş ve çaresiz kalarak Otlukköyü'nden avdetten sonra kabul edeceğimi cevaben yazmış idim; lakin umumiyeti kumanda makamı ve hudut-u muhaberat merkezi bulunan Edirne'den ayrıldığım ve umuma yazdığım sırada Kanun-ı evvelin yirmi dördüncü günü Veysel Paşa'ya dahi; “umum kumandanlık vazifesi bâ-irade-i seniyye Rauf Paşa'ya verildi. Bundan böyle oraya müracat ediniz. Ben Tatarpazarcık'ı ilerisindeki Otlukköyü'nde vaki Şakir Paşa fırkasına gidiyorum” diye bir telgrafname yazmış idim. Kanun-ı evvelin...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 323

yirmi beşinci günü Rusların görünmesi üzerine Veysel Paşa bize yazdığı mezkur telgrafname ile, baş kumandanlık vazifesini li-ecli'l tevliyet⁸²⁸ uhdedar olan Rauf Paşa'dan istimdat etti. Rauf Paşa bu telgrafnameyi aldığıyla ne yolda emir vermekten izhar-ı acz⁸²⁹ ve

⁸²⁸ Li-ecli'l tevliyet: Mütevellik maksadıyla, vakıf işlerine bakma vazifesi maksadıyla.

⁸²⁹ İzhar-ı acz: Eksiklik gösterme.

tahayyür ederek o günü Sofya'dan çekilen asker için muhabere etmek mecburiyetinde bulunan bu acize esnayı muhaberede “Şıpka ve Hainboğazı dahi sizin tahtı kumandanızdadır“. dediği gibi Veysel Paşa'ya dahi “telgrafnamenizi alarak Süleyman Paşa'ya iş'ar kılındı. Ona müracaat et ve vereceği talimata tevfikane hareket eyle“ emrini verir. Kanun-ı evvelin yirmi beşinci günü gece saat beşe kadar Rauf Paşa'dan baş kumandanlığa terettüp eder bir cevap intizarında iken yine Süleyman Paşa'ya müracaat et cevabını alan Veysel Paşa bu defa dahi bana suretini yazdığı telgrafname ile arzı ahval eyler. Ben dahi yirmi altıncı günü sabahı mezkur cevabı vererek Otlukköyü'ne müteveccihen hareket eyledim. Şu muhabere hulasa edildikte Veysel Paşa bu telgrafnamesinde “düşmanın kuvve-i külliyesiyle Şıpka'nın soluna doğru ilerlediğini gördük, bu halde düşman ya bizim cenahımıza hücum edecek veyahut sol cenahımıza hücum edecek veyahut sol cenahımızı tehdit ederek oraya, ordugahımızın solundan taarruz eyleyecek veyahut bize bir nümayüş askeri icrasıyla Kalofer ve Mağara ve Toryan ve Pırasadım Derbendi geçitlerinin birine taarruzu me'mûl-ü kavidir.“ diyor. Benim dahi mahsusum olan ahval diye dilime doladığım, Kazan'dan Pırasadım Derbendine kadar olan kısım hattı müdafa noktasının birine Rusların şu bir iki gün içinde hücum etmesi ihtimalatı muhavvesi⁸³⁰ idi ve bunun için idi ki o 23 – Kanun-ı evvel tarihli ve zatı şahanenin makine başına huzurunu dâiy muhaberâtı mühimme vuku bulmuş ve bilahere makamı kumandaniden kaldırılmış idim.

Veysel Paşa'dan iş bu telgrafnameyi alınca, Rusların en ziyade Şıpka'ya taarruz etmelerini me'mûl ve tahmin ettiğim halde Şıpka'nın sağ cenahından düşman zuhuru dair Veysel Paşa'nın beyanı malumat etmemesi ve Karloh tarafından da Rusların baş göstermemiş olmasının Karloh kumandanlığından da bildirilmesi üzerine düşmanın Toryan geçidinden hücum ihtimalatını bana tahattur ettirdi. Meğerse Veysel Paşa, sağ cenahından dahi ilerleyen düşmandan gafil imiş! Meğerse Toryan geçidi aleyhine ayrıca bir Rus müfrezesi mütearrız imiş !...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 324

Maa-ma-fih Veysel Paşa'ya Şıpka'ya taarruz ihtimalatı üzerine “her cihet muhafızlarının mevcudu hazırını nısfâ tenzil et. Topların kısmı azamını dahi aşağı indir, ovada kuvvetlice bir fırka teşkil et. Düşman hangi taraftan baş gösterirse harap, süvarilerinde

⁸³⁰ Muhavvef: Korkutulmuş

yanına cem et. Ben Otlukköyü'ne gidiyorum. Avdetime kadar vuku bulacak ahvali harbiye için Rauf Paşa'ya müracaatle ondan emir al “ dedim. Otlukköyü askerini yerinde sebat ve ikameye memur ve hatta bu iş için baş kumandanlıktan dahi bunca muatebad ile mütebaid⁸³¹ ve mehcür⁸³² olan bu aciz henüz daha düşman Şıpka'ya gelmeksizin ve oraya taarruz edeceği de anlaşılmaksızın nasıl olur da Şıpka kumandanına “Terki mevki et. Geriye çekil“ emrini verir. İşte o gün böyle bir emir vere idim ve Veysel Paşa'da icra ede idi benim için azm ve tasmim edilen isnadatı bed-hava-hanenin en müessir ve mugniy⁸³³ ve belki idamıma hüküm ettirecek ve haizi kuvvet olabilecek cürmüm işte bu emir olur idi. Burasına dikkat olunsun ki “Sebat ediniz“ emri de vermedim. Bilakis ric'ate hazırlık emrini verdim. Eğer Veysel Paşa bu emri işga etmiş olsaydı; alel-husus düşmanın iki koldan ilerleyerek hattı ric'atını kesmeye çalıştığı sırada yazdığım telgrafname hükmüne tevfikan Karacadağ silsilesiyle Yeni Zağra silsilesini lüzumu miktar askerle tuttursa idi, Ruslara merdane ve namuskerane bir mukavemet izharından sonra Kazanlık'a ve badehü Eski veya Yeni Zağra'ya doğru hüsnü ric'at kudretine de herhalde malik bulunur idi. Hayf ki Veysel Paşa şu mutaleasını İstanbul'da yazdığı halde icraatında bulunmadıktan başka muahharan Rauf Paşa'nın verdiği mütareke emrine aldanarak ve etrafından hücum eden düşmana karşı ifa'yı hüsnü tedbire bedel aczi fitriyesini izhar ederek kuvve-i muhsubesinin kısmı azamını sû-ü istimal etti ve bilahere teslimi silah meskenetini ihtiyare mecbur oldu.

Kanun-ı evvelin yirmi altıncı günü Veysel Paşa'ya iş bu cevabı yazdıktan sonra Otlukköyü'ne müteveccihen hareket etmiş idim. Yarım saat kadar müferekat eder etmez Rauf Paşa'dan Veysel Paşa'nın makamı seraskeriye yazdığı sureti mezkur telgrafname ile mezil olarak iş bu telgrafnameyi aldım:

Süleyman Paşa hazretlerine

Şıpka Kumandanı Veysel Paşa hazretlerinden alınan telgrafname Bâlâ'ya naklen beyan olunmuştur. Meâline nazaran oraların hali tehlikeye konulmaması esbabının istihsali himemi mahsusa-i kumandanilerden müntezirdir.

25 – Kanun-ı evvel - 93 vüsulu 26 – Kanun-ı evvel - 93 Rauf

⁸³¹ Mütebaid: Tebaüd eden, uzaklaşan, birbirinden uzak bulunan.

⁸³² Mehcür: 1. Terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. 2. Uzaklaşmış, ayrılmış.

⁸³³ Mugni: İğna eden, zengin eden, doyuran, gönlünü tok kılan, eski çalgılardan birinin adı.

Rauf Paşa'nın mütecahilane verdiği şu emre cevabı âtiyi verip; Veysel Paşa'ya verdiğim emrin suretini arz ettim. Lakin bu verilen emirler hep Veysel Paşa tarafından verilen noksaniyi malumat üzerine mebni ve mürettep olup; Şıpka'nın sağ cenahından ilerleyen düşmandan Veysel Paşa'nın haber alamaması bence Rusların doğrudan doğruya Şıpka'ya hücum etmeyip cenahen taarruz edeceği fikrini hasıl etmiş idi ve Veysel Paşa'dan yine yolda ve gündüz saat yedi de aldığım bir telgraf, Toryan cihetindeki müsademe-i cüziyeden bahis olmakla fikrime bu telgrafname-i ahir dahi bir derece kuvveti bahş eylemiş idi ve onun üzerine o sabah verdiğim emri teyiden Veysel Paşa'ya Karalar Karyesinde telgrafname-i âtiyi dahi yazarak ve yine Otlukköy yoluna harekete devam ettim. Serasker Rauf Paşa'ya yazdığım telgrafnameyi de zaptiye tevdian⁸³⁴ gönderdim:

Makamı Seraskeri'ye

Veysel Paşa'nın telgrafını gördüm. Hep dediklerim gelip zuhur ediyor. Düşman şimdi tuttuğu meslek hükmünce beraberine büyük top almayarak dağ toplarıyla ve piyade ve süvari fırkaları sevkiyle iş görüyor. Bu hale nazaran düşman ya Aykırıçabel'in sol tarafındaki Yeşilağaç patikasından veya Toryan geçitlerinden dolaşmak fikrinde bulunuyor ve doğrudan doğruya telefâtı külliye itasından havfen⁸³⁵ Şıpka'dan hücum etmeyeceği anlaşılıyor. Bizim hattı harbimizin şimdi en zaif yeri Şıpka ile Pırasadım derbendi beyni, yani Kalofer ile Karloh arasındır. Eğer elde kuvvet olsaydı, Toryan ve Kalofer cihetlerine beş, on tabur sevk edilir idi; halbuki akşam ettiğim vechile Pazarcık'ta dört tabur var. Otlukköy ile Mustafa Paşa livasının nakaratı ve Samakov cihetinin hali hazırı için dünden beri muhabere olunuyor. Şimdi Veysel Paşa yukarılarda bulunan taburların bir kısmını aşağıya alıp ol vechile mukavemet eylemesinden ve Derbend'den Toryan cihetine birkaç tabur daha İskender Paşa'nın gönderip müzaheret eylemesinden başka çare yoktur. Bendeniz bu gün Otlukköyü'ne gidip yarın avdet edeceğimdir. Binaen-aleyh şu kırk sekiz saat zarfında Veysel Paşa ile hattı telgrafı olmadığı cihetle muhabere edemeyeceğimden müracaatlarını siz kabul buyurunuz ve malumatı mevkiyye-i devletleri dahi buna kafildir. Allah aşkına olsun her mevkinin müşkilatına

⁸³⁴ Tевdian: Bırakarak, vererek, emanet ve teslim ederek, emanet olarak vermek suretiyle.

⁸³⁵ Havfen: Korkarak, çekinerek, korku ile.

bendenizi siperi itti haz buyurmayınız. Maa-ma-fih Veysel Paşa'ya da sureti âtizzikir telğrafi yazdığımı arz eder ve “oraların hali tehlikeye konulmaması...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 326

esbabının istihsali“ ibaresiyle emri resmi vermeyip eldeki vesaitii iktidar sizce malum olduğundan tayini madde buyurulsa idi daha ziyade defı müşkilat buyurulur idi cevabıyla hatmi makal eylerim.

26 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Veysel Paşa'nın tarafımıza yazdığı ikinci telgrafname suretidir:

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Karloh kumandanlığından bu gece alınan tahrirat meâline nazaran dünkü gün Toryan cihetinde akşama kadar devam eden muharebede düşmanın bir miktar telefâtıyla hayli mecruhu olup; üç adet tüfek iğtinam olduğu ve Merakdiki cihetinde düşman külliyyetli görünmekte ve oralara istihkam inşa ettirerek taarruz etmek niyetinde bulunduğu ve gedik mezkurda olan altı bölükten maada asker olmayıp; aşağıda bulunan Kazanlık Karyesindeki istihkamatımızın karşı tepelerinde kezalik istihkam yapmakta ve beş altı kadar topu olup külliyyetli düşman görünmekte olduğu ve bu cihetin saat be saat kesbi ehemmiyet eylemekte olduğu arz olunur ferman.

26 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Şıpka

Veysel

Emri evla müekked Veysel Paşa'ya verdiğim cevapname-i sanidir:

Şıpka'da Veysel Paşa Hazretleri'ne

26 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telğrafınızı dahi aldım. Bu sabah diğer telğrafla yazdığım vechile hareket ve üç gün kadar Otlukköy ve civarında bulunacağım cihetle muhaberemiz mümkün olamayacağından böyle mevaddi mühimme ve acile için şu üç gün içinde zatı valayı seraskeriye müracaatla ondan emir almaları cevaben beyan olunur. 26

– Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şimdi Veysel Paşa'nın şu muhaberatına hasrı dikkat olunursa Veysel Paşa Rauf Paşa'ya düşmanın taarruzunu maal arzı mukavemet ve sebat edeceğini vad ve tezyidi kuvvet ihtiyacında olduğunu...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 327

bildirerek biraz imdat istiyor. Rauf Paşa'da “bana işte Veysel Paşa böyle diyor. Şıpka'nın tehlikeye konulmaması esbabının istihsali yani istediği askerin gönderilmesi hem mahsusa-i kumandanilerinden münteziirdir“ diyor. Ve hattı müdafanın tutulması hususunu talep ve ısrar eyliyor. Ben ise Şıpka kısmı hattı müdafasının ric'ati tedbiri ibtidaisi olmak üzere şu havadisi vesile-i istifade adderek Şıpka'nın cenahlarda bulunan kuvvetinin nısfılarıyla toplarının azamını aşağı indirmeyi, yani on yedi tabur tepelerde bırakarak bakisini ve Rauf Paşa'nın yadigarı cahilanesi olarak Rus cibale⁸³⁶ yığnak ettirdiği on sekiz havanla otuz altı sahra topundan ibaret olan külliyyetli toprakları oraya almasını tavsiye ve bu tavsiyemi yine o gün ikinci defa olarak tekit dahi eyliyorum.

Birde yine Kanun-ı evvelin yirmi altıncı günü Rauf Paşa'nın Veysel Paşa ile icra ettiği muhabere-i taliyeyi gözden geçirelim:

S. Şimdi ne haldesiniz. Aykırıçabel ve Buzluca⁸³⁷ yaylada bulunduğunu haber verdiğiniz düşman ne harekette bulunuyor ve isva tarafından düşman ilerlemişmidir?

C. Keçidere'de muharebe oluyor. Sol cenahımızda yani karargahımızın sol cenahında muharebe oluyor ve külliyyetli düşman var. Allah mün'imiz⁸³⁸ olsun.

S. Sol cernahta buyurduğunuz düşman oraya mı gelmiştir? Ve Keçideresinde muharebe eden taburlar karargah taburları mıdır? Yoksa yukarıdan mı indirilmiştir? Karşınızda bulunan düşman dahi harp ediyormu?

⁸³⁶ Cibal: Dağlar.

⁸³⁷ Buzluca: Bulgaristan'da bulunan 1877-78 Osmanlı- Rus savaşının geçtiği yerlerden biridir. Burada şehit düşen askerler için bir anıt bulunmaktadır. Günümüzde bu anıt Şıpka- Buzluca Milli Park- Müzesine dahil edilmiştir.

⁸³⁸ Mün'im: İnam eden, nimet veren, yedirip içiren; Allah. Velinimet.

C. Karşımızda ki düşman henüz hareket etmedi ve yukarıdan dört tabur aldım. Daha dört tabur almak üzereyim. Ve Keçideresine bir alay gönderdim. Kusur kalan süvari sol tarafımızdadır. Gelen düşman şimdi İsva'da ahalisini katliam etti ve orasını zapt etti.

- Yakında bir mütarekenin tarafeyni muharebeyn devletleri beyninde mukarrer idiğinden lütfen bulunduğunuz noktanın elden çıkarılmamasını sizden ve umum arkadaşlarımızdan devlet ve millet namına olarak rica eder ve hattı ric'atinizin dahi açık bulundurulmasına himmet buyurulmasını ayrıca tavsiye eylerim.

26 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 328

Veysel Paşa şu cevapnamesinde muharebenin şiddetinden bahsediyor. Ric'at bahsi ile Karacadağ ve Yeni Zağra silsilelerinin tutulması hususlarını kat'a kâl'e almıyor. Rauf Paşa dahi “mütareke mukarrardır bulunduğunuz noktayı elden çıkarmamayı devlet ve millet namına rica ederim. Maa-ma-fih hattı ric'atinizi de açık bulundurunuz“ diyor. Demekki Şıpka'ya düşmanın taarruz ettiği 26 – Kanun-ı evvelinde dahi yine Balkan hattı müdafasının elden çıkmaması İstanbulca veyahut harbi mel'abe⁸³⁹ zâ'm ve zan eden Rauf Paşaca müstelzim bulunuyor.

Düşmanın külliyetli ve mevcudunun killetini⁸⁴⁰ haber veren maiyet kumandanına hem sebat ve hem hattı ric'ati muhafaza emr nasıl verilir. Yek diğerini münakıs olan şu emir nasıl olurda tevfik edilebilir. Hususan bu emri veren Rauf Paşa Şıpka kumandanlık dahi etmiş ve ahvali mevkıyyesine kesbi vukuf etmesi muktezıyattan bulunmuştur. Rauf Paşa verdiği şu emre nazaran ya hiç asker olmamak ve fûnunu⁸⁴¹ harbiyeden değil, belki şuur ve idrakten dahi bi nasip bulunmak yahut Veysel Paşa'yı iğfal ederek Şıpka'da ki askeri an-kasdin⁸⁴² esir ettirmek derecesinde bir denaat⁸⁴³ ve radati mürtekib⁸⁴⁴ huneden⁸⁴⁵ olmak iktiza eder. Böyle hılaflı kavait ve bedihiyyat verilen emri telakki ettiğinden ve bana ve Rauf Paşa'ya yine o günü Karacadağ ve Yeni Zağra silsilelerini tutturmayı mutaleayi zatiyesi olarak bildirdiği halde

⁸³⁹ Mel'abe: Oyun, oyuncak.

⁸⁴⁰ Killet: Azlık, kıtlık.

⁸⁴¹ Fûnun: Çeşit, sınıf, türlü, hüner, marifet, sanat.

⁸⁴² An-kasdin: Bile bile.

⁸⁴³ Denaat: Alçaklık, adilik.

⁸⁴⁴ Mürtekib: Kötü, yakışsız iş yapan, rüşvet alan, rüşvet yiyen.

⁸⁴⁵ Hun: Kan, öldürme, ök.

muahharan rey'inden nükul eylediğinden dolayı Veysel Paşa dahi mesuliyetten tahlıysı giryeban⁸⁴⁶ edemez. Veysel Paşa ile vuku bulan muhabere-i mezkureden Rauf Paşa'nın fikri zatisi anlaşılmış idi. Yine Kanun-ı evvelin yirmi altıncı günü hey'eti vükelâ'nın Veysel Paşa ric'ati hakkında istıfsar rey'imi Şamil Rauf Paşa'ya yazdırdıkları telgrafnameye bakalım:

Süleyman Paşa Hazretlerine

Düşmanın Şıpka Balkanının ve Ahmetli ve Keçidere ve Müflisler⁸⁴⁷ ve İsoh taraflarından kuvve-i külliye ile tecavüz ettiği mesmuğ ve malum olmuştur. Bu halde Şıpka'da ki askerimizin düşmanı işgal ve ileriye tesallutunu men için yine Şıpka'da sebatımı yoksa topraklarla mürettebatı ihfa ve zahireyi imha eyleyerek Edirne cihetinde bir kuvve-i müdafa teşkil etmek üzere mahalli mezkura veya Yanbolu'ya veya âhar bir münasip mevkiye çekilmeleri mi hayır olur? Saniyen Sabit Paşa fırkası Kapıcık Derbendini muhafaza ettiği gibi Otlukköy ve Tatarpazarcık'ı tahtı muhafazaya alınmış ise de düşmanın Kamerli...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 329

tarafından İhtiman'a ve Mağara gediğinden Kazanlık ovasına taarruz etmekte olmasına nazaran bir taraftan Otlukköy'nden İhtiman'a kadar tabiye olunan fırka-i askeriyemizi arkadan vurmak ve hasr ve tazyik etmek hallerine teşebbüsle beraber Samakov'u tutan askerimizin beri ile ittisalini dahi men edeceğinden Sofya'yı tahliye de olan fedakarlık ve maksudun zayi olacağı ve bu halde Edirne'de bir kuvve-i müdafa teşkili dahi kabil olamayacağı ve çünkü Edirne'de bunların cem ve terkibinden bir kuvve-i kafiye hasıl olur ise düşman böyle bir kuvveti bir tarafa bırakarak payıtahta doğru hareket edemeyeceği mütalaalarına binaen Tatarpazarcık'ında ve civarında bulunan ahalinin serian Edirne cihetine nakilleriyle ve şimendifer hattının tahribiyle ve zatı devletlerinin oradaki kuvve-i askeriye ile Edirne'ye teşrifleri ve Samakov'da ki askerin orayı ve Köstendil cihetlerini muhafazaya çalışmaları faidesiz mesaiden olacağına nazaran böyle otuz üç taburluk bir kuvveti elden çıkarmamak için onların dahi Edirne cihetine nakil ve cemilerine çalışılması hususlarında rey ve tedbir müşirileri heyetce istıfsar ve tacil olunur.

26 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

⁸⁴⁶ Giryeban: Ağlayan, gözyaşı dökten.

⁸⁴⁷ Müflis: Bulgaristan'da Kazanlık yakınlarında bir köy.

Kanun-ı evvelin yirmi altıncı günü'nün akşamından sonra gece saat on'da İstanbul merkezinden Tatarpazarcık'ına çekilen bu telgrafnameyi Kanun-ı evvelin yirmi yedinci günü sabahı saat birde Fuat Paşa Tatarpazarcık'ından Otlukköyü'ne, bana isal edilmek üzere bir zaptiye vererek yola çıkarmış olduğunu zeyl telgrafnameye işaret eylemiş; lakin yine o gün Veysel Paşa'nın "düşman Şıpka'nın sağ cenahından ve Borlıca tarafından da baş gösterdi" diye 26 – Kanun-ı evvel tarihli yazdığı bir telgrafnamesini almaklığım üzerine Otlukköyü'nden "Tatarpazarcık'ına hemen ric'ate hazır ol" emrini Şakir Paşa'ya verdiğim gibi artık hiç İstanbul'u dinlemeksizin Veysel Paşa'ya dahi ric'at emri vermek üzere gündüz saat sekizde Otlukköyü'nü terkle Tatarpazarcık'a doğru ve arabaya rakiben çala kamçı⁸⁴⁸ gelmekte idim. Bilmem nerede kalmış olan bu zaptiye Tatarpazarcık'ına nihayet iki buçuk saat bu'dünde bulunan Karalar Karyesinde akşam saat on ikide tesadüf ile telgrafname-i mezkuru aldım. Şifresini hallettim. Bu hal üzerine derhal Karalar Karyesinden Şakir Paşa'ya bir yaver göndererek bu gece behemehal Tatarpazarcık'ına gelmesi emrini verdim. Telgrafname de ne diyor? "Düşmanın kuvve-i külliye ile Balkanın Ahmetli ve Keçidere ve Müflisler ve İsoh tarafından tecavüz ettiği mesmuğ ve malumunuz olmuştur" diyor. Otlukköy Tatarpazarcık'ına on dört saat mesafedir, merkezi telgrafı dahi değildir. Bu halde benim neden mesmuğ...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 330

ve malumum olacak? Evvela, bu mukaddime sarfı muğaletadan ibarettir. Saniyen Şıpka'da ki asker düşmanın tasallutunu men için Şıpka'da sebat mı etsin, yoksa Edirne veyahut Yanbolu veya başka bir mevkiye mi çekilsin? diye seba imkanını ve sebatta bir faide vücudunu mülhata eylemek ve Şıpka kolordusunu isterse sebat ve isterse ric'at edebilmeye muktedir ve sebatı ile düşmanın Edirne taraflarına tecavüzünü men'a kafil ad etmek pek âmiyane ve değersiz bir mütaleadır. Salisen Tatarpazarcık'ı ve civarında yani Filibe'den Edirne'ye kadar olan kasabat ve karâ ahali-i islamiyesinin serian Edirne cihetine nakilleri ile ondan sonra şimendiferin tahribi la-akall sekiz, on gün istediği halde bu müddeti düşmanın bize kazandıracağını zan etmek ve böyle rahat rahat ahalimizi çekmemize müsaade vukuunu dahi tahayyül eylemek mehaliki harbiyeyi tasavvur ve tecessüm edemeyecek mertebede bir zeka ve tesezlük ve belahettir.⁸⁴⁹ Bu telgrafnamenin içinde değerli bir söz var ise o da benim

⁸⁴⁸ Çala kamçı: Durmadan kamçılıyarak.

⁸⁴⁹ Belahet: Ahmaklık, düşüncesizlik, ne yaptığını iyi bilmemek.

“Tatarpazarcık ve Samakov ve Filibe havalisindeki askerle Edirne cihetine nakil ve tahaşşüdüm“ fıkrasıdır. Garibi bu ki şu fikaratı erbea hakkındaki re’yim mamülün bih⁸⁵⁰ olmak lazım gelir. Halbuki re’yime, maruzuma hiç de havale-i semiğ olunmayıp, cebren makamı kumandaniden mehcür ve böyle tehlikeli bir günde ifa-i vazifeden iskat⁸⁵¹ edildiğim halde şimdi benden tekrar sual neden iktiza ediyor? Hem de Otlukköyü’nde hem de merkezi telgrafiden dokuz, on saat buğd ve mesafedeyim; bu istifsarı telgrafıyye nasıl olsa yirmi dört saatten aşağı cevap veremem; bu halde re’yimin ahzi için ne hak ile tacil olunur diyorsunuz? Düşman bakalım bu yirmi dört saati size bahş ve ihda edecek mi?

Bana kalırsa bu telgrafname mücerret ”Süleyman Paşa’dan sorup re’yini alınız“ irade-i seniyyesi şeref-südur edilmesi üzerine yazılmış bir şey idi. Yoksa baş kumandanlık makamını kat’an nazarı ehemmiyete almayan Rauf Paşa ve heyeti vükela böyle bir telgrafname yazıp da re’yimi suale tenezzül etmezler idi. Bu telgrafnameyi almaklığım üzerine istikbali nazarımda tecessüm ve nihayet derecede teessür ve bu teessürün galebe-i şiddeti ile bana dahi ederek bir hali bahran ile Tatarpazarcık’ına vasıl oldum. Samakov ve civarındaki taburlara yazdığım ricat emrine hamilen bir yaver çıkardığım gibi hali anlamak ve ricat emri vermek üzere Şıpka merkez telgrafisini almayı da hemen ve derhal emrettim. Telgraf memurunu Eski Zağra’dan ötesinin kırık olduğunu bildirdiler ve o sırada “Eski Zağra olsun alınsın” demekliğim üzerine Çoryan merkezi onun da bozulduğu haberini...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 331

verdi. Bir taraftan Şıpka’yı aramakla meşgulken bir taraftan da Serasker Rauf Paşa’ya, çekilmekliğimiz için iş bu telgrafnameyi yazıp telgraf müdürünün yedine verdim:

Makam-ı Celil-i Seraskeri’ye

26 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli mabeyni hümayundan keşide buyrulan telgrafnamelerini bugün akşam saat on ikide Kara Karyesi’nde aldım. Bundan mukaddem gündüz saat sekizde düşmanın Hamitli⁸⁵² ovasına indiğine dair Veysel Paşa’nın varit olan telgrafi üzerine Otlukköyü’nden hareket etmiş idim. Düşmanın Şıpka Balkan’ını Ahmetli, Keçidere, Müflisler ve İsoh taraflarını tecavüz ettiğini – dün beni Otlukköyü’ne gönderdiğiniz

⁸⁵⁰ Bih: O, onu, ona, ondan, onunla.

⁸⁵¹ İskat: Düşürmek, düşürülmek, hükümsüz bırakılmak.

⁸⁵² Hamitli: Bugün Edirne iline 55 km uzaklıkta olan bir muhacir köyü.

cihetle- sizden mukaddem haber alamayacağım tabiidir. Şıpka'da ki askerimiz, düşman Kazanlık'ı zapt eder ise orada duramaz. O askerın imkanı müsait olur ise Eski Zağra tariki ile doğruca Edirne'ye gelmesi ve olamaz ise Yeni Zağra ve İslimye tariki ile Edirne'ye çekilmesi ve Hainboğazı ve Ferdiç'de ki taburların dahi Keçidere ve İstanimaka ve Ahmetli'den çekilen taburlarla birleşip Yanbolu'ya tahaşşüdü iktiza eder ve Kazan mevki dahi sebat edemez ise oradaki on taburumuz Yanbolu'ya çekilmelidirler. Bu halde Yanbolu'da otuz taburdan mürekkep teşekkül edecek bir fırka İstanbul üzerine yürüyecek olan Rus fırkalarının hareketına nezaret eder. Otlukköy ve Kapıcık ve Samakov fırkalarının ise – artık eğer düşman sahihan Kazanlık ovasına girdi ve Keçidere'den geçti ise- mevkilerinde sebatlarında hiçbir mana kalmayıp şimdi bizim için yapılacak iş hemen bu taburları Pazarcık'a toplayıp Edirne ile Filibe arasına girmekte olan düşmanla bir meydan muharebesi etmektir. Vakıa Edirne'ye azimet çıkıranem emri buyrulmuş ise de bu akşamdan taburlara celb emri versek ancak dört güne kadar Pazarcık'a ictima edebilirler ve buradan bir günde de Filibe'ye gidilir ve Filibe'den Edirne'ye ancak yedi günde varılabileceğinden hasılı bizim Edirne'ye vusulümüz on üç, on dört güne mevküfdür. Düşman ise eğer Şıpka'dan geçer ise bizden evvel Edirne'ye dahil olur ve Edirne'deki kuvvetimizi terk edip de payi tahta yürümesi bahsine gelince: düşman kuvve-i askeriyeden hali olan derseadete otuz kırk tabur gönderse kafidir. Onun için biz Edirne'ye gelsek bile İstanbul tahtı emniyete alınmış addolunamaz. Hasılı şimdi Otlukköy ve Kapıcık ve Samakov cihetlerindeki taburlarımızın Pazarcık'a...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 332

sûrat-i celb ve cemilerinden ve hasıl olacak kuvvetle düşmanla bir şiddetli çarpışmaktan başka bir çare kalmadığından serian oralardaki taburlarımızın celbleri için emir verilmesi müntazırdır.

27 - Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tatarpazarcık'ı telgrafhanesine gece saat üçte nüzül ettiğim halde Çekmece telgraf merkezinin münasebetsizliği üzerine İstanbul hattı alınamayıp ancak saat dörtte telgraf müdürü telgrafname-i mezkurü keşide edebildi. Şimdi bu telgrafnamede evvela bana isnad edilen sabıka malumatı, delaili ile ret ediyorum. Saniyen Şıpka'da ki askerın sebatı imkansızlığını arz ile Eski ve Yeni Zağra tariklerinin biri ile Edirne'ye ri'catini ve Hain ve Ferdiç Boğazları ile Keçidere, İstaraga, Ahmetli ve Kazan'da ki taburların da Yanbolu'ya tecemmuını arz ve tasvip eylerim. Otlukköy, Kapıcık, Samakov ve civarındaki taburların da

Tatarpazarcıkı'na cemıyla Edirne ile Filibe arasına girmekte demek olan düşmanla bir meydan muharebesinin tabi'ıl vuku olduğunu bildiriyorum ve bu havalideki taburların Edirne'ye merkezlenmesi inde'l-hesap on üç, on dört güne mevkuf olduğu halde Şıpka'dan geçen düşman bizden evvelce Edirne'ye girer diye keramet gösterircesine tasvir-i hakikat eyliyorum ve en nihayet; Otlukköy, Kapıcık ve Samakov cihetindeki taburların sürat-i celb ve cemiğlerinden ve hasıl olacak kuvvetle düşmanla şiddetli bir çarpışmaktan başka çare yoktur diyorum. Bu telgrafnameyi yazdığım sırada görünüyor ki Edirne'ye cemı kuvvet edebilmekten ve Balkan hattındaki kuvayı müteferrikayı merkezlendirmek imkanından artık me'yüs olmuş ve gaile-i harbiyenin en feci ve vahim günü tegarrup ve hulul ettiğine zehaben yalnız düşmanla bir şiddetli çarpışmayı arz ve tasmim eylemiş idim. Ben merkezi hudutu kumanda olan Edirne'de bulunmak şöyle bir gün için istediğim halde o fırsatın elden çıkmış olmasından Ruslar'ın bila mani İstanbul'a kadar geleceğine cezm ve hüküm etmekte idim. Hatta bunun için idi ki, İstanbul'un nasıl olsa Ruslar'ın tahtı tehdidinde kalacağını mübalağatsız bir lisanı teessür ile söylemiş idim.

Serasker Rauf Paşa'ya yazdığım sureti mezkûr telgrafname ile iktifa edemeyip, şayet yine zihni hümayunu tağlit ederler de ricat emri ehemmini te'hir ederler diye mabeyni hümayun cenabı mülükaneye dahi gece saat beşi çeyrek geçerek bir telgrafname yazmış idim ki sureti budur:...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 333

Ma-beyn-i Hümayun Cenab-ı Mülükaneye

Dün gece saat onda mabeyni hümayundan Serasker Paşa bendeleri imzasıyla çekilen telgrafnameleri – Otlukköyü'nde bulunduğum cihetle- bugün akşam saat on ikide alabildim ve kolunuzca düşman Şıpka hattını yarıp Kazanlık'ı istila eylediği halde artık Otlukköy, Kapıcık ve Samakov muhafazasının ehemmiyeti kalmayacağından buralarda bulunan taburları cem ile düşman ile Edirne ve Filibe beyninde bir meydan muharebesi edip son bir kere daha çarpışmaktan başka çare mutasavver değildir. Maa-ma-fih bizim buradan toplanıp Edirne'ye gitmekliğimiz on üç, on dört güne mevkuf olup düşmanın ise süvarisinin kesreti ve maa-ma-fih gideceği tarikin buraya nazaran daha aksariyyeti hasebi ile daha evvelce Edirne'ye dahil olabilmesini tahmin eylediğim gibi Serasker Paşa bendelerinin telgrafnamesinde Keçidere ve Ahmetli cihetlerinden dahi düşmanın külliyetli geçtiği haber verildiğinden ve o cihetten geçen düşmanın veçhe-i taarruzu İstanbul olmak lazım

geleceğinden bizim onlara yetişebilmekliğimiz bütün bütün mümkünsüzdür. Demincik Serasker Paşa hazretlerine yazdığım vecih ile Hain, Ferdiç, Keçidere, Demirkapı, İsteraka, Ahmetli ve Kazan kuvvetleri Yanbolu’da ihtişad edebilirse otuz taburdan mütacavez bir fırka teşkil etmiş olacaklarından onlar İstanbul’a müteveccih fırka-i taarruziye-i ağdayı takip edebilir ve bizim cem edeceğimiz taburların Edirne’ye müteveccih düşman ordusuna ve arz ettiğim fırkanın İstanbul’a müteveccih düşman kuvvetine vuku bulacak müsademesi bu muharebenin en son müsademesi olacağını keşfe dahi delalet-i garaib⁸⁵³ ile ictisar ederim. Ferman zatı şevket semat efendimiz hazretlerindir.

28 –Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Bu telgrafnamemde yine evvela, Şıpka’ca düşmanın bildirilen taarruzundan Kanun-ı evvel’in yirmi yedinci günü akşamı saat on ikide haber aldığımı ve bu taahhhura da Otlukköyü’ne gönderilmek kaziyesi sebebiyet verdiğini işrab ve ifham ettim. Ve saniyen Otlukköy, Kapıcık ve Samakov cihetlerinin badema ehemmiyeti kalmayacağından buralardaki kuvvetlerimizi hemen cem ile Edirne ile Filibe arasında bir meydan muharebesi etmekten başka yapacak bir şey kalmadı diyorum. Salisen düşmanın süvarisi kesir ve Şıpka’dan ilerlediği halde tarik-i istilası bize nazaran daha kesir⁸⁵⁴ olduğundan bu cihetteki...

Umdetül Hakayık Sayfa 334

askerin Edirne’yi Ruslar’dan evvel tutamayacağı gibi Keçidere ve Ahmetli’den geçen Ruslar’ın hareketi tekaddümiyyesine hiçbir mani olmadığını arz ettim. Ve bu hatırate karşı Hain, Ferdiç, Keçidere, Demirkapı, İstenimaka, Ahmetli ve Kazan kuvvetlerinin Ahmetli ve Keçidere’den geçerek İstanbul cihetine müteveccih olan düşmanı karşılamayı ve Tatarpazarcık’ı havalisinde cem edilecek taburlar ile de Edirne cihetine gidecek düşmanı çarpmayı bir tedbiri naçari⁸⁵⁵ olarak gösteriyorum. Benden bir vechi meşruh istifsar name-i telgrafiye mezkur ile beyanı mütalaa intizarında bulunan İstanbul erkan-ı kumandası bi’z-zarure Kanun-ı evvel’in yirmi yedinci günü bir cevap alamayıp; cevapname-i telgrafiye mezkûr ise yukarıda söylediğimiz vecih ile yevmi mezkûr akşamından sonra ve gece saat dörtte çekildi.

⁸⁵³ Garaib: Tuhaf şaşılacak şeyler.

⁸⁵⁴ Kesir: Çok bol, kesret üzere olan, türlü, çeşitli.

⁸⁵⁵ Naçar: Çaresiz, elinden iş gelmeyen, mecbur kalmış olan.

Şıpka kolordusu bu vecih ile bir taraftan Kanun-ı evvel'in yirmi yedinci günü Ruslar'a teslimi silah için hazırlana dursun İstanbul erkanı kumandası beyninde o gün teşettüt-ü ârâ⁸⁵⁶ hasıl olarak, ekalliyet⁸⁵⁷ ve ekseriyet itibarı ile ikiye inkisam eden erkanı mezkure âtizzikir kararnameleri verdiler:

Ekalliyetin kararnamesi

Rusyalılar'ın Şıpka ve civarından kuvve-i külliye ile tecavüze ve Edirne'yi tehdide teşebbüsü ahvali harbiyeyi biğayet ağırlaştırmış olduğundan bâ-irade-i seniyye bu gece hane-i aciz de ictima eden meclis-i vükelada zat-ı vâlâ'yı sipehsalarları dahi hazır oldukları halde icra kılınan müzakeratın neticesinde; çünkü devlet-i aliyyenin teşebbüsâtı hariciyesi her ne şekil ve derecede olursa olsun düşmanın bu suretle me hacime-i şedidesine karşı tedabiri askeriyece en son mertebede ne yapılmak lazım gelir ise onu bila ifate-i vakit mevkı-i fiğle getirmek farz-ı ayn⁸⁵⁸ olduğu misilli devletli Süleyman Paşa Hazretleri'nin işâratından ve tebliğâtı seraskerilerinden anlaşıldığı üzere Samakov ve Pazarcık cihetlerinde ve Şıpka istihkamatıyla Hain Boğazı ve Kazan taraflarında mevcut askerin miktarı iki yüz tabura varıp bunun kısmı azamını müddet-i kalile zarfında Edirne cihetine geçirmek ve orada bir hattı kuvve-i müdafaa teşkiliyle muhatarat-ı melhuzayı def etmek imkanı devletli Mehmet Ali Paşa Hazretleri'nin tebliğâtıyla dahi karini istidlal olduğundan ve buna muvaffakiyet halinde devletçe arzu olunan musalahanın şeraitını tahfif ve tağdile ve biraz vakit kazanmaya medar olacağı dahi müsellim bulunduğundan cihet-ı feniyyesi ve suret-i tabiye ve idaresi heyet-i askeriye...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 335

ait olmak üzere gerek Balkan'ın bir tarafında ve gerek Tuna vilayeti cihetinde mütehaşşit kuvayi askeriyyenin sürat-i kamile ile bu yolda yani Edirne ile payitahtın muhafazası emri mefruzunda istihdamı için her nevi tedabir ve teşebbüsâtı askeriye ve heyeti harbiyyenin ona göre intihab⁸⁵⁹ me'muriyeti kat'ıyye-i devletleri kararı mahsusu müzakerat icabından olduğu beyanıyla tezkere. 4 – Muharrem- 95

⁸⁵⁶ Teşettüt-ü ara: Fikir dağınıklığı, kargaşası.

⁸⁵⁷ Ekalliyet: Azlık, azınlık, bir ülkede hakim unsurların dışında kalan ve ekseriyet teşkil etmeyen etnik varlıklar.

⁸⁵⁸ Farz-ı Ayn: Allah'ın teker teker her müslimanın yerine getirmesi lazım gelen emri.

⁸⁵⁹ İntihab: Seçme, seçmek, ayırıp beğenmek, ihtiyar ve amade etmek.

Ekseriyetin Kararnamesi

Çünkü düşmanın teşebbüsâtı vakıası Balkan'ın bu tarafındaki fırka-ı askeriyemizi mevakı-i müttehızede tevgıf ile bi-muhaba⁸⁶⁰ ilerlemek maksadına mübteni görüldüğünden ve şu hareketin neticesi Edirne'nin ve bilahere ve payitahtı devletin muhatara-i harbiye içinde kalmasını mücip olacağından meseleyi geldiği yere bağlayıp bitirmek mülahazasınca, tevessutu kabul eden İngiltere Devleti'ne tebliğ olunmak üzere Londra sefaretine bir telgrafname testir olunarak mealinde düşmanın şu suretle olan tehacümü devlet-i aliyyeyi terki muhasamayı ve benaberin doğrudan doğruya Rusya'ya müracaatla işi bitirmeye mecbur edeceğinin katıyyen bildirilmesi hatıra olarak dermeyeran kılınmakla bunun üzerine cereyan eden müzakerede Rusyalılar'ın galebe-i vakıaları neticesini kendilerince pek naniğ ve bizce gayet muzır bir musalaha ile istihsale sê-ı olacakları mertebe-i bedahatte bulunmasına ve diğer taraftan İngiltere vükelası beyninde bir çok ihtilafat⁸⁶¹ var iken daha yakında bu tarafa mütemayilül⁸⁶² efkar olanlarının ittihadı hasıl olmakla başlamasına nazaran devleti müşarun-ileyhaya öyle bir tebliğin icrası mevcut olan tevassut maslahane rabıtasını bil'külliye kırmak demek olacağı gibi ol halde Rusyalılar'a bila vasıta olunacak müracaat dahi mehaliki azimeyi davet edeceği ve harbin devamından korkulan şeyleri kolayca meydana getireceği ve meahiz⁸⁶³ İngiltere vükelası mütareke şeriatı hakkında Rusya Devleti ile icra ettikleri muhaberat üzerine müzakere ile meşgul olup bugün yarın; belki birkaç saat sonra Londra'dan cevap alınacağı mülasebetiyle hatıra-i maruza tarafına gidilmek caiz olamayıp bulunduğumuz hale göre yapılacak şey tedabiri askeriyece en son derecede mukavemet ve sebat ve müdafaaya hasr-ı niyetle Edirne taraflarının muhafazasına müseraat kılınması ve o tarık ile düşmanın hareketine, imkan müsait olduğu kadar sekte verilerek metanetle vakit kazanılması sureti idiği müttefikan irad olundu.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 336

Bu yolda hatırlara gelen teşebbüsât esasen daire-i askeriyenin vezâifine müteallık olup gerek kumandaca ve gerek ve tabiyetül ceyş maddelerince heyet-i müşavere-i harbiyenin karar-ı kat'ısı ile hareket olunmak lazım geleceği yani heyet-i mezkurede hemen bir müzakere müdafaai ağda için müseraeten davranılması imkanı maksat olduğu halde bunun turuk ve

⁸⁶⁰ Bi-muhaba:Çekinmeksizin, çekinmeden, sakınmadan.

⁸⁶¹ İhtilafat: Ayrıklar, uymayışlar, uymamalar, anlaşmazlıklar, ayrırılıklar.

⁸⁶² Mütemayil: Temayül eden, meyillenen, istekli görünen, gönlü yatmış, taraftar, görünen,yönelen.

⁸⁶³ Meahiz: Birşeyin alındığı, çıktığı yerler, kaynaklar.

vesaili kararlaştırılıp merkezi fiğle isal olunmak üzere makam-ı seraskeriye tebliğat-ı katıyye ve seria icrası icap eyleyeceği dahi tezekkür kılındı. Ve fakat bu suret hakkında beynel hızar ittihad-ı efkar hasıl olamayıp bazı re'yleri düşmanın hareket-i hazırasındaki sürate karşı bil müseraa Edirne istihkamatını tutmak için ilerideki kuvvetlerin ve daha sair yerlerde bulunan taburlardan lüzumu kadarının celbi gibi müfredatı maslahata taalluk ederek diğer re'yer ise işin bu kadar müfredatına girişmek müzakerat ve malumat-ı askriyyeye mevkuf ve kumandaca ve tertip ve sevki askerce yapılacak tedabirden daire-i askeriye mesul olduğundan yalnız maksad-ı asli olan sebat ve müdafaa kaziyesinin tebliği ile tertibat ve sevkiyatı askeriye'nin makamı seraskeriye tefviz ve tevdiğ tarafında bulunmakla bu iki surete tevfi kan başka başka tezkere müsveddeleri kaleme alınarak sureti ahireye zahip olan ağrada ekseriyet hasıl olmuş ve müsveddeler gerek ekseriyet ve gerek ekalliyet tarafından imza olunup ekseriyetle kabul olunan müsvedde mucibince tarafı sipehdariye tezkere yazılmıştır. Ve bu karar sırasında mütareke maksadını tacile medar olmak ve İngiltere vükelasına tebliğ olunmak üzere düşmanın tecavüzatı tehdidanesini havi; ittifakı ağra ile Londra sefaretine bir telgrafname keşide edilmiştir.

Vaktaki düşman asıl kuvve-i taarruziyesini Orhaniye ve Kamerli ve Sofya üzerine yığmaya başladı. En büyük müşkilat o cihetlerin ahvali askeriyesinde görülüp binaen-aleyh inzar-ı ehemmiyetin dahi o taraflara hasrı lazım geldi. Bu babta ciheti mezkure mevaki askeriyesi ile ma-beyn-i hümayun meyanında cerayan eden muhaberat pek çok izahatı mühimmeyi ahvi olmakla bir vechi âti aynen derc olundular.

Şimdi şu iki kararname mutalaa kılınmakta birincisi: Balkan'ın beri tarafının yani hattı müdafaa muhafızları namıyla Kazan'dan Samakov'a kadar mevaki-i adideye tabiye edilen taburların ve Tuna vilayeti cihetinde nihayet Ruscuk ve Silistre ve Şumnu ve Varna kala'yı erbaasının muhafazası için terk edilen taburların Edirne ile İstanbul'un muhafazası emrinde istihdamını ifade ediyor. Şu halde Balkan'ın beri tarafındaki taburların Edirne'ye ve Tuna vilayetindeki taburların İstanbul'a temerküz⁸⁶⁴...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 337

ve tehaşşüdü isteniyor. Bu kararname elhak muvafık hal ve maslahat olup, Şıpka felaketinin zuhuru emareti akabinde ahkâmının dakikası dakikasına icra ve sürat ifası la-

⁸⁶⁴ Temerküz: Merkez tutma, toplanma, birikme, yığılma.

büdde ve farizadan idi; lakin dikkat olunuyor mu ki, bu kararname Serasker Rauf Paşa'ya hitaben yazılmış ve “her nevi tedabir ve teşebbüsâtı askeriye ve hey'at-ı harbiyenin intihab ve tağyinine memuriyeti kat'ıyyeyi devletleri kararı mahsus müzakerat icabındandır” denip; üzerine baş kumandanlık vazayifi tahmil kılınan ve kendisine “mesulü müstekilsin” denilip durulan bu aciz ke-enne⁸⁶⁵ Serasker Rauf Paşa'nın bir maıyyet memuru gibi telakki ve kabul edimiştir. İkinci kararname o gün veya ertesi gün ve belki birkaç saat sonra İngiltere Devleti tevassutu ile mütareke ve münakıd olacağı ve binaen-aleyh yazılacak şeyi tedabiri askeriyece en son derece mukavemet ve sebat ve müdafaaya hasrı niyetle Edirne taraflarının muhafazasına müsareat kılınması ve o tarık ile düşmanın hareketine imkan müsait olduğu kadar sekte verilerek metanetle vakit kazanılması suretidir diyor. Zaten kararname-i evvel heyet-i vükela ekseriyeti ile ret edilip bu kararname-i sani mamülün bih tutuldu ve onun üzerine mütareke namıyla orduyu hümayun ve bil cümle ahali-i islam üzerine bir son vehamet daha celb ve davet edildi.

Şimdi İstanbul erkanı kumandasının müttfekekan verdiği kararname-i tali mütalaasından, Kanun-ı evvelin yirmi yedinci günü akşamından sonraya kaar hattı müdafaatutmak fikri mezkur saltanatça sürat-ı katayada matlub ve mültezim idi; lakin benim Tatarpazarcık'ına gelib, 27 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnameyi o günün akşamından sonra, gece saat dörtte kemal-i ehemmiyetle vererek ricat emrini istemekliğim üzerine acaba İstanbul erkan-ı kumandasınca hattı müdafaayı tutmak fikri kesbi za'f⁸⁶⁶ ve vahin⁸⁶⁷ ettiği zan olunur? Haşa! İşte saat dörtten saat beş buçuğa kadar ricat emrinin vüruduna müntazır idim. O sırada idi ki Şakir Paşa'dan bir yaver gelerek pişdarlarının Karalar karyesine geldiğini ve Otlukköyü'nün terk edildiğini haber verip askerin nereye konacağını sual ediyor idi. Anlaşıyor ki, daha Otlukköyü'nden hareketim hıyninde verdiğim ricat emrini Şakir Paşa hemen icraya başlamış; bu mertebe süratle Tatarpazarcık'ına tekarrup eylemiş, lakin Samakov, Otlukköyü'nden mevkiân daha haylice beîd olduğundan ve hususiyle Tatarpazarcık'a vüsulümden sonra çıkardığım yaver daha bit'tabiğ yolda bulunacağından Samakov mevakinini henüz tutan Sofya ciheti asakiri o gece tebdil-i nukat etmemişler idi. Garibi bu ki, Samakov ile Tatarpazarcık'ı arasında hattı telgrafi yok idi. İstanbul...

⁸⁶⁵ Ke-enne: Sanki, güya, gibi benzeri.

⁸⁶⁶ Za'f: 1.zayıflık, kuvvetsizlik, arıklık. 2. Meyil, gönül akışı, bir şeye duyulan aşırı istek.

⁸⁶⁷ Vahin: Zayıf (kimse).

veyahut Gelibolu vasıtasıyla ve Selanik tarikinden Samakov ile muhabere edilmekte idi. Muahharan Ruslar'ın Debrete⁸⁶⁸ ile Samakov arasını kat etmeleri üzerine bi'z-zarure yaveran vesatatiyla Samakov ile teatyi muhabere mecburiyetinde bulundum.

Velhasıl artık ilca-i hamiiyet ile ve her mesuliyeti üzerime alarak bila emir Otlukköy ve Samakov fırkalarına ricat evamiri vermiş ve Şıpka'ya da bu emri isal çaresi ile uğraşmakta bulunmuş idim. Hatta Otlukköy fırkası Tatarpazarcık'ına üç saatlik bir mesafeye kadar tekarrup eylemiş olduğu bir sırada ve gece saat beş buçukta Rauf Paşa'dan iş bu telgrafnameyi aldım:

Pazarcık'da Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Rusya Devleti ile karargir olan mütarekenin yani terk-i muhasamatın⁸⁶⁹ tarafeyni muharebeyn kumandanlıkları beyninde hemen icrası hususuna irade-i seniyyeyi cenabı padişahi şeref-sünuh ve sudur buyrulmuş ve keyfiyeti devlet müşarun-ileyha tarafından kendi kumandanlarına dahi işâr kılınmış olmakla mezkur kumandanlar tarafından tayin ve iğzam kılınacak memurların esami ve sureti memuriyetleri Rusya baş kumandanlıkları tarafından kumandanlarımıza başkaca bildirileceğinden iktizayı hale göre usulü vecih ile tarafınızdan dahi Rusya kumandanlıklarına müracaat olunması ve bu babta edilecek müracaat ve mükaleme⁸⁷⁰ için bir beyaz bayrak keşidesi ile bir nefer borazan ve bir de lisana aşina zabitin ilzâmı lazım geleceğinden ona göre icabının icrası ve lazım şeraiti diğer telgrafname ile işâr kılınacağından şimdilik yalnız tarafeyn-i muharebeyn askerinin bulundukları mevkilerde ikametle terki muhasamat olunması beyan olunur.

27 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Bu telgrafname hülâsa olunduk da “Rusya Devleti ile karargir olan mütarekenin tarafeyn kumandanlıkları beyninde icrası hususuna irade-i seniyye taalluk etti; şimdilik yalnız tarafeyni muharebeyn askerinin bulundukları mevkilerde ikametle terki muhasamat olunması beyan olunur“ diyor. Asakir-i osmaniye'nin bulunduğu mevaki neresi idi? Başlıca Otlukköy

⁸⁶⁸ Debrete: Pirlipe, Manastır vilayeti.

⁸⁶⁹ Muhasamat: Düşmanlık.

⁸⁷⁰ Mükaleme: 1. Konuşma, 2. Antlaşma (devletler arasında).

ve civarı ile Samakov ve havalisi idi. Ben ise ricat ettireceğim sevdası ile o mevakiden Otlukköy cihetini tahliye ettirmiş ve Samakov'a da emir göndermiş idim. Hıyni mütarekede her devletin asakiri tahtı ihatasında ne miktar arazi var ise ehemmiyeti siyasiye ve politika ve harbiyesinin de o nisbetle kuvvetli...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 339

olması tabii bulunmasına nazaran şu ricat emrini vererek bir çok kıtaat-ı araziyi elden çıkarmış olduğumdan dolayı bir büyük hata etmiş olduğuma da pek ziyadece mütelaşi⁸⁷¹ ve mustarip oldum. Derhal o gece bir müfreze göndererek terk ettiği nukatı tutmak ve bi-tekrar geriye dönmek için Şakir Paşa'ya emir isal ettiğim gibi mütareke telgrafının da bir suretini gönderdim. Samakov'a gelen Osman Paşa'ya dahi evvelce gönderilen ricat emrinin hükmü kalmadığını ve mütareke emrini leffen; bir tezkere yazarak yazer-i mahsusa tevdian çıkardım ve Şıpka'ya da Hain Boğazı tariki ile bir zabıt çıkartarak yine mütareke emri telgrafisini isal ettim. Halbuki Şıpka teslimi silaha hazırlanmakta imiş. Şimdi bâ-irade-i seniyye inikadı mütarekeyi havi şu telgrafnameyi seraskeri yine bulunulan mevakide yani Kazan'dan Samakov'a kadar mümted hattı müdafaa nukatı üzerinde ikameti emrediyor.

Şimdi şuraya kadar verdiğimiz tafsilat ile zannederiz ki Şıpka kolordusunun terki mevki etmeyip hattı müdafaanın muhafazasına devam göstermesi ve en nihayet ki gün yine noktasını elden çıkarmaması ne gibi esbaba mübteni bulunduğunu anlatabildik.

Ya bize hakayik-i fûruş Ahmet Mithat Efendi Zübdet'ül Hakayık'ında bak neler alıp satıyor. Efendi müşarun-ileyh mücerred tağlitî izhan için kaleme aldığı tarihçesinin 479'uncu sahifesinde “daha Plevne ordusundan artık ümit kalmamaya başlaması üzerine Şıpka cihetinde gösterilen ehemmiyet mevki-i mezkurün ileride görülecek lüzumunu daha bir iki ay mukaddem izhar eylemişti” diyor da isbatı müddeâ etmek üzere mabeyni hümayun ile ol vakit Balkan kumandanlığında bulunan Rauf Paşa meyanında 6 – Teşrin –i evvel – 93 tarihi ile vuku bulan muhabereyi dermeyeran eyliyor. Yalancı adam unutkan olur diyorlar, söz bir kere asla, esase ve muvazeneye⁸⁷² müstenit olmayıp ağza geleni söyleyivermek siyagını aldırırsa doğru lakırtı gibi hatırdâ tekarrur edemezde onun için unutulur. 6 – Teşrin-i evvel 93 tarihinde Plevne ordusundan ümit kalmamak lakırdısı ortada bile yok idi. İşte yine 6 – Teşrin-i evvel

⁸⁷¹ Mütelaşi: Telaş eden, acele eden, aceleci.

⁸⁷² Muvazene: 1.İki şey, vezince, ağırlıkça birbirine denk olma. 2.Karşılıklı iki şeyin denkliği, uygunluğu 3. Gelir ile giderin bir gelmesi. 4. Kıyas, ölçü.

93 tarihinde Zübdet'ül Hakayık'ın 427'inci sahifesine derc ettiği ma-beyn-i hümayunun Osman Paşa ile muhaberatı ve keزالık tarihi mezkurde 428'inci sahifesine derc eylediği Orhaniye Kumandanı Şevket Paşa ile muhaberatı bu izahatımızın şahididir. İşte o gün şevket-meâb⁸⁷³ efendimiz Balkan kumandanıylada muhabere buyurmuşlar ve asakiri şahanelerinin hallerini istifsar eylemişler. Bunun...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 340

esas ı ise o tarihte Ruslar'ın Tuna şark ordusuna taarruz edeceği haber alınması üzerine bana vaz ı müdafaa ahzi emri verildi. Düşmanın bir defa daha Plevne ve Şıpka istihkamatına başlarını çarpıp zedelenmedikçe Tuna şark ordusunun hali müdafaadan çıkmaması meclisi askeri kararına mutaallık irade-i seniyye muktezasından olmasına ve 6 – Teşrin-i evvel tarihinde bir mucib-i karar Ruscuk ve Hezargrat cihetlerini vaz-ı tedafiye koymak için fırkaları hareket ettirdiğimi mabeyni hümayuna arz etmiş bulunmaklığıma binaen diğer orduyu hümayunların ahvali dahi taattufen⁸⁷⁴ istidnah ve sual buyurulmuş olmaktan ibarettir. Yoksa o tarihte merkezi saltanatça ne Plevne ordusu ümitsiz bir halde tanılıyor ve ne de iki ay sonra baş gösteren Şıpka felaketinin intaç edeceği ehemmiyeti hatırlara alınıyor idi.

İşte 6 – Teşrin-i evvel – 93 tarihinde, ki hiç de bu bahse taalluku olmayan bir muhabere-i seniyyeden tutturarak, safsata namesini teselsül ettiren Mithat Efendi “iş bu muhabere iktizasınca Şıpka cihetinin ikmal-i noksanına gayret olunduğu Sofya taraflarının ahvali askeriyesini ıslah için dahi teşebbüsâtı lazımda kusur edilmeyip ancak düşman hareketinde görülen istiğdat münasebetiyle ne kadar çalışılmış olsa hasmın Balkan'dan beri taraflara doğru mürurunu men edebilmek maksadının bi-hakkın temin edildiğine itmi'nan⁸⁷⁵ hasıl olabilmesi müşkil olmak mülabesesiyle bir de düşman Edirne ve İstanbul üzerine doğru yürüyecek olursa Balkan'ın öte cihetinde bulunan asakirin hiç bir şeye yaramayacağı bedihiyyatı evveliyeden görölmekten naşı Plevne elden gittikten sonra artık olanca kuvveti düşmanın Balkan'dan beri tarafa yürüyüp Edirne'ye doğru sarkabilmesi yolunu kapamak emrine hasretmek lazım gelmiş ve bu kaziye meclisi askeride dermeyan olunarak yedi re'yi bunun isabetinde ictima eylemiş ise de ekseriyeti ağra tasvip etmeyerek yalnız Şıpka ve Sofya'da ki mevcudun tecavüzü ağdaya kifayet edeceği re'yinde ekseriyet hasıl olmuştur”

⁸⁷³ Şevket-meab: Şevketin ait olduğu, şevketin bulunduğu yer, padişah.

⁸⁷⁴ Taattuf: 1.Esirgeme, 2. Acıma, merhamet etme, şefkat gösterme. 3. Verme.

⁸⁷⁵ İtminan: Emin olma, birine inanma, yüvenme, kat'i olarak bilme.

diyor. Şıpka'nın düçarı esaret olmasına noksaniyi ihtiyacı değil belki emir kumandaca göz göre göre vuku bulan nekayis ve hatıeti sebebi müstekıl olduğundan Ahmet Mithat Efendi'nin bu zemin ile mukaddeme tertibi ya birini tesahuben setri kabahat için veyahut vukufsuzluktan münbeistir deriz. Sofya taraflarının ahval-i askeriyesi, vaktile hılaf-ı re'yim olarak cem ve tahşit ve intizamsız denecek surette yığınak ediverilmiş olmakla ıslahı kabili imkan ve tasavvur değil idi ki gayretin bir semeresi görülsün ve gösterilen gayret ise yukarılarda...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 341

tafsil edilen bir çok muatebat ve muhatabattan ve en sonra da Müşir Safvet Paşa'nın akim⁸⁷⁶ kalan memuriyet-i nabugatından ibarettir. Düşmanın tecavüzatına gelince vakıa Ahmet Mithat Efendi'nin dediği gibi madem ki Plevne kuvveti elden çıktı; ne kadar çalışılmış olsa Ruslar'ın Balkan'dan beri tarafa mürurunu men etmek artık kabil-i tasavvure değil idi. Çünkü tarafeynin muvazene-i kuvası külliye muhtal olduğu gibi, Orhaniye'de mütehaşşit dirinti askerin o seyl-i istiğlaya karşı imkan mukavemeti dahi asla memül olunmuyor idi. Balkan'ın şimalinde yani Tuna şark ordusu askerini kısmen alıp da düşmanın Balkan'dan beri tarafa yürüyüp Edirne'ye doğru sarkabilmesi yolunu kapamak emrine hasretmek teşebbüsâtı ise segameti ile beraber mevkîi icraya konmuş ve hatta bu aciz işte o kuvvet ile beri tarafa geçirilip hattı müdafaa tutulmuş idi. Hakayıkı vukuattan esasen bî malumat ve gafil olan efendi-i müşarun-ileyhin 27 – Kanun-ı evvel tarihinde İstanbul erkan-ı kumandasının ekalliyet ve ekseriyet itabarı ile vuku bulan müteşettit⁸⁷⁷ arasını müşarun-ileyh saika-i bî vukuf ve temyizi ile fikri mezkur hakkında tehalüf vukuuna nisbet ederek “bu kaziye meclis-i askeride dermeyan olundu” demesi agreb-i garaibdendir.⁸⁷⁸

Şunu da söyleyelim ki bu tarihten bir hayli mukaddem meclis askeri bâ-irade-i seniyye lağvedilmiş ve onun yerine heyet-i müşavere-i harbiye ikame kılınmış idi. Erkan-ı kumandanın ihtilaf vakıı ise best ve tafsil ettiğimiz vecih ile Şıpka'nın yevm-i felaketi bulunan 27 – Kanun-ı evvel tarihinde hattı müdafaa üzerindeki askerin Edirne'ye tehaşşüt ve temerküzü veyahut hattı mezkur nukatını mütareke inikadına kadar muhafaza ve eldeki mevakı üzerinde sebat ve müdafaa ışıklarına mütaallık ve müstenid idi.

⁸⁷⁶ Akim: 1.Kısır. 2. Neticesiz.

⁸⁷⁷ Müteşettit: Tesettüt eden, dağılan, karışan, perişan olan.

⁸⁷⁸ Agreb-i garaib: Şaşılabak şeylerin en garibi.

Silsile-i vukuatı küllisi güzel idare etmek istediği lisana göre tensik eden Mithat Efendi sonra da kumanda erkan-ı müdahalesinin zapt-ı müzakeratından bahisle “bu yolda hatırlara gelen teşebbüsat esasen daire-i askeriye’nin vezâifine müteallık olup gerek kumandaca ve gerek sevk ve tabiyetül ceyş maddelerince heyeti müşavere-i harbiyenin müdafaa-i ağda için müsareate davranılması imkanı musaddak⁸⁷⁹ olduğu halde bunun turuk ve vesaili kararlaştırılıp merkez-i fiğle isal olunmak üzere makam-ı seraskeriye tebliğatı kat’ıyye ve seria icrası icap eyleyeceği dahi tezekkür kılındı. Ve bu suret hakkında beyne’l-hızar itthât-ı efkar hasıl olamayıp bazı re’ylar düşmanın hareket-i hazırasındaki sürâte karşı bil-müsarea Edirne istihkamatını tutmak için ilerdeki kuvvetlerin ve daha sair yerlerde bulunan taburlardan lüzumu kadarının celbi gibi müfredatı maslahata...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 342

taalluk ederek diğer re’ylar ise işin bu kadar müfredatına girişmek müzakerat ve malumatı askeriye’ye mevkuף ve kumandaca ve tertip ve sevk-i askerce yapılacak tedabirden daire-i askeriye mesul olduğundan yalnız maksadı asli olduğundan sebat ve müdafaa kaziyesinin tebliğı ile tertibat ve sevkiyatı askeriye’nin makam-ı seraskeriye tefviz ve tevdi tarafında bulunmakla bu iki surete tevfiķan başka başka tezkere müsveddeleri kaleme alınarak suret-i ahireye zahip olan ağrada ekseriyet hasıl olmuş ve müsveddeler gerek ekseriyet ve gerek ekalliyet tarafından imza olunup ekseriyetle kabul olunan müsvedde mucibince tarafı sipeh-dahi⁸⁸⁰ tezkere yazılmıştır ve bu karar sırasında mütareke maksadını tacile medar olmak ve İngiltere vükelasına tebliğ olunmak üzere düşmanın tecavüzatı tehdidanesini havi ittifakı ağra ile Londra sefaretine bir telgrafname keşide edilmiştir” diyor da 27 – Kanun-ı evvel tarihine taalluk eden bu bahsi tecahülen atlayarak 16 – Kanun-ı evvel tarihindeki Sofya ciheti muhaberatına nakl-i kalam ediveriyor. Nihayet 500’üncü sahifesinde “düşmanın Balkan’dan beri tarafa sevk edildiği asker cem’an yekün yüz tabura ancak baliğ olduğu ve bizim ise Edirne ve Şıpkı ve Sofya ve Filibe cihetlerinde iki yüz tabur kadar askerimiz bulunduğu münasebeti ile asakiri mezkure gerek Filibe taraflarında düşmanla bir muharebe-i muktaziyyeye teşebbüs etmiş ve gerek Edirne üzerine gelmiş olsa idi Ruslar’ın Edirne’den beri tarafa mürurlarını men’a muktedir olacakları kaviyyen ve kat’ıyyen ümit olunmakta idi. Ancak Sofya ve Filibe taraflarında bulunan orduyu düşman hat ve bihatve takip etmekle beraber daima hattı

⁸⁷⁹ Musaddak: Tasdik olunmuş, gerçekliğini resmi olarak yazı ile bildiren.

⁸⁸⁰ Sipeh-dari: Seraskerlik, başkomutanlık.

hareketin sağ cihetine teb'id için tazyikden dahi hali kalmadığı cihetle Süleyman Paşa'nın marıyyetinde bulunan yüz bu kadar tabur askerin münkasım olduğu fırkalar bir kaçır malubiyet vererek ve Edirne'yi tutturamayarak anca Gümülcine'ye doğru çekilebilmiş ve Şıpka ordusu ise bulunduğu mevkide bir sebatı beyhude ile vakit geçirip encam-ı kar⁸⁸¹ düşmana teslimi silah eyledikten Edirne istihkamatını muhafaza edecek elde asker kalmamış“ diyor. Şıpka'da ki Veysel Paşa'nın mucibi esareti olan sebatını, makam-ı acizi ile Ahmet Eyüp Paşa'nın 3 – Kanun-ı evvel tarihli muhaberesine aziv ve isnad etmek gibi bir muğaleta-i ebleh-firibane⁸⁸² ile hakikati tarihiyeyi pek de hainane halt ve tevlit ediyor ve “Şıpka boğazının müdafaasındaki sebat ve metanet neden neşet eylediği şu muhabere hükmünden anlaşılıyor“ diyerek Rauf Paşa'nın umum kumandanlığı ve mütareke emri vermesi ve benim makamı kumandaniden tebıdim gibi Şıpka kolordusuna teslimi silah ettiren esbabı müstekılleyi inzar-ı⁸⁸³ hakayıkcüyandan⁸⁸⁴ setir ve ihfa eylemek istiyor. Halkı aldatmaktan mütelezviz ve müntefiğ...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 343

olan Ahmet Mithat Efendi şuraya kadar zikredilen beyanat-ı hırafat-ı bünyan ile de kanaat etmeyip ”hulasa“ ünvanı ile 524'üncü sahifesinde “Plevne teslimi kaziyesinden sonra ... burada hıtam verildi.“ diye bir muhakeme-i ebleh feribane-i daha arz-ı inzar eyliyor. Mithat Efendi'nin sırrı benine tevfiik kabul etmeyin ve an aslin⁸⁸⁵ madde-i vahıdeden ibaret iken eşkali muhtelif ile parça parça şuraya buraya yazılan mezkur üç makalenin havi olduğu fıkaret anlaşılacak bir lisan ile nazarı erbabı mutaleaya arz olunduğunda İstanbul'da ki kumanda erkanı müdahalesi 27 – Kanun-ı evvel tarihinde Şıpka ve Tatarpazarcık havalisindeki askerin çekilmesi veyahut in'ikadı⁸⁸⁶ mütareke husulüne kadar hattı müdafayı muhafaza eylemeleri şıklarında mütahalif ârâ bulundukları ve ol babda müzakerat cereyan eylediği sırada erkanı mezkureden bazıları da “hattı müdafa'nın terkiyle Edirne'ye cem-ı kuvvet edilmesi veyahut hattı mezkurun müdafaı hakkında hatırladığımız hususat ve bu babdaki teşebbüsat daire-i askeriye müteallık vezaiftendir. Serasker Rauf Paşa'nın yanında bir heyeti müşavere-i harbiyesi var; gerek kumanda ve gerek sevkı'lceyşce heyeti müşavere-

⁸⁸¹ Encam-ı kar: İşin sonu.

⁸⁸² Ebleh-firibane: Aptal aldatırcasına.

⁸⁸³ İnzar:Geciktirme, sonunun fena olacağına dair haber vererek korkutma, intiharda bulunma.

⁸⁸⁴ Hakayık: Doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler, hakikatlar,gerçekler.

⁸⁸⁵ An-asl: Aslından, aslında.

⁸⁸⁶ İn'ikad: Münikid olma, bağlanma, kurulma, toplanma.

i harbiyenin kararı katisi ile hareket olunmak lazım gelir. Heyeti müşavere yani Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşalar müzakere etsinler ve netice-i mezkurelerinde müdafaa-ı âdâ için serian davranılmak imkanını tasdik ederlerse o halde bir merkeze yapışsınlar bize takdim etsinler bizde turuk ve vesaili kararlaştırılıp merkezi fiğle isal olunmak üzere makamı seraskeriye tebliğatı katıyye ve seria icra edelim“ demiş ise de Mithat Efendi’nin kavlince bu suret hakkında beyne’l-hızar ittihadı efkar hasıl olamamış idi.

Ey lakırdıryan muharrirleri!! Dilinize doladığınız ve bilmeyerek hedef lisanı taarruz ettiğiniz bu acizin şu kumandaya bir müdahalesi bile olduğu acaba İstanbul’da, hatıra olsun geliyor mu ve benim ol babta sert eylediğim efkar ve merkezi saltanatla vuku bulan sureti yukarılarda mezkur muhaberatım hiç mevzu’yu bahs oluyor mu? Halbuki 29 – Teşrin-i evvel – 93 tarihinde bana Rumeli Harp Orduları Umum kumandanlığı ünvanı verildiği sırada bâ-irade-i seniyye makamı seraskeri’den yazılan telgrafname de “düşmanı Balkan’dan tecavüz ettirmemeye ve Hüdangerde tecavüzü halinde de ilerletmemeye mevkuf olan tedabir ve harekatı askeriye sureti müttehize ve salime de bit-tertip vakit ve zamanıyla mevki-i fiğle konulmak üzere harekat ve tertibatı askeriye hakkında bundan böyle buraya müracat olunmayıp, tayin ve tadili hareket...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 344

münhasıran⁸⁸⁷ zatı samilerinin mesuliyet umumiyye-i devletleri tahtında cereyan edeceğinin sûy-i âlilerine⁸⁸⁸ tebliğine meclisi askeri kararı üzerine irade-i seniyye-i mülükane müteallık buyuruldu“ denmiş ve İstanbul’un ebvabı müdahalesi kain kamilen seda edilmiş idi. Re’yi mezkur sahipleri öyle deyeceklerine “Edirne’ye cem-ı kuvvet veyahut hattı müdafa üzerinde sebat gibi sarfı tedabir ve harekatı askeriye ve tayin ve tadili harekete taalluk eden hususat meclisi askerinin kararı üzerine müteallık irade-i seniyye hükmünce ve başkumandanlık sıfatı iktizasıncam Süleyman Paşa’ya ait vezaifdendir ve mes’uliyeti de ona racidir. Süleyman Paşa’ya yazılsın ne yolda rey ve tedbir ederse ona göre hareket eylesin“ dese idi oldukça iktizaya muvafık söz sarf etmiş olur idi. Maa-ma-fih daha evvelce re’yimi almak kadar munsif-ane⁸⁸⁹ davrananlar dahi bulunmuş ki Serasker Rauf Paşa 26 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamesinde “heyetce bu babda ki re’yiniz istifsar ve tacil olunur“ diyor idi.

⁸⁸⁷ Münhasıran: Hususi olarak (özellikle), sadece, yalnız olarak.

⁸⁸⁸ Suy-i ali: Yüce taraflarına.

⁸⁸⁹ Munsif-ane: İnsafıllıkla.

Hayf ki Rauf Paşa beni arz-u hal edebilecek mevki ve makamdan bâ-irade-i seniyye kaldırmış idi. Mithat Efendi müzakeratı meclis-i müdahaleyi hikaye ettiği sırada “bazı reyler düşmanın hareketi hazırasındaki sür’ate karşı bil-müsarea⁸⁹⁰ Edirne istihkamatını tutmayı ve bunun için ilerideki ve daha sair yerlerdeki taburların lüzumu kadarının celbi gibi “Edirne istihkamatı tutulsun ve Edirne’nin ilerisindeki asker geri alınsın gibi reyler vermek bizim vazifemiz haricidir. Ve bu yolda itayı rey etmek malumatı askeriye tevekkuf eder. Biz ise o malumattan bi-behreyiz⁸⁹¹ ve mesuliyet dahi daire-i askeriye racidir. Bizim maksadımız sebat ve müdafadır. Bu maksadımızı Serasker Rauf Paşa’ya tebliğ ve o maksadın husulü için tertibat ve sevkıyat-ı askeriye müşarun-ileyhe tevdi⁸⁹² ve tefviz⁸⁹³ ederiz“ demişler ve sonra da müttefikân cümlesi bu kararı imzakeş olmuşlar ve İngiltere sefareti seniyyesine de mütarekenin sür’atı inikadı için bir telgrafname keşide eylemişler. İşte ekseriyet kararnamesi ve bu derc edilen karar dahi bu zatın mahsulü ârâsı imiş. Mithat Efendi ikinci parçasında dahi “Rusların Balkanı tecavüz eden kuvveti yüz tabur ve bizim Edirne ve Şıpka ve Filibe cihetlerindeki taburlarımız iki yüz taburdur, bunlar Edirne’ye gelse veya Filibe taraflarında Ruslarla bir muharebeye tutuşsalar idi, Rusların Edirne’den İstanbul’a doğru mürurlarını men’a muktedir olacakları kaviyyen ve katıyyen ümit olunmakta idi“ diyor. Filhakika bu taburlar tasmimi vechile...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 345

Edirne’ye merkezlenebilse idi, Rusların böyle bir kuvve-i cesimeye arkalarını verip de İstanbul’a gitmesi hemen mümkünsüz idi. Şurasınıda söyleyeyim ki ekserisi müstahfızdan ibaret kalan bizim iki yüz tabur, sonra tahakkuk ettiği vechile sülûsan mevcutları firari olmasa ve miktarca taburlar tertibi tamları vechile dolgun bulunsa dahi Rusların adetçe yüz tabur addedilen kuvvetinden yine kıymet ve meziyyeti askeriyece pek dîn⁸⁹⁴ olmakla beraber öyle Mithat Efendi’nin dediği gibi düşmanın Balkanı mürur eden kuvveti yüz tabur olmayıp yalnız Ceneral Gurko’nun miktarı maıyyeti yukarıda verdiğimiz tafsilat mucibince, mevcutları dolgun yüz on dokuz tabur idi. Şıpka Kolordusunu tahtı esarete alan seksen tabur ile Toryan ve Ferdiç ve Keçidere ve Ahmetli geçitlerinden ilerleyerek Edirne ve İstanbul’a teveccüh eden

⁸⁹⁰ Bil’müşaraat: Acele ederek.

⁸⁹¹ Bi-behre: Behresiz, nasipsiz, mahrum, değersiz.

⁸⁹² Tevdi: 1. Bırakma, emanet etme. 2. Vedalaşma.

⁸⁹³ Tefviz: 1. İhale, sipariş etme, edilme. 2. Dağıtım. 3. Bir gayrimenkulü, bilinen bedeli karşılığında bir kimsenin üstüne bırakma. 4. Herşeyi Allah’tan bekleme.

⁸⁹⁴ Dîn: 1. Aşağı, aşağılık. 2. Alçak, soysuz kimse. 3. Altta, aşağıda.

Rus kuvvetleri ise bu hesap haricindedir. Kaviyyen ve katıyyen edilegelen bu ümidin boşa çıkmasına da Sofya ve Filibe taraflarında bulunan ordumuzu Rusların hatve-bi-hatve takip etmesi ve hattı hareketin sağ cihetine teb'ıyt için tazyikten hali kalmaması ve maiyyetimdeki yüz taburun münkasem olduğu fırkaların bir kaçır mağlubiyet vermesi ve Edirne'yi tutturamayarak Gümilcine'ye çekilmiş olması ve Şıpka Ordusunun bir sebatı beyhude ile vakit geçirip encam-ı kâr'ı⁸⁹⁵ düşmana teslimi silah etmesi hususlarını sebep olarak gösteriyor. Her nereden asakir-i şahane geri alınsa mademki Ruslar tecavüz emrini devletlerinden hamil ve taarruza memurdurlar, ric'at eden asakirimizin hareketını takip etmeleri tabiidir.

Eğer Şıpka hadisesi zuhur etmese ve Rusların cephe-i taarruzundaki turuk-u istilaiyeden Edirne'ye aksarı bulunan Şıpka Caddesi ele geçipde kuvve-i muhafazası da tahtı esarete düşme idi, Rusların orduyu hümayunu hatve-bi-hatve takip etmesi Edirne'nin tutulmamasını icap ettirmez idi. Şıpka Kolordusu esir olupta Edirne Caddesi Ruslara keşad olunduktan sonra, Rusları Tatarpazarcık ve Samakov'da bulunan asakir-i şahanedan evvelce Edirne'ye dahil olacakları, mukaddeme-i coğrafıyeyi okuyan rüşdiye çocuklarının bilebileceği bedihiyyattan idi. Mademki Şıpka ciheti elden çıktı ve Filibe ile Edirne beyni arkadan gelen Ceneral Gurko ordusu kollarına cevlangah⁸⁹⁶ oldu, bir tarafımı Rodop Balkanına vererek hattı hareketin sağ cihetinden harekete mecbur idim. Şıpka elden çıkıp şehri istila taraf taraf düşmana açıldıktan sonra, bir tarafında Ceneral Gurko orduyu cesimiyle takip olunan; ekserisi müstahfız ve nısfından ziyade mevcudu firari ordumuz kuvve-i gayri muntazamasının Edirne'yi tutamaması ve Gümilcine'ye çekilmesi zaruri...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 346

ve tabi idi. Maiyyetimizdeki yüz taburun münkasem olduğu fırkaların bir kaçır mağlubiyet vermesi sırf mübalağadan ibaret olup; tamamen mağlup ve münhezim olan yalnız Şakir Paşa ile birlikte bulunan üç livalık fırka ile, bir müddet müdafadan sonra terki mevki ile İskeçe'ye doğru neymi inhizam ile çekilen Fuad Paşa refakatinde kalan üç buçuk livalık bir fırka dır. Ve mağlubiyet dahi bir kaçır değil birer defadır. Bu hezimetlerine de âti de tafsili

⁸⁹⁵ Encam-ı kar: İşin sonu.

⁸⁹⁶ Cevlangah: Dolaşılan yer, dönüp dolaşma yeri, koşu, savaş yeri.

geleceği vechile verdiğim emre aleni vuku bulan muhalefetleri ve Kavala'ya çekilmek için Tatarpazarcık ve Filibe'de beyinlerinde müzakerat ve mukavelat-ı hafıyye sebgat etmiş olması ile beraber benden aldıkları talimat hilafına hareketleri sebebi müstekıl olmuştur.

Velhasıl Edirne'nin tutulamayıp Rusların İstanbul'a tecavüze ferce bulmasına Şıpka esareti ve mütareke meselesi sebebi müstekıl olduğu halde Mithat Efendi'nin bu hakikatten teami⁸⁹⁷ ederek Şıpka Kolordusunun esaretini keenne Filibe Tatarpazarcık'ında ki askerin ric'atinden sonra vuku bulmuş gibi göstermesi Zübdet'ül Hakayık'ının ne ayar ve kıymette ve ne sevdayı garaz ile kaleme alınmış olduğunu tebeyyün eder. Muharrir müşarun-ileyhin bu madde hakkında hulasa olarak derc eylediği bahis ise hele o kadar mugalata âmiz ve cahilanedir ki insan bu saçma köye ne deyipte itab⁸⁹⁸ edeceğini tayin eyleyemez. Mesela “evvela Plevne'nin teslimi kazıyyesinden sonra artık Balkan'ın o tarafında bulunan mevakı'yı askeriye'nin Rusyalı'yı beri taraflara hücumdan men edecek iktidarı kalmadığından ve Sofya ve Şıpka vesaire de düşmanın Balkandan tecavüzünü men edecek kuvvet dahi bulunmadığından Tuna Şark cihetinde ki askerin sülüsân'ı⁸⁹⁹ yerinde kalıp sülüsü'nün⁹⁰⁰ Şıpka ve Sofya taraflarına müsareat eylemesi için verilen ârâ-ı⁹⁰¹ saibe⁹⁰² ekalliyette kaldı“ diyor.

Bir kere verilen ve makamı kumandaniye tebliğ edilen rey ve kararda hiç Şıpka sözü olmadığı gibi Tuna Şarkından Balkanın berisine nakil edilecek askerin İzladı ile Sofya arasındaki mevakıya yerleştirilmeleri de cümle-i mukarratdandır. Bu halde Mithat Efendi'nin birde Şıpka'yı ilave etmesi keenne eshabı ârânın inzarı avamda tebriyesi için bir avukatlık demek oluyor. Hemde Tuna kuvveti kısmen tabakı kararı vechile Balkan'ın bir tarafına nakil edildi ve ârâ'yı saibe ile mağnun ettiği o reyi sekıym tamamıyla icra dahi kılındı. Ekalliyette kalıpta icra olunamadı demek bedaheten inkarı vekayi değil mi? Eğer icra olunmadı ise Tuna Şark taburları Sofya, Tatarpazarcık taraflarında neden bulunuyor? Ben Sofya'ya ve o havaliye niçin gittim? Fuad ve Sabit...

⁸⁹⁷ Teami: Görmezlenme, görmez gibi görünme.

⁸⁹⁸ İtab: Azarlama, tersleme, paylama, darılma.

⁸⁹⁹ Sülüsân: Üçte iki, üç kısımda iki kısım.

⁹⁰⁰ Sülüs: 1. Üçte bir. 2. Sikkenin üçte bir değerindeki madeni para.

⁹⁰¹ Ara: Mıtka, bölge, komşuluk, avlu, çıplak arazi.

⁹⁰² Saibe: Başı boş bırakılmış hayvan, deve, bir yerle, bir şeyle ilişkisi olmamak, yanlış yapmayan.

ve Reşit ve Azmi ve Mustafa Remzi ve Bekir ve Hasan Paşalar gibi Tuna Şark Ordusu erkanı Sofya ve Tatarpazarcık'ı havalisinde yalnız başına; serseri dolaşıyorlar mı idi? Beraberlerinde kumandanlarına raci askerleri yok mu idi? Mithat Efendi'nin ekalliyete nisbet ve isnat ve reyi saib ünvanıyla yadettiği bu rey, hilafı rey ve azmim olarak icra bulunduğundan idi ki Ruslar bi-mahaba İstanbul'a kadar geldiler. Sonra da “ekseriyet-i ârâ ile lazım gelen tedbirlerin ve ol babda edilen ihbarların zamanıyla icrasında muvaffakiyet hasıl olsa idi düşman öyle çend⁹⁰³ hafta tarafında Edirne'ye gelecek kadar sürate muktedir olamaz idi. Sofya, Pazarcık ve Şıpka'da Plevne gibi mukavemetler görür idi“ diyor da bu fikrinde musıyp olduğuna da Balkanı geçen düşmanın yüz yirmi taburdan ve bizim askerimizin iki yüz taburdan ibaret olduğu iddiasını delil olarak ityan⁹⁰⁴ eyliyor. Acaba Sofya'yı, Şıpka'yı, Pazarcık'ı Plevne yapacak tedbirler ve ihtarlar ne imiş de neden dolayı muvaffakiyet hasıl olmamış? Bunlar hep âmiyane sözlerdir.

Sofya, Plevne olamazdı çünkü vaziyeti mevkiyesi; tabiat arazisi müsait değil idi. Eğer muktedir kumandani ve Plevne askeri gibi müntazamda askeri olsa ve müddehır zehair ve mühimmatı bulunsa idi, Sofya, İzladı ve Etrapol'de miktarı kafi kuvvet bulunmak şartıyla Orhaniye ve Kamerli mevkileri; zamanına göre bir Plevne olur idi.

Şıpka, Plevne olamazdı. çünkü vaziyeti tabiiyesi Plevne gibi bir ordugahı müstahkem tesisine müsait değildir. Hele Pazarcık gibi sırf ova da ve etrafı açık bir mevkinin Plevne olabilmesini tahayyül adeta hayali hamdır. Bunlarla beraber Sofya, Şıpka ve Pazarcık mevkian Plevne'nin birer nazırı bile olamaz. Yine Plevne olmaları turuk-u ittisaliyesinin ve mühimmat ve zehair-i maverdinin⁹⁰⁵ mafuziyetiyle ve asakir muhafazasının Plevne muhafızlarını terkip eden kuvvet misilli güzide ve harp dide ve ekseri nizamiye ve redif efradından mürettep bulunmasıyla ve zamanın dahi Temmuz ve Ağustos ve Eylül aylarına rücu-u ve Rusya kuvvetinin şühür-u selase-i mezkure kuvveti derecesine tenzili ile olur idi. Yoksa etrafları kuvve-i kafiye ile muhasara-i kamile tahtına alındıktan ve mühimmat ve zehair kat edildikten sonra onlarda, Plevne gibi nihayet birer ikişer mah mukavemetle teslimi silah ederler idi.

⁹⁰³ Çend: Birkaç.

⁹⁰⁴ İtyan: 1. Getirme, getirilme. 2.Söyleme, bildirme. 3.İsbat.

⁹⁰⁵ Maverd: Gülsuyu.

Plevne'yi teşhir eden mevaddı re'siye Rusların cepheden hücum etmek gibi tekrarladıkları hatıyatı mütetabia⁹⁰⁶ ve kumandanın metanetiyle ümera ve askerin Sırp ve Karadağ muharebesinden avdet etmiş...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 348

harp dide ve nizamiye ve redif efradından mürekkep takımdan olması ve Plevne mevkiyi tabiiyyesinin bir ordugah müstahkem tesisine müsait bulunması ve Rusları, Plevne'de mütehaşşit asakiri hasredecek miktar kuvvetleri bulunmadıklarını muahharan derk⁹⁰⁷ etmeleri üzerine imdat vüruduna kadar harbi temdit zaruretinde bulunmaları gibi şeylerdir. Eğer vaktiyle Plevne tutulmayıpda oraya teveccüh eden iğtina Orhaniye'ye sarf edilse idi, o halde Balkan hattı müdafası sahihan Rusların geçemeyeceği bir suretle tutulur ve elde kalacak kuvvetle Şıpka'nın gerisindeki Kazanlık ve Karacadağ dahi na-kabili iktiham⁹⁰⁸ birer Plevne yapılarak düşmanın şehre istilasını set edilir idi.

Hakayık fûrûş müşarun-ileyh daha aşağıda dahi “Sofya tarafı asla mukavemet edemeyip fırkalar Rusya fırkalarının önü sıra la-yenkati-u⁹⁰⁹ ric’at eylediklerinden ve düşman fırkalarımızın sol tarafını görüp tazyik eyledikçe fırkalar Gümilcine’ye çekildiğinden düşmanın Edirne’ye doğru yolu açık kaldı“ diyor. Fünun-u mevcudedden her biri hakkında birer telif olduğunu mübahat edip Turan Efendi hazretleri bilmem hiç coğrafya okumamış mı ki düşmanın Edirne’ye doğru olan yolu Şıpka esaretinden dolayı hem pek kısa olarak açıldığı halde bu keşayiş tarik-ı Sofya’dan, Kamerli’den ric’at eden fırkaların tesiratına atfa kalkışıyor. Sofya ve Şehirköy ve Kamerli’den çekilen taburları Gümilcine tarafına çekilmeye mecbur eden sebep arkalarından takip edip gelen Ceneral Gurko ordusunun tesirâtı tazyikası olmayıp Rusların Şıpka’dan geçerek aksarı tarik olan Edirne rahı istilasını elde etmesi ve bilahere Gümilcine’ye ric’at mecburiyetinde bulunan fırkaların Edirne’ye olan hattı ric’atlerinin kat edilmesidir. Rauf Paşa’nın yahut İstanbul kumanda erkanı müdahalesinin hatıyetini setr için tahrik hame-i⁹¹⁰ ebleh feribane eden müşarun-ileyh, Şıpka kolordusunun derhal Edirne’ye doğru çekilip ve Edirne istihkamâtı içinde düşmana mukavemet hizmetinde

⁹⁰⁶ Mütetabi: Birbiri ardına gelen, peyderpey olan.

⁹⁰⁷ Derk: 1. Anlama, kavrama.

⁹⁰⁸ İktiham: 1. Göğüs germe, karşı durma. 2. Hücum etme, saldırma. 3. Hakir görme, küçük görme. 4. Güçlüğü yenme.

⁹⁰⁹ La yenkatı: Ardı kesilmeksizin, durmadan, hep.

⁹¹⁰ Hame: Kalem.

kullanılmayıpta etrafı bil-küllîye sarılınca kadar Şıpka'da tevkîf eylediğini ve bilahere teslimine mecburiyet gördüğünü en ziyade mucbi teessüf vukuatı harbiyeden ad ile orada Veysel Paşa'nın teslimi silah edinceye kadar lüzum sebatı da benimle Ahmet Eyüp Paşa'nın mültezimimiz olduğunu mezkur 3 – Kanun-ı evvel tarihli telgraf muhaberatıyla işhad ediyor. “Kadem galatrat sahih kenem ey hane harab“ mısrayı meşhurunun ma-sadak⁹¹¹ tamı olan bu saçma köy müteammidi müellife⁹¹² ne demeli bilmem! “Şıpka ordusu yerinde durup sebat mı etsin yoksa Edirne'ye mi çekilsin? “ diye 4 – Muharrem yani 27 – Kanun-ı evvel tarihinde ekalliyet ve ekseriyeti ârâ ile mazbata yayıldığını daha az evvelce yukarıda...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 349

söylediği ve Başkumandanlık makamına mücerret ileride tahmili mes'uliyet için getirilen bu acizin evvel ve âhir bu babda reyim istimağ kılınmadığı kendince de malum iken ve Şıpka esaretine merkezi saltanatın verdiği evamir ve ekseriyeti ârâ'yı havi ve müttefikân imzalanan mezkur mazbata sebebiyet vermiş iken bu hakayıktan tecahül⁹¹³ ile Şıpka esaretinden yirmi üç gün mukaddem ve Sofya cihetindeki asker henüz ric'at etmeksizin Şıpka tahliyesinin ademi mecaziyetine dair Ahmet Eyüp Paşa ile vuku bulan muhaberatımızı esareti mezkureye sebep göstermek müverrahlık⁹¹⁴ vazifesini sû-ü istimal ve belki de irtikabı cinayettir. Biçare Mithat Efendi Şıpka boğazının elden çıkarılmaması için Ahmet Eyüp Paşa muhaberesinde gösterilen ısrara bir tevil ve tevcihi ârâyurda Şıpka ordusu da Sofya taraflarından inen düşman ordusuyla dahi tazyik-i tam altına alınınca kadar boğazı muhafaza etmeye, kaide-i askeriyece mecburiyet olmasını bulabiliyor. Âferin! İdarenle bin yaşa! Sofya ve Kamerli ve İzladı civarlarında asker bulundukça Şıpka ordusunun imkanı muhafazasına çalışmak ve Edirne turuku istilasının aksarını düşmanın yedi istifadesine terk etmemek kavaidi harbiyenin bedihiyyatındandır. Lakin Sofya ve Kamerli ve İzladı kuvvetleri ric'ate başlayıp hususiyle Filibe ve Tatarpazarcık'ını tuttukları halde Şıpka Kolordusu dahi vaktiyle Balkan'ın ötesine taarruz için tutturduğum o mevakıyı terk ile Karacadağ Balkanına çekilmek ve Garp ciheti kuvvetleri hele Filibe'yi geçipde Tırnovi istasyonuna doğru takarrup eylediği halde onlar dahi kademe bi-kademe harben Edirne'ye veya Yanbolu'ya doğru ric'at eylemek muktezayı kaide-i harp idi. Lakin henüz Sofya ciheti taburları Tatarpazarcık ve

⁹¹¹ Ma-sadak: Tasdik edilen, olunan husus, uygun, tıpkı.

⁹¹² Müteammid: Bilerek, tasarlayarak yapan.

⁹¹³ Tecahül: Cahil gibi görünme, bilmemezlikten gelme.

⁹¹⁴ Müverrah: Tarihli, tarihi atılmış.

havalisinde iken Ruslar bir kuvve-i külliye ile taarruz eylediği halde Şıpka gibi tarafeyni açık ve çevirme hareketine müsait bir mevkide sebat etmek bilahere mahv ve esaretten başka bir neticeye müncer olamayacağından öyle bir vakitte Şıpka kolordusu hemen terki mevki ile Edirne'yi düşmandan evvelce tutmaya sarfı kudreti mümkün etmek dahi fenni harbin, erkani askeriye talim ve telkin ettiği feraizdendir.⁹¹⁵ Vakayı yanlış ve sırasız yazmakla tağliyat izhanı vazifeyi rediesini⁹¹⁶ ahdedar olan Mithat Efendi "Süleyman Paşa ordusu Gümilcine taraflarına doğru tebaut eyledikten ve Şıpka ordusu dahi teslimiyet gösterdikten sonra Edirne'nin müdafa ve muhafazasının ademi imkanı zehabı bir meclisi umumiye askeri karar ile orasının bit-tahliye Rusya'ya terkini icap eylemiştir" diyor. Müellif müşarun-ileyhin şu ibaresini okuyan bir adam evvela tahtı refakatıma ictima eden ordunun...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 350

Gümilcine taraflarına tebaut etmiş olduğunu ve saniyen de Şıpka ordusunun teslimiyet gösterdiği ve salisen de mezkur iki sebep ilcaatıyla Edirne müdafa ve muhafazasının ademi imkanına ekserisi, harp kaçkını olan ümerayı askeriyeden mürekkep İstanbul'da ki meclisi umuminin karar verdiğini zan ediyor. Halbuki cereyanı vukuat hiçde böyle değildir. Daha Süleyman Paşa ordusu namı verilen o asker Otlukköy, Kapıcık ve Samakov'da iken Şıpka Kolordusu esir oldu ve teslimi silah etti. Derhal Edirne'ye gitmek mecburiyetini hissedip de mabeyni hümayuna ve makamı seraskeriye feryatname telgrafi çeken bu aciz üç gün dahi mütareke-i kazibe bahanesiyle hareketten men ve tehir eyledim. Nihayet Kanun-ı evvelin yirmi dokuzuncu günü İzladı, Otlukköy, Kapıcık ve Samakov gibi mevkinin terkiyle Edirne'nin tutulması merkezi saltanattan emrolunması üzerine iki gün içinde ordunun bir kısmı âzamı Tatarpazarcık'ına ve kısmı bakisi de Filibe'ye tahaşşut ettiler. Kanun-ı saninin ikinci günü akşamından sonra cümlesi Filibe'nin yanında ictima eyledi. Lakin Kanunu saninin ikinci günü Şıpka'dan geçen Ruslar Misinli⁹¹⁷ İstasyonuna iki saate kadar yaklaştılar. Filibe'den İstanbul'a, Serasker Rauf Paşa'ya Edirne hattı ric'atinin kat olunmak üzere idğini ikinci günü haber verdim. Üçüncü günü Ruslar Misinli'yi istila ve hudut-u telgrafiye katı ve Edirne şimendifer hattının Edirne cihetindeki kısmı süflasını⁹¹⁸ zapt ve işgal ettiler. Bugün ise Ahmet Mithat Efendi'nin "Süleyman Paşa ordusu" dediği ekserisi dirinti askerden

⁹¹⁵ Feraiz: 1.Farz, Allah'ın emri. 2. Lazım, vacip, gerek. 3. Borç, vazife. 4.Mirasçılardan her birine düşen hisse, pay.

⁹¹⁶ Redie: 1.Kötü, fena; bayağı. 2.Azgın, vahim.

⁹¹⁷ Misinli: Günümüzde Tekirdağ'ın Çorlu ilçesine bağlı bir belde.

⁹¹⁸ Süfla: Daha, alçak, aşağı olan.

mürekkep kalabalık, Filibe önünden çekilmek dayesi⁹¹⁹ ile meşgul ve Gurko ordusu ile muharip idi. Kanun-ı saninin sekizinci günü Ruslar Edirne'ye dahil oldular. Refakatim kuvvetini münheziman çekilen fırkalarından Şakir Paşa'nın mevcut refakati Kanun-ı sani'nin dördüncü günü akşamından sonra ve Fuad Paşa marşıyetindeki asakir beşinci günü İskeçe'ye doğru dağılıp gittiler. Kanun-ı sani'nin ikinci günü Edirne hattı ricatinin kat olunduğu haberini almış idim. Beşinci günü akşamı dahi Şakir ve Fuat Paşalar, fırkalarının münhezimen dağıldıklarını bildirdikten sonra, İstanimaka'da kendi tahtı riyasetinde Müşir Safvet ve Ferik Sabit ve Bekir Paşalarla erkan-ı harbiye ümerasından mürekkep bir meclis akdi ile Edirne'ye gitmek emrini mevzuu bahs ettim. Netice-i müzekeratta bu kalilü'l-mevcut⁹²⁰ ve gayrı müntazam asker ile Edirne'nin tutulması imkansızlığına müttefikan karar verildikten sonra Kanun-ı saninin altıncı günü kısmen İstanimaka ve kısmen Tahtalı Boğazları tariki ile kuvve-i bakiye Gümilcine cihetine çekildi.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 351

Velhasıl muharebenin eyyamı ahire-i faciası İstanbul erkan-ı kumandasının sahaifi mahsulü olduğu halde bunların cümlesini hali mesaibi intihab kılınan bu bedbahta atıf ve tahmil etmekte Zübdet'ül Hakayık dahi kusur etmedi. Şimdi şuraya kadar verdiğimiz izahattan hattı müdafaa tutmak fikrinde olduğumu ve hattı müdafaa tutmak “heyet-i müşavere-i harbiye” namını alan Ali Nizami ve Mösyö Necip Paşaların ve bunların te'siri ile heyet-i vükelanın ve en nihayet teşkil ettikleri meclis-i umuminin netice-i mukarreratından⁹²¹ bulunduğunu ve Şıpka esareti ve mütareke faciası ve Edirne istilasası ve Ayastefanos'a kadar Ruslar'ın gelmesi hep İstanbul erkan-ı kumandası ile Serasker Rauf Paşa'nın mahsulü ictihadı ve hep hattı müdafaa tutmak fikri batılının netayici sahifesi idiğini delaili ile, muhaberatıyla; evrakı resmiyesi ile anlatmış idik. Devletin başına bunca mesaibi kıllet idraki veya ihaneti sevki ile getirmiş olan Serasker Rauf Paşa beni tahtı muhakemeye aldırıldığı tezkire-i resmiyesinde bu maddeler hakkında bakınız ne diyor: “Süleyman Paşa Tuna şark orduyu hümayunundan bu tarafa geçtiğinde Balkan orduyu hümayununu düşmandan vikaye⁹²² edemeyerek kaydı esre düçar etti ve yüz otuz taburdan ibaret mevcut marşıyetini idare edemeyerek tarumar eyledi” diyor ve yine vaktiyle heyeti müşavere-i harbiye erkanından ve

⁹¹⁹ Daieye: İçten gelen bir duyguyu teşvik edici hal.

⁹²⁰ Kalilü'l-mevcut: Mevcudu az.

⁹²¹ Mukarrerat: Kararlaştırılan şeyler, kararlar.

⁹²² Vikaye: Kayırma, koruma, esirgeme, herhangi bir hastalık için önleyici tedbir alma.

Tuna şarkından altmış tabur daha Plevne'nin sukutundan mukaddem İzladı ile Sofya arasına yerleştirilmesini rey ve tasvip ile mazbata yapan ve yaptıran iki zattan biri bulunan ve hılaflı azim ve re'yim olarak devleti iğfal ile Tuna şark taburlarını sü-i istigmal ettiren Mösyö Necip Paşa, muhakememize müdde-ı umumi tayin olunması üzerine bak ne yumurtalar yumurtluyor. Evvela ceride-i askeriye'nin birinci numarasında matbu ithamname-i evvelisinde:

“Vakta ki Plevne düşman eline düşüp Plevne’de muhasır bulunan düşmanın dokuz kolordusu seyyar haline girdikten maada Sırpıllar dahi ilanı harp eyledi, bit-tabi sureti muharebe başka renk aldı. Binaen ala zelik⁹²³ o zamana kadar ittihaz olunan sevkü’l-ceyş manevrasının tebdiline ihtiyaç tabii olup Osmanpazarın’da Balkan’ın Sırbıye hududuna garip geçit üzerinde bulunan balta Karlofça⁹²⁴ karyesine değin her noktada kuvvetsiz olan Balkan hattı müdafaasının müddeti medide müdafaa ve muhafazasına imkan müsaade etmeyeceği gelip göründü ve planın lüzumu tebdiline dair Şıpka ve Kamerli kumandanları tarafından ihtarat vukua gelmiş iken düşmanın görüldüğü tarafa yığınak etmek üzere öteden beri ihtiyat kılınan delik kapamak manevrasında müşarun-ileyh hazretleri devam ve ısrar eylediler.

Umdet’ül Hakayık Sayfa 352

Plevne’nin düşmesini ve Sırpıllar’ın ilanı husumet etmelerini müteakip artık elde kalan askerin muhatara izdiyat ve iştıdat etmeksizin demir yoluyla lüzumu hainde Edirne’ye ve Bolayır⁹²⁵ ve İstanbul istihkamatına çekilebilecek bir iki noktaya cemine çalışmak yani perakende askeri merkezlendirmek sevkü’l-ceyş kavaidinin en basit maddelerinden iken müşarun-ileyh bu dakikaya vukufuyla beraber her delikte dağılmış askeri toplamak şöyle dursun toplayacak yerde bilakis Plevne’nin esareti hasebi ile bil-münasebe bâlâda arz kılındığı vecih ile tezyidi kuvvete muhtaç olan şark ordusundan bil-ifraz toplu olarak yeniden gelmiş olan altmış taburu dahi Pazarcık ve Kapıcık derbendi ve Şehirköy taraflarına sevk ederek hem hattı harbin daha ziyade imtidadı ciheti ile fevkal hat perişanlığa ve hem de düşman karşısında ve Plevne’den gelip taarruz etmekte olan kuvvetli orduların tazyiki altında bulunan Şıpka ve Balkan kolordularını ihtiyatsızlık beliiyesine⁹²⁶ düşürmüştür” dedikten sonra hemen kısmı azamı müfteriyat ve müğaletat ve ekazib ve eraciften⁹²⁷ ibaret ve hılaflı

⁹²³ Binaen ala zelik: Bundan dolayı, bunun üzerine.

⁹²⁴ Karlofça: Sırbistan’ın kuzeyinde, Voyvodina’nın içinde yer alan tarihi bir kasabadır.

⁹²⁵ Bolayır: Edirne-Gelibolu vilayeti. (1865)

⁹²⁶ Beliiye: Felaket, keder, kasavet, tasa.

⁹²⁷ Ekazib ve eracif: Yalan ve uydurma sözler.

vakıg; bî-asıl ve esas bir takım müfredatı vekayı düzüp koştuktan sonra, “bu perişanlıkların sebep ve baysi müstekilli fevkalade ruhsatla baş kumandanlık mevkiinde bulunan Süleyman Paşa hazretleridir” diyor.

Ve beni, hattı müdafaa tutmak ve askeri Edirne’ye merkezlendirmemek ve Tuna şarkından geçirilen altmış taburu Pazarcık ve Kapıcık derbendi ve Şehirköyü’ne ve Sofya ve civarına sevk etmek ve Sofya’nın tahliyesinden sonra Şıpka kuvvetini Edirne’ye ric’at ettirmemek gibi hususlardan dolayı itham ediyor. Yine divanı harp reisi Semih Paşa, divanı mezkurün otuzuncu ictimasında şöyle bir sual irad ediyor:

“Plevne ordusu tamamen tahtı muhasara girip artık kurtulmak ihtimali de pek az kaldığı anlaşıldıktan ve orada bulunan güzide ordunun esaretinden sonra, düşman var kuvvetini Orhaniye Balkanı üzerine verip ve Sırp’ın da ilanı harp edeceği bedihi bulunup bunlara karşı o civarda kafi-i kuvvetimizde olmadığından, düşman Edirne’yi ve oradan payı tahtı tazyik ederek devleti aliyyeyi istediği şeraiti kabul ile musalahaya mecbur edeceği tehlikeleri göz önüne alınarak bunun vaktiyle mümkün mertebe defî çaresine dair heyeti müşavere-i harbiyenin bazı mutalaatı 20 – Teşrin-i sani – 93 tarihli makam-ı âliyi seraskeriden bâ-telgrafname bildirilmiştir ki onun dahi hülasası şudur:...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 353

“Eğer Plevne düşer de, düşman tek mil kuvveti ile Balkan’ı aşip payitahtı muhataraya düşar eder ise, şark ordusunun muhafazasında bulunan kala ve mevaki-i sairenin asla ve kat’a ehemmiyeti kalmayacağından, oradan yani şark ordusundan acele yetmiş, seksen taburu Balkan’ın beri yüzüne aşırıp ve Orhaniye ordusuyla birleşip Sofya ile İzladı beyninde veyahut sair mevaki münasebede toplu olarak tabiye kılınmak ve mühim noktalar müdafaa haline konulmak ve bu teraküm⁹²⁸ eden ordunun tertibat ve tanzimat-ı harbiyesine bakılarak bu vecih ile yüz elli yüz altmış taburdan ibaret ve fa’al halinde ve düşmana karşı çıkarılabilecek derece bir ordu elde edilmek idi ve bu planda, Plevne düşmezden ve Orhaniye ric’at etmezden ve Sırp’ın ilan-ı harp eylemezden evvel yapıldığı halde hüsnü netice hasıl olacak mevaddan iken sonraları yani Plevne düşüp ve Orhaniye ric’at edip ve Sırp’ın dahi ilan-ı harp eyleyip düşman var kuvvetini o tarafa yığarak Balkan’ın çok mahallinden aşmakta olduğu hengamede yani zikrolunan tedabirin icrası zamanı geçmiş olduktan sonra ol taraflarda bulunan kuvve-i

⁹²⁸ Teraküm: Birikme, toplanma, yığılma.

cüziyyenin bile Filibe ve nihayet Edirne taraflarına ric'at ettirileceği yerde Tuna tarafından naklolan altmış taburun dahi yine parça parça İzladı ve Sofya taraflarına sevki neden icap etmiştir? Şimdiye kadar bu babda vermekte olduğunuz cevablara nazaran, efkarı âliniz de, bir dereceye kadar bu merkezde olduğu anlaşılmaktadır. Bu halde artık hiçbir şeye bakılmayarak her ne vecih ile olursa olsun sureti muharrerinin icrasına çalışmak lazım değil mi idi? İstantak-ı evvelinin üçüncü kısmında on iki numaralı varit olan suale verilen cevap-ı alinizde, Tuna tarafına naklolan altmış taburdan on birinin Kazan geçidi ve bakisinden dördü İzladı'ye altısı Petroviç ve Merguh ve Bono'da, ki iş bu üç mevkiye ve beşi Sofya'ya ve üçü de Sofya ile İhtiman arasına ve sekizi Yanbolu ve altısı Kapıcık derbendi ve üçü Filibe ve baki üçü de Pazarcık ve bir takımı da Varna'da, ki cem'an on bir mevkiye taksim kılınarak öteden beri badi-i hezimetimiz olan iş bu perakende usulüne yine son nefesde bile devam edişin sebep ve hikmeti nedir? Elde olan kuvvet böyle parça parça her tarafa dağıldığı halde külliyetli kuvvetle ilerleyen düşmana karşı hangi kuvvet çıkarılacak idi? Ve bu parçalardan hiç birisi düşmanın taarruzunu men'a muktedir olamayacağını zat-ı aliniz de tasdik buyursunuz .Bu hususa dair bazı izahatın muhtasarca beyan buyrulmasını temenni ederiz...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 354

Divan-ı harbin otuz altıncı ictimaında efazıl-ı⁹²⁹ ümarayı erkani harbiyeden diye gazetelerle kendisini teşhir ettiren Mösyö Necip Paşa yine şöyle bir saçma sarf ediyor: “düşman doğru İstanbul kapısına kadar geldi. Buna sebep de askerin vakit ve zamanıyla ric'at ettirilememesinden dolayıdır ve hiç başka şey için değildir. Hatta Süleyman Paşa Hazretleri altmış tabur Balkan'ın beri tarafına geçtiği avande⁹³⁰ bunlar bir ihtiyat mesabesinde en zayıf olan bir noktanın gerisinde istihdam olunacak yerde mesela [Kamerli'nin gerisinde] bu taburların bazısı Tatarpazarcık'ında terk olunmuştur; bir kısmı da Şehirköyü'ne imdat olmak üzere gönderilmiştir.

Şimdi bu meclisin azay-ı kerami hazaratına sual ederim ki Şehirköyü'ne imdat edecek vakti mi idi? Bilakis Şehirköyü'nde ve Samakov'da bulunan askeri vakit ve zamanıyla geriye çekmek lazım gelir idi. Çünkü Plevne düşmüş; vakit ve zamanıyla Süleyman Paşa hazretlerine bildirildi ki Plevne karşısında düşmanın, ne kadar Plevne ile meşgul olan taburları var ise şimdi serbest kalacaklar, hepsi Balkanı aşip bu tarafa geçeceklerdir ve bu askeri karşılamak

⁹²⁹ Efazıl: Çok fazilet sahibi olgunlar.

⁹³⁰ Avan: Vakit, zaman.

için yani Tuna Şark ordusundan tabur geçirilmek istenildi; işte bu sebepten dolayı istenildi. Ve bu taburlar Samakov’a, Şehirköyüne, Tatarpazarcık’ına dağıtmak için geçirilmedi ve buna fenni harpce delik tıkama tabir ederler. Bu kuvvet böyle sû-ü istiğmal olunacak yerde evvelce topluca olarak Şıpka ile Kamerli arasında münasip mevakiye toplanmak lazım idi. Bunlar edavatıyla durmuş olsaydılar bunların hepsi geçebilirler idi. Vakıa Süleyman Paşa Hazretleri ric’at emrini verdiler ama iş işten geçtikten sonra verdiler. Kendileri bilirler idi ki, düşman Şıpka’yı çevirdikleri halde Şıpka’dan Misinli köprüsüne kadar olan mesafe Tatarpazarcık’ından Misinli’ye kadar olan mesafeden daha yakındır. Onun için Eskoplef, kendileriyle harp ile ve Misinli mevkiine Süleyman Paşa’dan evvel geldi. Süleyman Paşa’nın hattı ric’atini kesti. ”Dağ eteğine çektim” buyurdular. Tabıyyet-i mesele bu, başka gidecek yer yok ki... Birinci mesele, asker ric’at ettiği vakitte toplar nereden geri çekilmek lazım geleceğini düşünmeli idi. Buyuruyorlar ki “Edirne’ye çekilmek için başka yol yoktur” demir yolu var. Top geçecek yol yok. Bundan dolayı topları bırakmaya mecbur oldular. Piyade ise, her taraftan keçi gibi dağdan, bayırdan; her taraftan geçebilir. Kendileri “bu askeri getirdim” diye iftihar ediyorlar. Askerin birazı kumanda tahtında gelmediler. Mecburiyet tahtında geldiler. Fuat Paşa fırkasının arasına gece düşmanın süvarisi girdi. Perişanlığı...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 355

davet etti. Ve bu sebep vakit ve zamanıyla ric’at emri verilmediğinden ileri geldi. Asker toplu olsa idi Tatarpazarcık’ında Samakov, Şehirköyü’nde; şurada burada asker bulunmamak lazım gelirdi. Ondan sonra Edirne cihetine geçilecek idi. Samakov’a asker göndermeye ihtiyaç var mı idi? Madem ki Tuna cihetinden gelen asker, Kamerli’de, Şıpka’da olan askere bir ihtiyat olmak üzeredir; Rusya Plevne’den kurtulduğu gibi olanca kuvvetini Balkan’dan geçireceğini biliyor idik. Bunu bildiğimiz için bu altmış taburu düşmana karşı kuvvetimiz bulunsun diye kendilerinden istedik. Bu kuvvet sî-i istiğmal olundu. Olunduğuna delilde Tatarpazarcık’ına Samakov’a Şehirköyü’ne askerin gönderilmesidir. Asker orada, bize ne lazım, zaten geriye çekileceklerdir. Ama, Sırlı tecavüz etmiş, buna lüzum yok. Esas madde Ruslar’a mukavemet etmek idi.”

Mösyö Necip, bu hezeyannamesinde⁹³¹ fûnun-u harbiyece ve coğrafiyece cehlîni hiç kimsenin ümit edemediği bir suretle ilan ve teşhir ediyor. Mesela askerin vakit ve zamanıyla

⁹³¹ Hezeyan: 1. Sayıklama. 2. Saçma sapan söyleme.

ric'at ettirilmemesinde beni müttehim gösteriyor ve Tuna şarkından geçirilen altmış taburu Kamerli gerisine koymalı idi, diyor ki o geriden muradı, hangi karye veya kasaba veya nokta olduğunu kendisinden sorulsa tayin edemez. Halbuki “bu altmış taburun bir kısmını Tatarpazarcıkı’nda terk etti ve birazını Şehirköy imdadına gönderdi. Nefsü’l-emirde ise, Tuna şarkından muntekıl asakirden hiç biri Şehirköyü imdadına gitmedi. Oraya imdada giden asker İstanbul’dan müretteb ve mersül beş taburdur ve Tuna şarkına müretteb altmış taburun on biri Kazan’da kalarak kırk dokuzu berren ve bahren İzladı ile Sofya arasına naklettirilecek olduğu halde bununda altısını Serasker Rauf Paşa, Ferik Asaf Paşa mayyeti ile ve Selanik tariki ile Köstendil’e gönderdiğinden Sofya ve gerisi ve havalisinde ancak kırk üç tabur bulundurulabildi.

Sonra da divan-ı harp azasına tevcih-i hitap ederek “o vakit Şehirköyü’ne imdat edecek vakti mi idi? Bilakis Şehirköyü’nde ve Samakov’da bulunan askeri vakit ve zamanıyla geriye çekmek lazım idi”; diyor. O vakit dediği hangi vakittir diye sorulsa, sersem Mösyö onu da tayin edemez. Şehirköyü’ne on beş taburun nasıl gönderildiğini erbab-ı mütalaa pek ala bilirler. Hem Sırlı’nın ilanı isyanı üzerine Şehirköyü’nün muhafaza ve müdafaası la-akall orada on beş tabur vücuduna mütevekkıf olduğunu yazmam üzerine İstanbul’da Şehirköyü’ne...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 356

gönderecek tabur olmadığı beyanı ile orayı müdafa için kuvvetinin hattı lazımlına iblağını erkanından bulunduğu heyet-i müşavere-i harbiye bâ-karaname-i mahsus bana havale etmiş iken, Mösyö’nün bu iddianamesi hezeyan-ı mahz değil mi?

Bi-çare Mösyö Samakov’u da Şehirköyü’nün yanında zan ediyordu, hem Şehirköyü’nde ki ve hem Samakov’da ki askeri geri çekmeli idi, gibi bir saçma fırlatıyor.

Halbuki Mirliva Necip Paşa’nın bâ-irade-i seniyye Şehirköy imdadına yetiştigi 13 – Kanun-ı evvel tarihinde Samakov’da bir ferdi asker bile yok idi. Sofya’dan ricat eden taburları, ve Karıl ve İhtiman tarikının isnadı üzerine Dubnica⁹³² tarıkıyla 25 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde Samakov’a geldiler. Bunların esbabı tabiiye ve mecburesi ve hattı müdafa tutmak babında merkezi saltanatın evamiri ve ol babdaki muhaberatı yukarıda zikr ve tafsıl

⁹³² Dubnica: Günümüzde Slovakya sınırları içinde bir şehir.

kılındı ve uzun uzadıya Samakov’a, Şehirköyü’ne asker gönderildiğine mecnunane bir lisan ile tarizler⁹³³ ederek ve bir takım mütaleatı sakıyme ve na-münasebe serd eyleyerek keenne kendisini söz söylemiş addediyor. Hele “altmış taburu Kamerli ve Şıpka’da ki askere kuvvet olsun için ve düşmana karşı kuvvetimiz bulunsun diye istedik; bu kuvvet sû-ü istimal olundu; buna delil de altmış tabur Tatarpazarcık’ına, Samakov’a Şehirköyü’ne gönderilmesidir“ demesi gülünecek tuhafliklardandır.

Be Sinyor!... Bir kere altmış tabur değil kırk üç taburdur. Saniyen Kamerli’ye İhtiyat için altmış tabur gönderildi ise işte o ihtiyat noktası bit-tabı Tatarpazarcık’ıdır ve hıyn-i hacette şimendiferle sevk olundukta Şıpka’ya da ihtiyat olabilir. Şehirköyü’ne ise zaten o altmış veya doğrusu kırk üç taburdan bir nefer gitmedi ve Şehirköyü’ne onbeş tabur tahşidi ise o Mösyö’nün erkanından bulunduğu heyeti müşavere-i harbiye kararına müstenitdir.

Halbuki on buçuk tabur tahaşşut edilebildi. Samakov’a gelen taburlar ise Sofya havalisinden ric’at eden taburlar idi ki İhtiman tarikının insidayı⁹³⁴ üzerine Samakov o askerin ric’atgahı tabıyleri, idi. Ve onların Samakov’a tahaşşutlarının arkası alındığı akabinde mütareke ve ademi terki mevakı-ı irade-i seniyyesi dahi alındı.

Bu Mösyö Necip Paşa bil-cümle heyeti divanı harbin himmeti kalemiyye ve fikriyesiyle yapılp yalnız vaz-ı imza ettiği ithamname-i ahirinde dahi: “Süleyman Paşa hazretleri şark ordusundan Balkan’ın bu yüzüne geçirmiş olduğu taburları cemiyetli olarak tutacak yerde...

Sû-ü istimal etmiştir; zira Plevne’nin esaretinde Şıpka ve Orhaniye karşısındaki düşman kuvvetinden maada Plevne karşısında bulunan kolorduların dahi seyyar haline gireceği ve cümleten Balkanın beri yüzüne aşacağı malum iken buna karşı alınacak tedabir askeri merkezlendirmek idi. Balkanın her tarafı geçit verdiğiinden ve bizim hattı tedefi ise beş yüz kilometre tûlunda bulunduğundan düşman kuvvetlice olarak herhangi noktasından murat eder ise geçebileceği aşıkâr iken, Süleyman Paşa hazretleri sağ cenahı Kazanda ve sol cenahı

⁹³³ Tariz: Dokundurmak, dokunaklı söz söyleme, taş atma.

⁹³⁴ İnsidad: Tıkanma, kapanma

Dubnica ve Samakov'da olmak üzere bir uzun hattı harp teşkil ederek sol cenahı vakit ve zamaniyle Tatarpazarcık'ına ve oradan Filibe ve Edirne cihetine toplamaya sağy ve gayret edecek yerde muharebenin bidayetinden beri, fenni harpçe daima delik tıkama tabir ettikleri usule riayetle hiçbir delik tıkayamayıp hattı harbin her tarafında zaif bulunmuştur. Ve düşman dahi hattı harbin her tarafında bizi zaif bulduğu cihetle ziyade kuvvetle mezkur hattın her tarafından kolaylıkla geçmiştir. Çünkü ta Tuna'dan Kazan'a kadar ve Kazan'dan Samakova kadar bil-cümle asakir-i osmaniye bir uzun ip gibi dizilmiş idi. Bu ise fenni harp kaidesinin elif-ba'sı olduğu halde burasını Süleyman Paşa hazretleri nazarı dikkate almadı ve merkezi saltanata muharebenin bidayetinden nihayetine kadar keşide edilmiş olduğu telgırafları, cümlelerin okuduğunuz ve gördüğünüz vechile “ben şöyle yapacağım ben böyle yapacağım filan yeri düşmandan istirdad⁹³⁵ edeceğim, muvaffak olduktan sonra falan mahal üzerine seyri seri ile ileri hareket edeceğim“ gibi şaşaalı bir takım maruzattan ibarettir.

27 – Kanun-ı evvel – 93 gecesı saat dörtte makama keşide edildiğı telgırafda taburları Pazarcık'a cem ederek düşmanla bir şiddetli çarpışmaktan başka bir çare kalmadığını beyanla beraber 28 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgırafında “manevra dediğim teknil taburları Balkan cihetinden Edirne'ye merkezlelendirmektedir. Bunu yapayım mı, yapmayayım mı? Düşman şimdi Samakov ve Babina, Kapıcık Derbendi ve Otlukköy'ü ve Avretalan ve Pırasadım Derbendi ve Çukurlu mevkilerinin karşısındadır. Bunlardan Pırasadım derbendi ile Çukurlu mevki-i taburları Filibe'ye, diğerleri Pazarcık'a cem edilip badehü onlarda Filibe'ye götürülerek müctemean Edirne'ye gitmektir ve Hain Boğazı ve Ferdiç ve Keçidere ve Demirkapı ve Kazan taburlarını da Yanbolu'ya toplamaktır. Şimdi, bu hareketleri icra edlimmi?“ diyor. Süleyman Paşa için evvel bi evvel kaffe-i kuvvetini mümkün mertebe az vakitte Edirne'ye cem etmekten maada bir şey yok iken Pazarcık'ta külliyetli kuvvet cem ederek düşman ile vuruşmak...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 358

niyetinde bulunuşu neden neş'et etmiştir? Bu muharebe vevle kazanılssa bile vakit zayı etmekten başka bir netice veremeyeceğı gibi kaybettiğı surette dahi hattı ric'atı olan Edirne yolunu bile tutamayacağı bedihi iken böyle muhataralı ve bi-faide planlara kalkışarak ric'ate sarfı lazım gelen mühim vakitleri zayı eylediğı aynı hatadır ve usulen ric'at hareketi

⁹³⁵ İstirdad: Geri isteme, geri alma.

ise düşman karşısında bulunmazdan evvel geride müstahkem ve evvelce tehiyye olunmuş bir mahale çekilerek orada düşman ile muharebeyi kabul etmektir. Yoksa, yorgun ve yılgın ve dağınık vaziyette bulunan bir ordunun müntazam bir halde ric'at edemeyeceği zahir ve aşikardır.

Halbuki Süleyman Paşa hazretleri çekileceği mahalli evvelce hazırlamaksızın her gün “delik tıkama“ tabir ettikleri ahvalin icrasıyla meşgul olarak beyhude yere vakit zayi etmiştir. Binaen-aleyh zalik düşman sekbanlı köprüsünden geçip Süleyman Paşa hazretlerinin Edirne üzerine olan hattı ric'atini kesmeye meydan bulmuştur. İşte bundan zahir ve aşikardır ki Rusyalılar Plevne'nin düştüğü günden itibaren kavga etmeksizin ve karşılarında asker bulunmadığından ve hattı harbimizin her noktası zaif olduğundan daima ileri hareket ederek İstanbul'a kadar geldiler. Ve İstanbul muhatara da bulunduğundan devleti Osmaniye'yi gayetle ağır servet altında akdi mütarekeye mecbur etmiştir ve buna Süleyman Paşa hazretleri sebebi müstekıl olduğundan hiç şüphe yoktur. Âzayı kiram, işte bala da arz ve ityan eylediğim mevaddan dolayı müşarun-ileyh hazretleri müttehim olduklarından haklarında hükmü kanun'un icrasını talep ve iddia ederim.

Süleyman Paşa hazretleri Kazan'dan Sofya ve Şehirköy velhasıl Balkan'ın garp tarafında ve doğrudan doğruya düşman karşısında bulunan kaffe-i mevakı-i askeriyenin kumandanı müstekıllı idi.

Umumiyet kelimesi, bu mevakının haricinde bulunan Tuna ve Selanik ve Yanya ve Yenişehir ve İşkodra ve Kosova gibi mevakı'yı şamildir.

Süleyman Paşa Hazretlerinin “Padişaha umumiyet kumandasından beni af ederek Rauf Paşa'ya ihale etti ve o da kabul eyledi “ dedikleri bundan ibarettir. Yoksa zikrolunan mevakı'da ki asakir kollarının kumandanı hususi ve müstekıllı odur ve müşarun-ileyh Tuna Şark Ordusundan altmış taburla beraber garp kumandanlığına memuriyeti sırada doğrudan doğruya beren gidip İslimye'den bede' ile bütün mevakı'yı askeriyeyi teftiş ve tahkik ederek icabının icrasını havi...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 359

ittihadı vükela ile iradeyi seniyyeyi mütezammın makamı âliyi sadaret-penahiden 5 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli almış olduğu telgrafname-i samide mevakıyı mezkure derununda kumandanı mahsus ve müstekıl olduğu tasdik ve teyit ve yine şehri mezkurda mevakıyı

harbiyeden tebautle muhabere bahanesiyle Edirne’de ikamet eylediği zamanda mevakiyı harbiyeye azimetine dair müşarun-ileyhe keşide buyurulan telgrafname-i seniyyede “dahi icra edecek ve ettirecek ve tedafi ve taarruzu harekatı askeriye yapıracak sizin emrinizdir “tabir âlisiyle daire-i mezkure derununda istiklal memuriyetini tekit ve teşdit buyurulmuş idi. Binaen-aleyh bu tarihten sonra hiç bir tarafla muhabere ve istizane mecburiyeti olmayıp düşmanın hal ve hareketine göre gerek tedafi ve gerek taarruz ve ric’at; bunlardan hangisi icap ederse o anda icra etmek hassaten vazife ve mezuniyetleri dahilinde olduğu halde, artık şuraya yazdım, bura ile muhabere ettim demesi katiyen şayanı kabul olamayıp her bir vukuatın mes’ûlü müstekilli bulunduklarından ona göre meclisi âlinin hükmünü istida ederim.“

14 – Teşrin-i sani – 93

Sonra, heyeti divanı harp, tertib ettikleri es’ilenin fıkartı seba-i ahiresinde, başkumandanlık vazifesini ve onun tedabir-i lazumesini layıkıyla ve vaktiyle icra etmemekliğimden dolayı mesul ve müttehim tutuluyorum.“ Şu kadar ki hıyni sualde ita ve ityan eylediği ecvibe ve edille-i⁹³⁶ makul’e mucip ceza olan efal ve hareketinin derecatını tahfif eylemiştir.“ deniyor. Yani Edirne’ye askerin merkezlenmemesi ve yüz otuz bu kadar tabur ile Edirne caddesini bırakıp Rodop Balkanına çekilmek hakkında verdiğim ecvibe-i muvahhaa ve ol babda kat’an töhmetim olmadığını ve teberriemi müsbet getirdiğim deliller makuldür ve tabiri aharla şayanı kabul ve na-kabil ret ve tarizdir; deniyor. “Lakin bu kere artık müttehim tanılmaya mahkûm bulunduğundan, bu makul deliller kendisini tamamen mes’uliyetten kurtaramaz: fakat, cezasını tahfif eder“ kararı verilir. Çünkü bu kadar mesaib-i harbiye ve müsaviyi idare meydanda durur iken ve bunlara birer müsebbib ve tayin ve iraesî o zamanın ve hem politikasınca cümle-i vecaibinden iken kamilen müberra gösterilir isem bir iki fail tahrisine lüzum teayyün edecekti. Böyle olmaktan ise “hazır siyasetgahı iptilaya çekilmiş olan Süleyman Paşa, işte cümle fenalıkların failidir“ deyip kurtulmak eslemi tedabir görünmekliğe divanı harp heyeti dahi böyle deyivererek bir seneden beri kendilerini it’ab eden muhakememize pek gaddarane bir netice verdiler.

⁹³⁶ Edille: Kanıtlar, deliller.

Şimdi mahud⁹³⁷ bahse nakli kelim edelim:

Plevne'nin sükutunu müteakıp baş kumandanlık Grandük Nikola'dan Balkanı tecavüz emrini alan Ceneral Gurko'nun hareketi istilayesi üzerine Tuna Şark Ordusundan kumandayı acizi ile Balkan'ın berisine kırk üç tabur geçirerek karşılamak fikir ve hayali İstanbul'da ki kumanda erkanı müdahalesinin mahsulü ârâ ve semere-i ictihadatı sakıymeleri olup bu manevrada bir vasıta-i icraiyye olmaktan başka bir şey değil idim. Fikrim Plevne'nin sükutuyla Rusların Balkanı tacavüzü emareti anlaşıldığıyla kuvve-i mevcudeyi Edirne ve Yanbolu'ya merkezlendirerek Ruslara orada arzı mukavemet idi. Lakin son günlere kadar merkezi saltanatça devam edegelen hattı müdafa tutulmaması gibi bir fikri na-becanın da hilafı re'yim olarak yine hadimi mecburisi ve bilaherede mes'ûl ve muatabı resmisi oldum.

Müellif: "Ceneral Gurko Osmanlı mevaki'yı müstahkemesine cepheden hücum göstererek zapt etmeyi bir an bile tasavvur etmeyip bunları cepheden tarsıt ederek arkalarını çevirmek esbabına teşebbüs eylemiştir. Binaen-aleyh Arapkonak⁹³⁸ mevkiinin cephesinde kuvvetli bir fırka-i müterassıda⁹³⁹ [26 tabur ve 52 Top] bırakarak asıl kuvvetiyle Osmanlıların hattı ric'atlerini kesecek surette arkalarından, Sofya sahrasına indi. Ve Petriçova tartikını dahi kat edip asıl kuvvetinin hareketini Osmanlıların nazarı dikkatinden setretmek üzere Rusyalıların tutmakta oldukları mevkinin sol cenahına bir kol daha sevk eyledi. Osmanlılar ise sol cenahlarından bir güne hücum vukuuna kat'a ihtimal veremedikleri cihetle o tarafa ileri karakollar vazına bile lüzum görmemişler idi. Halbuki sağ cenahları Merguh ile İslatice [İzladi] arasına yapılan on beş tabur asker ile muhafaza olunuyor idi. Bunlardan başka Rusyalılar İzladi mevki-i mukabilinde dahi beş buçuk tabur piyade ve iki bölük süvari ve iki toptan ibaret bir müfreze-i mütarassıdayı dahi bir müstahkem mevkiye birleştirmişler idi. Bu müfreze Osmanlı kumandanının nazarı dikkati mahsusasını celp ederek asıl muhataratın bu cihette olduğu mülahazasıyla İzladi'ye on beş tabur asker sevk etmiş ve işte şu keyfiyet Kamerli ordugahındaki kuvve-i osmaninin hayliden hayli tenakusuna⁹⁴⁰ badi⁹⁴¹ olmuştur.

⁹³⁷ Mahud: Adı geçen, sözü edilen, bilinen.

⁹³⁸ Arapkonak: Bulgaristan'ın başkenti Sofya yakınlarında bir geçit.

⁹³⁹ Müterassıt: Gözeten, bekleyen, kollayan.

⁹⁴⁰ Tenakus: Eksilme.

⁹⁴¹ Badi: 1.Sebepe, gereken ve gerektiren. 2.İlk, baş.

General Gurko Osmanlılar tarafından tutulmakta olan Letaguh mevkiinin mukabilinde dahi beş tabur piyade, sekiz bölük süvari ve otuz kıta toptan ibaret bir müfreze-i mutarassıda daha....

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 361

bırakmış idi. Bu halde Rusya kuvveti üç kola ve üç müfreze-i mutarassıdaya ayrılmış oluyor idi ki, kuvve-i mevcudenin bu vechile tefrik ve aksamı hareket ve muamelatı harbiyeyi teshil edecek surette değil idi. Otuz bir tabur piyade, on altı bölük süvari ve kırk dört kıta toptan ibaret bulunan asıl kol dahi müfrezelere inkısam⁹⁴² ederek piyade için bile gayri kabil mürur addedilen izleri mürur edecek idi. Fevkalade şiddetli bir soğuk hüküm sürmekte olmakla beraber üç bölük kazmacı ve bir tabur piyade bir yol açmak için günler mütamadiyen çalıştılar. Hareketi umumiye, Kanun-ı evvelin on beşinci günü sabahleyin erkenden başladı.

Daire-i akıl ve tasavvur haricinde bir çok müşkilat ve mevaki iktiham olunduktan sonra bu kol nihayet Çoryak Ovasına inmiş idi ki burada artık hareketini Osmanlılardan saklamak kabil olamaz idi.“ diyor.

Müellifin şu fıkrası, Rusların Balkanı tecavüz için müteşebbis oldukları sevkiyat ve tedabir-i askeriyeyle dair bir takım izahatı havidir. Bakalım Kamerli Kumandanı Şakir Paşa onların hareketi umumiyelerine ibtida tarihi bulunan 15 – Kanun-ı evvel efrancı ki 3- Kanun-ı evvel rumi demektir, o tarihten Çoryak ovasına inip şu iki gün içinde karşısındaki düşmandan ne yolda ahzi malumat etmiş ve bu müddet içinde ne fikir ve mütalea da bulunmuştur?

Şakir Paşa 3- Kanun-ı evvel tarihiyle makamı aciziye keşide ettiği ve bir sureti bil-münasebe evvelce zikrolunan telgrafnamesinde Kamerli’de mukavemet suretini tercih ve kabul etmiş idi. Kanun-ı evvelin ikinci günü Sofya kumandanı Mehmet Paşa, bana iş bu telgrafnameyi yazarak Ruslar’dan itayı malumat etti:

Tuna Umum Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Zabıtanadan aldığım jurnalde Kamerli fırkası ile Sofya beyninde vaki ovada bulunan Bulgar Karyelerinden birisine Şebek Deresinden dün yedi sekiz kadar Kazak Süvarileri gelip

⁹⁴² İnkısam: Bölünme, taksim olunma, ayrılma.

ekmek ve yağ aldıktan sonra yine gittikleri ve mezkur derede iki yüz kadar Kazak'ın bulunduğu muharrer bulunmakla li-eclil keşf gönderilecek zabitin buraca tedariki mümkünsüz olduğundan sekiz süvariye terfik...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 362

ile Orhaniye Kaimmakamı gönderilmiştir. Neticeyi keşfine dair alınan jurnal yine arz olunur efendim. 2 – Kanun-ı evvel - 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Mehmet

Bu havadis üzerine Kamerli ile Sofya arasındaki muhafaza ve emniyet altına alınmasını Şakir Paşa'ya iş bu telgrafname-i âti ile emretmiş idim:

Kamerli Ciheti Kumandanlığına

Dünkü tarihli Sofya Kumandanlığından aldığım telgrafname de Kamerli ile Sofya tariki arasında Kazakların gezinmekte olduğu bildirilmekle oralarda gezmek üzere süvari kolları tertip ederek Kazak gezintisine meydan vermemeleri ihtar olunur.

3 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Rusların Potuk ve Çoryak Karyesi cihetinden görünmeleri hususuna müteallık istizahıma cevaben Şakir Paşa'nın tarafıma keşide ettiği telgrafnameleridir:

Rumeli Umum Orduları Kumandanlığına

Bu sabah dünkü gibi biraz hava müsait görünerek sağ cenahımızda tek tük top ateşi icra kılınmış ise de muahharan yine havayı sis kapladığından akşama kadar sükunet devam etmiştir. İzladi cihetinin bir dereceye kadar vücudu âdâ'dan tethir edildiği kumandanı tarafından ve Potuk Karyesine inmiş olan düşman keşif kolu celbi asakiri muavenesinin ateşine uğrayarak iki maktül bıraktıktan sonra Çoryak Karyesine doğru firar ettikleri asakiri merkume kumandanlığından bildirildiği cihetle vukuat olarak arz olunur.

3 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Âlisine

3 – Kanun-ı evvel - 93 Kamerli ile Sofya beyninde görüldüğü rivayet olunan Kazaklar Çoryak köyü cihetinden her nasılsa yol bulup Pota ve Potistika⁹⁴³ Karyelerine sarkmış, oraya memur...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 363

edilen celbi süvariye muavenesi gördüğü gibi telef olan iki nefer den maadası kaçmış; iki takım süvariden ibarettir. İrade-i devletleri üzerine mahalli mezkurun müdafası zımnında mezkur süvarilerden başka bu gece bir tabur piyade ve bir dağ topu irsali kararlaştırıldı. İzladi ciheti ise, bu sabah doğrudan doğruya şose tarikiyle Ömer Bey'den aldığım mektupta aşağı sarkmış olan düşman müfrezelerinin hattı ric'atlerine doğru edilen taarruza mebni düşmanın getirmiş olduğu iki topu geceden kaçırıldığına, Telgıraf hatları leylen Bulgarlar tarafından kat edilmiş olduğuna ve bugün aldığım emri telgırafileri vechile İskender Paşa yarın erkenden dört bölük süvari ile İzladi'ye gideceğine nazaran şu birkaç gün içinde İnşa Allahü tealâ oralarının eskisi gibi emniyeti iade edilmesi kaviyyen ümit olunur.

3 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Şimdi şu muhaberattan anlaşılıyor ki Rusların hareketi umumiyye başladıkları 3 – Kanun-ı - 93 tarihinde Kamerli kolordusunun sol cenahlarından vuku bulan keşfiyyat Sofya kumandanlığı tarafından alınması üzerine derhal Şakir Paşa'ya ve makamı aciziye iş'arı keyfiyet olunmuş ve ben dahi Şakir Paşa'ya Potuk ve Çoryak cihetinin yani sol cenahlarının emniyet tahtına alınmasını emretmişim; Şakir Paşa'nın cevapname-i telgırafisi medlülünce karakollar dahi konmuştur. Şu halde Müellifin Osmanlılar sol cenahına ileri karakollar vazına bile lüzum görmediler; demesi malumata müstenit değildir. Rusların Petriçova tarikını kat etmeleri dahi hakikate makrun değildir. Mirliya Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla daha 7 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde Merguh ve Bonoh ve Petriçova'ya kadar, zikri sebkate ettiği vechile Tatarpazarcık'ından altı tabur asker sevkini emrederek o hattı ric'ati muhafaza ettirdim. Hatta Kanun-ı evvelin yirminci günü Kamarlı kolordusu dahi bu taburların himayesiyle o tarikdan ric'at etmiştir.

İzladi'ye on beş tabur değil on bir tabur tahşit edilmiş ise de zaman tahaşşüdü Mehmet Ali Paşa'nın kumandanlığı eyyamidir. Ve tarafı müşarun-ileyhden tayin kılınmıştır; Kamerli

⁹⁴³ Potistika: Yunanistan'da bir şehir.

mevcudundan gönderilmeyip Şıpka'dan li'eclil imdat irsal edilen taburlardan bir kısmının orada tevakkufunu emrederek İzladi mevcudunu on bir tabura iblağ etmiştir ki yukarıda Mehmet Ali Paşa'ya taalluk eden bahsinde dahi zikri sebkat etmiş idi. Müellif ise, bu taburları Rusların hareketi umumiyelerinden ve İzladi karşısında Rus...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 364

müfrezesi görüldükten sonra sevk edilmiş zan ediyor ki, bu zannı kamilen yanlıştır; Rusların o cihetten baş göstermeleri üzerine sevk edilen yalnız dört bölük süvaridir. Bir de İzladi askerine kumanda eden Mirliya İskender Paşa'dır. Şu halde Müellifin "İzladi'ye on beş tabur asker sevk olundu da Kamerli ordusundaki kuvve-i osmaniye tenakus etti" demesi manasız ve yanlıştır. Kamerli kumandanı Şakir Paşa'ya gelince, işte mezkur 3 – Kanun-ı evvel tarihinden 15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihine kadar, karşısındaki düşmanın halinden aldığı ve başkumandanlık makamına bildirdiği malumatı ve jurnal telgrafları ve saireyi gözden geçirelim:

Rumeli Umum Kumandanlığına

Bugün hava dünkü gibi mütemadiyen sisli geçmiş olduğundan vukuatı harbiyemiz yoktur. Sol cenahımız karşısında bulunan Çoryak karyesinin keşfine memur edilen Balıkesir süvari muavenesi esnayı harekette değirmen kurbunda tesadüf eyledikleri düşman keşif kavliyle biraz çerhalaşp⁹⁴⁴ bizim tarafça hamd olsun bir güne zayıat olmaksızın düşmanın iki neferini itlaf eyledikleri kumandanları Ahmet Bey'in jurnalından anlaşılmış ve geçenlerde arz olunduğu vechile Balkan'dan İzladi cihetine sarkıp hattı muhaberemizin emniyetini ihlal eden düşman askeri aşağıdan yukarı doğru sürülerek def olunmakla hattı muhaberemiz temini için leylen Bulgarlar tarafından kat olunan telgıraf hattı dahi bit-tamir bu akşam muhabereye ibtidar kılınmış olduğu vukuat kabilinden arz kılınır.

5 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığına

Bugün dahi dünkü gibi kış hükmünü fevkalade şiddetle icra etmekte ve kar ve rüzgarın şiddetini saat be saat mezdat eylemekte olmasıyla vukuatı harbiye şöyle dursun yarım saate

⁹⁴⁴ Çerha: Çıkrık gibi dönen yuvarlak dolap, ordunun ilerisinde bulunan askerin yaptığı talim.

indirilmiş olan nöbet müddetine tahammül edip durulmak bile kabil olamadığından dahili ve harici hiçbir vukuat olmadığı arz olunur.

7 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığına

Dün akşam üzere delalet eden iki nefer esir istintak edildi. Bunlar gerçi nik⁹⁴⁵ ve bedi⁹⁴⁶ pek de fark ve temyiz edecek iktidarda değil ise de karşımızda bulunan cenahaynin...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 365

iki fırkası güya soğuk’a gayri mütehammil olduklarından bahisle toplarıyla beraber Petersburg’a gittiklerini ve kendilerinin mensup olduğu üçüncü firkadan maada iki fırka nizamiyesi ve yirmi üç kıta topları ve üç alay süvari bulunduğunu ve Sofya ve Niş’i zapt etmek üzere imdat intizarında bulunduklarını ve şiddet berütten her gün külliyetli telefata verdiklerini beyan eylediklerinden ve hassa firkalarının buradan çekilmesi manevra ve harekatı askeriyece en ziyade şayanı dikkat bulunduğundan onun ve birde şiddeti berütten vuku bulan telefata yüzünden alayları mevcudunun bin nefer raddesine nüzül etmiş idiği beyan kılınmakla şiddeti şita derecesini nazarı dikkati aliyye-i fehiymanelerine arza müsareat eylerim.

9 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığına

Şimdi aldığım vukuatı jurnalda Yıldız tabya muhafazasına memur birinci livadan elli sekiz firari vuku bulduğu ve soğuktan on nefer telef olduğu ve onun alt tarafında bulunan ikinci livadan yirmi dört firari ile iki nefer telefata vukua geldiği ve bir taburdan iki yüz yetmiş hasta zuhur eylediği beyan kılınmakla halin derecesini takdir için arz-ı malumata müsaraat olundu.

9 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

⁹⁴⁵ Nik: iyi, hoş, güzel, beğenilen.

⁹⁴⁶ Bed: Kötü, fena.

Rumeli Umum Kumandanlığına

Dün birinci ve ikinci livanın jurnalını arz etmiş idim. Dün gece üçüncü ve dördüncü livalardan gelen jurnallarda dahi cem'an dört nefer donmuş, yedi neferin firar eylemiş olduğu ve viziteye gelen beş yüz elli dört neferden yüz kırk neferin hastaneye gönderildiği beyan olunmakla maruzdur.

10 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Umum Kumandanlığına

Hava bugün adhi dünkü gibi şiddetle devam ettiğinden saat yedide Etrapol cihetinden na-malum bir cihete düşman tarafından atılan sekiz on toptan maada vukuatı harbiye olmadığı; livalardan gelen jurnallerde altmış sekiz firari ve te'sir i bürütten yirmi iki fevt ve bin iki yüz altmış üç hasta meydanda; iki yüz kırk dört nefer hastaneye reft⁹⁴⁷ gösterilmiş olmakla arz olunur.

10 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 366

Rumeli Umum Kumandanlığına

Bugün havaya gereği gibi keşayiş gelmiş ve fakat karakol değiştirmekte olan düşman taburuna beşinci tabyadan atılan iki toptan maada vukuatı harbiye olmamıştır. Sol cenahımızda bulunan Çoryak karyesine bugün düşman tarafından bir tabur piyade geçirildiği görülmüş ve benaberin bir keşif icrasıyla icabına göre hareketi mukarrar bulunmuş idiği maruzdur.

11– Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Suret

Bugün Kelisa Köyü üzerindeki tepede vakı istihkamlarda düşman ile karşı karşıya zuhura gelen karakol kavgasında Sandıklı müstahfiz taburundan bir şehit ve iki yaralı vuku

⁹⁴⁷ Reft: Gitme, gidiş, Yeniçeri ocağıyla sonraları askerlik dairelerinde etraf için tutulan künye defterlerinde “ayrıldı” yerine kullanılan kelime.

bulmuştur. Kar hala yağmaktadır. Fakat fırtınasızdır. Matlub buyrulan jurnallar ile yüz seksen nefer perakende yarın ol canibe gönderilecektir.

11– Kanun-ı evvel - 93

Rumeli Umum Kumandanlığına

İzladi kumandanından vukuatı harbiyeye dair varit olan telgrafnamenin aynen bâlâ'ya naklolunduğu maruzdur.

12– Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığına

Havada bugün fevkalade keşayış var idi ise de sol cenahımızdan atılan nöbetçi kurşunuyla iki düşman neferinin itlafından ve İzladi kumandanı tarafından alınan telgrafnamede dahi hudut-u müdafaaya beyinde zuhura gelmiş avcı muharebesinden maada vukuat-ı harbiye yoktur. Dün Çoryak cihetine Peyker Paşa kumandasıyla sevk olunan biri nizamiye ve biri celb-i muavene süvarisi olarak iki bölükten ibaret keşif kolu, karye-i mezkureye tüfek menzili kadar tekarrub edip tarafeynden bir hayli tüfek atılmış ve düşman derece derece müdafaaya bir alay süvariye bir bölük kadar piyade göstermiş olduğundan düşmanın oradaki kuvve-i mevcudesi ol miktar süvari ile bir tabur kadar piyadeden ibaret bulunduğu tahmin kılınmıştır. İş bu keşfi, düşman müntic-i muharebe bir keşif taarruzu zan etmesinden midir? Her ne mütalaaya mebni ise...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 367

karye-i mezkurenin ciheti şimaliyesinde bulunan mevki-i mürtefına dört tabur piyade sevk ettiği ve akşama yakın bunlardan birini geri aldığı görülmüş olmakla arz olunur.

12– Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Rumeli Baş Kumandanı Süleyman Paşa Hazretlerine

Letaguh'da bulunan Meruh istihkemetine inşa edilen telgıraf hattı hıtam bulmuş olduğu cihetle şimdi şimdi mevki-i mezkur kumandanı Ali Paşa'dan aldığım telgıraf malumat olmak üzere zeylen takdim kılınmıştır ferman.

14 – Kanun-ı evvel - 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Mehmet

Suret

Orhaniye'den dünkü gün on beş, yirmi tabur ile top ve süvari İvraciş Boğazına sevk olunduğu aynen müşahede olundu. İcab eden mahalle serian bildirilmesi ve etrafta olan süvarilerini Orhaniye'ye topladığını arz eylerim.

Rumeli Umum Kumandanlığına

Bugün hava bir hayli bozulmuştur. Sol tarafımızda bulunan nukata kemali keremi ile istihkam vermekte olduğu gibi dün akşam Yıldız tabyasıyla İzladı beyninde ve Bonoh Karyesi üzerine nazır Balkan zirvesi kurbunda ateşler görölmüş ve bu sabah düşmanın bir süvari alayı Bonoh Karyesine doğru keşif icra eylemiş olmasıyla evvel emirde Yıldız tabyasından birkaç top ve muahharan dereye indiklerinde Kayseri taburlarının Estragel tepesinde bulunan mevkiinin pususundan tüfek atışı icra olunmuş ise de düşman tarafından telefât vuku bulup bulmadığı meçhul bulunmuştur. Dün gece Orhaniye, şosesinin sol tarafı üzerinde bulunan tepelerde külliyyetli ateş görölmüş olduğu arz olunur.

14 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

İhtiman'da Zatı Hazreti Müşiri'ye

Mevkimizin sağ cenahı ilerisinde ve İvraciş Karyesi boğazından düşmanın sevk etmiş olduğu...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 368

askerden yedi, sekiz tabur kadarının ric'atimizi kesmek için Cebellere çıktığı şimdi müşahede olundu. Bir dağ topuyla iki üç taburun serian gönderilmesini arz ederim.

15 – Kanun-ı evvel - 93 Mirliva Ali

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Âlisine

Kamerli Ordusuna kiya sevk etmek üzere Taşkesen karyesi civarı karasında bulunan Orhaniye Kaimmakamlığından şimdi aldığım bir tahriratta Kamerli tarikinde Malta deresine bir miktar düşman piyade ve süvarisinin indiği ve mahalli mezkurun Sığırlı ve Ormanlı karyeleri üzerinden Yenihan karyesine iki saat mesafede olduğu iş'ar olunmakla arz olunur ferman.

15 – Kanun-ı evvel - 93 Mirliva Reşit

Sofya Kumandanlığına

Sabahleyin keşf için gönderilen yüz kadar Çerkez süvarilerinden, şimdi gelen mülazım⁹⁴⁸ Mehmet Ağa'nın ifadesine nazaran Rusların on tabur kadar piyadesi ve külliyyetli süvarisi Dereboyun'dan Sofya caddesine doğru ve diğer kolu ise Taşkesen'e doğru gelmekte olduğu ifade edildiği gibi filhakika Taşkesen hastaneleri önünde Teküvşoh sırtlarından beriye doğru süvarisi ilerlemekte olduğunu ve alan muharebeye devam edip tüfek sesleri Taşkesen'den işitilmekte olduğunu ra'yülayn mir-mümi-ileyhle müşahede eyledik ferman.

15 – Kanun-ı evvel - 93

Hastahane Tabibi Evvel

Fethiye Alayı Miralay

Fuad

İshak

Bunlara hulasa edildiğinde: Şakir Paşa'nın 5 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesi Çoryak karyesinde bizim süvari muavenemiz ile Rus keşif kolu beyninde karakol kavgası olduğunu ve İzladi tarafındaki Rusların dahi def edildiğini mübeyyen ve 7 ve 8 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamelerde havanın berudetinden ve şiddeti şitanın hüküm sürmekte olmasından müşteki ve 9 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli telgrafnameye şikayeti mezkurede devam ile beraber karşılarında üç top ve üç alay süvari olup hassa...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 369

⁹⁴⁸ Mülazım:1. Bir yere veya bir kimseye tutunup kalan. 2. Bir daireye maaşsız olarak gidip gelen, stajyer. 3. Teğmen.

fırkalarının çekildiklerini iki esir lisanından ravi ve yine 9 – Kanun-ı evvel - 93 tarihli diğer bir telgrafname ile 10 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli iki kıta telgrafname kezalık şideti berüdet ve kesreti fıryandan şaki ve 11 Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname Çoryak karyesine Rusların bir tabur piyade geçirdikleri görülmekten naşı ertesi günü karye-i mezkurede keşif icra edeceğini müteahhit ve 12 Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname İzladı'de karakol kavgası vukuunu haki ve 13 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesinde Kanun-ı evvelin on ikinci günü Çoryak karyesi cihetini keşif için Peyker Paşa kumandasıyla iki bölük süvari gönderip düşmanın oradaki bir alay süvari ve bir bölük kadar piyadesiyle karakol kavgası vuku bulduğunu ve muahharan Rusların Çoryak ciheti şimalinden dört tabur piyade daha gösterdiklerini ve Kamerli ile İzladı'de karakol kavgaları olageldiğini mübeyyendir. Sofya Kumandanı Mehmet Paşa'nın 14 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesi Letaguh Kumandanı Ali Paşa'dan rivayeten Ruslar süvarilerini Kanun-ı evvelin on üçüncü günü Orhaniye'ye cem ve tahşit edip on beş, yirmi tabur kadar da İvraciş Boğazına sevk eylediğini muhattar olup bu telgrafnamenin bir sureti Sofya'dan derhal Kamerli'ye Şakir Paşa'ya da çekilmiş ve Şakir Paşa'nın 14 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamesi Rusların sol taraflarındaki nukata istihkam verdiklerini; Yıldız tabyasıyla İzladı karyesi beyninde, Bonoh Karyesi tepesinde ateşler yakıp nümayüş ettiklerini ve sabahı o cihete süvari göndererek keşif eylediklerini ve beni Orhaniye şosesinin sol tarafı üzerinde yani, Potuk ve Çoryak karyelerine düşman turuk ve sırtlarda külliyyetli ateş gördükleri haki ve Leteguh kumandanı Ali Paşa'nın 15 – Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamesi İvraciş boğazından geçen asakirden yedi sekiz taburun Leteguh'da ki askerin hattı ric'ati üzerine yürüdüklerini muhattar olup bu babta Şakir Paşa'ya da malumat verilmiş ve 15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde beş taburla Sofya'ya dahil olan Mirliya Reşit Paşa'nın yine tarihi mezkur ile keşide ettiği telgrafname bir miktar piyade ve süvariden ibaret bir Rus müfrezesinin Sofya ile Kamerli arasındaki Malta deresine indiğini beyandan ibaret bulunmuştur.

Hususan Şakir Paşa'ya İhtiman'dan Sofya'ya hareket üzere bulunan bu acize 14 – Kanun-ı Evvel – 93 tarihi ile şu telgrafnameyi çekmiş idi:

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 370

Rumeli Umum Kumandanlığına

Dün arz eylediğim vecih ile düşman sol cenahımız karşısında ve Çoryak karyesinin üzerine müşerref cebelin üzerinde kalan üç taburla oraya istihkam ve takvit⁹⁴⁹ vermekte olduğu müşahede olunmakla beraber bu gece sağ cenahımız hizasında ateş ve sabahleyin Bonoh sırtı Balkan'ın üzerinde bir alay kadar süvarisi müşahede olunması ile düşmanın iki cihetten görünmesinden bir taraftan taarruz fikrinde bulunduğu istidlal olunmuş idi. Birkaç günden beridir Çoryak cihetine ehemmiyet verdiği gibi bugün Letaguh mevkiinden Sofya kumandanının aldığı telgrafnamede düşmanın Orhaniye'den İrvaciş boğazına on beş, yirmi tabur piyade ve lüzumu kadar top geçirdiği ve süvarilerini Orhaniye'ye cem eylediği beyan kılınmakla bu telgraf geçende tutulup istintak⁹⁵⁰ edilen üseranın düşmanın Niş ve Sofya'yı zapt etmek için imdat intizarında bulunduğu dair ifadatını teyit etmekle Rusyalı'nın şu suretle imdadıyla kuvvetini tezyit etmekten kastı ya sol cenahımızda kaç günden beridir ehemmiyet verdiği Çoryak karyesinden Sofya'ya doğru hareketle hem bizim hattı ric'atimizi katıg ve hemde Sofya cihetini tazyik veyahut iki taraftan icrayı nümayüş ederek ön tarafın takviyesi için merkezin taklil kuvveti zımninde şose muhafazasında bulunan nukatı zorlayıp bizi ikiye tefrik etmek maksatlarına müstenit olduğu ve alel husus zikrolunan yirmi taburun iltihakıyla bu işe gerçekten vücut verip bizi burada düşarı avk⁹⁵¹ ve tehir ettikten maada sol cenahımızdan Sofya üzerine hareket edecek kadar kuvvetini tezyit eylediği anlaşılmaktadır. Çoryak, Balkan'ın bu yüzünde ve çukurda bir nokta olup oradan Potop ve Elişince karyelerine gider adı bir köy yolu olduğu cihetle düşman Çoryak karyesine ehemmiyet verdikçe bizim taraftan da evvel emirde Suriye süvarileri Elişince'ye ve onu müteakip Piriştine piyade taburu Pota'ya gönderilmiş ve bugün dahi süvari üçüncü alayı Nikoşova'ya memur edilmiş olduğu gibi karye-i mezkureden düşmanın def-ı ve karyenin ihrakı zımnında ihtiyat olarak elde bulunan üç taburla ansızın bir hareket icrası tasmin olunmuş olduğu halde düşmanın şu tedarikatı külliyesi hasebiyle mezkur üç taburu hattı harbimizden tefrik edip öyle uzak noktaya göndererek hattı müdafamızı ihtiyatsız bırakmaya cesaret olunamamış ise de Çoryak karyesini dahi şu hal ile bırakıp düşmana o mevkide mahalli ictima ittihazına meydan ve bu cihetle Sofya yolunu düşmanın zapt edebilmesine imkan verilmek katiyen caiz olmayacağı...

⁹⁴⁹ Takvit: Besleme.

⁹⁵⁰ İstintak: Nutka getirme, birini söyletmek isteme.

⁹⁵¹ Avk: Alıkoyma, durdurma, vazgeçirme.

der-kârdır.⁹⁵² Şu tafsilattan ve Letaguh telgrafı hükmünden bu mevkinin kesb eylediği ehemmiyet pek ziyade olduğu halde bir minval maruz-u müdafa haricinde kalan cem'an üç tabur ihtiyat düşmanın ittihaz edeceği manevraya karşı tedbir icrasına ve alel husus zikrolunan Çoryak karyesi gailisinin ortadan kaldırılmasına kifayet derecede olmadığı cihetle hiç olmaz ise müvakkaten olsun yedi, sekiz tabur askerin buraya memur edilmesi lüzumu acilini ehemmiyetle ihtara mücaseret eylerim ferman.

14 – Kanun-ı evvel - 93 Şakir

Şakir Paşa bu telgrafnamesinde, düşmanın Çoryak karyesi üzerindeki Cebel'e üç tabur çıkararak istihkam verdiğini 13 – Kanun-ı evvel – 93 tarihiyle yazdığını arz ediyor. Rusların birkaç günden beri Çoryak cihetine ehemmiyet verdiği kendisince malum olduğunu zikrediyorda mukabilinde bir tabur piyade ile bir miktar süvari göndermeyi tedbiri kafi görüyor. Maa-ma-fih, Sofya hattı ric'atinin kat edilmesi ihtimalini der-hatır ediyor. Düşmanın Çoryak cihatinden melhuz hatıratı def için benden yedi, sekiz taburdan ibaret bir kuvvet istiyor. Vakıa, Mirliva Reşit Paşa ile Sofya'ya beş tabur asker sevk etti isem de daha bu asker, o günün akşamından sonra Sofya'ya dahil olmak üzere idi. Ve dört tabur dahi Kapıcık ile İhtiman beyninde bulunuyordu.

Velhasıl daha Tuna şark ordusu taburları henüz Sofya havali ve gerisine tahaşşüt etmekte idi. Eğer Sofya da yedi, Sekiz tabur hazır bulunupta Kanun-ı evvelin on dördüncü günü yola çıkarılıp Çoryak tepesine yetiştirmek imkanı mütasavver olsa idi bu taleb'e bir şey denemezdi. Halbuki, Sofya'da hiç asker yok idi. Sofya mürettebi vaktiyle Kamerli ve Orhaniye'ye aldırılmış ve orada yalnız arabacılıkta ve karakollarda istihdam kılınmak üzere dört, beş tabur müstahfız ve muavene terk edilmiş idi. Maa-ma-fih vukuatı müstakbele gösteriyor ki, Sofya'da öyle yedi, sekiz taburluk bir liva olsada gönderilse, iş yine tertibatı cimsiye ve kuvve-i külliye ile on bir günden beri tecavüze çalışan ve Çoryak gerisine kol kol yığılıp duran Rus kuvve-i tecavüziyesinin ilerlemesini men'a kifayet edemeyecek imiş.

Şu halde, düşmanın Çoryak cihetiyle en ziyade meşgul idiği anlaşılmış demek olaksa da, Şakir Paşa ciheti mezkureye iktizası mertebe metanet vermemesi "başımдан

⁹⁵² Der-kar: 1.Malum, aşikar, bilinen, belli. 2.İşte,iş üzerinde bulunan.

askeri dağıtmayayım ve olmazsa buradan çekilivereyim“ efkarı hud endişanesinden ileri gelmiş olmak üzere...

tevcih ve tevil eder. Çünkü ati'de görüleceği vechile Rusların bir tarik istilaları karşısında ancak bir tabur müstahfız ikame ederek kuvve-i bakiyesini başından ayırmamıştır. Şu tafsilata nazaran, Şakir Paşa, öyle müellifin zan ettiği gibi Rusların mübaşir oldukları harekattan gafil olmadığı gibi, İstanbul erkanı kumandası dahi Ceneral Gorgo'nun Balkanı tecavüz ve Sofya'ya taarruz edeceğini pek âla biliyorlar idi. Ve ecnebi payı tahtlarındaki muhabirler dahi o yolda ita'yı malumat ediyorlar idi.

Süleyman Paşa hazretlerine

Pişva⁹⁵³ Şeh-benderi⁹⁵⁴ Halil Bey'in Bükreş'te bir zat tarafından ahz ile ita etmiş olduğu bazı malumatı harbiyeye göre Sırpılar, yerlerindeki esliha'nın yalnız kırk bin kıtası âlâ pilpodi tüfeği olarak bakisi usulü atıkada olduğu gibi mevcut olan yüz kıta toplarından kırk kıtası şişhaneli ve tunç toplar idiği ve Ceneral Gorgo'nun tahtı kumandasında bulunan Moskof ordusunun mevcudu seksen bin kişiye iblağ olunarak Sofya üzerine izam olunacağı ve Ceneral Eskobelf akdemce Plevne'nin canibi cenubisinde bulunan orduyu, Balkanın geçitlerini ve ale'l-husus Şıpka boğazını tazyik etmeye memur olup kariben mevcudu elli bin kişiye balığ olacak olan Çarvoviç Ordusuyla birleşecektir. Zıştovi ile Noyi beyninde bulunan Moskof ordusunun zatı devletleri üzerine hareket edeceği ve Rusya'nın erkanı harbiyesinde haylice miktar Almanyalı zabıt bulunduğu Viyana sefareti seniyyesinden Hariciye Nazaretine gönderilip mazrufen⁹⁵⁵ daireyi askeriye irsal olunan telgrafname tercümesinde iş'ar olunmakla heyeti müşavere-i harbiye ifadesiyle beyanı keyfiyet olunur. 11 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Süleyman Paşa Hazretlerine

Rusyalıların Balkanları henüz tecavüze tesaddi etmemesi, ağılabi ihtimal olduğuna göre şiddeti şitanın mümanaatından neş'et etmek lazım gelip binaen-aleyh havaların

⁹⁵³ Pişva: Reis, başkan.

⁹⁵⁴ Şeh- bender: Konsolos, II.Mahmut zamanında, Osmanlı İmparatorluğu içinde yerli müsliman tüccarların korunması bakımından aralarında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığı gidermekle görevli bulunan kimse.

⁹⁵⁵ Mazrufen: Zarf içinde olarak, zarflı.

müsaadesine veyahut tertibat ile meşgul iseler hıtamında hemen taarruz etmeleri melhuz bulunduğuna ve şimdiye kadar kuvve-i askeriyemizin müteferrik bulundurulmasından ileri gelen zararlara binaen Balkan hattı müdafasında askerin toplu tutulması ve Şark Ordusundan mürettep olup henüz vasıl olmayan taburların...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 373

dahi sür'at celbi ehem görüldüğünden tedabir ve teşebbüsâtı devletlerinin tesriğ ve buraya malumat ita olunması irade-i seniyye iktizasındandır.

14 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Şu halde Rusların Balkanları tecavüz azminde olduğu devletçe mevaddı malumeden olup yaklaşık ise mukavemet ve müdafanın farzı imkanında idi. Bu imkanı Başkumandan olan bu aciz, devlete arz etmemiş olduğum gibi, doğru söylenecek olursa Kamerli Kumandanı Şakir Paşa dahi “mutlaka mukavemet ederim“ sözünü vermemiş ise de yukarıda tafsil edildiği vechile, İstanbul’da ki erkanı müdahale, Rusların İstanbul’a takarrubunu velev⁹⁵⁶ lafzan⁹⁵⁷ olsun men için asakiri şahane’nin hattı müdafa üzerinde son dereceye kadar sebat ve mukavemet izharıyla men-ı tecavüzü âdâ’ya çalışmalarına bi’d-defe-at⁹⁵⁸ karar vermiş ve hatta bu kararın icraatında başkumandanlık tarafından bir sekte irat olunmasın za’miyle en ziyade calibi endişe gördükleri Sofya ve Kamerli cihetine mücerret bu delhavahlarını temşiten Müşir Safvet Paşa’yı dahi; irade-i seniyye istihsaliyle memur ve tayin edilmiştir.

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Sofya cihetinde bulunan asakir-i şahaneye tarafı eşref hazreti hilafet penahiden tebliği iltifat ve icrayı teşvikat ve teşciat etmek üzere evamir ve nesayihi muteziyyeyi havi bir kıta fermanı âli dahi tevdiyle asakir-i şahane Müşiranın’dan Safvet Paşa hazretlerinin memuren ol tarafa iğzamı muktezayı irade-i seniyyeden olarak müşarun-ileyhin müteheyyi-i azimet bulunduğu beyan olunur.

10 – Kanun-ı evvel – 939

⁹⁵⁶ Velev: olsa da, bile, hatta, işler, isterse

⁹⁵⁷ Lafzan: Lafız itibarıyla, kelimenin söylenişine, yapısına göre, yazılı olmayarak.

⁹⁵⁸ Bi’d-defe-at: Birkaç kere, defalarca.

Öyle ise Müellif Cenapları bu bahisde dahi pek boşuna hameran-ı⁹⁵⁹ külfet⁹⁶⁰ olmuşlar demek oluyor. Müellif: “binaen-aleyh Ceneral Gurko ayın yirmi yedinci günü Çoryak ovasını Sofya ovasından tefrik etmekte olan “Nüfüşova“ Boğazını zapt etmek üzere askerine emir verdi. Bu hareket hemende bila mukavemet icra olundu. Ve bu sırada Yan Ovasından Eliştica ovasına giden tarik dahi zapt olundu. imdi Ceneral Gurko Sofya ovasının iki medhalini böylece yed-i zaptına geçirince sair kolların vüruduna intizar eyledi“ diyor.

Umdet’ül Hakayık Sayfa 374

Müellif, bu fıkra ile Nüfüşova ve Eliştica cihetlerinden olan iki medhalin zapt edildiğini beyan ve bu işgal kendisinin birlikte bulunduğu asıl kol marifetiyle vuku bulup diğer kolların henüz bir mucibi talimat birleşemediklerini ifade ediyor. Bu asıl kol dahi otuz bir tabur piyade ve on altı bölük süvari ve kırk dört kıta toptan ibaret bir kuvvet demiş idi. Müellifin, Kanun-ı evvelin yirmi yedinci günü demesi, Kanun-ı evveli rumi’nin on beşinci günü demek olup bu halde yevmi mezkur vukuatına dair tevarüt eden ihbarat ve jurnalları gözden geçirmek iktiza eder:

Sofya Kumandanlığına

Düşman tutmuş olduğu mürtefiğ mevkiden Çoryak karyesine birkaç tabur asker indirmiş olduğundan karye-i mezkureden Potuk Eliştica’ya doğru hareketi taarruziye icra etmek niyetinde olduğu anlaşılmış ve bu hareketin ehemmiyeti fevkaladesi meydanda olduğu halde Potuk karyesinde yalnız Piriştina müstahfız taburu mevcut olup taburu mezkurun sür’atle takviyesine ihtiyaç hasıl oldu ise de düşman bu şevkini top atarak bize göstermiş olmasından şayet yıldız cihetine taarruz fikrini setir için nümayüş olunabilecek ihtimali melhuz bulunduğu ve benaberin ihtiyat olarak elde bulunan üç taburun bit-tefrik⁹⁶¹ oraya irsaline cesaret olunamadığına mebni burasının takviyesi zımnında, buraya gelecek taburların vüruduna kadar muvakkat suretle Sofya’da ki taburlardan itimat olunur iki taburun ümeradan münasip birinin kumandasına verilerek yarın sabah güneşten evvel Potuk karyesinde bulunmak üzere hemen müsareaten irsali ve birde Başkumandan Paşa Hazretleri, bu telgraf

⁹⁵⁹ Hameran: Kalem yürüten, yazar.

⁹⁶⁰ Külfet: Zahmet, sıkıntı, zorluk, yorgunluk, zorlu.

⁹⁶¹ Bit-tefrik: Ayırarak.

takdim olunacak bir mahalde bulundukları halde bir nüshasının dakika fevt⁹⁶² etmeksizin kendilerine takdimi hususu ehemmiyetle rica olunur.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Sofya Kumandanlığına

Letaguh hakkında telgrafnamelerini aldım. Letaguh'un sağ tarafında gördüğü yedi, sekiz tabur bizim sol tarafımızda gördüğümüz taburlar olmak ve onlar görülmüş bulunmak ihtimali de vardır. Telgrafname-i devletlerinde Letaguh'un buradan takviyesi murat buyuruluyor ise biz şimdilik yine Sofya'nın muavenetine muhtaç olduğumuzu deminki telgrafname-i acizanemde arz etmiş idim.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 375

Şu hale göre Letaguh'un çaresine yine oraca bulunmak ve lütfen deminki telgrafname-i çakiranemin hükmü icra buyurulmak niyazındayım.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Bu telgrafnamelerle vukuatı harbiyeye taalluk eden fıkaraı hulasa edildiğinde, Gurko'nun kuvve-i mütecavizesine Şakir Paşa kolordusu tarafından hiçbir eseri mukavemet gösterilmeyip Potuk karyesi üzerinde bulunduğunu rivayet ettiği Piriştina müstahfız taburu dahi bila harp terki mevki etmiş demek oluyor. Bu halde, müellifin, “boğazların zaptı emri hemen bila mukavemet icra kılındı“ demesi vakıa mutabıktır. Halbuki tabur itibariyle, Şakir Paşa'nın refakatinde kırk üç tabur bulunuyor idi. Rusların menı müruru için imkanın müsait olduğu kadar fedakarlık göstermek vazife-i askeriyesinden idi. İşte müşarun-ileyhin bir taraftan bu vazifeyi icra etmesi ve tarafı diğerden yukarıda beyan edildiği vechile 15 – Kanun-ı evvel – 93 akşamından sonra İstanbul'un bana son dereceye kadar mukavamet emri vererek Edirne'ye ric'at lüzumuna dair dermeyan ettiğim rey-i ret etmesi, mevki-i acizanemi bir tazyık-ı ıztırapta bırakmış ve bu teessürü ıztırap ile, izhar ettiği köşeklik ve meziyetsizlikten dolayı Şakir Paşa'ya bir hayli muatabat ile beraber ric'at emrini verip İstanbul'ada, hattı müdafa üzerinde mukavemet etmek, irade-i seniyyenin infazına Şakir Paşa'nın ademi iktidar ve kifayeti mani olduğunu arz eyledim. Sofya kumandanlığına da Şakir Paşa'nın Kamerli'den

⁹⁶² Fevt: Bir daha ele geçirmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.

ric'ati haberi alınincaya kadar imkanı mertebe mukavemete çalışmayı ve son vazifeyi askeriye icra etmeyi emir ve tekit ettim. Sırlı, o gün Şehirköyü'ne mütearrız ve bir gün mukaddem yine Palanga'ya⁹⁶³ müstevli olduklarından binaen-aleyh Şehirköyü'nde ki askerle Doruk ve Letaguh'da ki taburların da hemen ric'atleri evamirini derhal verdim.

İşte ol bab'da ki muhaberat ve mükatebatın⁹⁶⁴ suretleri:

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülukaneye

Şimdi Sofya'ya geldim. Düşmanın külliyyetli süvari ve on tabur kadar piyade ile Sofya caddesini tuttuğu haberi bâ-telgraf Taşkesen'den alındığı akabinde telgraf hattı kırıldı. Bundan evvelce de Şakir Paşa, Sofya cihetine düşman sarkmakta olduğundan Sofya'dan yedi, sekiz tabur askerin o cihete yetiştirilmesini yazmış idi. Halbuki yanında kırk üç tabur askeri olup düşman bir buçuk saat solundan inmekte olduğu halde taarruz etmeyerek buradan imdat bekliyor.

Umdet'ül Hakayık Sayfa 376

Sofya'da üç tabur müstahfız var. Şimdi dahi Niş için ayırdığımız beş tabur Sofya'ya vasıl oldu. Yani şimdi Sofya'da sekiz tabur var. Ve yine on iki saat mesafede İhtiman'da üç tabur var. Bunların biz'zarure Sofya'ya gelmesi emri verildi. Lakin İhtiman'la Doruk'a telgraf işlemekte ise de, Letaguh'un telgrafi kırıldı. Sofya Kumandanı Mehmet Paşa'nın "bu askerle mukavemet edemeyiz. Parlementer gönderip geri çekilelim" demesi bütün bütün selbi şuur etti. Kumandanlığı Mirliva Reşit Paşa'ya verdim. Ve muma-ileyhi beş tabur ale's-seher düşmanı istikbale memur ettim. Ve şimdi Sofya mevcudu olan yüz elli süvari ile Kaimmakam Mustafa Bey'i keşfe gönderdim. Ve buradaki sekiz taburun son dereceye kadar çalışmasını tenbih ettim. Efendimize şimdi arz ediniz. Bendeniz burada kalayım mı, yoksa Pazarcık'a avdetle gerideki kuvve-i ihtiyatımızı ve tabii Sofya elden çıkarsa Kamerli'den Kazan'a kadar geri çekilmek iktiza eden kuvvetimizi Edirne cihetine tabiye edeyim mi? Çünkü Şimdi Sofya'dan çıkar isem şayet korktu derler, durur isem her türlü hal melhuzdur. Şimdi irade-i seriasına müntazırım.

⁹⁶³ Palanka: Bulgaristan'ın eyaleti.

⁹⁶⁴ Mükatevat:Mektuplaşmalar, yazışmalar.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şimdi istizan ve cevabını ita ederim. Fakat Letaguh'da ki altı taburun Sofya'ya çekilmesi için bari başka vasıta ile haber gönderilse.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Said

C. Evet Efendimiz, iki süvari ile ve memül olunmaz bir tarık ile Ali Paşa'ya topları yere gömüp çekilmesi için haber gönderdim.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Düşmanın Taşkesen'den müruruna Şakir Paşa ne için taarruz etmemiş ve şimdi Sofya'dan Pazarcık'a avdet edip etmemekte muhtarsınız. Fakat düşmanın böyle bir patika yoldan geçerek Sofya'ya taarruzundan dolayı Balkan hattının Kazan'a kadar terki ile Edirne cihetlerine çekilmeniz...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 377

ta nihayetle icra edilecek bir çare-i müdafa olduğundan Balkan hattı müdafasını elden çıkarmamak çaresinin serian istihsalıyla memleketin muhafazasına ihtimam buyurmaları müntazırdır.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf Mahmud Said

C. Şakir Paşa'nın niçin taarruz etmediğini bilemez isemde bendenize kalırsa cebanetinden ve iktidarsızlığından olmalıdır. Düşmanın bir patikadan geçmesi Edirne'ye kadar çekilmeyi mucip olmaz idi. Ve yine de birdenbire Edirne'ye ric'at olunacak demedim. Hatta bugün Şehirköy pek ziyade sıkıldığı halde yine sebatlarını tavsiye ettim. Lakin Mehmet Paşa'nın rivayetince Kamerli ordusunun ancak bir günlük yiyeceği olup bugün hattı ric'alarını de muhafaza edemediklerinden ve zaten bi'd-de'fat⁹⁶⁵ Şakir Paşa çekilmek

⁹⁶⁵ Bi'd-de'fat: Bir kaç kere, defalarla.

efkariyle enva-ı sadalar⁹⁶⁶ eylediğinden onlar zan ederim ki yarın terki mevki ederler. Ve Letaguh ile Doruk mevkilerinin dahi dörder günlük me'külâtı var imiş. Kamerli çekildiğiyle zaten hattı ric'atine doğru düşman hareket etmiş olan Letaguh dahi payidar olamayacaktır. Ve Kamerli ordusunun çekilmesi, İzladı ve Şıpka'ya kadar; sol cenah muhatarasından dolayı cümlesini düçarı dehşet edecektir.

Bu meselede çare, Kamerli ordusunun yerinde sebat ile düşmanı tenkil ve Sofya caddesini keşad eylemesinde ise de onun yapacağı meçhüldür. Tuna Şark Ordusundan bu gün Sofya'ya gelen beş tabur yarın ale's-seher Taşkesen'e doğru gönderilerek düşmanı karşılatıracağızdır. Ve inşaallah belki muzaffer de oluruz. Lakin Kamerli yerini yarın terk edecek olursa, işin neticesi vahimdir.

Bendenizin Sofya'dan Pazarcık'a avdetim, herkesi yerli yerinde durdurmak ve olamadığı takdirde ikinci hattı müdafayı teşkil eylemek içindir.

Eğer umumuna kumanda edecek bir tayin buyurulursa ben Sofya mevki kumandanlığıyla da burada kalır ve son nefese kadar çalışırım. Kamerli ordusu yarın terki mevki ederse işte bu sekiz taburla Sofya mahsur kalacaktır. Bendenizin mahsuriyetimmi yoksa geri çekilip umuma kumanda etmeliğim mi münasiptir? Burasını sual ve şu saatte kazanmış olduğum muhtariyet ünvanını ademi kabul ile istizahı meâl eylerim.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 378

C. Sofya'dan Pazarcık'a avdet edip etmemekte muhtar sekiz denilmesi mücerret zatı valâlarının umum kumandan olduğunuz cihetle mukayyet olmadığınızı beyandan ibaret idi. Zatı vâlâ'larının mahsur kalmaları tecviz olunamayacağı bedihi idiğinden iş'arı samileri vechile Pazarcık'a avdet buyurmaları münasiptir. Ve orada Balkan hattı müdafasının elden çıkarılmaması çare ve tertibatının icrası dirayeti meslemelerinden müntazırdır.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf Mahmud Said

⁹⁶⁶ Envâ-i Sadalar: Türlü sesler, çeşitli sesler.

S. Bugünkü muharebe ne hali kesp etti ve yarın ne ümidiniz var muhtasiran ve serian bildiriniz. Süleyman

C. Bugünkü muharebe gece saat bir'e kadar devam etti. Düşman birkaç cihetten hücum eylemiştir. Ve kuvveti yirmi bin miktarı Bulgar tahmin olunuyor Efendim. Ve asakiri şahaneyi dört mevkide tabiye olunmuş anladım. Yahya Paşa, ile dört tabur Nikoşor'da ve Şevki Bey'in ise iki taburla Yıldız tepesinde, onlarda güzel muharebe eylemiş ve mevkilerinde sebat üzeredirler. Ve Sahudol boğazından çıkıp kasabanın babı cihetinde ki ova'ya yayılmış olan düşmana mukabele etmek üzere bulunan Necip Paşa'nın yanındaki dört tabur dün buraya gece vasıl olduğu cihetle mevkiyi tutamayıp orada düşman ile harbe tutuşmuş ve akşam üzeri bozulmuş ve ovaya yayılmış, onları toplayıp, getirip kaleye koydum. Fakat bozulmayan bir tabur ile kasabaya yirmi dakika mesafedeki Kalne karyesini tutturdum ve diğer bir tabur ile dahi mezkur karyenin solundaki şoseyi tutturacağım. Fakat Sahudol boğazından gelen düşman kasabanın garp cihetindeki ovaya külliyetle yayılmış olduğundan eğer yarın oavadan tard edemez isek Sofya caddesini kat ederek Şehirköyü'nü her taraftan muhasara tahtına alacağından havf olunur ve gece gayet karanlık olduğu ve bendeniz ise hiçbir mevkide bilemediğim cihetle hangi noktanın tutulması lazım geleceğini bilemiyorum. Ve burada ehil kalmamış ve Necip Paşa dahi buralarını bilemiyor ve şimdi Yahya Paşa'ya zaptiye gönderdim. Geldiğinde ne vechile olmak lazım geleceğini bil'müzakere geceden bazı mevkı tutmak lüzumunu hissediyorum. Daha askerin arkası olmadığı cihetle vefeyat'ı şühedanın⁹⁶⁷ miktarına na malumdur ferman. 15 – Kanun-ı evvel – 93 Osman

C. Eğer düşmana mukavemet edemeyeceğinizi hissediyor iseniz topları geceden aşağıya alarak badehü müntezeaman Sofya caddesine çekiliniz ve Dragman boğazında Doruk'tan...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 379

avdet eden Kaimmakam Ferik Bey ile birleşip ondan sonra doğruca Sofya'ya gelerek Sofya kumandanlığını serahde ve Reşit Paşa'ya terk ettiğim talimat mucibince hareket ediniz. Bugün düşman Kamerli ile Sofya beynine girerek hattı muhabereyi kat etti. Ve Letaguh'ta ki taburlar biz'zarure mahsur kalacağından onlara da Sofya'ya çekilmeleri emrini süvari ile

⁹⁶⁷ Vefayat-ı şüheda: Şehit ölümleri.

verdim. Buradan Şehirköyü'ne artık iane mümkün değildir. Bende Pazarcık'a avdet ediyorum Efendim.

S. Avdet emrinizi aldım fakat avdet mümkün olur ise burada bulunan iki yüz bin kaya kadar iş'ar me'ali zahire⁹⁶⁸ vardır. Ve bir hayli cephane vardır onları ne yapalım Efendim?

C. Gerek zahire ve gerek cephaneyi ne suretle mümkün ise telef etmemeklik çaresine bakınız.

S. Hemen şimdiden avdete hazırlanıyoruz emriniz nedir Efendim?

C. Mukavemetten aciz iseniz avdet ediniz.

- Bir saat sonraya kadar meclis edelim neticesini arz ederim.

- Düşmanın sabaha kadar Sofya caddesini kat eder ihfasından Yahya Paşa geldiğinde bizlerde avdete karar verdik.

- Pek âlâ. Sarı berutta, Dragmana boğazından ve Doruk'tan gelecek olan Refik Bey kumandasındaki üç taburla birleşmeyince Sofya'ya gelmeyiniz ve onları dahi bi'l-istihsap müntezaman ric'at ediniz.

- Pek âlâ. Emriniz üzerine bizlerde ric'at ediyoruz Efendim.

15 – Kanun-ı evvel – 93

- Kumandan Paşa çekilmeye başlayacağız hazırlandık diyor. Salih Sırrı

C. Kumandan Paşa'ya söyleyiniz son dereceye kadar müdafa etsinler; olmadığı halde Sofya'ya çekilsinler. Süleyman

Tıpkı iradeleri vechile bu gece sabaha karşı Dragman Boğazına doğru harekete başlayalım. Gerçi şimdilik fevkalade tazyik yoksa da hasbe'l mevki harben çekilmek müşkil olacağı arz olunur.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Refik

⁹⁶⁸ Zahire: Gerekli zaman harcanmak üzere anbarda saklanan hububet, yiyecek.

Pazarcık'ta Fuad Paşa Hazretleri vasıtasıyla İzladı Kumandanlığına

Şakir Paşa'nın Sofya ile irtibatını Taşkesen tarafından inen yedi, sekiz tabur Rusyalı dün kat ettiler. Bu sabah Sofya'dan Mirliwa Reşit Paşa kumandasıyla dün akşam Sofya'ya gelmiş olan beş tabur çıkarıldı ise de bunların Kamerli yolunu açabileceğini pekde ümit etmem. Şimdi süvari çıkararak Şakir Paşa'ya şu emri gönder:

Kamerli'de Şakir Paşa Hazretlerine

Dün bize ve Sofya Kumandanlığına keşide ettiğiniz telgrafi gördüm. Bizden yedi, sekiz taburluk bir liva isteyerek sol tarafınıza yığılan düşmanın def ve tenkili ona taalluk edilmiş ve Sofya'da topu üç tabur müstahfiz var iken ondan istimdada kalkışılmış. Sahihan size yedi, sekiz taburluk taburluk bir liva göndermeklik mümkün ve o liva mevcut olsa bile Pazarcık'tan Taşkesen'e bir liva kaç günde vasıl olur ve hele hiç düşünmeksizin ve adeta utanmaksızın yanınızda kırk dört tabur var iken Sofya'nın üç taburunu da beraberinize almayı hatıra getirmek af olunur kabahatlerden değildir. Dün akşam Mirliwa Reşit Paşa kumandasıyla Sofya'ya beş tabur dahil oldu ve ben'de Sofya'da idim. Bu sabah onlar Taşkesen cihetine doğru hareket ettiler. Ve ümit ederim ki muharebe dahi ederler. Lakin Kamerli yolunu beş tabur keşide edemez. Şimdi on beş tabur kadar asker ayırarak ya Recep Paşa veya bir diğeri serian gidip düşmanı vurmalsınız. Piriştine müstahfiz taburlarını dağıtan ve yolu kat eden düşmanın yedi, sekiz tabur ile beş yüz süvariden ibaret olduğunu tahkik ettim. En son fedakarlık ne ise ederek ederek Sofya yolunu açmalı ve Kamerli geçidini muhafaza etmelidir. Dünkü sizin seyyiatınız⁹⁶⁹ ve rehavetiniz neticesi olarak Letaguh'da ki taburlara çekilmek emrini vermek mecburiyeti hasıl oldu ve Şehirköy muhafızları dahi kaç gündür düşmanın kesretinden aciz kaldıklarından bugün onlar ve Doruk'ta ki taburlar dahi Sofya'ya çekileceklerdir. Ve üç tabur daha İhtiman'dan sevk ettim. Bu halde Sofya'da otuz bir tabur ile bir alay süvari ve bir miktar top bulunacaktır. Şimdi siz hemen Sofya ile muhafaza-i irtibata sağyediniz

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

⁹⁶⁹ Seyyiat: Fenalıklar, kötülükler, günahlar, kötülüğe karşı çekilen sıkıntı.

S. Asker geldi mi ve ne vukuat oldu?

C. Bir avcı taburu Sarıboru'da geldi ve akşama kadar arkası alınmaya gayret olunuyor. Ve bendeniz de şimdi Pişdar ile buraya geldim ve bir saat kadar ârâm⁹⁷⁰ ettikten sonra gece saat birde Sofya'ya hareket ve sevk olunacaktır. Osman

S. Doruk'ta ki taburlar geldi mi?

C. Buraca bir malumat alamadım Sofya'da Reşit Paşa'ya sual ettim ondan dahi bir haber alamadım.

S. Doruk Sarıboru'da kaç saattir tahkik idiniz?

C. Tahminen sekiz saattir.

- Elbet bugün o taburlar vasıl olur. Çünkü geceden hareket etmişler idi. Şimdi Dragman⁹⁷¹ boğazına doğru ve Doruk yoluna süvari çıkarınız ve Doruk taburlarını beraberinize almadıkça Sofya'ya hareket etmeyiniz. Şayet düşman gelir ise Sarıbarut'ta müdafa ediniz. 15 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

S. Şimdi düşman nerede, Şehirköyü'ne dahil oldu mu, bugün hiç harp ettiniz mi, toplar yanınızda mı?

C. Aman Efendim Kamerli'den süvariye mahsusla Müşir Paşa'ya üç yüz gurup kadar bir şifre var; pek acele.

S. Reşit Paşa gitti mi?

C. İşte Reşit Paşa yanımda.

S. Bugün düşman üzerine gidecektin, ne için gitmedin?

⁹⁷⁰ Aram:1. Durma, eğlenme, dinlenme. 2. Yerleşme, istirahat etme, karar kılma.

⁹⁷¹ Dragman: Tırnovi, vidin eyaleti.

C. İrade-i aliyyeleri vechile buradan ziyade uzak olmamak ve İhtiman'dan taburlar henüz gelmediği için hareket etmedim Efendim.

S. Ben size hiç hareket etmeyin dedim mi? Yalnız pek uzak gitmeyin dedim.

C. Düşman buraya şimdiki halde beş saat mesafededir. İrade buyurulduğu halde yarın çarpışmak üzere şimdi hareket edeyim.

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 382

S. Artık bundan sonra vakit geçti. Bakalım Şakir Paşa'nın şifresini hal edelim. Yarın alessheher İhtiman'dan hareket eden üç tabur Sofya'ya dahil olduğu gibi yine yarın Şehirköyü'nden Sarıbarut'a gelmiş olan taburlar ve Doruk taburları dahi Sofya'ya vasıl olurlar. Şakir Paşa'nın şifresini hal ettikten sonra hattı hareketinizi tayin ederim. Süleyman

S. Sofya'dan hareketten evvel Şakir Paşa'ya haber gönderebildiniz mi?

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

C. Hayır Efendimiz o cihetten vasıta bulamadım. Pazarcık'a telgraf yazdım. Süvariye mahsus ile İzladi'ye gidecek ve İzladi Kumandanlığı dahi Şakir Paşa'ya gönderecektir. Çünkü İzladi hattı da Kamerli hattı ile bir olduğu için kırıktır. Lakin Şakir Paşa'dan ve bilmem hangi tarik ile Sofya'ya bir süvari gelerek namı acizaneme bir şifreli telgraf getirmiş bir taraftan Sofya'dan alıp bir taraftan hal ediyorum.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

S. Şakir Paşa ile tekrar muhabere lazım gelir ise yani şifrenin malumat kifayet etmez ise birinden biri vasıl olmak için bir kaç tarik ile müteaddit süvari irsalinin İzladi'ye emri münasip görülüyor. Sofya'da külliyetli zahire ve mühimmatımız var deniliyor. Düşman oraya gelir ise bunlar eline geçmemek için bir tedbir ittihaz buyurulmadı mı?

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

C. Evet Efendimiz. Şakir Paşa'ya şimdi gelen süvari ile de beyanı malumat ve ita'yı evamir olunacaktır. Bendeniz Sofya'dan çekilmek için kumandanına emir vermedim ve oraya

iki güne kadar otuz bir taburluk bir kolordu tecemmü edecek ve son dereceye kadar mukavemet eyleyeceklerdir. Eğer elime biraz tabur geçer ise Sofya'ya kuvvetü'z-zahr olmak üzere Samakov geçidine koyacağım ve Kapıcık Derbendine dahi on taburluk bir fırka ikame etmek üzereyim ve Sofya'dan yalnız ahalinin çekilmesini tenbih ettim. Bu bab'da irade-i hususiye var ise tebliğ buyurunuz.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 383

C. Bu bab'da katiyen bir irade-i mahsusua yoktur ve hareketi askeriye rey'i devletinize tefviz buyurulmuştur.

Varna'da ki askerin İstanbul'a gelip bugünden sevkine başlandığını Paşalar söylüyor. Bunlar evvelce orduyu mezkurdan götürülen taburların son müdafa hattını temine yetişemeyeceği zan olunuyor. Şark ordusundan daha asker tertip olunmak hakkında mütalea-i dâverileri var ise vakit geçirmeden bilinmesi irade buyuruldu. Fakat ekseri muvaffakiyetsizlikler askerin mevaki'yı müteferrikaya taksimine binaen düşman herhangi bir noktayı zayıf bulursa oraya yüklenecek nukatı sairedeki kuvvetlerin tazyik olunan noktaya derhal müzaherat edememeleri ve emsali ahvalden neş'et ettiği cihetle askerin mümkün mertebe topluca tutulması emrindeki irade-i seniyyenin tekraren ve hassaten takdiri dâverilerine havalesi ve hangi nokta ve geçitler tutulacak ise ileride; beyanı malumat kabilinden olarak bildirilmesi dahi irade buyuruldu.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ferman Efendimizindir. Tuna Şark ordusundan badema tabur efrası kabili imkan değildir. Kolunuz dahi askeri topluca bulundurmaya sağy ediyorum ve onun için Sofya'nın ilerisindeki taburları dahi toplamakla meşgulüm ve şimdiki halde Kamerli'yi bile elden çıkarmamak istiyorum ve Şakir Paşa'ya bu bab'da bir hayli makalat⁹⁷² sarfettim. Lakin mümkün olmazsa hudutu müdafa-i saire yine elde bulunmak üzere Petriçova'dan Yenihan ve Kapıcık ve Samakov Derbendi tutulup Sofya dahi elden çıkarılmamaya son dereceye kadar

⁹⁷² Makalat: 1.Sözler. 2. Gazetede veya dergide çıkan yazılar.

çalışılacaktır. Başka bir irade'yi aliye yok ise kolunuz şimdi buradan Pazarcık'a doğru hareket edeceğimdir Ferman.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Başka bir tebliğat yoktur efendim. Kamerli ordusunun hali buraca pek merak buyuruluyor. Rey-i devletlerine muvafık ise Tatarpazarcık'ına hareketten evvel Şakir Paşa'nın şifreli telgrafı nakil olunmak üzere telgrafhaneye bırakılsa.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Said

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 384

Ferman Efendimizindir. Şakir Paşa'nın yazdığı telgırafla tarafı aciziden verilen cevap sureti telgırafhaneye bırakılmıştır, lakin telgırafçı burada yalnız olduğundan ve Şakir Paşa'ya yazılan cevabı henüz ikmal edemediğinden ba'de'l-ikmal⁹⁷³ kemalı arz edeceğimdir.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığına

İvraciş ve Letaguh ve İblaginca taraflarından yol bulup Balkanı geçmiş olan düşman henüz miktarı bizce tayin edilemeyen bir kuvve-i külliyesiyle Taşkesen karyesinin Sofya cihetine şoseye nazır tepeleri tutmuş ve birkaç taburunu aşağı indirmekte ve sabahtan bede' ile hattı harbimizi dahi tutup ateşiyle şiddetle dövmekte ve sağ cenahımızdan ve uzaktaki tepelere dahi peyder pey piyade askeri çıkarmakta bulunduğu görülmüştür. Bundan garaz bizim Sofya ile müvasalemizi kesmek ve sağ cenahımızda dahi İzladı ile aramıza girerek bütün bütün muhasara etmek hususlarından ibaret idiği anlaşılmaktadır. Dün akşam mevakı-ı müteaddide'den takdim eylediğim diğer telgrafname-i çakiranemle arz eylediğim vechile Taşkesen cihetine giden beş tabur piyade ve mevcut süvari ve iki cebel ve iki sahra topundan maada gece sol cenahımızdan İlbasan⁹⁷⁴ taburu dahi karye-i mezkure sırtında ki istihkama gönderildi. Ancak düşman ziyadece görünmekle Peyker Paşa'nın taarruz edebileceği pekde memül değildir. Me'külat hakkında dünkü maruzatım şayanı dikkat olup ya Sofya'dan bir kuvve-i külliye gönderilip düşman iki ateş arasına alınarak yol temin olunmak veyahut âhar

⁹⁷³ Ba'de'l-ikmal: Bitirdikten, tamamladıktan sonra.

⁹⁷⁴ İlbasan: Makedonya'da Manastır vilayetine bağlı bir sancak.

tarik ile buranın me'külatına çare bulunmaz ise bizim için Petriç veya İzladı cihetine çekilmekliğimden gayri çare olmamakla bu bab'da ki emri alilerine şiddetle intizar olunur.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Rumeli Umum Kumandanlığına

Sağ tarafımızdan görünen üç taburun sekiz olduğu ve üç topla bir alay süvari olduğu şimdi aldığım jurnalden anlaşıldı.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Kamerli'de Şakir Paşa'ya

C. Sizin Sofya ile beyninizi kat eden düşman topu topu sekiz taburdur. Yanınızda...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 385

kırk dört tabur var iken on beş tabur ifraz edip yolunuzu açmadığınıza biz ağlarız; düşman güler. Şimdi size lazım olan birinci iş Sofya tarikını fedakarlık ederek açmaktır. Buna muvaffak olamadığınız halde düşman üzerine bir umumi hücum göstermelidir. Düşman sizden çok değil fakat kumandanları sizi iğfal ile istifadede mahirdir. Velhasıl bu harplerin neticeleri de hasıl olamadığı takdirde askerin bir kısmını İzladı tarikine ve bir kısmını dahi yine o cihetten Sofya'nın gerisindeki Yenihan'a ve bunun bir parçasını da Samakov geçidine koymalıdır. Ve hangi tarik muvafık ise topları oradan sevk etmelidir. Kapıcık Derbendine asker konulduğu gibi Petriçova cihetinde asker olduğunu dahi biliyorsunuz. Sofya'da dahi iki güne kadar otuz tabur tecemmü edeceksiniz. Şehirköy ve Doruk ve Letaguh terk olundu. Cümleliz mahvolmadıktan sonra bu ikinci hattı müdafayı terk etmemelisiniz. Sizin gözünüz zaten geri çekilmekte idi. Allah encamını hayreyleye. Şimdi Filibe ve Tatarpazarcıkı'na Petriçova tarafından size erzak yetiştirilmesini yazıyorum. Düşmanın sekiz taburu maa mülhakat⁹⁷⁵ bizim elli, altmış taburu hapsediyor. Elde ihtiyat kalmadı deniyor. Acaba taburların tuttuğu yer bir gün için yarımşar taburlara tutturulup da kırk taburdan yirmi taburluk bir hücum kolu tertip olunamaz mı? Lakin dehşet yakamızı bırakmıyor. Böyle böyle galiba İstanbul'a kadar çekileceğiz. Vay devletin, milletin başına!.. Süleyman

⁹⁷⁵ Maa mülhakat: Ekleriyle birlikte.

Sofya Kumandan Vekili Reşit Paşa'ya

Yarın taburlar geldiği halde sizin beş taburu bi'l-istishab düşmanın olduğu cihete doğru hareket etmeleri ve Şakir Paşa'ya dahi şimdi yazdığım şifreli telgrafi sürati isal ile beraber siz dahi hal ile mefhumünü anlayıp ona göre davranmaları ve yarın Kamerli tarafından ve gideceğiniz cihetten Sofya tarikini açmak için eğer Şakir Paşa fırkası muharebe ediyor ve top ve tüfek sesi geliyor ise sizin cihetten dahi fedakarlık gösterip yolun keşadına gayret olunması ve o cihetten bir emare olmayıp düşman dahi külliyetli bulunduğu takdirde pek de üzerine varılmayıp yarınlık bir istikşaf⁹⁷⁶ ile kanaat olunması ve ferdası günü elbette Şakir Paşa tarafından zorlanacağından yevmi mezkurde yine harp için hareket...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 386

edilmesi temenni ve Şakir Paşa'nın şifreli alınan telgrafında düşmanın İblanıça ve Çoryak cihetinden hareket eylediği malumat olmak üzere ihtar olunur.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Sofya Kumandanlığına

Şayet Kamerli ordusu, Allah etmesin bir felakete uğrar veyahut İzladı tarafına çekilir ise Ruslar var kuvveti ile Sofya'ya geleceği gibi Şehirköy tarafından Sırpılar dahi yine Sofya'ya yığınak edeceğinden ve bu kadar külliyete Sofya gibi açık bir yerde mukavemet gayrı mümkün olduğundan Leteguh ve Doruk ve Şehirköy taburları ile Sofya'da cem olduktan sonra Kamerli'nin beyan ettiğim ahval-i vukuunda Sofya'da mevcut erzak ve mühimmatın mümkün olabilenini beraber alarak bakiyesini telef ve ihrak ile zatı âlileri ve Leteguh'tan gelecek Ali Paşa on beş tabur ile ayrıca Samakov geçitlerine çekilip orada mukavemet ve baki on beş taburu dahi Osman Nuri Paşa ve Yahya Paşa ve Necip Paşa bil'istishab Kapıcık derbendine çekilmeleri ve etraf Bulgar köylerinde ne kadar mekari ve araba vesair vesait-i nakliye var ise hemen cebren zapt ile bununla geriye ve dediğim noktalara mühimmat ve erzak iadesi mütemennadır.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

⁹⁷⁶ İstikşaf: Keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma.

Süleyman Paşa Hazretlerine

Kamerli’de bulunan Şakir Paşa fırkası terk-i mevki ettiği halde mühimmat ve erzakça bir şey terk etmeye mecbur mudur? Ve mecbur ise terk edeceği şey külliyetli midir? Ve oraya mühimmat ve erzak Sofya’dan mı gitmektedir? Serian iş’arı ferman.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Mirliva

Reşit

Sofya kumandanlığına

C. Kamerli’de ki ordunun zaten erzakı yoktur. Yanlarında külliyetli mühimmat olduğunda memül etmem; Kamerli’nin erzak ve mühimmatı daima Sofya’dan gitmektedir.

16 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 387

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

Düşmanın Şehirköy üzerine çıkardığı kuvve-i külliyeye karşı sebat edemeyip müdafaadan aciz kaldıklarını ve Sofya tarikını düşman kat edecek olduğunu Şehirköy kumandanı bildirmesi üzerine “Drağman boğazına inecek Doruk taburlarını dahi bi’l-istishab Sofya’ya çekiliniz” emrini verdim ve bugün Sofya’ya dahil olacaklarını ümit ederim. Şimdi Sofya’dan aldığım telgraf mealince düşman Sofya ovasında biraz süvari göstermiş ve bizim taraftan da mükabelesine asker çıkarılmıştır. Kamerli ordusuna, İzladi veya Sofya tarafına, mukavemetten aciz kaldıkları halde çekilmesi emrini dün süvariler ile gönderdim ise de vüsulüne dair malumat alamadım. Bugün şayet İzladi cihetine çekilirlerse diye Petriçova’ya Pazarcık’tan erzak sevk ediyorum ve bendeniz de şimdi Edirne’ye hareket eyliyorum ferman.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canibi Alisine

Ferik Osman Paşa Hazretleri’nden alınan malumata göre Kaimmakam Refik Bey müfrezesi oralarca taharri olunmakta ise de hala bir haber alınamamış olduğu cihetle bunun

üzerine Sofya’ca dahi icab eden mahallerde süvari-i mahsus marifeti ile taharri olunmakta olduğu maruzdur ferman.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Mirliya

Mehmet Reşit

Rumeli Harp Orduları Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Kaimmakam Yahya Bey üç tabur ile buraya Osman Paşa Hazretleri dahi mevcut marıyyeti ile Halkalı’ya geldiği cihetle emr-i âlileri vecihle beş taburla Taşkesen tarafına harekete hazırlanılmış ise de havanın şiddeti hareketi askeriye mani olduğundan hareketi arzu eder isem de Ali Paşa’dan aldığım emri on altı tarihli tahrirat da Moroh istihkamatının sağ cenah köprüsünden Ceylantepe’ye düşman iki günden beri yirmi tabur piyade ile üç alay süvari ve hayli dağ topu sevk ettiği cihetle bilahere mahsur kalacağı beyan olunduğundan herhalde irade-i devletlerine müntazırım. Kamerli’den taraf-ı âlilerine bir şifreli tahriratı götüren süvari Taşkesen’in zapt olunduğunu ve kendisinin Taşkesen’e uğradığını ifade ediyor ferman.

17 – Kanun-ı evvel – 93

Mirliya

Mehmet Reşit

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 388

Sofya’da Reşit Paşa Hazretleri’ne

Bugünkü tarihli iki kıta telgrafnamelerini aldım. Ali Paşa eğer Leteguh’da ki Ali Paşa ise onun hemen Sofya’ya ricat etmesini daha orada iken kendisine Mehmet Paşa yazmış idi. Serian birkaç süvari çıkararak hemen Sofya’ya bir tarik bulup avdet edilmesini ihtar ediniz ve Doruk’tan gelecek olan Kaimmakam Refik Bey kendisinden aldığım cevabi telgraf üzerine daha o gece yani ben Sofya’da bulunduğum gece Drağman Boğazı tariki ile Sofya’ya ricat edecek idi. Her nasıl mümkün ise Doruk tarafına dahi adam çıkarıp taharri ettirmeli. Ve Osman Paşa geldiği halde hem Kamerli yolunu keşade ile ve hem de Ali Paşa’ya o taraftan bir tariki ahar açabilmek için Taşkesen’e doğru bir hareketi taarruziye gösterip velhasıl taburlarımız ictima ettirilerek şifreli telgrafta beyan olunduğu vecihle hareket olunması ve

Sofya yolu açılmadığı takdirde Şakir Paşa'nın İzladı ve Petriçova cihetine çekileceği ihtar olunur.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Kamerli Ciheti Kumandanlığı'na

15 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli yalnız bir kıta telgrafnamelerini alarak telgrafi getiren süvari ile cevabını gönderdim. Siz on beş, yirmi tabur bil'ifraz Sofya ile beyninizi fasleden düşmanı tart ve def'a muvaffak olamazsanız Sofya hiç olamaz. Vakıa eğer bu gün Şehirköy ve Doruk ve Leteguh taburları Sofya'ya dahil olsa idiler yarın on beş, yirmi tabur ile Taşkesen tarafından taarruz ettirilir idi. Halbuki Doruk ve Leteguh taburlarına iki gün akdem Sofya'ya ricat emri verilmiş ise de henüz kendilerinden eser zuhur etmedi. Şehirköy taburları ise bu akşam daha Halkalı'dadırlar. Şu ahval-i müteessifeye göre size Sofya cihetinden şu iki, üç gün içinde muavenet mümkün olamayacağı anlaşıyor. Çünkü düşman iki günden beri Moroh istihkâmının sağ cenahı gerisinden Çıplak Tepe'yi yirmi tabur piyade ve iki, üç alay süvari ve bir hayli dağ topu ile tuttuğunu on altı tarihli bir tahrirat ile Ali Paşa Sofya'nın şimdiki kumandanı Reşit Paşa'ya bildirerek istimdat⁹⁷⁷ istemiş. Ben de Reşit Paşa'ya imkanın müsait olduğu mertebesini ifa emrini verdim.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 389

Siz ise on beş tarihli telgrafınızda beş günlük me'külatınız olduğunu iş'ar buyurmuş idiniz. Ona nazaran iki güne kadar erzakınız hıtam bulacak demek oluyor. Ve o müddet zarfında siz Sofya yolunu kuvve-i cebriye istiğmalı ile keşad edemez iseniz veyahut Sofya'da kuvvetini sarf ile size yol açamaz ise Petriçova ve Merguh vge Otlukköy tarafına çekilmeli ve buralardan Kapıcık derbendine ve gerisinde ki Palanga'ya giden yollar üzerine taburlar tabiye edip Kapıcık ve Palanga ve İzladı'de ki taburlar ile irtibat husulüne ve bu irtibatı muhafazaya çalışmaları ve siz Kamerli'yi terk ettiğinizle Sofya dahi terki mevki ile yine Kapıcık ve Samakov geçitlerine ricat edeceklerinden arka yollardan veyahut nereden bir mümkünü olur ve bulunabilirse çekileceğiniz vakti Sofya'ya da bildirmeleri ve Petriçova'ya sizin için bugün Pazarcık'tan araba ile hayli erzak çıkarıldığı gibi yarın ve öbür gün dahi

⁹⁷⁷ İstimdad: 1. Meded, yardım isteme. 2. İmdat, kuvvet isteme.

yedişer yüz mekari ile yine bir hayli şey gönderileceğinden o cihete çekildiğiniz halde Petriçova'dan istifa-i havayic⁹⁷⁸ eylemeleri cevaben arz ve beyan olunur.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Huzuru Âli'yi Cenabı Kumandanı Umumi'ye

C. Şhirköy taburları Halkalı'ya kadar geldi. Doruk ve Leteguh'da ki taburlardan el-yevm⁹⁷⁹ haber yoktur. Bugün hava ziyade boralı idi. Ovada harekatı askeriye icra olunamadığı arz olunur Ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Mirliva

Mehmet Reşit

Sofya Kumandanlığına

Osman Paşa geldi mi? Şhirköy taburları kamilen vasıl oldumu? Doruk ve Letaguh taburları Sofya'ya dahil oldular mı? Bugün Sofya ovasında görülen düşmanla harp oldu mu? Oldu ise neticesi nedir? Serian işaretine müntazırım.

17 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Osman Paşa geldi. Muharebe olmadı ve şimdilik bundan başka şayanı arzı havadis yoktur Efendimiz.

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 390

Letaguh'dan gelmedi. Doruk müfrezesinden bir haber yok ve Şhirköy taburlarından Kaimmakam Muhibbi Bey üç taburla Sofya'ya geldi. Osman Paşa marıyyeti dahi Halkalı'ya gelmiş ve rivayete göre Taşkesen'in zapt olunduğu ve bizim askerlerden şimdiki halde bir müfrezemiz Taşkesen'de olduğu ve henüz etrafta muharebe olmadığı arz olunur.

⁹⁷⁸ İstifa-i havayic: gerekli, lüzumlu şeyleri tamamiyle alma.

⁹⁷⁹ El-yevm: Bugün, bugünkü günde; hala, henüz, şimdi, şu anda, şimdiki zamanda.

Taşkesen'in sureti zaptı henüz meçhul olmasından ve bendeniz bu akşam Sofya telgraf ve evrak vesairesinin Üsküp'e irsaliyle meşgul olduğumdan şimdilik malumatı sahiha istihsal ve arz ederim efendimiz. İşte kumandan Paşa'ya gidiyorum Efendimiz.

Sofya Kumandanı Osman Paşa Hazretlerine

Siz ne için taburları Halkalı'da terk ile yalnızca Sofya'ya geldiniz? Doruk'a ve Letaguh'a taburların celbi için adam ve haber gönderdiniz mi? Ve 15 – Kanun-ı evvelden beri Sofya kumandanlığı namına ve Reşit Paşa'ya çektiğim telgrafları okudunuz mu? Doruk ve Letaguh'da ki taburlardan malumat alınmadıkça ve o taburlar Sofya'ya dahil olmadıkça şifreli telgraf vechile çekilmek gayri caiz olup; taburları bulup badehü telgrafı mezkur münderecatına tevfik-ı hareket etmeleri tekit olunur.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Şehirköyü'nden mevcudumuz ile çıkıp Refik Bey müfrezesini aramak ve beklemekte bulunarak Halkalı'ya kadar geldim ve Sofya'dan olunan telaş ve isticâl⁹⁸⁰ üzerine onların kumanda ve tenbihatını Yahya Paşa'ya terk ile bu gece Sofya'ya geldim ve Refik bey müfrezesini buradan da taharri ettiriyorum. Halâ nerede olduğundan haber alamadım. Artık akşama kadar dahi bir taraftan haber alamaz isem Halkalı'da ki kuvvetin serian Sofya'ya çekilmelerine emir vereceğim ve Letaguh'dan da Ali Paşa Livası halâ Sofya'ya gelmemiş olduğu gibi haber dahi alınamamış ve Reşit Paşa nezdindeki telgraflar meâlini anladım. Tıpkı fermanı âliniz vechile kuvvetleri Sofya'ya celb etmedikçe Sofya'ca hiçbir şey denilemeyeceğini arz ile Halkalı'da ki kuvvetin Refik bey bulur ise de, bulmaz ise de celbi lazımeden olduğundan emrine müntazırım Ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Sofya

Ferik Osman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 391

⁹⁸⁰ İstical: Acele etme, tez olmasını, isteme, çabuklaşma.

Sofya Kumandanı Osman Paşa Hazretlerine

Refik Bey taburları gelmedi deniyor. Ben sizin dün akşam ki telgrafınızı Berzenik'den aldım. Halbuki Drağman boğazı Berzenik tariki üzerinde olmayıp Halkalı ile Kaluçi karyesi arasında ve ikisinin vasatında ve Sofya'dan Şehirköyü'ne gider iken sağ cenahtadır. Siz eğer Berzenik üzerinden geldiniz ise Drağman'a uğramışsınız demek oluyor. Aman Allah aşkına olsun bilir adamlar ile bit'taharri serian itayı malumat ediniz. Refik Bey mutlak Drağman'a gelmiş ve sizi bekliyor itikadındayım Efendim.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Bendeniz biliyorsunuz ki yalan söylemem. Şehirköyü'nden ve Drağman boğazından geçerek Refik Bey müfrezesini mümkün olduğu derecede taharri ettirerek ve bekleyerek Drağman boğazı addesi üzerindeki Halkalı karyesine geldim ve Necip ve Yahya Paşa livalarının halâ Halkalı'da olduğunu sabahleyin arz eylemiştim ve bunun için dört gün dört geceden beri endişe ve gönderilen adamların intizarından taam⁹⁸¹ yemedim ve uyku uyumadım desem yalan değildir ve Berzenik'e gitmedim ve Berzenik'den dahi telgraf çekmedim. Bunda bir seh⁹⁸² olduğunu ve halâ Refik Bey müfrezesini taharri⁹⁸³ ettirmekte bulunduğumu arz eylerim Ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Sofya

Osman

Sofya'da Ferik Osman Paşa Hazretlerine

C. Refik Bey kuvvetini hem Drağman ve hem de Doruk şosesi ile taharri ettirmelidir. Haber alabilip getirenlere birkaç bin kuruş para vaad etmelidir ve Ali Paşa'ya dahi dağlardan ve patikalardan çekilmek için haberler gönderip gidenlere külliyetli para vermelidir. Şayet bu

⁹⁸¹ Taam: Yemek, aş.

⁹⁸² Seh: Yanlış, yanlışma.

⁹⁸³ Taharri: 1. Arama, araştırma, araştırılma, aratma. 2. Sivil polis, taharri memuru.

akşama kadar Drağman tarikıyla Refik Bey gelmez ise teferruka-i⁹⁸⁴ kuvvet gibi bir mauhzur tevlit edebileceğinden akşam üzeri Halkalı'da ki taburları dahi Sofya'ya almalıdır. Aman Allah aşkına Ali Paşa ile Refik Bey taburlarına bir çare taharri olunsun.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 392

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bugün akşamüzeri Taşkesen cihetinden giden keşif kolları avdet edip düşmanın şoseye nazır istihkamat ile tuttuğunu ve bu vechile Sofya hattı müvaselemizin külliye kat olunduğunu bildirmiştir. Gerçi şimdiye değin şosenin sol tarafına piyade geçmediği haber verilmiş ise de İhtiman cihetinden mukabele görmediği halde Doğza karyesini tutacağı ve bu takdirde İhtiman tarafı kat olunacağı derkârdır. Şu tafsilata göre bulunduğumuz halin dakika ifadesine tahammülü olmayacak derecelerdeki ehemmiyetini ve şimdiye kadar mevakiyu muhtelifeden irsal olunan telgrafnamelerin cevabının ademi vürudu bil'külliye hayret verdiğini nihayet ıztırapla arza mecbur oldum.

17 – Kanun-ı evvel – 93

Şakir

Şakir Paşa Hazretlerine

15 tarihli bir ve 16 tarihli bir mufassal ve diğeri muhtasar iki ki ceman üç kıta telgrafnamelerini alarak cevabını 17 tarihli telgrafname-i acizi ile size isal edilmek üzere Sofya telgrafhanesine verdim. Cevaplarının şimdiye değin ademi vürudu baisi teessüfü azim oldu. Ve son cevabı acizinin bir suretini dahi işte İhtiman telgrafhanesine telgrafınızı getiren zaptiye ile irsal ediyorum. Sür'atle hareket buyrulması mütemennadır.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Sofya Kumanmdanlığına

Şakir Paşa'dan bâlâsı Taşkesen'den yazılı şimdi bir telgrafname aldım. Gönderdiğimiz telgrafların hiç birinin vasıl olmadığı anlaşılıyor. Bu telgrafı da İhtiman'a

⁹⁸⁴ Teferruk: Ayrılma, dağılma.

bir zaptiye ile göndermiş bugün sizin vasitanız ile gönderilen şifreli cevapname-i acizinin bir suretini dahi şimdi İhtiman'dan veriyor. Taşkesen'in düşman tarafından zaptolunduğu bi esas olup yalnız Taşkesen ile Sofya arasında düşman istihkam yapıp yolu kat etmiştir. Eğer sizin fikrinizden yarın sabah Taşkesen üzerine bir hareketi kaviye-i taarruziye gösterilirse Kamarlı yolu açılmış ve hiç olmazsa birkaç günlük erzak verilmiş olacağı cihetle bu bab'da ki mutalea ve efkarı aliyeleri istizah⁹⁸⁵ olunur.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 393

Süleyman Paşa Hazretlerine

Mesmuat⁹⁸⁶ nazaran orada düşmanın çok olduğu anlaşıyor. Onun için bi'mennihi teâlâ yarın keşif kolu çıkarıp düşmanın kuvvetini anlamak efkar ediyoruz. Vaki olacak hale göre ve ol vakte kadar perakende kuvvetlerin cem olunabildiğine nazaran sureti hali İnşâ Allahü Teâlâ ol vakit arz eylerim Efendimiz. Eğer ferman buyurulursa şimdiki mevcudumuz ile ale'l-ımya⁹⁸⁷ hareket edelim.

Osman

C. Ale'l-ımya harekette bir muhatarayı davet eder. Lakin yarın icra edeceğiniz keşfi lâ-akall sekiz tabur ve birkaç topla icra ediniz. Bu keşif müfrezesi fırsat bulursa bir iş görsün ve biraz muharebe etsin.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

İnşâ Allah fermanınız üzere icra edip muvaffakiyeti Cenabı Haktan istirham ederiz.

18 – Kanun-ı evvel – 93

Osman

Huzuru Âli'yi Hazreti Kumandanı Umumi'ye

⁹⁸⁵ İstizah: 1. Bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme. 2. Meclis'teki gensoru.

⁹⁸⁶ Mesmuat: İşitilen, duyulan, haber alınan şeyler.

⁹⁸⁷ Ale'l-ımya: Körü, körüne, körüklemekten.

Şimdilik Letaguh'dan gelen telgıraf memurunun ifadesine binaen Ali Paşa hazretleri marıyyetiyle beraber müdafalı Sofya'ya üç saat mesafede Koğfumha Karyesine kadar gelmiş olduğu ve birkaç saate kadar Sofya'ya vasıl olacakları anlaşılmış olmakla arz ederim ferman.

18 – Kanun-ı evvel – 93 Müfettiş'i Telgıraf Sofya

Mahmud Bedri

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Şükürler olsun Cenabı Hakka! Ali Paşa'nın bu akşam buraya müvaselet edeceği haberi alındığı arz ve tebşir olunur ferman.

18 – Kanunu Evvel – 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Osman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 394

Muhabere

S. Şakir Paşa'nın telgırafı gitti mi?

C. Sabahleyin geldiği anda telgıraf bila tehir gönderildi.

S. Acaba hangi tarikle ve saat kaçta gitti ve götürən kim idi?

C. Sabahleyin beş, altı raddelerinde Kazan alayından iki süvariye teslimen İstanbul caddesi üzerindeki Yenihan'ın solunda; patikalardan gidecekti.

S. Gidenler geldimi?

C. Hâlâ haber alınamadı. Ve bugün akşama kadar şüphe olunan ve akla gelen mahallere müteaddit adamlar çıkardım ve avdetlerine intizar etmekteyim Efendimiz.

Doruk'a dünden beri birbiri arkası sıra beşer, altışar saat ara ile üç müfreze çıkardık hali avetlerine intizar etmektedir. Ve fermanınız üzere şimdi bir müfreze dahi enam ediyorum. Ali Paşa livası kalimen ve salimen akşam Sofya'ya müvaselet eylediler Efendimiz.

Osman

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Merguh ve Bonoh mevkilerinin ehemmiyetleri cihetiyle tayin olunan taburların mevcutları dün olmasından ve Petriç’de bulunan iki taburun ademi kifayede bulunmasından naşı⁹⁸⁸ bu mevkiler kuvve-i mevcutlarının tezyidine lüzum görüldüğü mevakıyı mevkureden avdet eden Erkan-ı Harp Binbaşısı Zeki Bey’in takririnden ve İzladi’de İskender Paşa maıyyetinde bulunan fırkanın düşmanla top muharebesi etmekte olduğu o taraflardan gelen bir zabitin ifadesinden anlaşılmış ve bir de şiddeti berf⁹⁸⁹ ve bârandan⁹⁹⁰ şimendifer hattı hareketine sekte arız olduğu Pazarcık İstasyonu Baş Memurundan bu defa bâ’takrir ifade olunmuş ve bu ifadesi böyle bir lüzuci⁹⁹¹ havada istimaa gayrişayan ve sü-ü zannı dai bulunmuş ve bu bab’da Pazarcık ile Kamerli cihetlerinde bulunan asakiri şahaneye vaktiyle erzak sevkiyatınca teahhuru ve müşkilatı icap ettireceği bedihi görünmüş olmağın ne yolda muamele olunmak lazım geleceğinin istizanı maruzdur.

Fuad

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 395

Fuad Paşa Hazretlerine

C. Merguh ve Bonoh kuvvetlerinin muvakkaten tezyidi vakıan lazımdır. Refakatiniz taburlarıyla Şakir Paşa işi anlaşıncaya kadar asker irsaline himmet buyurulması ve şimendifer hattı muahharen açılıp posta dahi yarın muntazaman işleyeceği cevaben beyan olunur.

⁹⁸⁸ Naşı: Neşet eden, edici, ileri gelen, ötürü, dolayı, sebebiyle.

⁹⁸⁹ Berf: Kar.

⁹⁹⁰ Baran: Yağmur.

⁹⁹¹ Lüzuci: Yapışkan, kopmadan, uzayan.

Fuad Paşa Hazretlerine

Düşmanın Yenihan cihetine süvari sevk ettiği havadisi telgraf hattının inkıtaıyla teyit ediyor. Samakov ciheti ise bütün bütün açıktır. İstanbul taburları yetişinceye ve Sofya taburları gelinceye kadar Samakov'un ilerisinde ve Sofya cihetindeki lâ-akall üç tabur sevk buyurulması mütemenna ve bu taburların muahharaan yine aldırılacağı ve Sabit Paşa ile bi'l-muhabere eğer iktiza eder ise her bir hal cayı mülahaza olduğundan oraya da bir iki tabur asker daha iane edilmesi maruzdur.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Peki. Burada beş batarya topla maa muavene on tabur kalıyor. Bir bölük süvaridir.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Efendim bu üç taburun oraya irsalinden maksat icabı takdirde Şakir Paşa ric'atini muhafaza ve ona istinad ettirmek içindir ferman.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Mesmuate göre Osman Paşa fırkası Reşit Paşa ile birleştikleri gibi Letaguh'da ki altı tabur birleşmiş olduklarından Sofya kuvveti kesbi cesamet⁹⁹² etmekle Şakir Paşa kuvveti yani Kamerli kolordusunun muhaberatını düşmanın kesmesi düşmanın oraya gönderdiği müfrezesinin sağ cenahını Sofya kuvvetine vüsulünü dahi Kamerli kolordusu tehdidatına arz etmiş olacağından bu yolsuz zan olunan manevrasından iş bu kıtateyni askerinin istifade edebilmesi varidi hatır olduğunu arz ederim.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Evet hatta dün akşam Osman Paşa'yı makina başına çağırarak bugün bir hareket, askeriye icrasını ve düşmanın iki ateş arasına alınmasını tenbih ettim. Lakin evvelce Sofya'ya dahil...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 396

⁹⁹² Cesamet: Büyüklük, irilik.

olan sekiz taburdan maadasının hepsi Sofya'ya dünkü gün dahil oldukları cihetle yorgun bulunduklarından bugün yalnız Taşkesen cihetine sekiz tabur ile bir istikşaf taarruzu yapacaklar idi ve bu gece Şakir Paşa'ya da Osman Paşa'nın edeceği bu hareketi haber verdim. Lakin verilen evamirin ne raddeye kadar icra bulacağını bilemem ve saat beşten sonra Sofya hattı kırılmış ve evvelce dahi malumat alınamamış idiğinden bugün Sofya'ca ne yapıldığından haberim yoktur.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Bonoh'a gidecek taburların azamından sarfı nazar edeyim mi? Bir de İbrahim Paşa'nın bir batarya hayvanları geldi. Topu geldi. Onların bataryası da hızlıdır. Öyle ise siz gönderip gelecekleri yerine alıkoyunuz. Bonoh'a gidecek taburlar için yarın beyanı malumat ederim. Bonoh'a Pazarcık'tan kaç günde gidilebilecektir.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Bizim Bonoh ve Mirkova karakolları soğuktan donuyorlar. Burada bir iki bin kat esvap ve muşamma ve on yedi bin kadar çorap vesaire memuru mahsusun yedinde bulunduğundan bunlardan lüzumu hakiki ve zarurisi olan miktarı almak üzere iken Serasker Paşa hazretlerinden bir telgraf gelip bunların Edirne idare-i askeriyesine iade ve teslimini emretmişler, halbuki bize lüzumu olduğu gibi İzladı kumandanı İskender Paşa'ya da lüzumu olduğundan malumü'l-miktar elbise-i şitaiye kabzı için memuru mahsus göndermiş. Bu bab'da emriniz ne olur Efendimiz.

19 – Kanun-ı evvel – 93

- Bonoh'a şimdilik Şakir Paşa işi fasıl oluncaya kadar tabur irsal olunmaması ve Şakir Paşa'nın avdetinde zaten o cihet, kolordusuna havale kılınacağından sizin taburların cümleten aldırılacağı ve bizim Zeki Bey'i irsal etmeniz. Cevaben beyan olunur.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Harp Kumandanlığı Canibi Âlisine

Hasan Bey'in, hareketinden mukaddem ileri hareketle dünkü ifadesini tashih ve düşmanın halini kemaliyle tahkik ve tetkik ve meşhüdatını⁹⁹³ bil'etraf ve bâ telgıraf iş'ar edeceğini yazmış olduğu...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 397

süvari Yüzbaşısı İzzet Efendi'nin şimdi alınan telgırafının zeylen takdim kılındığı maruzdur ferman.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Fuad

Emriniz üzerine İhtiman'dan hareket, Yenihan'ın berisinde Çerkez türbesine kadar gidilip pişdarlarımız Yenihan ile Çerkez karyesi türbesine gidip sağ cenahımızda ki şosedan yarım saat mesafede Ormanlı karyesinde düşmanın süvarilerinin geçt-ü güzârını⁹⁹⁴ aynen müşahede ve telgırafın İsko köprüsünün üzerinde kat olunduğu Nusratiye alayının Kolağası Ahmet Bey'in ifadesinden anlaşıldığı ve birde havanın gayet dumanlı olduğundan Taşkesen tarafından top ve tüfek sadaları duyulduğu maruzdur ferman.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süvari Hassa Yüzbaşısı

İzzet

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âlisine

Ba-telgıraf Pazarcık'ta bulunan Süvari Kumandanı Miralay Hasan Bey'den almış olduğum emir üzerine bugün maıyyeti acizide bulunan süvari bölüğüyle İhtiman'da Yenihan'ın berisinde bulunan Çerkez karyesine kadar gidilip keşifkerimiz Yenihan ile Çerkez karyesine kadar gidip sağ cihetimizdeki şosedan yarım saat mesafede Ormanlı karyesinde parça parça düşman süvarlerinin geçt-ü güzârı aynen müşahede ve telgırafın kat olunduğu mahallin dahi İsko köprüsünün üzerinde olduğu Nusratiye Alayının Kolağası Ahmet Bey'in ifadesiyle anlaşıldığı ve birde havanın gayet dumanlı olduğundan Taşkesen tarafından top ve tüfek sadaları duyulduğu maruzdur ferman.

⁹⁹³ Meşhüdat: Gözle görülen şeyler.

⁹⁹⁴ Geçt-ü güzâr: Gezme, gezip tozma. 2.Geçme.

Altıncı Bölük Yüzbaşısı

İzzet

Süleyman Paşa Hazretlerine

İhtiman telgrafhanesinden hurufatı âdiye⁹⁹⁵ ile tahrir ve irsal olunup sureti şifreye bit'tebdil zirde münderiç Süvari Yüzbaşısı İzzet Efendi'nin telgrafnamesi manzur sami-i kumandanileri buyurulmak üzere takdim kılındı. İş bu keşfinin mesmuatından olduğunu telgraf...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 398

hattına düşman süvarisinin nihayet yarım saat kadar tekarrub etmişken bizim süvari bölüğünün çekildiğinde kat etmesi lazım eden iken telgraf hattının el'an işlemesi keyfiyeti Yüzbaşısı mümi-ileyhin vermiş olduğu jurnal telgrafının sıhhatinde ıstibahı⁹⁹⁶ dai olmağın bi'tekrar lede's-sual⁹⁹⁷ hareketi maruzası meşhüdat ve hatta tarafından atılan yüz, yüz elli el avcı tüfeği üzerine idiğini teyit etmiş olmasından şimdi Süvari Miralayı Hasan Bey'in kumandasıyla burada bulunan iki bölük süvari daha çıkartılarak ve Sabit Paşa kumandasında bulunan bir bölüğü daha alarak düşmanın hal ve hareketini bil'keşif ilerlemesine mümaneatle bu bab'da ki meşhüdatını bildireceğinin arz ve ifadesi maruzdur ferman.

Suret

Pazarcık'ta Süvari Kumandanı Bekir Paşa Hazretlerine

Sofya Caddesinin üzerinde Yenihan'ın sağ tarafında yarım saat mesafede düşmanın üç alay süvarisi müşahede olunup geriye ric'at eyledim. Herhalde emri alilerine müntezerim.

⁹⁹⁵ Hurufat-ı adiye: Alışılmış harfler.

⁹⁹⁶ İstibah: Şüphelenme, şüphe etme.

⁹⁹⁷ Lede's-sual: Soruldukta.

Yüzbaşısı

İzzet

S. Şakir Paşa kolordusundan haberiniz var mı, onlar hiç muharebe etmediler mi?

C. Hayır bugün etmediler, tel’de kırık, düşman elindedir.

S. Neresi düşman elindedir?

C. Tel düşman elindedir.

S. Düşmanın beraberinde top var mı? Ve nasıl cadde’den geçirebildiler?

C. Top olup olmadığı meçhul; lakin kızaklarla geçirmesi muhtemeldir ve Şinik Deresi’nden gelen patika yolu tavsiye ettiği rivayet olunuyor. Tel kırılmazdan evvel Sofya tarikinin emniyetinin keşfi için bir takım süvari gitmiştir.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 399

Muahharan telin kırıldığında bir çavuşla birkaç süvari gönderildi ve bugün doğru Sofya tarikinden hâlâ gelen olmadığından bozukluk nedendir? Ve nerede olduğu malum değildir ferman.

Süvariler sabahleyin burada idiler fakat gittiklerini bilmiyorum. Ve şifreyi sabah saat on ikide dört süvari ile gönderdim.

C. Efendimiz. Müdür, İsak Bey’i çağırmaya gitti az bekle.

C. Efendimiz bugün Kapıcık’a iki bin beş yüz kayaya karip dakik gönderdim. Lahim⁹⁹⁸ tayinatı⁹⁹⁹ da gitti. Şeyri gelip alıyorlar Efendimiz.

⁹⁹⁸ Lahim: Daima et yiyen, et yediren, etli semizotu.

⁹⁹⁹ Tayinat: Maaştan başka verilen yiyecek, erzak.

– Kanun-ı evvel – 93 Müdür'ü İhtiman

Nusratiye Alayı Kaimmakamı Faris Bey'e

S. Siz ne vakit ve nereden geldiniz?

C. Dört gün evvel Sofya'dan İhtiman caddesinin keşfine memuren çıktım ve dünkü gün İhtiman'a bir saat mesafede bir köyde kaldım ve bugün altıda buraya geldim.

S. Fethiye Alayı nereden geldi?

C. Bilmiyorum Efendimiz.

S. Çabuk İshak Bey'i çağırınız ve sizde bir yere gitmeyiniz; tenbihatım var ?

Fethiye Miralayı İshak Bey'e

S. Siz ne vakit ve nereden geldiniz?

C. Evvelsi akşam saat dokuzda Kamerli'den çıktım; Taşkesen'den İhtiman caddesine ittisal eden piyade ve araba caddesini keşfettim ve jurnalı da dün orduya gönderdim ve dün Doğanova'ya kadar gittim oranın ahalisinden tahkik ettim. Oranın ahalisine evvelsi günü Rusya süvarisi gelerek bir tarafa kalkmamalarını tenbih ederek oradan gitmiş ve Sofya cihetine giden piyadesini Taşkesen'e doğru çektiğini ve süvarisini Sofya tarafına ilerlettiğini gördüm. Ve Tırnovi Çerkez köyünün şose tarafında caddeye on dakika kala bir yerde hayvanından bir Rus süvarisi düşerek helak olmuş. Hayvanını aldık Efendimiz.

19 – Kanun-ı evvel – 93

Müdürü İhtiman

Süvari Zabiti

Kaimmakam

Miralay

Halil

Faris

İshak

Umdet'ül Hakayık Sayfa 400

S. Kamerli zahiresi ne halde ve ne tarafta?

C. Çıktığım vakit Peyker Paşa ile görüşdüm me'külatça ve şiddeti şitadan askerin hali fenadır Efendimiz.

S. Askere çekilmek emri gönderildi idi acaba aldılar mı?

C. Alıp almadıklarından malumatım yok fakat yoldan asker ve top geçebilir mi diyerek beni tahkika¹⁰⁰⁰ gönderdiler Efendimiz.

S. Şimdi siz tahkikatınız¹⁰⁰¹, avdet edip haber verecek misiniz?

C. Tahkikatı icra edip jurnalı de alessabah gönderdim Efendimiz.

Müdürü Memleket

Süvari Zabiti

Kaimmakam

Miralay

Halil

Faris

İshak

S. Tahkikatınızda ne yaptınız?

C. Tahkikatımda şoseye üç saat olduğu ve yolun selamet olduğunu yazdım. Lakin kar'ın ziyadece olduğundan başka bir mani yoktur Efendimiz.

S. Top geçer mi; kar mani değil midir?

C. Evet geçer. Kardan başka mani yoktur.

S. Top geçer diye yazdınız mı?

C. Verdikleri emir mucibince araba geçeceğini tahkik ve arz ettim lakin top geçer.

19 – Kanun-ı evvel – 93

Müdür'ü İhtiman

Süvari Zabiti

Kaim makam

Miralay

Halil

Faris

İshak

Sofya Kumandanlığına

Fethiye ve Nusratiye Alaylarının orada bulunan süvari askeri nizamiye bölükleri İhtiman'la Sofya ve Kapıcık beyinini muhafazaya memur olup şimdilik Kapıcık'ta bir fırka askerimiz bulunduğu gibi Samakov geçidine dahi bir liva bugün sevk olmak üzere idiğinden

¹⁰⁰⁰ Tahkika: Gerçekten.

¹⁰⁰¹ Tahkikat: Araştırmalar, soruşturmalar.

bi'l-ittifak İhtiman ve Samakov ilerisiyle Sofya beyninin son dereceye kadar muhafazasına ve maa-ma-fih Kapıcık ile İhtiman arasında dahi kol gezdirmeye devam etmeleri temenni olunur.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 401

İhtiman'da Fethiye Miralayı İshak Bey'e

Telgıraf hattının İhtiman ile Yenihan arasında kırıldığı Ahmet ve İzzet Efendilerin keşfinden anlaşıldığı gibi Samakov tarikiyle şimdi Sofya Kumandanlığından aldığım telgırafdan dahi meydana çıktı. Yarın inşallah Sofya'dan bir müfreze çıkarak hattın tamiriyle yolun keşadına gayret edecekleri gibi zatı âlileri dahi alessheher maıyyeti behiyyeleri alayını ve lüzum görür iseniz Nusretiye alayını dahi birlikte alarak Yenihan'a kadar gidip yolun keşadına gayret ve düşmana tesadüf olunduğu halde def ve tenkil etmedikçe avdet etmemeye himmet buyurmaları kemalı ehemmiyetle ihtar ve Sofya Kumandan-ı cedidi Osman Nuri Paşa hazretlerinin şimdi aldığım telgrafnamesinde asakiri şahane Sofya'ya üç saatte vaki Yoğrof karyesine kadar harben giderek düşmanı def ve tenkil edip yarın oradan dahi Taşkesen üzerine hücum edecekleri ve bizden dört şehit ile altı mecruh vuku bulup düşmanın telefâtı külli olduğu tebşir kılınır.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Ferman Efendimiz Hazretlerindir. 19 – Kanun-ı evvel – 93

Süvari Zabiti	Kaimmakam	Miralay
Halil	Faris	İshak

S. Keşfe gidenler geldi mi? Hattın nereden ve neden kırıldığı anlaşıldı mı?

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Daha gelmedi. Geldiklerinde derhal arz olunur Efendimiz.

19 – Kanun-ı evvel – 93

Süvari Zabiti

Kaimmakam

Miralay

Halil

Faris

İshak

S. İhtiman'ın etrafına münasip yerlere karakol koyunuz.

19 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

C. Ferman Efendimizindir.

19 – Kanun-ı evvel – 93

Süvari Zabiti

Kaimmakam

Miralay

Halil

Faris

İshak

Umdet'ül Hakayık Sayfa 402

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

19 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli emri telgırafileleri alındı. Meali meczümü¹⁰⁰² acizanem olup refakati acizideki dört yüz kadar mevcut süvari asakiri muavene ile emir buyurulan mahallerin muhafazasına der-akab¹⁰⁰³ hareket olunduğunu arz ederim ferman.

20 – Kanun-ı evvel – 93

Kaimmakamı Nusretiye

Mehmet Faris

Emri âlileri üzere Sofya caddesinin keşfi için Dikilitaş'tan öteye yani Yenihan'a bir çeyrek yaklaşıp fakat Dikilitaş'ta karakol noktası bizi görünce Dikilitaş altında Tırnovi karyesine gidip karye-i mezkureden on kadar süvarisi çıkarak üçü Yenihan'a ve diğerleri tarikin sağ cenahında bulunan Ormanlı ve Musa karyelerine doğru gitmişlerdir. Biz de Tırnovi karyesini on dakika mesafe ileriye gidip; Yenihan karyesi etrafında bir miktar süvarisi müşahede olunmuş ve ancak Rusya yedine esir düşüp salıverilerek beri tarafa gelen bir takım Kıpti¹⁰⁰⁴ muhacirlerinin ifadelerine göre orada süvari ve piyade bin kadar Rusya askeri varmış

¹⁰⁰² Meczüm: 1.Cezmolunmuş, niyet edilmiş, kat'i karar verilmiş.

¹⁰⁰³ Der-akab: Hemen arkasından.

¹⁰⁰⁴ Kıpti: Önceleri Mısır'ın yerleşik halkına, daha sonra da Hristiyan Mısırlılara da verilen ad. Mısır'ın Araplar tarafından fethinden (641) sonra birçok Kıpti, Müslüman olduğu için bu deyim yalnızca Hristiyanlar için

ve mayyeti acizanemde ise iki yüz süvari olduğundan bir bölük süvari sol cenahta ve Karıl muhallatında bırakılıp yarın yine giderek avdet etmeleri tenbih olunarak avdet olunmuştur. Ve oralarda geşt-ü güzâr acizanem esnasında muharebe asarı işitilememiştir. Bu suretle tarikin açılması bir kuvve-i kafiye ve daimi surette orada bir müfrezenin bulundurulmasına mütevekkîf görülmüştür efendimiz.

20 – Kanun-ı evvel – 93 İshak

Umum Rumeli Kumandanlığı Huzuru Âlisine

Asakiri muavene binbaşlarından Plevneli Halit Bey bu akşam İhtiman'a gelip Kamarlı orduyu hümayunundan geldiğini ve sabahleyin Şakir Paşa Hazretleri nezdinden hareket ettiğini ve gayet şiddetli bir muharebe vuku bulup muma-ileyh mevkii harpten tebaut ettikten sonra top sadalarını akşama kadar yollarda istimaa¹⁰⁰⁵ eylediğini; düşman firkalarının kesretini söylemiş olduğunu arz ederim ol babda ferman.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Müdürü İhtiman

Ali Faik

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 403

İhtiman'da Asakiri Muavene Binbaşlarından Plevneli Halit Bey'e

Siz niçin geldiniz? Bugün muharebe Kamerli'de mi idi? Yoksa Taşkesen ile Sofya arasında mı idi? Çünkü bugün o tarafa Sofya'dan gönderilen asakiri şahane dahi kavga etti? Hatta bu gece orada yani Yoğrof karyesinde kalacaklardır. Kamerli'den saat kaçta çıkmış idiniz? İş'arı mütemannadır.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Kumandanlığı Huzuru Samisine

_____ kullanılmaya başlandı.

¹⁰⁰⁵ İstimaa: 1. Dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme. 2. Dinleyip kabul etme. 3. Kulak verip dinleme.

Evvelden olan yaramın biraz fenalaştığından evvelki gün Kamerli'den Taşkesen'e geldim. Bu sabah Taşkesen'de saat üçte muharebeye başladılar ve Taşkesen civarında olan kaffe-i ova köylerinin ahalisini Kazaklar Taşkesen'e götürüyorlardı. Sofya cihetinden dahi top sadaları işitiliyordu ve Taşkesen'den bir saat beriye Gaytanlı karyesinde durup saat on bir buçuğa kadar top ve tüfek sadasını istimaa ettik ve orada yani Gaytanlı'da iken üzerimize bir bölük kadar Kazak gelip muharebe ederek Dikilitaş'a bir çarık Garipköy'e kadar takip edip akşam olduğundan oradan avdet ettiler efendimiz.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Halit

Asakiri Muavene Binbaşlarından Plevneli Halit Bey'e

S. Bizim asker Kamerli'den çekildi mi? Muharebe bizim asker çekiliyorken mi başladı?

19 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C. Çekilip çekilmediğinden malumatım yok. Ben Kamerli'de iken bıraktım.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Halit

S. Bizim asker olduğu noktada mı muharebe ediyordu? Bizimkiler mi düşmana yoksa düşman mı bizimkilere hücum ediyordu? Bundan ne his edebildiniz? Süleyman

C. Muharebe Taşkesen'de bizim olduğumuz yerde idi? Fakat bizim olduğumuz yer ile bizim askerin aramızda Rusyalı var idi. Hangisinin hücum ettiğini bilemem. Halit

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 404

S. Maıyyetinizde ne miktar mevcudunuz vardır? Sizinle beraber İhtiman'a geldiler mi? Geldilerse İhtiman'da kalınız. Verilecek emri bekleyiniz. Gayret ediniz. Sabah ve bu gece vukuat alırsanız ve duyarsanız yazınız. Şimdilik başka bir şey yoktur. Artık istirahat ediniz. Süleyman

C. Efendimiz maıyyetimizde şimdilik on beş, on altı süvari vardır. Diğer Çerkezler perakende vesair taburlardan geldikleri için benden üç gün evvel Pazarcık tarafına doğru gittiler. İradeleri vecih ile gayret ederim efendimiz.

19 – Kanun-ı evvel – 93 Halit

Şimdi iş bu muhaberatı telgrafiye hulasa olunduk da: Kanun-ı evvelin on beşinci günü Balkan Hattı müdafasını tutmak vazifesiyle mükellefen İstanbul'dan çıkarılan bu aciz Sofya'ya vüsulumda Kamerli kolordusunun, Sofya ile ittisalatı¹⁰⁰⁶ Ceneral Gurko Ordusu kuvvetiyle münkatık¹⁰⁰⁷ kuvvetinin Sırlıların bir kuvve-i külliyesiyle muharip ve Doruk ve Letaguh müfrezelerinin gerek Rusların ve gerek Sırlar tarafından hattı ric'atlerini rehini tehlike bir halde bulunduğundan hem Şehirköy, Doruk ve Letaguh'da ki taburları tehkikesizce Sofya'ya tahşit ve hemde bir taraftan kudretin müsait olduğu mertebe Kamerli kolordusunun Sofya ile kesbi irtibatına sarfı mesai ile beraber bir taraftan da Petriçova tarikıyla ric'ati esbabını tedbir ve takviye etmek ehemmi mehamdan¹⁰⁰⁸ görülmüş ve son günü tayin ve takdirden aciz mesaibi harbiyyeyi üzerime yükleterek tahfifi¹⁰⁰⁹ bare¹⁰¹⁰ hazırlanan İstanbul'da ki kumanda erkan-ı müdahalesinin, hattı müdafa'nın elden çıkarılmaması için istihsal ve tebliğ ettikleri irade-i seniyye hükmü dahi na-kabil infaz olduğundan şu ahvali muakese beni fevkal hat müzdarip etmiş idi. Maa-ma-fih tedbirlerime kat'a halal getirmeyip Kanun-ı evvel'in on beşinci günü akşamından sonra yani gece bir taraftan İstanbul ile sureti mezkur muhaberatı icra etmekte iken bir taraftan da Şehirköy ve Doruk kumandanları ile muhabere ederek mülahazatı akibeti endişane ilcaatıyla gayet ihtiyatkarane bir lisan ile Şehirköy kumandanı Osman Paşa'ya terk-i mevki ve ric'at emrini verdiğim gibi Doruk kumandanı Kaimmakam Refik Bey ile Letaguh kumandanı Mirliya Ali Paşa'ya derhal terki mevki ile ric'at emrini gönderdim. Doruk mevkiinin hattı telgrafisi henüz münkati olmamış olmakla Refik Bey'e emri telgrafiye verip...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 405

cevabını aldığım akabinde hattı mezkur kırıldı. Letaguh hattını o gün düşman şekset¹⁰¹¹ eylemiş olduğundan mevki-i mezkure naçar birkaç süvari ile isali emir mecburiyetinde bulundum. Şehirköy mevkiini tahliye ettiğimi Kanun-ı evvel'in on yedinci günü Pazarcık'a geldikten sonra ancak mabeyni hümayunu mülükane ile makamı sadaret ve seraskeriye ve Mahmud Paşa'ya haber verdim; daha evvelce iğta-ı malumattan ihtiraz¹⁰¹²

¹⁰⁰⁶ İttisalat: İstihkam kısımlarını veya türlü istihkamları birbirine bağlamak için yapılan yollar.

¹⁰⁰⁷ Münkatı: Kesinlen, kesilmiş, kesik, aralıklı, arkası gelmeyen, son bulan.

¹⁰⁰⁸ Ehem-i Meham: Çok ehemmiyetli.

¹⁰⁰⁹ Tahfif: Hafifletilme, yükünü azaltma.

¹⁰¹⁰ Bare: Defa, kez, kale, zülf, at.

¹⁰¹¹ Şekset: Kırmış.

¹⁰¹² İhtiraz: 1. Sakınma, çekinme. 2. Korkma.

ettim. Çünkü Kanun-ı evvel'in on üçüncü günü Akpalanga mevkiinin Sırlılar tarafından vuku-u istilası üzerine Serasker Rauf Paşa on beşinci günü şöyle bir emri telgraf vermiş idi:

Süleyman Paşa Hazretlerine

13 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i devletleri kemali teessüfle mütalaa olundu. Niş'in Sofya ile temini ittisali Palanga mevkiinin elde bulunmasına mütevekkıf idiği malumu âlileri bulunduğundan mevkii mezkûrün istirdadı çaresinin istihsali himemi celile-i devletlerinden rica olunur efendim.

15 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Palanka gibi derece-i salisede ehemmiyeti bulunan bir mevkiin Ruslarla Sırlılar'ın külliyetli harekatı askeriyeleri eyyamında istirdadı yani Kazan'dan Kamerli ve Şehirköy ve Palanga ve Niş'e kadar hattı müdafaanın muhafazası fikir ve temenniyatında bulunan ve her hatırası derakab bir de irade-i seniyye ile tevşih kılınıp duran seraskere karşı “yalnız Palanga'yı değil Şehirköyü'nü bile bugün Sırlılar'a terk ettim“ demekten bi'hakkın ihtiraz etmiştim. Çünkü benim Palanga'nın istirdadı için emir vermekliğim akabinde “Süleyman Paşa Şehirköyü'nü de terk etti” diyerek tağliti zihni âliyi mücib bir teşebbüs-ü leim-ane'de¹⁰¹³ bulunması veyahut Şehirköyü'nün terk edilmemesi gibi mahale mütaallık bir irade-i seniyye istihsaline karışması hatıraları beni düşündürmüş idi. Hele “Şehirköy gibi bir yeri terk etti“ diye şamatatkarlığa kıyam edeceği bedihiyyattan olmakla, binaen-aleyh Şehirköyü'nü terk için Osman Paşa'ya verdiğim ermri pek lisanı ihtiyat ve ihtiraz ile yazmış idim. Kezalik 16 – Kanun-ı evvel tarihli Şakir Paşa'ya yazdığım iki kıta emri telgrafının dahi bir taraftan sebat ve mukavemeti bir lisanı şiddet ve ıtab-i amiz¹⁰¹⁴ ile ihtar ve tavsiye ve ma-beyn-i hümayun ile makamı seraskeriye “işte Şakir Paşa'ya emrettiğiniz sebatı şu suretle tebliğ ettim.” Manasına...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 406

olarak bir suretini irsal etmekle beraber bir taraftan da ma-beyn-i hümayun ile aynı günde icra ettiğim muhaberede Kamerli'yi elden çıkarmamak istediğimi ve sebat için Şakir Paşa'ya bir hayli makalat sarf ettiğimi hikayeden sonra müşarun-ileyhin Petriçova'ya

¹⁰¹³ Teşebbüs-ü leim-ane: Alçakça tesebbüs.

¹⁰¹⁴ İtab-i amiz: Azarlamayla karışık.

çekilmek mecburiyetinde olduğunu dahi beyan ettim. Hattı müdafa tutulması irade-i katıyyesine karşı Sofya’ya çekilmek emri vermek hususunda dahi yine üzerime bir şey almayıp şeref taalluk eden irade hükmünü infazen¹⁰¹⁵ Sofya kumandanlığına son dereceye kadar mukavemet tavsiyesinde bulunduğumu arz ve eğer askerin çekilmesi için şayet fikri âli’de bir tahavvül vuku bulup da irade-i diğer şeref-sanîh¹⁰¹⁶ ise tebliğini temenni ettim. Velhasıl hattı müdafa tutmak ısrarlarını ve hakkımda müsammem sü-ü igrasa karşı Sofya, Kamerli ve Şehirköy gibi mahal ve nevaîhi¹⁰¹⁷ terk ile çekilmek mes’uliyetini kat’a üzerime almak istemeyip işi hali tabiiynin ilcaatı müstakbelesi tesiratına terk ve ihale ettim. Bununla beraber manen kudreti mümkinneyi sarf ederek Edirne’ye cemı kuvvet teşebbüsâtında devam ve fırsat buldukça kaideten çekilmek mecburiyetinde bulunulduğunu İstanbul’a arz ve işrabından dahi geri kalmadım. Velhasıl ol vechile itayı evamir eyledim ki, şayet ileride “ne için Şehirköy, Kamerli ve Sofya’yı düşmana terk ile ric’at emri verdin? “ suali vuku bulacak olur ise, o çekilmek bir hareketi ıztırarı¹⁰¹⁸ olduğunu Şehirköy, ve Sofya kumandanları dahi itirafa mecbur kalsınlarda bilahere inzarı enamda beyhude vech¹⁰¹⁹ üzere mat’un¹⁰²⁰ ve melam olmayayım. Vakıa benim için “ben Kamerli ve Sofya ve Şehirköy’ünü İstanbul, Edirne ve belki devletin muhafazayı selameti için terk ettim“ demek pek gesdi¹⁰²¹ bir ma cevap ise de âmiyane mukaletalara¹⁰²² karşı böyle bir cevabın hiçde hüsnü tesiri görülemeyeceği bence bedihiyyattan idi. Eski Zağra hadisesinden beri aleyhimde idare edilen devalib-i fesat¹⁰²³ ve entrika ise cümleten malum olduğundan pek ihtiyatkarane davranmak vücuhu ile mecbur idim.

Netice-i kelam Kanun-ı evvelin on beşinci gününün gecesı Şehirköy kumandanlığına sebatan acz şartıyla ric’at emrini bil’ita ertesi on altıncı günü bir vechi meşruh Kamerli’nin çekilmesi akabinde Sofya’da ki askerin dahi terki mevki ile çekilmesini ve sureti ric’atlerini Sofya kumandanlık makamına tebliğ ve on yedinci günü Kamerli kumandanı Şakir Paşa’ya da Petriçova’ya çekilmek emrini irsal ettim; “Kamerli ile Sofya arasındaki düşman aleyhine

¹⁰¹⁵ İnfaz: 1.Yerine getirme yapma. 2. Öte tarafa geçirme.

¹⁰¹⁶ Şeref- sanîhi: Şerefle hatırlanan.

¹⁰¹⁷ Nevahi: 1.Yanlar, taraflar. 2.Nahiyeler, bucaklar.

¹⁰¹⁸ İztırarı: Mecburiyet, çaresizlik, ihtiyaç.

¹⁰¹⁹ Vech: Yüz, surat, çehre, üst, düz.

¹⁰²⁰ Mat’un: 1. Tan olunmuş, ayıplanmış. 2. Taun, vebaya tutulmuş.

¹⁰²¹ Gestî: Çirkinlik, yakışsızlık.

¹⁰²² Mukalata: Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme, ağız kalabalığı

¹⁰²³ Devalib-i fesat: Fesat dolapları.

son vazife-i askeriye ifa olunmadı“ denmemek için Kanun-ı evvelin on altıncı günü Sofya Kumandan Vekili...

Reşit Paşa'ya, mevcut maıyyeti ile Taşkesen'e doğru bir hareketi askeriye icrası emrini verdi isem de bu emir sureti, mezkur muhaberatta tafsil kılındığı vechile Paşa'yı mümi-ileyh tarafından esbabı mania beyanıyla infaz olunmadı. Hareketi mezkure bilahere âti'de tafsil kılınacağı vechile Kanun-ı evvelin on dokuzuncu günü icra edildi ve iyice bir muharebe dahi vuku buldu. Sofya'ya cem ve tahşit etmek istediğim kuvvetler Kanun-ı evvelin yirmisine kadar toplanamadı. Letaguh'da Ali Paşa kumandasıyla bulunan altı tabur Kanun-ı evvelin on sekizinci günü ve Doruk'ta Refik Bey refakatinde bulunan iki tabur yirminci günü Sofya'ya dahil oldular. Kanun-ı evvelin yirmisine kadar Şakir Paşa'nın terki mevki edip etmediği haberini alamadım. Suretleri mezkur muhaberattan anlaşılacağı vechile ol bab'da hiçbir malumata da zafer bulamadım. Kanun-ı evvelin yirmi birinci günü Şakir Paşa'nın Petriçova'ya çekildiği haberinin vürudu üzerine âti'de tafsil edileceği vechile derhal yevmi mezkurde dahi Sofya'yı tahliye emrini ita ettim. Bu müddet içinde Pazarcık Kumandanı Fuad Paşa'ya da ilerideki kuvvetlerin selameti ric'atlerinin husulü için itayı evamirden hali kalmadım; hiçbir vakitte vesaiti mümküneden istifade fırsatını kaybetmedim. Geceli gündüzlü uğraşmak üzere iktiza edenlere lâ-yenkati¹⁰²⁴ evamiri telgırafiye verip şu müddet içinde ve yukarıda suretleri zikrolunduğu vechile bir taraftan da İstanbul ile icrayı muhaberata ve erkanı müdahaleye meram anlatmaya çalıştım; kudret ve imkanın müsait görüldüğü mertebe sarfı mesai eyledim. İşte Ceneral Gurko Kanun-ı evvelin on beşinden on dokuzuna kadar gerideki kollarının vüsülü intizarıyla Sofya Balkanlarında bulunur ve müsterih-ane¹⁰²⁵ planının tatbikine çalışırken ben bir taraftan tafsilini verdiğimiz icraatı tahaffuziye ile ve bir taraftan da 18,19,20 tarihli sureti mezkur muhaberata medlülleri¹⁰²⁶ vechile İstanbul erkanı kumandasına meram anlatmaya çabalamak ile meşgul ve en ziyade ıztırabı ve hal-i canhıraş¹⁰²⁷ can ile evkatgüzar¹⁰²⁸ idim.

¹⁰²⁴ La-yenkati: Ardı kesilmeksizin, durmadan, hep.

¹⁰²⁵ Müsterih-ane: İçi rahat olarak, gönül rahatlığı ile.

¹⁰²⁶ Medlül: Delil getirilmiş şey, delalet olunan, gösterilen şey, bir kelimedenden veya işaretten anlaşılan.

¹⁰²⁷ Canhıraş: Dayanamıyacak derecede acı ve keder veren.

¹⁰²⁸ Evkatgüzar: Vakit geçiren.

Müellif “bu kollar ise esnayı rah’da birinciden bin kat ziyade müşkilat ve muvanea tesadüf ederek mahalli tahaşşüde geç vüsul bulunabilmişler ve Osmanlılar bu halden istifade ile çevrilmeyecek vaziyeti almışlardır. Hatta bu kollardan birisi esna’yı rah’da bir kar fırtınasına tesadüf ederek geri dönmeye mecbur olmuş ve Balkanları ancak Kanun-ı evvelin otuz birinci günü İslatis [İzladi]’i mürur ile Kanun-ı sani’nin ikinci günü Sofya Ovasına inmiş...

Umdet’ül Hakayık Sayfa 408

idi. Bu kolun kat edeceği Petriçova tariki bir müddet zarfında açık kaldığından Şakir Paşa ordusunu buradan geçirerek salimen kurtarmaya muvaffak olmuş“ diyor.

Cümleden evvel Kamerli ordusunun çevrilmesini mani olacak tedabire vaktiyle teşebbüs etmiş idim. Halbuki Elena’dan Fuat Paşa refakatıyla Balkanın berisine geçmiş taburlardan birinci kafilesi bulunan altı taburun Mirliya Mustafa Remzi Paşa refakatıyla Merguh ve Bonoh ve Petriçova’ya tabiyesi emrini 7 – Kanun-ı evvelde verdim. Mezkur taburlar 10 – Kanun-ı evvelde oralara yerleşmiş bulunduğundan ve Şakir Paşa’ya şu emri vererek muhafaza-i ittisalat ve irtibatı da tekit eylediğimden bu halde Kamerli ordusu çevrilmeyecek vaziyeti daha Gurko’nun hareketi umumiyesinden beş gün mukaddem almış demek oluyor. Ceneral’in o kolu madem ki İzladi’den de mürur eylemiş, evvel emirde İzladi’de ki on beş tabur asakiri şahaneye ve saniyen Petriçova’ya, Merguh ve Bonoh’ta ki altı tabur’a çatıp galebe etmeli ki hatta Petriçova tarikini set ile Kamerli ordusunu kamilen çevirmek için hazırlanan manevra munteç ve muvaffakiyet olabilsin.

Müellif “şurası şayanı zikir ve beyandır ki ayın yirmi yedinci günü Rusyalıların sağ cenahından dahi baş göstermiş olmaları Osmanlıları pek ziyade şaşırtmış idi. Binaen-aleyh çarçabuk retvetleri’ne çekilerek geceden istifade ile vaziyyat ve tertibatı lazımeği ittihaz edebilmişlerdir“ diyor.

Müellifin irae ettiği 27 – Kanun-ı evvel Efranci 15 – Kanun-ı evvel rumi demek olduğundan Şakir Paşa’nın tarihi mezkur ile yazdığı telgrafnamelerde retvetler’e çekildiğine dair bir sarahat yoktur. Şu kadar ki hattı harbimizin cenahında iki gündür düşman piyade ve süvarisi görüldüğünü ve bu düşman kuvvetinin İzladi ile aralarını kat etmeye çalışacağı zehabında bulunduğunu beyan ediyor.

Müellif “ayın yirmi sekizinci günü Rusyalılar birkaç tabur askeri avcıya yapmış olduklarından Osmanlıların en ileride bulunan istihkamları bunlara karşı ateş icrasına başlamışlardır. Bir noktada, Başkumandan olan Şakir Paşa ordusunun arkası çevrilmiş olduğunu görünce Taşkesen boğazını takviye etmek ve burasını zapttan muhafaza eylemek üzere vekili Peyker Paşa’yı yirmi tabur askerle oraya irsal etti“ diyor da Taşkesen mevkiinin sonra da bir takım tafsilatı mevkiiyesine giriyor. Kanun-ı evvelin yirmi sekizi, Kanun-ı evveli ruminin on altısı demek olup bugünkü tarihli Şakir Paşa’nın telgrafnamesi...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 409

düşmanın çevirme hareketi icraatına başladığı ve evvelce Taşkesen’e beş tabur piyade, ikisi hafif ve diğer ikisi sahra topu olmak üzere dört topla, mevcut süvarisini ve muahharan İlbasan taburunu da gönderdiğini beyan ediyor. Bu halde Peyker Paşa maiyyetinde Taşkesen’in muhafazasına o gün memur edilen kuvvet – Müellifin yazdığı gibi – Öyle yirmi taburluk külliyyetli bir kuvvet değildi; altı tabur piyade dört tabur ve birkaç yüz süvariden ibaretti.

Müellifin “Kanun-ı evvelin otuzuncu akşamı asıl kol ile sağ cenah kolunun askeri birleşmiş olduklarından Ceneral Gurko ertesi günü bil’cümle kuvve-i mevcudesiyle Sofya sahrasına inmeye; Taşkesen’in cenubu şarkiyesinde vaki yüksek bir dağa hücum etmeye karar verdi. Görünüşe göre mevkiyi mezkurun ta’biyetü’l-ceyş¹⁰²⁹ ve sevkü’l-ceyş¹⁰³⁰ kilidi mesabesinde olan bu dağı Osmanlılar işgal etmemişler idi. On tabur ile on altı bölük süvari ve kırk adet top Taşkesen mevkisine hücumla memur olmuş ve asakiri saire ise Arabkonak ve Sitrifli’de bulunan askeri Peyker Paşa’nın imdadına şitabdan¹⁰³¹ menia memur edilmiş idi. Bundan başka Sofya cihetinden askerin arkasını muhafaza etmek ve mehaceme kolunun sağ cenahını dahi himaye eylemek üzere dahi tedabiri lazıme ittihaz olunmuş idi. Tarassut olmak üzere Osmanlı mevakı önüne terk olunan kuvvet dahi Kanun-ı evvelin otuzuncu günü mevakı mezkureyi kemali şiddetle topa tutup sahte hücumlar ile ika¹⁰³² edecek idi. Peyker Paşa’nın Rusların tertibat ve hareketinden tamamıyla haberdar olmuş olduğu zan olunur. Kendisi maiyyetindeki askerin sebatına pek ziyade güvenmediği ve bulunduğu mevkide hasr

¹⁰²⁹ Ta’biyetü’l-ceyş: Strateji.

¹⁰³⁰ Sevkü’l-ceyş: Askeri birliklerin hazır bulunması gereken yerleri kararlaştırıp bu birlikleri oralara sevk etme işi bu işi araştırılan ilim, strateji.

¹⁰³¹ Şitab: Acele, sürat, çabuk.

¹⁰³² İka: Yapma, yaptırma, öldürme, düşürme, dayanma, dayanacak şey verme.

ve tazyika düşmemek arzusunda bulunduğu cihetle Kanun-ı evvelin otuz birinci günü bulunduğu mevkide sebat mümkünsüz olduğunu ve serian çekilmek lazımeden bulunduğunu Şakir Paşa'ya ihbar eyledi. Lakin Osmanlı Başkumandanı bilakis Rusyalıların muharebesini kabule karar verip Arapkonak üzerine ika olunan sahte hücumlara aldandığından bil'cümle askerini mevkiyi mezkur mukabiline tahşit etmiş idi ki buradan düşman üzerine bir el silah bile patlatılmadı. Taşkesen hücumu sabahın saat onunda ibtidar¹⁰³³ etmiş idi. Her ne kadar evvelce ittihazı kararlaştırılan tedabir tamamen mevkiyi icraya vaz olunamamış ve çevirme hareketi icrasına memur olan kollardan ekserisi, tesadüf eyledikleri müşkilat fevkalade sebebiyle vakit ve zamanıyla mevkiyi muayyenlerine vasıl olamamış ise de yine teşebbüs vaka-ı semere bahşı muvaffakiyet oldu. Ruslar birden bire birinci istihkam üzerine saldırdılar. Osmanlılar evvel emirde bu hücumu bir şiddetli top ve tüfek...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 410

ateşiyle karşılaşmışlar ise de bu sırada sol cenahtan gelen diğer bir kolun çevirme hareketini icra etmekte olduğunu görünce artık orada tevakkuf edemeyip ikinci tepe üzerine çekilmişlerdir. Lakin soldan gelen kol alan çevirme hareketinde devam göstermekte olduğundan bu nokta-i cedidte dahi sebat edemeyerek mevki'nin kilidi mesabesinde olan dağı Rusyalılara terk eylediler. Beş taburdan mürettep diğer kol mezkur dağın ele geçtiğini görünce o dahi hücumla saldırdı. Oralardaki arazinin avarızından bi'l-istifade bir adam zayi etmeksizin Osmanlı mevkından iki yüz metreye kadar takarrup etmiş ve bu mesafeye gelince önünde bulunan birinci redvet üzerine hücum göstermiştir. Rusya toplarından birisinin kellesi istihkamı mezkur içindeki kapaklardan birisine isabetle berheva eylediğinden bu hal oradaki muhafızlarca sü-ü teessürü mucip olup Rusyalılar iki yüz hatveye takarrup edince redvet'i bırakıp savuşmuşlardır. Taşkesen'e muhit olan mevakın kaffesi bu vechile saat üç'e doğru Rusyalıların yedi zaptına düşmüş idi. Peyker Paşa elindeki mevakın kilidi mesabesinde olan redvetin düşman eline geçtiğini görünce Taşkesen karyesinin dahi tahliyesiyle ric'ati emreyledi. Bu ric'at evvel emirde sureti müntezimede¹⁰³⁴ icraya başlanmış ise de muahharan nasılsa bozulmuş idi. Bereket versinki kar'ın kesreti ve arazinin avarız ve akşamın takarrubu Rusların takibine mani olarak büyük bir fenalık zuhurunun önünü almıştır. Şakir Paşa

¹⁰³³ İbtidar: Bir işe sür'atle, çabuklukla başlama.

¹⁰³⁴ Müntezi: Birşeyi söken, yeniden çekip koparan.

Taşkesen vukuatını haber alınca mayyetindeki orduyu kurtarmak için serian ric'at etmek lazım geleceğini anladı.

Binaen-aleyh ayın otuz birinci günü Arapkonak ve Şud ve Remnik¹⁰³⁵ mevkileriyle bunca zahmet mukabilinde inşa olunan redvetlerin kaffesi terk olunmuş ve ertesi günü Rusyalılar tarafından işgal edilmiştir. Rusyalılar Osmanlıların ric'atini layıkı vechile eşkal¹⁰³⁶ edemediler. Zira Rusya süvarileri gayet dağlıklı bir araziye tesadüf eyledikleri gibi piyade kuvvetlerinin ekserisi inememişlerdi. Binaen-aleyh takip yalnız bir tarik üzerinde icra olunabildi. Lakin Peyker Paşa mayyetinde sekiz muntazam tabur ile araziye hatve-bi-hatve terk edip dimdar için güzel mevkileri havi bulunan arazi-i mezkureden istifade eyledi. Kanun-ı sani'nin dördüncü günü Petriçova'nın zaptıyla bu takibe nihayet verildi. Zira Ceneral Gorgo Şakir Paşa ordusunu sıkıştırmaya muvaffak olamayınca nazarı dikkatini Sofya üzerine atfetmiş idi“ diyor.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 411

Evvela Taşkesen muharebesi hakkında Şakir ve Peyker Paşa'ların verdikleri jurnalleriyle ol bab'da elde edilen malumatı saireyi bugün gözden geçirelim:

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âlisine

Kanun-ı evvel'in on dokuzuncu Pazartesi günü sabahleyin saat iki buçukta düşman hattı harbimizin her tarafını baştan top ateşine tutmakla beraber Taşkesen cihetinde taarruza hazırlanmış ve kolordusunun gerisini muhafaza için Taşkesen'e tabiye olunmuş olan Peyker Paşa livasının üzerine taarruz için hazırlanmış olan üç fırka piyade ve yedi alay süvari ve bir hayli topla taarruza başlamış ve oradaki kuvveti mahvetmekten emin olduğu cihetle İzladi cihetine giden aşağı Kamerli karyesini zaptedip bizi dairen medarı¹⁰³⁷ tahtı muhasaraya almak üzere bir hayli piyade ile süvari dahi paşayı muma-ileyh livasının sol cihetinden ve dağın ardından kuvve-i mezkure üzerine hareket eylemiş olduğu paşayı muma-ileyh tarafından haber verilmekle ve bu halin vukuundaki tehlikenin vehameti, meydanda bulunan hattı harbimizden ise, hattı ric'atimizin temini hususuna daha ziyade mecburiyet anlaşıldığından Mirliya Mehmet Paşa'nın istihkamda bulunan iki taburu paşayı muma-ileyh ve Erkan-ı Harp

¹⁰³⁵ Remnik: Romanya'da bir kaza (1878).

¹⁰³⁶ Eşkal: Biçimler, suretler, tarzlar.

¹⁰³⁷ Medar: 1. Bir şeyin döneceği, devredeceği, üzerinde hareket edeceği yer, etrafında dönülen nokta.

Miralay'ı Ömer Bey, emirlerinde; karye-i mezkurenin ve bu cihetle hattı ric'atimizin, mümkün ise temini için gönderilmişti.

Muma-ileyh Peyker Paşa'nın gösterdiği iktidar ve taburlarımızın bu kadar kuvvete karşı ibraz ettikleri fart-ı şecaat¹⁰³⁸ ve sebatları sayesinde düşmanın telefata bakmayarak saat besaat mehecamatı mütevaliyeleri defolunarak akşam saat yarımaya kadar muharebenin imtidadıyla düşmanın birinci maksadı hasıl olmadığı gibi Mehmet Paşa ile Ömer Bey dahi maiyyetlerindeki taburlar ile düşmanın aşağı Kamerli üzerine yürüyen müfrezesi dahi tevkıf olunmuş olmakla böyle her tarafa sarmış ve hattı ric'atimizde olan kuvvet bizden pek ziyade olmakla beraber hattı harbimizin karşısında bizi takibe hazır ve bazı noktalarda iki yüz hatve kadar yakın olan düşmanın şu suretle maksadına muhalefetten dakika fevt olunmayarak istifade olunmaya ihtiyaç hasıl olunmuştur. Binaen-aleyh gecenin karanlığından bi'l-istifade akşamdan yavaş yavaş taburlar çekilerek ve yakın olan yerlerde odundan korkuluk gibi nöbetçiler yapılarak umumen saat altıda şamatasızca Petriç üzerine ric'ate başlanmış ve topların Kamerli bayırlarından çıkarılması bahsinde görülen...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 412

müşkilat sebebiyle bit'tabi sabaha kalınmış olmasıyla en geriye kalan İbrahim Paşa livasına düşmanın sabahleyin ettiği takibi taarruzu def olunarak bi'hamdillahi teala Petriç'e muvaselet olunmuştur.

Yıldız Tepesi'nin sathı bahirden irtifai iki bin metre olduğu ve pek çok yerlerde iki metre kar bulunduğu cihetle Yıldız ve civarında bulunan toplardan zaruri sekiz adedi indirilememiş ve Kayseri taburunun bulunduğu tepedeki iki top dahi Kamerli üstüne geçirmeye çalışılır iken dereye uçurulmuş olduğundan elde bulunan otuz dokuz kıta sahra topundan yirmi dokuzu kurtarılabilmektedir. İş bu muharebede kolorduyu mahv veya esir etmek üzere düşmanın mehecamat-ı mütevaliyesine gayet merdane mukabele eden hâssa birinci Talea¹⁰³⁹ ve Prezrin¹⁰⁴⁰ ve Üsküp ve Tuzla mukaddem taburlarına ve ale'l-husus kumandanları mümi-ileyh Peyker Paşa ile bazı ümerasına her ne suretle sitayiş¹⁰⁴¹ olursa size ve Mehmet Paşa ile Ömer Bey'in vakti vaktine aşağı Kamerli karyesine yetişmeleri el-

¹⁰³⁸ Fart-ı şecaat: Aşırı yüreklilik, aşırı yiğitliklik.

¹⁰³⁹ Talea: Romanya.

¹⁰⁴⁰ Prezrin: Kosova'nın güneybatısında bir şehir ve belediye merkezi.

¹⁰⁴¹ Sitayiş: Övme, övüş, öven.

hakk¹⁰⁴² orduyu tehlikeden kurtarmış demek olup taburlar içinde düşmanın külliyyetini görür görmez çözülüp firar eden hayasızlar hakkında icrayı mücazat¹⁰⁴³ olunmak mukarrar olduğu gibi muharebatı vakıada yararlık gösteren ümera ve zabitan ve efradı hakkında dahi bağdet tahkik başkaca telgrafla istidayı mükafat olunacağından müsaade buyrulmasını şimdiden niyaz eylerim.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

19 - Kanun-ı evvel – 93 tarihli Taşkesen’de vuku bulan muharebe tafsilatını havi rapordur.

Zatı kumandani efhamilerinin Kamerli ordusunun ric’ati hakkında ve Taşkesen livasının dahi zikrolunan ordunun hattı ric’atini muhafazaya tayin buyrulduğu ve bütün ordunun muhafazası Taşkesen livasının sebat ve gayretine mütevekkıf olduğu hakkında şeref sudur buyrulan emirname-i kumandanilerine binaen zikrolunan mevkiin derece-i nihayeye kadar müdafaası için iktiza eden mevkileri tutmuş ve mümkün mertebe istihkam dahi verdirmiş isem de zikrolunan mevkiin muhafazası iki hattı harp almaya mütevekkıf; hatteyni mezkureteynden biri Taşkesen karyesine yakın olup ilerisinde bulunan tepeler altında Sofya’ya giden şose tarikini muhafaza edip diğeri dahi karye-i mezkurun gerisinde ve yol üzerinde bulunan hanın sağ ve sol tarafında bulunan tepeler olup bu da Kamarlı ordusunun hattı ric’atini muhafız idi.

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 413

Kumandayı acizaneme tevdiğ edilmiş olan kuvvet ise birinci Talia redifi mukaddem, Prezrin’i mukaddem, Tuzla redif-i¹⁰⁴⁴ mukaddem, Üsküp redif-i tali¹⁰⁴⁵, İlbasan müstahfız Eskişehir müstahfız ve Edirne taburlarıyla beşinci ordu süvarilerinden üç bölük ve dört fontluk beş seyyar ve kıta dağ toplarından ibaret olup taburların mevcutları cüzi olması ciheti ile muharebeye duhul¹⁰⁴⁶ eden askerin miktarı mevcudu iki bin yüz neferden ibaret olup

¹⁰⁴² El-hakk: Hakikaten, doğrusu, doğrusu ya.

¹⁰⁴³ Mücazat: 1. Karşılık. 2. Bir suçla karşılık ceza çektilme.

¹⁰⁴⁴ Redif: Arkadan gelen, birinin ardından giden. Terhiş edilerek ihtiyata geçirilen kur’a askerlerine verilen birad

¹⁰⁴⁵ Tali: Sonradan gelen, bir şeyin arkası sıra giden, ikinci derecede olan.

¹⁰⁴⁶ Duhul: İçeri girme, içine girme.

bundan başka sağ tarafımız gerisinde ve Erkan-ı Harp Binbaşısı Ahmet Bey'in yakınında bulunan Kenağrı müstahfız taburu dahi celb edilmiş idi.

Birinci kere kuvve-i mevcude-i acizanemi birinci hattı harbe tayin ederek düşmanın her bir harekatı keşif ve tahkik edilmekte bulunmuş idi ise de gece göndermiş olduğum keşif kolunun vermiş olduğu malumat düşmanın bir kuvve-i cesimesi Mefaç karyesinden Kamerli'ye gitmekte ve ifkarı dahi Kamerli orduyu hümayününun arkasını almaktan ibaret olduğu anlaşıldığından oraca iktiza eden tertibatın icra buyrulması hakkında zatı kumandanilerine bir arıza takdim etmiş idim.

19 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde Rusya ordusu ilerimizde bulunan ovaya, muharebe kollarını açmış ve hücumu dahi bir vechi zir-i¹⁰⁴⁷ mübaşeret¹⁰⁴⁸ etmiştir. Şöyle ki beher fırkası on altı taburdan ibaret bulunan iki fırka ve beher bataryası sekizli toptan ibaret bulunan iki bataryası Mefaç'tan mürur ederek Sofya'ya giden şose yolunun biri sağ ve diğeri sol tarafına tertip edilmiş; bunun sağında bulunan fırka sağ tarafımızı almış ve diğer bir üçüncü fırka dahi şose yoluyla doğruca Taşkesen karyesine doğru yürümekte iken ve sağ taraf fırkası Mefaç karyesine varmazdan mukaddem sol tarafımızdan düşman hücumu ehemmiyet vermesi üzerine deragab birinci Talea ve Prezrin mukaddem taburundan dört bölüğü sol tarafımız gerisinde vaki en yüksek tepeye yerleştirmiş olduğum cihetle mezkur taburlar düşmanın oraya vusulüne tamamıyla mümanaat¹⁰⁴⁹ etmesi görülmüş ise de artık buna mukavemet etmek birinci hattı tamamıyla terk ederek ikinci hattı almak ile belki mümkün olacağı mülhaza olunarak Tuzla ve Kenağrı taburlarını hanın sol tarafında bulunan tepeye tabiye ederek sol tarafımızın ilerisinde bulunan birinci Talea ve Prezrin taburunun dört bölümünü dahi zikrolunan hat üzerine çekip ve sağ tarafta bulunan tepe üzerine miktarı kafi asker yerleştirdikten sonra sağ tarafta bulunan Üsküp...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 414

ve İlbasan taburlarıyla Prezrin taburunun dört bölümünü dahi birinci hattın geriye alarak han'ın sağ tarafına yerleştirip bi'l-cümle toplar dahi han'ın olduğu mevkiye vaz eyledi. Muharebe ederek böyle bir hareketin icrası ne kadar güç ve suubetli¹⁰⁵⁰ olduğu müsellem

¹⁰⁴⁷ Zir: Alti aşağı.

¹⁰⁴⁸ Mübaşeret: Bir işe başlama, girişme.

¹⁰⁴⁹ Mümanaat: Men etme, engel olma, önleme.

¹⁰⁵⁰ Suubet: Güçlük, zorluk.

iken zikrolunan taburlar gayret ve kemali şecaatle icraya muvaffak oldular. Saat yedi de livayı acizanem de bulunan bil'cümle taburlar düşmanın götürmüş olduğu bir çok toplarının ateşinden mahfuz bulunan ikinci hattı harbe tayin edilmiş idi. Birinci hattın ikinci hatta ric'atte beşinci ordu süvarilerinin gayreti dahi inkar olunamaz. Düşman arkamızı bırakmayarak ve şiddetle hücumundan vaz geçemeyerek devam etmekte iken zikrolunan han, yolun hemen orta yerinde bulunması gerek şose yolu ve gerek Dağuh karyesinden gelen yol için bir güzel istihkam olması ciheti ile Edirne taburlarının orada bulunması hakkında emir verilmiş ise de mahalli mezkurda gayet cesur gayretli olan taburu mezkur kolağası Raif Efendi'den maada kimse görülmedi denmiş olsa sezadır.¹⁰⁵¹ Bunun üzerine Üsküp taburundan dört bölük zikrolunan mahalle vaz edilmiş olduğundan zikrolunan hanın pencerelerinden yağmur gibi kurşun yağdırmaya mübaşeret etmeleri üzerine mezkur yollardan düşman bir hatve bile atmaya muktedir olamadı.

Topçuların bulunduğu mevkide piyade ateşinden göz açılmadığı ve zikrolunan mevkinin ehemmiyetine mebni terki dahi mümkün olmadığı cihetle şöyle bir şiddetli ateş içinde topçularımız dahi hüsnü hizmet eylediler. Düşmanın yeni gelmekte bulunan fırkalarından yorulmamış olan askerle sol tarafımıza şiddetle hücumu devam etmesi ve orada dahi birinci Talia ve Tuzla ve Prezrin ve Kenağrı müstahfiz taburları olup kemali gayret ve şecaat ve besaletle sebat ederek düşman mezkur taburları yerinden bile kımıldatmaya muktedir olamadı.

Saat on birde düşman muharebeye netice vermek ve asakiri şahaneyi oldukları yerden püskürtmek üzere bir çok taburlar silah sağ omuza ederek düşman bir şiddetli hücumu kıyam eylediyse de neticesi hasır gibi yere dökülmekten ibaret kaldı. Şu kanlı hücumdan sonra taburlardan baki kalmış olan bir kuvve-i cüziye meydan muharebesinin hakimi olarak kaldı. Gece askeri aşağı Kamerli yolu üzerine tertip ederek ve Kamerli orduyu hümayunu azimetinde mevkii acizanemi alarak Merguh'a kadar gelindi.

Şu muharebede zayıyatımız çok ise de kumandayı acizanemde bulunan birinci Talia...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 415

¹⁰⁵¹ Seza: Münasıp, uygun, yaraşır.

ve Prezrin ve Tuzla taburları kuvvetlerinin nısfını zayi ederek bulundukları mevkileri terk etmedikleri nasıl tahsin olunmaz. Çünkü şimdiye kadar hiçbir tarihi askeride görülmemiştir. İşte bu tabur tevarihi askeriyeenin en güzel sahifelerini tezyin edecektir.

Düşmanın zayıatını tamamıyla tayine muktedir olmaz isem de beş binden aşağı olmadığını ve fena halde perişan olduğunu kolorduyu hümayunun ric'atini takip edememesiyle isbat ederim.

Şu muharebenin zamanında ibrazı şecaat eden zabitanın isimlerini yazmaya muktedir olmaz isem de fevkalade bulunanların bir miktarını burada ve miktarı ahirinin isimlerini diğer bir defter ile takdim ederim. Livayı acizanemin Erkan-ı Harp Reisi Şakir Bey'in bendelerine etmiş olduğu yardımı muharebenin hüsnü cereyanına etmiş olduğu gayret fevkalade olduğundan mir-mümi-ileyhin fevkalade olarak mükafat edilmesi ve Kaimmakam İslam Bey sağ tarafı kumanda etmekte olduğu ve gayret ve şecaati neferata dahi ibreti misal olduğundan bunun dahi mükafat edilmesi ve birinci Talia Binbaşısı Hacı Bey bendeleri dahi sol tarafı kumanda eylediği ve gayret ve şecaati dolayısıyla hemen olduğu yerde; almış olduğum müsaade-i kumandanileri ile kaimmakam eylediğim gibi Tuzla taburunun Binbaşısı Agah Efendi bendelerinin dahi göstermiş olduğu gayret ve şecaatine mebni mükafat edilmesi ve erkanı harbi acizanemden mağdur olan Elikıs bendelerinin dahi şecaati her tarafta melzum¹⁰⁵² olduğu gibi bu muharebede dahi hüsnü hizmet ve gayret ve şecaat ibraz eylediği cihetle akranlarına ibret misal olmak üzere mükafat buyrulması temenni olunur. Ol bab'da emir ve ferman hazreti men lehül emrindir.

26 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Peyker

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Biri Kanun-ı evvel efrancinin otuzunda Kamerli'den ve diğeri dahi otuz birinde Yenihan civarında düşmanı görerek İhtiman tariki ile Pazarcık'a gelmiş olan İngiltere sefareti ateşemilitalarından Kaptan Fayf ve Mistır Canbelk buraya vürutlarını haber aldığım cihetle bazı mertebe ahzi malumat etmek üzere kendileri gece saat yedi raddelerinde bi'l-cümle muma-ileyhimadan Kaptan Fayf'ın refakatinde Kazak alayı ikinci bölüğünün sekizinci

¹⁰⁵² Melzum: Lüzumlu kılınmış.

çavuşu Manastırlı Mehmet Ali olduğu halde Pana tariki ile bu tarafa avdetlerinde esnayı râhta tesadüf olunan bir askeri merhum çavuşa düşmanın dün Kamerli mevkiini harben zaptettiğini haber vermiş diye olan ifadesinden vaki olan...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 416

şüphe üzerine havadisi mebhuseyi haber veren kim idiğini çavuşu merkumdan lede's-sual bir başı bozuk süvarisine esna-yi râh'da¹⁰⁵³ tesadüf eylediklerinden çavuşu merhum mümi-ileyh başı bozuğa nereden gelip nereye gider olduğunu sual eylediğinde Kamerli'den gelip Tatarpazarcıkı'na gidiyorum demesi üzerine çavuşu merhum muma-ileyhe bir memuriyeti mahsusa ile mi gittiğini istifsar eyledik de "sorma arkadaşım Kamerli ordusunun ric'at hattı kesildi" cevabını vermiş olduğunu çavuşu merhum, bendelerine ifade eyledi. Merhum süvarinin gittiği hattı ric'at Taşkesen ile İzladi Caddesi olup ol vechile ifadeden mezkur caddenin yed'i âdâ'ya geçmiş demek olacağı ve mümi-ileyh Kaptan Fayfın sureti ifadesi ise kendisi mah-ı mezkur efrancinin yirmi sekizinci günü Kamarlı'de bulunup yevmi mezkurden bir gün evvel yani mezkur ayın yedinci günü Moskof süvarilerinin öğleden sonra Balkan'dan ovaya inerek Taşkesen'den ileri caddeyi keşfetmiş olduklarının Kamerli'de bulunan Peyker Paşa'nın kendisine söylemiş ve kendisinin Kamerli'de bulunduğu gün ale's-sabah düşman kuvve-i külliye ile yine Balkan'dan inip bunlardan on iki tabur piyade ve o nisbette topçu olduğu halde paşa'yı muma-ileyhin ahzı mevki ettiği Taşkesen sırtlarının takriben bir buçuk mil mesafe karşısında yüz ileri ederek hattı harbini teşki ve piyade ile topçudan mürettep kuvvetin kısmı azamını da Sofya'ya ve süvarisinin takriben mecmuunu İhtiman ve Sofya Caddelerine doğru ilerletildiği ve mahı mezkurun yirmi dokuzunda yine paşa'yı muma-ileyhe gelen jurnaller üzerine kezalik haylice düşman süvarisinin birkaç tarikin nokta-i tekatu¹⁰⁵⁴ ve telakıları olan Rahoviçe mevki-i mühimmine inmiş olduklarını ve kendisi Kamerli'den nihayet iki buçuk saat kadar müferrak¹⁰⁵⁵ eder etmez arkasından şiddetli top ve tüfek sadaları işittiğini ifade ve beyan eylemiş olmasına mebni Sofya ve Kamerli kolordularının ric'at amanı gelmiş gibi görülüyor ise de fakat şayet bunlar Hüdangerde her ikisinin veya ikisinden birinin Kamerli'nin İzladi ciheti merhum başıbozuğun çavuşu merkuma olan ifadesi gibi yed-i âdâ'ya¹⁰⁵⁶ geçmiş ise de ciheti mezkurede düşmanın

¹⁰⁵³ Esna'yi rah: Yolda giderken, yürürken.

¹⁰⁵⁴ Nokta-i tekatu: Kesişme noktası.

¹⁰⁵⁵ Müferrak:Tefrik edilmiş, ayrılmış.

¹⁰⁵⁶ Yed-i âdâ: Düşmana, düşmanın eline.

muhasara ameliyatı terabiyesi inşa ve ikmal ederek oralara piyade ve top dahi tabiye etmezden evvel kurtarılmaları veyahut aksi halde Sofya fırkasının hattı ric'atı, bugün Samakov elde olacağı memül olmağın Selanik'le temin olunur ise de mezkur Kamerli ordusunun tehlikeden kurtarılması için bade'l-keşif İzladı cihetinde ric'atin kabil olamayacağı teyakkun ve tahakkuk olundukta muahharan Sabit Paşa fırkasına ilave...

olunan üç tabur'a hiç olmaz ise beş tabur daha ilave edilerek altı veya sekiz toptan mürettep bir batarya ve şurada burada bulunan bir alay süvarimiz toplatılarak Azmi Paşa kumandasıyla İhtiman ve ondan Karıl tarikiyle Yenihan cihetinde bulunan düşman süvarisinin sağ cenahı gerisine hareket berle infilad ateş edilebileceği misilli Şakir Paşa'ya da ittihağı hareket için evvelce haber vermek ve mümkün olamadığı takdirde o da bu tarik ile ric'at etmek üzere hazır bulunup top sadalarını işittikde bir vechi maruz Dikilitaş, Yenihan ve Çerkezköy cihetlerine ilerlemiş olan düşman süvarisinin ric'at hattını es ve hatıl¹⁰⁵⁷ hareket ittihağ ederek yani Kamerli ve Sofya fırkaları bir zaviyenin iki dalıy ve düşmanın gerisinden gelerek Azmi Paşa dahi zaviye-i mezkurenin ra'sinde¹⁰⁵⁸ bulunacağından iş bu iki dalığ üzerinde seyr ve hareket etmekte bulunan düşman süvarisinin kamilen mahvolmaktan başka çareleri kalmayarak müşarun-ileyh Şakir Paşa'nın ric'atı kemali emniyetle husule geleceği misilli top sadaları şayet Sofya'dan dahi duyuldukta onlar dahi bir vechi maruz zaviyenin diğer dal-ı olan Sofya Caddesi üzerine ve düşmanın hattı ric'atine ateş ederek ilerleyip bu suretle zaviyenin dalıgları üzerinde hareket eden düşman süvarilerini mav ile zaviyenin re'sinde Azmi Paşa ile birleşip Dikilitaş ve Yenihan ve Çerkezköy cihetlerinde birleşecekleri ve bu cümle ile beraber birinci derecede Mustafa ve Remzi Paşa'nın ve ikinci raddelerinde bizim pek de emin ve eman üzere olmadığımızı arz ederek iş bu planın sür'atı kabul ve ademi kabulü re'yi âliyi kumandanilerine menut olmağın ol bab'da.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Fuad

Rumeli harp Orduları kumandanı Canibi Samisine

¹⁰⁵⁷ Hatıl: Durmadan akan, yorgun, dingin.

¹⁰⁵⁸ Rasi: Kımıldamayan, oynamayan, sabit.

Şimdi alarak tafsilatını muahharan arz edeceğim sıhhate makrun malumata nazaran Kamerli fırkasının İzladı'ye çekildiğinin arz ve iş'arı babında.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Fuad

Rumeli harp Orduları kumandanı Canibi Samisine

Şimdi Kamerli cihetinden gelmiş olan Ressam Fransisko ile Doktor Kaimmakam Komidas Bey'in meşhüdatı vakıaları üzerine olan ifadelerinden mezkur Kamerli hakkında biraz evvel...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 418

arz ettiğim malumat tahakkuk etti. Ancak vakanın zuhurunda Mirлива Peyker Paşa'nın mevcut marıyyeti iki bin sekiz yüz nefer mertebelerinde piyade ve dört kıta top olduğu halde tasavvur ve tahasun'un fevkinde bir sebat ve gayret fevkalade ile şafakla beraber hareket ederek Moskaof'un otuz tabur piyade ve on altı kıta topundan ibaret bir kuvvetiyle hücumu mütavaliye¹⁰⁵⁹ ve çevirme hareketlerine gece karanlığına kadar derece-i gayede mukavemet göstermekle Kamerli ordusunun ric'atini hüsnü muhafaza ederek badehü dimdar makamında ağır ağır çekilmiş ve fakat yalnız Paşa'yı muma-ileyhin livasından altı yüz kadar şehit ve mecruh vuku bularak diğer kıtalardan hiçbir telefata olmadığı ve buna mukabil Moskofların pek çok telefata ve mecruhu vuku bulduğu ve Yıldız tabyasına tasyin olunan toplardan yirmi kıtasının çaresiz nakil edilemeyerek terk eylediği maat-teessüf mevsükan¹⁰⁶⁰ işitildi. İş bu vukuatı cedide haberi alınmazdan mukaddem, yani bu sabah Şakir ve İskender Paşaların ne halde olduklarına dair malumat almak üzere Petriç'de Mirлива Mustafa Paşa'ya tahrirat ile mahsus süvari çıkardığının ve maa-ma-fih şimdiki halde düşünülecek şey Sofya olduğunun ifadesine cür'et kılındı ol bab'da ferman. 21 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Fuad

¹⁰⁵⁹ Mütavali: Tevali eden, birbiri ardınca giden, art arda gelen, üstüste, bir düziye olan.

¹⁰⁶⁰ Mevsükan: Mevsuk olarak, inanılır, güvenilir şekilde, gerçek olarak.

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine, Huzuru Celil Hazreti Sadareti Uzmaya, Makamı Celili Seraskeriye, Tophane-i Âmire Müşiriyet-i Fahıymesine, Varna Kumandanlığı Canibi Âlisine.

Kamerli ordugahından Pazarcık'a gelen Doktor Komidas Bey ile Ressam Fransisko'nun ifadatı müşterekelerince Kamerli ordusu, evvelki gün Plevneli Halit Bey'in lisanından olarak bir nebzesini arz ettiğim muharebede İzladı tarafına çekilmek kıyam edip Peyker Paşa, refakatinde tahminen altı tabur piyade ve dört kıta top bulunduğu halde Rusyalı'nın otuz tabur piyade ve on altı kıta topdan ibaret fırkası aleyhine şafakleyin hareket ederek gece karanlığına kadar muharebeyi temdit ve bu vechile Kamerli ordusunun hattı ric'atini muhafaza eylemiş ve badehü kendisi de dimdar vaziyetinde orduya iltihak edip yalnız livayı mezkûrun altı yüz'e karip şehit ve mecruhu vuku bularak diğer livalar muharabeye dahil olmadıklarından bir ihsar vukua gelmemiş ve düşmanın ise pek külliyyetli telefâtı meşhûr dide-i şükran olmuş ise de ne çare ki Yıldız tepesinde bakiye kalan toplardan nakli çaresini bulunamayan yirmi kıta top mahallinde terk edilmiş ve maa-ma-fih haberi resmi Şakir Paşa'dan intizar edilmekte idiği arz olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 419

Şakir Paşa, Taşkesen'e; Peyker Paşa livası aleyhine taarruz eden Rus kuvvetini üç fırka piyade ve yedi alay süvari ve külliyyetli topdan ibaret olmak üzere gösterdi. Bundan başka aşağı Kamarlı karyesini zapt için de bir hayli Rus piyade ve süvarisi dağın ardından hareket eyledi diyor. Peyker Paşa jurnalinde beheri¹⁰⁶¹ on altışar taburdan ibaret iki fırka piyade ve beheri sekizer taburdan ibaret iki batarya topun Sofya yolu üzerine tabiye kılınarak tahsis olunup bir fırka piyade dahi doğruca şose yoluyla Taşkesen'e yürüdü diyor; düşman süvarisinin miktarından bahsetmiyor. Müellif ise "Taşkesen mevkiye hücum için on altı tabur piyade, on altı bölük süvari ve kırk top memur oldu." diyor ve muahharan da çevirme hareketine memur kollar diye bir takım tafsilat veriyor. Şu halde müellifin on altı tabur piyade ve on altı bölük süvari ve kırk toptan ibaret hücum kolu dediği, Peyker Paşa'nın doğruca Taşkesen'e yürüdüğünü rivayet ettiği ve üçüncü piyade fırkası dediği kol olmak ve diğer iki fırka dediği dahi müellifin çevirme hareketine memur dediği kollar bulunmak lazım gelir.

¹⁰⁶¹ Beher: Her, her biri.

Askerin redveti bırakıp savuşması ve Kapaklı'nın berheva olduğuna dair müellifin dermeyan ettiği vaka üzerine Şakir ve Peyker Paşaların bir işareti yoktur. Şu kadar ki Şakir Paşa'nın telgrafnamesinde “düşmanın külliyetini görür görmez çözülüp firar eden hayasızlar“ diye bir fıkranın vücudu böyle bir vakanın vukuu ihtimalini işrab¹⁰⁶² eder. Müellif Taşkesen'in Ruslar yedine geçmesi Alafranga saat üç yani tahminen saat on buçuğa doğru olmak üzere rivayet ediyor. Halbuki Peyker Paşa saat on birde Rusların son hücumlarının def edildiğini ve def eden asakiri şahanenin meydanı muharebenin de hakimi kaldığını bildiriyor. Peyker Paşa'nın refakatinde sekiz tabur olduğunu müellif en sonra itiraf etmiş olmasına nazaran evvelce yirmi tabur demiş olmasının galatını tashih etmiş oluyor demektir. İngiltere ateşemilitarlarından Kaptan Fayf ile Mistır Kanbelk verdikleri malumatta ve Doktor Komidas Bey ile Ressam Fransisko'nun ifadesinde Taşkesen'e hücum eden kuvvetin otuz tabur piyade ve on altı kıta topdan ibaret idiği gösteriliyorsa da nefis'ül-emirde hücumu memur taburların on tabur ve kolların dahi iki fırka olması ağılabi yakındır. Peyker Paşa jurnalinde Merguh'a kadar dimdarlık vazifesini ifa eylediğini beyan etmesine ve aşağıda tafsılı geleceği vechile Merguh ve Bonoh da altı taburla Kamerli kolordusunun hattı ric'atini muhafazaya memur Mirliya Mustafa Remzi Paşa bulunup Petriç'e kadar...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 420

kolorduyu mezkurun hattı ric'atini muhafaza ettiğini ba jurnal beyan eylemiş olmasına nazaran Merguh'tan Petriç'e kadar kolordunun hattı ric'atini muhafaza eden Peyker Paşa değil Mustafa Remzi Paşa olmak lazım gelir. Petriçova'ya kadar olan ric'at ile Petrovaç'ın zaptı meselesine gelince, Başkumandan Şakir Paşa ya verdiğim emir Petriçova ile İzladı ve Kapıcık Beyni'nin muhafazası idi. Şimdi bu emrin infaz olunmadığına ve tefsir ve tevil kılındığına ve Petriç'in ne suretle terk edildiğine dair varit olan jurnalleri gözden geçirelim:

Umum Rumeli Kumandanlığı Canib-i Âli'sine

Diğer telgrafname-i acizanemle arz olunduğu vechile Kamerli mevkiinin terkinden naşı¹⁰⁶³ sol tarafı açılan Bonoh ve Merguh'da ki Mustafa Paşa livasının Petriç'e ve İskender Paşa'nın dahi, mahzur olmadığı halde İzladı ve civarında bulunan köyleri ihrak ederek Derbend köyü sırtı muhafazasına çekilmesi emri verildiği ve fırka Otlukköy merkezinde

¹⁰⁶² İşrab: İçirme, içirilme, bir maksadı, kapalı olarak anlatma.

¹⁰⁶³ Naşı: Neşet eden, edici, ileri gelen, ötürü, dolayı sebebiyle.

bulununcaya kadar Otlukköy ve İzladı tarikinın muhafazası için İbrahim Paşa livası bu gece buradan hareket ettirildi. Hasbe'l-icap bundan başka mahallere asker tabiyesine ihtiyaç hasıl olduğu halde yine telgırafla arz olunur. Gerçi kuvve-i mevcudemizden bir alay kadarının İskender Paşa nezdine izamı mukarrer ise de yolların münasebetsizliği cihetiyle paşa'yı mümi-ileyhin memül olan cepbane ihtiyacına buradan çare bulunmak müşkil bulunduğundan Şıpka'dan biraz cepbane ve birkaç kıta sahra topu irsali menut emir ve irade-i kumandanileridir.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Ferik Fuad Paşa Hazretlerine

Otlukköyü'ne ve Maçka'ya düşmanın dünkü muharebede sü-ü niyeti mütebeyyin¹⁰⁶⁴ olmakla bu akşam Petriç'den hareket olunmuş ise de havanın gayet buzlu olması cihetle toplara bütün gece ancak iki saat yol kat ettirilebilmiştir. Şimdi ne topları bırakabilmek ve ne de Otlukköy ve Maçka'yı hali ve muhafazasız bırakmak kabil olamadığından bi'z-zarure bir liva Maçka'ya ve bir liva Otlukköyü'ne gönderilip üç liva ile burada kalınmıştır. Fakat düşmanın külliyyetine nazaran bu kuvvetler kifayet edemeyeceğinden mümkün olduğu halde Otlukköyü'nün muhafazasına muavenet buyurulur ise bir orduyu felaketten kurtarmış olacağımızı ihtara müsareat eyledim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 421

Umum Rumeli Kumandanlığına

Kolordunun Petriç karyesine sureti müvasalesini arz eylemiştim. Düşman bizim Petriç'e müvasaletimizin ertesi ve Kanun-ı evvelin yirmi birinci günü ric'atte bulunan ordumuzu bi pervâ takip için memur eylediği kırk sekiz tabur piyade ve iki alay süvari ve iki batarya hafif topla Petriç deresine doğru taarruza başladığı görülmekte Ferik Recep Paşa Hazretleri Mustafa Remzi Paşa ve Miralay Nazif Bey livalarını tabiye olunan mahallere göre istihdam ile saat beş buçukta muharebeye ibtida kılınmış ve düşman sellemehüs- selam¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶⁴ Mütebeyyin: Tebeyyün eden, meydana çıkan, anlaşılan.

¹⁰⁶⁵ Sellemehüs-selam: Aldırış etmeden, çekinmeden, uluorta destursuz.

boğazın içine girmek isterken bu hali görerek mevki tutmaya mecbur olmuş ve hatta hiç çıkılmaz zan olunan ve hattı müdafa'nın sağ tarafı hizasında bulunan gayet yüksek dağın zirvesine tabur çıkarmış olmasıyla akşama kadar gayet şeciane¹⁰⁶⁶ muharebe etmiş olan Tarnuh mukaddem taburunun iki bölüğünü terki mevkiye icbar etmiş ise de gerek o tarafta ve gerek sol tarafta muharebe gece saat bire kadar imtidat ve birinci mevkinin terk eden Tarnuh mukaddem taburu onun biraz alt tarafında diğer mevkiyi tutarak oracıkta ateşi harp evvelkinden ziyade iştihat eylemiştir. Düşman cephe hücumuyla sökemeceğini anlamasıyla ileride muharebeye devam etmekle beraber kuvvetinden bir fırkasını ayırıp Ezmisko karyesine sevk ile sol cenahımızdan dolaşmaya ikdam ettiği görüldüğünden bulunduğumuz dereye çıkar sağ tarafı müdafa için evvelcede tabiye olunan Ereğli ve Karahisar taburlarını müşarun-ileyh hazretleri lüzumu vechile harben ileri alıp müdafaya takvit verdiği gibi sühuletle dolaşmak tehlikesinde bulunan sol cenahımız gerisinin müdafasında bulunan Şükrü ve Mehmet Paşalar dahi teyakkuz üzere bulunulması haberi üzerine alelacele Ezmisko cihetinden gelen süvari bölüğü mevakinin tutulduğunu görüp avdet etmiştir. Düşman bizim ric'at edeceğimizi bildiği ve ba-husus Petriç ile Otlukköy arasında topların müruruna müsait yol olmadığı halde oradan Popirat ve oradan Politin karyesi üzerinden Otlukköyü'ne hareket olunmuş ve yolların gayet fenalığı ve alelhusus buz münasebeti ile yürütülmek kabil olmayarak mecburen ertesi güne kadar suyun karşı tarafında kaldığı halde düşman her nasılsa takip için boğaza girmeye cür'et edememiş ve ertesi akşamı sabaha karşı toplar kamilen ve salimen Otlukköyü'ne karip bir mevkiye kadar nakil olunup burada tutulacak hattı müdafanın tabiye ve ahkamıyla iştigal olunmakta bulunmuş idiği arz olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Şakir

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 422

Rumeli Umum Harp Kumandanlığı Huzuru Âlisine

Diğer telgrafname-i çakiranemde arz olunduğu üzere Petriç karyesinin sağ tarafında dereye çıkar Kılıç ve Ezmesko, Çerkezköy, Kamanca cihetlerinden yollar olduğu gibi İzladı ovasından, Kolan karyesi üstünden Maçka'ya gider bir de patika bulunduğu vechile

¹⁰⁶⁶ Şecia: Cesur, yürüklü, yiğit.

muhataralı olduğu halde dere içinden giden gayet ince ve fena yoldan başka tarik olmadığından orada bulunacağını arz eylediğim Mustafa Paşa livasının o kadar ileride terkinde mahzuru mütalea kılınmış ve bu cihetle kendisine iki tabur ve birde talimat verilerek geride Maçka karyesi altında bulunan üçüncü liva ile irtibatın muhafazasına ikdam eylemesi talimata derc edilerek Poyyapram karyesi muhafazasında terk olunmuştur. İzladı tarikinın şiddetle müdafasına ihtiyaç olmakla Karadağ civarındaki hudut kolasından beri boğazın müdafası birinci liva ile havale kılınıp Pazarcık şosesinin ağızlarında tayin kılınan hattı müdafaya dahi istihkam inşasına ve Pazarcık tariki üzerinde bulunan köprülerin ikmaline teşebbüs olunmuştur. Bu halde bu cihette bulunan hattı müdafa Poyyapram ve Maçka Altı, Karadağ ve Avretalan ve Pırasadım Derbendi'nden geçer gayet uzun bir hattan ibaret bulunmuş ise de Otlukköyü'nden Avretalan ve Pırasadım cihetine giden Balkanlar kış cihetiyle kapalı olduğundan muhabere olunamamakta bulunmuş idiği arz olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Şakir

Rumeli Umum Harp Kumandanlığı Huzuru Âlisine

Kamerli kumandanı Şakir Paşa bir iki gün düşman tarafından tazyik görmesiyle on sahra topu ve yedi bine karip top tanesini düşmana terk ile Petriç'e ric'at eyledi. Ordunun sair kalan mühimmat ve hastagânı çokça olduğunu söylüyorlar. Maazallah öyle bir ric'at ki ric'at gecesi ve ertesi günü düşman tarafından bir taarruz vuku bulmuş olsa idi elde bir şey kalmaz idi. Çünkü ordunun taburu, alay livaları perişan bir halde idiler. Fakat Şakir Paşa Hazretlerinin kemali sür'atle cümle den evvel Petriç'e vasıl olduğunu gördüm. Çakiriniz o hengam rezaletinde Merguh'da bulunduğum cihetle ordunun arkasını alıncaya kadar elimizden geldiği kadar dimdarlık vazifesini ifa ettik. Yalnız şu kadar anlayabildim ki şu ordudan devlet ve milletin...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 423

istifade edilmesi memül değildir. İskender Paşa hazretlerine dahi İzladı'yi ihrak ederek ric'at eylemesi hakkında emirname yazıldığını biliyor isem de ne suretle ric'at eylediğine dair malumatı çakiranem yoktur. Düçarı inhizam¹⁰⁶⁷ olan bu ordunun refakatinde

¹⁰⁶⁷ İnhezam: Hezimate uğrama, bozulma, alt olma, yenilme; bozgunluk.

bulunan bir askerin şeref kazanmayacağı dergar olacağı gibi zaten kazandığı bir haysiyet var ise onu da kaybedeceği şüphesiz olduğundan ve kendim dahi efendimin bendeliğiyle müftehır ve bahtıyarım, Allah aşkına olsun şu melûs ordunun refakatinden çakirinizi kurtarmanızı niyaz ve istirham eylerim. Esna'yı-rahda tahrir olunduğu cihetle ve hava dahi bürudetli olduğundan bu kadar arz edebildim.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Mirliva

Mustafa Remzi

Şakir Paşa 20 - Kanun-ı evvel tarihli ilk telgrafnamesinde Petriçova'da Mustafa Remzi Paşa livasını terk ve Otlukköyü'nün fırka merkezi ittihazı azminde olduğunu bildirmesi üzerine ben de bu tabiiyeti icabatı mevkiiyeye hamlederek ihtiyarı sükut ettim. Şu kadar ki, Petriçova ile Kapıcık Beynini muhafaza etmeyi bi-tekrar 20 – Kanun-ı evvel tarihiyle yazdığım emirname-i telgrafi de tekit eyledim.

Şakir Paşa Hazretlerine

20 - Kanun-ı evvel tarihli telgrafnamelerini aldım. Mustafa Paşa'nın Petriç'e ve İskender Paşa'nın Pırasadım derbendine çekilmesi emrinin itası muvafık hal ve iktizayı maslahat olup zaten tarafı aciziden o yolda emir verilecek olduğundan teşebbüsü âlilerinden menun oldum ve İbrahim Paşa livasının dahi İzladı ile Otlukköy Beynini muhafazaya memuriyeti pek becadır.¹⁰⁶⁸ Merguh ve Bonoh ve Petriçova'da Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla altı taburumuz ve Otlukköyü'nde dört bölüğümüz ve Pırasadım Derbendinde Kaimmakam Tevfik Bey kumandasıyla dahi dört taburumuz var idi. Şimdi bu kuvvetler bir kat daha takvit¹⁰⁶⁹ bulacağından İnşaaallah düşmanın müruruna seddi mümaneat olurlar. Lakin İzladı'nin terkiyle Şıpka ile Karloh cihetinin açılması dahi hatırı hıraş olacağından İzladı'den Pırasadım Derbendine uğramaksızın Şıpka'ya gider tarıkın ve Avretalan'da bir tabur var ise de kifayetsiz görüldüğünden oranın dahi çare-i mahfuziyeti dahi mevdu himemi aliyyeleridir.

¹⁰⁶⁸ Beca: Yerinde, uygun.

¹⁰⁶⁹ Takvit: Besleme.

Cephane ve sahra topu irsali için Veysel Paşa'ya yazdığım gibi zaten orası Filibe Caddesi olduğundan ve derbendin Erzakı Filibe'den nakil oluna geldiğinden cepthane...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 424

dahi oradan sevk olunur. Şimdi Sofya'da dün akşam tahaşşut edebilen otuz bu kadar taburdan on beşinin Kapıcık ve on beşinin Samakov geçitlerine hareketleri emrini verdim. Bu halde Kapıcık'da maa mülhagat yirmi beş ve Samakov'da keزالik maa mülhagat on sekiz tabur bulunacaktır. Haritaya dahi dikkat olunduğu ve tetkik dahi edildiği takdirde malum olacağı vechile Petriçova ile Kapıcık Beyninde düşmanın çevirme hareketi icrasına müsait bir takım yollar bulunduğundan hemen o yolların çare-i seddiyle daima Kapıcık fırkası kumandanı Sabit Paşa ile muhafaza-i ittisal ve muhaberata devam olunması ve İhtiman'da dahi süvari alaylarımız bulunduğu ve Kamerli'den çekildiğinizi meş'arı diğer telgrafnameleri alınmadığı cevaben beyan olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şakir Paşa'nın Petriçova'yı terk ettiğine dair Fuat Paşa'ya yazdığı 22 tarihli sureti mezkur telgrafname üzerine Fuad Paşa'ya Petriçova'nın bila emir terkinden dolayı izharı teessürle beraber Maçka, Poyyapram ve Otlukköyü'nün elden çıkarılmamasını ve Sofya'dan Merguh'a gelmekte olan taburların sağ cenahının lüzumu muhafazasını tebliğ ettim:

Ferik Fuad Paşa Hazretlerine

Şakir Paşa'nın samansuz ıztırab olan telgrafnamesi suretini aldım. Acaba kendisi Petriç'i ve Otlukköyü'nü bırakıp nereye iniyor!? Demek ki Meriç vadisini tutacak. Yazdığım telgraf emirlerinin hiç birisini almamış veyahut aldıysa da kulak asmamış demek oluyor. Şimdi sizin dokuz tabur gidip kırk dört tabur mu kurtaracak? Bu akıllara hayret verir. Pazarcık'ı bütün bütün boş bırakmak caiz değildir. Üç tabur bırakıp baki altı taburla gidiniz. Çünkü bila emir Petriç'i terk etmişler bari Poyyapram Maçka ve Otlukköyü'nden aşağı inmesinler; Allah'tan korksunlar! Milletten utansınlar! Eğer Meriç ovasına inecek olurlarsa Kapıcık'ta bulunan ve Sofya'dan Samakov'a gelmekte olan taburların hali ne olur? Otlukköyü'nde ve civarında sebat etsinler. Artık yazı yazmaya dahi tâb ve iktidarım kalmadı. Sizin de o cihete azimetiniz muvakkat olup bugün İstanbul'dan gelen iki tabur Pazarcık'a doğru gönderildiği gibi üç tabur daha çıkarılıyor. Allah encamını hayreyleye vesselam.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Şakir Paşa, 23 – Kanun-ı evvel tarihli iki kıta telgrafnamesinde kendisini takip eden Rus kuvvetini kırk sekiz tabur piyade ve iki alay süvari ve iki batarya hafif top olarak gösteriyor ve müşarun ileyhin iş’arına göre Kanun-ı evveli rumi’nin yirmi ikinci yani Kanun-ı sani-i efrancı’nın üçüncü günü Petriçova terk olunmuş olduğu halde müellif dördüncü günü Petriçova zapt olundu diyor. Mustafa Remzi Paşa’nın jurnalinde Petriçova’ya taarruz eden Rus kuvvetini yirmi beş otuz tabur olmak üzere tahmin edip Şakir Paşa kolordusunun ric’atindeki intizamsızlıktan pek ziyade şikayet ediyor. Rusların o cihetteki miktarı kuvveti bir fırkadan ibaret bulunmasına nazaran her ikisini tahmininde mübalağa olduğu bedihidir. İntizamsızlığa gelince, bu husus na-kabil-i inkar olup, Şakir Paşa’nın evvel ve ahir bu vazifeye ademi tekayyüdü ve müsamahası zaten intizamdan bî behre olan ve ekserisi müstahfız taburlarından mürekkep bulunan kolordusunu bir başı bozuk cemiyeti haline taklib¹⁰⁷⁰ ve ifrağ¹⁰⁷¹ etmiş ve ileride de tafsili verileceği vecih ile bu kolordunun Pazarcık’a ric’at ve tahşidinde Osman Paşa’nın tesibi halinden ve yalnız kendi nefsinin düşünerek ric’ati için pek bî-kayd-ane¹⁰⁷² davranmak gibi etvar-ı¹⁰⁷³ vazife nişanesinden dolayı çığrından çıkmış olan Sofya kuvvetinin intizamsızlığı dahi Kamarlı kolordusuna bir lahika-i¹⁰⁷⁴ müsebbebe¹⁰⁷⁵ olmakla, şu fenalık sirayeti tabiiyyesinden naşi bilahere devletin son kuvveti olmak üzere evvel ve ahir Balkan’ın garb cihetine tecemmüğü ve tahşit edilmiş olan yüz küsur taburdan ibaret kuvvetin istenilmez bir surette perişani-i intizamını ve taburların ve alayların kısmı azamının ve bunlarla birlikte cümlesinin adedi itibarı ile dağılmasını intaç etmiştir ki, ileride ol babda tafsilat verilecektir.

Müellif “Taşkesen ve civarında döğüşölmekte olduğu sırada Taşkesen’le Sofya arasında; yarı yolda şose üzerinde bir vaka cereyan etmiş idi. Miralay ve Yalyaminof’un kumandası altında bulunan beş tabur piyade ile on bölük süvari ve altı toptan mürettep bir Rusya kolu Kanun-ı evvel’in otuz birinci günü Demirdoğarof namı mevkiye müvaseletle istihkam inşa eylemiş idi. Ertesi günü Sofya muhafızlarından on beş tabur asker on top ile

¹⁰⁷⁰ Taklib: 1.Tersine çevirme, çevrilme. 2. Bir yandan bir yana döndürme, döndürölme. 3. Bir şeyin şekil ve kalıbını değıştirme.

¹⁰⁷¹ İfrağ: 1.Kalıba dökme 2.Şekillendirme, bir şekle sokma.

¹⁰⁷² Bi-kayd-ane: Kayıtsızca, kayıtsızlıkla, ilgisizlikle, aldırıışsızlıkla.

¹⁰⁷³ Etvar: Hal ve hareketler, işler, tarzlar.

¹⁰⁷⁴ Lahika: Ekler, eklenen şeyler.

¹⁰⁷⁵ Müsebbeb: Sebeb olunarak meydana getirilen.

mevki-i mezkure hücum gösterdi. Osmanlı askeri evvel emirde mevkiin cephesi ile sol cenahı karşısında yayılmışlar ise de muahharan sol cenahı dahi çevirmeye başladılar. Kendilerinin icra eylemekte oldukları şiddetli top ateşine Rusyalılar tarafından mukabele olunmadığını görerek...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 426

gayrete gelen Osmanlılar hücum kolları teşkili ile Rusya istihkamlarının üzerine saldırdılar. Rusyalılar ise bunların elli hatveye kadar tekarrub etmelerine müsaade göstererek fakat o mesafeye gelince birden bire yattıkları yerden kalkıp Osmanlılar üzerine bir şiddetli ateş icrası ile derin olan kolları ürkütmüş ve bunun üzerine derhal hareketi tecavüziyeye ibtidar ile bunları ric'ate mecbur eylemiştir.” diyor. Müellifin ravi olduğu bu muharebeye dair Sofya kumandanı; Osman Paşa'nın varit olan telgraflarını gözden geçirelim:

Umum Rumeli Kumandanlığına

19 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli emri telgrafleri cevabıdır. Hattı telgrafinin Yenihan ile İhtiman arasında düşman tarafından şekset olunduğu olunan keşfiyyattan anlaşıldı ve bir müfreze ile bi-mennihi te'âlâ¹⁰⁷⁶ tamirine mübaşeret olunacaktır. Şakir Paşa ordusundan henüz bir malumat alınamadı. Doruk müfrezesi İnşallahü teâlâ yarın buraya muvasalet edecektir. Taşkesen cihetine doğru edilen keşfiyyatta Sofya'dan üç saat mesafede ki Yoğrof karyesine kadar harben gidildi ve lehülhamt muvaffak olundu. Fakat hava sisli olduğu cihetle düşmanın kolu layıkıyla tahmin edilemediğinden bu gece orada kalındı ve bi-mennih'il kerim¹⁰⁷⁷ yarın ale's-sabah ileriye doğru hareket olunacaktır ve Sofya'dan dahi onlara kuvvetü'z-zahr olmak üzere beş, altı taburdan ibaret bir müfreze ihtiyat gönderilecektir. İş bu müsademe bizim taraftan üç, dört şehitle beş, altı mecruh vuku bulup düşman tarafından ise taşınılmakta olan telefatin miktarı bi'z-zarure tayin edilemedi ferman. 19 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Osman Nuri

¹⁰⁷⁶ Bi-mennihi te'âlâ: Allah'ın yardımıyla.

¹⁰⁷⁷ Bi-mennih'il kerim: Allah'ın lütufuyla.

Sekiz tabur piyade ve dört bölük süvari ve bir batarya seyyar ve iki dağ topu ve beş yüz kadar muavene ile dün gönderilen reşit ve beş tabur piyade ve iki top ile bugün gönderilen Yahya Paşalar şimdi avdet ettiler. Sofya'ya iki, üç saat mesafede Taşkesen caddesi üzerinde düşmana tesadüf eyledikte muharebe ederek Hüseyinli karyesine doğru düşmanı firare...

mecbur eyledikleri ve karye-i mezkurenin beri tarafında tutmuş ve istihkam vermiş oldukları mevkillerine kadar takip etmişler ve düşman istihkamda bulunan kuvvetleri ile birleşerek oradan muharebeye bi'tekrar başlamışlar ve bizim taraftan pek çok fedakarlık ile çalışmış iseler de düşmanı oradan kaldıramamışlar ve bir kere de istihkam üzerine hücum etmişler; yine söndüremediklerinden ve havanın ademi müsaadesinden naşi ve murat dahi düşmanın kuvvetini anlamaktan ibaret bulunduğundan akşamüzeri ordugaha avdet etmişler. Düşmanın bugün bizim ile vuku bulan muharebesinde kuvveti on iki tabur piyade ve iki alay süvari ve bir batarya dağ topu olduğuna nazaran Taşkesen karyesi tepelerinde olan kuvveti otuz tabur miktarı tahmin olunduğunu paşalar tarafından ifade olunduğu maruzdur ferman.

Müellifin ifadesiyle Osman Paşa'nın jurnali beyninde büyük bir ihtilaf yoktur. Müellif asakiri şahaneyi on beş tabur gösterdiği halde Osman Paşa on üç tabur piyade ile beş yüz kadar muavene ve dört bölük süvari gönderildi diyor. Topların adedinde ise hiç ihtilaf yoktur. Müellif asakiri şahaneyi bila mani istihkamın elli hatve ilerisine takrip ediyor ise de hakikatı hal Osman Paşa'nın iş'arı vechile, düşman evvel emirde cüz'i bir miktar asker gösterdi; onları ateş ederek geriye alıp asakiri şahaneye takip müsaadesini vermiş ve tam menziline geldiğiyle kuvve-i bakiyesini meydana çıkarmış demek oluyor. Osman Paşa ve süvarilerin on iki tabur piyade ve iki alay süvari ve bir batarya dağ topu olmak üzere tahmin kılındığını iş'ar ettiği halde müellif beş tabur piyade ve on bölük süvari ve altı toptan ibaret idi diyor. Hem Sofya ile Kamerli tarikinın keşadı için son vazife-i askeriyeyi ve Kamerli ordusuna muaveneti mümkün icra etmek ve hemde düşmanın kuvvetini anlamak üzere Taşkesen cihetindeki Ruslar aleyhine mümkün mertebe bir hareketi taarruziye icrasını daha Kanun-ı evvelin on

beşinci günü yani on altıncı gece Sofya kumandan vekaletine tayin ettiğim Reşit Paşa'ya emretmiş ve on altıncı günü bu emrin icrası intizarında bulunmuş idim. Nihayet emri mezkurun infazı taahhur ederek Kanun-ı evvelin on dokuzuncu günü Reşit Paşa sekiz tabur piyade ve beş yüz muavene...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 428

ve dört bölük süvari ve sekiz topla Taşkesen'e doğru ileri gitmiş ve ertesi günü beş taburla da Yahya Paşa li-ecli't-takviye¹⁰⁷⁸ giderek badehü ric'at eylemiştir.

Müellif harben ric'ate icbar edildiklerini beyan etmekte ise de nefsü'l-emirde şu sevki asker emri muvaffakiyetli bir hareket olmak üzere icra edilmiş olmayıp mümkün olduğu kadar Kamerli kolordusuna muavenet vazifesini irca¹⁰⁷⁹ ile düşmanın kuvvetini tahminden ibaret olmasına ve Kanun-ı evvelin yirminci günü Taşkesen cihetinde müşahede kılınan otuz tabur Rus askerine karşı kendilerinin bir iş beceremeyeceği ve Kamerli ordusu cihetinden de yevmi mezkurde hiçbir ses, sada ve hareket işitip görememeleri üzerine tabıy ric'at eylemişlerdir. Çünkü âtide zikrolunacak muhaberattan anlaşılacağı vechile bir taraftan Şakir Paşa'dan haber almak ve onun ric'atini tertip etmekle meşgul olduğum sırada bir taraftanda Sofya kuvvetinin esbabı ric'atini tehiyye ve teshil etmekte idim. Şu halde, zaten ric'ate hazırlanan Sofya kuvvetinin onmüç taburluk kısmı Kanun-ı evvelin yirminci günü karşılarındaki beş veyahut on tabur denilen düşmana galebe bile etseler, madem ki Kamarlı kolordusundan bir ses yoktur yani Kamerli'de mevcudiyetleri meçhuldür ve Taşkesen'de otuz tabur düşman askeri ile mazbuttur, Sofya'ya bi'tekrar ric'at ve avdetinden başka tarık tasavvur olunamaz idi. Çünkü Şakir Paşa'nın Kamerli'den gaybubeti akabinde serian İhtiman'a ric'at emrini hamil idiler.

Müellif Ceneral Gurko Kanun-ı saninin ikinci gününden itibaren askerini Sofya üzerine sevk etmiş idi. Muma-ileyhin efkârı Osmanlı Kumandanına ya askerini mevki-ı mezkurde tahşit veyahut medhar olan zehair ve mühimmatı nakle meydan vermemekten ibaret idi. Ve Preşova'da bulunan bir köprü bu askerin ilerlemesine mani oldu. Zira bu köprünün her iki cihetinde siperlerde bulunan askeri mezkur köprüyü müdafa etmek fikrinde idi. Rusya askeri İskar nehrini¹⁰⁸⁰ ayakla geçerek asakiri merkumenin sağ cenahında bir çevirme hareketi

¹⁰⁷⁸ Li-ecli't-takviye: Kuvvetlendirmek için, kuvvetlendirilme için.

¹⁰⁷⁹ İrca: Eski haline çevirme, çevrilme, geri döndürme.

¹⁰⁸⁰ İskar nehri: 368 km'lik uzunluğu ile tümüyle Bulgaris tan sınırları içinde kalan en büyük akarsu ve Tuna nehrinin kollarından biridir.

icrasına başlamış idi. Bir haldeki cephe hücumu ibtida eylediği sırada sol cenah çevrilmiş bulundu. Osmanlılar bu hali görünce köprüye ateş verip Sofya'ya çekilmişler ise de Rusyalılar ateşi itfaya muvaffak olmuştur. Kanun-ı saninin üçüncü günü Ceneral Gorgo bizzat Sofya istihkamatını keşfe gitmiştir. Bidayeti muharebede Sofya şehri civarında istihkamdan eser yok iken altı kıta redvet inşa olunmuş ve bunlardan dördü...

Orhaniye ve birisi Radomir ve diğeri de Niş tariki üzerine hakim bulunmuş idi. Emir inşasında iki ay müddetle sekiz bin Bulgar çalıştırılan bu istihkamat on iki kıta sahra topuyla mücehhez¹⁰⁸¹ bulunuyor idi. Ceneral Gurko icra eylediği keşfin neticesinde istihkamatı mezkurenin nekayısı neden ibaret olduğunu anladı. Şimal cephesinde istihkamdan eser bulunmadığından başka hiçbir güne tedabir-i ihtiyat-kâr-âne'ye¹⁰⁸² dahi teşebbüs olunmamış idi. Binaen-aleyh mümi-ileyh şehri mezkure bu cihetten hücumu karar verdi. Ayın üçüncü günü avcılar hat açtığı sırada Osmanlılar Filibe tarikinin dahi kapandığını haber aldıklarından açık kalan yegane Radomir tarikiyle çekilmişlerdir. Sofya'nın müdafasına memur olan askerin miktarı sahihi malum değil ise de yirmi beş taburdan ibaret olmak üzere tahmin olunmuştur.“ diyor.

Ceneral Gurko'nun böyle bir niyeti olup olmadığı bizce meçhuldür. Lakin mademki Kamerli elden çıktı, Sofya'da nasıl olsa o zamanın hükmünce Ceneral Gurko ordusunun kuvvetine muadil kuvvet cem ve tahşit olunamayacağından ve olunsa dahi Sofya'ya tahşit edilebilen asker ancak Gurko ordusunun hareketını tevkîf edebilir idi; Toryan ve Ahmetli cihetlerinden Edirne ve İstanbul üzerine yürümeye memur fırkaların tatil hareketına bununla bir çaresizlik edilmiş olamayacağından Ceneral Gurko'nun öyle bir fikirde bulunmasını ümit edemez.

Bana gelince Kanun-ı evvelin on beşinci günü Sofya'ya bi't-tahliye Edirne'ye kadar çekilmek azminde idim. Sebebi taahhur ise merkezi saltanatın sebat emri ve Kamarlı kolordusunun halinden haber olmadığı arzu etmek gibi esbabı zahire ile beraber hakikatı halde ve en doğrusu Kanun-ı evvelin yirmisine kadar Sofya'nın ilerisindeki taburları Sofya'ya tahşit edememiş olmaklığımdır. Bununla beraber on dokuzuncu günü Kamerli kolordusuna

¹⁰⁸¹ Mücehhez: Donanmış, donatılmış, hazırlanmış.

¹⁰⁸² İhtiyat-kar-ane: Sakınganlıkla.

muavenet vazifesini ve eğer kolorduyu mezkur Sofya'ya doğru çekilmek teşebbüsünde olursa Sofya'dan sekiz tabur piyade ve dört bölük süvari ve sekiz top ve beş yüz muavene ile Rusları iki ateş arasına almaya memur olan Mirliva Reşit Paşa Kamerli kolordusunun terki mevki ile çekildiğinden de haberi olamadığından ferdası günü kuvvetini alarak hareket için ilerlemiş olduğu halde Taşkesen'e kadar gitmekte sür'atini alamayıp Sofya'nın iki üç saat buğdunde beytutet etti; ertesi yirminci günü beray-ı takvit¹⁰⁸³ irsal olunan beş taburla ileri gittiğinde muharebe-i mebhuse vuku buldu. Taşkesen tepelerinde otuz tabur düşmanla işgal olunduğu görülmesi üzerine ric'at eyledi. Yevmi mezkurde Doruk...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 430

taburları dahi Sofya'ya gelerek kuva'yı müteferrika selametle cem ve tahşit kılınmış olmakla akşamdan sonra Kamerli kolordusunun ric'at haberinin vürudu üzerine Sofya kumandanlığına dahi çekilmek emri verdim. Emri mezkur bi't-tabi Doruk'tan vüruduna intizar edilen kol gelmezden evvel verilemez idi. Şu halde, Sofya kuvvetinin yirmi ikinci günü çekilmesi tabiiy ve benim emri mahsusuma müstenit idi ve çekilmek aksa'yı emel idi. Yoksa müellifin işrap etmek istediği gibi Ceneral Gurko'nun icbarıyla¹⁰⁸⁴ Sofya'ya tahşidi kuvvet olunamamış değildir. Vakıa hakayıkı muhaberati bilmeyen kesian böyle bir zanda bulunabilirler ise de Kanun-ı evvelin yirmisine kadar Sofya ilerisinin kuvayı müteferrikasının tahşidine ve Kamerli kolordusunun haberi ric'atinin vüruduna taalluk eden Sofya ric'ati mevzuu inzar olunca hakikat meydana çıkar. Tasavvur ve tasmininden bi haber olması ilcaatıyla Sofya kumandanı bulunan Osman Paşa bile o tarihte ne olacağını bilmeyerek "burada sebat ve mukavemet edilemez" diye feryat ediyor idi. Ben de "Sofya'yı müdafadan aciz iseniz çekiliniz" gibi emirler veriyordum. Çünkü, vukuunu muhakkak bildiğim her türlü ihtimalatı müstakbele beni pek ihtiyat-kar-ane lisan istiğmaline icbar edegeldiğinden ileride "biz Sofya'yı müdafa ve Gurko ordusuna mukabele eder idik ama, başkumandan böyle emir verdi" gibi isnadat ve tefevvühata¹⁰⁸⁵ mahal bırakmamak, akdemi mülahazatı akıbeti endişanem idi. Binaen-aleyh Sofya kuvvetini geri alacağımı İstanbul'a dahi arz etmekle beraber bir taraftan Osman Paşa'ya, mukabeleden acz meselesini itiraf ettirmek tedbirini

¹⁰⁸³ Beray-ı takvit: Besleme için, besleme maksadıyla.

¹⁰⁸⁴ İcbar: Cebretme, zorlama, zorlanma.

¹⁰⁸⁵ Tefevvühata: Münasebetli, münasebetsiz sözler, boş boşazlıklar, dedikodular, cezaya çarptırılmasını gerektiren sözler.

elden bırakmıyor idim. Kamerli ric'atine ve ordugahına dair Kanun-ı evvelin on dokuzuna kadar tarafımızdan vuku bulan teşebbüsat ile ol bab'da ki muhaberatı evvelce zikretmiş idik.

Şimdi gerek Kamerli ve gerek Sofya kolordularının keyfiyeti ric'ati ile ol bab'da ki tedabir ve teşebbüsatı mutaleat hakkında itayı tafsilat edelim Müellif gibi Mösyölerin Buruma kabilinden olan hakayık-ı feruşluklarının mahiyeti esasiyesi anlaşılın:

Makamı Seraskeriye

Bu gece Taşkesen'den Plevneli Halit Bey İhtiman'a geldi. Dün saat on bir buçuğa kadar Taşkesen tarafında Şakir Paşa taburlarının muharebe eylediğini bi'l-hikaye neticesinden malumatı olmadığını beyan eyledi. O vakitten beri tahkikatı lazıme ile uğraşılıyor isem de henüz bir haberi mevsuk edinemedim. Maa-ma-fih dün Şakir Paşa ve Sofya fırkası düşman ile muharebe ettiler.

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 431

Bu gece İhtiman'a gelmiş olan Fethiye ve Nusratiye alaylarına ale's-seher Yenihan'a kadar gidip Sofya tarikine mütehaşşit düşmanı def etmeleri emrini verdim ise de neticesi daha alınmadı. Bu gece Pazarcık'tan Kapıcık ile Samakov'a üçer tabur daha gönderdim. Serian derseadet'te ki taburlarımızın yetiştirilmesi mütezarra'dır.

20 - Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Huzuru Âlisine

İhtiman tarikinin emniyete alınması mücerret İhtiman tarafından bir kuvveti ifraz ile ve Karıl'da ikamet edip ve Karıl'dan Yenihan'a kadar cadde üzerinde dolaşmak ile hasıl olacağı ve Sofya cihetinden dahi Yenihan'a kadar bura vasıtasıyla muhafaza olunması tekayyüdatında¹⁰⁸⁶ bulunulması mecburidir. Sofya'ya dahi bir alay süvarinin ağzamina lüzum-u şedid göründüğünü arz ederim ferman.

20 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Sofya

Osman Nuri

¹⁰⁸⁶ Tekayyüdat: Dikkatler.

Sofya Kumandanlığı'na

C. Evvel ve ahir gönderilen süvarilerin miktarı Sofya'da bir alaya balıdır. Bundan maada Süvari Miralayı Hasan Bey iki bölük süvari ile dün Yenihan'a kadar gitmeye memur edildiği gibi İhtiman'a gelmiş olan Fethiye ve Nusretiye alayları dahi Sofya ile İhtiman beynini muhafazaya memur edildi. Bugün İshak Bey Yenihan'a kadar gidecek idi. Miralay Hasan Bey'i nerede bulursam maıyyeti süvarileri ile Sofya'ya gitmesini tenbih ederim. Dün Şakir Paşa'nın Taşkesen'de saat on bir buçuğa kadar muharebe ettiğini o cihetten gelen Plevneli Halit Bey İhtiman'dan bâ telgraf haber verdi. Bugün sizin taburlar dahi ilerleyecek idi; nasıl oldu? Bir de Doruk taburları geldi mi? Lütfen iş'arı müntazırdır. 20

– Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Edirne'de Süleyman Paşa Hazretleri'ne

20 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i asıfaneleri cevabıdır. Evvelce dahi beyan olunduğu üzere Asaf Paşa getirdiği taburlardan altı taburu almadıkça gitmeyeceğini...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 432

beyan etmesine mebni altı taburun paşayı müşarun-ileyh ile gönderileceği ve bunların yerine dersaadetçe bi't-tertip irsal olunacak altı taburun üçü şimendifere irkabem bugün yarın yola çıkarılacağı ve diğer üçünün dahi badema peyderpey irsaline gayret olunacağı beyan olunur efendim.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

C. Teşekkürler ederiz. Taburların sürati vüsulu gayet mühim ve mültezimdir. Lütfen bir ayak evvel çıkarınız.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Sofya Kumandanlığı'na

Bugünkü muharebe ne hal kesp etti; Şakir Paşa ordusundan malumat alınabildi mi? Telgraf hudutu için ne tedbir ittihaz buyruldu? Doruk taburları geldi mi? Serian iş'ar buyrulması mütemennadır.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Huzuru Âlisi'ne

Doruk'ta ki taburlar bu sabah Sofya'ya müvaselet eylediler. Oradan çekilir iken yani bir saatlik mesafeye kadar muharebe ederek geriye çekilmişlerdir. İstanbul tariki telgraf hattı tamir olunmak üzere çavuşlara süvari terfîk¹⁰⁸⁷ olunarak izam olundu. Şimdi bendeniz tabiyede iken Taşkesen'e gönderilen müfrezenin yani keşif kollarının bir saate kadar avdet edecekleri cihetle müvaselet edeceklerini, mersül¹⁰⁸⁸ süvariler haber verdiler. Gerek dün gönderilen Reşit ve bugün gönderilen Yahya Paşalar'ın vüsullerinde keyfiyet bir tafsili arz olunacaktır efendim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Osman Nuri

Umumu Kumandan Paşa Hazretleri'ne

Dün akşam Kapıcık'tan dört bölük ile Sabit Paşa Hazretleri'nin emri ile İhtiman'a geldim. Sofya ile İhtiman arasında düşman süvarileri görüldüğü haber alındı. Bugün burada bulunan Fethiye ve Nusretiye alayları o tarafları keşfetmek üzere saat altıda hareket etmelerini...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 433

burada ve civar köylerde başı bozuk ve Çerkezler bazı hasarat ıka¹⁰⁸⁹ etmekte olduklarından kollar çıkarılıp önü alınmaya çalışıldığını arz ederim ferman.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Talia Binbaşısı

Ali

Talia Binbaşısı Ali Efendi'ye

Sabit Paşa Hazretleri'ne dahi bu babta malumat veriniz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

¹⁰⁸⁷ Terfîk: Arkadaş etme, birinin yanına katma, katılma.

¹⁰⁸⁸ Mersüle: İrdal edilmiş, gösterilmiş, makbuz ve benzei evrak.

¹⁰⁸⁹ İka: 1. Yapma, yaptırma, oldurma; düşürme 2. Türk müziğinde bir usul.

S. İhtiman'dan dün erzak geldi mi? Süleyman

C. Dün akşam Samakov'dan yirmi bir yük dakik¹⁰⁹⁰ ve Pazarcık'tan iki bin okka pirinç ile iki yüz kıyye¹⁰⁹¹ yağ geldi; gelen dakik askerin bir günlük idaresine kafi değildir efendimiz. Sabit

S. İhtiman müdürü iki bin beş yüz kıyye dakik gönderdim diyor idi, geldi mi?

C. Dünden geldiğini arz ettiğim dakik odur. Çünkü Samakov'dan İhtiman'a ve oradan da Kapıcık'a gelmiştir. İhtiman bize ayrıca dakik göndermemiştir efendimiz.

S. Fuad Paşa ile muhabere ettim. Sizin erzakınız bundan böyle Pazarcık'dan gelip yalnız şair¹⁰⁹² ve ılfı İhtiman'dan hayvan gönderip aldıracaksınız. Pazarcık'tan bugün sizin maiyyetinize iltihak etmek üzere üç tabur çıkıyor. O taburlar içinde Fuat Paşa ile muhabere ediniz. Süvari Miralayı Hasan Bey İhtiman ile Sofya arasındaki yolu açmak üzere Pazarcık'tan hareket etmiş idi. Oradan geçip geçmediğini dahi iş'ar ediniz. Samakov'a dahi dün gece Pazarcık'tan üç tabur çıkarılmıştır. Bizim Sofya fırkası dün muharebe edip kazandılar. Bugün Taşkesen'e doğru ilerliyorlar. Şakir Paşa dahi saat on bir buçuğa kadar muharebe etmiş ise de neticesini haber alamadım. Maa-ma-fih sizde basiret-i tâm üzere bulununuz. İhtiman'da Nusretiye ve Fethiye alayları ile biraz muavene ve yüz kadar asakiri nizamiye süvarimiz var. Onlara, sizin ileri karakolunuz olmak üzere tembih ettim ve bir de İstanbul'dan aldığım malumata göre siz dersaadette bazı mahalde serdarı sabık hazretleri bi tekrar celb edilmedikçe bu iş düzelmez demişsiniz, bu sahih midir? Ne ifkara müsteniden söylenmiştir? Bu babta dahi malumat veriniz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 434

C. Sofya yolunu açmak üzere Pazarcık'tan hareket etmiş olan süvariler henüz buradan geçmediler. Bu havalinin müdafaası hakkında bazı mutalaayı şifre ile arz etmek üzereyim. Bendeniz İstanbul'da halimizin bu dereceye müncer olmasına bâdi olan kim ise vakı olan hataları ona düzelttirmelidir yolunda bir şey söyledim. Ancak bunu söylemekten maksadım

¹⁰⁹⁰ Dakik: 1. İnce, ufak, duyulmaz, tutulmaz, nazik. 2. Toz haline getirilmiş şey, un.

¹⁰⁹¹ Kıyye:Okka, dört yüz dirhem.

¹⁰⁹² Şair: Arpa.

bir şey olmayıp mücerret hatıati vakıaya teessüften ibaret idi. Zat-ı samileri ifkârı acizaneme zaten vakıf bulundukları cihetle şunu ifadeden maksad-ı çâkiranemin ne olabileceği nezd-i samilerinde malumdur. Bu şeyi hâk-i paya her kim haber vermiş ise sözü anlamayarak yanlış bir surette bildirmiş olmalıdır efendim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Sabit

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Bugün Kamerli'den malumat alınıp alınmadığının iş'arı irade buyrulmuştur.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Said

C. Bugün alamadım; dün gece aldığım malumatı dahi bugün vakı olan sual üzerine Serasker Paşa Hazretleri'ne arz eylemiş idim. Elbette takdim eylemiştir. Lakin bu gece haber alacağımı ve İhtiman'dan ve Sofya'dan çıkardığım adamların avdet edebilmelerini ümit ediyorum.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Said

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Şimdi cevaben alınan telgrafı devletleri manzuru âli buyruldu. Şakir Paşa ordusunun ne halde olduğunun behemehal tahkikine teşebbüsle neticesinin ve orduyu mezkura muktezi zehairin sureti tedarikinin iş'arı ve kendisine verilen emri malumun vesait-i adide ile isal olunmak şartı ile İzladı ve Tatarpazarcık'ı telgrafhanelerine keşidesi ile oralardaki kumandanlar vasıtasıyla tekrar müşarun-ileyh Şakir Paşa'ya irsali irade buyrulmuştur.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Said

Ma-beyn-i Hümayunu Mülükane Baş Kitabet Celilesi'ne

Şakir Paşa ordusundan bu gece inşallah haber alarak arz ederim. Orduyu...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 435

mezkure muktazi zehair dahi Pazarcık'tan Petriçova'ya üç gündür sevk olunuyor. Müşarun-ileyhe Sofya, İhtiman ve Tatarpazarcık'ı tarikiyle müteaddit süvariler çıkardım; İzladı telgrafhanesi ile iş'arı irade ve ferman buyurulmuş ise de vaktiyle mevakıyı askeriye

hudut-u telğırafiye keşidesi ehemmiyeti hatıra bile getirilmediğinden İzladi'ye telğıraf hattı yok ki isalı haber edelim. Vakıa Sofya'dan geçerek İzladi'ye bir tel var ise de Kamerli hattıyla birlikte o da şekset olmuştur. Derseadet'ten Edirne'ye vüsulüm günü Pazarcık'tan İzladi, Petriçova, Merguh ve Pırasadım Derbendi üzerine ve bir de Pazarcık'tan Samakov'a ve Radomir'den Üsküp'e telğıraf hudutu temdidi emrini telğıraf baş müdürîyetine ve ağaçların katını canibi vilayete ihtar ettimse de şimdiye kadar teşebbüsata kıyam olunamadı. Havalının muhalefeti direk kat'ına mani olduğunu, akşam Vali Paşa bendelerinden haber aldım. Maa-fih müşarun-ileyh tekrar mutasarrıflara tekitnameler yazdı. Şimdiki muharebatın ruhu ve kuvve-i mahrekesi¹⁰⁹³ hudut-u telğırafiye olduğundan bunun temdidinde bir günlük tekasül¹⁰⁹⁴ veya ağmaz nice mazarrat tevlidine ihtimalat verir ferman.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisi'ne

Emri âlileri üzere Sofya Caddesinin keşfi için Dikilitaş'tan öteye yani Yenihan'a yer çaryek¹⁰⁹⁵ mesafeye yaklaşıp fakat Dikilitaş'da karakol noktası bizi görünce Dikilitaş altında Tırnovi karyesine gidip karye-i mezburadan¹⁰⁹⁶ düşmanın on kadar süvarisi çıkarak üçü Yenihan'a; diğerleri tarikin sağ cenahında bulunan Ormanlı ve Musa karyelerine doğru gitmişlerdir. Bizde Tırnovi karyesinden on dakika mesafe ileriye gidip Yenihan karyesi etrafında bir miktar süvarisi müşahede olunmuş, ancak Rusya yedine esir düşüp salıverilerek bir tarafa gelen bir takım Kıpti muhacirlerinin ifadelerine göre orada süvari ve piyade bin kadar Rusya askeri varmış ve maıyyeti acizanemde ise iki yüz kadar süvari olduğundan bir bölük süvari sol cenahda ve Karıl mahallatında bırakılıp yarın yine giderek avdet eylemeleri tenbih olunarak avdet olunmuştur ve orada geşt-ü güzarı acizanem esnasında muharebe âsârı işitilememiştir. Bu suretle tarikin açılması bir kuvve-i kafiye ve daimi surette orada bir müfrezenin bulundurulmasına mütevakkıftır efendimiz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 İshak

¹⁰⁹³ Mahrek: Haraketli bir noktanın güttüğü yol, bir gök cisminin hareketinde ağırlık merkezinin geometri bakımından yeri.

¹⁰⁹⁴ Takesül: Üşenme, tenbellik, ilgisizlik.

¹⁰⁹⁵ Çaryek: Çeyrek, dörtte bir.

¹⁰⁹⁶ Mezbur: Adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.

İhtiman'da Fethiye Miralayı İshak Bey'e

C. Fethiye ve Nusratiye alaylarından büyük kuvve-i kafiye olamaz. Bundan maada Süvari Miralayı Hasan Bey Kapıcık cihetinden iki bölük süvari ile gelip orada bulunan sair nizamiye süvarilerini dahi alarak Yenihan'a gidecektir. El birliğiyle gidip ve fedakarlık edip yolu keşat etmeye gayret eylemelidir. Düşmanın bin kişisi, Sofya'da otuz, kırk tabur askerimiz ve Kapıcık'ta bir fırkamız ve İhtiman'da bu kadar süvarimiz var iken, Yenihan'a gelmiş oluyor. Bu acaba bizim namusumuza dokunmaz mı nerede kaldı o iddia ettiğimiz şecaatlar? Her ne yapılırsa yapıp, yarın gidip orada düşmanı tard etmeli ve uzaktan görüpde geriye dönmemelidir. Sizden müntezır olan hamiyetin icrasını temenni ederim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Kapıcık'ta Miralay Hasan Bey'e

Şimdi yani bu gece Kapıcık'tan hareket ve sabaha kadar İhtiman'a müvasailetle bugün gönderdiğiniz iki bölük süvariye alarak ve Fethiye Miralayı İshak Bey ile dahi birleşerek hemen yarın İhtimanla Sofya meyanında vaki Yenihan'da düşmanı oradan def ve tenkile himmet ve gayret ediniz.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

İhtiman Müdürüne Muhabere

S. Sofya tarafından bugün bir haberiniz varmı?

C. Sofya'dan gelenler bugün yine top ve tüfek sadası işitmişlerdir.

S. Sofya'dan gelenler Yenihan tarikiyle mi gelmişler? Ne vakit Sofya'dan çıkmışlardır?

C. Bu gelenler Sofya kazasından hicret edip ve Karıl muhallatından¹⁰⁹⁷ gelmişlerdir.

S. Bu gelenler Yenihan'dan hiç haber ve malumatları yok mu?

¹⁰⁹⁷ Muhalla: Tahliye olunmuş, boşaltılmış, donatılmış, süslenmiş, süs yapılmış.

C. Haber yok imiş. Bunlar Kamerli'ye üç saat mesafede göreceği karyeli olup birkaç gün evvelce civarları olan ve Karıl mahallelerine hicret edenlerdir.

S. Kamerli'de Şakir Paşa'dan bir haber ve sair güne malumat var mı?

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 437

C. Gidecek adamlar sabahleyin rücu ve havf ettiklerinden mektup gönderilemedi.

S. Hangi milletten olursa olsun mektupları götürsün, ona beş bin kuruş vereceğimi akşam söylemiş idim. Gideceklere söylediniz mi?

C. Beş bin kuruşu ahaliye evvel be evvel ifade ettimse de hicrete kıyam ettiklerinden kimsenin cesaret etmediğini arz ederim.

S. Gerek keşfe gidenler ve gerek Kamerli'ye kâğıt götürenler avdet ettiklerinde gece saat kaç olursa olsun hemen bize malumat veriniz.

C. Ferman efendimizindir. Keşfe giden süvarilerin, bugün saat yedi buçukta ve Karıl cihetlerinde yani yaya düzündü Yenihan'a doğru gitmekte olduklarını görmüşlerdir. Şakir Paşa'ya ırsal olunmak üzere gönderilen mektup geçirelemeyip; gidenler Kaytanlı karyesinden avdetle bu gece geldiler. Tekrar iki adam tedarik edip ve süvarilerden iki bargir alıp ale's-sabah isal edeceğimi arz ederim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Müdürü İhtiman

S. Faris Bey nerede?

C. Faris Bey, mevcut üç yüze karip maıyyetiyle Samakov kazasında Çamurlu karyesine gitti.

S. Miralay Hasan Bey İhtiman'a geldimi? Süleyman

C. Akşam üstü iki bölük kadar süvari Kapıcık'tan geldiğini ve fakat beraberinde Hasan Bey'in olup olmadığının malumatı olmadığından müdür efendi söylüyor. İshak

İshak Bey'e

Hasan Bey onlarla beraberdir. Yarın mir-mümi-ileyh ile birleşip ve sizde kaffe-i asakiri toplayıp Sofya yolunu açmak için fedakarlık ibraz etmenizi ve Hasan Bey'i dahi şimdi makine başına celp eylemelerini temenni ederim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

C. Ferman Efendimizindir. Az bekleyiniz efendim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 İshak

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 438

S. Şakir Paşa'dan haber var mı? Yenihan tarafını tahtı temine aldınız mı?

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

C. Şakir Paşa'ya giden süvariler gelmedi ve bir haber alınmadı. Süvariler Yenihan taraflarında dolaşmaktadırlar. Hat tamirine giden çavuşlar hala avdet etmediler Efendim.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Osman

C. Üçüncü ordunun üçüncü alay süvarileri Yenihan'da dolaşmaktadır. Refik Bey'in henüz jurnallerini alamadığımdan badehü arz olunacaktır Efendim. Osman

- İhtiman'dan çıkarılan Fethiye Süvari Alayı Miralay İshak Bey, marıyyeti mevcuduyla Yenihan'ın beri tarafında Tırnovi'ye kadar geldiklerini beyan ediyor. Sizin süvarilerin dahi Yenihan'a gittikleri anlaşılıyor. Bu halde arada düşman olmamak lazım gelir. Güzelce tahkik edip iş'ar buyurulması mütemennadır.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine, Huzuru Celil Hazret Sadareti Uzma'ya, Makamı Celili Seraskeriye, Tophane-i Amire Müşüriyyeti Fehıymanesine, Varna Kumandanlığı Canibi Âlisine.

Taşkesen karyesine doğru dünkü gün sevk olunan müfrezeeye kuvve-i zahriye olmak üzere bu sabah Mirliya Yahya Paşa kumandasıyla beş tabur piyade ve iki top daha gönderilmiş

ve düşmanı Hüseyinli karyesine kadar firara mecbur eylemiş oldukları halde düşman karye-i mezkure...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 439

ötesindeki istihkamatına iltica ve oradaki kuvvetiyle ittihat ederek bi'tekrar muharebe kesbi keremi eylemiş ve asakiri şahane dahi istihkamat üzerine hücumla pek çok ıkdamat¹⁰⁹⁸ sarf etmişler ise de muvaffak olamadıkları ve hava dahi devamı harbiyeye na-müsait bulunduğu cihetle avdet etmiş oldukları ve düşmanı oradaki kuvveti on iki tabur piyade ve iki alay süvari ve bir batarya dağ topu oluşuna nazaran Taşkesen karyesi tepelerinde otuz tabur kadar düşman tahmin kılınmakta olunduğu Sofya Kumandanı Osman Nuri Paşa tarafından bildirilmekle arz olunur.

20 – Kanun-ı evvel - 93 Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisine

Düşmanın Taşkesen'in solundaki Furca ve Letaguh ve Doruk taraflarından yani üç cihetten gerek süvari ve gerek topçu ve piyadeleri Sofya ovasına akmaktadır. Sırbiyeli ise Şehirköy cihetinden Sofya'ya doğru ilerlemekte olduğuna nazaran kariben burası da muhasara haline gireceği ve Bulgarlar'dan asker yazıp kuvvetini teksir etmekte bulunduğu ve Sofya mevkii ise böyle her taraftan hücumla hazırlanmış bir kuvvet-i külliyeye mukavemet edemeyeceği nezdi devletlerinde âşikar olduğu maruzdur. 20 –

Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Osman Nuri

Sofya Kumandanlığına

Şakir Paşa'nın terki mevki eylediğini anladığınızla ve bir vasıta ile istihbar ettiğinizle bir mucibi talimat Sofya'yı terk ile siz Ali Paşa ve Yahya Paşa on beş taburla Samakov geçidine ve sair taburlar ile diğer paşalar dahi, Reşit Paşa kumandasıyla Kapıcık Derbendine doğru hareket ediniz. Devletin mesele-i hayatiyesi bu iki geçidin muhafazasına muallak

¹⁰⁹⁸ İkdimat: Devamlı, sürekli çalışmalar.

kaldığından mahvolunucaya kadar orada sebat ediniz. Bu ric'at hareketini siz elbette bu günden yani Çeharışanba (Çarşamba) gününden sonra icra edebileceğinizden ve bugün mabeyn ve mukavemet ile de acizleri muhabere edeceğinden bugün akşama kadar muhaberenin devamı ve hıyni ric'atte imkanın müsait olduğu merteye çalışarak beraberce bir hayli cephaneye götürmeye gayret olunması dahi ayrıca tavsiye olunur. 21

– Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umdet'ül Hakayık Sayfa 440

Umumu Kumandan Süleyman Paşa Hazretlerine

İngiltere Devleti'nin tevassut edeceği sureti sahihada olarak haber alındı. Devlet müşarun-ileyha'nın bu tavassutunu Rusyalı dahi kabul edecek gibi görünmekte olduğu işitiliyor ve bazı taraflarda dahi mütareke olacak sözleri deveran ediyorsa da, resmi ve sahih kabilinden ve kararlaştırılmış hususattan değildir. Binaen-aleyh bizim için işimize sekte getirmeyerek harekatı harbiyemize devam ve elde bulunan mevakımımızı muhafazaya kemaliyle ihtimam etmekliğimiz lazım geleceğinden ona göre işlere kema-fi's-sabık¹⁰⁹⁹ devam ve ihtimam buyurulması beyan olunur Efendim.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Ma-beyn-i Hümayun Baş Kitabet Celilesine, Huzuru Celil Hazreti Sadareti Uzma'ya, Makamı Celili Seraskeri'ye, Tophane-i Âmire Müşirriyyeti Celilesine

Sofya Kumandanı Osman Paşa'dan şimdi aldığım telgıraf sureti ile kendisine yazılacak cevapname suretini manzuru âli olmak üzere takdim ediyorum. Eğer bugünden tatil harekatı askeriye ve mütareke kabili imkan ise, Sofya'da itikadımca her ne kadar iki batarya sahra ve bir batarya dağ topu varsa da erzak ve mühimmatı sairesi derece-i kifayede bulunduğundan on, on beş gün muhasaraya mukavemet edebilir. Binaen-aleyh, hıyni mütareke de elden çıkmış bulunmak için, birkaç gün sebat emrini verdim. Lakin bu halde şu iki üç gün içinde mutlaka tatili muamelatı harbiye etmek lazım ve edilmediği takdirde neticesi hakkımızda muzır olmak tabiidir. Eğer şu birkaç gün içinde mütareke ihtimali müsteb'id¹¹⁰⁰ ise Osman Paşa, Yahya Paşa ve Ali Paşa ile on taburla Samakov'a ve diğer on beş taburla sair liva

¹⁰⁹⁹ Kema-fi's-sabık: Eskisi gibi.

¹¹⁰⁰ Müsteb'id: İstib'ad eden, uzak gören, uzak sayan.

paşaların dahi Kapıcık derbendine hemen bu geceden çekilmeleri emrini vereceğim. Bu bab'da kati ve acil bir cevap isterim. Şakir Paşa'nın bugün terki mevki etmiş olması tabiiyse de henüz bir taraftan ahvalince malumat alınamadığı maatteessüf arz eylerim.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman.

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şimdi aldığım şifreli telgrafları bir taraftan hal ile bir taraftan dahi huzuru hümayun'a arz olundu. Mesele harekatı askeriye'ye ait olmadığından tarafı devletlerinden müstakillen¹¹⁰¹...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 441

emir vermekte tereddüd olunup da merkezin re'yunin dahi istihsali murat olunuyor ise ol halde makamı seraskeri'ye müracat olunması tabiiyeti hal ve kaideden bulunduğu, şu kadar ki Şakir Paşa'nın vaktiyle talep eylediği ric'at emrinin vaktiyle kararlaştırmaması Kamerli ordusunu şimdi marazı tehlikede bulundurmakta olduğundan Sofya için her ne suretle emri ita lazım ise onun kat'an vakit geçirmeksizin sarihan¹¹⁰² ve muvazzahan¹¹⁰³ kumandanına itası farzı ayn olduğu ba-irade-i seniyye tebliğ olunur. Müracaatı aliyyelerinin serian cevabını vermesi telgrafla seraskeriye'de bildirilmiştir.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Ma-beyn-i Hümayün Baş Kitabet Celilesine

C. Bendenizin müstakillen emir vermekte tereddüdüm yoktur. Harekat ve ahvali harbiyenin iktizasını anı anına tebliğ ediyorum. Maksadı çakıranem şu birkaç gün içinde mütareke husulü mümkün ise harekatı ona göre tanzim etmeyi arz ve talepten ibaret olduğunu tasrih etmiş idim. Serasker Paşa hazretlerinin dahi makine başına teşriflerini arz ve vakit zayi olmamak için birlikte karar üğtasını niyaz eyledim ise de, eğer müşarun-ileyh hazretlerine haber verilmedi ise kusur telgraf memurundadır. Bu telgrafı gece verdiğimden ve Serasker Paşa'nın, konağında bulunup yanında makine olmadığından ma-beyn-i hümayuna vermek

¹¹⁰¹ Müstakillen: 1. Kendi başına, başlı başına olarak. 2. Ancak, yalnız.

¹¹⁰² Sarihan: Açıkça, açık, meydanda olarak.

¹¹⁰³ Muvazzahan: Vazih olarak, açıktan açığa.

mecburiyetinde bulundum. Şakir Paşa vaktiyle şiddeti vüruttan ve hususatı saireden şikayette bulunmuş idi. Yoksa fıkdanı me'külatı, bais ric'ati olacağını ne kendisi yazdı ve ne de Sofya'ya gidinceye kadar hatıra gelmedik bu sü-i idare ve tesibden malumat alabildim. Turuku müvasele temin olunmaz ve la-akall on beş günlük yiyeceği, bir ordunun yanında bulunmazsa neticesinin vehameti bedihidir. Mütareke mümkün değil ise Sofya'da ki askerin çekilmesi lazım olduğunu arz ile cevabına intizar ederim.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Ma-beyn-i hümayun canibi âlisine mevrut 21 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i asıfaneleri cevabıdır. Dün akşam keşide olunan telgrafname-i acizanemde bazı taraflarda mütareke sözleri deveran...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 442

ediyor ise de bu sözler bir haberi resmi ve sahih kabilinden ve kararlaştırmış hususattan olmadığından bizim için işimize sekte getirmeyerek hareketi harbiyemize devam ve elde bulunan mevakımımızı muhafazaya ihtimam etmeliğimize lazım geleceği beyan ve işaret kılınmıştı. Bir minvali muharrer mütareke sözü bir haberi gayri resmi olup mütareke olup olmayacağı mechuldür. Şu hale ve iktizayı maslahat ne ise ona göre davranılması menutu re'yi asıfaneleridir efendim.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Rumeli Umum Kumandanlığı Canib-i Âlisine

Dün Sofya caddesinin keşfine Fethiye ve Nusretiye alayları Yenihan'a kadar gidip oralarda caddeye yakın köylerde onar, beşer perakende olarak düşman süvarisini gördükleri ve düşman bizim askeri kalabalıkça gördüğünden Ormanlı ve Musa karyelerine çekilip bizim süvariler dahi "kuvvetimiz az" diye akşam üzeri bila muharebe avdet eyledikleri ve düşman süvarileri çekildiği vakit esir bulunan mühacir Kıptileri bizim tarafa gelerek; ifadelerine nazaran oralarda bin kadar Moskof süvarisi olduğu İhtiman'da bulunan beşinci Talea taburu binbaşısı tarafından şimdi alınan telgrafnamede beyan olunduğu ve caddenin sağ ve sol

taraflarında bulunan Bulgar karyeleri düşmanın barınıp taayyüşüne medarikleri¹¹⁰⁴ olduğundan ve ahalisinin karyelerinde bırakılmasına sebep nakliyatça muavenette bulunmak maksadı ise de muavenetimizde bulunmadığı gibi düşmana yardım etmekte bulunduklarından kur'ayı mezkureye bir miktar asker gönderilip de sekenesinin ahali-i müslime misilli geriye gönderildikleri ve karyeleri ihrak olunduğu takdirde düşmanın orada geşt-ü güzârının menîyle cadde-i mezkurenin bir dereceye kadar tahtı temine alınacağı arz olunur ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Sabit

Umum Rumeli Kumandanı Devletli Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Bugün Süvari Miralayı Hasan Bey geldi. Burada bulunan Fethiye ve Nusretiye alaylarının kumandanlarıyla sair perakende bulunan muavene süvarilerinin zabitlerini celb ile cümlesini cem ederek yarın Sofya yolunu keşad etmek üzere ale's-sabah buradan müntazaman hareket edeceklerini arz ederim ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Talea Binbaşısı

Ali Rıza

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 443

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Biri Kanun-ı evveli efrancı'nın otuzunda Kamarlı'den ve diğeri dahi otuz birinde Yenihan civarında düşmanı görerek İhtiman tariki ile Pazarcık'a gelmiş olan İngiltere sefaretî ateşemiliterlerinden Kaptan Fayf ve Mistır Canbelk buraya vürutlarını haber aldığım cihetle bazı mertebe ahzı malumat etmek üzere kendileri gece saat yedi raddelerinde bil cemiğ muma-ileyhimadan Kaptan Fayf'ın refakatinde Kazak alayı ikinci bölüğünün sekizinci çavuşu Manastırlı Mehmet Ali olduğu halde bana tarikiyle bu tarafa avdetlerinde esna-i râhda tesadüf olunan bir askeri merhum çavuşa düşmanın dün Kamerli mevkiini harben zapt ettiğini haber vermiş diye olan ifadesinden vakı olan şüphe üzerine havadisi mebhuseyi haber veren kim idiğini çavuş'u merkumdan lede's-sual bir başıbozuk süvarisine esna'i râhda tesadüf

¹¹⁰⁴ Medarik: Tedarik edilen, toplanan bilgiler.

eylediklerinden çavuş'u merkur muma-ileyh başıbozuğa, nereden gelip nereye gider olduğunu sual eylediğinde Kamerli'den gelip Tatarpazarcıkı'na gidiyorum demesi üzerine çavuş'u merkur muma-ileyhe bir memuriyeti mahsusa ile mi gittiğini istifsar eyledikte: "sorma arkadaşım Kamerli ordusunun ric'at hattı kesildi." cevabını vermiş olduğu çavuş-u merkur, bendelerine ifade eyledi. Merkurü süvarinin gittiği hattı ric'at Taşkesen ile İzladı caddesi olup ol vecihle ifadeden mezkur caddenin yedi ağdaya geçmiş demek olacağı ve muma-ileyh Kaptan Fayf'in sureti ifadesi ise kendisi mâh-ı mezkuru¹¹⁰⁵ efrancinin yirmi sekizinci günü Kamerli'de bulunup yevm-i mezkurdan bir gün evvel yani mezkur ayın yirmi yedinci günü Moskof süvarilerinin öğleden sonra Balkan'dan Pova'ya inerek Taşkesen'den ilerleyen caddeyi keşfetmiş olduklarının Kamerli'de bulunan Mirliva Paşa'nın kendisine söylemiş ve kendisinin Kamerli'de bulunduğu gün ale's-sabah düşman kuvve-i kafiye ile yine Balkan'dan inip bunlardan on iki tabur piyade ve o nispette topçu olduğu halde paşayı muma-ileyhin ahz-ı mevki ettiği Taşkesen sırtlarının takriben bir buçuk mil mesafe karşısında yüz ileri ederek hattı harbi teşkil ve piyade ile topçudan mürettep kuvvetinin kısmı azamını da Sofya'ya ve süvarisinin takriben mecmuunu İhtiman ve Sofya caddelerine doğru ilerlettiği mâh-ı mezkurun yirmi dokuzunda yine paşayı muma-ileyhe gelen jurnallar üzerine kezaik haylice düşman süvarisinin birkaç tarikin noktayı tekadı ve telakkileri olan Rahoviç'e mevki-i mühimme inmiş olduklarını ve kendisi Kamerli'den nihayet iki buçuk saat...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 444

kadar müfarakat¹¹⁰⁶ eder etmez arkasından şiddetli top ve tüfek sadalarını işittiğini ifade ve beyan eylemiş olmasına mebni Sofya ve Kamerli kolordularının ric'at zamanı gelmiş gibi görünüyor ise de fakat şayet bunların; hudangarde her ikisinin veya ikisinden birinin yani Kamerli'nin İzladı ciheti merkur başıbozuk'un çavuşu merkume olan ifadesi yed'i âdâ'ya geçmiş ise ciheti mezkure de düşmanın muhasara amaliyat-ı terabiyesini inşa ve ikmal ederek oralara piyade ve top dahi tabiye etmezden evvel kurtarılmaları veyahut hali aksisinin de Sofya fırkasının hattı ric'ati bugün Samakov'un elde olacağı memül olmanın Selanik'le temin olunur ise de mezkur Kamerli ordusunun tehlikeden kurtarılması için bad'el-keşf İzladı cihetinde ric'atin kabil olamayacağı teyakkun ve tahakkuk olunduğunda muahharan Sabit Paşa fırkasına ilave olunan üç tabur'a hiç olmaz ise beş tabur daha ilave edilerek altı veya

¹¹⁰⁵ Mah-ı mezkur: Zikredilen, sözü geçen ay.

¹¹⁰⁶ Müfarekat: Ayrılma, uzaklaşma, bir yerden ayrılma, boşanma.

sekiz toptan bir bataryaya ve şurada bulunan bir alay süvarimiz toplatılarak Azmi Paşa kumandasıyla İhtiman, Kazan'dan ve Karıl tarikiyle Yenihan cihetinde bulunan düşman süvarisinin sağ cenahı gerisine hareket-i ber'le anıfladı ateş edebileceği misilli Şakir Paşa'ya da ittihağı hareket için evvelce haber vermek ve mümkün olamadığı takdirde o'da bu tarik ile ric'at etmek üzere hazır bulunup top sadalarını işittiğinde bir vechi maruz Dikilitaş ve Yenihan ve Çerkezköy cihetlerine ilerlemiş olan düşman süvarisinin ric'at hattını es ve hattıl hareket ittihağ ederek yani Kamarlı ve Sofya fırkaları bir zaviyenin iki zal'ı¹¹⁰⁷ üzerinde seyr ve hareket etmekte bulunan düşman süvarisinin kamilen mahvolmaktan başka çareleri kalmayarak Müşarun-ileyh Şakir Paşa'nın ric'atı kemal-ı emniyetle husule geleceği misilli top sadaları şayet Sofya'dan dahi duyulduğunda onlar dahi bir vechi maruz zaviyenin re'sinde Azmi Paşa ile birleşip Dikilitaş ve Yenihan ve Çerkezköyleri cihetlerinde birleşecekleri ve bu vechile beraber birinci derecede Mustafa Remzi Paşa'nın ve ikinci raddelerinde bizim pek de emin ve eman üzere olmadığımızı arz ederek iş bu plan'ın sür'atı kabul ve ademi kabulü re'yi âliyi kumandanilerine menut olmağın ol babda.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Fuad

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 445

Fuad Paşa Hazretlerine

Şifreli telgrafınızı aldım. Şakir Paşa bugün terki mevki etmiş olmak gerekdir. Ve tahminen İzladı cihetine çekilmiş olmalıdır. Çünkü Sofya cihetine gelebilse Sofya telgrafhanesinden, ve İhtiman tarafına gelse İhtiman'dan haber alınır idi. İhtiman'dan çıkardığım şifreli telgrafları götürenler bila teslim avdet ettiler. Bilmem Pazarcık'tan gidenler isal edebildiler mi? Maa-ma-fih Sofya'dan çıkarılan süvarilerin de ahzı malumatı olunamadı. Şakir Paşa'nın hattı ric'atı İhtiman tariki olduğu bilinse yazdığımız plan pek âlâdır. Lakin müşarun-ileyhin nerede olduğunu haber alamadım. Eğer bu gece dahi haber alamazsak Sofya fırkasını dahi kaybetmemek için fırka-i mezkureye'de ric'at emri vereceğim. Şimdi Sofya ile muhabere ediyorum. Siz dahi İzladı ve Petriçova cihetinden evvel emirde Şakir Paşa'dan ahzı malumata gayret ediniz. Beş bin kuruş para verdim de İhtiman'dan Şakir Paşa'ya kâğıt isal edecek yiğit zuhur etmedi.

¹¹⁰⁷ Zal: Aksak, hayvan, töhmetli.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Kumandanlığı Huzuru Âlisine

Şimdilik Samakov Kaimmakamlığından alınan iki kıta ahali'yi islamiyenin umumen hicrete şitap etmelerinden bazı edepsiz makulesiyle¹¹⁰⁸ muavene-i çakirane'nin bu hali fırsat adderek bir takım uygunsuzluk ve fenalıkların na-mudar olmasından ileride bütün bütün fenalaşmamak üzere bir bölük askerin serian oraya yetiştirilmesi ve bu askerin vürudu anında ahali nin ehli arz güruhu bunlarla beraber ortalığın ikazına devam edeceklerinden bu halde teskini heyecan edeceğinden yazılıyor ise de şu sırada buradan asker tefrikı mecaz olamayacağından mahalli mezkûrun istemiş olduğu bir bölük askerin hasbe'l-zarure¹¹⁰⁹ İhtiman'dan gönderilmesi daha mümkün ve münasipce ise de yine ifa'yı muktezası menu re'yi devletleridir.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Ferik

Osman Nuri

Samakov Kaimmakamlığına

Ahalinin teskini heyecanı için Sofya'dan asker talep olunmuş ise de oraca mümkün...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 446

olamayacağından Pazarcık'dan dün gece üç tabur asker yola çıkarılmış olmakla vusüllerinde geçit mahalline ve mevakıyı münasebeye tabiye ile iade-i âsayişe gayret olunması ihtar olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli'sine

¹¹⁰⁸ Makule: 1. Takım, çeşit, soy. 2. Ulam.

¹¹⁰⁹ Hasbe'l-zarure: Zorunlu olarak.

İrade-i devletleri üzerine telgrafhaneye geldim. Bir saattir Edirne'yi almaya uğraşıyoruz. Selanik'ten ilerisiyle muhabereye muvaffak olunamıyor. Ve bu tel üzerinden doğruca Edirne ile muhabere edilmek mümkün olamayacak gibi görünüyor. Merhameten, vaki olacak irade-i devletlerinin tenfizine¹¹¹⁰ tehirat¹¹¹¹ vuku bulmak üzere tarafeynin muhaberesine medar-ı tesri olacağı anlaşılan Selanik merkezi vasıtasıyla teati'yi¹¹¹² muhaberat emrinin lazım gelenlere ferman buyurulması mütevakkıf fermude-i efhamileridir ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Osman Nuri

Telgraf Nazareti Adidesine

Bugün Sofya ile edeceğimiz muhaberatın ne derece mühim olduğu artık ma-beyn-i hümayundan anlayabilirsiniz. Allah aşkına olsun Selanik tariki üzerinde ve Sofya yolu üstünde ne kadar telgraf merkezleri var ise bugün akşama kadar makine başına.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Edirne'de Umum Kumandanlığı Canibi Âli'sine

21 – Kanun-ı evvel – 93 emri telgraflarını kemali dikkat ve ehemmiyetle kıraat ve mütalaa eyledim. Muhaberatı mühimme-i seniyyelerinin hüsnü ceryanı için bizzat makine başındayım. Ve takayyudatı şedide icrasındayım. Üsküp ile Sofya arasında bulunan Komanoh, Palanga, Köstendil, Doniçe, Samakov merkezlerinin yekdiğerleriyle muttasıl muhabereleti cereyan etmekte iken iş bu iradelerine imtisalen saat on bir'e kadar komünikasyon'a vaz'ı yed etmemeleri hususi memuruna şimdi birer birer şediden tenbih ettirilmekte olduğu arz olunur ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Mehmet İzzet

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 447

¹¹¹⁰ Tenfiz: Nafiz kılma, hükmünü yürütme.

¹¹¹¹ Tehriat: Sonraya bırakmalar, geçiktirmeler, geçiktirme.

¹¹¹² Teati: Birbirine verme.

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Yolu Köstendil'e kadar düzelttim. Ancak Köstendil'de bulunan Üsküp mutasarrıfı ileriye yol vermemekte olmakla tarafı samilerinden irade buyrulmak üzere işte Köstendil Edirne'ye terk olunmuştur.. Ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Mehmet İzzet

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Düşman memleketin bir saat mesafesine kadar gelmiş olduğundan bugün akşama kadar muharebe olunmakta olduğunu ve birçok ahali ve hasta ve mecruh kaldığını ve bizim için Şakir Paşa'dan haber almak muhal¹¹¹³ olduğunu arz eylerim ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Sofya

Ferik

Osman Nuri

Sofya Kumandanlığına

Şifreli telgrafnamelerini aldım. Derseadetle muhabere ediyorum. Şakir Paşa zan ederim ki Kamerli'de sebat ediyor. Sofya'da şimdilik sebat lazım olduğunu ve diğer şifreli telgrafla evamiri saire verileceği.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Rumeli Harp Orduları Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Şimdi alarak tafsilatını muahharan arz edeceğim sıhhata makrun¹¹¹⁴ malumata nazaran Kamerli fırkasının İzladı'ye çekildiğinin arz ve iş'arı babında.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Fuad

¹¹¹³ Muhal: Mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak.

¹¹¹⁴ Makrun: 1. Yakınlaştırılmış, yakın. 2. Ulaşmış, kavuşmuş.

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Kazak alayından iki çavuş altı gün mukaddem Kamerli orduyu hümayunundan tahrirat ile Sofya'ya geldiklerini ve oradan dahi tahrirat ile iade olup dünkü gün Kamerli'ye bir buçuk...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 448

saat mesafesi olan “Babloh“ karyesinin üstündeki sırta kadar takarrup eylediklerinde karye-i mezkureden sekiz tabur kadar bir fırkanın çıktığını görüp hava da duman olmak hasebiyle düşman askeri olup olmadığından terettüt etiklerini ve fırka-i mezkur sessiz sadasız bir vazıda hareket ile Kamerli'nin arkasını tutabilecek cihete yürüdüklerini ve dünkü gün hiçbir muharebe âsârı istimağ etmediklerini ve oradan çekilip ve Karıl mahallesinde beytutat ve malumatı zaide istihsal eylemek üzere tekrar evvel ki semte azimet edip bir alay kadar düşman süvarisi fırka-i mezkure'nin düşman fırkası olduğuna yakın hasıl eylediklerini ve mürura zafer-yab¹¹¹⁵ olamayacaklarını fehmederek avdete mecbur olduklarını merkum çavuşların bu akşam buraya gelip ifade ve ihbar ettikleri maruzdur ol babda.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Müdür'ü İhtiman

Ali Namık

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Ric'at mümkün olabildiği halde Bendenizin hangi cihette bulunacağım tasrih buyurulmadığından istizahı keyfiyete cür'et kılındı ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik

Osman

Sofya Kumandanlığına

¹¹¹⁵ Zafer-yab:1.Zafer bulan, başarı gösteren, aradığı şeye erişen. 2. Üstün gelen.

Siz Samakov geçidinde bulunacaksınız, bendenize kalırsa Sofya'dan İhtiman'a kadar birlikte gidip oradan siz ve taburlarınız Samakov'a ve Reşit Paşa ve Ahmet ve Necip Paşalar Kapıcık'a gideceklerdir. Ve bu defa gayret edeceklerdir. Diğer telgraflarımda tafsilat vardır.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Hükümet ve zaptiye ve ahalinin ileri gelir takımı kamilen savaşmış ve birçok koca, sabi ve nisvan, bağışmaktadırlar. Sofya'nın üç dört saat mesafesine kadar düşman...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 449

gelip etrafta bulunan Bulgarlar, geriye çekilecek yerde düşmana iltihak¹¹¹⁶ etmesine binaen yerinden mekari ve araba bulmak muhaldır. Hasb'el-icap geriye çekilmek lazım gelir ise de bunların düşman elinde kalacağı bi-iştibahdır.¹¹¹⁷ Bendeniz burada bulmuş olduğum gayri müntazam askerin hali ile mi uğraşayım yoksa ahaliye cevap mı vereyim, şaştım ve mütehayyer¹¹¹⁸ kaldım. Bu bab'da ne hareket edeceğimi bilemiyorum. Kasabanın Hristiyan ve Yahudileri de hala oturmaktadırlar. Bunları çıkarmayı istiyor isem de mümkün olamıyor. Bunları çıkarmak, ya bunları kamilen katletmek veyahut kasabayı ihrak¹¹¹⁹ etmek ile olabilir. Bunlar dahi mümkün olamadığından bu babda ne hareket edeyim ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Osman

Sofya Kumandanlığına

C. Telgrafnameleri münderecatı sahibi akıl ve şuurdur. Orada bulunan koca ve sabi ve nisvanı maşiyen¹¹²⁰ yola çıkarmaktan başka çare yoktur. Çünkü Şakir Paşa İzladı'ye çekilmiş. Bu halde sizin sebatınız mümkünsüzdür. Bu aczeyi la-akall hareketinizden bir gün veya on iki saat mukaddem çıkarmalısınız ve diğer telgrafla yazdığım vechile bizim yaralıların

¹¹¹⁶ İltihak: Katılma, karışma.

¹¹¹⁷ Bi-iştibah: Şüphesiz.

¹¹¹⁸ Mütehayyer: Hayretle kalan, şaşmış, şaşırılmış.

¹¹¹⁹ Ihrak: 1. Yakma, yakılma. 2. Yangın.

¹¹²⁰ Maşiyen: Yürüyerek, yaya olarak.

yürüyebilenlerini dahi beraberce çıkarınız. Ah, Ah,! Eğer hastalarımız olmasa veyahut nakillerine çare ve imkan bulunabilse, memleketi kamilen ihrak ediniz derdim. Mümkün olsa bir iki tabur ifraz edilip yaralıları sedye ile veya sair bir vasıta ile bu geceden taşıtırlırsa da hemen yarın veyahut yarın akşam çekilirse ve bir de Sofya'dan Samakov'a giden Bali Bey Boğazı yolu gayet uzun olduğundan şayet diğer tarik ile düşmanın sizden mukaddem Samakov'a yetişmesi dahi melhuz olmakla mutlaka o tarik ile gidilecek olduğu halde Sofya'dan hareketinizin ikinci günü Samakov'a yetişilmeye gayret olunması ve üçüncü günü Samakov'dan Kapıcık'a giden tarik ile Kapıcık hattı taburlarının mevkiine sürat vüsulü lazım olduğu ve memleket dahi ser-a-pa¹¹²¹ ateşe verilse, bir büyük muzafferiyet kadar düşmana tâb¹¹²² vermiş oluruz. Herhalde geriye yani Samakov ve Kapıcık'a çekilmeye gayret eylemeleri ve Sofya mevkiî düşmanın hücumuna müsait olmadığından yarın çekilemez iseniz bile düşmanın hücum ile zafer bulamayacağına ümit var olduğumu ve artık Şakir Paşa'dan haber beklemekliğin ademi lüzumunu cevaben beyan ederim.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Umdet'ül Hakayık

Sayfa 450

Rumeli Harp Orduları Kumandanı Canib i Âlisi'ne

Şimdi Kamarlı cihetinden gelmiş olan Ressam Fransisko ile Doktor Kaimmakam Komidas Bey'in meşhûdatı vakaları üzerine olan ifadelerinden mezkur Kamerli hakkında biraz evvel arz ettiğim malumat tahakkuk etti. Ancak vakanın zuhurunda Mirliya Bekir Paşa'nın mevcut marıyyeti iki bin sekiz yüz nefer mertebelerinde piyade ve dört kıta top olduğu halde tasavvur ve tahsinin fevkinde bir sebat ve gayret fevkalade ile şafakla beraber hareket ederek Moskof'un otuz tabur piyade ve on altı kıta toptan ibaret bir kuvvetle hücumu mütevaliye¹¹²³ ve çevirme hareketlerine gece karanlığına kadar dereceyi gayede mukavemet göstermiş ve Kamerli ordusunun ric'atini hüsnü muhafaza ederek badehü dimdar makamında ağır ağır çekilmiş ve fakat yalnız paşayı muma-ileyhin livasında altı yüz kadar şehit ve mecruh vuku bularak diğer kıtalarda hiçbir telefât olmadığı ve buna mukabil Moskofların pek çok telefât ve mecruhu vuku bulduğu ve Yıldız Tepesi'ne tabiye olunan toplardan yirmi kıtasının çaresiz nakil edilmeyerek terk edildiği maat-teessüf mevsükan işitildi. İş bu vukuatı cedide

¹¹²¹ Ser-a-pa: Baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, hep.

¹¹²² Tab: 1. Güç, kuvvet, takat. 2. Işık, parlaklık. 3. Hararet.

¹¹²³ Mütevaliye: 1.Sıra. 2. Birbiri ardınca giden; art arda gelen, üstüste, bir düziye olan.

haberi alınmazdan mukaddem yani bu sabah Şakir ve İskender Paşalar'ın ne halde olduklarından malumat almak üzere Petriç'de Mirliya Mustafa Remzi Paşa'ya tahrirat ile mahsus süvari çıkarıldığının ve maa-ma-fih şimdiki halde düşünülecek Sofya olduğunun ifadesine cüret kılındı ol babta ferman.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Fuad

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesi'ne, Makamı Celil Sadareti Uzma'ya, Makamı Celili Seraskeri'ye, Tophane-i Amire Müşiriyet Fehimesi'ne

Kamerli ordugahından Pazarcık'a gelen Doktor Kaimmakamı Komidas Bey ile Ressam Fransisko'nun ifadatı müşterekelerince Kamerli ordusu evvelki gün Plevneli Halit Bey lisanından olarak bir nebzesini arz ettiğim muharebede İzladı tarafına çekilmeye kıyam edip Peyker Paşa refakatinde tahminen altı tabur piyade ve dört kıta top bulunduğu halde Rusyalı'nın otuz tabur piyade ve on altı kıta toptan ibaret fırkası aleyhine şafakleyin hareket ederek gece karanlığına kadar muharebeyi temdit ve bu vechile Kamerli ordusunun hattı ric'atini muhafaza eylemiş ve badehü kendiside...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 451

dimdar vazında orduya iltihak edip yalnız livayı mezkurün altı yüze karip şehit ve mecruhu vuku bularak diğer livalar muharebeye dahil olmadıkların bir hasar vukua gelmemiş ve düşmanın ise pek külliyyetli telefâtı meşhûr dide-i şükran olmuş ise de, ne çare ki Yıldız Tepesi'ne tabiye kılınan toplardan nakli çaresi bulunamayan yirmi kıta top mahallinde terk edilmiş ve ma-ama-fih haberi resmisi Şakir Paşa'dan intizar edilmekte bulunmuş idiği arz olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Sofya Kumandanlığı'na

Pazarcık'tan şimdi aldığım malumata göre Kamerli ordusunun İzladı tarafına çekildiği anlaşılıyor. Bu halde sizin dahi hemen; bundan evvelki şifreli telgıraf mucibince Samakov ve Kapıcık cihetine çekilmeleri ve gelir iken cephaneye ile birlikte imkanı mertebe erzak dahi

getirip baki zehair ve mühimmatı itlaf¹¹²⁴ eylemeleri ve İhtiman ile Samakov önündeki Çamurlu karyesinde bir kaç bölük süvari terk etmeleri ve sizin ric'atinizi muhafaza için; İhtiman'dan Yenihan'a doğru süvari bölükleri çıkacağı ihtar olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesi'ne, Makamı Celil Sadareti Uzma'ya, Makamı Celili Seraskeri'ye, Tophane-i Amire Müşiriyet Fehimesi'ne

Diğer telgrafname-i acizide arz ettiğim vechile Kamerli ordusunun İzladı tarafına çekildiği tahakkuk etti. Binaen-aleyh Sofya Kolordusuna dahi, tayin kılınan nukata çekilmek emri verilmiş olup, Lakin Sofya'da fıkdanı-i vesaiti nakliye münasebetiyle ahaliden hicret edemeyen acze-i nisvan ve sıbyan ve ihtiyaran ve birde beş bin'e karip mecruhin ve hastagan kumandanlığın vezaifini müşkilata düşürmekte olduğu gibi Bulgarların terki vatan etmemesi dahi ayrıca calibi endişe bulunduğundan gündüz öğle vaktinden beri Sofya kumandanlığıyla bu mesail üzerine teati-i müzakereat ve taharriyi teshilat kılınmakta idiği ve maa-ma-fih yarın gündüz veya akşam behemehal ric'at etmeleri tebliğatı ita kılınmış olup, halbuki muhaberati cariyenin henüz ardı alınmadığından vakti ric'at ve hareketlerinin dahi ayrıca iş'ar olunacağı ve bugün akşama kadar Sofya pişgahında harp devam eylediğinden mezkur kumandanlık tarafından bildirildiği maruzdur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 452

Umum Rumeli Kumandanlığına

Olunan müzakere üzerine yarın akşam on iki'den evvel ric'at mümkün değildir. Fakat yarın dahi bugün gibi muharebe olunmak apleb-i ihtimaldir.¹¹²⁵ Düşman Yenihan'dan bu tarafta, İhtiman tarikini kamilen tutmuş olduğu keşif kollarının avdetinden anlaşıldı. Binaen-aleyh, mezkur tarikden ric'atımızda muharebesiz geçilemeyeceği dergardır. Bali Bey boğazından Samakov tariki şimdilik emniyettedir. İş bu tarikin hangisi ihtiyar edeceğimizin emrine müntezirim ferman.

¹¹²⁴ İtlaf: Telef etme, mahvetme, öldürme, lüzumsuz yere harcama.

¹¹²⁵ Apleb-i ihtimal: Büyük bir ihtimal.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Sofya

Osman

Sofya Kumandanlığına

C: İhtiman tarikini, hemen hangi yoldan giderseniz gidip tutmalıdır. Ben yarın İhtiman’a süvari asker gönderecek idim. Eğer siz avdet etmeyecekseniz öbür güne terk edeyim. Çünkü avdetinize muavenet etsinler. Hangi tariki selametli görür iseniz oradan harekete muhtarsınız. Lakin, bizde yardım etmek için ona göre malumat veriniz. Ve nısfınız¹¹²⁶ yine Samakov ve nısfı diğeriniz Kapıcık’a gelmelidir. Hemen Cenabı hakkın hıfzına emanet olunuz.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

İhtiman’da Miralay Hasan Bey’e

Sofya’da ki taburlar bu gece ric’at edeceklerdir. Ancak saat on iki’den evvel hareket edemeyeceklerinden sizde ihtiyate riayetden Vakarıl’a kadar gidip gece de orada kalınız.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

C: Ferman Efendimizindir. Hasan

S: Gider iken gayet mütebassır-ane¹¹²⁷ hareket ediniz. Vakarıl’dan ilerisini dahi keşfediniz? Süleyman

C: Efendimiz ric’at edecek taburlar Sofya’da mı? Hasan

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 453

C: Evet Sofya’da ki taburlar. Süleyman

S: Ferman Efendimizindir. Başka emriniz var mı Efendimiz? Hasan

C: Hayır başka bir şey yoktur. Gayet dikkatli davranınız.

¹¹²⁶ Nısf: Yarım, yarı, bir yazı stili.

¹¹²⁷ Mütebassır-ane: Basiretle, iyice düşünerek, ileriye görerek.

Samakov Kaimmakamlığına

Balibaba Boğazı tarikiyle Sofya ordusu Samakov'a gelmek üzere bulunduğundan top geçecek vechile münasip ve muhtasar¹¹²⁸ yoldan getirmek ve kılavuzluk etmek ve ileriye koşarak keyfiyeti mübasele¹¹²⁹ haberini dahi size vermek üzere şimdi birkaç süvari zaptiye çıkarmaları ve ordunun keyfiyeti takarrup ve vüsulunun dahi serian sub'u sena-veri¹¹³⁰ iş'arı müntazır ve matluptur.

Ser-Kumandan Süleyman Paşa Hazretlerine

Aldığımız emir mucibince ahalinin çıkarılmasına her türlü ikdam ve gayret olundu. Fakat asker iki taraftan hücum eden düşmana mukabele etmekte ve Kumandan Paşa her türlü ikdam ve gayret eylemekte ise de ahali nin pek cüz'ıyyıl miktarı, araba ve hayvan tedariki kabil olmamasından dolayı makamda kalmakta bendeniz aldığım emir mucibince esnayı rah'ta bulunanları avni hakla kurtarmak için Üsküp avnesini alarak Radomir tarikıyla azimet eyliyorum. Ol cihete Sırp'ın pek takarrup ettiği işitiliyor. Memleketin bi'z-zarure şu hale girmesinden dolayı hasıl olan teessüfümü beyan edemem. Her halde Ferman.

Veysi

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Diğer telgrafname-i acizanemle arz olunduğu vechile Kamerli mevkisinin terkinden naşı sol tarafı açılan Bonoh ve Merguh'ta ki Mustafa Paşa livası ve İzladı kuvveti mevkilerinde...

¹¹²⁸ Muhtasar: İhtisar edilmiş, kısaltılmış, kısaltma.

¹¹²⁹ Mübasele: Savaşta saldırma, ileri atılma.

¹¹³⁰ Sena-veri: Birini medhedene, övene ait, onunla ilgili.

kalamamak tabiiy olduğundan Mustafa Paşa livası Petriç'e ve İskender Paşa dahi, mahzur olmadığı halde İzladi ve civarında bulunan köyleri ihrak ederek Derbend köyü muhafazasına çekilmesi emri verildi. Fırka Otlukköy merkezinde bulununcaya kadar Otlukköy ve İzladi tarikinın muhafazası için İbrahim Paşa livası bu gece buradan hareket ettirildi. Hasb'el-icap bundan başka mahallere asker tabiyesine ihtiyaç hasıl olduğu halde yine telgrafla arz olunur. Gerçi kuvve-i mevcudemizden bir alay kadarının İskender Paşa nezdine izamı mukarrer gibi ise de yolların münasebetsizliği cihetle muma-ileyhin memül olan cephane ihtiyacına buradan çare bulmak müşkil bulunduğundan Şıpka'dan biraz cephane ve birkaç kıta sahra topu irsali menu emir ve irade-i kumandanileridir.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Şakir Paşa Hazretlerine

20 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamelerini aldım. Mustafa Paşa'nın Petriç'e ve İskender Paşa'nın Pırasadım Derbendine çekilmesi emrinin itası muvafık hal ve iktizayı maslahat olup, zaten tarafı acizden o yolda emir verilecek olduğundan teşebbüsü âlilerinden memnun oldum. İbrahim Paşa livasının dahi İzladi ile Otlukköy Beyni'ni muhafazaya memuriyeti pek becadır.¹¹³¹ Merguh, Bonoh ve Petriçova'da Mustafa Remzi Paşa kumandasıyla altı taburumuz, Otlukköyü'nde dört bölüğümüz ve Pırasadım Derbendinde Kaimmakam Tevfik Bey kumandasıyla dahi dört taburumuz var idi. Şimdi bu kuvvetler bir kat daha takvit bulacağından inşaallah düşmanın müruruna sedd-i mümanaat¹¹³² olurlar. Lakin İzladi'nin terkiyle Şıpka ile Karloh cihetinin açılması dahi hatırı-hıraş olacağından İzladi'den Pırasadım Derbendine uğramaksızın Şıpka'ya giden tarikin ve Avretalan'da bir tabur var ise de kifayetsiz görüldüğünden oranın dahi çare-i mahfuziyeti dahi mevdu-u himemi aliyyeleridir. Derbende cephane ve sahra topu irsali için Veysi Paşa'ya yazdığım gibi zaten orası Filibe Caddesi olduğundan ve Derbendin erzakı Filibe'den nakil oluna geldiğinden cephane oradan dahi sevk olunur. Şimdi Sofya'da dün akşam tahaşşüt edebilen otuz bu kadar taburdan on beşinin Kapıcık ve on beşinin Samakov geçitlerine hareketleri emrini verdim. Bu halde Kapıcık'ta maa mülhakat yirmi beş ve Samakov'da kezalik maa mülhekat on sekiz tabur bulunacaktır. Haritaya dikkat olunduğu ve tetkik dahi edildiği takdirde, malum...

¹¹³¹ Beca: Yerinde, uygun.

¹¹³² Sedd-i mümanaat: Engel olma, önleme.

olacağı vechile, Petriçova ile Kapıcık Beynin'de düşmanın çevirme hareketi icrasına müsait bir takım yollar bulunduğundan, hemen o yolların çare-i seddiyle daima Kapıcık Fırkası Kumandanı Sabit Paşa ile muhafaza-i ittisal ve muhaberata devam olunması ve İhtiman'da dahi süvari alaylarımız bulunduğu ve Kamerli'den çekildiğinizi meş'arı diğer telgrafnameleri alınmadığı cevaben beyan olunur.

21 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şimdi alınan telgrafname-i âsıfâneleri manzuru hümayun Cenabı Padişahi buyurularak Şakir Paşa'dan intizar olunmakta olan haberi resmi vürut etmiş ise de onun da itası ve şayet alınmamış ise istihsal olunan malumata dair tafsilat itası emir ve ferman buyuruldu. Gerek Şevketli Efendimizce ve gerek cümlemizce şimdilik asıl mucibi endişe olan Kamerli ordusunun hali idi. Hamd olsun onun kurtulmuş ve ric'at etmiş olduğuna dair iş'aratı alıyyeleri defî merak eyledi. Şimdilik başka bir diyeceğimiz yoktur. Cenabı hak rahat ve daima muvaffakiyet ihsan buyursun.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Umum Kumandanlık Canib'i Âli'sine

Yerime Kaimmakam tevkiliyle der-aleyhçe müstacil¹¹³³ bir mevaddı acizanemin tesviyesi zımninde yedi gün ruhsat müsaade buyurulması istirham olunur ferman.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Miralay Fethiye

İshak

Fethiye Alayı Miralay İshak Bey'e

¹¹³³ Müstacil: Acele eden, çabuk, tez olmasını isteyen.

Şimdi sizin mezünen¹¹³⁴ hareketiniz zaten dağılmaya başlamış olan alayınızı bütün bütün perişan edeceğinden gayri caiz olduğu ve bir haftadan sonra ahvali harbiyenin kesb edeceği hale göre icabına bakılacağı cevaben beyan olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umdet'ül Hakayık Sayfa 456

Kapıcık'ta Sabit Paşa Hazretlerine

Dün Yenihan'a sevk olunan askerlerin, siyak-ı iş'arı âlilerinden bir büyük gayretsizlik gösterdikleri anlaşıyor. Benimde onlardan zaten intizarım yüzde doksan gayretsizlik eseri görmek idi. Allah cümlesini kahreylesin. Bu gece verdiğim emir mucibince nizamiye süvari bölükleriyle Miralay Hasan Bey Vakarıl karyesine gitti. Fethiye Alayı da biraz sonra arkaları sıra hareket etti. Bunlar, bu gece Vakarıl'da kalıp yarın Yenihan'a doğru hücum ve taarruz gösterecektir. Eğer verdiğim emir hakkıyla icra kılınır ise gerek yol üzerinde ve gerek sağda ve solda bulunan karyeler dahi kamilen ihrak olunacaktır. Ve bunlar Sofya fırkasının hareketi malumesini dahi teshil edeceklerdir. İhtiman'dan ileride bulunan karyelerden nakliyatça katiyen faide intizarında bulunmadığımızdan cümlesinin ihrakı lazımdır. Gerek Talia taburu binbaşısına ve gerek iktiza edenlere talimatı ekide vermeleri cevaben beyan olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Kumandanlığı Canib'i Âli'sine

Bu Çeharışanba (Çarşamba) günü Vakarıl karyesinden ale's-sabah refakatımda bulunan süvari asakiri muavene ile Sofya caddesinden Cedithan'a doğru gider iken mezkur Han'a bir saat mesafede bulunan Çerkez karyesinde düşmanın bir bölük süvarisine tesadüf olunarak ateş'e meşgul olup düşmanı öne katıp gider iken mezkur Han karyesinden tahminen bir tabur piyade ve bir Alay süvarisi zuhur ettiğimden mezkur karyenin etrafı piyadesiyle kuşatılmış ve Çerkez karyesinin sağ ve sol cenahlarında bulunan tepelerde düşman görünmüş olduğu ve mezkur karyenin içi bütün bütün piyade ile dolu olduğunu ve mezkur karyeye yanaşmaklık gayri kabil idiğinden İhtiman karyesine avdet olunmuş olduğunu arz ederim ferman.

¹¹³⁴ Mezunen: İzinli olarak.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Kaimmakam

Mehmet Faris

İhtiman’da Kaimmakamı Faris Bey’e

Mevcut maıyyetinizi bi’l-istihsap hemen Samakov ilerisindeki Çamurlu karyesine azimetle orada ikamet ve orası size merkez ittihaz olduğundan erzaklarınızın dahi Samakov’dan alınması ihtar olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 457

Rumeli Umum Kumandanlığına

22 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli emri telgrafınız alındı. Mevcut maıyyeti acizi ile bu gün saat dokuzda mahalli mezkura hareket olunacağını arz ederim ferman.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Kaimmakam

Mehmet Faris

Süleyman Paşa Hazretlerine

İş’aratı devletlerinden inde’l iktiza Sofya’nın tahliyesi mecaz olacağı anlaşıyor ise de esbabı nakliyenin fıkdanından naşı mecruhin ve hastegan’ın ve acze-i nisvan ve sıbyanın çıkarılması mümkün olamayacağı ve buna da arabaların Kamerli ordusunun nakliyatıyla meşguliyeti sebep olduğu anlaşıyor. Halbuki vaktiyle bin araba kadar tedarik olursa idi bunların dahi çıkarılabileceği derkar iken nasılsa buna mahallince muvaffakiyet hasıl olamamış olması nezdi âli de baisy teessüf olmuştur.

Maa-ma-fih Kamerli ordusu bu kere ric’at edip arabaların işi kalmamış ve düşmanın Sofya’ya takarrub etmiş olmasıyla beraber bir taraftan lüzumu kadar arabanın sevkıyla şu biçarelerin çıkarılmasına henüz imkan müsait gibi görünmüş olduğundan her türlü sağy ve gayretle ve nihayet derecede fedakarlık ihtiyarıyla ve bunların hiç olmaz ise en aciz takımını tahlis olunması ve mükün olduğu takdirde kasabanın hıyni tahliyesinde Sofya kumandanlığı tarafından düşmanın erkanı harbiyesine mektubu mahsus yazılarak acze-i merkumenin

cunhu¹¹³⁵ muahedesine¹¹³⁶ ve insaniyet namına ve hukuku milel'e¹¹³⁷ istinaden bırakılmış olduğunun beyanıyla bunların me'külatı için zahire ve hastegan için ma etibbe¹¹³⁸ edviye¹¹³⁹ dahi terk olunarak düşmanın oraya duhulünden sonra merza¹¹⁴⁰ ile ahalinin müdavat¹¹⁴¹ ve iaşesinde taallül¹¹⁴² etmeye bahane olmamak için iş bu terk olunan zahire ve icrayı tabiyenin miktarının resmen düşman askeri kumandanına bildirilmesi ve mümkün ise ecnebi ateşemilitarlarıyla muhbirlerin dahi bu muamelata işhat edilmesi şerefi sadır olan irade-i mahsusa-i cihan bani iktizasından olup bu babda ba-irade-i seniyye Sofya mutasarrıflığına yazılan telgrafname dahi marifeti müşirileriyle isal olunmak üzere zir-dest¹¹⁴³ münderiçtir.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Umdet'ül Hakayık Sayfa 458

Sofya Mutasarrıflığına

Umum Kumandanlık tarafından verilen kararı ahir üzerine inde'l-icap Sofya'nın tahliyesi caiz olacağı iş'aratından müsteban oluyor ise de orada mevcut mecruhin ve hastegan ve acze-i nisvan ve sıbyanın yüzü üstüne bırakılmasına merhameti seniyye kail olmamakta olduğundan ve vaktiyle ne yapılsa yapıp bin kadar araba tedarikiyle şu bi çarelerin çıkarılmasına imkan bulunmak kabil iken nasılsa burasının layıkıyla düşünülmemiş olduğu nezdi âli'de kemali teessüf ve takbihi istilzam edildiğinden ve eğerki arabaların Kamerli fırkasına zahire nakli ile meşgul olmaları evvelce buna mani gösterilmiş ise de hakkıyla cehd ve ikdam olunsa idi, Sofya sekenesini nakle kafi başka arabalar ve vesaiti nakliye tedariki kabil iken şu hal ademi mübalattan neş'et edip her ne ise bugünden bu yolda lazım olan esbabı nakliye tedarik olunur ise devlete ve oradaki ahali-i islamiyeye en büyük hizmet edilmiş olacağından ahali-i merkumenin cümleten ve kaffesinin naklinde mazereti sahiha ve kaviye var ise bari umum kumandanlık canibi vâlâsından tebliğ olunacak surete göre kendilerinin ve mekülatlarına kifayet edecek zahirenin terk ve tertibinde vaki olacak tebliğatin hüsnü icrasına

¹¹³⁵ Cünh: Koruma, esirgeme.

¹¹³⁶ Muahede: Karşılıklı ant içme, andlaşma

¹¹³⁷ Hukuk-u milel: Milletlerarası hukuk.

¹¹³⁸ Etibbe: Hekimler, doktorlar, tıp ilmini bilenler.

¹¹³⁹ Edviye: İlaçlar.

¹¹⁴⁰ Merza: Hastalar, hastalıklar, sayrılar.

¹¹⁴¹ Müdavat: Deva arama, hastaya bakıp ilaç verme.

¹¹⁴² Taallül: Vesile ve bahane arama, yalandan bahanelerle bir işten kaçınma.

¹¹⁴³ Zir-dest: El altındaki ahali, el altında bulunan aciz.

kemal mertebe gayret olunması ba-irade-i seniyye-i mahsusa ve ekide mucibince beyan olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Süleyman Paşa Hazretlerine

Pazarcık'tan Samakov'a ve Radomir'den Üsküp'e temdidi elzem olan telefon hatları hakkında hükümeti mülkiyece sarf olunmakta olan mesaiy ve ikdamata asakiri şahane muavenetinin dahi inzimamına¹¹⁴⁴ beyanı ihtiyaç olunmakta olduğundan bu bab'da tarafı devletlerinden lazım gelenlere evamiri muktezıyenin itası ba-irade-i seniyye beyan olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Külliyetli mekari ve süvari ve topçu hayvanatı mübayaa¹¹⁴⁵ ve irsali umum vilayete yazılmış ve bi-mennihi teâlâ yakında bir çok hayvan geleceği dergar olduğundan vürutlarında derhal gönderiliyor. Bir de Peyker Paşa'nın, geceki telgrafname-i asıfânelerinde beyan buyurulan hüsnü hizmetine mükafaten...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 459

uhdesinde feriklik rütbesi tevcih ve ihsaniyle taltifi emir ve ferman hazreti padişahiyi muktezayı celilinden olduğundan lütfen kendisine tebliğiyle kema-fi's-sabık istihdamı mütemennadır. Bir de Sofya'da bulunan merzayı askeriyenin hüsnü suretle bu taraflara celp ve irsali dahi muktezayı irade-i seniyyeden bulunduğu onların ve hicret edecek ahalinin tahlisi hem âsıfânelerinden münteziirdir. Şıpka ve İzladı'de bulunan asakiri şahaneninin bir hali tehlikeye düşürülmemesi esbabı istihsal buyurulmuş olmalıdır. İzladı'de bulunan kumandan kimdir? Ve kaç tabur vardır? Lütfen beyanı mütemennadır Efendim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

C. Mekari tedariki hakkında vuku bulan tebşirâtı¹¹⁴⁶ devletleri mucibi müsarı azimdir. Peyker Paşa'ya da şimdi iltifatı hazreti veli-niamiyi tebşir ederim. Sofya'da bulunan merzayı

¹¹⁴⁴ İnzimam: 1.Bir birine ilâve olunmak, katılmak. 2. Yapışmak. 3.Birbiri ile alâkalı oluş.

¹¹⁴⁵ Mübayaa: Sayın alma.

¹¹⁴⁶ Tebşirat: Müjdelemeler, müjde vermeler.

askeriyenin hüsnü suretle çare-i naklinin istihsalini dün gece Osman Paşa'ya yazdım. Ve hatta olmazsa iki tabur askeri bu hasteganı nakle memur eylemesini tavsiye eyledim. Ahalinin tatil hicretlerine dahi baz mertebe iraei tarik ettim. Maa-ma-fih onlar bu akşam saat on ikide Sofya'yı terk ile hareket edecekler idi; zan ederimki şimdiye kadar etmişlerdir.

Ömer Bey'in gösterdiği cebanet ve namussuzluk üzerine bendeniz daha Hezargirat'ta iken kendisini tehdit ettiğim gibi İskender Paşa'yı da İzladı kumandanlığına tayin etmiş idim. Şimdi İzladı'de İskender Paşa vardır. Lakin muma-ileyh Şakir Paşa'dan emir mucibince, İzladı'yi terk ve ihrak ile Pırasadım derbendine çekilecek idi. Oraya hattı telgraf olmadığından, malumatım lahık¹¹⁴⁷ değil ise de çekilmiş olması muhtemeldir.

İzladi'de on bir tabur var idi. Pırasadım Derbendinde zaten dört tabur olduğundan şimdi cümlesi on beş tabur oldular. Derbend elde oldukça, Şıpka'nın sol cenahı tahtı emniyette kalır. Bununla beraber, Pırasadım Derbendi'nden Kapıcık Derbendi'ne kadar lazım gelen nukatın hemen tutulmasını tekrar Şakir Paşa'ya yazdım ferman.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umdet'ül Hakayık Sayfa 460

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Dün hassa sekizinci alayı gayet mükemmel olduğu halde yola çıkarıldığı gibi Cumartesi günü üç tabur daha gönderilecek ve birkaç gün sonra yani hafta içinde biraz asker daha gönderilecek ve inşaallahürrahman ahdi karipde bir fırka asker teşkili için buraca sarfı mesai ve gayret olunmaktadır. Yalnız diğer telgrafname-i acizanemle beyan olunduğu vechile taburlar çift bölüklerinin tek bölüklere kalbiyle beher taburdan elde edilecek dört yüzbaşı ve dört mülazımı evvel ve lüzumu miktar sıra zabitleri tefrik ve sür'at irsaline himmet buyurulduğu halde yakın vakitte birkaç ordu miktarı asker daha kuvve-i mevcude-i aliyyelerine ilave kılınacaktır. Hemen cenabı hak muzafferiyet ihsan buyursun âmin.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Makamı Celil'i Hazreti Seraskeri'ye

¹¹⁴⁷ Lahık: 1.Yetişen, ulaşan, erişen. 2. Eklenen, katılan.

Tuna Şark Ordusunun Derseadet'te kalıp muahharan Selanik'e sevk edilen altı taburunun yerine hassa sekizinci alay ile Cumartesi günü gönderileceği vaad buyurulan üç tabur kaim olacak demek olup bunlardan maada, teşkili kararı âli iktizasından olan bir fırka askerin Edirne'de keşadı mukarrar ihtiyat ordusu adedinden olup olmayacağının irade buyurulması ve taburlardan talep buyurulan yüzbaşı ve mülazımlara dair irade-i telgrafileri alınmamış ise de vürudunda onun icabı arz olunacağı cevaben arz olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Dün gece gönderilen hassa sekizinci alayı ile Cumartesi gönderilecek taburlar harp orduyu hümayununda bulunmak üzere gönderilmiştir. Edirne'de teşekkülü mukarrar olan ihtiyat ordusu mürettebatı ba-de-ma sevk ve tahşit edilecektir. Ve mezkur telgrafda derdest-i¹¹⁴⁸ irsaldir efendim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 461

Rumeli Umum Kumandanlığına

Teşkili mukarrar olan ihtiyat ordusu için muktezi zabitanın orduyu hümayunları nizamiye ve redif sınıfı mukaddem ve sani taburlarının dörder bölük itibariyle çift bölüklerinin tek bölüklere kalb olunarak ve şu halde tabii açıktaki kalacak dört yüzbaşı ile sekiz mülazımdan bireri yine bölüklerinde mülazımı salis namıyla terk kılanarak her taburdan dört yüzbaşı ile ve dört mülazım ile iki kol ağası bulunan taburların sağ kol ağalarının dahi ahzi verilen karar ve müteallık buyurulan irade-i seniyye cenabı padişahı ahkamı iktizasından olup bu halde bir minval muharrar taburların çift bölükleri tek taburlara kalp olunca dört bölüğe ve her bölükde dört takıma inkısam¹¹⁴⁹ etmek ve o halde her bölüğe bir yüzbaşı ve birinci takıma bir mülazımı evvel ve ikinci ve üçüncü takımlarına birer mülazımı sani ve dördüncü takıma bir başçavuş kumanda etmek lazım geleceği cihetle her taburdan dört yüzbaşı ve dört mülazımı evvel ile mülazımı sanilik ve çavuşluk ve onbaşılığa terfi olunmak üzere iki nefer

¹¹⁴⁸ Derdest: Yakalama, el altında olma.

¹¹⁴⁹ İnkısam: Taksim olma, parçalanma, bölünme, ayrılma, bölünen.

birde dört bölük emini ve iki borazan ile iki kol ağası bulunan taburların sağ kol ağalarının Derseadet'e celp edilmesi lazım ve muktezi bulunduğundan ol vechile serian icabının icrası diğer ordu ve fırkalara bildirildiği cihetle oraca bir vechi muharrer muktezasının sür'ati lüzumu hey'eti müşavere-i harbiye kararı üzerine darı şura ifadesiyle beyan olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Edirne'de tahşidi mukarrar olan ihtiyat ordusunun bir an evvel ihtişat ve içtima-i ahvali hazıraca farizadan olup bu ordunun kısmı azamını tertip için çekilecek kur'a nın bila ifate-i vakit keşidesiyle alınacak neferatın peyderpey celp ve sevki zımninde iktizayı hal icra kılınmış ise de efradı merkume yetişip toplanıncaya kadar Edirne vilayetinin içinden tertip ve tahşidi mukarrar olan asakiri mülkiyenin sür'ati cem ve tahşidi hususunun Edirne'de bulunan ihtiyat ordusu kumandanı Ahmet Eyüp Paşa Hazretlerine ekiden tavsiye ve iş'arıyla ihtiyat ordularından birine kumanda etmek ve asakiri merkumenin sür'ati cemı maslahatında müşarun-ileyh...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 462

hazretlerine muavenet etmek için Bayburt mevkisine memur bulunan Ferik Hidayet Paşa'nın memuriyetiyle ve müşarun-ileyhin yerine de Şıpka'da bulunan Ferik Şevket Paşa Hazretlerinin Bayburt'a tayin ve izamı hususuna irade-i seniyye cenabı padişahi müteallık buyurularak icabatı icra kılınmış olmakla beyanı keyfiyet olunur.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Süleyman Paşa Hazretlerine

Dünkü telgırafda beyan olunduğu üzere tarafı devletlerine bazı iradatı seniyye tebliğine memur olan ma-beyn-i hümayun ikinci katibi Lebip Efendi hazretleri yarınki Çeharışanba (Çarşamba) günü erkenden Edirne'ye azimet edecektir.

20 – Kanun-ı evvel – 93 Said

Sofya Kumandanlığına

Akşam saat on bir buçukta Radomir muvakkat zaptiyelerinden Abdülhalim'in altı yaşında olan çocuğu kucağında olduğu halde hükümete gelerek Radomir'e iki buçuk saat mesafede olan Foşaroh ve İstanbofça Karyesine maa süvari ve piyade sekiz, on bin kadar Sırlı'nın geldiğini ve karye-i mezburda olan birkaç müslimhane halkını esir ederek kendi familyasından dahi yalnız kendi çocuğu kurtarabildiğini söyledi. Hava ise gayet sisli olup akşamın takarrubundan ve zaten mukabele edecek kimse olmadığından Radomir'de yatmak üzere birikmiş olan muhacirin yola çıkarılarak yanında kalmış olan telgiraf memuruyla iş'ar memurunu bil'istishap Doniçe'ye geldiğini ve Köstendil'de yalnızca kalan bir sabi mahdumunun¹¹⁵⁰ emin bir mahalle nakli için şimdi hareket etmek üzere bulunduğumu arz eylerim ferman.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Kaimmakamı Doniçe

Tevfik

Sofya'da Müfettiş Efendi'ye

Radomir Kasabasına dört saat mesafesi olan ve kazayı mezkure tabi bulunan İstanbofça Müslim karyesine dünkü gün külliyetli Sırlı gelip karye-i mezkure ahalisinin pek çoğunu esir ettiği, kurtulup gelen zaptiye latifden haber alınması üzerine Radomir kaimmakamıyla iş'ar memuru ve rusümet katibi beraber oldukları halde hemen kasaba-i mezkuru terk ile gece saat...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 463

on'da Doniçe'ye gelindiği ve familyanın Köstendil yolunda bulunması cihetle kendilerini bulup sahili selamete çıkarmak üzere şimdi buradan dahi Köstendil'e azimet olduğu maruzdur ol babda.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Kaimmakamı Doniçe

Tevfik

Ma-beyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Baş Kitabet Celilesine

¹¹⁵⁰ Mahdum: Oğul, kendisine hizmet edilen.

Kamerli geçidinin elden çıkması hareketi harbiye ve hudutu tedafıyyece Plevne'nin zayıından daha ziyade ahvali harbiyemize sekte bahşı hisar olduğundan ve olacağından bu babda bazı muhteyatı¹¹⁵¹ çakiranemi mütezammın ariza-i mahsus Yaver Yusuf Bey bendeleriyle ve yarın ki posta ile çıkarılarak arz ve takdim kıldı. Münderecatına göre şeref bahş olacak ecvibe-i aliyyesi intizarında bulunduğumu arz ederim.

22 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Ma-beyn-i Hümayun Baş Kitabet Celilesine

İrade-i keramet ve hikmet ifade-i hazreti veli-niamiyi akşam Lebib Efendi bendeleri gelerek tebliğ ve bugün yine avdet eyledi. İrade-i aliyenin her bir harfi inayet sarfını infaz uğruna hayatı ömrümü fedayı azamı mefahirden ad eden bende kândan bulunduğum cihetle sıfatı sahia-i ubudiyetiminin istiğna beyin olduğu tefasıl-ı teminiyeyi müşarun-ileyh efendi bendelerinin lisanı idare ve vicdanına havale ile yalnız istidame-i¹¹⁵² teveccühatı seniyye ederim. Efendiyi müşarun-ileyhin mütareke hakkında mübelliğ¹¹⁵³ olduğu irade-i seniyye mes'udiyeti hal ve istikbale dâl olacağından kollarınca mucibi inbisatı¹¹⁵⁴ azim oldu. Huzuru celil hazreti hilafet penahilerinde dahi arzına cür'et ettiğim vechile bundan böyle muharebenin temdidini zayıatımızı tevfir ve şeraiti musalahayı teskil ve şimdilik elde kalan kasabat ve kurâ'yı dahi tahrip ile ahaliyi islami enva-ı sefaletle mesab¹¹⁵⁵ eylemekten başka bir netice tevhit etmez. Kamerli geçidinin sü-ü idare ve tabiye icbarıyla elde tutulamaması Şehirköy, Doruk, Sofya, Letaguh, Kamerli, Bonoh, Merguh, Liman ve İzladi hudutu tedafıyye-i evveliyemizi terke bizi mecbur etti. Şimdi ikinci hattı tedafı yani Samakov'dan Pırasadım Derbendine kadar olan mevaki da müdafaya tevessül¹¹⁵⁶ olundu ve son dereceye kadar mukavemet tenbihat ve talimatı kumandanlarına verildi ise de bu ikinci hattı tedafinin mevaki-ı tahfaziyesi¹¹⁵⁷ daha dağınık olduğundan taarruz üzere bulunan düşman her hangi bir noktaya kuvve-i müdafanın dört, beş misli asker celp ve sevk...

¹¹⁵¹ Muh-tayat: Veriler.

¹¹⁵² İstidame: Bir şeyin devamını, sürüp gitmesini dinleme, dönerek uçma.

¹¹⁵³ Mübelliğ: Tebliğ edici, bildirici, tebliğ eden, duyuran.

¹¹⁵⁴ İnbisat: 1.Genişleme, yayılma. 2. Açık yüzlü olma, gönül açıklığı.

¹¹⁵⁵ Mesab: 1.Rücu edecek, geri dönecek yer. 2.Kuyu ağzında su çeken kimsenin durduğu yer.

¹¹⁵⁶ Tevassül: Ulaşma, kavuşma, bitişme.

¹¹⁵⁷ Tahaffuzi: Korunma ile ilgili.

ederek hattı tedafiyi yarabilir. Bu halde vesaiti nakliye ve mevakinin turuk'u ittisalâtı mevcut ve her mevki kumandanının dahi maharet ve tedbiri askeriyesi ifayı vazifeye kafil olsa cihatı adideden düşman kuvveti ihata¹¹⁵⁸ olunarak bir muzafferiyet-i müntece kazanılması bile muhtemeldir. Lakin ahvali mer'iyyer¹¹⁵⁹ ve tecaribi vakıa bu vesaiti iktidardan henüz bizi hisedarı istifade edemediğinden bu nevi hareketten faide ümit ve intizarında değilim. Hususiyle Sırlı dahi Radomir'e gelmiş ve Köstendil'e ilerlemek azminde bulunmuş olup karşısında ise bir liva bölüğün bir kuvve-i mukaveme bile olmadığından ve gerek Rusyalı ve gerek Sırlı, Bulgarlar ianesiyle günden güne teksir ve tezyidi kuvvet edegeldiklerinden hali hazır harbin devamı bizi düçarı enva-ı mesaip edeceğini hissediyorum. İngiltereli'nin ettiği nümayüş menfeatı mahsusasını vikaye için bir teşebbüsü ca'li'den ibaret olup Hüdanger'de düşman Edirne veya Derseadet'e geldiği halde İngiltereli sahihan ilanı harp bile etse –neticesinin meşkukiyyetinden¹¹⁶⁰ kat-ı nazar - gaile-i harp yine bizi müstefid¹¹⁶¹ edecek şeraitle hıtam bulamayarak bir taraftanda İngiltereli istifadesini dahili hesap etmek iktiza eyler. Ve İngiltereli bugün ilanı harp etse üç, dört mah'a kadar askerce iane-i fiğliyede bulunamayacağından o müddete kadar mefkudiyi¹¹⁶² vesaiti kudret bizi ya tekrar doğrudan doğruya düşmana müracata veyahut bütün bütün terki vatan'a mecbur edecek ve şimdiki hali müdafa aranılıp da sonra elde edinilemeyecektir. Kolunuzun efkarımca henüz tutulmakta olan bu ikinci hattı müdafaya bir sekte teveccühünden evvel hatta İngiltere'nin tevassutundan da bil'istiğna hemen musalahaya rağbet ve şu kadar ki eldeki Kanun-u esasiyi muhafaza için [Otonomi] yi ret ile çare kalmaz ise Rusyalı'nın başka bir suretle istihsalı hoşnudiyyetine çalışılması munasip olduğunu hatıra-i çakiri kabilinden olarak hâkpâyı şahaneye arza tevassut buyurmalarını rica ederim. Ve bu fikri sulh cevvyane-i çakiraneme münakıs serdi edille eden zevât ve eshabı nazariyat var ise onlara icap eden ecvibe-i mukteziyyeyi itaya müteahhit olduğumu ve medarı mukavemet hesap olunan Edirne ihtiyat ordusunun daha üç maha kadar techiz ve teşkili bile harici imkan bulunduğunu arz eylerim ferman.

¹¹⁵⁸ İhata: Etrafindan çevirmek, kuşatmak, içine almak, kuşatılmak, sarılmak.

¹¹⁵⁹ Mer'i- mer'iyye: Riayet edilen, saygı gösterilen, gözetilen, yürürlükte olan.

¹¹⁶⁰ Meşkukiyyet: Şüphelilik, şüpheli oluş.

¹¹⁶¹ Müstefid: İstifade eden, fayda gören, faydalanan.

¹¹⁶² Mefkud: Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen, ölü veya diri olduğu bilinmeyen.

Rumeli Umum Kumandanlığı Huzuru Âlisi'ne

Sofya tarikince icrayı keşfiyat etmek zımnında bugün İhtiman'dan hareket eyleyen Süvari Miralayı Hasan Bey henüz avdet etmemiş ve icra eylediği keşfiyata dair malumat vermemiş...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 465

ise de birlikte bulunan iki adamın ifadesine göre mir-muma-ileyh mevcuduyla Dikilitaş nam mahalle vardığında tarikin sağ tarafındaki Çerkez karyesinden yirmi kadar Moskof süvarisi çıkıp Yenihan'a gitmiş ve mahalli mezkure takarruplarında hariçde durup mir-mümi-ileyhe doğru nazar olunmuş ve Çerkez süvari efradından birkaç tüfek atılıp bunlardan başka kimse görülmemiş ve akşam takarrup etmesi cihetle mir-mümi-ileyh keşfiyatı ferdaya talik ederek Vakarıl karyesinde beytutet etmek üzere avdet etmiş olduğu maruzdur.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Müdürü İhtiman

Ali Namık

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisi'ne

İki gün mukaddem Kamerli'de Şakir Paşa Hazretlerine gönderilmek üzere tarafı âsıfânelerinden İhtiman Müdürlüğüne gönderilen emirname her nasılsa gidememiş idi. Şimdi burada bulunan teyranı¹¹⁶³ mukaddem taburu dördüncü bölüğü Yüzbaşısı Salih Efendi'ye güzelce istediği gibi bir hayvan ile yolu bilir kılavuz verilir ise emirname-i mezkuru Şakir Paşa hazretlerine isal edeceğini taahhüt ettiğinden emir kumandalarına müntazırım ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Talia Binbaşısı

Ali

Talia Binbaşısı Ali Efendi'ye

¹¹⁶³ Tayeran: Uçma, havada gaz olma.

C. Şakir Paşa Petriçova ve Otlukköyü'ne çekildi. Artık kağıt irsaline hacet kalmadı. Sofya'dan malumat ahz ettiniz ise serian iş'ar ediniz.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Umum Rumeli Kumandanlığı Huzuru Âlisi'ne

Sofya cihetinden bir malumat alınamadı. Miralay Hasan Bey halâ keşifden gelmedi. Yenihan'da düşman bulunduğu, ol taraflara gidip gelenlerden haber alınmaktadır, ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Talia Binbaşısı Ali

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 466

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âlisi'ne

Dün buradan hareketle Vakarıl'a müvaseleti çakiride ahalisinin zenginleri Samakov tarafına ve gençleri düşman tarafına hicret ettikleri, orada kalmış olan bir iki nefer Bulgar ihtiyarlarının ifadelerinden anlaşıldı.

Vakarıl'da Fethiye Alayı Miralay İshak Bey ile birleşerek Yenihan'a doğru hareket olunup Sofya Caddesinin sağında vaki Yenihan'a üç çaryek mesafesi olan Çerkez köyünde düşmanın süvari karakollarına tesadüf olunarak karakol muharebesine tutuşulup bir buçuk saat kadar devam eden arbeye'den sonra düşmana ric'at ettirilerek karyeye girildiğinde içinde ahali olmamak münasebetiyle hanelerin ihrakıyla¹¹⁶⁴ beraber düşman süvarisinin ric'ati takip olunarak Yenihan'a kadar def edilmiş ise de, ne faydaki Yenihan'dan çıkardığı piyadesiyle evvelce civar karyelere yerleştirmiş olduğu süvariler dahi birleşerek ve Yenihan'a gidilecek yol yalnız şose'den ibaret olup diğer tarikleri kar ile mesdud¹¹⁶⁵ olduğundan ileriye gidilmesi mümkün olamayacağı anlaşılarak leylen¹¹⁶⁶ saat birde Vakarıl'a avdet olundu. Ve bugün hava gayet dumanlı olduğundan ileriye hareket olunamayıp duman'ın açılması beklenilmekte iken saat altı raddelerinde düşman biraz piyade ve süvari ile Vakarıl'a kadar gelib orada muharebeye başlanılarak iki saat kadar devam eden harbi sagirden¹¹⁶⁷ sonra yine düşman ric'at ettirilerek Vakarıl'a avdet olunmakla derakap mezkur Vakarıl ile civarında bulunan dört

¹¹⁶⁴ İhrak: Dökme, akıtma, yakma, yakılma.

¹¹⁶⁵ Mesdud: Seddolanmış, kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı.

¹¹⁶⁶ Leylen: Geceleyin, gece vakti.

¹¹⁶⁷ Sagir: 1.Küçük, ufak. 2. Büluğa ermemiş, erginlik çağına gelmemiş çocuk.

karye ihrak olunup leylen saat iki buçuk raddelerinde İhtiman'a avdet olunduğu ve evvelki gün vuku'u bulan arbedede leh'ül-hamd bir zayıat olmayıp bugün vuku'u bulan harbi sagirde iki re's¹¹⁶⁸ bargir süvari asakiri şahaneden ve bir re's bargir dahi Fethiye Alayın'dan telef olmuş olduğu ve dumanın kesretinden dolayı düşmanın telefâtı anlaşılamadığı maruzdur ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Miralay

Hasan Tahsin

İhtiman Müdürlüğüne

Sofya'dan Samakov'a ordu geliyor. Bunları istikbal ve kılavuzluk etmek için dün akşam Doniçe tarikiyle Samakov Kaimmakamlığına bir telgıraf göndermiş idim hâlâ cevap alamadım. Serian Samakov'a bir adam çıkarılarak Balibey Boğazı'ndan gelmekte olan orduyu karşılattırmaları ihtar olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 467

Huzuru Âli'yi Kumandani'yi Umumi'ye

Balibaba'dan Doniçe'ye uğramadan Radomir Caddesine ayrılıp ordunun gelmesi kabil ise de topların geçmesi mümkün olamayacağından üç saat fark eder ise de Doniçe'den gelmesi zaruri olduğu ve kılavuzluk edecek zaptiyeler gönderildiği ve Doniçe'ye de malumat verildiğini arz ederim ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Kaimmakamı Samakov

Cafer

Huzuru Âli'yi Hazreti Kumandan'ı Umumi'ye

¹¹⁶⁸ Re's: Baş, kafa.

23 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i âsıfâneleri cevabıdır:

Dün gece alınan telgrafname-i devletleri üzerine derhal lazım gelen karakollar Balibey'e çıkarılmış ve keyfiyet huzuru devletlerine arz olunmuş idi. Bu gece dört yüz süvari geldiğini ve Samakov'da mevcut üç taburun birisi Samakov'a bir buçuk saat mesafede Tatar geçidine diğeri de Pazarcık Caddesi'nde Sipoca'ya gönderilmiştir. Ol bab'da.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Kaimmakamı Samakov

Cafer

Huzuru Âli'yi Hazreti Kumandan'ı Umumi'ye

Doniçe ile Samakov Beynin'de ki telgraf asla bozulmamış ise de Sofya ile Samakov arasında olan telgraf ara sıra yük arabalarından, havanın fenalığından ve bazen Çerkezler tarafından kırılıp işlememekte ve tamir ettirilmekte ise de bir çavuş ile tamiri ve Sofya hudutunun buradan muhafazası mümkün olmadığı ve İhtiman'dan Samakov'a da bir telgraf hattı temdit olursa muhaberatı temin edeceğini ve Miralay Rüstem Bey'in bu akşam üç tabur redif ve bir batarya top ile müvaselet eylediklerini ve evvelce hiçbir tertibat olmadığından ve tahin¹¹⁶⁹ ettirilen dakikler mukaddema¹¹⁷⁰ Sofya ve Kamerli'ye sevk olunup asakiri şahane'nin erzak ve sairesinin tedariki çaresi bulunabilir ise de dakik'in tedariki ihtimali olmadığından Kapıcık'a lüzumu olan dakik diğer mahalden sevk lüzumunu arz ederim ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Kaimmakamı Samakov

Sadık

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 468

Tuna Umum Kumandanlığına

Pençenbe (Perşembe) günü saat on ikide üç tabur piyade ve bir batarya top ile Samakov'a gelerek Mahalli Hükümetiyle meclis olup tutulacak mevki sual olduğunda Samakov'a olan beş saat mesafede Doniçe Derbendi ve sekiz saat mesafede Radomir ve sekiz

¹¹⁶⁹ Tahin: 1. Öğütülmüş tahıl. 3. Şekerle karıştırılarak helvası yapılan öğütülmüş susam.

¹¹⁷⁰ Mukaddema: Önce, eskiden.

saat mesafede Boşnak Boğazı ve sekiz saat mesafede Lozan Boğazı ve sekiz saat mesafede Çukurova Caddesi ve sekiz saat mesafede Yenihan Caddesi ve dört buçuk saat mesafede Çamurlu karşısında Pazarcık ve İhtiman Caddesini muhafaza eden tarik ve üç saat mesafede Tatar Geçidi nam caddelerin muhafazalarına karar verilmiş ise de böyle üç taburla muhafazası gayri mümkün bulunduğundan yalnız mezkur Tatar Geçidiyle Pazarcık Caddesinin muhafazası için bir buçuk saat mesafede Sipoç geçidine birer tabur sevk olunduğunu arz ile emri telgıraflerine müntezirim ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Miralay

Rüstem

Samakov'da Miralay Rüstem Beye

Şimdilik sizin taburların muhafaza edeceği mahallere Sofya'dan gelen geçitler olup maa-ma-fih Sofya'dan Ferik Osman Paşa refakatiyle diğer taburlar dahi gelmekte olmakla muvasalatlarında¹¹⁷¹ sair geçitlerin muhafazası hususi dahi mevzuyu bahs olacağı cevaben beyan olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Doniçe Telgraf Müdürü'nün İfadesi Suretidir:

Buraya beş altı saat mesafesi olan Radomir Kasabasına Sırphılar geldiğinden memurin-i hükümet bu akşam buraya geldiler. Burasıda bir hali tehlikededir. Ben de resmi telgraflar var, Sofya'ya sabahleyin geldi. Otuz iki tabur askerle Balibey tarikiyle buraya geleceklerini Müdür Vekili Rahmi Efendi söyledi. Şimdi arıyoruz. Cevap vermiyor. Samakov dahi cevap vermiyor efendim.

22 – Kanun-ı evvel – 93

Doniçe Mutasarrıflığına

Doniçe Hükümetinin çekilmeye hazırlandığı işitildi. Bunun sebep ve baisi nedir? Sofya'dan bugün Balibey Boğazı tarikiyle Samakov'a otuz iki taburluk bir ordumuz...

¹¹⁷¹ Muvasalat: Vasıl olma, varma, ulaşma; yetişme.

gelmekte iken Doniçe'nin çekilmesi neden iktiza ediyor, Sırlılar nerelere gelmiş? Miktarları nedir? Serian iş'ar olunması.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Huzuru Celil'i Hazreti Seraskeri'ye

Sırlıların ilerlemesi ve Bulgarların ittihad-ı hareketi isyaniyesi sebebiyle dün Radomir Hükümet memurları terki mevki ile çekildikleri gibi bugün dahi Doniçe memurunu çekilmeye kıyam etmiş ve böyle önünde bir kuvve-i mukaveme bulmayan düşmanın Köstendil'e kadar bu halde ilerlemesi ve Bulgarlar ianesiyle meişetinin¹¹⁷² dahi tanzimi muhtemelattan bulunmuştur. Âsaf Paşa Eğer Üsküp'e gelmiş ise Sırlıları karşılamak ve o cihetten takaddümüne mani olmak için Köstendil'e doğru hemen hareket eylemesi için emir vermeleri kemali ehemmiyetle arz olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Devletli Süleyman Paşa Hazretlerine

Âsaf Paşa'nın iki taburuyla Selanik'den irsali mukarrar olan altı tabur ve bir batarya top Üsküp'e tahşut etmekte ve dört taburu dahi bugün Derseadet'ten hareket etmek üzere olduğunu şimdi aldığım telgrafname-i âsîfânelerine cevaben beyan ederim efendim.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Süleyman Paşa Hazretlerine

Samakov'da üç tabur redif ve bir batarya top olup henüz süvariler gelmediği ve taburlardan dört ileri bölük Pazarcık bölüğü'nde Sofya Caddesine gönderilip karyelerde ikamet ettirileceği şimdi Samakov Kaimmakamıyla Miralay'dan alınan malumattandır.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Mutasarrıfı Sofya

¹¹⁷² Meişet: Yaşama, yaşayış, geçinme, geçiniş, dirlik, geçinmek için lüzümlü şey, ilmiye tarikin başlangıcında bulunanlara verilen tahsisat.

Mehmet Veysi

Sofya Mutasarrıflığına

İhtiman'dan bir alay süvari bugün Çamurlu karyesine gidecektir ve şimdi hareket etmiştir. Balibey cihetine süvari gönderip askeri istikbal ediniz ve Pazarcık'tan erzak vesaire talep ediniz.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 470

Rumeli Umum Kumandanlığı Huzuru Âlisi'ne

Balibey cihetine gönderilmesi irade buyurulan asker süvari zabıtları ise burada Kaimmakam ve bir bölük emminden başka kimse kalmamıştır. Nizamiye ise burada zaten yoktur. Samaokov'a erzak vesaire irsalı için tarafı devletinizden Pazarcık memurlarına kati emir itası muktezıdır ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Mutasarrıfı Sofya

Mehmet Veysi

Pazarcık Kumandanlığına, Pazarcık Sevk Memuru Rıfat Paşa'ya

Samakov'da bulunan üç tabura erzak ve saire itası mümkün ise de değirmenler donmuş olduğundan dakik bulunamayacağı, Kaimmakamlığı tarafından haber veriliyor. Bunlara ve birde bugün Sofya'dan Samakov'a dahil olacak on beş tabura iktızası miktar dakik ve peksimedın sür'atı isali himmeti aliyyelerinden müntazıdır.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa hazretlerine

Telgıraf emrinizi aldım. Kırkar, ellişer taburdan ahali nin sebatını temin edecek bir hal göremediklerinden şu havali ahali si umumen hicrete kalkıştıklarından ve Rusya ve Sırbıye takımıyla Bulgarların birleşmekte bulunduklarından bir türlü tevfi kleri mümkün olamıyor. Balibey tarafından askerin kıyam ettiği haber alındığında Rusyalı'nın askeri hattı ric'atini kesmek üzere Samakov ve Doniçe ve Cuma taraflarına da hücum etmesi ağılab-i ihtimal

olduğundan ve Çerkezlerin külliyetli asker firarileri dahi nehbi vegadet¹¹⁷³ başladıklarından yapılacak tedbir bulunamıyor. Sırlılar, Doniçe'ye beş altı saat mesafede Radomir Kazası köylerine gelip miktarı da külliyetli olduğu tahkik kılınmıştır.

Gelen muhacirleri, esbabı nakliye yani araba hayvanlarını Bulgarlar alıp kaçtıklarından pek teessüf olunacak bir haldedir; bir dereceye kadar kendilerini kurtardım itikadındayım. Yolda olanların da, şu hallere göre eyadi'yi düşmanda kalacağı şüphesizdir.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Mutasarrıfı Sofya

Mehmet Veysi

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 471

Doniçe'de Sofya Mutasarrıflığına

Rusyalının, askerimizin hattı ric'atini kat etmek ihtimali yoktur. Çerkezler ile asker firarilerinin kimleri nehb¹¹⁷⁴ ve garet¹¹⁷⁵ ettikleri anlaşılmadı. Radomir Kazasının dört saat ilerisine Sırlı gelmesiyle on saat geride Doniçe'nin firarı neden iktiza ediyor? Bulgarların ellerinde ne kadar araba hayvanatı ve mekari var ise kamilen ahz ile iktizası miktarını muhacirine ve oradaki ahali-i islamiyeye verilmesi ve Doniçe Bulgarlarını hıyni hacette müslümanlarla birlikte hicrete icbar eylemelidir. Selanik'e doğru nefsi Sofya ahalisinin hicretine müsaade etmese de kamilen Sofya kazası dağılsın demedim. Eğer siz Doniçe ahalisi Samakov'a asker gelmezden evvel evamiri mahsusa ahzetsizsiniz terki mevki ve firar-ibdar iseniz mücazâtı şedideye uğrayacaksınız. Üsküb'den Köstendil'e oradan Doniçe'ye doğru Asaf Paşa kumandasıyla taburlar geliyor. Sebat etmez iseniz sebatsızlığın en ağır mücazâtını evvel emirde siz görürsünüz vesselam.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Huzuru Celil'i Hazreti Seraskeri'ye

Doniçe'de bulunan Sofya mutasarrıfının verdiği telgraf manzur-u âli olmak üzere takdim kılındı. Kendisine her ne kadar vesayayı lazıme verilmekte ise de Köstendil'e doğru

¹¹⁷³ Vegadet: Alçaklık, adilik, akılsızlık.

¹¹⁷⁴ Nehb: Yağma, çapul.

¹¹⁷⁵ Garet: Çapul, yağma, akın, düşman toğrağına yağma için yapılan saldırı.

Üsküp'ten bir miktar asker gelmedikçe ahalinin temini ikadî kabili imkan olamayacağını ve Asaf Paşa taburlarının sür'atî vüsulleri lüzumunu bi'tekrar arz ederim.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Fehîymesine

Sofya, Lofça, Hezargırat, Koçhisar taburları Âsaf Paşa kumandasıyla bugün Selanik'e gittikleri gibi Talia taburlarıyla Filibe taburu dahi bir gün evvel İbrahim Paşa kumandasında olarak mahalli mezkure azimet ettiği arz olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Besim

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âli'sine

Pazarcık ahalisine tari¹¹⁷⁶ olan heyecandan dolayı familyalarının emniyetli mahallere nakli hakkında...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 472

Filibe mutasarrıflığından alınan telgrafname manzuru âli'yi müşiraneleri buyurulmak üzere leffen takdim kılındı. Bu misilli hususatta zatı devletlerine müracat kılınması bab-ı âli'den iş'ar buyurulmakta olmasına ve sureti hale nazaran acze-i sıbyan ve nisvanın emniyetli mahallere nakilleri iktiza eder ise yalnız eli silah tutan takım yerlerinde kalıp nisvan ve sıbyan ile aczenin nerelere kaldırılması münasip ise ve vaktiyle nakilleri çaresine bakılmak üzere bu bab'da ki mütalaa-i¹¹⁷⁷ seniyye ve irade-i aliyye-i müşiranelerinin sür'atî iş'ar ve mezkur telgrafnamenin iade ve tesyar¹¹⁷⁸ buyurulması babında emir ve ferman hazreti men'lehül emrindir.

29 – Zilhicce – 94 ve 23 – Kanun-ı evvel – 93 Cemil

Edirne Vilayeti Celilesine

¹¹⁷⁶ Tari: Ansızın çıkan, birden bire görünen.

¹¹⁷⁷ Mütalaa: 1.Okuma. 2.Tetkik. 3. Düşünce.

¹¹⁷⁸ Tesyar: Gönderme, gönderilme.

Pazarcık ahalisine tareyan¹¹⁷⁹ eden heyecandan dolayı eli silah tutanları mahallinde kalmak üzere sıbyan ve nisvanının müemmen mahallere nakli lüzumunun tafsilatına dair 23 –Kanun-ı evvel – 93 tarihli tezkire-i aliyye-i kerimanelerine melfuf¹¹⁸⁰ Filibe mutasarrıflığının telgrafnamesi mütalaa güzar-ı¹¹⁸¹ acizi oldu. Filhakika şimdiki mevaki-i harbiyenin Pazarcık’a dergar olan kurbiyyetinden dolayı ahali-i mezkurenin düçar-ı telaş ve halcan olması emr-i tabii ve eli silah tutanları müdafaa-i mahalliyede kalmak şartıyla sıbyan ve nisvanının münasip ve emniyetli mahallere nakline artık ihtiyaç hasıl olduğu emr-i bedihidir. Lakin bunlar için cihet-i askeriyeden bir mahalli müemmen tayin ve iraesî mümkün olamayıp çünkü bugün müemmen sayılan bir mahallin, vukuatı yevmiye-i harbiye ertesi günü emniyetini izale edebiliyor. Şimdiki hattı harbimiz Samakov’dan Pırasadım Derbendi’ne kadar mümtedd¹¹⁸² olduğundan şu halde emniyetli mahaller şimdilik buraları sayılabileceğine nazaran zikrolunan Pazarcık ahalisi sıbyan ve nisvanının nakli ikametleri için vilayet-i celilerince artık ona göre bir mahalli müemmen ve münasip tayin ve iraesî lazım gelir. Bunlar için ve asakir-i şahane ihtiyacatı için lüzumu olan esbab-ı nakliyenin tedariki bahsine gelince, bu da mahalli Bulgarlar’ında ne kadar bargir ve araba var ise cümlesinin toplanılmasıyla hasıl olur. Maa-ma-fih bu hicret meselesinde keyfiyeti bir kerede makam-ı samiyi sadaret ve seraskeri’den istizan buyurmaları icab-ı hal ve maslahattan görünmekle ve işarı samileri vechile mezkur telgrafname yine leffen iade edilmekle ol bab’ta emir ve irade efendim hazretlerininindir.

29 – Zilhicce – 94 ve 23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 473

Tatarpazarcıkı’nda Safvet Paşa Hazretleri’ne

Pırasadım Derbendi’nden Samakov’a kadar tutulan hattı müdafa ile gerisindeki Pazarcık hattını teşkil eden yüz otuz bu kadar taburun emir idare ve kumandası “Balkan Garp Ordusu Kumandanlığı” namıyla uhde-i âsıfanelerine tevcih olunmuş olduğunu arz ve daiye muvaffakiyeti aliyyeleri tekrar olunur.

¹¹⁷⁹ Tareyan: Geliverme, oluverme, birdenbire çıkma.

¹¹⁸⁰ Melfuf: Leffedilmiş, sarılmış, dürülmüş, bir zarf ve mektup içine konulmuş.

¹¹⁸¹ Güzar: Geçme, geçiş.

¹¹⁸² Mümtedd: Uzayan, uzanan, süren, sürekli.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Edirne’de Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âli’sine

Karloh cihetinde kuvve-i kafiye olmadığı halde düşmanın oradan ovaya inmesi memül olduğundan buraya dahi kifaye miktarı askerin izamiyle o cihetin tutulması lüzumu arz olunur.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Safvet

Rumeli Umum Kumandanlığı Canibi Âli’sine

13 – Kanun-ı evvel – 93 Hastalar hakkındaki telgıraf iradelerine cevaptır:

Telgırafı samilerinde ağırca hasta olanlar ile mecruhinin tevkıf olunmayıp peyderpey gönderilmesi ve nihayet telgırafda, Kazanlık’ta hastagan bırakılmaması irade buyurulmakla bu bab’da sarahati emirlerine intizar olunur ferman.

23 – Kanun-ı evvel – 93 Veysi

Umum Rumeli Kumandanlığı Canibi Âli’sine

Karloh’da bulunan Kaimmakam Hasan Bey’den şimdi aldığım tahriratta İzladı’de bulunan kuvve-i cünüdiyye-i¹¹⁸³ askeriye’nin kamilen Derbent kasabasına ve oradan mevakıyı lazıme gideceği haber alındığı ve artık düşmanın Balkanı aşp İzladı’ye gelmesinin memül idiği Karloh Derbent’inin, Göğersu Nahiyesiyle Karloh’a olan kurbiyyeti cihetiyle oradan hicret eden ahali bunlarıda hicret efkarına düşürdüğü haber alınarak hemen muhtarını celp ve lazım gelen vesâyâ¹¹⁸⁴ tefhim olunarak işin önü bir dereceye kadar alınmış ise de yine sebatlarından pek ümit olmadığı ve İzladı’nin...

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 474

terki oralara başkaca ehemmiyet kesp ettirdiği ve Toryan Geçidi istihkamatı karşısında ve kurşun menziline uzak tepeye dünkü gün gündüz saat sekizde otuz kadar Bulgar gelip

¹¹⁸³ Cünud: Askerler, ordular.

¹¹⁸⁴ Vesaya: Vasiyetler, bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şeyler.

haylice tüfek atmışlar ise de bir sakatlık vukua gelmediği muharrer olmakla arz ve beyanı keyfiyete müsareat olunur ferman.

24 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Ali

Filibe Kumandanlığına

24 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamelerini aldım. İzladı'nin terkiyle orada bulunan askerin Pırasadım Derbendine çekilmesi ve Avretalan Karyesinin kuvve-i mevcudesinin teksiri bundan çend¹¹⁸⁵ gün akdem Şakir Paşa tarafından İskender Paşa'ya emrolunmuş olması üzerine Hüsnü Bey'in rivayeti vakıa mutabıktır. Lakin Derbendin ve Avretalanın muhafazası için şimdi on beş, on atlı taburdan ziyade asker bulunacağı gibi Toryan muhafazasına yani Tekne Karyesine ve ilerisine lüzumu olduğu halde daha bir miktar tabur ve asker ilavesi dahi İskender Paşa'ya yazıldığından onunda paşayı muma-ileyhe isali ile bu ikinci hattı tedafiinin ve Karloh'un istihsalı tamamiyi emniyetini ve İskender Paşa'nın kaffe-i erzakı artık Filibe'den gideceğinden onun için dahi iktiza eden vesait teşebbüs buyurulması cevaben beyan olunur.

24 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Petriç'de Makamı Âli'yi Hazreti Kumandani Canibi Sami'sine

Saadetli Efendimiz Hazretleri.

Şeref-sadır olan irade-i vâlâları vechile İzladı cihetinde bulunan asakiri şahane taburları Derbent boğazına nakli ber'le¹¹⁸⁶ dünkü gün mevki'yi mezbure muvazalet olunmuştur. Ancak akdemce arz olunduğu üzere İzladı'den leylen çekilmek lazım gelip tedabiri mukteziye ona göre ifa olundu. Ve bu hareketimiz ferdası gün öğleye değin düşmana göre hafı kaldıysa da mefruz¹¹⁸⁷ mevkilerde bulunan taburların bazı arabaları irae olunan istikameti leylen her nasılsa şaşırıp bunun ile beraber şimdiye kadar zuhur etmediğinden ne tarafa gittikleri dahi anlaşılamadı.

¹¹⁸⁵ Çend: Birkaç.

¹¹⁸⁶ Ber: Üzere, göğsüne, yaratma.

¹¹⁸⁷ Mefruz: İfraz olunmuş, ayrılmış, bölünmüş, tarz kılınmış, boyun borcu olan.

Asakiri şahanenin Derbent'e muvasaletiyle gerek mevkiyi mezburde ve gerek Avretalan'da bulunan taburlar ile birleştirilip hemen istihkam inşasına mübaşeret olundu ise de Avretalan'da bulunan taburlar ile irtibatı kesb etmek için ve uç tarafında elde bulundurulması elzem olan noktalara müdafaya kadir olacak surette taburları yerleştirmek için burada bulunan taburlar ademi kifayette görüldüğünden daha dört tabur ile iki kıta altı funtluk sahra topunun irsali seriesı müsterhamdır.¹¹⁸⁸ Mevki-i mezkur cebelden¹¹⁸⁹ ibaret olup tayinat nev'anden¹¹⁹⁰ bir şey bulunmadığından lüzumu miktar erzakın irsali Filibe Kumandanlığı canibi-i alisine arz olunduysa da bir kere de zatı vâlâlarından kumandan müşarun-ileyh hazretlerine iş'arı niyazı babında ferman hazreti men'lehü'l-emrindir.

23 – Kanun-ı evvel – 93

Kumandanı Mirliva İskender

İzladi'den Derbent'e Gelen İskender Paşa'ya

Refakatı aliyyeleri taburlarıyla derbent'e gelen Avretalan'da zaten bulundurulan taburlar bil'cümle tahtı kumanda-i vâlâlarına dahil olduklarından bunlarla bu ikinci hattı tedafiyi yani Tekke Karyesi ile Pırasadım Derbendi ve Avretalan Karyeleri birde Otlukköy Beyni ile Karloh Müfrezesi arasını tahkim eylemeleri ve erzak ve mühimmat ve sair ihtiyacı bundan böyle Filibe Kumandanlığından talep eylemeleri tavsiye olunur.

24 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Arkamdaki kanım min gayri¹¹⁹¹ haddin kirlenmemiş olduğundan böyle mühim bir zamanda bila riya efendimizden manen ve maddeten devr olmayı gönlüm istemez. Emelim kahrı adüvv.¹¹⁹² Bu azim çakiranemin husûlüne evvel Allahü Ekber, muaveneti kudsiyeleriyle teveccühati seniyyeleri yaveriyyeti sayesinde nail olunacağı misilli şimdiye kadar kumandanımda bulunup her muharebat-ı taarruziyede avni hakla muzaffer olan ve neferatından ümerasına kadar acizlerine ve acizlerinin kendilerine emniyetim bulunan

¹¹⁸⁸ Müsterham: İstirham olunmuş, niyaz olunmuş, yalvarılmış, birinin merhameti istenilen.

¹¹⁸⁹ Cebel: Dağ.

¹¹⁹⁰ Nev'an: 1. Nevi, çeşit bakımından, cinsce. 2. Biraz.

¹¹⁹¹ Min-gayri: Olmayacak.

¹¹⁹² Adüvv: Düşman, hısım.

Kolordu taburlarıyla ümerasının kema-kane bendelerinde kalmasını ve bu mevcuda bir fırka askerin daha ilavesiyle Kolordunun üç fırkaya iblağını istirhama cesaret eylerim. Bu cihetle bir mevziyi tedafiyi en güzel suretle ifa ettikten sonra...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 476

biiznillahi teâlâ iki, üç misli düşmana mukabele ile şanlı bir taarruza dahi ibtidar olunabileceği bendelerince meczümdür. Eğer iş bu kolorduya mensup taburlar âhırı kumandasında ve perakende halinde bulunur ise sair taburlar haline geleceklerine ıstıbah¹¹⁹³ buyurulmamalıdır. Kemterlerinin¹¹⁹⁴ şu niyaza cesaretim nefsimce hiçbir emel ve arzuya mebni olmayıp düşmanın şu tek tük muzafferiyetlerine bi'avnillehi teâlâ bir malubiyeti şedidesiyle nihayet verdirmek ve bu yüzden millet ve vatana bir hizmeti mukaddese de bulunmak efkarına mübtenidir. Binaen-aleyh evvel bi evvel şu kolordu taburlarının ictimayıyla üç fırkaya iblağı emrinin icap edenlere irade buyurulması maruzdur ferman.

24 – Kanun-ı evvel – 93

Ferik

Fuad

Süleyman Paşa Hazretlerine

Sureti memuriyeti acizaneme dair 23 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli aldığım telgrafname-i devletlerinde beyan buyurulan yüz otuz bu kadar tabur asakiri şahaneden Fuat Paşa kumandasında ki otuz iki ve Şakir Paşa kumandasındaki kırk iki taburdan maadasının bulundukları cihetler buraca lazım gelenlerden sual olunmuş ise de bir malumat alınamamış olduğundan izahen iş'arına ve birde buralarda beheri dörder bölükten ibaret üç alay süvari ve beş bölükten ibaret bir kazak alayı bulunup, bunların bölüklerinin mevcutları dahi pek cüz'i olduğu gibi perakende bir halde bulunup bu miktar süvari, piyadenin mevcuduna nisbeten ekalli¹¹⁹⁵ kalil olduğu ve halbuki bu havali arazisi süvari hareketine müsait olduğu nezdi âlilerinde dahi müsellim olduğundan bu alaylar miktarının hiç olmaz ise altı alaya iblağına himemi aliyye-i kumandanilerinin ibzalini istirham ederim ve zikrolunan taburların miktarına

¹¹⁹³ İstıbah: Şüphelenme, şüphe etme.

¹¹⁹⁴ Kemter: Daha aşağı, aşağıda bulunan, hakir, itibarsız.

¹¹⁹⁵ Ekall: En az, en aşağı.

dair malumat alındığında buraca tayin edilecek tertibatı askeriye'nin arz olunacağını dahi beyan ve ima eylerim ferman.

24 – Kanun-ı evvel – 93 Safvet

Balkan Garp Ordusu Hümayünü Kumandanlığı Canibi Âli'sine

C. Acizleri bugün Pazarcık'a müteveccihen ve şimendifer'e rakiben hareket ediyorum.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 477

Pırasadım Derbendinde İskender Paşa'ya

Şakir Paşa'ya yazılan telgrafnamenizi gördüm. Derbent ile Avretalan'da zaten dört tabur ile dört bölük müstahfız var idi; sizin on bir tabur ile birlikte mecmua on atlı tabur'a baliğ olur. Artık ziyade tabur bulup göndermek kabili imkan değildir. İki sahra topunun Şıpka'dan size gönderilmesini Şıpka'da Veysi Paşa'ya mukaddemce yazmış idim. Karloh tarikiyle gelmesi melhuz ve memüldür. Serian ona haber gönderiniz ve bundan böyle siz Pazarcık'ta bulunan Safvet Paşa hazretlerine müracat ediniz iktiza eden erzakı Filibe'den celp ediniz. Filibe kumandanlığına da zaten sub'u senaviriden emrolunmuş idi Efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Zatı Vâlâ'yı Seraskeri'ye

Umum Kumandanlıktan alınan emir üzerine Sofya'da bulunan ahali-i islamiyenin bakiyesiyle yürümeye iktidarı olan hastegan ve mecruhini önümüze katarak ve gece gündüz demeyerek Samakov'a gitmek üzere şimdilik Doniçe'ye gelindi. İnşallah yarın saat altıya kadar ordunun arkası alınacağı memüldür. Ancak düşmanın on beş tabur piyadesiyle bir alay süvarisi Samakov'un bir buçuk saat yakınlarına gelip hattı ric'atimizi kat ve Samakov'da bulunan üç taburu tazyik etmekte oldukları bu gece Samakov Kumandanı Miralay Rüstem Bey'den alınan telgrafnameden anlaşılmış olmakla bu bab'da olunacak hareket emrine müntezirim ferman.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Ferik Kumandan Osman

Balkan Garp Ordusu Kumandanlığına

Sofya'dan Samakov'a avdet etmekte olan Osman Paşa'dan alınan telgrafname Balâ'ya derc olundu. Meâline nazaran bunlar adeta perişan bir halde ve hastegan-ı askeriye ve ahaliyi ayaklar altında bırakarak ric'at etmekte oldukları anlaşılıyor. Lütfen şu ric'atin artık umumen menîyle düşmana mukavemete ve ahalinin emniyetle hicretine himmet buyurulması ve keyfiyetin beyan ve iş'arı mütemennadır.

24 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 478

Huzuru seraskeri'ye şimdi Balkan Garp Kumandanlığına hitaben yazdığınız emri Pazarcık'tan hareket üzere iken okudum. Safvet Paşa Kapıcık Derbendine gitmiş olduğundan ve iş pek mühim ve ağır bulunduğundan bendeniz arzı keyfiyete yine mecbur oldum. Osman Paşa'ya Doniçe'de birkaç tabur bırakıp serian Samakov'a yetişmesi için emir veriniz. Eğer bu emir taahhur edecek olursa vallahilazim neticesi vahim olacaktır. Onların geldiği yolun arkasında kimse yoktur. Serian emir vermelerini devlet ve millet namına rica ederim. Eğer Samakov elden çıkarsa Pazarcık'tan kat-ı ümit iktiza eder ferman.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Doniçe'de Osman Paşa Hazretlerine

Serasker Paşa'ya mevrud telgrafnamenizi gördüm. Serian Doniçe'de birkaç tabur bırakarak ve ahali ve mecruhini onların muhafazasına terk ederek serian Samakov'un imdadına yetişmelerine intizar olunur.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

25 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i asıfâneleri alındı. Osman Paşa'ya lazım gelen evamiri tarafı âlinizden veriniz. Bir de Safvet Paşa iş'arı âlileri vechile bâ-irade-i seniyye o cihetin kumandasına tayin olduğundan müşarun-ileyhe de lazım gelen talimat ve

evamiri ita ile oraların muhafazası ve ahaliyi marziyi¹¹⁹⁶ askerinin hüsnü suretle ric'ati esbabının istikmaline himmet buyurmanız temenni olunur efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Huzuru Âli'yi Seraskeri'ye

C. 25 – Kanun-ı evvel – 93. Hakpayı âlilerine Samakov imdadına Osman Paşa'nın yetişmesi için emri kati itası lüzumunu arz ettiğim gibi Osman Paşa'ya da ihtiyaten aynı o mealde bir telgraf yazdım. Telgrafı mezkur şimdi İstanbul telgrafhanesinde olacaktır. Serian Selanik tarikiyle Osman Paşa'ya isali için emri lazımını ita buyurmaları ve Osman Paşa zaten tarafı...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 479

aciziden refakati taburlarıyla Samakov'a gitmeye memur olduğu halde bu müracatı umumiyeti kumandan'ın terki vakıasına müstenit olmak lazım geldiğinden binaen-aleyh zatı samilerine arz mecburiyeti elverdiği ve Safvet Paşa'nın istihdamı irade-i seniyye muktezasından olmakla binaen-aleyh ol vechile memur kılındığı ahali ve marza'yı askeriye'nin, imkanının, müsait olduğu mertebe hüsnü ric'ati emri daha Sofya'da iken Osman Paşa'ya verilip şimdi ise bendeniz Şakir Paşa fırkasının kumandasını derahde etmek üzere Poyyapram ve Otlukköy Karyelerine doğru hareket üzere bulunduğumdan artık bu emri devletlerinin hudut ric'ati üzere bulunacakları lüzum-u itası Osman Paşa'ya da emri acizi üzerine hareket eylemesi için maruz kumandanlık meselesinden dolayı tarafı eşref seraskerilerinden icrayı tekidat lazım olduğu arz olunur.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Makamı Seraskeri'ye

Şimdi Rüstem Bey'den bir telgraf daha geldi. Sofya taburlarının imdada yetişmediğini haber vererek “düşman Samakov'un sağ ve sol cenah tepelerini zapt etti” diyor; eğer bugün Doniçe'den imdat gelmezse iş vahim olacağını söylüyor. Samakov Kaïmmakamıyla Hükümet memurunun firar eylediği ve Doniçe'ye haber verilmiş ise de, henüz kumandanlıktan cevap

¹¹⁹⁶ Marzi: Rıza olunan, beğenilmiş, hoşnutluk.

gelmediğini bildiriyor. Buna sebep ise; Osman Paşa hâlâ “ben Serasker Paşa hazretlerine müracat ettim“ diye cevap bekliyor. Pazarcık’ta yedi tabur var idi. Bunun için Kız Derbendi tarikiyle Samakov’a imdat olmak üzere Azmi Paşa Kumandasıyla şimdi yola üç tabur çıkarıldı ise de buradan Samakov on dört saat olduğundan müvaseleti üç güne mevkufdur; Doniçe’den başka tariki imdat yoktur. Maa-ma-fih Kapıcık Kumandanı Sabit Paşa’ya da birkaç tabur ve biraz süvari ile muavenet etmesi lüzumu yazıldı.

_____ Umdet’ül Hakayık Sayfa 480

Lakin Kapıcık’tan muavenet edebilecek taburlar, düşmanın hattı hareketi üzerinden gideceklerinden, muvaffakiyetleri müşkildir.

Askerin dağınıklığı bahsine gelince, vakıa birinci hattı müdafa mevakını hükmünce biraz dağınık idiler. Lakin mukaddem dahi defeatle arz ettiğim vechile, Sofya’dan ric’at eden taburlar Samakov ile Kapıcık arasında yerleşeceklerinden onların vüsullerinde Kapıcık ile Samakov arasında kırk iki tabur bulunmuş olacaktır. Bu hattı tedafı tutulduğuyla Fuad Paşa’nın dağıtılan taburları dahi toplanacak idi. Bununla beraber tutulan noktalar Balkan geçitlerinin vazi ve hilkatı¹¹⁹⁷ icabına tabidir. Araba mürur eder pek çok yollar vardır. Bunlar hali bırakılsa düşmanın müruruna fırsat verilir. Kamerli geçidinin terki seyyiatı bizi dertten derde uğratacaktır. Bu muhaberat bendenizin bugün hareketimi tavik¹¹⁹⁸ ediyor ferman.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Osman Paşa’nın 24 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafnamesi bu sabah vürut ile derhal Safvet Paşa’ya tebliğ ile icrayı icabına himmet eylemesi tavsiye kılındığı gibi 25 tarihli telgrafnamesine dahi Safvet Paşa’ya müracat eylemesi lazım geleceği ve diğer telgırafla tafsilat ve talimatı lazıme ita kılınacağı bildirilerek muahharan Samakov’a yetişmesi müşarun-ileyh Osman Paşa’ya ekiden tebliğ kıldı.

Zaten taraf-ı alilerinden dahi müşarun-ileyh ol vechile talimat ve telgırafla emir verilmiş olduğu iş’ar buyuruluyor. Ona göre hareket etmemiş olup da bu taraftan talimat bekliyor

¹¹⁹⁷ Hilkatı: 1. Hilkatle, yaradılış ile ilgili olan. 2. Hilkatten, doğuştan, tabi olan.

¹¹⁹⁸ Tavik: Oyalandırma, geciktirme, asıntıya bırakma.

buyurulmasına bir hacet görülemiyor. İşte hakikatı halin bu merkezde idiği beyan olunur. Bir de Şakir Paşa Fırkasına kumanda buyurulacağı gibi Şıpka Kolordusunun ve mülhekatının dahi kumandanlığı uhde-i aliyyelerinde olması dolayısıyla oraların dahi idaresine himmet buyurmaları rica olunur Efendim. Teşrif buyurunuz, Cenabı hak mazharı muvaffakiyet ve muzafferiyet buyursun âmin.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Huzuru Celil’i Hazreti Seraskeri’ye

Şakir Paşa fırkasının kumandası için hareket etmiş olduğumu mukaddemce arz eylediğim halde müsaade buyurulmuş idi. Şimdi Şıpka Kolordusunun ve mülhekatının kumandası...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 481

dahi ferman buyuruluyor. Eğer Şakir Paşa’nın merkez kumandası bulunan Poyyapram Karyesi’nden Şıpka ve mülhekatına kadar hem Pazarcık ve Filibe’ye ve hemde mevakin kaffesine hudutu telğirafiye mümtet olsa idi, bir dereceye kadar kumanda mümkün olur idi. Hemde kumanda merkezi yahut Pırasadım Derbendi olmak veya geride, Filibe bulunmak iktiza eder.

Veysi Paşa’nın edeceği bir müracata beş günden mukaddem cevap itası kabili imkan olmayıp muharebemizin kesb ettiği hali hazır ise ânı ânına ita’yı evamiri icra eylediğinden Poyyapram veya Otlukköy karyelerinde bulundukça Şıpka ve mülhekatına kumanda mümkünsüzdür. Şu nevi kumanda, bugün Osman Paşa müracatı gibi bir vahamet intac edeceğinden yalnız Otlukköy ve Poyyapram Beyni’nde ki Kamerli’den avdet Şakir Paşa fırkası kumandasıyla bırakılmaklığı fevka’l-hadd¹¹⁹⁹ niyaz eder ve Şıpka kumandanlığını ret ile şu günlerde hayatımdan ve canımdan usandığımdan bundan ziyade ısrar buyurulmamasını ve mümkün olmayan ve askerliğin mahal gösterdiği mü’tekd¹²⁰⁰ çakiranem bulunan tekalif-

¹¹⁹⁹ Fevka’l-hadd: Hadden aşkın, haddinden fazla, pek çok.

¹²⁰⁰ Mütekd: İnanılan, itikad edilen şey.

i şakka¹²⁰¹ altında bulundurup da Padişahımız efendimiz hazretlerini de bendenize akitab¹²⁰² eylememelerini de yine Padişahı baş için rica ederim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Bâ-irade-i seniyye 23 – Kanun-ı evvel – 93 tarihinde yazılan telgrafnamede umumiyeti kumandanın şimdilik makamı seraskeri'den idare olunacağını beyan olunmasından murad Hersek, Bosna, Yenipazar, İşkodra ve Balkan'ın öte cihetinde bulunan Şark Ordusu gibi mevaki'-i baide'nin¹²⁰³ makamı seraskeriye raciyyetidir. Yoksa Balkan'ın bu yüzünde Edirne'ye kadar bir darü'l-harekatta¹²⁰⁴ iki kumandanın bulunması fenni harbe muğayir¹²⁰⁵ olduğuna binaen umumen o cihette bulunan askere kumanda etmek üzere zatı vâlâlarının Tatarpazarcık'ı ilerisinde bulunan mevaki-ı harbiyeye azimet ve oralarda mevcut olduğu işârî âlilerinden müsteban olan kuvve-i askeriyyeyi, düşmana müdafa edebilecek surette tertip ve tabiyesiyle Filibe ve Edirne cihetleri düşmanın tecavüzünden memûn olacak vechile hareket ve bu suretle kumandayı derahde buyurduğunuzda şüphe yoktur. Buraca da ol vechile kumandan olduğunuz tanılıyor.

Osman Paşa'nın buraya müracatı bahsine gelince, tarafı samilerinden tamimen diğer mahallere tebliğ olunduğu...

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 482

sırada müşarun-ileyhede edilmiş olan tebliğe müstenit bulunmuştur. Müşarun-ileyh Osman Paşa'nın bu tarafa müracatından hasıl olacak vehametın buraya raci olacağı bedihidir. Gerek müşarun-ileyh Osman Paşa ve gerek Safvet Paşa ve gerek Şıpka kolu bit'tabi tahtı kumandaniyi aliyyelerindedir. Ve mezkur telgrafname hükmünce irade-i seniyye dahi bu merkezdedir. Velhasıl uzun uzadı muhaberat ve muhaverata¹²⁰⁶ zaman müsait olmadığından el birliğiyle ve kemali ikdam ile düşmanın def ve tenkili esbabına bakılacak zaman olduğu ve gayret ve hamiyeti müslime-i samilerinden devlet ve milletin buna müntezir bulunduğu

¹²⁰¹ Tekalif-i şakka: Şer'i cevaz bulunmayan ve tekalif kaidelerine de uymayan vergi.

¹²⁰² Akitab: Sahipler, efendiler, azizler, ulular, tarikat kurucuları.

¹²⁰³ Mevaki-i'-baide: Uzak yerler.

¹²⁰⁴ Darü'l-harekat: Harekat yeri, merkezi.

¹²⁰⁵ Muğayir: Aykırı, uymaz, başka türlü.

¹²⁰⁶ Muhaverat: Konuşmalar.

cihetle icrayı icabı meftur¹²⁰⁷ buyuruldukları hamiyet ve raviyyeti fevkaladelerine tevdi olunur efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

Huzuru Celil Hazreti Seraskeri'ye

Efendimiz, imkanın ve kavaidi askeriye'nin müsait olduğu her nevi fedakarlığı ömrüm oldukça devlet ve millet uğruna derahde ederim; lakin, bendenizin maruzatıma harf be harf cevap ihsan buyurulmuyorsa bir takım ecvibe-i resmiye ile ilzam buyurulmak isteniyor. Şimdi zaman dardır. Bendeniz hudutu telgrafiye merkezi olmayan bir mahalde umumi kumandanlık vezaifini ifa mümkün değildir diyorum. Bendeniz gider bir mevki kumandanlığı ederim. Lakin umum kumandaniyi ve hususiyle Şıpka'dan Samakov'a kadar mümted olan Balkan hattı kumandanlığı Otlukköyü'nde oturupta ifa edemem. Oraya bir iki gün gidilip gelinebilir. Merkezi ikamet olamaz; çünkü, şubeler ile muhabere mümkün değildir. Hem ale'l-husus şimdi Tatarpazarcık'ından ileri hiç bir yerde telgraf yoktur. Temdidi¹²⁰⁸ dahi daha beş, altı gün ister. Hem halk bir taraftan hicret ediyor. Şimdilik beş altı gün zarfında kumanda ve muhabere edilemeyecek bir noktada oturupta yine kumandayı derahde eylemek ve muahharan teveccüh edecek felaketten dünyevi ve uhrevi mes'ul olmak bendenizce ihtiyar olunur cinnet değildir. Şu günkü halimiz, kumandanın bir saat bile tehirini tecviz¹²⁰⁹ etmez. Samakov'un bugünkü hali, işte bir ibreti mütessifedir. Eğer irade-i âsîfâneleri vechile Osman Paşa ve Safvet Paşa ve Şıpka kolu kumandayı çakiride ise hudutu telgrafiye temdidine kadar bendenizin Filibe'de bulunmaklığım lazım gelir. Şu günlerde kumanda'nın merkezi kumandan infikakı¹²¹⁰ caiz değildir. Efendimiz, her yerde iki iki dört eder. Ne türlü irade buyurulsa...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 483

kavaidi tabıyye haricine çıkılamaz. Eğer bugünkü Samakov işi hüsnü suretle mündefi olarak Osman Paşa Samakov'u müdafa eder ve Sofya'dan avdet eden taburlar dahi bir mucibi talimat Kapıcık ile Samakov Beynini tutup tahkim ederler ise, artık o halde düşmanın hareketi

¹²⁰⁷ Meftur: Fitretlenmiş, yaratılmış, bezgin, bezmiş.

¹²⁰⁸ Temdid: Uzatma, uzatılma, sürdürülme.

¹²⁰⁹ Tecviz: Caiz görme, görülme, izin verme, verilme.

¹²¹⁰ İnfikak: 1. Fek olma, bir şey yerinden ayrılma. 2. Çözülme.

takibiyesi tevkîf edilmiş olacağından bendeniz dahi bir gün gidip ferdası avdet şartıyla mevaki giderim. Cenabı hak müsaade ihsan eder ve hudutu telgrafiyeimizi keşada muvaffak olur isek o halde mademki Şıpka'dan Samakov'a kadar olan hudutu müdafa dan mesul kalınacaktır, o halde hangi noktada bulunur isem günü gününe kumanda mümkün olabilir. Lakin Hainboğazı ve İstiraka ve Ahmetli ve Kazan mevkileri mutlaka Edirne'den kumanda olunur. İşte şu maruzama kelime be kelime cevap verilmesini ve ecvibe-i çakiranemi imkan ve askerlik icabından başka hiçbir şeye hamlı buyurmayıp hüdayi lem-yezel¹²¹¹ aşkına olsun köş'ü hakikatla kabul buyurmalarını rica ve bendenizin kumandanlıkları derahde edişim evvel ve ahir arz ettiğim vechile şeraiti mebsuta dahilinde olduğundan ona göre irade-i seniyyelerine intizar eylerim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şevketli Efendimizin irade-i seniyyeleriyle yazılan telgrafnamede mahalli ikameti aliyyeleri tahsis olunmamış olduğundan düşmanın menı tecavüzatı için icrası lazım gelen tedabir ve hareketi askeriye'nin hüsnü ifası zımında Tatarpazarcık'ı ilerisinde mevaki harbiyeye azimetleri emrolunmuş olduğundan artık lüzumuna göre kendinize merkez ittihaz buyurmaları ve icab eden mevakiyi dahi dolaşmaları ve ol vechile hüsnü kumandaniye himmet buyurmaları muhavvel uhde-i hamiyet ve ruviyyetleri¹²¹² olduğu ve Safvet Paşa ve Osman Paşa tahtı kumandalarında bulunduğu cihetle evvel ve ahir vermiş oldukları talimat mucibince Samakov'un tutulması hususunun icabı vechile kendilerine tekidi ve Hainboğazı Şıpka'ya merbut olup Şıpka dahi tahtı kumanda-i devletlerinde bulunacağı ve Ahmetli ve İstaraka ve Kazan mevkileri Tuna Şark Ordusu dairesi dahilinde bulunduğu cihetle kumandasının sabıkı vechile orduyu mezkur kumandanlığına ait olacağı tabii bulunduğu beyan olunur ve ol vechile muktezıyatı maslahata ibzaliyi¹²¹³ himemi celileleri tekrar rica olunur Efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93auf

¹²¹¹ Lem-yezel: Zevai bulmaz, zail olmaz.

¹²¹² Reviyyet: Bir işin her tarafını iyice düşünüp taşınma.

¹²¹³ İbzal: Esirgemeyip bol bol harcama ve bol kullanma.

Makamı Seraskeri'ye

C. İrade-i ahire-i devletleri üzere Şıpka'dan Samakov'a kadar olan mevakı bir gün; Şakir Paşa'nın ittihaz ettiği mevakı görüp ferdası yine avdet eylemek şartıyla kabul ederim. Şıpka'dan Samakov'a kadar icrayı lazıme-i kumanda eylerim. Hain Boğazı, vaktiyle Şıpka'ya merbut idiyse de şimdi İslimiye Fırkası Balkan'ın tamamiyi selameti için Keçidere ve Demirkapı geçitlerinin ilerisinde ve İstaraka ile Ahmetli'de bulunduğu kurbiyet mevki hasebiyle İslimye cihetine daha münasiptir. Hemde Hain Boğazının hattı ric'ati Yeni Zağra veya İslimye ve Şıpka'nın hattı ric'ati Eski Zağra tariki ile Sekbanlı'dır. Ahmetli, İstaraka ve Kazan mevkileri Balkan hattı müdafasını muhafazaya memur oldukları ve Tuna Şarkının hıyni hacette kala'yı erbea muhafazasında bulunacakları cihetle, akdemce verilen talimat mucibince bu üç mevki Tuna Şark Kumandanlığından ayrılmıştır. Bunlar hiçbir vakitte ve hususiyle hıyni hacette Tuna Şark Ordusu kumandanlığı merkezinden idare olunamaz. Bendeniz bugün devam eden muhaberat hasebiyle bit'tabi ileri gidemedim. Yarın ale's-seher Otlukköyü'ne müteveccihen hareket edeceğim. Ondan sonra Pazarcık'a avdetle etrafda sükuneti hal gördüğüm takdirde Samakov'a dahi giderek onların mevakını dahi bi't-tanzim Filibe'ye avdet eyleyerek o tarik ile Pırasadım ve Avraetalan cihetinin tahkim ve muhafazasına bakacağım. Bundan sonra dahi Filibe'ye gelerek ne tarafa düşmanın şiddeti taarruzu meşhüd olur ise hemen o cihet muharebatında bulunmak üzere Filibe'den hareket eylerim. Halimize göre muktezıyatı maslahat bu olduğundan tesaddıyatı zaruriyemden dolayı afvı âsıfânelerine dehalet eylerim ferman.

25 – Kanun-ı Evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Pekala. Cenabı hak nusret ve muvaffakiyeti ilahiyesine mazhar eylesin Efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Pazarcık'ta Süleyman Paşa Hazretlerine

Reşit ve Necip Paşalar Kumandasıyla Samakov'a on altı tabur şimdi tahrik olundu. Fakat taburların ancak bir muharebelik cephaneleri vardır; çadırları yoktur. Üç günlük...

erzakları vardır. Bunlar için Pazarcık'tan cephaneye bide erzak bide çadır irsalı lazımdır. Zira buralardan ahali kamilen hicret etmiş olduğundan ve mekarimiz bulunmadığından tedariki gayri kabildir. Ordunun arkası alınıp hastalar dahi yola çıkarıldığında Samakov'a hareket olunacaktır. Haslı Pazarcık'dan Samakov'a cephaneye ve erzak irsalı kemali ehemmiyetle maruzdur ferman.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Osman

Huzuru Âli'yi Hazreti Kumandaniye

Devletli Efendim Hazretleri

Petriç'den Otlukköyü'ne vüsulümüzü müteakıp takdim eylediğim telgrafname-i acizanemde kolordunun merkezi karye-i mezkure olmak üzere Maçka altıyla Poyyapram cihetine münkasım olduğunu arz ve iş'ar eylediğim halde her nasılsa sehv¹²¹⁴ mebni merkezi orduyu hümayunu Poyyapram'da zannıyla çakirlerine yazılan pusulada Poyyapram muharrer olduğu gibi zatı devletlerinin dahi Poyyapram'a teşrif buyuracakları gösterilmiş ve hıyni teşriflerinde manzuru devletleri olacağı üzere mahalli mezkurde Mustafa Remzi Paşa livası tabiye olunmuştur.

İş bu emirlerinin bir fıkrasında dahi görünen lüzum ve ihtiyaç üzerine bu kere vasıl olan Bekir Paşa livasının sürat-i iadesi mezkur olup, ancak livayı mezkurün iki taburu Pazarcık yolu üzerinde bulunan Potoh ve dört taburu dahi düşmanın Pazarcık'a gidebileceği tarikin üzerinde kain bana karyesine tabiye olunmuştur. Tafsilatı badehü arz olunacağı üzere bugün düşman ile cesim bir muharebe edilmiş ve bu cihetle bir kuvve-i külliyesi görülmüş olduğu gibi İzladı cihetinden dahi Karadağ mevkiine taarruz edildiğinden ve Mustafa Remzi Paşa'ya iki tabur verildiği gibi emriniz üzerine evvelki gün Avretalan Karyesine dahi üç tabur asker gönderildiğinden Bana Karyesinin muhafazasında bulunan Bekir Paşa livası alındığı halde yerlerine buradan gönderilecek asker olmamakla paşayı muma-ileyh livasının oradan kaldırılması kat'an caiz değil ise de mutlaka kaldırılması irade buyurulduğu halde oradan

¹²¹⁴ Sehv: 1. Yanlış. 2. Yanılma.

hemen paşayı muma-ileyhe emir verilmesi babında emir ve ferman hazreti men lühül emrindir.

Otlukköy: 25 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 486

Süleyman Paşa Hazretlerine

Mustafa Paşa'nın Cuma akşamı Korbüyağram'da olduğu iş'arı âlileriyle müsbet ise de dün gece saat dört raddelerinde Dereharman Karyesinden geçerek Pazarcık'a gitmek üzere Sırtharman Karyesine doğru yetişmekte olduğunu o cihete giden müfreze zabitleri beyan etti. Şimdi de Rize taburu mekarileri taburunu kaybederek buraya geldi. Fakat livayı mezkur harp edipde mi yoksa ahar sebeble mi ric'ate mecbur olduğu bizce meçhuldür.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Safvet

Şakir Paşa Hazretlerine

Mustafa Paşa'nın terk ettiği mevkiyi yani ric'at ile İhtiman Beyni bu gece sabaha kadar tutulmalıdır. Böyle böyle biz bu milleti mahvedeceğiz. Allah aşkına olsun şu tesibden kendinizi alınız. Mustafa Paşa ric'at etmiş ise de arkasından düşman geldiğini görmemiş. Bu halde yalnız bir sebatsızlık ve hiyanetlik oluyor. Birde, bir haftadır yani ben Sofya'dan avdetim günü gönderdiğim zahire arabaları ve mekariler halâ avdet etmemiş. Bu civar ahali kamilen hicret etti. Elde vesaiti nakliye kalmadı. Bunları da göndermez iseniz, sonra yine “erzakımız kalmadı, ve yolumuz kesildi” diye ric'atiniz iktiza edecektir. Allah aşkına bu kadar taburlarımız var iken sü-ü istimal yoluna mahvoluyoruz. Serian gerek Kapıcık'a ve İhtiman'a kadar itti hazı mevki olunması ve gerekse araba ve mekarinin serian iadesi için emir veriniz.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Pazarcık'ta Süleyman Paşa Hazretlerine

Sofya'dan Samakov'a gelecek taburların Samakov'a geldiğine dair malumat alındığı halde lütfen acizlerine iş'ar buyurulmasını bi'l-hassa rica ederim ol bab'da.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Safvet

Makamı Seraskeri'ye

Şimdi Şakir Paşa'nın Poyyapram Karyesini terk eylediği, Mustafa Remzi Paşa livası...

_____ Tuna Şark Ciheti Muharebatı Sayfa 487

kendi mevkıyla Şakir Paşa'nın üç liva ile çekildiği Otlukköy mevki beynini iki tabur piyade bir miktar düşman süvarisi kat etmiş olduğunu görerek terki mevki ile Dereharman Karyesine kadar inip Pazarcık'a gelmek üzere bulunduğunu haber verdi ve bu mevkiye facia bütün bütün selbi şuur ve ihtiyar edip Kapıcık'ta bulunan Safvet Paşa hazretlerine, o cihete bir iki tabur gönderilmesi lüzumu yazdı ise de bugün Samakov'a o taraftan tabur gittiğinden ne dereceye kadar iane edebileceklerini bilemem. Bunun üzerine derhal süvariler çıkararak Mustafa Paşa'ya, avdetle Sırtharman ilerisindeki sırtı tutması emri verildi ise de emrin ne dereceye kadar tesiri olacağını tayin edemem. Pazarcık'ta şimdiki halde Derseadet'ten gelen sekizinci alayın dört tabur askeri olup onlardan başka ferdi müteneffis¹²¹⁵ bulunmadığından onlarla yarın icabı hale kıyam edeceğiz. Rivayete göre bila harp ric'at etmekte imiş. Allah encamını hayreyleye. Rusya neferatı Otlukköyü'ne çekilen Şakir Paşa livalarının geri kalan perakendelerini toplamakta olup Şakir Paşa'nın ise bundan kat'a haberi olmadığı anlaşıyor. Mustafa Paşa bir kâğıd ile bir erkanı harp zabiti gönderiyor imiş. Bakalım onun vüsulünde bir dereceye kadar iş anlaşılır Efendim.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Süleyman Paşa Hazretlerine

Recep Paşa, Şakir Paşa ile beraber geldi mi? Bunlar niçin kendilerini toplayıp sebat edemiyorlar? Böyle çekilen ve terki mevki edenler hakkında lazım gelen muamelenin icrası ile mi olur, ne suretle kabil olur ise sebat etmeleri esbabının istikmaline himmet buyurmaları mütemenna'dır.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

Makamı Seraskeri'ye

¹²¹⁵ Müteneffiz: Nüfuzlu, sözü geçen kimse.

Ah Efendimiz! İnsan bir tabanca çekip kendisini vuracağı geliyor!

Şimdi o erkanı harp Yüzbaşısı dahi geldi. Rivayete göre düşman keen Otlukköy önündeki Maçka Karyesini zapt etmiş. Onun üzerine “Şakir Paşa ile aramız kat oldu.” diye çekilmişler. Hatta arkalarından düşman bile takip etmemiş. Şimdi Mustafa Paşa,...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 488

livasıyla Çerude Karyesine gelmiş. Bendeniz bi'tekrar ilerleyip mevki tutulması ve Maçka ve Otlukköy'nün sol cenahını muhafaza eylemesi emrini Mustafa Paşa'ya gönderdiğim gibi Otlukköy'ne çekilen Şakir Paşa'ya da Mustafa Paşa'nın Poyyapram Karyesini terk eylediği ve sol cenahın muhafaza edilmesi lüzumunu kendisine yazdım. Bakalım yarına kadar ne olur Efendimiz.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Süleyman

Suret

Bugün ale's-sabah düşmanın Selvi tarikıyla piyade, süvari ve topçu askerinden mürettep bir kuvve-i külliye ile bizim sol cenahımıza yani Aykırıçabel'in solu ilerisinde ve Yeşilağaç denilen mahallin sol tarafına doğru ilerlemekte olduğu görülmüş. Ruş'ü hale göre düşmanın iş bu hareketi ya Aykırıçabel'e hücum etmek veya soldan tehdit ile bir geçit bulabildiği halde ovaya inip ordugahımızın solundan taarruz etmek muhtemel bulunduğu veyahut bize bir nümayişle Kalofer, Mağara, Toryan ve Derbend geçitlerinin birine taarruz etmek velhasıl bu bir, iki gün zarfında Şıpka veyahut mezkur mahallerin birisine taarruz kaviyyen anlaşılır. Eğer ki avn ve inayet beri istimdat-ı ruhaniyeti hazreti Peygamberi ile mukavemet ve sebat olunacağı dergar ise de buranın hali ise arz ve beyandan âzâde olduğu üzere cihetler yekdiğerine muavenet edemeyeceği gibi ordugah dahi dört taburdan ibarettir. Binaen-aleyh buranın hali tezyidi kuvvete muhtaç bulunduğu maruzdur.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Kumandanı Şıpka

Veysel

Süleyman Paşa Hazretlerine

Şıpka Kumandanı Veysel Paşa Hazretlerinden şimdi alınan telgrafname Bâlâ'ya naklen beyan olunmuştur. Meâline nazaran oraların hali tehlikeye konmaması esbabının istihsali himem-i mahsusa-i kumandanilerinden muntazırdır.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

Pırasadım Derbendi'nde İskender Paşa'ya

25 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli Veysel Paşa'dan alınan telgrafnamede düşmanın piyade ve süvari ve hafif toplardan mürekkep bir müfreze-i külliyesinin Şıpka'nın sol tarafındaki Yeşilağaç civarından ilerlediği bildirilerek bunun Toryan ve Kalofer geçitlerine tasallutu ihtimali kavisi haber veriliyor. Şu halde sizin sağ tarafınız kesb-i ehemmiyet etmiş ve edecek...

Tuna Şark Ciheti Muharebatı

Sayfa 489

olduğundan Karloh ve Toryan'da bulunan taburlarımızı dahi tahtı kumanda-i aliyyelerine alarak hemen o cihetin tahkimine ve mevcut marıyyati aliyyeleri, orada eskiden bulunan altı tabur ile birlikte on yedi tabura balığ olduğundan bunun beş , altısını Toryan ve Kalofer ve Mağara geçitlerine tabiye ile her halde Şıpka ile beyninizden düşmanın müruruna fırsat bırakmamaları ve maa-ma-fih Şıpka ile beyninizin her hangi noktasından düşmanın külliyetli zuhur eder ide bir fırka asker irsali ile muavenet eylemesini Şıpka'da Veysel Paşa Hazretleri'ne de yazdığım dan daima müşarun-ileyh ile de muhabere olunmasını ihtar ederim.

26 – Kanun-ı evvel – 93

Süleyman

Suret

Kırasana tarikiyle Selanik cihetinde canlarımızı kurtarmak üzere elli bin nüfus buraya geldik. Mevsimin şiddet-i vürudeti yolların intizamsızlığı mesdüt hükmünde barınacak mahal olmaması cümleyi deryayı felakette koyup yollarda sığar¹²¹⁶ ve kiberlerin¹²¹⁷ telefı arz kabul etmez ve cümlemizin Balkanlar'da terki hayat edeceğimiz meydanda olduğundan çare-i seriasinin istihsali babında merhameti padişahiye sarıldık ferman.

¹²¹⁶ Sığar: Küçükler.

¹²¹⁷ Kiber: Büyükler, büyüklük, yaşlılık, yaşlı olma, ilerlemiş yaş.

Mehmet

Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Doniçe merkezinden umum muhacirin vekili Mehmet imzasıyla varit olan 22 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname aynen Bâlâ'ya naklolunmuş olmakla münderecatına ve ehemmiyeti maslahatına nazaran serian icab-ı halin icra ve inba¹²¹⁸ buyrulması mütemennadır.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

Pazarcık'ta bulunan devletli Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Sofya'da altı bin kadar hastegan askeri bulunduğundan bunların mümkün olabildiği kadar Samakov tarikiyle Pazarcık'a ve oradan dahi şimendifer vasıtasıyla Derseadet'e ve bu suret kabil olmaz ise Dırama tariki ile Selanik'e nakilleri Müşir Safvet Paşa ve hastegan-ı merkumeden maaşiye¹²¹⁹ ve harekete muktedir olanların ve ahali-i müslimenin bi'l-ihraç Balibey tariki ile hasbe'l-icab Doniçe'ye vasıl olduğu ve fırkanın gerisine dahi hastegan-ı muhacirini vikaye ve muhafaza ederek gelmek üzere bulunduğu Ferik Osman Paşalar hazreti tarafından bir birini müteakib varit olan telgrafnamelerde beyan olunmuş ve hastegan ve muhacirini muma-ileyhin makarrında taraf devletlerinden tedabiri lazıme ve hasene icra buyrulmuş olacağı dergar bulunmuş ise de maa-ma-fih hasteganı merkumenin Derseadet'e surati sevk ve irsalleri dar-ı şura sıhhiye dairesi ifadesi ile tebliğ olunur.

25 – Kanun-ı evvel – 93 Rauf

_____ Umdet'ül Hakayık Sayfa 490

Pazarcık'ta Süleyman Paşa Hazretleri'ne

Doniçe muhacirini hakkında 25 – Kanun-ı evvel – 93 tarihli telgrafname-i devletlerinin cevabıdır:

¹²¹⁸ İnba: Haber verme.

¹²¹⁹ Maşiye: Yürüyen, yürüyücü.

Muhacir-i ahalinin imkanın müsait olduğu derece istihasal esbab ve vesaili nakliyeleri dahi cümle asker karındaşlarımızla beraber vazayif-i şefkati müftehiremizden¹²²⁰ olduğu dergârdır. Binaen-aleyh zikrolunan Doniçe ahalisinin hüsnü suretle münasip mevakiye muhaceretleri hakkında teshilatı lazımeyle mazhariyetleri hakkında bi-dirig¹²²¹ himmet buyrulması muntazırdır.

25 – Kanun-ı evvel – 93

Rauf

Pazarcık'ta Erkanı Harp Kaimmakamı Bedri Bey'e

Taburların on altısı dün saat on bir raddelerinde ve on bir tabur kumandan Paşa ile beraber bugün saat altıda Samakov'a hareket etmiş ise de tellerin kırık olması cihetle muvaselet edip etmediklerine dair malumat alınamamıştır. Buraca bir güne vukuatı harbiye olmayıp fakat kumandan Paşa hazretleri buradan giden ve gidecek olan askere muktazi zehairin burada bi't-tedarik sevk olunmak üzere idare heyeti hükümetin tesfiyesine dahi dün azimet edip ne kadar zehair ve erzak var ise cümlesi gelip geçen muhacirin taraflarından yağma ve garet edildiğinden burada Sofya fırkası için evvelce medhar olan kırk, elli bin okka dakikten maada hiçbir şeye dest-res¹²²² olunamamıştır. Onun bir kısmı iki üç günlük tayinatları için taburlarla beraber gönderilip şimdiki halde otuz bin okka miktarı dakik mevcuttur.

Bununla beraber civar karada ahali malı olarak bin altı yüz kile hinta¹²²³ ve Köstendil ve Cumua'da dahi işar birer miktar zehairin mevcut olduğu tahkik kılınmış ise de bunları Samakov'a nakletmek için ne burada ve ne de köylerde bir adet bile araba ve mekari bulmak mümkün olmadığı gibi mezkur kazalar kaimmakamları dahi oralar ahalisinin hicret etmelerine mebni mekari ve araba bulunmadığını katıyyen beyan ediyorlar. Kusur taburlar daha birkaç gün burada kalır ise elde dakik dahi onların idarelerine sarf olunup Samakov'a gidinceye kadar yiyecek bulamayacaklarından Samakov'a giden ve gidecek olan taburlar için buradan zahire beklemek neticesiz bir intizar olmakla Samakov'a tahaşşüt eden asker için muktazi erzak ve zehairin Pazarcık'tan yetiştirilmesi vücubu katıyyen beyan olunur.

¹²²⁰ Müftehir: 1. İftira eden, övünen. 2. Şanlı şerefli. 3. Parasız.

¹²²¹ Bi-dirig: 1. Esirgenmeyen. 2. Esirgemeyen, elinden geleni yapan.

¹²²² Dest-res olmak: Ele geçirmek, elde etmek, erişmek.

¹²²³ Hint: Buğday.

Doniçe mevkiinden bu gece alınan malumat arz olunur. Düşmanın dün İhtiman’a vasıl olduğu o saat arz olunduğu gibi bu defa dahi arz kılınır efendim.

Huzuru Âli’yi Hazreti Müşiriye

Devletli Efendim Hazretleri

Bu gece aldığım emirnamelerinde Mustafa Paşa’nın terk eylediği mevkinin tutulması irade buyuruluyor ve bu kadar tabur vardır deniliyor. İşte Mustafa Paşa’nın nezdinde dahi âlâ taburlar var idi. Mevki-i mezkurede sebat edemediği delaletiyle bir mevkinin tutulması için konulması lazım gelen askerin ne kadar olması lazım geleceği nezdi müşirilerinde dahi tayin eder. Maçka altına iki ve Karadağ mevkisine bir liva asker konulup yan muhafazasına emniyet olunamıyor. Çünkü düşman külliyeftlidir. Dün Maçka altında cesim¹²²⁴ bir muharebe edildi. Bizim asker düşmanı bozup Maçka’dan çıkararak Maçka Karyesini bakmış iken muahharan gelen imdad ile sağ cenahımız bozulmuş ve sairlerine tesir ile cümlesi geriye gelmiş ve fakat istihkamlarımız yakın olmak münasebetiyle asker oraya ictima ederek büyük bir hezimet suretine girmemiştir. Şimdi düşman Maçka altında bulunan istihkamatımızın karşısında yığılmak eylediğinden bu sabah bir hücum eder tasavvuruyla Mehmet Paşa livası dahi gönderilmiştir. Bu halde üç liva orada, bir liva dahi dün düşmanın keşfi icra eylediği İzladı cihetinde; Karadağ mevkiinde kalıp, her ikisine burada ihtiyat olarak bir liva kalmıştır. Bu askerden hangisini Poyyapram’a göndereyim? Peyker Paşa livası düşmanın Bana yolunu tutmak üzere Bana Karyesine konmuş olduğundan onları nasıl kaldırayım? Mütahayyerim.¹²²⁵ Mustafa Remzi Paşa livası yine geldiği tarikden ileriye sürülmekten ve tariki mezkuru tutturılmaktan başka çare yoktur. Gerçi Peyker Paşa livasına iki taburunu Bana’ya bırakıp dört taburla Poyyapram’a doğru keşf icra eylemesi ve düşman oralara

¹²²⁴ Cesim: İri, büyük, kocaman.

¹²²⁵ Mütahayyerim: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırılmış.

gelmemiş ise hemen bir mevki tutup oturması yazıldı. Ancak müdafa halinde bulunan sekiz âlâ taburun terke mecbur olduğu noktayı dört taburu taarruz ile nasıl tutar. İki de birde burada külliyyetli tabur olduğundan bahis buyuruluyor. Burayı teşrifi âlilerinde mevcudu elli yedi adamdan mürekkep bir iki ve yüz seksen neferden mürekkep on, on iki tabur bulacaksınız. Ziyade mevcudu olan birkaç taburun mevcudu da dört yüzü pek ziyade tecavüz etmez. Böyle...

Umdet'ül Hakayık Sayfa 492

perakende askerle delik kapamak ve kolorduyu düşmandan evvel biz târumâr etmek mümkün olur mu? Efendimiz, takdir buyurunuz. Hüda hakkı için zaten mefkut hükmünde olan iktidarım bu bela ile bütün bütün mahv oldu, hayret olurdu. Bir dakika evvel burayı teşrifleri pek mühimdir. Arabalar ve mekarilerden hiçbir tevkif olunmadı. Hatta bizim mecruhlar ile elleri ayakları donmuş hastegan onlarla Pazarcık'a gidenler bilmem yollardamı kaldı. Zaten taburlar nezdinde bulunan iane arabalarının bile kamilen Pazarcık'a gönderilmesi emrini vermiş idim. Bunlardan birazı yolda kırılıp birazını da geçen gün yolda düşman çevirmiş olduğunu haber veriyorlar. Elhasıl burayı teşrif buyurmadıkça buranın haline intizam gelemeyeceği dergardır. Her halde emir ve ferman hazreti men-lehül emrindir.

26 – Kanun-ı evvel – 93 Şakir

Pazarcık'ta Huzuru Hazreti Müşiri Ekremi'ye

Devletli Efendim Hazretleri

Zatı müşirilerinin Poyyapram Karyesinde bulunmuş olduğunuz zannıyla müsareaten takdim eylediğim ariza bu kere Peyker Paşa tarafından iade olunduğundan aynen ve Peyker Paşa'nın tezkeresi dahi matviyyen¹²²⁶ takdim kılındı. Şu hale göre düşman Poyyapram Karyesini zapt eylediği anlaşılmış olmakla ve Peyker Paşa'nın dört taburla oraya memuriyetinden istifade olunacağı dergar bulunmakla malumat olarak arz olunur. Bana Karyesi hattı ric'atimizi bir dereceye kadar temin edici bir nokta olduğundan Peyker Paşa'nın mezkur notadan pek ziyade tebaüd¹²²⁷ etmemesi sureti mahsusa da gönderilen Erkan-ı Harp Yüzbaşı Şerafeddin Efendi'ye ve Peyker Paşa taburları mevcut olduğu halde Bana

¹²²⁶ Matviyyen: Birşeyin içine sararak, dürerek, sarılı, dürülü olduğu halde.

¹²²⁷ Teabüd: Uzaklaşma, birbirinden uzak düşme.

Karyesinin kuvvetine ilaveten bura kuvvetinden gönderildiği arz olunur ol bab'da emir ve ferman hazreti men lehül emrindir.

26 – Kanun-ı evvel – 93

Şakir

İş bu muhaberat-ı münderece, 20 – Kanun-ı evvelinden 26 – Kanun-ı evvel gayesine kadar yedi günlük vukuatı; Kamerli Kolordusuyla Sofya'ya mütehaşşit ileri mevaki taburlarının keyfiyeti ric'atlerini; Kamerli taburlarının Otlukköy ve civarıyla Sofya ciheti taburlarının Samakov ve civarına sureti vüsullerini ve şu müddet içinde Başkumandan bulunan bu acizin hal ve mevkim ile taburların ikinci hattı müdafa namı verilen mevaki-i malumeye keyfiyet ve zamanı tahşitlerini mufassal ve maruftur.



TARTIŞMA VE SONUÇ

Rumi takvime göre 1293 yılına denk geldiği için Osmanlı tarihinde 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, Osmanlı padişahı II.Abdülhamid döneminde yapılan Osmanlı'nın geleceğini belirlemesi açısından büyük önem taşıyan bir savaştır. Ayrıca 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı, Rus tarihinde de en çok ilgi gören savaşlardan biri olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden biri, kuşkusuz o dönemde, diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Rusya'da da yükselişe geçen milliyetçilik ve özellikle Panslavist yaklaşımdı. Bununla birlikte Balkanlarda otoritesini giderek kaybeden ve milliyetçilik ve bağımsızlık düşüncesi ile başlayan isyanlar ile birlikte ortaya çıkan Balkan krizi ve Rusların da bu bölgede yaşayan insanlarla aralarında din ve etnik bağ'dan dolayı bölgede nüfuz elde etme çabaları Osmanlı Devleti ve Rusya'yı bir savaşa sürükleyen en önemli sebeplerden biri olmuştur.¹²²⁸

Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na 24 Nisan 1877 tarihinde savaş ilan etmiştir. Bu savaşa Rusya'nın yanında Romanya, Karadağ ve savaşın sonlarına doğru Sırbistan'ında katılmasıyla, Rusya bölgede avantaj elde ederek Tuna hattında yığınak yapabilmıştır.

Osmanlı Devleti, bu savaşta Kafkasya ve Tuna olmak üzere iki cephede kendilerinden teçhizat ve asker gücü bakımından daha güçlü olan Rus ordusuna karşı mücadele vermek zorunda kalmıştır.

93 Harbi Osmanlı savaş tarihinde ilklerin yaşandığı, Osmanlı Devleti'nin dağılma ve yıkılma sürecinde ki önemli kırılma noktalarından biridir. Bu savaşta ilk kez buhar gücü zırhlı savaş gemilerine uygulanmış, şimendüfer ile asker taşınmış, savaş alanlarında telgraf ile iletişim sağlanmış, yarı otomatik tüfekler yapılmış, kalelerin yerine toprak mevzilerde savunma yapmak denenmiştir. O zamana kadar Avrupa ordularında kullanılmamış, zamanın en iyi hafif silahı sayılan Amerika yapımı Martini-Henry tüfeği sipariş verilmiştir.¹²²⁹

Savaşın her iki devlet içinde en yoğun geçtiği cephe Tuna cephesiydi. Bu cephe Kafkasya cephesine göre Ruslara karşı çok daha zayıf durumdaydı. Savaş başladığında

¹²²⁸ Kezban Acar Kaplan, Bazı Rus Subay ve Komutanların Günlüklerinde ve Hatıratında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşına Dair İzlenimleri, Tarih İncelemeleri Dergisi, 2016, s. 220

¹²²⁹ Erol Özbilgen, Osmanlının Balkanlardan Çekilişi, Süleyman Hüsnü Paşa ve Dönemi, İstanbul 2012, 2. Baskı, s.90-9.

bölgede bulunan Osmanlı ordusunun en üst düzeyde ki komutanı Müşir Abdülkerim Nadir Paşaydı. Abdülkerim Nadir Paşa'nın emrindeki Osmanlı birlikleri Garp, Şark ve Cenup ordusu olarak üç sınıfa ayrılmıştı. Bu birliklerden Garp ordusunun başında Müşir Osman Paşa, Şark ordusunun başında Müşir Ahmet Eyüp Paşa, Cenup ordusunun başında ise Müşir Süleyman Hüsnü Paşa bulunuyordu.

Balkanlar'da Tuna ve Edirne vilayetleri arasında ulaşımı kolaylaştıran önemli geçitler vardır. Bu geçitler; Berkofça, Orhaniye, Şıpka, Trevna, Hain Boğazı, Ferdiç ve İslimye'dir. Ancak Rusların elinde de o zamana kadar yapılmış en iyi Balkan haritaları vardı.¹²³⁰

Osmanlı Devleti, Rusya'yı Tuna Nehri hattında durdurabileceğini düşünüyordu. Ancak Rus kuvvetleri Tuna Nehri'ni, Osmanlı Devleti'nin ciddi bir savunması ile karşılaşmadan aşmışlardır. Tuna Nehri'nin geçilmesi ile Rus ordusunun bölgede hızlı ilerlemesi sonucu Osmanlı Devleti'nin önemli yerleşim yerleri olan Tırnova ve Niğbolu düşmüştür. Ancak, Rus ordusu Tuna'yı geçerken Başkumandan Abdülkerim Nadir Paşa'nın bir önlem almaması ile bu cephe de savaş tam anlamıyla başlamadan kaybedilmiş duruma gelmişti. Bu başarısızlıktan sorumlu tutulan Abdülkerim Nadir Paşa görevden azledilip, yargılanarak mahkum edilmiş ve Başkumandanlık görevine, Müşirliğe yeni yükseltilen Ferik Mehmet Ali Paşa atanmıştır. Mehmet Ali Paşa'nın yaşının genç ve diğer komutanlara nazaran daha tecrübesiz olması ordu içinde ayrılıklara sebep olmuştur. Bu olay da zaten kötü durumda olan Tuna Cephesinde ki durumun daha da kötüye gitmesine sebep olmuştur.

Tuna hattında hızla ilerleyen Ruslara karşı en büyük direnişi şüphesiz 21 Temmuz 1877 tarihinde bizzat padişah tarafından atanan Cenup Ordusu kumandanı Süleyman Hüsnü Paşa göstermiştir. Süleyman Hüsnü Paşa'ya padişah tarafından Rusları Balkanlardan çıkarmak Rusların ele geçirdiği bütün toprakları geri alma ve Tuna Şark Ordusu ile birleşme emri verildi. Süleyman Hüsnü Paşa göreve geçtikten kısa bir süre sonra Eski ve Yeni Zağra'ya düzenlediği taarruzlar sonucunda Rus ordularını yenilgiye uğratarak kendine verilen emirleri yerine getirmeye başlamıştı. Bu başarılarından dolayı Padişah, özellikle Eski Zağra'daki

¹²³⁰ Erol Özbilgen, a.g.e. s. 100

başarısından dolayı Süleyman Hüsnü Paşa'yı “bir altın kılıç, altın süslemeli bir sancak” ve özel bir takım armağanlar ile ödüllendirmiştir.¹²³¹

Süleyman Hüsnü Paşa, Şıpka geçidini geri almak için büyük bir gayret göstererek önemli taarruzlarla Ruslar üzerine saldırmış ve Şıpka da şiddetli çarpışmaların olmasına rağmen başarılı olamamıştır. Süleyman Hüsnü Paşa, Şıpka geçitlerinden Rusları uzaklaştıramamış olmasını ve bu bölgede başarı elde edememesini, Osman Paşa ve Tuna ordusu kumandanı Mehmet Ali Paşa ile birlikte hareket etmek zorunda kalmasına ve iki Paşa'nın kendilerinden beklenenleri yerine getirememiş olmasında görmekteydi. Ancak Şıpka da vermiş olduğu büyük mücadele ve harekatı başarılı yönetmiş olmasından dolayı kendisine “Müşir” (Mareşal) rütbesi verilmiş olup, 93 Harbi'nin “Şıpka Kahramanı” olarak ün kazanmıştır.

Süleyman Hüsnü Paşa, 5 Ekim 1878'de Tuna Orduları Umum Kumandanı tayin edildi. Süleyman Hüsnü Paşa, görevi devraldıktan sonra subaylar arasında ki anlaşmazlıkları, İstanbul'dan yapılan müdahale ve engellemeleri dolayısıyla savaşın planlanmasında ki aksaklıkları daha yakından görebilme fırsatı bulmuştur. 93 Harbi'nde kumandanlar arasında ki rekabetin ve anlaşmazlığın en büyük sebeplerinden biri kıdem farklarının dikkate alınmamasıdır. Örneğin; Süleyman Hüsnü Paşa, Ahmed Eyüb Paşa ve Osman Paşalar gibi kıdemli komutanların, kendilerinden yaşça küçük ve tecrübesiz olan Mehmet Ali Paşa'nın emrine verilmesi orduda büyük yankı uyandırmıştı. Bu bağlamda Süleyman ve Rauf Paşa'lar arasında ki anlaşmazlıkta örnek gösterilebilir. Çünkü bu iki kumandan arasında ki anlaşmazlık savaş alanında Osmanlı Ordusunun kayıplarına neden olacak düzeylere ulaşmıştır. Yeni Zağra'nın savunmasından sorumlu olan Rauf Paşa'nın Ruslara karşı başarılı bir mücadele veremeyişi ve yenilmiş olmasından dolayı Süleyman Paşa tarafından ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta Süleyman Paşa durumu biraz daha ileriye götürerek onun hakkında Hey'et-i Vükela ve Meclis-i Askeri'den “kumandanlık yeteneği yoktur” biçiminde bir belge çıkarıp Padişaha arz edilmesini sağlamıştır. Süleyman Paşa'nın başarılı savunması sonucu Yeni Zağra çok kısa bir sürede geri alınmış ve bu durum Rauf Paşa'nın başarısızlığını kanıtlayan bir gelişme olarak görüldüğü için ve Rauf Paşa İstanbul'a çağırılmıştır. Rauf Paşa ilk olarak eski görevi olan Bahriye Nezareti'nde görevlendirilmiş ve sonra görev yeri değiştirilerek

¹²³¹ Erol Özbilgen, a.g.e, s.113

“Şumnu Merkez Kumandanlığına” atanınca tekrar Süleyman Paşa’nın emri altına girmiş oluyordu.¹²³²

Süleyman Paşa, Şıpka’da ki başarısızlığın ardından görevden alınan Mehmet Ali Paşa’nın yerine 8 Kasım 1877 tarihinde “Rumeli Harb Orduları Umum Kumandanı” olarak atanmıştır. Bir yandan Süleyman Paşa’nın görevi yükseltilirken, diğer taraftan da yetkileri kısıtlanmaya çalışılmış, birçok girişimi sonuçsuz kalmıştır.

Tüm bu olumsuzlukların yanında Süleyman Paşa, pek tasvip etmediği ve anlaşmazlık yaşadığı Rauf Paşa’nın seraskerlik görevine atanmış olmasından dolayı istifa etmek istedi. Ancak savaşın en şiddetli çarpışmalarının olduğu bu safhada ve devlet bu kadar müşkül durumda iken görevinden ayrılmayı kendisine yakıştıramamış ve görevine devam etmiştir. Ancak savaş şiddetiyle devam etmekte iken, İstanbul’da yeni bir savaş komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyonun başına ise Rauf Paşa getirilerek, Süleyman Paşa’nın “ömründe hiç harb içinde bulunmamış bir korkak” dediği Ali Nizami ve daha önceden büyük bir husumet yaşadığı Necib Paşa’ların komisyonda bulunmasından dolayı rahatsızlık duymuştur. Nitekim, Süleyman Paşa’ya göre bu komisyon Rauf ve Mehmet Ali Paşa’ların kaybedilmekte olan savaşın sorumluluğunu kendisine yüklenek için kurdukları bir düzenlemedir.¹²³³

Süleyman Paşa, Rus ordusunun Balkanları aşmasını önlemek istemiştir. Ancak kuşatma altında bulunan Osman Paşa ile iletişim sağlayamamakta ve İstanbul’dan gelen müdahalelere engel olamamaktadır. Süleyman Paşa, Maçka Muharebesinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Osman Paşa’nın sürdürdüğü Plevne savunmasına gerektiği kadar yardım göndermemiş olmasından dolayı ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Sonuç olarak, Rus orduları karşısında ağır bir yenilgi alınmıştır. Bu başarısızlıktan sonra Plevne düşmüş ve Sırp’lar da Osmanlı’ya karşı saldırıya geçmişlerdir. Bölgede hızla ilerleyen Ruslar çoğunlukla Türklerin yaşadığı birçok şehir ve kasabayı ele geçirdikten sonra Meriç Nehri’ni geçmeyi başarmışlardır. İleri hareketlerine devam eden Ruslar Sofya, Niş ve Vidin’i alıp Edirne’ye

¹²³² Erol Özbilgen, a.g.e, s.98,124

¹²³³ Erol Özbilgen, a.g.e, s.131

buradan da Yeşilköy'e kadar ulaşmışlardır. Böylelikle 93 Harbinin Tuna cephesi Osmanlı Ordusunun yenilgisi ile son bulmuştur.

Ordunun her bakımdan yetersiz olmasının yanında çetin geçen kış şartları da orduyu bir hayli zorlamıştır. Aynı zamanda 93 Harbi'nde kumandanların acil bir karar almak istediklerinde dahi ancak İstanbul'da bulunan Harb Meclis'i onayladıktan sonra uygulamaya koymaları savaş şiddetiyle devam ederken orduya zaman kaybettirmiştir. Bunun yanında ordunun iâşe sıkıntısı ve bu sorunun giderilmesi için haberleşmenin yeterince sağlanamaması en büyük sorunlardan biriydi.

93 Harbi ile birlikte Osmanlı tarihi'nde o tarihe kadar görülmemiş büyük bir göç hareketi yaşanmış, birçok şehir ve kasaba tahliye edilmişti. Özellikle Balkanlarda ilerleyen Ruslar, geçtikleri yerlerde ki Türk nüfusunun çoğunu öldürerek, kalanları ise göç etmek zorunda bıraktı. Savaş devam ederken Balkanlardan Türk ve Müslümanların yanında Yahudi ve Hristiyan binlerce göçmen Anadolu'nun içlerine doğru göç etmeye başlamıştı. Özellikle Bulgaristan topraklarından göç eden göçmenlerin büyük bölümü soğuk, açlık ve hastalık gibi sebeplerle hayatını kaybetmiştir. Çok sayıda göçmen ise Ruslar tarafından yakalanarak tutsak edilmiştir.

Kafkas cephesinde, daha yoğun mücadeleler yaşanmış olsa da, Tuna cephesinin yenilgiyle sonuçlanması ile 93 Harbi mağlubiyete dönüşmüştü. 93 Harbi Osmanlı Devleti için sadece bir toprak kaybı olarak görülmemekteydi. Çünkü Ruslarla birlikte onlara destek veren Osmanlı içinde ki azınlıklarla Balkanlar'da ve Kafkasya'da insanlık dışı katliamlara imza atmış, birçok şehir ve kasaba yakılıp, yağmalanmıştır. Osmanlı devletini zor durumda bırakan Ruslar, İstanbul'a kadar ilerleyip Yeşilköy'de karargah kurdular. Osmanlı Devleti ise mütareke istemek zorunda kalarak önce 31 Ocak 1878'de Edirne Mütarekesi'ni, sonradan ise 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos (Yeşilköy) antlaşmasını imzalamış oldu. Ancak bu antlaşma Abdülhamid Han'ın siyasi manevrasıyla yürürlüğe girmemiştir. Avrupalı Devletlerin girişimleri ve katılımları ile Berlin'de bir kongre toplanmıştır (13 Haziran-13 Temmuz 1878). Rus Hükümeti'de şiddetli eleştirilerine rağmen kongre kararlarını kabul etmek zorunda kalarak Berlin antlaşmasını imzalamıştır. Berlin kongresi kararları gereğince; Doğu'da Batum, Ardahan ve Kars'ı Ruslar almışlardır. Balkanlarda Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız birer devlet oldular. Osmanlı Devleti 802 milyon 500 bin Frank savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır. Bulgaristan Tuna Nehri ile Balkan Dağları arasında

içişlerinde hür, ancak dışişlerinde Osmanlılara bağlı özerk bir prenslik olmuştur. Osmanlı Devleti büyük bir toprak ve nüfus kaybına uğramıştır.¹²³⁴

93 Harbi'nin "Şıpka Kahramanı" olarak ünlenen Süleyman Paşa, savaş sonunda yenilgiden sorumlu tutulmuş ve tutuklanarak, Taşkışla'da hapsedilmiştir. Bir yıl süren bir yargılamadan sonra idama mahkum edildiyse de, Sultan Abdülhamit, idam cezasını sürgüne çevirdi. Rütbeleri alınarak gönderildiği Bağdat'ta 14 yıl sürgün hayatı yaşadıktan sonra 7 Ağustos 1892'de 54 yaşında vefat etti. Bağdat'ta Musa Kazım Cami yanında ki Ebu Yusuf Mescidi mezarlığına defnedilmiştir. Günümüzde mezar taşının yerinde olmadığı tespit edilmiştir.

¹²³⁴ Nükhet Eltut, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları, Türkiye, s.127

KAYNAKÇA

- Acar Kaplan, Kezban, *Bazı Rus Subay ve Komutanların Günlüklerinde ve Hatıratında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşına Dair İzlenimleri*, Tarih İncelemeleri Dergisi, 2016.
- Akbayar, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2016.
- Efe, Aydın, *Süleyman Hüsnü Paşa'nın Tarih Anlayışı*, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2004, Sayı: 9.
- Eliaçık, Muhittin, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edat vd. İfadeler*, Ankara 2012.
- Eltut, Nükhet, *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları*, Türkiye.
- Özbilgen, Erol, *Osmanlının Balkanlardan Çekilişi*, Süleyman Hüsnü Paşa ve Dönemi, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Özün, Mustafa Nihat, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul 1979.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın Nu:21, Ankara 2006.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Merve Tuba ERDEN
Doğum Yeri ve Tarihi: Tercan / Erzincan - 13.09.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi / Tarih
Lisansüstü Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı / Yüksek Lisans

İş Deneyimi

Öğretim Elemanı: (2012-2013) Adnan Menderes Üniversitesi / Atça Meslek Yüksekokulu / Atça / Aydın
Öğretim Görevlisi: (2017 - ...) Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Nazilli Meslek Yüksekokulu / Nazilli / Aydın

İletişim

e-posta Adresi: merve.erden@adu.edu.tr